

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Analecta bollandiana

Bollandists

2550

•124

v.8

Library of

Princeton University.

Elizabeth Foundation.

ANALECTA

BOLLANDIANA

ANALECTA BOLLANDIANA

TOMUS VIII

EDIDERUNT

**CAROLUS DE SMEDT, JOSEPHUS DE BACKER,
CAROLUS HOUZE,
FRANCISCUS VAN ORTROY & JOSEPHUS VAN DEN GHEYN**

PRESBYTERI SOCIETATIS JESU

PARIS

Société Générale de Librairie Catholique
Directeur : V. PALMÉ
76, rue des Saints-Pères

BRUXELLES

Société Belge de Librairie
Ancienne Maison H. GOEMAERE
8, rue Treurenberg

1889

2550
.124
v.8

PASSIO MARTYRUM SCILLITANORUM.

Ex cod. Carnotensi 190 (a), fol. 257^v-258^r.

En tandem diu et frustra quaesitum antiquissimum ac simplicissimum textum latinum Passionis martyrum Scillitanorum, cuius brevissimum tantum fragmentum ex codice Augiensi proferre Mabillonio licuit (1). Quem si vidisset Benjaminus Aubé, non tam fidenter, credo, textum graecum a cl. Usener in codice Parisino inter graecos signato num. 1470 repertum, omnium latinorum fontem et primigenium pronuntiasset (2). Quaecumque enim ad id demonstrandum attulit argumenta, nequaquam officiunt sinceritati Actorum quae exhibentur in codice Carnotensi. In his nimirum non duo imperatores, sed unus indicatur (3), nec magis ambitioso verborum circuitu adulteratum est passim simplicissimum scribendi genus (4), ac tandem quae eruditus vir efficacissime pro sua sententia urgere sibi visus est (5), haec haud ita magna opera explicari possunt.

Libenter sane admittimus exordio Passionis pro *Praesente Claudio consule* legendum esse *Praesente II et Claudio consulibus*; sed mendum hoc facile admittere potuit librarius qui codicem Carnotensem vel alium unde hic derivatus est descripsit: qui scilicet cum in suo exemplari legeret *Praesente II Claudio coss.* nec intellegerer voce *Praesente* exhiberi nomen proprium viri, numerum II redundare putaverit atque praetermisit: idque inde confirmatur quod in codice Augiensi scriptum repperit Mabillonius *Praesente bis Claudio consule*. Quod vero ad finem Passionis attinet, non legitur in codice nostro *Saturninus proconsul per praeconem sanctos duci jussit*, sed *Sat. proc. per praeconem jussit sanctos duci*: ubi si voces *per praeconem* ad vocem *jussit*, non ad vocem *duci*, referas, nihil certe adeo absonum appetit. Quod denique conjectit Aubé, nomen latinum *Letacium* (seu *Laetantium* aut *Lactantium*) ex graeco Καιλεστίνον configi potuisse errore interpretis qui primam hujus vocis syllabam και particulam copulativam esse putaverit, aequo jure conjicere licet particulam copulativam suppletam esse

(1) *Vet. Anal.*, ed. I, tom. IV, p. 153; ed. II, p. 172. — (2) *Étude sur un nouveau texte des actes des martyrs Scillitains*. Paris, Firmin-Didot, 1881. — (3) Cfr. op. cit., p. 3-5. — (4) *Ibid.*, p. 7-10. — (5) Pag. 10-12.

(a) Catalogo codicum hagiographicorum bibliothecae publicae Carnotensis praemissimus documenta nonnulla majoris, ut nobis videbatur, momenti ex iis excerpta, reliqua minora, quae adhuc inedita sint, in appendice ad singulos codices edituri.

5.1.6 449976

ab interprete graeco ante vocem qua nomen latinum Letacium expressit, postea vero ab aliquo scriba cum hac voce conjunctam fuisse.

Porro, ut textus latinus primigenius existimetur potius quam graecus, suadent argumenta ab Usenero allata (1), quae non ita efficaciter refutavit Aubé (2) : quamaquam ultiro fateor ingeniosam conjecturam, qua pro voce πορεύομαι substituendam censuit βουλεύομαι, apprime confirmari ex textu nostro latino, ubi Secundæ responsio sic effertur : *Quod sum, ipsa esse volo*; verum quamvis inde evacuetur unum ex argumentis Useneri, non tamen alia, nec ullum inde conficitur pro sententia quam propugnavit Aubé. Ceterum huic omnino concedimus Passionem illam non esse ipsa acta proconsularia, sed ab aliquo christiano aequali et forte totius rei teste fuisse conscriptam.

Praeter codicem 190, exaratum saec. XIII-XIV, alter servatur in bibliotheca Carnotensi eandem Passionem continens, signatus n° 473, I, saeculi XV; sed in eo codice manifeste exscripta est ex paulo antiquiori 190. Itaque non proprie duplex nobis hic praesto est exemplar, sed unum. Variantes tamen alterius illius codicis lectio-nes adnotavimus, quamvis eas sive ex oscitantia admisisse, sive ex conjectura priorem emendando addidisse scribam censeamus.

Lectio I^a. Praesente Claudio consule ¹, sexto decimo kalendas Augusti apud Carthaginem in seonitario ² impositis Sperato, Nartallo ³, Cithino, Donata, Secunda et Bestia, Saturninus proconsul dixit : *Potestis indulgentiam domini imperatoris promerer si ad bonam mentem redeatis et sacrificetis diis omnipotentibus.* Speratus dixit : *Nunquam male fecimus, nullam operam malo ⁴ praebuimus. Nunquam male diximus, sed male accepti gratias egimus.* Propter quod imperatorem nostrum observamus et timemus et adoramus, et ipsi cotidie sacrificium nostrae laudis offerimus. Saturninus ¹⁰ proconsul dixit : *Et nos religiosi sumus et simplex est religio nostra, et juramus per genium domini nostri imperatoris et pro salute ejus supplicamus, quod et vos facere debetis.* Speratus dixit : *Si tranquillas praebueris aures tuas, dico mysterium simplicitatis.* Saturninus proconsul dixit : *Initiasti male de ¹⁵*

¹ *lege* Praesente II et Condiano consulibus; *cfr. Aubé, op. cit., pp. 3-4, 22.* — ² *ita uterque cod., leg. secretario?* — ³ Narcallo 1, *sed infra Lect. III* Nartallus. — ⁴ *om. 1.*

(1) *Ap. Aubé, p. 5 extr.* — (2) *Pag. 12-16.*

sacris nostris; aures meas non praebeo. Potius jurate per genium imperatoris.

Lectio II^a. Speratus dixit: *Ego imperium hujus saeculi non cognosco, sed magis illi servio quem nemo hominum vidit nec videre his oculis carnalibus potest, nisi oculis cordis, si fidem habuerimus, videbimus lumen verum. Furtum nunquam feci; sed si quid emero, thelonium reddo, quia cognosco Dominum imperatorem regum et omnium gentium.* Saturninus proconsul dixit: *Desine hujus persuasionis esse.* Speratus dixit: *Siquidem mala est persuasio, homicidium perpetrare, falsum testimonium dicere.* Saturninus proconsul dixit: *Nolite furoris hujus et dementiae participes esse.* Cithinus respondit: *Nos non habemus alium quem timeamus nisi Dominum nostrum qui est in caelis.* *Ipsum solum timere studemus ex toto corde nostro et ex tota anima nostra.* Saturninus dixit: *Tu quid dicis, Bestia?* Bestia respondit: *Christiana sum, nec aliam me esse profiteor.* Saturninus dixit: *Quid tu dicis, Secunda?* Respondit Secunda: *Quod sum ipsa esse volo.* Saturninus proconsul Sperato dixit: *Perseveras christianus esse?* Speratus respondit: *Christianus sum.* Et cum eo omnes unanimiter¹ consenserunt.

Lectio tertia. Saturninus respondit: *Nisi ad deliberandum spatiū vultis?* Speratus respondit: *In re tam bona non est deliberatio.* Saturninus proconsul dixit: *Quae sunt res in causa vestra?* Speratus dixit: *Venerandi libri legis divinae et epistolae Petri apostoli viri justi.* Saturninus proconsul dixit: *Moram triginta dierum habete et recordemini.* Speratus dixit: *Christianus sum, et indesinenter Dominum Deum meum colo et adoro, qui fecit caelum et terram, mare et omnia quae in eis sunt.* Et cum eo omnes consenserunt. Saturninus proconsul dixit: *Decretum ex tabella recitavi. Speratum, Nartallum, Cithinum, Donatam, Bestiam, ² Secundam, christiano ritu se vivere confessos, et quod post oblatam sibi facultatem ad ³ Romanorum morem redeundi obstinanter⁴ perseveraverunt, gladio animadverti placet.* Speratus dixit: *Deo omnipotenti insufficienter gratias agimus.* Nartallus dixit:

¹ om. 2. — ² et add. 2. — ³ a 1. — ⁴ obstinate 2.

Hodie martyres in caelis esse meruimus. Deo gratias agimus.
Saturninus proconsul per praetoriam jussit duci sanctos ut
decollarentur, Speratum, Nartallum, Cithinum, Bethurium,
Felicem, Aquilinum, Letacium, Januariam, Generosam,
Bestiam, Donatam,¹ Secundam.² Universi uno ore dixerunt : ⁵
*Deo gratias et laudes, qui nos³ pro suo nomine ad gloriosam
passionem perducere dignatus est.* Et statim decollati sunt pro
nomine Christi. Amen.

¹ et add. 2. — ² Tunc hui add. 2. — ³ eos 2.

VITA S. MITRIAЕ

CONFESSORIS AQUENSIS.

Aquis Sextiis in Provincia magno cultu ceu patronum prosequuntur, idibus novembris, sanctum Mitriam (1); cuius etiam honori est ecclesia dedicata in dioecesi Aquensi (2); et qui miracula ibi multa paeclaraque patrare fertur, quorum unum narrat Gregorius Turonensis (3) et ex eo Surius (4). *Clarissimi* quidem *martyris* titulo Mitrias decoratur tum in martyrologio romano, tum apud Adonem et Usuardum; attamen, ut notare est, a Gregorio Turonensi inter *confessores* censemur. Verum conciliari haec aliqua saltem ratione posse arbitratus jam erat Sollerius (5) noster; sic enim scribit: *Si Martyrem velis, ob certamina aliqua pro fide, vel forte tormenta tolerata, per me licet; violentam mortem non subiisse, ante me observarunt Surius et Castellanus.* In eandem quoque sententiam conveniunt Saussayus (6) et Baillet (7); qui praeterea aestimant *non alium ei fuisse persecutorem praeter dominum, nec alios carnifices praeter conservos.* Nec immrito id opinari videntur; nam ex his quae nunc primum sumus edituri Actis multum accedit roboris huic sententiae. Unde vulgata satis assertio, qua Mitriae martyrium Diocletiani persecutioni attribuitur et anno 314 assignatur, quo solido nitatur fundamento haud euidem cernimus satis.

Acta praebuerunt nobis codices duo: alter nempe antiquissimus Carnotensis signatus num. 16, qui extremo saeculo VIII videtur fuisse exaratus, alter Parisiensis Bibl. Nat. lat. 3820, saeculi XIV. Hic (fol. 178r-178v) priorem tantum Vitae partem (usque ad medium fere numerum 4 editionis nostrae) continet, in sex lectiones distributam; Carnotensis vero (fol. 177v-179v) Vitam integrum, nisi quod nonnulla, ut infra notahimus (num. 8 extr.), excidisse videntur quae ad S. Mitriae obitum spectarent.

(1) Diversimode exprimitur hujus sancti nomen, latine quidem: *Mitrias, Mytrias, Metrius, Mitrius*, etc., gallice vero: *Mitre, Mytre, Metre, Merre.* — (2) In vico millium circiter incolarum, qui gallice nomen habet *Saint-Mitre* (Bouches-du-Rhône). — (3) Lib. *de Gloria Confessor.*, cap. LXXI. — (4) Tom. XI, p. 315 (ed. 1618). — (5) In observation. ad martyrol. Usuardi, idib. nov. — (6) *Martyrol. gallic.*, suppl., p. 1195. — (7) *Les vies des saints*, etc., 13 nov.

Incipit vita sancti Mytriae civitatis Aquinsium¹.

1. Multae Galliae urbes propriis martyribus gaudent et cives eorum suffragio² gloriantur. Sic namque³ Arelatensis civitas utraque ripa⁴ fluminis sancti Genesi⁵ tropaeo⁶ decoratur crux et corporis; sic portum Massiliensem sancti⁷ Victoris gloriosa victoria pia devotione custodit; et quia longum est singularum urbium martyres enarrare, quarum⁸ vicinia gaudemus, gloriam praedicamus. Hae⁹ ergo duae praecipuae civitates¹⁰ ex civium suorum populis dignas Deo hostias obtulerunt, ut in posterum¹¹ transmissam¹² generationem¹³ orationibus adjuvarent, exemplo docerent¹⁴, reliquiis custodirent¹⁵. Inter¹⁶ haec magnifica¹⁷ urbium luminaria eorum¹⁸ confinis Aquinsium¹⁹ civitas Christo in sacrificium²⁰ sanctum Mytriam²¹ suum porrigit²² confessorem²³, qui²⁴ meritis suis ita apud divinam censuram martyrum²⁵ contubernio gloriatur, ut plebs²⁶ ejus non inferiore²⁷ intercessionis suffragio adjuvetur. Hujus ergo actus seniorum relatione compertos²⁸ ac devotione relegendos²⁹ posteris damus³⁰, ut eorum fidem vivacius excitemus, et discant³¹ hoc generale martyrium, ubi non sanguis funditur³² sed saeculum jugulatur³³.

2. Hic ergo sanctus Mytrias, graecis parentibus ortus, crudelissimae¹ Aquensis² civitatis incola, gravi servitio premebatur; cuius³ saevitiam incendebat nobilitas generis, abundantia facultatis: sanctus ergo Dei famulus servilem⁴

Tit. — ¹ om. 2.

Num. 1. — ¹ suffragiis 2. — ² itaque 2. — ³ Rodani add. 2. — ⁴ Genesii 2. — ⁵ trophimi 2. — ⁶ (m. e. q.) martyrum enarrare paeonia quorum 2. — ⁷ om. 2. — ⁸ (p. c.) c. p. 2. — ⁹ (in p.) posteriorum 2. — ¹⁰ om. 2. — ¹¹ generationes 2. — ¹² (e. d.) exemplum darent 2. — ¹³ (r. c.) om. 2. — ¹⁴ In 1. — ¹⁵ magnificarum 2. — ¹⁶ earum 2. — ¹⁷ Aquensis 2. — ¹⁸ sacrificio 2. — ¹⁹ Mytrium 2, et sic deinceps. — ²⁰ ita corr., prius porrexit 1, porrexit 2. — ²¹ martyrem 2. — ²² quae 2. — ²³ (d. c. m.) Deum censra (ita corr., prius censira) martyrii 2. — ²⁴ ples 1. — ²⁵ inferioris 2. — ²⁶ repertos 2. — ²⁷ legendos 2. — ²⁸ (pro damus) nobis sequentibus tradimus 2. — ²⁹ distat 2. — ³⁰ (s. j.) inter has duas voces est spatiolum vacuum in 1, fides sancta in sacrificio devota oblatione offertur 2.

Num. 2. — ¹ ita 1, om. 2. — ² Aquensis 2. — ³ crudelitatis add. 2.

condicionem morum dignitate ⁴ nobilitabat. In hac ergo tali condicione ⁵ positus, in illa affluentι turba ⁶ servorum solus Christi insignia praeferebat et inter fetida ⁷ mortuorum cadas-
vera pinguem ⁸ Deo servitii sui ⁹ offerebat incensum, quia
5 Christi bonus odor erat. Urgebat ergo eum dira conservorum despectio et crudelis domini tribulatio; et, quod in omni labore durius habetur ¹⁰, nullus locus consolationis inveniebatur ¹¹. In hac tamen urgentium turba crudelium ¹² quid ei deesset ¹³ ad gaudium, cum unita ¹⁴ Trinitas praebat auxilium ¹⁵? Erat itaque dominus ejus impius Deo, crudelis servo, et animae suae ¹⁶ motus, quos in Deo ¹⁶ exercere non poterat, in subjectum sibi ¹⁷ plenius retorquebat, ut in ¹⁸ hoc uno ¹⁹ morti ei ²⁰ parcere videretur, quatenus ²¹ in Dei injuriam in hoc uberiori baccharetur ²². O nova et ²³ inaudita
45 feritas ²⁴, parcendo crudelior, ut cui inferebat saevitiam persecutionis, velle auferre gloriam passionis. Sed ille judex magnificus ²⁵ probavit votum et ²⁶ dignum meritis reddidit praemium.

3. Jubet itaque crudelis dominus pium servum vineae ²⁰ praebere custodiam. Statim indicitur ¹ famulis, ut quolibet ² liberiori animi consilio ³ excruciarent conservum ⁴, sicut voluptas etiam ⁵ inparata suasisset ⁶, ut illorum luxuria huic generaret graviora tormenta. Bacchatur ⁷ itaque in vineam ⁸ imperata a domino et pretio comparata nequitia. ²⁵ Lecta vineae ⁹ spolia ad sancti cellulam deferuntur; uva exprimitur in liquorem, musto lagenas pauperis ¹⁰ impleverunt, et omnia acinorum fragmenta, furto testimonio ¹¹

— ⁴ (s. c. m. d.) servili condicione ejus dignitatem 2. — ⁵ dictione 2. — ⁶ (a. t.) t. affluentie 2. — ⁷ foeda 2. — ⁸ pingue 2. — ⁹ (s. s.) servitio suo 2. — ¹⁰ habebat 2. — ¹¹ (n. l. c. i.) nullum locum c. inveniebat 2. — ¹² crudeli 2. — ¹³ (q. ei d.) non fuit quod eidem esset 2. — ¹⁴ (c. u.) cui unica 2. — ¹⁵ (a. s.) animi sui 2. — ¹⁶ Deum 2. — ¹⁷ (s. s.) suum famulum 2. — ¹⁸ add. supra lin. 1, om. 2. — ¹⁹ unum 2. — ²⁰ ejus 2. — ²¹ non add. 2. — ²² (in hoc u. b.) sed in eum crudelis vocaretur 2. — ²³ (O. n. et) En 2. — ²⁴ severitas 2. — ²⁵ ut add. 2. — ²⁶ om. 2.

Num. 3. — ¹ indiceretur (*ita corr. pro alia voce erasa*) et 2. — ² om. 2. — ³ (l. a. c.) liberaliori animo consilium 2. — ⁴ cum servo 2. — ⁵ (v. e.) e. voluntas 2. — ⁶ fuisse 2. — ⁷ vocabatur 2. — ⁸ (in v.) vinea 2. — ⁹ (n. L. v.) nequitiam leccam. Vineae 2. — ¹⁰ (l. m. l. p.) liq. musti, lag. pauperum 2. — ¹¹ (f. t.) furti testimonium 2.

redditura, cellula clausa ¹² derelinquunt ¹³. Ita enim sagaci-
or ¹⁴ consilio omnia sunt acta ¹⁵, quasi essent a custode
comissa. At dominus, qui furtum suaserat, quasi furtum
vindicaturus ¹⁶ accurrit ¹⁷. Integra uvarum ¹⁸ numerositas
pendet ¹⁹ ex palmite, nulla vestigia solo infixa ²⁰ notantur. ⁵
Sed pertinax malae voluntatis affectus nec sic ²¹ frangitur,
ut furtum, quod ipse claudi ²² jusserat, inveniret. Ad ²³
beati cellulam ipse perrexit, et ²⁴ ecce diurnis sordibus
obvoluta vasa respexit, et illa quae ante ²⁵ paululum mustum
lagenae susceperant ²⁶, tenero aranearum textu ²⁷ vestie-⁴⁰
bantur ²⁸. Sic dum non vult credere ²⁹, christianum malefi-
cum nuncupabat, ut ³⁰ quod agebat virtute meritorum,
ministerio ³¹ artis ³² implesse putaretur. Sed Christus, ut
probabat opera, ita prodebat ³³ et merita.

4. Subdebat itaque beatus confessor ¹ potestati ² ⁴⁵
domini lege praecepti, ut etiam discolo ³ incessabiliter oboe-
diret; et quia ⁴ in tali miseriaram dolore positus huic fideli-
ter delatum ⁵ servitium sciebat ⁶ Christo placitum, quia in
eius officia noverat se Dei implesse praecepta. Sic hujus ser-
vus ut Dei famulus; hic serviebat condicione; illuc fide deli-²⁰
gebatur ⁷. Ergo calefaciendis balneis operam dare necdum
dominus jusserat, ille omni devotione implere curabat, non
timore poenae sed affectu gratiae; at conservorum in eum
manebat semper ira distensa. Erat enim tantum Deo gratior,
quantum huic fuisse impensior, et placabilitatem illius hujus ²⁵
temptationibus mercabatur.

5. Patet ab eis inferiora, quibus dimissa olei unda
deflueret, ut, dum neglegentiam ejus puniret, Christo, cui

— ¹² (c. c.) cellulae clausae 2. — ¹³ derelinquuntur 2. — ¹⁴ sacratori 2. — ¹⁵ a
causa (*sic*) 2. — ¹⁶ judicaturus 2. — ¹⁷ advenit 2, et add. et ecce divina providentia
cuncta cernuntur intacta. — ¹⁸ uva 2. — ¹⁹ pendit 2. — ²⁰ (s. i.) fixa 2. — ²¹ se 2. —
²² clausi 2. — ²³ In 2. — ²⁴ om. 2. — ²⁵ (r. et i. q. a.) om. 2. — ²⁶ (m. l. s.) musto
lagenas sustulerunt 2. — ²⁷ testu 2. — ²⁸ et add. 2. — ²⁹ (d. n. v. c.) sanctum
Mitrium 2. — ³⁰ et 1. — ³¹ per ministerium 2. — ³² magiae add. 2. — ³³ pan-
debat 2.

Num. 4. — ¹ martyr 2. — ² temporalis add. 2. — ³ *supra lin. manu saec.* X id est
indocto 1; (e. d.) praeceptis didascali 2. — ⁴ om. 2. — ⁵ debitum 2. — ⁶ exhibebat 2,
ubi hoc loco narratio concluditur his paucis verbis: Martyrisatus est itaque sanctus
Mitrius idus novembbris, regnante Christo in saecula saeculorum. Amen.

serviebat, crudelis dominus insultaret. Adest festinus dominus balneas intraturus; erat enim, pro pudor, in unius tribulatione cum domino servorum conludium. Ecce magnifica majestas Mosaicae virtutis ostenso miraculo, ut primum in 5 similitudinem virgae, vexillum crucis opposuit. Stetit immobile gurgis inclusus et in se constrictae undae riguerunt, quia aquarum latices oratio sancta suspendit. Sic sanctus novis jugiter temptationibus non conteritur, sed probatur, et * qui Pharaonem aqua maris inclusit, ita hujus persecu- * corr. ex ut. 10 torem pudoris ignominia damnavit.

6. Quis autem illa tam praeclara caelestis munera beneficia digne possit sermonis enarrare praeconio, dum Dei pietas famulum suum subito sic contristat, ut * quantus sit, plenius probet *, et sic parumper deserit, ut magnificentio- 15 rem semper ostendat *. Nam cum legitimae artis officia Iesus fuisse implere, et sedile, quod consuetus fuerat, mulierum rector insedit, ecce unum subito animal pedis fragmento vitiatur, et plena debilitate conliditur. Desilit sanctus in terram et in conspectu omnium solo stratus divinam mise- 20 ricordiam speravit. Nec longe illa majestas, quae per apostolos homini vestigia reddidit, per sanctum suum in animali reparavit; quia in sanctis suis unus atque idem Spiritus operatur. Confracta denuo ossa junguntur et minutatim discissa in uno formata solidantur, et aptus denuo operi pes 25 redditur, ut satis esset intellegere factum hoc non ut tribulationem perferret, sed ut caelestem potentiam declararet.

7. Post haec digna familiae suae munera populis redditurus dominus ejus petit inclytam Romam. Quae cum rite peregrisset, ipsa pompa vanitatis * superbior, majora in Dei 30 servum odia suspirabat, credens suis actibus daemonas praesules adfuisse. Cumque ad patriam victor navi remearet, ad promerendam aurarum lenitatem sancti tormenta ventis promittendo litabat. Conservi, exprobando christicolum, ultorem tam tetri numinis * adesse daemonium, jamque 35 saepius minabantur *. Sanctus opprobrio Christi gloriosus contra omnium terrores crucis se signo muniebat.

8. Adest ergo saevus dominus, gloriosae vanitatis pompa

* supra
rasuram.
* corr. ex
probat.
* corr. ex
ostendet.

* (i. p. v.)
corr. ex
ipsam pompe
vanitatem.

* corr. ex
nominis.
* corr.
minabatur.

*corr. ex
divinae.

*corr. ex
omnes.

distentus, hujus poenae semper avidus; sed divinae * miserericordiae dispensatione vivus quidem solo patriae redditur, sed domesticis laribus cadaver infertur. Sic itaque omnis * ejus pompa vanitas et animi feritas evanuit in favillam, et ita demum in posterum verus Dei famulus injusta odii per 5 secutione liberatur (1).

9. Quibus Romanae urbis teneatur annibus domini ejus

* corr. ex ad
prima manu.

acta festivitas; at * nostri confessoris haut longe a moenibus civitatis inciso saxo titulus nomen prodit et meritum: quo in loco corporis ejus reliquiae plena dignitate compo- 10 sitae gloriosum orationibus locum in perpetuum consecra- runt. His igitur sanctus Mytria bene administratis in agro ferme septem milibus civitati sejuncto, in quo condicionis suaee dependerat famulatum, purum Deo emisit spiritum.

10. Tunc devota Deo plebs celebriori conlocandum tumulo 15

ad civitatem defuncti corpus advectat, nimirum ut ibi cel- lulae, quo habitationis ejus benedictio remaneret, et civitati profuturae reliquiae in perpetuum residerent. Ubi meritorum ejus insignia beneficiorum magnifica experimenta testantur. Ita enim orationum nostrarum jugis mediator adsistit, ut 20 quicquid fideliter exequendum suggesserimus, plenius reme- diorum gaudiis mox praestitum gloriemur. Vident oculi omnium corporis ejus membris languentium vestimenta suspensa, et statim fidei merito, Dei dono, integrum subsequi medicinam. Hoc enim divina majestas ad sepulturae ejus 25

*corr. ex
simicentoria.

locum tribuit, quod per apostolorum simicinctoria * saepe donavit, quia in omnibus sanctis suis unus atque idem spiritus operatur. A vicinis urbibus promissa vota solvuntur, quia speratae rei suppleta beneficia gratulantur. Plenus et manifestus est intellectus his qui in fide Christi suum exer- 30 cent affectum, quod quanta devotione in suis tribulationibus orationum preces impendit, tantum sollicitudine vota sugge- rat sperantum, et non inmerito tantum in aliorum necessita-

(1) Videntur hoc loco nonnulla desiderari a librario praetermissa, quibuscum forte conjungenda erant prima verba numeri sequentis: nunc horum sensus explicari non valet.

tibus Dei obtineat auxilium, quantum in suis laboribus caeleste habuit solatium.

11. Agat nunc plebs liminibus ejus semper adclinis *, in opere bono semper intenta, ut orationum suarum vota ejus suggestionibus divinis auribus * inferantur. Hoc nos enim ille suis precibus poterit adjuvare, ut labor noster non sit inanis in Domino. Facile enim ad Domini gratiam poterit pervenire quem cujus * actus insinuat, amici gratia commendat. Hoc sane praesumpti operis a sancta caritate redhibitionis praemium posco, ut vestris orationibus insinuatus, in omni profectu spiritali ejus merear suffragiis adjuvari. Amen. Finit * vita sancti Mitriae civitatis Aquensis.

*corr. ex
adclines.

*corr. ex
juribus.

*corr. ex
quos.

*supra rasu-
ram; verba
sequentia
addita in
margine.

VITA
SANCTAE MELANIAE JUNIORIS
AUCTORE COAEVO ET SANCTAE FAMILIARI.

In praestantissimo codice Carnotensi signato numero 16, quem exeunte saeculo VIII exaratum fuisse existimamus, repperimus partem Vitae S^{ae} Melaniae junioris, a scriptore quodam aequali, quin et cum ipsa sancta conversato, confecata; sed multum dolebamus eam, ut legentibus facile constabat, posteriori et quidem longe majori sui parte esse mutilam. Ulterius vero de ea inquirentibus, mox in notitiam nobis venit codex alter, in Bibliothecam Nationalem Parisinam ante paucos annos inventus, signatus ibidem inter Noviter Acquisitos latinos numero 2178, qui litteris visigothicis descriptus saeculo XI, pertinebat quondam ad librariam celebris monasterii Sancti Dominici de Silos prope Burgos in Hispania. Is eamdem Vitam S^{ae} Melaniae fere integrum continet (fol. 240^v-257^r); fere integrum, inquam: nam infelici casu factum est ut inter folia 253 et 254 unum vel alterum folium exciderit, quod jam notarunt cl. vv. Augustus Molinier et Carolus Kohler, qui nuper inde ediderunt S^{ae} Melaniae iter Hierosolymitanum (1).

Praeter hanc lacunam exhibet codex Parisinus Vitam S^{ae} Melaniae cuius compendium, ex ea manifeste desumptum, compilationi sua inseruit famosus hagiographus graecus Simeon Metaphrastes ad diem 31 decembris, et secundum Metaphrasten latine ad eandem diem Laurentius Surius. Vitam integrum aliquando graece exstitisse indicat Joannes Albertus Fabricius in sua *Bibliotheca Graeca* (2), inter Vitas sanctorum recensens Vitam S^{ae} Melanes sive Melaniae romanae incipientem his verbis Ἐυλογητὸς δὲ Θεὸς δὲ εὐγείρας τὴν σὴν τιμὰν κεφαλὴν, ἵερεῦ δούτε, cuius auctor coaevum illi se profitetur. Uterque autem textus, sive graecus sive latinus, hactenus ineditus est, praeter eam partem quam inter *Itinera Hierosolymitana* recens excusam diximus. Admodum itaque gratum nos christianaे antiquitatis curiosis facturos arbitrati sumus, si ex duplice codice Carnotensi et Parisino inter *Analecta nostra* vetus illud documentum publici juris fecerimus, eoque magis quod Metaphrastes quaecumque ad notitiam auctoris deducere possent suppressit, reliqua vero valde contrahendo narrationem suam concinnavit.

Auctor hujus scriptionis profitetur se ab ipsa sancta de saeculo susceptum ac

(1) *Itinera Hierosolymitana... latina lingua exarata...* (Genevae, typis J.-G. Fick, 1885), p. 133-142. — (2) Ed. I, tom. IX, p. 123; ed. Harles, tom. X, p. 292.

Deo oblatum (unde forte colligere licet ipsum de ejus familia fuisse vel clientela) ad presbyterii honorem pervenisse (1), et non semel aliis locis sacerdotem se fuisse significat (2). In sanctae comitatu versabatur jam anno 405, ubi sancta ad Serenam Augustam accessit (3), eamque secutus est in Africam commigrantem (4), et postea Hierosolymas et Constantinopolim (5), atque cum ea permansit usque ad ejus obitum (6). Quin et monasteria ab ipsa Hierosolymis condita rexit (7), eaque sibi a Melania moriente commendata habuit (8). Unde forte non improbabili argumento concluderit aliquis scriptorem nostrum fuisse Gerontium illum qui in Vita Euthymii abbatis a Cyrillo Scythopolitano conscripta legitur fuisse successor S. Melaniae (9) et monasteria ejus rexisse annos quadraginta quinque (10), ultimis annis vitae suae acerrimum et pertinacissimum Eutychianae haereseos sectatorem (11). Utrum vero graece scripserit an latine, ac proinde utrum textus noster latinus ex graeco translatus sit necne, certo definire non ausim: licet enim in Oriente lucubrationem suam ediderit et cum jamdudum in Oriente versaretur, potuit tamen, ortu latinus, sicut Hieronymus et Rufinus, latine scribere. Aliquanto tamen probabilius censemus textum primigenium graece confectum fuisse: vix enim supponere licet virum apud S. Melaniam tam diu versatum ante medium saeculum V tam barbarum stylum usurpasse aut tot vitia sermonis, quot in exemplaribus nostris offendimus, scribarum oscitantiae impunita esse potius quam imperito alicui sequioris aetatis eruditulo, qui textum ex graeco latinum fecerit.

Chronotaxim historiae S^{ac}e Melaniae ex compendio hujus Vitae edito a Simeone Metaphraste et Palladii *Historia Lausiaca* ac S. Paulini Nolani epistola ad Severum satis recte ordinarunt Baronius et praesertim Antonius Pagius in sua Critica ad Baronii Annales; et vix quidquam commodi in hac re afferit primaevus textus, nisi quod jam certius nobis constat annorum numeros a Metaphraste fideliter ex eo fuisse transcriptos. Itaque, cum ex Palladio narrante (12) S. Melaniam seniorem Hierosolymis Romam rediisse, *cum de neptis* (Melaniae junioris) *statu audisset, eam et nupsisse et velle saeculo renuntiare*, et ex S. Paulino ad Severum scribente (13) eandem sanctam *ex Hierusalem post quinque lustra* remeantem a se fuisse exceptam (prefectam autem esse in Palaestinam anno 372, aliunde satis constat [14]), S^{ac}e Melaniae junioris nuptias anno 397 illigandas colligatur (15), et haec tum temporis annum ageret decimum quartum (16), sequitur eam aspexisse lucem anno 383 vel 384. Porro septem annos in conjugali statu vixit, continentiam inde cum viro suo professa (17), anno utique 404 vel 405. Nec diu post, brevissime scilicet ante oppugnatio-

(1) Vit. lib. II, num. 18. — (2) I. 28; II. 18, 37 sqq. — (3) I. 12. — (4) I. 28. — (5) II. 9, 18, 21. — (6) II. 34, 37-39. — (7) II. 38. — (8) II. 39. — (9) Vit. Euthymii cap. 74 (Migne, P. G., tom. CXIV, p. 657). — (10) Ibid., c. 124. — (11) Ib., cc. 76, 124. — (12) *Hist. Laus.*, cap. 118 (P. L., tom. LXXIII, p. 1201). — (13) Epist. 29 (al. 10) n. 6 (P. L., tom. LXI, p. 315). — (14) Cfr. Baron, ad an. 372, n. 34-35; Pagi ad eundem annum, n. 13-14. — (15) Cfr. Baron, ad an. 397, n. 2-4; Pagi, ibid., num. 3-4. — (16) Vit. I. 1. — (17) I. 8.

nem Urbis ab Alarico Visigothorum rege intentatam, id est anno 409 (1), in Africam profecta (2), ibique annos septem commorata (3), deinde cum viro et matre ad loca sancta commigravit anno 416 vel 417 (4). Hierosolymis in solitudine, orationi et paenitentiae exercitiis incumbens, annos degit quattuordecim (5), nisi quod intra hoc temporis spatium Aegypti monasteria invisit (6). Postea, matre mortua, anno circiter 431, coenobium virginum condidit, in quod et ipsa secessit (7). Quo tempore et S. Pinianus, ejus conjux, in Domino requievit, *ante annos octo quam ipsa obiret* (8). Post cujus obitum *per annos tres vel quatuor* commorata in coenobio suo (9), ab avunculo suo Volusiano evocata est Constantinopolim, quo ipse venerat *ad intercedendum apud piissimam reginam Eudoxiam quam despansare volebat piissimus imperator Valentinianus* (10): hanc autem despansionem anno 436 vel 437 contigisse referunt scriptores antiqui (11). Denique Hierosolymas reversa, ibique suscepta Eudoxia Augusta, quam ad peregrinationem ad loca sancta instituendam induxerat (12), mox ipsa beato fine quievit die sexta post festum Natalis Domini, quae dies erat dominica (13), id est die 31 decembris anni 439: quo anno, litteram dominicalem habente A, dies haec incidit in dominicam et octavus decurebat annus ab obitu S. Piniani.

Jam, quod ad rationem editionis nostrae spectat, Vitam S^{ac} Melaniae distribuendam censuimus in duos libros, et hos ipsos in capitula: quorum priori exponitur historia sanctae usque ad ejus profactionem in Palaestinam; posteriori vero iter Hierosolymitanum, commoratio in sancta civitate, iter Constantinopolitanum et quae secula sunt usque ad felicem Melaniae obitum. Priorem librum excerptimus ex codice Carnotensi, qui certe antiquior et, ut nobis videtur, praestantior est Parisino, adjectis ex hoc lectionibus variantibus: sed, ut supra monuimus, eximium illud exemplar mox desinit, in fine scilicet capituli 18 partitionis nostrae. Reliqua igitur, sicut et totum librum secundum, ex solo Parisino accipere necesse fuit. Sed in ipso Parisino, uno altero ex exciso folio, desideratur pars quedam hujus secundi libri: quam partem, ne magno legentium taedio prorsus hiulca hoc loco appareat S^{ac} Melaniae historia, aliquatenus supplendam duximus ex compendio Metaphrastis. Supplementum hoc minoribus typis expressimus, sicut et ea quae ex codice Parisino jam vulgarunt cl. vv. Augustus Molinier et Carolus Khohler, quaeque non judicavimus supprimenda ob modo allatam rationem, cum praesertim non adeo passim in bibliothecis occurrant *Itinera Hierosolymitana*. Sed visum non est ita codicum lectioni inhaerere ut etiam libriorum formam scribendi seu orthographiam (14) et ipsos singulos naevos sermonis exhiberemus, quos tamen sedulo indicavimus in adnotationibus textui subjectis.

(1) Cfr. Tillemont, *Histoire des empereurs*, tom. V (Brux. 1732), p. 247. — (2) Vit. L 19 extr. — (3) II. 2 extr. — (4) Cfr. Baron. ad a. 419, n. 103 (Pagi, n. 34). — (5) Vit. II. 10. — (6) II. 7, 8. — (7) II. 10. — (8) II. 18. — (9) Ibid. — (10) II. 19. — (11) Cfr. Tillemont. *Hist. des empereurs*, tom. VI (Brux. 1740), p. 32. — (12) Vit. II. 26. — (13) II. 37, 39. — (14) In codice Parisino passim scripta est littera *v* pro *b* et vice versa: ut *valneum*, *vibendum*, *vocabit* pro *balneum*, *bibendum*, *vocavit*, et *fabens*, *brebe* pro *favens*, *breve*; littera *h* exordio quarumdam vocum modo sup-

[PROLOGUS.]

Incipit vita sanctae Melaniae senatricis Romae ¹.

1. Benedictus Deus, qui suscitavit tuum ¹ pretiosum caput, sacerdos Dei sanctissime, scribere ad meam humilitatem ut exponerem de conversione ² sanctissimae et cum angelis ³ habitationem habentis matris nostrae Melaniae. Sed propterea et antea ⁴ contradixi sanctitati tuae, quia idoneus non eram hoc facere. Sed ⁴ enim, quemadmodum Deus, contradicenti Moyse ⁵ regere populum suum, non permisit indulgere ei, sed suum fratrem dedit ei in auxilium, ita et tu, ⁶ sacerdos Christi, dedisti nobis tuas orationes adjuvantes nos ut aliquid diceremus. Mihi etiam non sufficit ⁶. Existimo autem quia nec aliquis ⁷ poterit ipsius virtutes enarrare, aut calidam ⁸ abrenuntiationem, aut fidem, aut beneficia tanta, aut vigilantiam ⁹, aut illius exitum, vel ¹⁰ tolerantiam sive ¹¹ abstinentiam ¹², mansuetudinem autem ¹³, aut humilitatem, aut extremitatem ¹⁴ vestimentorum. Sed enim *da sapienti occasionem et sapientior erit*, dicit Scriptura. Timeo autem ne quando volens ejus laudes edicere, magis injuriam faciam, quia pauperius ¹⁵ enarravi, sed adsimilavi me ipsum ¹⁶ pueris piscatorum mittentibus lina ¹⁶ in mare, qui sciunt quia omnes pisces non valent piscari, nec si omnis generatio eorum convenerit, poterit ¹⁷ hoc facere, sed unusquisque

Tit. — 1 (Incipit, etc.) om. 1.

Num. 1. — 1 te 2. — 2 conversatione 2. — 3 om. 2. — 4 Et 2. — 5 Moysi 2. — 6 sufficienti 2. — 7 valeo : quis enim 2. — 8 ferventem 2. — 9 aut in nuda terra decumbentiam add. 2. — 10 (i. e. v.) alii exitus (vel om.) 2. — 11 seu immensam 2. — 12 aut add. 2. — 13 aut sobrietatem 2. — 14 exiguitatem 2. — 15 parcius 2. — 16 retiam 2. — 17 non poterunt 2.

pressa est, ut in *abere, ospitari, ora pro habere, hospitari, hora*, modo redundat, ut in *hac* (particula copulativa), *hedicare, hostendere*; vox *cum* plerumque scribitur *quum*, aliquando etiam ubi munere praepositionis fungitur (sic et *quoram* legitur *pro coram*); littera duplex *ae* fere effertur simplici *e*. In his omnibus tamen sibi ubique constans non est librarius : sic et *dativus mihi* diversis locis scriptus reperitur *mici, michi, mihi*.

eorum secundum propriam virtutem quantitatem adferunt. Aut iterum qui ingrediuntur in paradisum ¹⁸, ubi universa ¹⁹ arborum speciositas et flores suaves sunt in odore, numquid omnem paradisum congregant? Ita et ego hoc consilium sequens, orationibus sanctitatis tuae mittam rete ²⁰ in ²¹ ⁵ spiritalem venationem bonorum operum perfectione sanctissimae matris nostrae.

2. Et ne aliquis existimet in hoc me reprehendere dicens: Ecce mulierem ¹ laudat. Etenim non est haec mulier dicenda sed vir ², de qua ³ sapiens Salomon pretiosos lapides ⁴ esse ¹⁰ significavit. Nam lapides pretiosi necesse est ut praetereant: haec autem credens in unitate Trinitatis et per fidem omnium virtutum semetipsam ornamentum spiritale ⁵ componens ⁶, choris angelorum cohabitans, et cum Christo ⁷ martyribus sociata, cum apostolis ⁸ coronata gaudet ⁹; immaculatum cursum perficiens, accipiet ¹⁰ quod oculus non vidit neque ¹¹ auris audivit neque ¹¹ in cor hominis ascendit. Multorum multa et varia per diversa tempora conscripta ad aedificationem credentium saeculo relicta sunt per gratiam Dei, quae fidem et propositum desiderantium confirmarent. ²⁰ Necessarium esse ego ¹² existimavi proprium perficere desiderium, propriae utilitatis gratia et eorum qui muniuntur praesenti conversatione sanctae matris enarrare quae quidem ¹³ ego videns ¹⁴ agnovi, quaedam vero a fidelibus animabus recognovi ¹⁵. 25

3. Igitur de multis pauca quae ad memoriam redeunt de ejus virtutibus narrare properabo ¹. Primum ² itaque virtutem ejus exponam, et cum sim debitor decem millium talentorum, vel exiguum meac rusticitatis debitum retribuere festino. Quibus igitur incipiam verbis admirabilem matrem ³⁰ meam, quibus eam laudabo sermonibus, cum sim rusticus et

— ¹⁸ paradiso 2. — ¹⁹ universarum 2. — ²⁰ redde (*sic*) 2. — ²¹ om. 2.

Num. 2. — ¹ mulier 2. — ² quia viriliter agit add. 2. — ³ (de qua) quam 2. — ⁴ (p. l.) de pretiosis lapidibus 2. — ⁵ (o. s.) ornamento spiritali 2. — ⁶ manens in Deum add. 2. — ⁷ regnans add. 2. — ⁸ regnat add. 2. — ⁹ congaudet 2. — ¹⁰ recipiat 2. — ¹¹ (*utroque loco*) nec 2. — ¹² (e. e.) ergo 2. — ¹³ (q. q.) quia quaedam. — ¹⁴ per me add. 2. — ¹⁵ (q. v. a. f. an. r.) om. 1.

Num. 3. — ¹ quae sequuntur usque ad mihi providit om. 2. — ² Primam 1.

tardus in lingua? Quae ego offeram, pauper sensu, nisi tantum lacrimarum quibus spem salutis mihi providit? Suscipiat igitur⁸ de suo filio⁴ gratiarum actionem⁵ verborum operibus⁶. Quomodo enim vel quid potero ejus retribuere⁷ dilectioni? Postulo⁷ itaque divinae potestatis auxilium ut mihi suis virtutibus adesse dignetur, ut sobria animae probitate in recordationem habens ejus memoriam sine intermissione medicamentum veritatis, omnem⁸ quidem evectationem oblivionis quae ex insipienti inscitia nascitur in anima⁹, omnem etiam¹⁰ dubitationem perversam per fidem expellens, possim gratiam¹¹ Dei ex parte narrare: si enim voluero omnem conversationem hujus sanctae referre, o venerabilis¹², deficiet me tempus enarrantem. Et unde nobis¹³ virtutes illius manifestae esse possint¹⁴ quas occulte faciebat, memorans dicta sacra¹⁵: *Quod facit dextra tua sinistra tua¹⁶ non sciat?* Sed quoniam¹⁷ virtutes occultae esse non possunt, si semper ipsae se¹⁸ celare voluerint, Deus eas manifestavit propter servorum suorum gloriam aliorumque¹⁹ aedificationem. Ex quibus qui ei permanentes²⁰ potuerunt²¹ enarrare vestimentum²² hoc²³ texendum²⁴, quatinus accipientes occasionem sapientes amplius sapiant et virtutum coronam texere digne illius beatissimae valeant²⁵.

[LIBER 1.]

25. 1. Igitur ipsa beatissima¹ quondam romanae urbis senatus fuit prima² violenterque juncta matrimonio annorum circiter³ quattuordecim. Juncta autem beatissimo Piniano

—² denique 2. —⁴ famulo 2. —⁵ actione 2. —⁶ obsequis 2. —⁷ cfr. *infra not.* 9. —⁸ omne 2. —⁹ (Postulo-anima) *sententia haec, qua terminatur in 1 pars prologi in fine Vitae subjuncta* (cfr. *infra Catal.*, cod. 16), *sic in eodem effertur*: Itaque divinis ejus mandatis adesse dignetur, ut sobriam et animae probitatis recordationem habens ejus memoriam sine intermissione medicamentum. Amen. —¹⁰ autem 1. —¹¹ (p. g.) possem gratia 1. —¹² venerabiles 1. —¹³ vobis 1. —¹⁴ possunt 2. —¹⁵ (d. s.) dicti 2. —¹⁶ om. 2. —¹⁷ sanctorum add. 2. —¹⁸ (si s. i. se) semper, si enim et ipsi 2. —¹⁹ et aliorum 2. —²⁰ (qui ei p.) quae eis adhaerentes 2. —²¹ om. 2. —²² testamentum 2. —²³ ex eo add. 2. —²⁴ om. 2. —²⁵ valeamus 2.

Num. 1. —¹ manus posterior supra lineam perperam addidit Pelagia 1. —² leg. primo? —³ om. 2.

[LIB. I.] decem et septem annos agenti ⁴ aetatis sua. Igitur ⁵ felicissima haec experimentum accipiens nuptiarum et mundum ex toto odiens, dixit ⁶ ad virum suum ⁷: *Si volueris habitare mecum secundum legem castitatis et continentiae, dominum meum te cognoscam et dominatorem ⁸ te ⁹ vitae meae esse con-* ⁵ *fitear. Si enim ¹⁰ grave tibi hoc quasi adolescenti videtur, omnes meas facultates suscipe, et tantum corpus meum liberum effice, ut perficiam quod est secundum desiderium meum. Qui respon-* ¹⁰ *dens ait ad eam: Sustine, ait ¹¹, habeamus duos natos propter substantiarum nostrarum hereditatem, et cum Dei voluntate ¹⁰ pariter abrenuntiabimus ¹². Nascitur itaque eis filia una, quam statim ad virginitatem consecrarunt.*

2. Cum itaque haec beatissima mittitur ¹ in balneum a suis parentibus ², quidem nolens coacta abiit. Ingrediens autem in calorem ³, faciem suam tantum lavit ac ⁴ detersit ¹⁵ propter ostensionem, et vocavit ad se omnes famulas ⁵ suas et dedit eis pecuniam et obsecravit eas ne proderent et notum facerent parentibus ⁶ eo quod non laverit. Rediens itaque de balneo, indicavit quasi lavisset ⁷: desiderium enim Dei ei ⁸ inhaeserat.

3. Transeunte igitur spatio temporis et ¹ adhuc vir ejus ² juvenis habens amorem ³ mundi urgebatur ab abstinentissima ⁴ ut desiderium pudicitiae adimpleret. Qui resistens dixit ad eam ⁵ unius nati ⁶ desiderium se habere.

4. Igitur haec contemptis facultatibus placere Domino ¹ ²⁵ studebat, ita ut occulite vestiretur de subtus vestimentum grossiore laneum et desuper pretiosa linteamina et auratis sericis ⁸ indueretur. Quod itaque post multum tempus ³ cognoscens amita ejus, adprehensam eam coepit culpare et increpare eam ⁴, dicens non passim hujusmodi vestimentum ³⁰ indui oportere, ne quando cognoscerent parentes ejus et

— ⁴ (ann. ag.) ag. ann. 2. — ⁵ Rogabat denique 2. — ⁶ om. 2. — ⁷ dicens add. 2. — ⁸ consolatorem 2. — ⁹ om. 3. — ¹⁰ autem 2. — ¹¹ om. 2. — ¹² abrenuntiemus 2.

Num. 2. — ¹ mitteretur 2. — ² quae add. 2. — ³ calore 2. — ⁴ et 2. — ⁵ familias 2. — ⁶ ejus add. 2. — ⁷ laverit: sic enim 2. — ⁸ (en. D. ei) om. 2.

Num. 3. — ¹ om. 2. — ² (v. e.) om. 2. — ³ desiderium 2. — ⁴ hac sanctissima 2. — ⁵ adhuc add. 2. — ⁶ nam 2.

Num. 4. — ¹ Deo 2. — ² siriciis 2. — ³ (m. t.) multo tempore 2. — ⁴ ei 2.

objurgarent eam et periculum pateretur. Tunc sancta coepit multis precibus rogare eam, ne hoc quod ipsa senserat ad parentum deferret ⁵ notitiam.

[LIB. I.]

5. Interim orationibus sanctorum et Dei gratia ventum ¹ est ut nasceretur ei ² filius. Factum est enim ut et partus ejus hoc modo fieret. Occasio evenit ³ ut et ⁴ dies sollemnis et commemoratio beati martyris Laurentii ⁵ ageretur. Beatisima vero fervens spiritu desiderabat ire in sancti martyris basilicam ⁶ et ⁷ per vigilem celebrare noctem; sed non permittitur a parentibus, eo quod nimis tenera et delicati corporis hunc laborem vigiliarum ferre non posset. At illa timens parentes et desiderans placere Deo, permansit totam noctem ⁸ vigilans in oratorium ⁹ domus suae et ¹⁰ curvans genua usque ¹¹ mane ac deprecans Deo ¹² cum ¹³ lacrimis ut ¹⁴ cordis ejus desiderium Dominus adimpleret. Diluculo autem misit pater ejus eunuchos videre qualiter ejus filia et eorum domina in suo requiesceret cubiculo. Qui venientes invenerunt ¹⁵ eam in orationibus Dei fixis genibus positam et Dominum deprecantem. Quae cum surrexisset, respiciens ²⁰ vidit eos et territa ¹⁶ expavit et coepit ¹⁷ blandimentis rogare eos et pecuniam ¹⁸ polliceri ne hoc quod vidissent ¹⁹ patri renuntiarent ²⁰, sed magis dicent quia in cubiculo eam dormientem invenissent; et cum saepius hoc faceret ²¹, semper tamen celare volebat. Exsurgens autem mature, cum ²³ sancta ²² matre sua perrexit ad martyrium beati Laurentii, et ibi orationem cum multis lacrimis fudit ad Dominum, ut sibi praestaretur in servitio Dei bona voluntas: multum enim desiderabat solitariam vitam in Domino ²³. Revertens igitur de martyrio ²⁴, occupatur partu et multis praeventa doloribus periclitatur usque ad mortem. Nascitur ²⁵ puer immaturus, et ipsa die baptizatur: alio ²⁶ die migravit ad Dominum.

— ⁶ referret 2.

Num. 5. — ¹ factum 2. — ² et 2. — ³ (O. e.) Occasione venit 2. — ⁴ om. 2. — ⁵ (m. L.) L. m. 2. — ⁶ basilica 2. — ⁷ om. 2. — ⁸ (t. n.) tota nocte 2. — ⁹ oratorio 2. — ¹⁰ om. 2. — ¹¹ in add. 2. — ¹² Dominum 2. — ¹³ multis add. 2. — ¹⁴ cordi 2. — ¹⁵ invenirent 2. — ¹⁶ (et t.) om. 2. — ¹⁷ cum add. 2. — ¹⁸ eis add. 2. — ¹⁹ viderant 2. — ²⁰ nuntiarent 2. — ²¹ (h. f.) haec facerent 2. — ²² om. 2. — ²³ (v. in D.) in D. v. 2. — ²⁴ martyri 2. — ²⁵ tamen add. 2. — ²⁶ altera 2.

[LIB. I.]

6. Videns autem beatissimus Pinianus, vir ejus, in mortis eam ¹ periculo et ² multis doloribus, ipse factus est in angustia et tribulatione et coepit periclitari : qui etiam festinus perrexit ad sanctum martyrem et prosternens se sub altare coepit cum ³ lacrimis et cum fletu ingenti Dominum pro ejus ⁴ salute rogare, exorans ut magis ipse moreretur quam eam mortuam videret. Tunc beatissima misit ad eum mandans ⁴ et dicens : *Si vis me etiam ⁵ vivere, da verbum Domino quia jam ex hoc mecum in castitate permaneas, et statim me Dominus visitabit.* Qui mox ut audivit, cum gaudio pollicetur ¹⁰ sermonem sicut ipsa mandaverat, et statim omnis dolor recessit ab ea, et gratias egit Deo beatissima tam ⁶ pro continentia sancti fratris quam pro corporis recuperatione. Haec autem fiebant per Dei providentiam. Exultabat autem ⁷ sancta gaudio magno de promissione adolescentis ⁸, in ¹⁵ omnibus libera effecta gratias agebat Deo ⁹. Verumtamen data ¹⁰ occasione, quasi tristaretur de infantis abitu ¹¹, nolebat vestiri holosericum neque uti ornamentis ¹². Patre vero suo valde eam ¹³ cogente, ecce et ¹⁴ filia eorum virgo accepit dormitionem in Domino. Cum igitur et hinc quasi ²⁰ graviter contristaretur, consolabatur a parentibus ; beatissimaque dicebat illis : *Nullo modo me consolabor, nisi ¹⁵ permiseritis omnem sollicitudinem contemnere saecularem.* Qui dicebant : *Et quomodo poterimus pessimorum hominum ferre vituperationes ¹⁶?* Et erant in tribulatione magna positi et ²⁵ non permittebantur jugum Christi ¹⁷ fiducialiter assumere. Sancta autem et frater illius Pinianus ¹⁸ cotidie conferebant ¹⁹ ad ²⁰ invicem fugere debere ²¹ de patria vel de domo parentum. Haec itaque eis cogitantibus, sicut ipsa nobis ²² beatissima postea ad aedificationem referebat, cum una die ³⁰ jam vespere simul sederent in una domo cum multa tristitia, subito factus est odor suavissimus valde ²³, ut prae multa

Num. 6. — ¹ esse add. 2. — ² in add. 2. — ³ om. 2. — ⁴ mandatis 2. — ⁵ om. 2. — ⁶ maxime etiam 2. — ⁷ enim 2. — ⁸ et add. 2. — ⁹ Domino 2. — ¹⁰ om. 2. — ¹¹ obitu 2. — ¹² ornamento 2. — ¹³ ea 2. — ¹⁴ om. 2. — ¹⁵ me add. 2. — ¹⁶ vituperationem 2. — ¹⁷ (p. j. C.) permittebatur Dei j. 2. — ¹⁸ (et f. e. P.) cum fratre suo Piniano 2. — ¹⁹ consiliabantur 2. — ²⁰ om. 2. — ²¹ et recedere 2. — ²² om. 2. — ²³ ita add. 2.

[LIB. I.]

suavitate mirarentur et gaudium eis ²⁴ fieret magnum. Et gratias agere coeperunt et fiduciam accipere.

7. Defunctus est autem ¹ pater ejus. Post cujus obitum securitatem accipientes, manifestius abrenuntiant et coeperunt esse peregrinorum susceptores et pauperum curis vacare; sanctis etiam episcopis et presbyteris et omnibus advenientibus peregrinis in suburbano urbis Romae ² in rure ³ constituentes non parvam humanitatem exhibentes administrabant: nec ⁴ semetipsos post abrenuntiationem passi sunt ingredi civitatem, illud adimplentes quod dictum est: *Audi, filia, et vide⁵, et obliscere populum tuum et domum patris tui, et concupiscet⁶ rex speciem tuam;* et iterum: *Bonum est viro cum sumpserit jugum in⁷ juventute⁸ sua, sedebit singularis⁹.* Manserunt autem in suburbano illud adimplentes: 15 *Cum autem volebat Jesus orare, ascendebat in montem Oliveti,* scientes quia nisi saecularium commixtiones magno et calentis ¹⁰ gloriae segregentur ¹¹ officio, difficile ¹² mundum offerre ministerium Deo possent ¹³.

8. Igitur in principio abstinentia fortissima uti dederunt semetipsos in exigua vestimenta. Erat autem ipsa annorum ferme xxi ¹, beatissimus autem Pinianus erat circiter annorum ² xxiii ³. Ipsa autem vestiebatur tunicam ⁴ valde vilem ⁵ et vetustam ⁶, ut ⁷ auferret pulchritudinem juventutis per exiguitatem vestimentorum. Utebatur etiam et ⁸ beatissimus ejus conjux aliis, qui erat virtute et moribus similis, sed ⁹ quoniam ex multis divitiis et deliciis erat ¹⁰, et veste praeclara induebatur ¹¹ initii suis cilicenses honestissimas, non ut sibi placeret sed ut hominibus suaderet, Deo autem manifestus ¹². Sancta autem volens perficere et hoc quod scriptum est: *Diliges¹³ proximum tuum sicut¹⁴ te ipsum,*

— ²⁴ om. 2.

Num. 7. — ¹ interea 2. — ² se add. 2. — ³ ruere 2. — ⁴ enim add. 2. — ⁵ et inclina aurem tuam add. 2. — ⁶ (et c.) quia concupivit 2. — ⁷ om. 2. — ⁸ adulescentia 2. — ⁹ et tacebit add. 2. — ¹⁰ calcantis 2. — ¹¹ reiciuntur 2. — ¹² est add. 2. — ¹³ (D. p.) dum non possit 2.

Num. 8. — ¹ viginti et unum 2. — ² om. 2. — ³ viginti et quattuor 2. — ⁴ tunica 2. — ⁵ vilissima 2. — ⁶ vetusta 2. et add. valente tabulas quinque. — ⁷ et 2. — ⁸ eadem add. 2. — ⁹ (aliis-sed) om. 2. — ¹⁰ fuerat 2. — ¹¹ in add. 2. — ¹² esse add. 2. — ¹³ dili-
gis 2. — ¹⁴ tamquam 2.

[LIB. I.]

tristabatur et non audebat juvenem aetate fervente ¹⁵ et ¹⁶ tantis deliciis et gloria ¹⁷ manifeste arguere vel ¹⁸ mores ejus inquirere. Quodam ¹⁹ die assumens eum occulte sanctissima, blande et cum veneratione interrogavit, dicens si eidem de ea concupiscentia aliqua veniret in corde vel desiderium ²⁰ ⁵ quasi de conjuge propria. Qui subridens et laetus in Domino, hilari ²¹ vultu respondit ei ²² : *Beata es tu, quae sic diligis virum. De me autem certum habeto in Domino quoniam ex quo verbum dedimus Deo, quomodo ²³ sanctam matrem tuam ²⁴ Albinam sic te intueor.* Quae cum haec audisset, osculata ¹⁰ pectus ²⁵ ejus et manus, glorificavit Dominum de ejus ²⁶ firmo proposito. Et post dies ²⁷ paucos, volens eum ad meliora ²⁸ crescere, iterum dixit : *Domine meus, audi me quasi matrem et sororem spiritualem ²⁹, et ³⁰ depone hoc pretiosum celicense ³¹ vestimentum et indu te ³² paulo minus vilius ³³.* ¹⁵ Qui audiens, quasi adulescens ad modicum contristatus est ³⁴, sed ne eam tristem videret quae eum secundum Deum moneret et utrumque pro salute esse aeterna, libenter ejus consilio adquiescebat ³⁵, coepitque ³⁶ indui antiochenses vilissimas ³⁷. Illa autem quemadmodum apis bona flores ²⁰ virtutum cotidie ³⁸ conferens, cupiebat autem ³⁹ adhuc ut viliora vestimenta adsumeret, quod et fecit, ut etiam de cetero ad unius solidi vel duobus ⁴⁰ tremissibus ejus ⁴¹ esset vestimentum, necnon ex proprio colore ⁴² et vilissima lana ipsa ⁴³ ei faceret indumenta.

25

9. Itaque cum jam de habitu vestimentorum perfectius ordinassent, utpote in patrias pergentes ¹, cooperunt uti consilio, qualem sibi abstinentiae modum imponerent. Dicebant quidem : *Non valemus ² arduam suspicere abstinentiam, ne forte in principio corpus confringentes, postea ad delicias con-* ³⁰

— ¹⁵ (aet. f.) aetatem ferventem 2. — ¹⁶ ex add. 2. — ¹⁷ gloriam 2. — ¹⁸ et 2. — ¹⁹ quadam 2. — ²⁰ (veniret-des.) vel des. non venisset in c. 2. — ²¹ alacri 2. — ²² om. 2. — ²³ sicut 2. — ²⁴ (m. t.) mater tua 2. — ²⁵ (o. p.) osculatur pedes 2. — ²⁶ (ejus et-de ejus) om. 2. — ²⁷ (Et p. d.) p. d. autem 2. — ²⁸ (e ad m.) m. e. (ad om.) 2. — ²⁹ tuam 2. — ³⁰ om. 2. — ³¹ celicensem 2. — ³² (i. te) indu 2. — ³³ viliorum 2. — ³⁴ (c. e.) contristatur 2. — ³⁵ adquiescens 2. — ³⁶ que om. 2. — ³⁷ vestes add. 2. — ³⁸ ei add. 2. — ³⁹ om. 2. — ⁴⁰ om. 2. — ⁴¹ om. 2. — ⁴² om. 2. — ⁴³ om. 2.

Num. 9. — ¹ (p. p.) patria sua degentes 2. — ² nimiam vel add. 2.

vertamur. Sed magis primo eligamus hanc ³ conversationem, circuire ⁴ omnes carceres, infirmos visitare, indigentibus alimonia ⁵ praebere, peregrinos advenientes suscipere, in itinere sumptus administrare, et sit a ⁶ nobis omnibus infirmis vel advenientibus secundum beatum Job ostium apertum. Incipiunt igitur venundare possessiones, scientes quoque illud ⁷ dictum a Domino : *Si vis perfectus esse ⁸, vende omnia ⁹ et da pauperibus, et tolle crucem tuam et veni sequere me.*

10. Incipientibus itaque venundare, statim inimicus, qui semper bonis invidet, suggerit servis ejus qui erant in possessionibus ¹, immo opera ², suadet per fratrem sanctissimi Piniani ut contradicerent ³ nec ⁴ se permetterent distrahi; quod et ⁵ si ⁶ per potestatem suam vellent distrahere, non alii quam fratri suo Severo distraherent. Turbantur itaque ex hoc valde : nec enim poterant in tanta substantia esse sine perturbatione ⁷. Piissimo autem tunc et ⁸ religioso Honorio Augusto regente imperium, dat beatissima consilium suo fratri Piniano, dicens : *Si ii qui in suburbano sunt constituti servi et sub praesentia nostrae potestatis aguntur, haec ⁹ nobis ausi sunt contradicere, quid facturi sunt illi qui in diversis habentur ¹⁰ provinciis, id est in ¹¹ Hispania ¹², Italia, Apulia, Campania, Sicilia et Africa vel India ¹³ seu Britannia ¹⁴ aut procul in reliquis regionibus ¹⁵?* Ut mihi ergo videatur, oportet nos forsitan et piissimam Augustam reginam videre. 25 *Credo enim in Dominum ¹⁶ meum Jesum Christum, quem et ipsi regem et Dominum suum esse cognoscunt, quia dabunt facultatem qualiter Dei voluntas et nostrum desiderium compleatur.* Respondit ei beatissimus ejus frater : *Bonum verbum atque consilium, quia potens est ¹⁷ manus ¹⁸ in qua cor regum est ut dirigat ¹⁹ omnem actum nostrum in bonum.*

— ³ hac 2. — ⁴ circumire 2. — ⁵ alimoniam 2. — ⁶ om. 2. — ⁷ (q. i.) quodque illuc 2.
— ⁸ vade add. 2. — ⁹ quae habes add. 2.

Num. 10. — ¹ (q. e. in p.) om. 2. — ² om. 2. — ³ condicerent 1, contradiceret 2. — ⁴ ne 2. — ⁵ om. 2. — ⁶ proprietatem add. 2. — ⁷ tristitia 2. — ⁸ om. 2. — ⁹ ii 2. — ¹⁰ aguntur 2. — ¹¹ om. 2. — ¹² Spaniis 2. — ¹³ (v. I.) om. 2. — ¹⁴ vel Neumedia add. 2. — ¹⁵ religionibus 2. — ¹⁶ Deum 2. — ¹⁷ (q. p. e.) potens est enim 2. — ¹⁸ Dei add. 2. — ¹⁹ (ut d.) dirigere 2.

[LIB. I.]

[LIB. I.]

11. Piissima autem¹ Serena regina⁽¹⁾ jam ex multo tempore valde cupiebat et desiderabat videre beatissimam², audiens de ejus tam mirabili et subita conversione³, quod et de tali gloria mundi ad tantam humilitatem pervenisset. Nam et frequenter per multos ac beatos⁴ episcopos invitaverat eam⁵ ad se ut eam videret, gratulans de ejus sancto proposito, sciens hanc esse mutationem⁶ dexteræ Excelsi, nec non et saepissime matronas senatorum ad eam mittebat. At illa humanam gloriam fugiens, humiliabat se et per blandam et mansuetam respcionem excusationem opponebat, ne quasi¹⁰ laudanda a⁶ regina videretur. Sed cum talis emersisset necessitas, coguntur ingredi palatium ad videndam reginam, praesentibus etiam sanctis episcopis, qui tibi, sancte⁷, sunt similes. Putabant autem plurimi ut reducto a capite velamine veniret ante reginam, secundum quod mos vel consuetudo¹⁵ est saecularibus matronis reginam⁸ videre. Haec autem cogitabat dicens: *Si mihi evenerit⁹ omnes facultates meas amittere, non revelabo caput meum quod¹⁰ pro Christi nomine cooperui neque mutabo aliud vestimentum praeter¹¹ hoc quod pro¹²*

Num. 11. — ¹ om. 2. — ² Melaniam add. 2. — ³ (s. c.) subdita conversatione 2. — ⁴ (ac b.) om. 2. — ⁵ inmutationem 2. — ⁶ (l. a.) laudandam 2. — ⁷ (t. s.) sibi sancti 2. — ⁸ om. 2. — ⁹ fuerit 2. — ¹⁰ (m. q.) quem 2. — ¹¹ propter 2. — ¹² om. 2.

(1) Haec paulo inferius (num. 12 extr.) indicatur uxor fuisse Honorii imperatoris. Honorius autem duas ex ordine habuit uxores, Mariam et Thermanciam, utramque filiam Stiliconis et Serenae, quae patrem habuit Honorium fratrem Theodosii I (cfr. Tillemont, *Hist. des emp.*, tom. V, ed. Brux. 1732, pp. 210 et 242). Thermanciam sibi matrimonio copulavit anno 408 (cfr. op. cit., p. 242). Congressio autem S^a Melaniae cum Serena Augusta locum habuit paulo postquam perfectiorem vitam professa est: dicitur enim *ante hos quattuor menses in hujus saeculi gloria praefulsisse* (num. 12 init.); proinde anno 404 vel 405 (cfr. supra, pag. 17 extr.). De Maria itaque hoc loco agitur, quae forte inter cognomina sua etiam Serenae matris suae nomen assumpsit. — Paulo inferius quidem eadem Augusta, quae tam benigne suscepit sanctam, imperatorem *fratrem* suum appellat (num. 13 med.) et forte subtilius hanc appellationem explicaret qui arbitraretur ideo fratris nomine designatum fuisse conjugem quod eorum matrimonium nunquam consummatum fuerit (cfr. Tillemont, tom. cit., p. 242). Unde si quis Augustam, de qua hic sermo est, ipsam Serenam, uxorem Stiliconis, fuisse censeret, quae a Theodosio I in filiam adoptata fuisse traditur (cfr. ibid., p. 210), et regina atque Augusta nuncupari potuit quia de domo imperiali erat, superius autem (num. 12 extr.) per errorem quendam calami Honorium dictum fuisse ejus conjugem, non vehementer repugnabo.

[LIB. I.]

ejus nomine indui : expedit enim mihi implere quod scriptum est : Indui me vestimentis meis¹⁸, et quomodo expoliabor eis? et paeceptum esse sciam¹⁴ mulierem non velato capite non oportere Deum orare : quamquam et omnis¹⁵ actus et consversatio ejus oratio haberetur. Nam, ut ipsa postea referebat, sumpserunt secum pretiosissima¹⁶ ornamenta ad offerendum piissimae reginae, cantaros etiam cristallinos et alia multa quae possent¹⁷ placere regalibus muneribus, vel veste pretiosa et serica¹⁸ offerre familiaribus eunuchis vel cubiculariis¹⁹.

10 **12.** Cum igitur ingressi fuissemus, mox religiosissima regina occurrit nobis obviam in introitu¹ porticus et rapuit eam in amplexum; et tenens eam per manum venit ad thronum suum aureum, et sedens fecit eam sedere, et iterum amplectens eam² constringebat et osculabatur eam et oculos ejus. Vocavit igitur omnes pertinentes ad se in palatium³ et dixit eis: *Venite, videte quam ante hos quattuor menses vidistis in hujus saeculi gloria⁴ prae fulgentem, nunc autem propter Christum in sapientia senescentem et omnes delicias contemnentem.* Christi autem ancilla cum haec audiret, non in elatione extollebatur, sed potius humiliabat se, sciens sicut faenum esse gloriam hujus saeculi. Sedentibus igitur nobis, coepit, sicut dicebat, humiliter indicare piissimae reginae qualiter, cum vellent abrenuntiare, passi essent tribulationes, prohibente etiam patre propter vanam⁵ saeculi gloriam. Qui cum inciperet mori, rogabat dicens: *Indulgete⁶ mihi, dulcissimi, quaecumque peccavi in vobis. Ecce enim ego vado ad Dominum. Habetote potestatem ad omnia et quae vultis facere facite. Et nunc ne permittatis a malis hominibus diripi quod in pauperes Christi distribuendum⁷ ab ipso mandatum est;* et quomodo insidiatur⁸ beato conjugi ejus frater ipsius Severus, volens⁹ omnem substantiam, cum esset multa et magna, ad se pertrahere; et quia unusquisque parentum, qui erant in senatu,

—¹⁸ (v. m.) vestimenta mea 2. —¹⁴ scio 2. —¹⁵ hominis 2. —¹⁶ nobilissima et pretiosa 2. —¹² possint 2. —¹⁸ (vel v. p. et s.) et vestes pretiosas et sericas 2. —¹⁹ (e. v. c.) ministris, eunicis vel cubiculariis 2.

— Num. 12. —¹ introitum 2. —² om. 2. —³ palatio 2. —⁴ gloriam 2. —⁵ vanum 2. —⁶ Indulgete 2. —⁷ edistribuendum 2. —⁸ insidiabatur 2. —⁹ om. 2.

[LIB. I.] diversas occasiones causarum ¹⁰ opposentes ¹¹, volentesque ¹² de eorum facultatibus divites fieri. Audiens igitur haec omnia regina, dixit eis : *Si est voluntas vestra, modo faciam eos condemnari et substantiam eorum publica ¹³ auctoritate subjugari, ne ulterius audeant vobis esse contrarii.* Qui magis rogare pro ⁵ eis ¹⁴ cooperunt, dicentes ¹⁵ : *Non, domina, quia nobis scriptum est noceri et non nocere neque malum pro malo retribuere ¹⁶.* *Credimus itaque in Domino quia paupertatcula nostra ¹⁷ per vestrum patrocinium et piissimum vestrum regnum faciat bene expendi, et non est necesse retribuere inimicis nostris mala, ¹⁰ maxime cum sint propinqui.* Mandat igitur regina haec omnia piissimo conjugi suo Honorio Augusto, ut per singulas provincias pracepta daret principalibus ¹⁸ et ¹⁹ principibus ut suo vel principum periculo ²⁰ omnes possessiones eorum venundarent et cum omni liberatione collecto pretio earum ²⁵ eis restituerent. Statim vero ipsis sedentibus pracepta scripta sunt et confirmata sunt ²¹ et nobis sunt cum executoribus tradita. Nos vero stupuimus in tanta piissimorum principum praestanda ²².

13. Tunc beatissima pro multa clementia eorum humilitatem ¹ proferens, quae detulerat ornamenta offerebat, dicens : *Ecce, domina, hanc benedictionem offerimus tamquam duo minuta, quae suspicere dignetur pietas vestra.* Tunc ipsa elevans risum cum suavitate dixit : *Credat mihi vestra sanctitas quoniam sic erit ² hinc ³ cor meum coram Christo ⁴ quia qui cepit ⁵ aliquid de vestra substantia, praeter pauperes sanctorum quibus et haec permisisti ⁶, tamquam de altario furetur et fraudet; insuper et ipse ⁷ sibimet congregat ignem aeternum, quia ⁸ ea quae Deo devota ⁹ sunt conatur ¹⁰ accipere sive occasione sive veritate.* Tunc igitur jubet regina praepositos eunuchos ut ³⁰ exirent cum eis palatium et deducerent eos usque ad domum

— ¹⁰ om. 2. — ¹¹ opponebant 2. — ¹² que om. 2. — ¹³ publicata 2. — ¹⁴ (r. p. e.) p. e. r. 2. — ¹⁵ om. 2. — ¹⁶ tribuere 2. — ¹⁷ (p. n.) paupertatulam nostram 2. — ¹⁸ principalibus 2. — ¹⁹ provinciarum rectoribus ac add. 2. — ²⁰ studio 2. — ²¹ om. 2. — ²² clementia 2.

Num. 13. — ¹ humilitate 2. — ² est 2. — ³ add. a corr. 1, om. 2. — ⁴ (c. m. c. C.) cor. Chr. in cor meum 2. — ⁵ accipit 2. — ⁶ promisisti 2. — ⁷ ipsi 2. — ⁸ qui 2. — ⁹ debita 2. — ¹⁰ aliquid exinde conaretur 2.

[LIB. I.]

habitationis eorum, et adjurat per salutem imperatoris fratris sui ut nullus eorum, neque alias ¹¹ aliquis de eunuchis vel de ceteris ¹² de palatio, aliquid ab eis etiam rogatus accipiat, neque aurum neque vestem neque aliquid aliud ¹³ usque ad ¹⁴ nummum : *Quod si sensero* ¹⁵, *periculum sibi futurum esse cognoscat* ¹⁶. Quod praeceptum observantes cum timore Dei, quoniam et ipsi propter Christum custodiebant ¹⁷ illos, et ¹⁸ venerunt cum ipsis usque ad domum cum gaudio eos deducentes.

10   14. Tunc itaque beatissimi exultantes disponebant omnia sua largiter dispergere et in caelis sibi thesaurum congregare qui non effundetur ¹, habentes vocem Domini pro magno pignore dicentis ² in hoc saeculo centuplum restituere et in futuro vitam aeternam retribuere ³. Reversi igitur in cellulam, agebant Domino ⁴ gratias et reginae, quae tantam eis fiduciam praestitisset. Primo enim domum quam in urbe Roma habebant venundare ⁵ volentes; sed ⁶ quia ad tam magnum et mirabile opus accedere nemo ⁷ ausus fuit ⁸, relictam est, et postea ab hostium ⁹ parte ¹⁰ dissipata, pro 20 nihilo venundata est quasi incensa.

15. Nunc ergo de redditibus ¹ possessionum ordine ² referendi incipiam sicut partem ³ ex ore beatissimae audiens recognovi. Dicebat enim ipsa quod in redditibus possideret ⁴ extra mobile substantiae ⁵ quibus nec mensura committi 25 potest, ita ut centum viginti milia annualis ⁶ redditus curreret ⁷, extra quod a suo beatissimo jugali haberetur. Rogo ut si priora posterius ⁸ et posteriora prius ⁹ dixero, non sit taediosum neque meae ¹⁰ culpae adscribas. Credens igitur beatissima in eum qui dixit ad Abraham : *Audi Saram quae- 30 cumque dixerit tibi*, quod et hanc ipsam adjuvaret eadem arripientem, accedens autem ¹¹ ad suum fratrem dixit : *Pon-*

— ¹¹ om. 2. — ¹² (v. de c.) om. 2. — ¹³ (a. a.) aliud aliquid 2. — ¹⁴ unum add. 2. — ¹⁵ ait add. 2. — ¹⁶ agnoscat 2. — ¹⁷ beatos add. 2. — ¹⁸ om. 2.

Num. 14. — ¹ offoditur 2. — ² dicentes 2. — ³ tribuere 2. — ⁴ Deo 2. — ⁵ venunda 2. — ⁶ om. 2. — ⁷ emtor 2. — ⁸ non est 2. — ⁹ hostile 2. — ¹⁰ partim 2.

Num. 15. — ¹ reditu 2. — ² ordinem 2. — ³ partim 2. — ⁴ possidere 2. — ⁵ (m. s.) mobilem substantiam 2. — ⁶ annuales 2. — ⁷ current 2. — ⁸ posterioribus 2. — ⁹ prioribus 2. — ¹⁰ me 2. — ¹¹ om. 2.

[LIB. I.] *dus nostrum et onus hujus mundi magnum est valde et non possumus haec ¹² possidentes jugum Christi super ¹³ accipere. Deponamus ergo substantiam perituram, ut Christum permanentem lucremur. Beatissimus autem semper ejus consiliis ¹⁴ adquiescens oboedivit ¹⁵ sorori: jam enim paraverat se ⁵ obtemperare ei, ne eam vel parum tristem ficeret. Tunc incipiunt vendere substantiam ¹⁶ et accipere pro quibusdam aurum, pro quibusdam vero ¹⁷ argentum, pro nonnullis autem ¹⁸ et cautiones accipere, quoniam magna erat substantia et non sufficiebant emptores in semel persolvere pretia, ¹⁹ etiam cum magni et nobiles essent qui emerent. Collectam ²⁰ etiam non parvam summam ²⁰ pecuniae coeperunt per sanctos et probatos viros per diversa dispergendo pauperibus ²¹ destinare: per quosdam quidem quadraginta quinque milia, per quosdam vero triginta milia ²², nec non et per ²³ alios viginti milia, et per quendam decein milia, et reliqua omnia, sicut Deus cooperabatur.*

16. Deprecantibus ¹ sanctam Melaniam ut narraret nobis ² quomodo potuerit de tanta gloriae altitudine in tantam humilitatem pervenire, tunc, ut ³ solita erat, coepit dicere ²⁰ quoniam *cum in principio abrenuntiationis nostrae anxiaremur* ⁴ (*non enim erat nobis collectatio adversus carnem et sanguinem solum tantum pondus divitiarum* ⁵ *deponere, sed adversus principes et potestates tenebrarum* ⁶ *hujus saeculi*), *tristes igitur obdormivimus, et vidimus nos pariter quasi in* ⁷ *scissura parietis* ²⁵ *cum magna anxietate transire volentes, et cum vix transiremus parietem illum, anima etiam ipsa quasi deficeret, et vix* ⁸ *cum multo labore potuimus egredi angustiam illam, et sic inventi sumus quasi in refrigerium.* Hic autem erat exitus praesentium rerum quod manifestavit eis Deus, quia laborant ⁹ propter eum ad perfectum ¹⁰ fidei.

— ¹² hanc (*sed littera n deleta*) 1, hunc 2. — ¹³ nos add. 2. — ¹⁴ libenter add. 2. —

¹⁵ oboedientiae 1. — ¹⁶ ejus add. 2. — ¹⁷ om. 2. — ¹⁸ vero 2. — ¹⁹ Collecta 2. —

²⁰ (p. s.) parva summa 2. — ²¹ (d. p.) p. dispargendo 2. — ²² (p. q. v. t. m.) om. 2.

Num. 16. — ¹ que nobis aliquando ipsam add. 2. — ² om. 2. — ³ sicut 2. —

⁴ impugnantibus nobis omnibus add. 2. — ⁵ saeculi add. 2. — ⁶ om. 2. — ⁷ om. 2. —

⁸ (et vix) vix et 2. — ⁹ laborarent 2. — ¹⁰ profectum 2.

[LIB. I.]

17. In una vero die referebat nobis ipsa beatissima ad aedificationem nostram, ut cognosceremus non extollere nos in his quibus proficimus. Dicebat enim ¹ quia ², cum multam pecuniam auri per unum hominem transmisissent ³ ad consolationem sanctorum et pauperum, hoc est quadraginta quinque ³ milia, ingressi in cubiculum ⁴, ecce sicut ignis refulgebat a multitudine auri vel ut ⁵ a phantasia diaboli. *Et statim iniquam cogitationem ⁶ mili diabolus immittebat, dicens: Quid est hoc quod regnum caelorum tanto comparatur? At ego ⁷ contra adversarium expergefacta ⁸ intra me, prostravi me in orationem ⁹, dicens: O diabole, illa sunt quae comparantur de his corruptibilibus quod oculus non vidit nec auris ¹⁰ audivit nec in cor ¹¹ hominis ascendit quae praeparavit Deus diligentibus se.*

18. Iterum et secundo has immissiones diaboli patitur ¹ haec beatissima, quia immiserat ei dubitationem. Erat enim ² possessio nimis praeclera, habens balneum infra se et nata-
toriam in ea, ita ut ex uno latere mare, ex alio silvarum nemora haberentur, in qua diversae bestiae et venationes ³ haberentur ⁴. Cum igitur lavaret in natatoria, videbat et naves transeuntes et venationem ⁴ in silva. Diabolus autem immittebat ei cogitationes diversas, describens pretiosa marmora et diversos ornatibus ⁵ vel multos redditus et censum ejus omnem ⁶. Habebat enim ipsa possessio sexaginta villulas ⁷, circa se habentes quadringentenos ⁸ servos agricultores. Quod sancta repulit pio contradicens ⁹ haec omnia nihil esse ad ea quae promissa sunt servis Dei: etenim ¹⁰ hae arbores ¹¹ possunt dissolvi et igni consumi aut tempore multo dissipari: illa vero quae per haec comparantur sempiternam ³ habere ¹² epulationem. Ex hoc autem confusus est ¹³ diabolus ¹⁴.

Num. 17. — ¹ om. 2. — ² qui 2. — ³ quattuor 2. — ⁴ cubiculo 2. — ⁵ om. 2. — ⁶ (i. c.) quasi in cogitatione 2. — ⁷ quasi litigans add. 2. — ⁸ et pavefacta 2. — ⁹ oratione 2. — ¹⁰ sequitur rox non *deleta* 1; (n. a.) et a. non 3. — ¹¹ om. 2.

Num. 18. — ¹ passa est 2. — ² ei add. 2. — ³ (in qua-hab.) om. 2. — ⁴ venationes 2. — ⁵ (d. o.) o. d. 2. — ⁶ immane 2. — ⁷ villas 2. — ⁸ quadragintenos 2. — ⁹ (p. c.) pro cogitatu dicens 2. — ¹⁰ vero add. 2. — ¹¹ (h. a.) haec a barbaris 2. — ¹² habent 2. — ¹³ om. 2. — ¹⁴ hic desinit 1, de cetero non fuit molestus ei add. 2.

[LIB. I.]

19. Incipiunt igitur venundare et dispertere quibus pre-dis¹ sanctis et egenis. Qualis autem patria immunis fuit beneficio ipsorum? Si dixeris Mesopotamiam aut alias partes orientis sive occidentis et arctum² et meridianum, non existimo insulam aut civitatem quae non communicari³ horum beneficiis, sicut ego, pergens in viam quae dicit Constantinopolim, a multis senioribus didici et a Tigridio Constantinopolitano presbytero. Quantas vero insulas ementes, monachis praestiterunt locum⁴ et regiones! Quas igitur sericas vestes obtulerunt altaribus et ecclesiis Dei! Similiter¹⁰ et argento suo fecerunt altaria et alia ornamenta ecclesiastica et laternas, et simul omnia Deo devoverunt. Cooperuntque et monasteriis praebere, et ipsa monasteria ementes donant monachis et virginibus, et aliquibus certum pondus auri tribuentes. Venundant igitur omnia quae circa Romam,¹⁵ in Campaniam et Italiam possident, et dispergentes eam per-gunt in Africam⁴. Omnes enim senatores reprehendentes vituperabant eos quasi stultos et juvenilem agentes potesta-tum, pro quod omnia dispergerent. Cum ergo navigassent a Roma in Africam, statim Alacrius⁵ supervenit in posses-sionibus quas destruxerant Romae. Tunc omnes illi detrac-tores cooperunt beatificare sanctos et glorificabant Domi-num dicentes: *Vere beati fuerunt illi, quorum substantiam Deus liberavit de manu hostium.*

20. Venientes igitur in Africam, cooperunt iterum quae²³ erant in Numidia et in Mauretania et in ipsa Africa vel res venundare, et transmittere partem aliquam in Orientem ad dispensationem sanctorum et pauperum, partem vero in redemptionem captivorum. Sic igitur gaudentes spargebant, ut laeti dicerent: *Dispersit et dedit pauperibus; justitia ejus manet in saeculum saeculi.* Cum ergo omnia distruerent¹, dederunt eis consilium sancti episcopi qui ibidem erant

Num. 19. — ¹ ita cod., lineola transversa ducta videtur in extrema parte inferiori litterae p. — ² cod. aretum. — ³ cod. locu. — ⁴ in margine: ubi ad Africam per-venit. — ⁵ ita cod., leg. Alarius.

Num 20. — ¹ ita cod., cfr. num. 19 extr. quas destruxerant Romae.

priores, id est beatus Augustinus et Alipius, Jobius⁽¹⁾ frater² et Aurelius Carthaginenses episcopi dicentes quoniam *quae nunc praestitistis monasteriis, expenduntur in modico tempore. Vultis ergo sempiternam habere memoriam, per singula monasteria donate et domus et redditus.* Quique ut audierunt salubre consilium, fecerunt pracepta sanctorum, et confirmantes donaverunt unicuique monasterio³ domus, redditus et possessiones. Disponebat igitur beatissima una cum suo fratre omnem⁴ humilitatem et obedientiam.

40 **21.** Erat enim civitas parva, nomine Tagaste, in qua sanctus Alapius¹ agebat episcopatum. Hanc sibi, quasi exiguum et modicam, beatissimi ad habitationem elegerunt, maxime propter conventum sancti Alapii episcopi, qui erat vir non solum virtutibus pollens et sanctitate, sed et in divinis scripturis et doctrina caelesti praeclarus; quod praecipue diligebat beatissima, cuius etiam numquam liber de manibus recedebat. Et in tantum diversis donis ecclesiam praefati episcopi Alippii, cum esset valde inops, adornavit et ditavit, sive in redditibus sive in aliis ornamentis, ut etiam invidiam haberet
 45 ab episcopis qui erant in civitatibus praeclaris provinciae illius. Obtulit enim praedictae² ecclesiae vela auro vel margaritis ornata et discos aureos vel argenteos, omniaque ornamenta faciens obtulit eidem ecclesiae. Dedit autem et possessionem multam praestantem redditumque³. Possessio
 50 major erat etiam civitati ipsius⁴, habens balneum, artifices multos, aurifices, argentarios et aerarios; et duos episcopos, unum nostrae fidei et alium haereticorum.

22. Construxerunt etiam beatissimi in Africa duo primo monasteria, unum virginum Dei usque centum triginta numero, et alium virorum usque octuaginta, ex propriis servis et puellis, donantes eis sufficienter redditus. Cum igitur

—² an ita leg. cod., ut videtur, fr̄r. —³ cod. monasteria. —⁴ cod. omne.

Num. 21. —¹ i. e. Alypius, ut paulo inferius, ubi tertio nominatur. —² cod. praedicta; in margine: De ornamentis oblatis ecclesiae. —³ in margine: De quodam possessionum (sic). —⁴ ita cod., leg. ipsi?

(1) Nullum episcopum hujus nominis sedisse in Africa illo tempore repperi. An forte legendum *Evodius*?

[LIB. I.] haec omnia beatissima operaretur necessaria, Mariae opus elegit, et ampliorem pondus divitiarum deponens, incipit abstinentia uti. In primis quidem vespertinis horis capiebat cibum, modico utens oleo, neconon et in potum parum conditum accipiebat, quod et ipsa dicebat beatissima non posse ⁵ se vinum uti, quoniam nec cum adhuc esset in saecularibus consueta fuisse accipere, quia sic edoceantur filiae senatrorum. Nec multo post tempore coepit post biduum ¹ sumere cibum, et sine oleo; neconon et postea post quinque dies ², et post totam septimanam ³ semel sabbato et dominico edebat. ¹⁰ Aemulabatur itaque omnium conversationem, et referebat nobis, maxime quibus confidebat. Nec enim desiderabat gloriam humanam, ut aliquis sciret virtutes ejus, sed secundum beatum apostolum nobis dicebat: *Scio hominem*, et ita et haec sua gesta quasi de alio referebat, dicens: *Coepit jejunare et septimanas perficere.* ¹⁵

23. Scribebat ¹ etiam per totam septimanam in membranis. Cum autem scribebat ipsa, una de sororibus legebat, et in tantum sensu ² sobrio audiebat ut etiam emendaret eam quae legebat, vel si in una littera oberrasset. Ipsa vero sine ²⁰ perturbatione scribebat: statutum enim habebat quantum scribebat quantumque legeret ex scripturis canonicis, neconon et interpretationibus tractatorum ³. Et post haec, sicut placenta mellis edens, ad conversationem ⁴ monachorum transiebat. In quibus et ipsum modicum quod primo somno ²⁵ dormiebat, cum legeret sanctorum vitas ⁵, statim expergefacta excitabat ceteras virgines ad Dei ministerium, dicens: *Sicut Abel primitiva* ⁶, *ita et nos offerre Deo laudes debemus et vigilare omni tempore, quia nescimus qua hora sponsus veniat, sero an media nocte, an mane an ad galli cantum; nec, cum* ³⁰ *venerit, inveniat nos dormientes non tantum corpore sed et mente.* Cum complessset vero more officium ⁷ cum sororibus,

Num. 22. — ¹ in marg. ii d. — ² in marg. v d. — ³ in marg. vii d.

Num. 23. — ¹ in marg. quia scribere noverat. — ² cod. sensum. — ³ cod. tractorum. — ⁴ cod. conversatione. — ⁵ (In quibus-vitas) nonnulla hic in codice praetermissa vel certe perturbata fuisse ridentur. — ⁶ in marg. comparatio. — ⁷ cod. officii.

proprium sibi adhuc ⁸ canonem faciebat. Et cum magna sollicitudine suas sorores ad vitam spiritualem ⁹ instruebat, ut nec verbum otiosum proferrent ex ore suo. Nam et aliae sorores referebant quia et cogitationes earum scrutaretur, et ⁸ non permittebat nec modicum in corde habitare malas cogitationes.

[LIB. I.]

24. Quadragesimae diebus ¹ usque ad sanctum paschae septimanas jejuniis perficiebat, sine oleo cibum sumens sabbato; et sicut qui neverunt testimoniiis adfirmabant, quia ¹⁰ nec sine cilicio dormivit ² neque manducavit priusquam perficeret constitutum canonem et scriberet et lectionem legeret, et sic panem cibarium vespertinis horis in cibum sumeret porrumque intinctum in aqua tepida crudum ³. Ne quis autem mendacium [me] referre existimet: perdet enim ¹⁵ Dominus omnes loquentes mendacium, et quia scriptum est: *Os quod mentitur occidit animam.* Quale ⁴ mihi lucrum est perire ex his quibus alii salvabuntur, si aliter aliquid dicam?

25. Per multos igitur annos eodem modo abstiens et moribus aequaliter et jejunio perduravit. In pascha vero ¹ sumebat cibum quotidie propter honorem dierum, ipsis tamen cibis contenta, ita ut contristaretur sanctissima mater ejus, quia in diebus paschae oleum nollet accipere ³: ipsa enim sectabatur conversationem quarumdam ⁸ mulierum, de quibus mihi non est nunc ⁴ tempus exponere, quia nec ²⁵ novi: sufficit autem hoc tantum dicere quod ex fructu arbor cognoscitur et bonae radicis fructus utilis procedit. Tum sancta mater ejus, una cum fratre ejus et sanctis omnibus viris, quasi bonae occasionis causa coepit dicere, quia non est justum diebus paschae christianum non laetari et epulari ³⁰ corporaliter quemadmodum et ⁵ spiritualiter ⁶. Tunc persuadente eam tribus diebus accipere oleum quantum stomachus ejusdem sufferebat. Hoc exemplo usi sunt omnes qui

— ⁸ post hanc vocem repetitur in cod. vox sibi. — ⁹ cod. spirituale.

Num. 24. — ¹ in marg. x d. — ² in marg. de ejus stratu. — ³ in marg. de vilitate cibi. — ⁴ cod. quales.

Num. 25. — ¹ in marg. de diebus paschae. — ² in marg. de ejus mater (sic). — ³ cod. quarum. — ⁴ cod. hunc. — ⁵ cod. est. — ⁶ in marg. ubi eam hortati sunt parum olei in paschae diebus accipere.

[LIB. I.] nimiam abstinentiam habuerunt : quia si post multum tempus oleum acceperint, non nisi modicum uti possunt. Oboediens igitur beata jubentibus sanctis quasi paecepto Dei, tribus diebus paschae accipiebat, et iterum in sua revertebatur abstinentia, sicut bonus agricola ad possessionis suae ⁸ uberem cultum.

26. Legebat autem novum et vetus testamentum ¹ per annos singulos quater; scribens sufficienter, et de manibus suis praebens calciamenta sanctis, reddens etiam psalterium singulariter et regulam perficiens cum sororibus suis. Nam ¹⁰ ad locutiones interpretationum non eam latuit ² liber, quem non potuit invenire, et quosdam deforis accipiens studiosius meditabatur. Latinum vero graecumque sermonem ita apprime noverat, ut cum unius linguae legeret lectionem, dices quia aliam non nosceret. Currebat itaque profectibus ¹⁵ sicut bonus cursor; quae quidem quae retro sunt obliviscens, extendebat se ad ea quae priora sunt, et in futurum convalescens. Nec umquam elevata est in perfectione virtutum, sed semper cum fletu dicebat quia *servi inutiles sumus : quod debuimus facere non ³ fecimus*. Novi etiam hanc beatam num- ²⁰ quam ad satietatem comedere panem ⁴ : nam alios cibos, extra olera et legumina, nec videre erat apud eam. Aestatis vero tempore ⁵ et in ipso ardore vespertinis horis sumebat cibum decem ficus tantum, alium cibum non requirens. Et cum hanc abstinentiam perficeret, in aliam transfertur. ²⁵

27. Nam mansuetudinem ejus, quam ad eos habebat qui philosophiam continebant, narrare sermo non sufficit. Aemulationem vero quam propter nomen Christi habebat aut odium malignitatis quis ita possedit, aut fidem immutabilem? Si quem enim audisset vel nomine tantum haereticum, non delectabatur aliquid accipere ab eo vel ad dispensationem pauperum. Incredulæ ¹ autem causam dicturus sum.

Num. 26. — ¹ in marg. de novo et veteri testamento. — ² ita cod., ubi rursus quaedam praetermissa vel perturbata ridentur. — ³ ita cod. — ⁴ in marg. de ejus abstinentia. — ⁵ in marg. de aestate.

Num. 27. — ¹ cod. Incredula.

[LIB. I.]

28. Erat ¹ quaedam matrona mulier nobilis, hospitata in sanctis Christi locis, quamquam dicebant esse haereticam. Communicabat autem et nobiscum, fictam fidem habens. Contigit enim eam mori in eodem sensu perdurantem. Et cum offerrem, nominavi ejus nomen inter dormientes, consecrans sanctam oblationem : haec enim ² mihi erat consuetudo in terribili hora illa sanctorum martyrum nomina recitare, ut pro me Dominum postulent, peccatores autem misericordiam consecutos ³, ut et ipsi pro me intercedant.

10 Contigit autem nominare praedictam. Dixit autem ad me beatissima, quasi ad modicum irata : *Vivit Dominus, pater, quia si eam nominaveris, non communico oblationi tuae* ⁴. Cum autem dedissem ei verbum de cetero non eam nominare, dixit iterum : *Quia vel semel nominasti eam, non communico.*

15 29. Sobrietatem ¹ enim ita dilexit ut etiam juvenes et adolescentulas, aliquas quidem per blandimenta, aliquas autem per pecuniam blandiens, de inutili conversatione hujus saeculi converteret. Multis enim saecularibus viris et mulieribus blandiens dicebat ² : *Breve est tempus nostrum : ut quid 20 corrumppimus corpora nostra, cum templa Dei [sint]* ³? *Quare autem castitatem, in qua Christus habitat, contaminamus im munditiis?* Docebat enim dicens quia magna est virginitatis dignitas, ut etiam dignaretur Christus ex virgine ⁴ nasci. Multi enim aemulantes ejus bonam conversationem, hunc 25 arripuerunt gradum. Quantorum sanctorum pedes lavit, dicere quis poterit? Ipse enim solus novit pro cuius hoc nomine faciebat. Quantos Samaritanos, gentiles et haereticos obtulit Deo ⁵, donis et doctrina persuadendo! Quis autem scandalizabatur monacharum sive alii qui erant noti ejus, et 30 ipsa non urebatur?

30. Eleemosynas ¹ autem ita dilexit, sicut ipse Dominus dixit : *Vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis*

Num. 28. — ¹ in marg. de quadam matrona haeretica. — ² in marg. adtentius. — ³ cod. consecuti. — ⁴ in marg. de communione.

Num. 29. — ¹ in marg. de ejus sobrietate. — ² in marg. de ejus admonitione. — ³ om. cod. — ⁴ in marg. de sancta Maria. — ⁵ in marg. de his quos ad Deum convertit.

Num. 30. — ¹ in marg. de ejus elemosinas (sic).

[LIB. I.] *thesaurum in caelo*, exspectans sub eodem misericordiam. Pecuniarum autem abnegationem talem habuit ut nihil suum possidere ante obitum diceret. Habens enim ³ in oblatione parum aliquid, quasi ad quinquaginta solidorum ⁴, hoc dicebat de substantia se habere : quod et ipsud cuidam episcopo misit, dicens : *Nec ipsud volo habere usque ad obitum meum*. Non solum autem sua obtulit Deo, sed etiam et alios servos Dei et saeculares hortabatur sua offerre. Quod quidem et fecerunt ⁵, quasi bonae et fideli dispensatrici ⁶ propria dantes. Quae accipiens cum fide secundum offerentis devotionem dividebat.

31. Cilicum sane quod induebatur ¹ in diebus sanctae quadragesimae, non die non nocte se exspoliabatur usque ad diem sanctum paschae. Et omnia quae sunt ad usum vel sexum femineum deintus et foris, non laneum sed cilicium factum utebatur, propter nimiam abstinentiam et caritatem quam habebat ad Deum. Et ne forte aliquis putet quoniam ex consuetudine ² durioris vitae et robusti corporis haec omnia beatissima sustentaret propter Deum, dicam ergo quod ex referentibus audivi familiaribus : ejus aliquando ²⁰ eam tantum teneri et delicati corporis ³ fuisse ex nutrimento senatorio, ut cum pretiosissima linea habens ⁴ aplumas ⁵ ex purpura et auri metallo super aliam lineam indueretur, contigit ut apluma in ea ad corpus ejus attingeret, quae statim vulnus livoris impressit in corpore, ita ut per multos dies vix ²⁵ discederet livor. Haec ergo talis ac tanta beatissima libentius post cilicium quam ante linteamina utebatur, sed acceperat virtutem ab eo qui dixit ⁶ : ... Ita et huic beatissimae ex fide petenti virtus ab alto data est.

32. Et quia omnis donatio de sursum est, descendens a ³⁰ patre luminum, adhuc post haec virtus tolerantiae ¹, amore

— ² in marg. quomodo pecuniam abjecit. — ³ in marg. L solidos. — ⁴ in marg. de his qui eam imitati sunt. — ⁵ cod. dispensatrix.

Num. 31. — ¹ in marg. de ejus indumento. — ² cod. consuetudinem. — ³ in marg. de teneritate corporis ejus dum in saeculo degeret. — ⁴ cod. habentem. — ⁵ apluma, pallium? graece ἀπλώμα, ex ἀπλόω, explicare, dilatare. — ⁶ desideratur in cod. testimonium Scripturae hoc loco a scriptore allatum.

Num. 32. — ¹ cod. tolerantiam.

[LIB. I.]

divino perculta, desiderabat majoribus se collectationibus exhibere paratam. Voluit ergo intra cellulae suae secretum clausa jugiter residere ², ut neminem ad videndum prorsus susciperet; sed prohibita est sanctorum consilio, hoc esse impossibile propter multorum ibidem conventum et propter bonam ejus adlocutionem et aedificationem. Cum autem hoc implere non fuisset permissa, disposit sibi certas horas in quibus advenientibus se paeberet videndum, reliquis autem horis divinis meditationibus Deo colloqueretur et opus perficeret manibus. Aliquando autem cogitavit sibi arcam ligneam facere ³ parvam ⁴, et ita in ea staret ut neque in dexteram neque in sinistram posset se vertere neque spatium habere ⁵ se ipsam extendere; sed et in hoc accepto consilio prohibita est. Libenter enim oboediebat sanctorum admonitionibus, ne vana gloria caperetur.

33. Saepe autem, sedente ea in silentio ¹ et scribente, ingrediebatur sancta mater ejus quasi ad consolandum eam. At illa, nisi perfectum opus vel lectionem habuisset, in silentio posita nihil respondebat neque interrogabat. Quo cognito beata mater ejus, cum magna admiratione et veneratione dato silentio egrediebatur; at cum suspicaretur horarum spatio opus esse completum, rursus cum humilitate ingrediebatur et complectans eam dicebat: *Beatam me judico, quae² particeps inveniar cum matre septem filiorum Macchabaeorum³.* Nam illa beatissima unius diei spatio videns filiorum suorum tormenta, sempiternum habet gaudium. Ego autem amplius crucior, videns te filiam meam, quam novi quomodo nutrierim, sic affligi, et nullam requiem dari corpori tuo magnumque sustinere martyrium. Et repetens dicebat: *Quantas gratias referam Domino meo, qui me indignam jussit talem habere filiam* (1).

— ² in marg. ubi se voluit recludere. — ³ ita corr., prius ficeret. — ⁴ in marg. de arca lignea quam facere voluit. — ⁵ cod. habet.

Num. 33. — ¹ in marg. de ejus silentio. — ² cod. qui. — ³ in marg. de macabeis.

(1) Prorsus silet scriptor noster de commoratione SS. Melaniae et Piniani Hippone apud S. Augustinum, ubi plebs Hipponeensis Pinianum vi ad presbyterii dignitatem in sua ecclesia suscipiendam adigere voluit: de qua re videsis Baronium, ad an. 409, n. 17-25.

LIBER II (1).

1. Cum autem omne pondus saeculi deposuissent, ascendit desiderium videndi sancta loca, in qua Dominus noster virtutis sua gloriā demonstravit. Praedixi vero et indulgentiam postulavi, non solum tuae sanctitati sed et omnibus qui lecturi sunt, ut mihi veniam dare dignentur et non sit fastidium si ea dixerim in 5 posterum quae prius debueram dicere. Factum est igitur, cum egredi vellent de Roma, praefectus quidam erat tunc gentilis, cuius etiam nomen minime recordor, qui consilium dederat senatoribus urbis ut facultates eorum deberent sociari senatui et absurdum esse eas illos Domino obtulisse, sed magis reipublicae viribus et senatui¹ subici debere². Cumque haec sedens praefectus diluculo cum omni senatu³ tractaret, procedens mane, sedens pro tribunali, vellet ha[n]c sententiam publice pronuntiare, adfuit providentia Dei, et subito, orta seditione populi propter penuriam panis, ne multum loquar, mox detractus de tribunali, in media civitate lapidibus interfactus est, ita ut etiam aperte senatus confiteretur consilium quod occulite tractaverant adversus beatissimos insidiantes, et non ob aliam causam fuisse eum 15 interfatum nisi propter vindictam sanctorum et merita. Beati vero haec non noverant ante nisi cum jam de morte ejus amarissima relatum est; cum autem cognovissent, gratias quidem egerunt, tribulati sunt vero in morte illius mala. Necnon et multi servorum suorum, qui erant similia cogitantes, malo morbo perierunt, Dei providentia faciente. 20

2. Vellem dicere quanta milia servorum libertati donaverunt, si numerum cognoscere potuissem; unde, ne plus aut minus pronuntians, vanam gloriā supraducam, Deo et ipsis notum est, ad aliud transeam. Navigantibus quoque eis ad Siciliam, in qua sanctus Paulinus episcopus habebatur, orta est eis tempestas gravis, ita ut de vita periclitarentur ac neque ipsam aquam ad bibendum haberent, et 25 ventus contrarius immineret¹, ut etiam nautae dicerent: *Ira Dei est*. Cum igitur in multa essent desperatione, dicit beatissima: *Forsitan non est voluntas Dei ire nos ubi disponebamus, sed date rela ducenti nos rento*². Et statim correxerunt vela, et deveniunt in insulam qua[n]dam quam hostes circumdederant, et omnes viros cum uxoribus et filiis depraedatos abstulerant; quos etiam iterum distrahentes, pretia 30 postulabant, ita ut, si nollent eos redimere, et illos quos captivaverunt occiderent, et ipsam insulam igni consumere minabantur. Cum autem horum navis ad litora maris adplicuisset, audiens episcopus ejusdem loci quod beata Melania ibidem navigans adplicuisset (jam enim ex fama omni loco nomen ejus intonuerat), venit

Num. 1. — ¹ cod. senatu. — ² cod. deberi. — ³ cod. senatui.

Num. 2. — ¹ cod. inminerat. — ² cod. ventos.

(1) Hujus libri pars prima (num. 1-21) jam edita est inter *Itinera Hierosolymitana* (cfr. supra pp. 16, 18), praeter numm. 11-15, quos addidimus ex codice Parisino. Secunda vero pars (num. 22-28), quae in ipso codice Parisino desideratur, ex Metaphrastis compendio aliquatenus suppleta est (cfr. supra p. 18). Tertiam denique partem (num. 29 sqq.) nunc primum ex Parisino codice publici juris facimus.

[LIB. II.]

cum prioribus civitatis, rogans et petens, ut, si esset adhuc in manibus, miseris subveniret: nam usque ad duo milia quingentos solidos captivorum redemptio quaerebatur, et nemo erat qui misere[re]tur. Mox vero ut audivit beatissima, ita condoluit quasi ipsa teneretur; et statim proferens aurum, omnes a maiore usque ad minorem, quos hostis tenebat, dato pretio redemerunt³; insuper et alios quingentos solidos in usus eis largientes donaverunt. De cellario vero si quid optimum habere potuit, eis impartita est, et ab ingenti penuria et fame eos relevaverunt. Adhuc et qua[n]dam matronam, quae fuerat valde nobilis, [et] tenebatur a barbaris, pro quingentis solidis⁴ et hanc redimenteremiserunt ad sua. Et ita inde profecti sunt navigantes; iterum revertuntur ad Africam et commorati sunt ibidem septem annis, et ibidem captivis multa praestantes.

3. Sic iterum beatissima, una cum matre sua et beato fratre suo, ab Africa navigaverunt in orientem, et pervenerunt Alexandriam; et hospitabantur apud sanctum episcopum Cyrillum, et sicut decebat sanctitatem ejus suscepit eos. Constatit autem et sanctum Nestorem, virum prophetiae gratiam habentem, esse [ibi] illo tempore; consueverat enim per tempus beatissimus hic ingredi in civitatem propter sanitates infirmantium; habebat enim et hanc gratiam. Sancta vero Dei cum matre et suo fratre Piniano abierunt ad videndum Dei hominem, ad quem et multa turba introibat. Cumque vellent ingredi, divisi sunt beati in tribus partibus prae turba, contigitque beatum Pinianum primum ingredi; et qui ingrediebantur oleum¹ a sancto accipiebant. Aspiciens autem sanctus Nestorius, intuitus est sanctum Pinianum, et sensit in spiritu quis esset; et adprehendens de turba tenuit eum juxta se. Et post multam turbam contigit et beatam introire Melaniam: et ipsam similiter considerans, tenuit et statuit cum fratre suo. Tertiam² vero ingredientem sanctam matrem ejus, et ipsam inspiciens tenuit et statuit cum ambobus. Et postquam egressa est turba, coepit beatissimus dicere eis quantas tribulationes pertulissent, et decebat eos tamquam proprios filios suos, dicens: *Nolite deficere; quia finis tribulationis perficit gaudium; non sunt enim condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis.*

4. Tunc itaque vel magno opere benedictionis percepti ab eo et nimia consolatione recreati, narrantes virtutes ejus, navigant Hierosolymam, et ingressi adorant Dominum per loca sancta. Deinde hospitantur in sancta Anastasi (1), habentes adhuc quidem parvam pecuniam auri, quam expenderunt per manus eorum qui repositi erant super pauperes, nolentes per se ipsos dispensare ne aliquid boni fecisse viderentur: ita semper humilitatem custodiebant. Asserebat denique beatissima quod eo voto et desiderio ibidem advenissent ut, omnibus in Christo dispensatis, in ecclesiastico breve (2) conscripti, elemosynam inter ceteros

—³ cod. redimerunt. —⁴ (q. s.) cod. quingentos solidos.

Num. 3. —¹ cod. oleo. —² cod. Tertia.

(1) Id est apud ecclesiam Sanctae Resurrectionis (cfr. num. seq.). — (2) Nomine ecclesiastici brevis ex contextu liquet designari hoc loco album seu indiculum cui inscripti erant ii qui ex facultatibus ecclesiae alebantur; quo sensu vocem hanc in Cangii glossario notatam haut repperimus.

[LIB. II.] consequerentur. Itaque cum nimius ardor fidei ejus et abstinentia permaneret, factum est infirmari eam : et propter voluntariam paupertatem et multam tolerantiam nihil aliud umquam praeter cilicum utebatur¹. Cumque multi servorum Dei et virginum ad visitandum beatissimam desiderantes venirent, virgo quaedam, sanctitate et vita et moribus valde libera, cum magna veneratione capitalem² pulvillum vix potuit impetrare ut suscipere dignaretur et sub suo capite ponere ; quem beatissima acceptum pro magna benedictione et non propter delicias utebatur.

5. Permanebat igitur beatissima cum sancta matre sua in sancta Resurrectione ; et secrete residens, opusque suum per singulos dies consummans et lectioni¹⁰ vacans, memoriam scripturarum divinarum suo pectori recondebat, nulli passim apparens nec cito procedens, nisi forte cum magni et vita et sanctitate praeclaris episcopi vel sancti patres venirent : quos maxime non ob aliam causam, sed propter salutarem doctrinam et divinarum scripturarum secreta mysteria requirens suscipiebat. Occurrebat etiam cum honorifice et suo illo consueto et verecundo salutato ; et provoluta pedibus eorum exposcebat benedictionem. Quibus egressis, ipsa in suo opere scripturae in jejunio permanebat. Vespertinis vero horis, postquam locus sanctae Resurrectionis a custodibus claudebatur, omnibus rite receptis, haec beatissima, egrediens de cella sua ad fores sanctae Anast[as]eos, vigilans in oratione pernoctabat usque ad eam horam in qua ceteri ad psallendum convenient. Cum autem turba se congregasset, ipsa recedens, paululum somno quod natura exigebat indulgebat ; et iterum exsurgens diluculo, consueto operi¹ insistebat, ut omnibus horis non nisi quod placitum esset ageret.

6. Inruentibus vero in Spaniae partibus barbaris, remanserunt paucae possessiones, quas propter inruptionem hostium distrahere non potuerunt. Tempore²⁵ autem cum pax locis redditia fuisset, destinavit fidelissimum ex servis suis, jam liberum ; qui ingressus in praedictis regionibus quandam partem possessionum festinat distrahere : ex quibus non parvo collecto prelio revertens his desert. Quod videns beatissima quasi ex ore leonis ereptum, gratias agens Deo, continuo omnia in opus Dei distribuenda disponit, et dicit ad suum fratrem : *Domine meus, rolo ut 30 eamus in Aegypto et videamus dominos nostros et sanctos servos Dei per eremum habitantes, ut per visionem et orationes eorum misericordiam consequamur.* Beatus simus vero audiens non fuit contrarius, sed cum gaudio favens dictis ejus, proprete consentit. Exsurgentes igitur, profecti sunt in Aegyptum ; et peregrinantes monasteria sanctorum monachorum et virginum, dispergunt omnia singulis prout 35 cuique opus erat.

7. Et quia hoc ei erat studium pro aliorum refrigerio semper esse sollicitum, venerunt ad quendam sanctissimum virum, sicut ipsa nobis referre dignabatur, nomine Effessionem. Ad quem cum ingressi fuissent, post orationem coepit sancta rogare ut paucos aureos in usibus suis iis off[er]entibus recipere dignaretur. Qui⁴⁰

Num. 4. — ¹ cod. uteretur. — ² cod. capitale.

Num. 5. — ¹ cod. opere.

[LIB. II.]

alto pede resiliens, repellere oblata, nec sibi necessarium esse aurum in usibus fatebatur. At cum nulla prece flecteretur accipere, rogatus interim ut proficiscen-
 5 tibus, sicut mos erat, orationem dare juberet, et cum ille pronus in faciem Domini-
 num pro ipsis oraret, sancta perlustrat ubi occulte relinquit pecuniam quam
 oblatam repulerat: nihil prorsus tale occurrit, quia nihil quod vir sanctus possi-
 deret in cellula habebatur, nisi tantum matta in qua jacebat, et in angulo una
 sportella¹ cum paucis paximaciis et vas cum sale modico; quod vix reperiens
 beatissima, paucos solidos obruit et, accepta oratione, festinanter egrediuntur, ne
 servus Domini repertos eisdem refunderet. Festinant igitur properantes aufugere.
 10 Sed cum homo Dei cogitaret preces beatissimae, quas illi ut acciperet proferebat,
 suspicione ducitur: et perscrutans continuo, absconsa quae repulerat invenit, et
 sumens cursu rapidissimo sanctos insequitur. Sed cum jam ii flumine transmeato
 haberentur, pervenit ad litus, et exclamans dixit: *Rogo, quid mihi hoc non nece-
 sarium in loco deserto reliquistis? Quod si habere voluero, latronum pericula
 15 sustinebo.* Et beatissima ad eum: *Si placet, jube dare pauperibus; meum enim
 votum Dominus implere dignatus est.* Et ille dixit: *Et quo ibo, vel ubi requiram
 pauperes, numquam a deserto recedens?* Sed ipsi magis recipientes, aliis dare
 dignamini. Sed cum nullo pactu nec ista recipere semel data voluisse, nec ille
 20 potuisset flumen transire, pecuniam, quam in manu tenebat, projectam in pro-
 fundo flumini² mersit. Plurimorum autem monachorum et virginum accipere
 nolentium hanc occultam offerebat oblationem: tanto enim desiderio accendebat-
 tur² ut omnes quos viderat ex ejus datis acciperent. Sciebat enim ex hoc opere
 non parvum lucrum animae suaे futurum.

8. Circumeuntes ergo Aegyptum, veniunt Alexandriam; et illic visitantes multos
 25 sanctorum, in quibus erant viri mirabiles Tabenensiotarum archimandritae et
 Deo digni presbyteri Victor et Eugites et Elias et quidam sanctus presbyter ab
 Alexandria (festinabat enim haec a singulis sanctorum fructus¹ benedictionis
 sibi congregare), ingrediuntur etiam et in Nitriam ad ea loca quae appellantur
 Cellaria. Et mirifice suscepta est a sanctis patribus qui ibidem erant, quia utilem²
 30 in ea providebant sensum; et mansit apud eos diebus aliquantis; et congregati
 simul sancti patres benedicentesque eam deduxerunt cum pace velut sanctissimam
 et propriam matrem suam.

9. Revertuntur iterum Hierosolymam, multo labore ven[to]rum intemperan-
 tiam sustinentes. Et veniens invenit sanctam matrem suam fecisse ei cellulam in
 35 monte sancto Oliveti intrinsecus constructam saxibus¹, sicut ipsa petierat ut
 fieret, in qua posset cum silentio habitare. Ergo post sanctam Epiphaniam ascen-
 dens ingrediebatur in cellulam et clausa usque ad diem paschae in cilicio et cinere
 et ingenti abstinentia perdurabat, habens secum unam tantum puellam propter
 obsequium, sabbato et dominico die cibum sumens, neminem videns, neminem

Num. 7. — ¹ cod. sportellam. — ² cod. accendebantur.

Num. 8. — ¹ cod. fructibus. — ² cod. vililem.

Num. 9. — ¹ ita cod.

[LIB. II.] suscipiens nisi tantu[m] sanctam matrem suam et fratrem suum, et hos ² certis quoque diebus. Erat autem quando et neptem ³ suam Paulam virginem interdum venientem ad videndum suscipiebat. Ipsa enim illi facta est ad Deum iter ostendens; et in omnibus eam instruens, ad multam abstinentiam et humilitatem perduxit. Nam et puella quae ei ministrabat dicebat nobis quia multotiens, cum ⁵ jam in pascha exsurgeret, in cilicio, quod eidem sanctae substernebatur in cinere, vermes inmunes inveniret.

10. In hac tali tolerantia fecit annos quatuordecim in Hierosolyma ¹, in omnibus sanctis moribus et caelesti conversatione semetipsam exercens. Contigit autem sancta mater ejus migrare ad Dominum. Cujus sanctum corpusculum deponens ¹⁰ sepelivit in monte sancto Oliveti, et ipsa ibidem permanens, de cetero in civitate noluit habitare. Et cum in una cellula obscura in multa abstinentia et lacrimis Domino vacaret, fecit sibi in ipso sancto monte monasterium, et rogat suum fratrem ut paucas ei virgines congregaret. Conveniunt autem plus minus nonaginta, quas beata suo instruebat exemplo, et cum blandimento monebat, dicens ne vellent ¹⁵ vel in modicum viris apparere; et ² ne aliqua eis occasio egrediendi nasceretur, intrinsecus lacum fieri jubet, et omnia quaecumque corporis necessitas exigisset ³, ipsa ministrari abundantiter jubet, tantum ut caverent aspectus virorum. Quomodo autem eas instruens de divinis et orationibus, cogitationibus diaboli perturbatas ad viam Domini revocabat, non est nostrum dicere, sed eorum qui sapientia pleniori nostros erro[re]s possunt emendare: ex parte tamen referam post paululum. Erat autem et a turpibus locis abstrahens mulieres propter aemulationem castitatis et offerens Deo, illud sciens eloquium quod dicit: *Quoniam qui eduxerit de impudente pretiosum os meum erit.* Et quoniam omnes ei subditae esse desiderarent, non adquievit prior esse monasterii sui propter multam humilitatem, sed statuit ²⁵ aliam quae eas regeret, et ipsa solum ad orationem et obsequia sanctorum vacaret. Et cum aliquando paulo durior esset quae eis praeposita fuerat mater, haec beatissima, amans sorores, sumebat quae erant illis necessaria, et in occulto singulis ponens subministrabat, ita ut illae ingredientes paratum invenirent, ignorante haec matre earum. Virgines autem ex consuetudine intellexerunt quia beata haec ³⁰ faceret; in tantum ut etiam Lauso cuidam, religioso viro ex praepositis sacri cubiculi, scriberet ut impenso pro meriti sui labore juberet eis fieret balneum in ipso monasterio Oliveti, ut quando opus haberent, non in civitatem vexarentur et cum hominibus loquendi facerent consuetudinem. Est enim mille passuum longitudo.

11. Alia vero quam plurima ¹ ut praedixi, alii permitto ³⁵ majorem sapientiam habenti. Nam de sobrietate, sapientia et imminentibus diabolicis cogitationibus quomodo deberent resistere, seu de humilitate et instantia orationis vel nocturnis vigiliis perfectius eas erudiens dicebat illis: *Videte, dilec-*

— ² cod. his. — ³ cod. neptam.

Num. 10. — ¹ cod. Herosolimam. — ² cod. aut. — ³ cod. exigisset.

Num. 11. — ¹ cod. plurimam.

[LIB. II.]

tissimae filiolae, in psalmodia ³ et oratione quomodo in spiritu vigilare debeatis, et aliquam ³ a Domino remissionem peccatorum postuletis vel a quo speratis regnum caelorum accipere. Si enim [coram] ⁴ cujuscumque nobilissimi viri vel alicujus magni ³ persona staretis, quantus timor animas ⁵ et quanta verecundia vestras facies premeret! Et nunc recordamini, filiolae meae, quoniam non angeli neque archangeli digne potuerunt glorificare terribilem majestatem ejus: quanto magis nos miserrimae et pusillae. Et quia angelorum est psallere invisibili ejus virtuti, ¹⁰ itaque cum multo timore et honore nos psallere debemus, et cogitare quia cum angelis suis in excelsis sedens super sedem gloriae suae, respicit nos et videt cor nostrum.

12. De caritate autem quam invicem habere debent ita ¹ perfectissime eas cotidie admonebat ut diceret: *Videte quomodo per singulos dies legentes divina Scripturae et mandata retinere debeatis, cognoscentes quia caritas operit multitudinem peccatorum. Nam si qua ex vobis omnem virtutem faciat, sive abstinentiam sive jejunium sive vigilias sive orationes sive castitatem, et caritatem non habuerit, secundum beatum apostolum ²⁰ Paulum dicentem: "Si omnia fecero et caritatem non habuero, nihil sum; „nihil illi proderit. Et cum omnia ipsa sciret ³, faceret et doceret, semper humilians semetipsam quasi nihil sciret et quod ab aliis sanctis doctoribus audiret, dicebat quia diabolus omni potest imitari servos Dei: id est in jejunio, ²³ quia et ille, ex quo factus est, numquam manducavit; et si vigiliam dixeris, numquam novit dormire. Humilitatem et caritatem non potest imitari. Quantum ergo ex vobis est, caritatem habete invicem. Superbiam abominate, propter quam et diabolus projectus est. Fugite gloriam hujus saeculi, quia sicut flos faeni transiet. Agnoscite omnimodo Deum, et fidem incommutabilem tenete: haec enim est fundamentum omnium virtutum. Et sanctificationem animae et corporis custodite, sine qua nemo videbit Dominum. Ita enim honoravit Dominus virginitatem ut*

— ² ita corr., prius psalmodie. — ³ cod. aliqua. — ⁴ hanc vocem et alias nonnullas, quas uncinis includendo notarimus, supplevimus per conjecturam. — ⁵ cod. anima.

Num. 12. — ¹ sequitur vox eas, quae statim repetita est post perfectissime. — ² cod. scireret.

[LIB. II.]

etiam per virginem nasceretur et salus saeculi fieret. Quando autem vidisset aliquam ex eis nimium abstinentem, ne forte elata superbiret, dicebat, quasi ex occasione utens: Sicut dicunt sancti quia talis debet vita esse monachorum sive abstinentia sicut sponsa ornata in thalamum non potest nigra calcia- 5 menta uti, sed cum cetero ornamento et pedes ornantur, ita et jejunium debet minimum ⁸ esse virtutum.

18. Multa vero et de oboedientia docebat, dicens quia sine oboedientia nec eos posse esse qui foris sunt; et ponebat exemplum dicens: *Videte enim principes et singulas digni- 10 tates, quia alius alii imperat; et in domibus saecularium alius alio major est. Considerate et in sancta Dei ecclesia, quomodo ipsi episcopi ¹ sub principe episcoporum sunt et princeps episcoporum sub synodo. Omnes ergo et omnia oboedientiae debitores sunt, et nihil boni [potest] esse bonum sine oboedientia; solum- 15 modo suasionibus diabolicis oboedire non bonum.* Exponebat autem quod aliquis de sanctis habens discipulum, cum vellet eum oboedientiam et patientiam docere, dicit ei: *Accipe tibi flagellum et vade ad illum locum et castiga statuam illam.* At ille ejus jussioni oboediens, abiit et fecit [sicut] jussus est. Et ²⁰ revertens venit; et interrogavit qui miserat: *Quid tibi dixit vel respondit statua?* At ille dixit: *Nihil, domine.* Iterum remisit eum dicens: *Vade nunc et caede iterum statuam.* Et abiit, et fecit, et reversus est. Et dixit iterum ad eum: *Quid est, fili?* *Nihil tibi respondit?* Qui dixit: *Nihil, domine.* Tunc ²⁵ dixit ad eum: *Cognosce, fili. Si quis vult salvis fieri, sic debet ² injurias pati et sustinere, vapulare et non resistere, quomodo et illa statua.* *Et vos igitur, o filiolae meae, oboedientiam custodite.* *Oboedientia enim haec est ut ³ unusquisque non quod vult ipsud faciat, sed quod jubetur a domino.* *Si autem quod vult ipsud faciat, hoc non est oboedientia, sed proprii vitii prava voluntas.* *Et qui sibi placere vult et non proximo ad bonam aedificatio- 30 nem, huic illud contigit ⁴ quod dixit propheta: "Dissipavit Dominus ossa hominum placentium sibi"; et quos spreverit Deus, necesse est ut confundantur.*

35

— ⁸ ita leg. ² cod. nimium.

Num. 13. — ¹ in marg. de episcopis. — ² cod. jubet. — ³ cod. et. — ⁴ in marg. quantum obest propria voluntas.

[LIB. II.]

14. In jejunio autem sic eas moderabatur ut non eas nimium cogeret jejunare, ne in aliis virtutum [opus] frangeatur, sed permittebat unamquam[que] secundum propriae naturae fragilitatem, dicens quoniam novit Dominus uniuscujusque animum et voluntatem. *Et si quis potest aliquid et non facit, dabit Deo rationem, et non potest dicere quisquam Deo quia stomacho dolui aut aliquid corporis, sed inexcusabilis est, quia cum potest non est operatus bonum. Sustinete igitur ut justificemini. Certate introire per angustam portam; modicum labore, ut multa recipiatis; terrestria contemnite, ut caelestia consequamini.*

15. Nocturnis vero horis ¹ excitabat eas ad orationem, non quando ceteri ad ecclesiam exsurgentes congregarentur, secundum prophetiam sancti David : *Memor fui in nocte nominis tui, Domine, et custodivi legem tuam, et praeveni in maturitate et exclamavi; media nocte surgebam ad confitendum tibi. Ecclesiae autem hoc non faciunt propter saeculares congregandos in ecclesia. Non ² satietate somno exsurgamus, quae nobis est gratia, sed vim nobis inferre debemus in hoc opus, quia violenti rapiunt regnum caelorum. Si enim ³ agricola festinat primitias areae suae reddere terreno domino, quanto magis nos caelesti. Postquam autem complessent ⁴ statutum canonem, modicum faciebat eas capere somnum, ut semper hoc opus possent perficere, maxime quia sexus infirmior et fragilior esset.*

16. Regulam vero nocturnis temporibus ha[n]c instituerat, ut sine intermissione complere[n]tur responsoria, tres lectiones et, cum matutini fierent, qnindicim antiphonae. Deinde diei tertia orare omnino, quia in ipsa hora Spiritus sanctus descendit; et sexta, praecipue quia in ipsa fidelis Abraham suscepit angelos; nona vero, quia in ipsa claudis sanus effectus est a sanctis apostolis et etiam vir desideriorum Daniel jam pridem docens tria tempora per diem orabat; lucernaria vero consequenter, quia post resurrectionem a mortuis Christus profectus cum sancto Cleopha circa solis occasum se manifestabat, et Dominus mystice dicens in sanctis evangelii hoc demonstrabat, quomodo exiens paterfamilias locare operarios in vineam suam, circa horam tertiam, sextam et nonam et circa undecimam eos convocat. Hoc etiam sabbato et dominico et in diebus festis celebrari monebat

Num. 15. — ¹ in marg. de nocturnis horis. — ² cod. Nam. — ³ in marg. comparatio. — ⁴ cod. complessset.

[LIB. II.]

dicens: *Si per singulos dies oratio bona est, multo magis in resurrectione Domini nostri oratio necessaria est, quia facilius in exultatione angelorum et sanctorum preces orationum exaudiuntur.*

17. Si autem et aliquando contigisset eas nimio labore vigiliarum esse fatigatas, et haec beatissima miserta earum aliquam requiem eis indulgeret, ipsae puellae 5 propter salubrem ejus doctrinam et nimiam caritatis mansuetudine[m], quam in eas ostendebat, non sibi parcebant, dicentes ei: *Si ipsa, cum sis mater nostra et domina, non praeter[mittis] nobis corporalia ministrare, et nos quare non magis Deo et tuis p[re]ceptis obtemperemus?* Et beata haec audiens congaudebat eis, quia in aures audientium et intelligentium loquebatur. Aedificavit autem eis oratorium 10 in monasterio et statuit ibi altare ut divinis mysteriis fruerentur: exceptis enim diebus festis celebraverunt eis unam oblationem¹ die passionis, quod est sexta feria, et unam² sanctae resurrectionis. Posuit vero ibi reliquias sanctorum Zaccariae prophetae et Stephani protomartyris et sanctorum Quadraginta, quae sunt Sebastianae, et reliquorum, quorum nomina longum est edicere. Faciebat autem ut 15 in die legerent tres lectiones, ita ut doctrinae et adnuntiationi ecclesiasticae mens earum ad bonum semper vacaret institutis orationibus; et dicebat: *Memores estote ut, sicuti nunc tenetur ordo, usque ad consummationem teneatur.*

18. Sed ad id quod propositum est revertamur. Suscipitur autem et beatus frater ejus et requiescit in Domino, ante annos octo quam illa obiret, Deo ita ordinante. Mansit ergo beata post obitum illius, semetipsam acrioribus jejunis et orationibus coartans, per annos [tres] vel quatuor permanens in apostolio quod modicum fecit, in quo et beata mater ejus et frater repositi¹ erant. Et cum videret ecclesiam non habentem monachos et ministrationem neglegi, subintrat ei deifica aemulatio ut faceret aedificationem sanctorum virorum permanere et ministrare 20 nocturnis et diurnis orationibus et psalmodiis in ecclesia sanctae Ascensionis et in spelunca in qua cum discipulis suis Dominus de consummatione saeculi disputavit. Multotiens vero volens incipere quod cupiebat spe ac fide, opus quidem magnum, prohibebatur a quibusdam dicentibus non posse eam perficere si coepisset, propter nimiam paupertatem. Dumque haec cogitaret, ecce non post multum tempus quidam religiosus diligens Christum obtulit ducentos solidos. Quos cum accepisset, egit Deo gratias, et statim vocavit humilitatem meam, qui cum eadem perseverabam, quia et ipsa me de saeculo suscipiens Deo obtulit, et indignum me Christus ad presbyterii gradum perduxit; dixitque mihi: *Accipe hos ducentos solidos, et proride cito operarios, et congregentur lapides, incipientque monasterium virorum,* 30 *ut, dum viro ego² et superstes³ sum, videam ministerium Deo fieri cito, ut ossa domini fratrisque mei et matris meae sint in refrigerio, his Deo servientibus.* Coeptum est autem mox aedificari et, annuente Domino fidei famulæ, eis ipso anno perfectum est opus magnum et mirabile. Quod qui viderunt admirantes, non nisi divina providentia favente consummatum esse fatebantur. Et habitabant ibi 40

Num. 17. — ¹ (u. o.) cod. una oblatio. — ² cod. una.

Num. 18. — ¹ cod. reposita. — ² cod. ergo. — ³ cod. sub prestis.

[LIB. II.]

sancti servi Domini et ministerium Deo gloriosissime adimplebant, sive in sancta ecclesia Ascensionis, sive in apostolio ubi sancta mater ejus et frater requiescebant.

19. Cum igitur, in his constituta, nimium laeta Deo gratias ageret, veniunt litterae ab avunculo suo Volusiano, uno ex praefectis, eo quod venisset Constantinopolim ad intercedendum apud piissimam reginam Eudoxiam, quam despōsare¹ volebat piissimus imperator noster Valentinianus. Acceptis itaque litteris, compungitur corde et desiderat videre suum avunculum, primum quidem propter ipsam paternam affectionem, aliud propter divinam dispensationem, quia voluit 10 animum ejus salvum fieri; erat enim adhuc gentilis. Cum ergo cogitationem opus subsequeretur, post unam septimanam statim egredi[tur] ab Hierosolymis, omnibus sanctis se commendans, ut omnes orarent ex Deo esse hanc cogitationem. Timebat enim semper ne quando extra voluntatem Dei aliquid ageret.

20. Proficiscens igitur qualiter per loca singula vel civitates a sanctis episcopis et hominibus honorabatur, quis potest edicere aut valeat enarrare? Videres per singulas civitates descendere eos qui multis temporibus in solitudinibus conversabantur, occurrere et ad videndum concupiscere quam virtutibus audierant relucentem. Quam cum viderent sancti monachi et virgines, recedere nolebant, quia de suavi ejus visione et eloquio suos animos non satiabant. Et cum venisset 20 hora recedendi, omnium prae desiderio ejus fiebat commotio flendi.

21. Verumtamen quia mysterium regis celare [bonum est]. Dei autem opera revelare gloriosum et justum est, ingreditur igitur beatissima in Tripolim cum suis. Est autem illic martyrium sancti Leontii¹, in quo etiam, intercedente sancto martyre, multa signa efficiebantur. Misit ergo ibi beata; et quia multa animalia 25 necessaria erant his qui erant cum ea, contigit aliquem curialem, Mesala nomine, durum inveniri² et difficilem dare evectionem ac tribuere animalia. Tribulabaturque beatissima et permanebat sancto martyri in oratione a vespere usquequo venirent animalia; et egrediens proficiscitur, simul et qui cum ea erant. Necdumque transivimus sex aut septem milia, consequitur nos cursu publico praedictus 30 Mesala curialis, et conjungens se requirit³ dicens: *Ubi est presbyter?* Ego cum essem inconsuetus necessitatibus publicis, timens vereri coepi ne forte iterum auferens animalia revocaret se propter praesentiam praesidis, descendere⁴ et dixi: *Ego sum; quid jubes, fili?* Qui dixit: *Volo sanctam adorare et benedici ab ea.* Et cum venisset ad eam, tenuit pedes ejus, dicens: *Indulgeat mihi sanctitas tua. Ignorabam enim te esse; ideo distuli ad momentum dare animalia; et nunc cucurri ad satisfaciendum, ne mihi indigneris et Deus irascatur.* Tunc sancta ait ad eum: *Deus te benedicat, fili, quia, etsi tardius, dimisisti nos.* Et statim proferens solidos quos a me pro sportulae gratia suscepere, porrigebat mihi. Quos videns nolebam suscipere: arbitrabar enim quia parum dedissem. Dixique ei: *Si parum est, addimus totidem; nam istos non accipimus.* Qui dixit: *Neque hos teneo, neque alios*

Num. 19. — ¹ cod. disponere.

Num. 21. — ¹ cod. Leonti. — ² cod. invenire. — ³ cod. requiret. — ⁴ cod. discendi.

[LIB. II.] *accipiam. Suspicabar autem ego ne vereretur accusari se in palatio. Cui dixi: Ne timueris, fili; non enim sumus ex his qui⁵ cuncta peragunt; nos autem necessitate compulsi iter facimus; confide autem, quia nihil mali de te nos dicemus: nec enim expedit servos Dei talia agere. Ad postremum coepit nobis et sanctae confiteri et dicere: Credite mihi, beatissimi et ipsa sanctissima, quia per totam noctem 5 et ego et conjux mea castigati sumus a sancto martyre Leontio. Et egressi ambo simul cucurrimus ad martyrium, si ibidem vos comprehendenderemus. Et cum jam profecti fuissetis, ego vix potui verederis vos adprehendere. Nam conjux mea pro me supplicat, quia ipsa sequi non potuit. Rogamus ergo ut ignoscatis nobis et oretis pro nobis ignorantibus. Tunc haec audientes, egimus Deo gratias, et sic 10 suscepimus tres illos solidos; et reversus est ille curialis cum gaudio, accepta benedictione a beatissima. Et cum omnes de hoc miraremur, dicit beatissima: Confidite, quoniam ex Deo est iter nostrum. Et nos ab invicem rogabamus sanctam ut indicaret mysterium causae: suspicabamur enim quod aliquid ei ostensum fuisset. Coram omnibus⁶, dicere mihi secretius dignabatur: Quia per totam noctem, inquit, perrigilans rogavi Dominum et sanctum martyrem ut nobis aliquod signum ostenderet, si secundum Deum est iter nostrum, retineret⁷ iter. Tunc cum gaudio iter agentes ibamus, et cum gaudio ab omnibus suscipiebamur: multi enim et visiones se vidisse dicebant de adventu ejus⁸.*

22. Cum autem venisset Chalcedonem et ad ipsum sinum maris, verebatur 20 ingredi, et videbatur perturbata. Ventura enim in maximam civitatem, mulier quae vixerat in exercitatione, quietisque et silentii maximam curam gesserat, et non gustaverat tumultus qui sunt in civitate, merito extimescebat et refugiebat. Atque divertit quidem ubi erat templum omni ex parte benedictae martyris Euphemiae. Circa mediam autem noctem martyr non parum ex se effundit suavissimi odoris 25 et voluptate repleti ineffabili. Quocirca bona concepta fiducia, diluculo fretum audacter trajecit et ingressa est Byzantium. Hospitio vero excipitur a quodam viro illustri et alioqui bono, nomine quidem Lauso, qui ad praepositurae honorem ascenderat. Invenit autem suum quoque patrum Volusianum gravi morbo oppressum. Qui ejus habitum admiratus, formaeque et vestitus incredibili et inopinata stupefactus mutatione (extenuatus enim erat ejus vultus exercitatione), magna voce exclamavit: *O qualem ex quali te video, Melania¹ carissima.* Illa vero ex ejus sermone sumpta occasione: *A me ergo tu quoque, inquit, disc, o brate patrue, et accipe indicium futurorum bonorum.* Nam nec ego tantam despiciui gloriam habuissem nec pecuniam, nec abjecissem curam ipsius corporis, nisi persuasum haberem me his propediem longe majora accepturam. Non per se autem solam, sed per multos quoque alios in ejus mentem sensim irrepebat beata Melania et ejus falsam religionem studebat labefactare, sicut etiam per sapientissimum Proclum, cuius fidei tunc erat creditus sacer clavus ecclesiae Constanti-

—⁵ cod. que. —⁶ (c. o.) cod. quoram omnibus. —⁷ ita leg. & cod. retinebat. —⁸ hic desinit in cod. fol. 253: sequens, ut supra monuimus (cfr. p. 16) excisum est.

Num. 22. —¹ ed. Melania, et sic deinceps apud Metaphrasten.

nopolitanae. Qui cum ad eum venisset, et suasu beatae Melaniae eum ad pietatem dirigeret, is dicitur illum adeo esse admiratus, ut etiam dixerit post agnitionem veritatem, quod si Roma tres haberet tales, ne illic quidem nomen unquam audiretur gentilium. Sed haec quidem postea.

5 **23.** Postquam autem Volusianus sensit Melaniam velle imperatorem quoque ad id incitare, veritus protinus ne violentum et non voluntarium reputaretur esse baptismum, et quam ex eo esset consecuturus ipse mercede privaretur, ut dicemus paulo post, rem a se adimplevit, et abjurata gentilium opinione, traductus est ad Christum. Illa autem nec aliorum quoque curam abjecit. Sed cum tunc esset exorta
 10 Nestorii blasphemia, et malignus multos in errorem adduceret etiam ex iis qui erant in verbo veritatis, ipsa erat quae magnum adversum eum inibat certamen, vanumque et inane reddebat ejus sophisma, et ab aurora usque vesperam iis respondens qui eam interrogabant, multisque ex iis qui decepti fuerant persuadens, et eos reducens. Quamobrem malignus se ab ea vinci non ferens, in virum
 15 ejus conversus, et ei apparens miserabilis cum lugubri et nigra veste, accedit eam terrens, et gravia minitans: et primum quidem se ipsius imperatoris et ejus famulorum cor mutaturum et in contrarium traducturum; deinde etiam ut miserabili exitu vitam finiret procuraturum, gravissimis confecta doloribus. Illa autem haec esse artem maligni intellegens, Christi nomen, quod gravissimam illi plagam affert,
 20 invocans effecit ut is statim evanesceret. Deinde cum accersisset eum qui erat cum ipsa sacerdotem et incepisset narrare ea quae viderat et audierat, sentit repente dolorem in coxendice, eumque adeo acrem, ut ea vocem amiserit et nemo dubitaverit id esse manifestum inimici insultum. Cum sic ei productus esset dolor ad sex usque dies, et illa hora maxime malum intenderetur, qua nigrum aspexerat et
 25 minas audiverat, aderat enim dies septimus, accedit aliquis, renuntians patruum venisse in periculum, ne repentina morte vitam mox finiret.

24. Hoc postquam illa audivit, etsi propter dolorem coxendicis vix se posset movere, manibus et lectica protinus ad eum vecta proficiscitur. Valde enim angabatur in se, non quod ille moreretur, sed quod mortem subiret animae, ut qui
 30 incorruptionem nondum esset assecutus. Deinde venit quidam alias, et significans virum baptizatum, et quod cum eam saepe quaesitam non invenisset, sed eam morbo detineri didicisset, alium ducem rursus nactus, per illum fit lucis filius et baptismum consequitur. Cum haec ei dicta essent, cum dolore animae protinus cessavit etiam morbus corporis: et lumbus quidem carebat dolore, pes autem
 35 movebatur, et communis inimicus afficiebatur dedecore: adeo ut viae reliquum ipsa per se conficeret, et qui portabant, pro eo quod prius portabant, ad Deum laudandum statim manus extendebant. Deinde cum venisset ad patruum et verbis eum confirmasset, et de ea quae illic est vita disseruisset, laetum et bona spe praeditum transiit ad viam quae ducit ad Deum, cum pulcherrimo viatico,
 40 nempe pretioso Christi corpore et sanguine, eum instruxisset, et sic ut tuto receiveret perfecisset. Et haec quidem hoc modo gesta sunt. Illa autem cum adhuc multos quidem dies hic transegisset, in paucis vero multis plurimum profecisset, et ante alios imperatrici et ipsi imperatori (is autem erat Theodosius), nam ii

[LIB. II.] majori opus habebant curatione, ut quorum animi majori mundi gloria essent tumidi.

25. Cum haec illa pulchre et pie fecisset, egreditur e civitate; tenebatur enim magno amore silentii et quietis et sacra loca ei veniebant in mentem. Acciderat autem tunc nivis plurimum cecidisse, et exortum esse frigus vehementissimum 5 et ad tolerandum difficultissimum. Illa autem et tempus et nivem et aetatem et aliquatum ac tabefactum corpus et omnia denique simul superare contendens, viam confecit, labores magis augens exercitationis. Multis vero sanctis eam in via et hospitio excipientibus et ut ea maneret rogantibus, illa minime obtemperavit, sed contento quodam cursu cucurrit, salutaris passionis diem festum studens 40 celebrare Hierosolymis, quod ei etiam successit ex sententia. Cum sic ergo una cum eis festum illic celebrasset, ad priora se rursus contulit, non minus et sui et gregis utriusque curam gerens. Cum autem ei venisset in mentem alterum aedificare oratorium in eo loco in quo dicitur stetisse Christus Dominus et Deus noster crucem ascensurus et salutarem subiisse passionem, ejus vero proposito Deus 45 quoque opem ferret, aedificat oratorium: deinde id etiam facit monasterium, in quo se exercent animae, viris sanctis in eo congregatis ad Deum laudandum et glorificandum.

26. Interim autem dum haec fierent, imperatrix Eudocia iverat Antiochiam. Paruerat enim Melaniae monitis, cum ea venisset Byzantium, suadentis ut hanc 20 susciperet peregrinationem, et veniret Hierosolymam, ut videret sancta loca, et quae ex eis percipitur fieret particeps sanctificationis. Cum ea itaque illi processis obviam, magno honore fuit affecta ab imperatrice, ut quae eam matris loco haberet et duabus de causis providentiae divinae ageret gratias, nempe quod et usque adeo celebratam Jerusalem et sancta loca quae videret digna sit habita, et 25 quod ea talis matris facta sit filia secundum spiritum. Signum est autem magni amoris imperatricis in Melaniam, quod non dubitaverit tantum iter ingredi et eo accedere, et quae illic erant virgines tanquam sorores salutare et amplexari. Porro autem cum celebraretur novi templi dedicatio, illa quoque aderat et festum celebrabat. 30

27. Hanc autem rem bonam consecutum est quiddam, dignum maligni improbitate et boni Dei virtute. Pedem enim imperatricis, qui injuria daemonis e compage erat luxatus, illa absque dolore apte et recte in suum locum restituit. Cum haec et non pauca alia a magna Melania percepisset commoda et se simul etiam exsatiasset spectaculis, decrevit reverti Constantinopolim; et ei quidem 35 Melania cum tanquam bonas comites dedisset preces, ipsam dimittit. Ipsa autem aequales atque adeo majores vitae ex Deo agendae labores pergebat suscipere.

28. Ad eam quoque affluebat a Deo fluvius miraculorum. Quorum existimo non esse supervacaneum aliquot meminisse, ea tanquam aliquod condimentum admiscendo narrationi. Mulier quaedam, juvenis aetate, invaditur a daemone. 40 Quae quidem clausis dentibus et labris non solum vocem non emittebat, sed neque cibum omnino ullum attingebat. Fames autem visceribus et carne graviter liquefacta, mortem minabatur paulo post. Tentantibus vero medicis, diligenter

[LIB. II.]

adhibitis medicamentis et artis remediis, malum vincere, postquam omnia convincabant esse inania et nihil posse, defatigati qui ad eam attinebant, ad unum intuebant auxilium, nempe ad preces magnae Melaniae. Eam itaque afferunt tollentes manibus, lacrimas oculis effundentes, et verba emittentes lacrimis magis 5 miserabilia. Illa autem (hominum enim vitabat gloriam, ut quae magnum afferret damnum, modesteque ac moderate se gerebat) : *Haec quidem, inquit, a me non possunt fieri, Christi vero martyres haec et his majora possunt facere.* Cum sic dixisset, daemoniacam duci jubet in templum. Cum de sanctorum autem oleo sumpsisset et os laborantis tetigisset, claram emitit vocem : *In nomine Jesu* 10 *Christi, dicens, os tuum aperi.* Vocem autem vox statim est consecuta, sanctae vocem vox aegrotae, et incitata est lingua ad agendas gratias ; et daemon aberat, et cibus simul aderat, et divinum nomen per ipsam glorificabatur.

29. Quaedam alia mulier gravida in partum incidit morte acerbiorem. Nam cum jam pareret, fetus, qui nondum processerat, intus erat mortuus¹, 15 ..... ut obstetrices² omni cura expensa nihil ad liberandum proficerent. Restabat enim ut medici incidentes intra uterum membra infantis eicerent mortui, ut vel sic posset mater vivificari : quia non parvum periculum est ei, quae cogitur mortuum generare. Omni itaque salute penitus 20 exclusa, nuntiantes haec omnia huic beatissimae, et quia non auderent ei dicere ut usque ad eam venire dignaretur, orationem tantum pro ejus salute ab ea fieri deprecantur, ut, sicut omnibus consulebat, et huic per³ orationis suae auxilium subveniret. Ipsa dixit : *Erga omnem animam misericordia utilis est.* Igitur non piguit venire ad visitandam eam. Et conversa dixit ad virgines : *Eamus, filiolae meae, et visitemus eam.* Et exsurgens ibat. Dumque vadit, coepit docere eas, dicens : *Filiolae meae, quantas gratias agere Deo debetis, qui vos ab istis doloribus eripuit.* Mulier vero videns 25 sanctam ad se venisse, voce flebili et exili eam rogare coepit ut suis orationibus eidem misereretur. Audiens autem haec, commota visceribus doluit, et statim super eam orans, deinde accipiens zonam suam pelliceam, cinxit eam : statimque egressus infans et mulier liberata est ; et omnes admirati 30 sunt. Sed beatissima concessam sibi gratiam humiliter volens celare et Deo reddens honorem, aliorum meritis cuncta

Num. 29. — ¹ *Hinc jam resumitur narratio in codice Parisino, fol. 254r.* — ² cod. obstetrices. — ³ cod. pro.

[LIB. II.] reputabat, dicens quia haec zona cujusdam sancti servi Dei fuit, pro cuius meritis Dominus sanare dignatus est. Semper enim, ut dictum est, studebat quodcumque ei Dominus praestitisset, aliorum meritis deputare. Post haec parat delicatos cibos et recreat mulierem. 5

30. Nos autem multotiens ab ea sciscitabamur, dicentes ei : *Domina mater, quomodo tibi in tanta abstinencia et virtutum gratia superbia aut elatio non subripit?* At illa, ut solebat, sua illa humilitate aedificans nos dicebat : *Ego quidem numquam me scio aliquid boni fecisse* ¹. *Tamen et si intrat mihi cogitatio superbiae de jejunio, dico ad inimicum : Haec mihi suggeris, diabole.* Ut quid mihi immittitis has cogitationes quasi aliquid magnum fecerim quod septimanas jejunaverim : nonne alii quadraginta dierum jejunio continuaverunt ? Et si suggesserit quia oleum non accipiam, dico quia alii nec aqua ² ₁₅ satiantur. Si quando pecuniarum contemptum et immensam auri argenteique ponderationem vel diversae ³ facultatis enormitatem immiserit cogitatus, dico quia multi ab hostibus capti non solum substantias amiserunt, sed et ipsi durae captivitatis servitia sustinuerunt ; multi vero a parentibus suis pauperes ²⁰ derelicti, inopia et egestate oppressi perdurant. Et ego quid ex his aliquid majus feci, si propter Dominum, qui me redemit, in paupertate perdurem ? Et iterum quando subripere ntitur in corde meo dicens : *O quanta et qualia pretiosa linteamina et vestes sericas contemnens, ecce cilicio uteris, vere jam beata es ; et ego dico : Contradicat tibi Christus. Non vides quia multi in mattis* ⁴ *et in nuda terra jacent ?* Et post haec orans dicebam : *Domine, tu scis cogitationes hominum quoniam vanae sunt ; et beatus homo quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum.* Et ita abjiciebat inimicum. Iterum dicebat ³⁰ nobis : *Manifestum est quod contra omnes praeliatur inimicus* ⁵, *plerumque autem sanctum habitum habentibus. Nam cum videret quia festinabamus adimplere praeceptum Domini dicens in evangelio : Quaecumque habes vende et da pauperibus, et tollens*

Num. 30. — ¹ in marg. quomodo resistebat diabolis suggestionibus. — ² cod. aquam. — ³ cod. diversa. — ⁴ cod. mattas. — ⁵ in marg. de insidiis diaboli.

crucem tuam veni sequere me; frequenter immittebat et quos-dam nobis: Numquid non est bonum propter Deum in penuria et paupertate esse, sed cum mensura? Et ego dicebam eis: Quare et qui militant festinant paulatim ad majorem dignitatem ascendere? Ita et nos debemus terrena abjicientes caelestia promereri et ad superna festinare et ad caelestem pervenire dignitatem.

[LIB. II.]

31. Si quando autem ¹ aliquis eam contristabat, dicebat haec beata cum mansuetudine: *Indulge mihi. Novi enim me peccatricem, neque audebo me comparare ultimis saecularibus feminis.* Et ne haberet diabolus aliquam adversus eam accusationem, numquam irata adversus aliquem communicabat nisi prius reconciliasset, etiam si culpa fuisse alterius. Et ut verius dicam, quis potuit eam aliquando sentire iratum, et non ita praevenit ut per multam patientiam et mansuetudinem furentis animos mitigaret?

32. Numquam haec cibum corporalem accepit nisi prius corpus Domini communicasset. Quod maxime propter tutelam animae percipiebat, quamquam et consuetudo Romanis ²⁰ sit per singulos dies communicare. Primitus enim apostolorum beatissimus Petrus episcopatum gerens, deinde beatus Paulus ibidem consummatus hanc traditionem fecerunt.

33. Jam, ut spero, etsi sensu rustico, prolixum sermonem de sanctae matris conversatione ¹ produximus et ejus meritis digna paeconia narrare non valuimus: nec enim parvitatis meae ingenium aut memoria sufficit universa ejus studia vel in amore Christi profusum desiderium pronuntiare tibi, sancte pater. Sed quia jam me ad finem et felicem ejus transitum perducit oratio, pauca perstringam.

30. Factum est igitur jam multas in mundo sustinens tribulationes, secundum quod scriptum est, per arma justitiae a dextris et a sinistris, fidem conservans, cursum consummans, depositam ² a Christo coronam justitiae exspectaret sibi reservatam ³. Desiderat dissolvi et esse cum Christo multo magis

Nun. 31. — ¹ in marg. de ejus patientia.

Nun. 33. — ¹ ita corr., prius conversationem. — ² cod. deposita. — ³ cod. reservata.

[LIB. II.]

quam in carne permanere. Venit igitur natalis Salvatoris Domini nostri Jesu Christi; et dixit: *Volo ad sanctum Bethlem occurre[re] et ibi celebrare natalem Domini mei. Nescio enim an vivam et recurrente anno hoc videam.* Vadit itaque et cum nepte sua Paula virgine Domini. Deinde, quasi jam sciens 5 celerius migrare e saeculo, valefacit nepti dicens: *Ora pro me, dulcissima. Jam amodo sola⁴ absque me celebrabit natalitium Domini.* Quem sermonem audientes, omnes qui aderant flere coeperunt. Reversa vero, ingressa est in sanctam speluncam et oravit.

40

34. Altera vero die cum esset in collecta beati Stephani protomartyris, cum non procederet ad vigilias, diluculo vadens in eodem martyrio, praecepit oblationem de monasterio suo fieri. Non enim habebat consuetudinem communicare nisi et ipsa oblationem obtulisset. Igitur revertens de 15 martyrio, vigilat cum suis virginibus, quas jam praecipiente Domino, etsi non spiritu, tamen corpore incipiebat relinquere orphanas. Erat enim et mea humilitas ibidem cum ipsa: et dicit ut ego primum legerem inventionem reliquiarum beati Stephani. Legerunt autem et aliae tres sorores. Postea vero 20 ipsa legit de Actibus Apostolorum passionem sancti Stephani, quia consuetudo erat ei per vigilias sanctorum quinque legere lectiones. Et cum complessset matutinos, dixerunt ei omnes sorores: *Benedic nos, ut mereamur te multorum sanctorum vigilias celebrantem habere.* Et ipsa dixit: *Salvet 25 et benedicat vos Dominus: nam me non audietis amplius legentem. Jam enim me Dominus vocat; jam cupio dissolvi et esse in requie. Vos autem, dulcissima viscera mea et membra sancta, in Christo vivite et cum timore Dei regulam perficite spiritualem.* Scriptum est enim: *Maledictus qui facit opus Domini neglegenter.* Et si ego hic non fuero, Deus semper est. Et audientes haec omnes contristati lacrimabamur. Et dixit ad me: *Eamus, ut orem in martyrio in monasterio virorum¹, quoniam et ibi repositae sunt reliquiae beati Stephani.* Et dum orat quasi valefa-

— ⁴ cod. solo.Num. 34. — ¹ in marg. ubi iterum venit ad monasterium virorum.

ciens sanctis martyribus, coepit modico frigore teneri. Et revertens repperit adhuc sorores hymnos matutinos complentes. Et ipsa coepit amplius taediar. Intellegentes sorores rogabant ut vel parum requiesceret, quia incumbente² infirmitate stare non poterat. Ipsi autem dixit: *Sinite modicum, donec matutinos compleatis.*

[LIB. II.]

35. Post haec, dum modicum se inclinasset in lectulo, convocat ad se omnes pueras¹ et dicit eis: *Primo omnium orate pro me. Et si aliqua in vobis erga me est caritas, mandata et instituta mea servate. Et retinere debetis quia neminem vestrum aliquando increpavi cum iracundia, sed cum mansuetudine, ne cuiusquam animos contristarem³. Nemini vestrum aliquando permisi adversus sororem suam unius diei vel noctis spatium irascendi, sed semper ad concordiam revocavi, quia caritas est quae caelestem coronam perfecit. Fugite itaque conspectu[m] virorum, quoniam etsi tu a conspectu non capiaris, alius te inspiciens decipitur, et saepe fit ut alterius tibi culpa imputetur in crimine. Ergo, ut dixi, in disciplina perseverate. Subditae estote in omni subjectione et humilitate sancto presbytero: ipse enim pro vobis sollicitus est et pervigilat ante Dominum pro vobis quasi rationem redditurus. Et conversa ad adulescentulas dicebat³: Scitote, filiolae, quia qui transeunt de hoc mundo cognoscunt omnia quae hic aguntur. Unde si aliqua ex vobis litem aut dissidium cum sororibus habuerit, ego veniens corripiam eam. Quod et factum est et fit. Post obitum enim ejus, si qua soror adversus alias⁴ in superbiam surrexisset, ipsa in somnis apparens increpat et comminatur; vel si aliqua, faciente inertia, neglexerit ad vigilias surgere, noctu adstat et dicit cum vultu minaci: *Quare non exsurgis in laudem Dei, vel reconciliaris sororibus tuis?* maxime in die dominico.*

36. Incredibile forte aliquid dicturus sum, sed verum; quod et multis manifestum est. Misit aliquando regina acci-

—² cod. incumbentem.

Num. 35. —¹ in marg. ubi valefacit sacras virgines. —² in marg. mira patientia.
—³ in marg. ubi adulescentulas monuit. —⁴ cod. alia.

[LIB. II.]

pere aliquas ex virginibus de ejus monasterio ¹; et una ex puellis, quam ipsa beata de manu matris ejus [sub] altare suscepserat, jussa est inter alias ire. Apparet autem ei beatissima cum viris splendido vultu, et cum comminatione coepit eam increpare, dicens : *Nonne sub sanctum altare sicut orem ⁵ in holocaustum dedit te mihi mater tua, et nunc vis Constantiopolim ire? Periclitaberis modo, nisi pollicita fueris mihi quod hinc non recedas.* Tunc puella perterrita dedit verbum et dixit : *Etsi mori me oporteat, non vadam;* et exsurgens indicavit omnibus haec. Sed et aliis sororibus in via jam euntibus apparuit et increpavit eas. Necnon ipsa regina dixit visionem se ejus vidisse ⁹ et monente[m] ne vellet eas perducere; mittensque de itinere, jussit eas redire ad proprium monasterium. Multotiens ergo apparet eis, admonens eas et emendans ad bonum. 15

37. Igitur, ut paululum superius dicere coeperamus, cum infirmitas ejus jam quinto die extenderetur, et volentibus medicis ob refrigerium parum ei aliquid mederi, dicebat eis ¹ : *Si dies completi sunt, Dominus vocat. Ego enim audivi vocem in corde meo, sive ex Deo sive alio, Deus scit, dicentis ²⁰ mihi : Quanticumque operati fuerint, non proficiunt : jam enim sententia vocationis data est. Quid enim sine causa conamini?* *Ne videamini Deo resistere.* Nos autem haec audientes, non poteramus a lacrimis temperare. Tunc dicit ad me : *Ne fleviris, pater; sed esto magnanimis. Non enim sumus in hoc ²⁵ mundo perpetuo permansuri.* Completo itaque die quinto infirmitatis ejus, sextus supervenit, dies dominicus. Et valde diluculo jubet me ingredi in martyrio, ubi juxta in cella ² ipsa jacebat, ut oblatio celebraretur. Cumque ingressus offerrem hostiam Domino, et prae nimia tristitia silentio precem ³⁰ funderem, et ipsam in cellula non audiret, statim clamat ad me : *Clarius jube fundere precem, ut ego audiens virtutem orationis, confirmationem accipiam.* Et ita perfecto sacrificio laudis communicavit.

Num. 36. — ¹ in marg. ubi regina de ejus monasterio virgines mandavit. — ² in marg. ubi regina (sic) in visione monuit.

Num. 37. — ¹ in marg. ubi medicos prohibuit aliquid sibi impendi. — ² cod. cellam.

[LIB. II.]

38. Facto autem die venit episcopus ad videndum eam ¹. Cui dixit : *Habe, domine sancte episcope, in commendatione sanctum presbyterum et monasteria quae ² Deus vestris precibus per meam humilitatem coadunare dignatus est. Ora pro me, ³ sancte.* Et iterum communicavit de manu episcopi. Venerunt igitur et sancti monachi ad visitandum ⁴, et dicit eis : *Orate pro me. Jam enim vobis valefacio. Commendo vobis presbyterum hunc. Rogo ne eum contristetis. Nam ipse nulla cogente necessitate onus meum propter [Deum] portavit.* Post hos ingrediuntur et virgines : et ipsis valefecit et similia dixit.

39. Post haec de diversis monasteriis ¹ et sancta civitate universi venerunt; et omnibus valedicens, sicut qui itinere proficiscitur, orationibus eorum se commendabat. Et cum perfecte ancillas Dei proprias instruxisset, dicit ad me ² : *Commendata habeto monasteria. Licet me vivente curam impen-deris, et nunc majorem habeto curam : sanctam enim retributio-nem mercedis tuae scito Dominum nostrum esse futurum. Et ora pro me.* Cumque omnibus plenissime valefecisset et oscula pacis suis virginibus exhibuisset, laeta facie, quasi ²⁰ jam adpropriante ³ hora profectionis, dixit : *Facite oratio-nem* ⁴. Cumque consummata oratione omnes dixissent *Amen*, dicit beata : *Benedicte me, et valete salvi in pace, et me jam de cetero sinite requiescere.* Et circa horam nonam, cum ²⁵ jam velut in soporem somni ⁵ intraret ⁶, nos putantes eam egredi de corpore, pedes extendere cum maerore et fletu conabamur. Et ipsa dixit : *Adhuc non est hora* ⁷. Et ego dixi ei : *Et dic tu nobis quando erit hora.* Et ipsa dixit : *Etiam, dicam.* Consuetudo autem est Romanis ⁸ ut cum animae egrediuntur, communio Domini in ore sit. Permanentibus ³⁰ etiam cum sancto episcopo et ceteris aliis sanctis viris anachoretis circa Eleutheropolim ⁹ et cupientibus beatum videre

Num. 38. — ¹ in marg. ubi episcopus venit ad eam. — ² cod. qua. — ³ in marg. ubi monachi venerunt.

Num. 39. — ¹ (d. m.) cod. diversa monasteria. — ² in marg. ubi commendavit monasterium sancto presbytero. — ³ cod. adpropriante. — ⁴ in marg. ubi orare monuit. — ⁵ cod. somnii. — ⁶ in marg. ubi eam sopor mortis inruebat. — ⁷ (Et ipsa hora) add. alia manus. — ⁸ in marg. de romana consuetudine. — ⁹ cod. Eleutropolim.

[LIB. II.] exitum dicentibusque: *Nos quidem ad horam contristamur, sed angeli gaudebunt; sicut Domino placuit, ita factum est.* Accepitque eadem hora communionem de manu episcopi. Et completa oratione respondit *Amen.* Exosculabatur vero dexteram sancti episcopi; et recubans laeta aspexit angelos, ⁵ et quasi nobis eos manu ostendens, conjuncta eorum consortio secura migravit ad caelos. Et sicut semper mansueta fuit ejus vita, ita et quieta translatio. Tunc sanctus episcopus et omnes qui aderant, cum silentio hymno dicto et lecto evangelio, sicut ipsa rogaverat, commendaverunt spiritum ¹⁰ ejus. Ipsa enim hora tradidit Creatori animam ¹⁰ qua hora cum Cleopa Dominus in itinere confabulabatur; ad quem dixit Cleopas: *Mane nobiscum, quia vesperum est et jam declinat dies.* Ita et haec in die dominico, caritate Domini, quam semper habuit, meruit audire: *Melania fidelis ancilla, veni in requiem tuam et mane nobiscum. Ubi enim ego et Pater cum Spiritu sancto sumus, ibi et eos quos mihi Pater dedit esse volo.*

40. Vestimenta vero sepulturae ejus non pigebit dicere ¹, quia proficit ad salutem legenti. Cujusdam sanctae mulieris tunica, vilissima quidem, sed accepta pro benedictione, ute- ²⁰ batur, et pallium et lebiten ² et omnia quaecumque ab aliis sanctis et probatis Deo servientibus acceperat sibi. Lintearmina vero penitus nisi tantum unam sindonem habuit ³, cum qua deposita est in monumento. Ad caput vero pulvillum cujusdam servi Dei et cilicinam cucullam, quam ab eo in ²⁵ eremo acceperat, sibi poni praecepit.

41. Ascendit igitur sancta in caelis, gaudensque et exultans vota sua recepit. Bonum namque certamen certata est. Non enim conturbaverunt eam contrariae potestates, dum nihil suum in ea invenerunt. Quia audivit ab eo quem a ³⁰ juventute tota fide dilexit Christo dicente: *Veni, ingredere in gaudium Domini tui.* Quando autem volebat haec beata alicui

— ¹⁰ in marg. obiit in pace sancta Melania pridie kal. januarias in sancto monte Oliveti.

Num. 40. — ¹ in marg. de vestimenta (sic) ejus sepulturae. — ² seu levitonarium, i. e. dalmaticam; cfr. Cang. Gloss. ad v. Levitonarium. — ³ in marg. legit vos qui satis vultis vestiri.

[LIB. II.]

satisfacere, dicebat : *Si audiam vocem illam evangelii : Ancilla bona et fidelis, ingredere in gaudium Domini tui.* Quod et factum est. Intravit enim gaudens et laeta. Angeli enim hanc laudaverunt; suam conversationem in eam invenerunt, quam 6 in terra dum morabatur perfecit. Prophetae vero dixerunt : *Unum verbum doctrinae nostrae non transivit, nisi opere perfecit.* Apostoli autem dixerunt : *Hanc nobiscum requiescere jube, quia conversationem nostram imitata est.* Sancti vero martyres dixerunt : *Memorias nostras honorificavit; glorifica 10 eam nobiscum.* Pro laboribus quibus laboravit et virtutibus quas operata est recepit quae oculus non vidit et auris non audivit nec in cor hominis ascendit quae praeparavit Deus diligentibus se. Cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

15   **Explicit vita sanctae Melaniae senatricis Romae.**

MIRACULA SANCTAE FIDIS

MARTYRIS AGINNENSIS

AUCTORE BERNARDO SCHOLASTICO

(ex cod. Carnotensi Part. II n° 51.)

In altero tomo suaee *Bibliothecae novae manuscriptorum*, p. 531, a Philippo Labbeo (1) edita sunt *ex veteri ms. codice Bizuntinae Chiffletiorum bibliothecae* Miracula invocatione S^æ Fidis impetrata. Nomen scriptoris in eo codice non reppe-rit Labbeus, nosse tamen potuisset ex chronicō Alberici Trium Fontium, ubi legi-tur ad annum 994: *Ad sanctum Fulbertum episcopum Carnotensem Bernardus scolasticus Andegavensis edidit libellum miraculorum sanctae Fidis de Conchis, quae passa est in civitate Aginno sub impio Daciano cum beato Caprasio* (2). Hujus libelli exemplar inspexit Joannes Mabillonius in codice quodam monasterii sancti Petri Carnotensis, cui exemplari et nomen auctoris praefixum erat (3) et ejus epi-stola dedicatoria ad Fulbertum episcopum Carnotensem; monuitque non pauca in eodem legi quae in Labbeana editione desiderabantur (4), ipse tamen solummodo epistolam dedicatoriam publici juris fecit (5).

Ubi vero in opere nostro ad diem 6 octobris Acta S^æ Fidis tractavit Josephus Ghesquierus, Carnotensis codicis adhibendi copiam non habuit, sed prae manibus illi fuit apographum antiqui ms. reginae Sueciae (6), ubi etiam legebantur inscriptio cum auctoris nomine et epistola dedicatoria ad Fulbertum, atque miracula quaedam in Chiffletiano codice praetermissa, at contra nonnulla praetermissa erant eorum quae Labbeus ex eodem codice protulit. Ex his unum saltem (7), quod Til-lemontio nimis ludicrum et non satis honestum videbatur (unde et totius libelli auctoritas eidem suspecta fuit), a Bernardo conscriptum fuisse negat Ghesquierus, quia ad narrationis fidem firmandam testis invocatur rei, quae contigit post annum 1010, monachus qui jam anno 945 titulo abbatis subscrispsit cuidam instru-mento (8). Sed et alia tria capitula, quae continebat codex Reginae, Bernardo abjudicavit, quippe quorum auctor ita de Conchensi oppido et monasterio loqua-tur ut omnino se illius loci monachum fuisse manifestet (9), et ideo ea capitula in sua editione omittenda duxit: miro sane consilio, nam etsi Bernardi non sint, certe debentur alicui coaequali, nec minus quam ceterae partes libelli, qui Bernardo

(1) Inde ap. Migne, P. L., tom. CXLI, p. 131. — (2) *Mon. Germ.*, Scr. tom. XXIII, p. 776. — (3) Cfr. infra descriptionem hujus codicis in Catalogo (Part. II, num. 51, fol. 178). — (4) *Annal. Benedict.*, tom. IV, p. 214 (lib. LIII, n. 42). — (5) *Ibid.*, p. 703. — (6) *Act. SS.*, tom. III Oct., p. 300. — (7) *Ed. Labb.* cap. xxi. — (8) *Act. SS.*, tom. cit., p. 287, num. 93. — (9) *Ibid.*, num. 92.

inscriptus est, ad Acta seu historiam cultus S^æ Fidis pertinent. De ipso Bernardo vides quae disseruerunt scriptores Historiae litterariae Galliae (1) et Ghesquierus (2).

Ceterum ex collatione utriusque editionis Miraculorum S^æ Fidis, Labbeanae et Ghesquieranae, inter se et cum codice Carnotensi, facile liquet quam diversimode Bernardi libellus interpolatus fuerit vel decerptus. Etenim, cum Labbeana editio seu codex Chiffletianus miracula referat numero viginti duo, Ghesquierana editio seu codex Reginae viginti tria, et codex Carnotensis viginti quinque, horum sex tantummodo tribus codicibus communia sunt (3). Praeterea vero quinque leguntur eadem in codicibus Chiffletiano et Reginae, quae desiderantur in Carnotensi (4); octo autem in codicibus Chiffletiano et Carnotensi, quae non continent codex Reginae (5). Denique uni Chiffletiano codici propria recensentur miracula tria (6), uni codici Reginae propria duodecim (7), uni Carnotensi undecim. Haec, quae sola inedita sunt, jam exhibemus.

I. Quod carceratos ad se clamantes sancta Fides absolvat*.

* FOL. 186^r

1. Illud autem de sancta Fide super omnia famosissimum notissimumque est, quod carceratos ad se clamantes absolvit, solutosque cum ipso compedium catenarumve pondere, ut sancto Salvatori grates habeant, ad Conchas properare jubet. Et nihil refert juste an injuste quis teneatur in carcere. Nam mox, si improbo clamore perstiterit, quantam famulæ * suaे gratiam Dominus praestiterit ostendit. Clausuræ vinculis et seris constrictæ dissolvuntur; repagula ferrata dissiliuntur; divina pietas reserat quod impietas humanae crudelitatis artaverat; procedunt ad libertatem captivi de vinculis, exhibentes inania onera catenarum; tenent vincula absoluti quibus antea tenebantur nexi; parit carcer iterato quos non genuerat; procedunt in lucem angustia correcti quos insolentia dudum pertraxerat ad

* cod.
familiae.

(1) *Hist. litt. de la Fr.*, tom. VII, p. 308 (inde ap. Migne, P. L., tom. cit. p. 123). — (2) *Act. SS.*, tom. cit., p. 287, numm. 90, 91. — (3) Ed. Labb. capp. I, III, VI, VII, VIII, XI, quae iisdem numeris signata sunt in codice Reginae praeter cap. III (=*Reg. XVIII*). — (4) Ed. Labb. capp. IX, X, XII, XIV, iisdem numeris signata in cod. Reginae, et XVIII (=*Reg. XVII*). — (5) Ed. Labb. capp. II, IV, V, XV, XVI, XVII, XXI, XXII. — (6) Ed. Labb. capp. XIII, XIX, XX. — (7) *Act. SS.*, tom. cit., p. 302 sqq. (capitulorum numeri in margine adscripti sunt), capp. II, III, IV, V, XIII, XVI, XIX ad XXIV; sed tria ultima edita non sunt (cfr. p. 302, eorum titulos in indice) propter rationem allatam ibid., p. 287, num. 92. Capitulo autem XV nullum exhibetur miraculum.

scelus, et praecedente pietatis triumpho gremio sanctae matris Ecclesiae miseri redduntur; quiue diu tetro carceris horrore contenebrati fuerant, hi postmodum jucundum caeli lumen hauriunt, atque in medio congaudentis ecclesiae, Deo sanctaeque ejus gratias et laudes referunt. 5

2. Cujus miraculi assiduitas adeo multiplex extitit ut ferreorum compedum, quos pagensi lingua bodias⁽¹⁾ vocant, immensitas occupationem in monasterio faceret. Quocirca tantam ferri massam extundi atque in multimodas januas redigi studio fabrorum seniores decreverunt. Est deforis 10 tectorum dimensione basilica triforis, quae interius propter mutuam transeundi amplitudinem in unum corpus coit ecclesiae. Haec itaque trinitas in unitatem rediens, summae ac deificae Trinitatis typum in ea quidem summa quoquomodo gerere videtur. Dextrum latus sancti Petri apostoli, 15 laevum sanctae Mariae, medietas autem sancti Salvatoris titulo dedicata est. Verum quia eadem medietas psallendi assiduitate frequentatior habetur, illuc e proprio loco sanctae martyris pretiosa translata sunt pignera. Raro ullus aditus in tam angulosae ecclesiae concavitate superest qui de praedictis compedibus sive catenis ferreas non habeat januas. Quod, tibi ut vere loquar, toto angustae basilicae aedificio 20 mirabilius videatur, excepto ornamentorum decore, quod auri argenteique vel palliorum copia unaque pretiosorum lapidum grata praestat varietas. 25

3. Cumque seniores culparem quod captorum nomina, genus, domum litteris notata non retinuissent, rem difficillimam aiebant; praeterea nullo se modo hujusmodi dictatorem exspectasse cui haec vel breviter designata ad scribendum plenius reservassent, et ut impudentius faterentur, omnia 30 haec, quod usque ad fastidium cotidie fierent, incuriae prorsus dedisse. Nomen etiam illius, cuius egomet ingentis quantitatis compedes subter celato lacunari vidi pendentes, penitus ignorabant; quodque noviter gestum fuerat, in supradictam fabricam nondum conflaverant. Claustrum 35

(1) Cfr. Cangii Glossarium ad v. *boia*.

vero ubi in captione fuerat Bruccialdub vocatum, nomenque senioris Emmonem esse didici.

II. De multiplicatione miraculorum sanctae Fidis quae in Arvernica processione facta sunt *

* FOL. 187.

5   1. Alia tempestate fuit portata imago sanctae Fidis et capsula aurea quam fertur donavisse Karolus Magnus, sine qua etiam nunquam ejus sacer imaginis loculus bajulatur, per Arverniam in quoddam sanctae Fidis praedium, quod Molendinum Pisatum (1) indigenae nuncupant, ut ad usus 10 supplementumque illud abbatiae persuaderent. Est enim mos insitus et inolita consuetudo, ut si terra sanctae Fidi datur aut ab injusto pervasore qualibet ratione tollitur, sacrae imaginis capsula eo deferatur in recipiendi juris testimonium. Edicta sollemniter processione cleri plebisque cum 15 cereis ac lampadibus omniq[ue] celebritate procedentis, praecedit sacra pignera processionalis crux techis (2) et auro circumtexta ac vario gemmarum interstellata fulgore. Textus etiam sancti evangelii cum aqua benedicta, et sonantia cimbala, et etiam corneae tubae a nobilibus peregrinis ornamenti causa in monasterio oblatae, tyronum ministerio 20 vehuntur.

2. Incredibile prorsus dictu quid virtutum in processionebus istiusmodi patratum sit. Sed nunc sola Arvernica processione ad scribendum sollicitamur. Hujus igitur opinio 25 longe lateque abierat, ob idque morbidorum exercitus e diversis partibus ad hanc confluxerat. Quorum tanta numerositas convaluit ut nisi superessent qui affuerunt, nulla ratione credi posset. Nam cum sacrorum portatores subter arborem pyrum gratia respirandi resedissent, multitudinis 30 illius, ut de reliquis sileam, quae ibi Christo propitio sanitatem invenit, nec existimatio numeri retineri potuit; nec tamen per totum emensi itineris spatium divini munera

(1) Non procul Arauso, ut dicitur Mir. IV init. Non pauci vici Molendini nomine insigniti sunt in illa regione, secundum fluolum (vulgo *La Senouire*), qui Arausum praeterfluit. — (2) Quidnam hac voce significetur non perspicio.

opus cessaverat. Cum autem ad ipsum praedium ad quod tendebatur perventum fuisse, mirum dictu quantam miraculorum frequentiam dealis dignatio ibidem fecerit, ut in toto diei spatio cibum capere monachis deesset licentia. Quippe consuetudo psallere in hora miraculi erat et inflare ⁵ lituos aeraque tinnientia pulsare. Itaque voces acutae gravibus commixtae organum reddebat suavissimum. Jamque advesperascente, diurno officio oppido lassati, mensas aggressi sunt, ut recreati jentaculo vel modico temperarent laborem : cum ecce repente, antequam quicumque ex allata ¹⁰ gustatione attingerent, facto miraculo ad sacras laudes resurgendi occurreret necessitas, ne absque consuetudine sollemnique paeconio manifesta virtus praeteriret. Rursus cum ad desertam caenam festinarent, superveniens sequentis miraculi recidivum cursum arripere subegit. Sic ter qua- ¹⁵ terque factam caenandi abrupit copiam, ut usque ad initium noctis diem incibati transigerent *.

* cod. transe-
gerent

* cod.
quidem

3. Libet de mille vel tria spiritualiter dicere, quibus quidam * inesse non solum ludo sed et exemplo habile prospe-ximus. Mutus et surdus, nomine Stephanus, cui hoc vitium ²⁰ in materno utero natura ipsa attulerat, haerebat indesinenter brachiis illius gestatoris quibus pretiosae imaginis aurea cathedra portari consueverat. Hic nescio quid tandem sentiens coepit summa vi in auricularum meatibus digitos infi-
gere violentissimeque defricare ; moxque cruoris ebullitio ab ²⁵ eisdem foraminibus, unaque ab ipso gutturis antro sanguineus rivus emergens, quod voci audituque obstabat rupit offendiculum ; et haec pia vox ab eo reddita : *Sancta Maria, adjuva me.* Nec tamen eatenus locutionis humanae vocem senserat. Igitur constat esse divinum et ab humano captu ³⁰ remotum, qualiter inaudita verba protulerit. Qui tamen psallentium insolitas voces unaque campanarum ac lituorum terribilem crepitum audiens, mox ille attonitus effugere elabique a manibus detinentium summo conamine eniteba-
tur, et quasi cui dementari accidit efferae mentis factus, nulli ³⁵ consolanti adquiescebat quoad fragor ille desierit. Cui salubrius erat ut permanendo surdus et mutus humanae rationis

mente retineretur quam ut sub tali occasione in amentiam versus humanae intelligentiae fraudaretur munere. Verum ad perfectionem miraculi et mente et corpore sanatus rediit.

4. Quid tum de vetula, quae per sex annos toto corpore contracta, sanctae Fidis auxilium diu imploraverat? Cui tamen, licet ab infantia Concharum incolae multis a diversis partibus sanatis, non fuit datum ab infirmitate sua salvari donec in praefata processione. De qua superna benignitas non solum miraculum illa die, sed et sobrium scholasticis 10 ludum dignata est facere. Ea igitur delata in vili grabato, ut pauper totiusque opis indiga, inter impetum concurrentium turbarum jacens, neque ullo modo, omnibus sanitatis * munere gaudentibus, salutem assecuta, multitudini impedimento erat. Ad ultimum lascivi juvenes de familia monachorum, et plerique noti ejus, hanc miserrimam hujusmodi aggressi sunt derisu : *Quid hic agis, inquiunt, stulta vetula? Cur locum occupas? Putasne ut, relictis puellis ac juvenculis nostrae aetati habilibus, tibi decrepitate anui prorsusque inutili sancta Fides det salutem? Postremo quid tibi ipsa salus con- 20 ferre possit, cum te et rugosae cutis faeditas et absurdae vocis debilitas infideliter delirantem usquequaque horrificat? Amolire hinc jam nunc, inepta, et noli tota die raucitando desipere. Ultimo senio jam faticis, quod est morborum infelicissimum genus atque insanabile, et adhuc pro salute corporis sollicitaris.* 25 Haec et similia delatrantibus, repentina saltu eadem ac sine sensu doloris prosilivit sub mira celeritate sanata, ambulans et laudans Deum, firmis gressibus tota directa. Hanc egomet postea vidi in vico Conchacensi, ubi vivit praebendaria apud venerabilem viduam, Richaredim nomine, hilarem incolu- 30 memque atque opus exercere valentem. His tamen sicut et ceteris magnum gaudium fuit qui eam deridebant, ignari stulti quod Christus anum quae decem et octo annos incurva abierat et seriem qui in porticu piscinae triginta et octo annorum paralyticus decumbebat, jam dudum salute despe- 35 rantes, curare dignatus sit. Ad haec condignum valde consequensque nostrae ratiocinationi videtur, ut hanc feminam, quam Dominus tanto tempore, aut propter sua peccata aut

* cod.
sanctitatis

ut manifestarentur opera Dei in illa, a salute suspenderat, nunc saltem * ad confusionem derisorum miseratus resipiceret atque opem ferret ei super lectum doloris ejus. Sic multa beneficia plerumque divina bonitas quando optamus nostris votis differt, quae tamen nobis indignis meliore suae 5 providentiae opportunitate in aliud tempus reservat.

5. Item puella erat Arvernici pagi indigena, quam natura ipsa a materno utero surdam mutam caecamque prodiderat: cui etiam perpetui pugni, digitis in palmam adhæsis, inerant. In hac aliquando sancta Fides apud Conchas triplex 10 miraculum gesserat, aurium sive oculorum necnon et oris officium reformans, pugnis tamen in nativo vitio relictis. Post multum vero temporis, audita fama hujus processionis, ad praefatum vicum celeravit; ibique diem integrum ante sacram imaginem ducens, hujusmodi clamorem audientibus 15 cunctis continuabat: *Sancta Fides, olim mihi visum, auditum eloquiumque reddidisti. Quod si vere fecisti, adde etiam, precor, ut et manus, quae hactenus inutiles contractaeque fuerunt, amodo proprium expleant officium.* Et hoc sine cessatione repetens, plures in pietatem compassionemque puellaris vox compun- 20 gebat, quod addebat formae nitor decusque egregii oris multae venustatis flore, ut aiunt, decusati *. Nec ab hujus querimonia superna pietas fuit aliena. Jamque sequens nox usque in gallicinium protracta fuerat, cum cernentibus cunctis ultiro pugni illi paulatim se erigentes, digitis per 25 successionem singillatim micantibus, in flexibiles manus operique habiles summo fabricante opifice resoluti sunt; nec frustra ante pignera sanctae Fidis querelam suam exposuit, quae minimo pretio a Domino medico suae reformationis incomparabile munus reportavit. 30

6. Mirabilis fuit ista processio omnique laude praedicanda; in qua si ea ascribis miraculo quae praesentibus pigneribus acta sunt, quanto magis ea quae absentibus. Nam morbidi de longinquo accelerantes ad opinionem processio- 35 nis, quorum debilitas ad comitandum non sufficit pertin- gere, ad arborem illam, jam regressa domum processione, subter quam diximus sacra pignera substitisse, certatim pro-

* cod.
salutem

* ita cod.

perantes, non tardiore obtentu consecuti sunt sanitatem. Quorum numerus nobis quidem pro multiplicitate sui infinitus, Deo autem finitus.

7. Nec fuit processio retroacto tempore in Gothiam facta
 5 miraculorum gloria minus celebris, quando potita est sancta Fides terra illa sive salinis quas ei Raymundus comes dona-
 verat. Cui dono contradicente juvne, in priore libro fulmine
 caelesti adactum diximus(1). Nec cessat superni factoris grati-
 10 a pro sancta sua similia semper agere, tum in illis proces-
 sionibus, tum in aliis in diversis partibus factis.

**III. De quodam Sigerio, qui contra sanctam Fidem injuste
 agens, infeliciter damnatus est ***

* FOL. 189^r

Sed dum haec diversis partibus in unius massa congerie
 summo studio colligere desudamus, unum quoddam mirabili-
 15 liter patratum narrationis ostium pulsat, cui aditum minime
 denegandum nemo dubitat. Conchacensi in castro miles qui-
 dam, Sigerius nomine, habitabat, quem et prosapiae dignitas
 et militaris valitudo insignem ferebat; in tantum tamen
 honoris sui dignitatem imminuebat in quanto sanctae Fidei
 20 infestus esse volebat. Superbiae enim elatione tumidus avar-
 ritiaque flammis plus aequo succensus, omnia quaecumque
 poterat a ditione sanctae * martyris subripiebat, monachos
 ejus execrabilibus odiis insectari non cessabat, hominesque
 ejus membris diminuebat. Qui saepe ab eis senioribus leni-
 25 correptione castigatus (ut Sapientia dicit, *stultus verbis non
 corripitur*), nullo modo a perniciosis sese continuit operibus.
 Cujus malignitatis improbitatem seniores vi resistere non
 valentes, sanctae martyris suffragia sedulis orationibus
 implorant, ut ab hac peste liberentur crudelissima. Quin
 30 etiam dominicum triumphum a stipite eruentes, in plateae

* cod. sancti

(1) Ex hoc loco constat nequaquam adhuc integrum Bernardi lucubrationem
 publici juris factam esse. Neque enim in codice Carnotensi neque in editione Lab-
 beana neque in Ghesquierana miraculum istud juvenis fulmine caelesti adacti
 legitur. Ceterum et alius quoque locus, ex codice quodam nunc ignoto citatus a
 compilatoribus *Galliae Christianae* (tom. II, p. 896), in tribus codicibus quos indi-
 cavimus desideratur. Adde et tertium locum citatum inferius Mir. VI init.

circo crucem cum capsis sacraque imagine beatae martyris exponunt, omnemque coetum astantium cohortantur ut sanctae virtute adversus illum tyrannum Dei incitet iram locumque suum ab hujus cyclopis conservet insania. Unde contigit ut infelix ille miserabili languore percussus infernalibus paenit traderetur puniendus. Et quia scriptum est : *Semen impiorum peribit*; Sodoma et Gomorrhae similis efficitur, quas caelestis ira funditus exterminans nec unum solum ab earum germine reservavit, ex cuius fetu aliqua propago emergens paternis posset terram inficere nequitiis. Eo enim extinto, tres ejus filii, quos ei uxor sua genuerat, veloci tempore a corporibus exeunt; quartus vero, paralysi morbo deformatus, fratres sequi cogitur indigeno * interit. Quibus absque liberorum semine defunctis, tres sorores eorum aliquantis per merito patris infeliciter ab hac vita emigraverunt. Nam prima, zelotypiae suspicione viro exsecrabiliter odiosa atque abjecta, tandem paralysi percussa, ab hac luce migravit inops et miserrima; secunda cum suis liberis elephantino morbo ut serosa paena damnatur crudelissima; ac ne tertia paternae supellectili merito succederet, servile stuprum secuta omnem amisit honorem. Turris vero, in qua hoc perniciosum succreverat concilium, a vento validissimo undique concutitur, ac sic cum ingenti praecipitio obruta, solo aequatur. Sic virtute sanctae martyris omnis illa superbia concidit, sic radix malorum evulsa periit, sic divina ultio sanctum locum ab impiorum infestatione eripuit.

* fol. 191r

IV. De eo qui monachum sanctae Fidis invasit *.

Arvernici partibus rem actam didicimus, quam brevitate coarctatam vestris auribus, si licet, instillabimus. Ubi castrum, Aurosa nomine (1), situm multi vestrum noverunt: juxta quod, interposita quadam planicie, sanctae martyris habetur viculus, Molendinum Pisinum ab incolis vocata-

(1) Aurouze (d^r Haute-Loire), chilometris 19 Brivate ad meridiem et orientem distans.

tus. In memorato vero oppido princeps quidam, Robertus vocabulo, ceteris praeverat, qui interveniente ira, in monachum praedicti viculi custodem irruit, futurus, si facultas ei daretur, homicida. Sed rusticorum atque servientium oppugnatione victus, terga vertit cum suis omnibus. Quod indigne ultra quam dici potest ferens, nocturnas parat insidias, velut sic illatas ulcisci possit injurias. Quid plura? Clastra irrum-
 pit, clandestinis junctis sibi quinque complicibus. Denique per opaca noctis silentia, repagulum ostii mucrone ensis retro-
 jaciens, in medio limine stetit stupidus et amens. Qui cum a suis rogaretur ut domum intraret, confestim se per puram lunae claritatem subintulit nihil videre. De quorum ore juvenis quidam expergefactus et, ut casu erat nudus, a stratu dissiliit velocius, telumque manu corripiens, ejus clypeum perforavit hostemque ab aditu ostii avertit. Quo facto, ostium clausit serisque munivit. Ille vero praedictus hostis ut se luce oculorum omni captum persensit, milites suos retrocedere jussit, atque ita omnes in fugam sunt conversi. Qui ut in praedictam planitiem fugiendo pervenerunt, timentes ne ad terga insequerentur eos inimici, dominum suum in tenebris torpidum solum reliquerunt, ipsique per clivum rupis latibula sequentes, trepidas animas servaverunt. Ut autem neminem se consequentem viderunt, ad dominum suum redeunt, quem toto corpore damnatum oreque ad aurem retorto factum obscenum * in lintamina ad domum revehunt. Quod penitus dissimulantes, ad memoratam ecclesiam mane veniunt, pacemque cum omni humilitate et justitia, pacis foedera requirunt. Et quia ipsum monachum ad sanctae Fidis monasterium regressum invenire nequeunt, inito consilio dominum suum, gravi damnatione detentum, ad illam ecclesiam ob amorem sanctae martyris attollunt; ubi sacras vigilias cum cereorum luminaribus celebrantes unam hebdomadam peragunt. Sicque meritis gloriosae virginis ille in pristinum statum valetudinis reformatus, virtutem tantae martyris praedicat, benedicit et adorat. Denique junctis sibi familiaribus, pedestri calle sub triduo nudus plantas ad sanctae martyris festinans oracula, causam itineris sanctis

* cod.
obstorum?

fratribus indicat, memoratumque monachum sibi benigne reconcilians, laetus recidivam repetit semitam. Ex quo factum est ut deinceps vicum illum omni dilectione servaret, ecclesiamque inibi sitam omni veneratione coleret atque devota mente frequentaret. 5

* FOL. 192^r

V. [De oculo equi per virtutem sanctae Fidis restituto] (1) *.

Est et aliud huic non impar miraculum, quod pro sui dignitate facti huic opusculo videtur inserendum. Castrum vulgari opinione *Inter aquas* vocatum, a Conchacensi loco milliariis octo et paulo amplius distans, multi vestrum noverunt. Ubi miles quidam habebat caballum jam nimia senectute decrepitum. Hunc vero caballum, si quando imago sacra gloriosae virginis et martyris necessitate incumbente alicubi vehi debuisset, abbati mittebat, quia idem animal mansuetudine et aequalitate ambulaturae prae ceteris vigebat. Cui quidam juvenis, causa ludi dum virgulam alias vibraret, adverso casu oculum extorsit: qui a propria sede radicitus evulsus, quasi per quoddam filum ei in faciem pendens haesit. Quod dominus ejus cernens, non enim ad iram erat facilis, simulato cachinno subrisit, praesensque damnum non sibi sed sanctae Fidi illatum blandis querimoniis conqueri coepit. *Difficile, inquit, et incomparabile damnum, o sancta Fides, hodie vobis contigit, quia vester hic veteranus famulus absque culpa sua damnatus luscusque immerito effectus, lumen perdidit vestrisque obsequiis amodo fit inutilis.* Et his dictis, propria manu oculum in patenti orbe refudit, atque ita ad stabulum suum reduxit. Post cuius terga omnes cachinnosis irrisionibus clamabant hunc equum, in annorum provectibus centenarium omni魁 corporis vigore frustratum, nunc vero ad malorum cumulum peragendum oculorum luce privatum, volatilibus atque bestiis potius ad devorandum esse exhibendum quam aliqua indulgentia ulterius

(1) In codice inscriptio est *Item simile miraculum: praecedit nempe illud quod in editione Labbeana narratur cap. xvii.*

reservandum. Quorum judiciis ille dominus ejus minus * * cod. nimis credulus, domum, ut diximus, reduxit ac sic nocte illa ad solitum praeseppe annexuit. Unde factum est ut crastina die ad eum causa visendi veniens, ita oculatum repperit ut nulla cicatrice inveniretur in foramine reparati luminis. Hoc autem mire factum meritis sacratissimae martyris incunctanter agnoscens, omnibus vicinis, qui eum luscum hesterna die viderant, nunc sanum ostendit, et hoc prodigiose patratum virtute sanctae Fidis cunctis innotuit.

10 **VI. Qualiter latro cornu quod fuerat furatus reddidit ***.

* VOL. 192^v

Neque illud praetereundum videtur quod sancta Fides, angustiam inopis servitoris miserata, rem sibi perditam restituit. Auditum dictumque est longe superius de illa synodo quae sub urbe Rotenis habita est (1), ubi inter reliquorum 15 sanctorum pignera sancta Fide insigniter miraculis coruscanti, quorum aliqua memoravimus, istud etiam videntibus non solummodo miraculum sed et plaudendi materia exstitit. Servitorum unus lituos in processione gerentium, qui mox multipliciter jam descriptus non eget repetitionis (2), cornu 20 egregium, suae modo custodiae creditum, perdiderat dormiens. Quod cum evigilans invenire nequisset universam concionem scrutatus, nec sibi inopi res id ornati restauratura fuisse sufficiens *, tentorium sanctae Fidis regressus, flebilibus id questibus implet; nec unquam voci pepercit 25 nec a querimonia temperavit quousque dies altera furti manifeste deprehendit auctorem. Qui ab urbe veniens et quasi certa necessitudine accurrens, ipsius cornu terrificis crepitibus ingeminatis circumfusum vulgus in stuporem commovit, donec inter ipsos sanctae Fidis ministros amens 30 irrueret. Qui ad formam sonitumque tubam agnoscentes, non renitenti sive reclamanti auferunt homini. Neque id impune scelerato abiit; quippe qui statim revocatus in men-

* sequitur
in cod.
vox esset.

(1) Neque de illa synodo quidquam narratur *superius* sive in Carnotensi codice sive in editionibus Labbeana et Ghesquierana. — (2) Cfr. supra Mir. II, num. 1 extr.

tem, verecundia poenas, quod est plerumque ipsa morte acerbius, luit in praesentiarum.

VII. De quodam cuius amore sancta virgo tres mutos loqui fecit *

* FOL. 193v

Sub eisdem fere diebus aliud contigit satis insigne quod 5 pro sui acti dignitate huic videtur merito supponendum schedulæ. Miles quidam orationis gratia sanctæ martyris expetiit limina, secum ducens juvenem qui a primis vagitibus nullum vocis humanae sonum ediderat. Expletis ergo de more vigiliarum excubiis, Tritoni cubitum surgens aurora 10 relinquit; in cuius adventu mutus etiam ille pleno sermone loquitur primitiasque vocis in gratiarum actione largitur. Quo miraculo miles ille, qui eum secum adduxerat, valde gavisus, sanctæ martyri gratias alacri corde referens, ad propria rediit festinus. Emenso vero illius anni stadio, rursus 15 idem miles oratorium sanctæ virginis expetens, rursus alium mutum secum adduxit: quem caelesti beneficio miserante loquentem ut primum secum reduxit. Cumque jam tertio idem miles ad solitas orationes gressum dirigeret, mutum quendam, Gosmarum nomine, ob iter consequitur, 20 qui ad eum conversus eleemosynam ab eo coepit quaerere labiorum tantum motibus. Quem eques ille arripiens ad sanctam virginem secum adduxit, ut, sicut de duobus fecerat, ita et huic impetraret luminis gratiam. At ille ut sacra limina introivit, cereum muto illi tribuit, ac sic orationi 25 incumbens, pro se ac pro illo sanctam virginem propensius exoravit. Ut autem eum muto ore permanentem vidit, orationibus finem imposuit, seque reum seque culpabilem exclamavit. *Vere, inquit, o beata virgo, agnosco quia a solito beneficio peccatis meis exigentibus ecce indignus judicor, quem praeterito 30 tempore gemino virtutum munere ditatum bis laetum redire fecisti a tuo oratorio. Nunc autem quia in aliqua, ut puto, offensione inficior, a solito munere ingratus suspendor.* Et his mærendo recensitis: *Eamus, inquit, ad hospitia, ac deinde pransi revertemur abeundi petentes licentiam.* Qui cum jam 35

fere mediam tererent basilicam, divino instinctu motus ille exclamavit aperta loquela : *Prius, inquit, domine mi, hanc meam debo offerre candelam, quia necdum obtuli eam.* Quibus auditis, miles ille inaestimabili gaudio perfunditur, concito-
 • que gressu ad sanctae virginis rediens altare, humi procu-
 buit, Deoque ac sanctae martyri magnificas laudes decantavit, quorum miseratione largiente triplici miraculorum munere ditabatur ab astris. Potuit namque per virginis suae prae-
 celsa merita ista facere qui ante interitum Julii Caesaris
 • 10 bovem arantem pleno sermone fari coegit : *Roma, tibi cave.*

VIII. De quodam juvene suscitato a sancta Fide. *

* FOL. 194^r

Quidam vicus in pago Tolosano nominatissime nobis cognitus est, qui a vicinis regionis illius habitatoribus Columbarius nomen accepit. Ibi multarum opum affluentia redun-
 • 15 dans quidam vir nobilitate mediocri pollens, ut nec intra multos infimus nec ultra paucos nobilissimus superior vide-
 retur, qui dominus vici illius esse cognoscebat. Hic quan-
 dam perliberalis continentiae uxorem duxerat, quae filium unum, nomine Raymundum, ei pepererat. Quem maxima
 • 20 diligentia educans, utpote qui patri erat unicus, carum suae vitae solatium, qui communis hominum est respectus, futurum esse expectabat. Qui factus grandiusculus, ad pro-
 vectiorem aetatem perveniens adolescentiae et juventutis, et etsi aliquam, parvissimam tamen, faciens discretionem,
 • 25 magnam suae successionis parentibus spem conferens, eo amplius, jam multis vitae diebus transactis, sui occasus asper-
 ritate eos ad graviorem dolorem excitavit. In proximo namque hujusmodi aetatis tempore in infirmitatis lectum decidens, morbo invalescente nihil amplius quam mortis signa
 • 30 praetendebat. Qui omnibus viribus evacuatis, quippe diutini languoris macie adnihilatus, non proficiente alicujus medicinalis studii impressione, moribundus hujus vitae spiritum exhalavit. Sed pro juvenis morte parentibus maerore mise-
 rabilis se afflignantibus, qui ex vicinitate illa hoc audientes
 • 35 illuc concurserant, sepulturam tantum parabant, corpusque

de lecto quo jacebat levantes, ad sepeliendum illud orabant. Mater vero interea, quae ampliori, ut est omnium feminarum animus pronior ad compassionem, infortunio torquebatur,

Vestibus exscisis laceratis atque capillis,
Plena dolore ruit nullaque verba dedit.
Sed post respirans et longa silentia rumpens,
Cum summo gemitu talia vix loquitur :
Heu mihi! defuncto quid prodest vivere nato?
Cum mihi natus abest, mors mihi sola placet.
Proh dolor! haut * utinam caro mea ** te genuisset,
Dignus eras matri qui superesse mihi.

* cod. aut
** cod. carme

Cum hac itaque exclamacione dolorem cordis intimum exprimeret, postremo virtutis sanctae Fidis reminiscens, cuius tum temporis illis in locis plurima fuerant divulgata 15 miracula, per ipsius suffragium suae miseriae incessanter expetebat remedium. Quid morer multis? Corpus in feretro positum levatur, et ut ad commendandum sepulturae quae circa mortuos agenda sunt diversi muneris obsequia ei persolverentur, ad ecclesiam delatum est. Cum vero qui illud 20 tulerant feretrum pavimento deposuissent, genitrix iterum, ac si nullae praecessissent lacrimae paucaque praesiissent suspiria, frequenter exclamans, si sancta Fides filium suum illi redderet vivum, ipsum ejus servum futurum promittebat, omnius anno pro resuscitatione duos aureos nummos 25 quasi sub jure tributario Conchas sese delaturam testabatur, dicens :

Sancta Fides, miseram me consolare dolentem :
Per te, virgo potens, quod precor obtineam.
Nobis virtutum reserant exempla tuarum,
Ut valeas meritis quod peto ferre tuis. 30
Unde mihi natum rogo vita redde privatum,
Vel precor hanc propriam mors rapiat animam.
Hunc si reddideris, tibi tempore serviet omni,
Conchas ecclesiam viset et ipse tuam, 35

*Et sibi pro votis lex erit omnibus annis
Ut tibi det nummos aurea dona duos.*

Hac igitur oratione gemendo clamandoque completa, sub omnium oculis qui ad ejus exsequias convenerant commoto 5 feretro juvenis surrexit. Funebribus quidem vestibibus depositis, pristinum vidualis continentiae habitum recepit. Quod et nos postea vidimus, Conchas venit et quos mater aureos denarios spoonderat, in conspectu omnium nostrum super beatissimae Fidis altare pro salute sua obtulit.

10 **IX. De quodam Sarraceno qui captus, per sanctam Fidem
liberatus, christianus factus Johannes vocatus est ***.

* FOL. 194v

Beatissimae Fidis miraculorum copiosam narrationem describens, quoddam ad memoriam revocare studeo quod valde impossibile videtur, ni Dominus, electorum suorum 15 virtutes multis prodigiis innotescere volens, tali attestacione omnia in se credentibus possibilia esse pronuntiasset, dicens : *Si dixeritis huic monti : tollere et mittere in mare, et non corde haesitaveritis, fiet vobis;* et : *Omnia quaecumque petieritis in nomine meo, dabo vobis.* Erat igitur quidam paganus, 20 genere Agarenus, in Hierosolymitanorum confiniis militari valitudine satis promptus. Is ergo tempore quodam ad indicatum bellum progressus, in campo qui vocatur Aretha, uno fere miliario distante a Damasco, prosperitate usus, Dei exigente judicio, quia flagellat omnem filium quem recipit, 25 maximeque ad clarificandam sanctae Fidis virginis gloriam, ut in subsequentibus clare patebit, cum multis sociis captus atque in civitatem, quae Galiba dicta est, ductus in carcerem, multiplici custodia est retrusus, vinculis ferreis miserabiliter astrictus. Catena etenim miri ponderis pluribus nodis 30 circum ejus collum retorta descendebat, crura pedesque illius tenens magnis innexionibus complicata. Inimici autem expe- 35 tebant ab eo mille et quingentos aureos, quos vulgariter consuevimus vocare bizanthos. Et ut tanta pecunia ab eo extorqueri posset velocius, triduo ab omni cibo et potu pro- hibebatur. Tenebatur autem deforis et captivus quidam, qui

solus illo in loco sanctae Fidis virginis famam noverat, qui et ex Aquitaniae partibus ortus, gratia militandi sicuti plures perreixerat. Qui dum captum intus paganum tanto dolore afflictum videret, exponere ei coepit quod quaedam virgo, sancta Fides nomine, tanti meriti nota foret quod caecos ⁵ illuminaret, debiles confortaret, vinctos solveret, morti etiam deditos ad vitam revocaret : unde et eum submonuit ut, si ejus auxilium exposceret, se per illius merita evasurum consideret. Ille vero hoc audiens, continuo genibus, prout potuit propter compedium impedimentum, flexis, tali voce sanctae ¹⁰ virginis patrocinium invocavit :

*O pia virgo Fides, quae tanto nomine polles,
Respice me miserum, si sit quod hoc audio verum:
Nam regi cerno quod sis dilecta superno.
Tantam virtutem retinens des, oro, salutem : 15
Da, precor, auferri per te tot pondera ferri.
Ecclesiam repetam, capiam baptismatis undam ;
Meque relicturum mundum monachumque futurum,
Cilicioque tuum vestitum visere templum
Devoveo, tutum si me dabis esse solutum.* 20

Ad hanc vocem, catenis toto corpore dissilientibus, a ligaturis ferreis liber constituit. Sed exeundi aditus nimis difficilis videbatur. Carcer etenim ille in modum arcae fuerat fabricatus, catenis insuper et laminis ferreis et vectibus circum-
quaque constrictus : super quem bini Sarraceni nocte dieque ²⁵ jacebant ad illius custodiam deputati. Sed multiplicius de virtute sanctae Fidis confidens, humeris et capite obnoxius carceris ostium et eos simul qui desuper accubabant erexit ; et ita patefacto, compedes quibus ligatus fuerat secum defens exhibuit et ad exterioris domus januam pervenit. Quam ³⁰ cum firmiter obseratam invenisset, totam domum perambulando foramen quoddam angustissimum reperiit, quod magnus claudebat lapis oppositus. Quem fortiter longius repellens, egressus est incolumis, et compedes quos abstulerat inde in ecclesiam quandam, quam in honorem sanctae ³⁵ Fidis quidam frater, nomine Rotbertus, super ripam Euphra-

tit fluvii construxerat, dimisit. Sed idem Hierosolymam rever-
sus, sicut Deo et sanctae Fidi promiserat, christianus effectus
est, Joannes modo in baptismate vocatus, qui antea ex vir-
tute militari aut acie Ferreus cognominabatur. Monachicum
6 habitum assumpsit, et cilicino sacco indutus, Conchacense
monasterium expetere properabat. Qui Constantinopolim
usque profectus, imperatori ipsius provinciae Michaeli cuncta
quae apud se gesta fuerant enarravit. Illis autem de tanto
miraculo colloquentibus, ecce ex improviso advenit Aquita-
10 nus ille qui fuerat captivus, de quo supra diximus, qui et
ipse Joanni in carcere constricto sanctae Fidis virtutes decla-
raverat: et ipse idem ejusdem sanctae Fidis patrocinio sese
de captivitate eductum retulit. Quorum testimonio imperator
tantae virtutis certus, congaudere coepit, eosque tanta pros-
15 peritate hilares effectos dimisit. Joannes vero per Aquitaniam
ad coenobium Conchacense sanctae Fidis [veniens],
de beneficio sibi collato gratiarum laudes ibi rependit; expo-
nensque omnibus quae illi per merita sanctissimae virginis
contigerant, cilicium quo erat indutus in praesentia omnium
20 nostrum ante ipsius martyris sepulcrum in testimonium
hujus miraculi suspendit.

**X. De quodam Arnaldo a Sarracenis capto, quem cum sociis
suis sancta Fides liberavit *.**

* FOL. 195^v

Si inter innumerabilia sanctorum agmina quosdam altio-
25 ris meriti esse didicimus, beatissimam Fidem inter omnes bene
excellentiores credimus. Nec ad placitum nostrum quasi ex
favore majoris dilectionis hoc nostra fides affirmat, sed excel-
lentiam ejus multitudine signorum nobis commendat. Unde
unum ante oculos omnium proponimus, ut quanto gravius
30 et magis laudabile deputatur, de magnitudine meritorum ejus
nulla dubitatio habeatur. Quidam igitur de castello nomine
Gardona, quod in confiniis Hispaniae situm est, dictus erat
Arnaldus. Qui audiens sanctissimae virginis mirabilia virtu-
tibus aliorum sanctorum incomparabilia, gratia orandi ad
35 ejus sepulcrum in partes Aquitaniae venire proposuerat. Sed

* cod.
serenitate

propter hiemis asperitatem quae supervenerat incommodum sibi iter deputans, in succedentis temporis serenitatem* propositum suum differebat. Is interea causa mercandi insistente cum quibusdam aliis ad quandam Hispaniae civitatem, quae dicta est Balegaris, perrexit. Definito autem negotio, cum 5 domum coepisset reverti, cum sociis suis a paganis captus est. Quorum pecuniam diripientes, ipsos etiam ad vendendum in regionem longinquam distrahere coeperunt. Ex his igitur praefatus Arnaldus cum tribus aliis juxta distributionem partium in sortem praedae quatuor militibus successit. Qui 10 cum eos ducerent, ex eis duo longius praecesserunt, ad inquirendum ubi eos carius vendere possent. Alii vero duo cum captis relicti erant: unus evaginato gladio praecedens, alter cum lancea vinctorum terga insequens. Erat quidem singularis catena gravibus nodis sub eorum gutturibus fer- 15 reis circulis replicata, et ad eundem modum manus eorum manicis ferreis erant constrictae. Cum ergo Arnaldus cum sociis tam miserabiliter traheretur, contigit ut qui eos ducebant, pariter et ipsi captivi, media via longo itinere fessi obdormirent. Quibus gravi sopore depresso, Arnaldo sancta 20 Fides apparuit, dicens: *Dormis, Arnalde?* Cui respondens, quis esset interrogavit. Beata ergo virgo subjungens: *Ego,* inquit, *sum martyr Fides, cuius sepulturae locum visitare cogitaveras. Surge idcirco, et eos qui tecum vinci sunt libera. Te autem primum esse expeditum scias. Catenam enim quae circa 25 collum tuum erat fregi et manicas reseravi.* Hac visione transmigrante, ecce pagani evigilaverunt, et a somno excitatos captivos coeptum iter continuare compellebant. Quibus pergentibus, Arnaldus ad invicem visionem aperuit, persuadens comitibus suis sub beatae virginis invocatione nihil 30 debere eos desperare. Unde in praedones solus insurgere volebat; sed tres alii dato consilio eum detinuerunt usque dum hora prandii omnium solverentur manus: timebant namque duobus non posse resistere solum. Sed dum ad quandam fontem pervenissent, solutae sunt illorum manus 35 ut cibum caperent. Cum igitur sedisset, Arnaldus, qui erat collo et manibus solutus, beatae martyris, corde tenus sus-

pirans, auxilium tam ore quam corde profusis lacrimis
quaedam et his alia similia clamans ingeminabat :

Nunc meminisse velis miserorum, virgo fidelis :

Nostras sume preces, fer pietatis opes.

5 *Qui prece devota praestat tibi congrua vota,*

Nil remorando tuum percipit auxilium.

Affers tutelam timidis aegrisque medelam :

Nullus constat egens, te rogitando gemens.

Nos pavidos, tutos ergo fac atque solutos,

10 *Diripiens nostrae vincula tristitiae.*

Cum hujusmodi preces ore protulisset, multo magis autem
interius suspirasset, virtute sanctae martyris confisus, exsur-
gens lanceam, quam qui solitus erat retroire gerebat, corri-
puit et ejus plaga magna proscidit genas. Sed eo corruente,
15 alter, qui dictus erat Bonus Filius, pectus vulnerati tam
gravi ictu pedis concussit quod ei loquendi aditum interru-
pit. Alli autem duo irruentes in eum, animam ei extorserunt.
Alter vero, qui praecedebat cum gladio, videns quod factum
erat de socio, cum mula quadam cui insidebat velocius
20 aufugit. Arnaldus autem cum comitibus suis, qui adhuc collo
erant ligati, quendam locum expetens nemorosum, nodos
catenae confregit. Soluti ergo, regredientes ad quendam
fluvium Iberim pervenerunt, quem navigio transierant dum
traherentur in captitatem. Sed revertentes ad portum,
25 ne agniti essent, accedere timuerunt. In alio igitur loco illis
beatissimae virginis auxilium implorantibus, unus ex iis
praecedens, Bonus Filius, singillatim eos in humeros impo-
nens, ad ripam ulteriorem omnes exposuit. Quo peracto, in
octo dierum spatio per regionem paganorum revertentes,
30 beatissimae Fidis invocatione assidua, ac si essent indigenae,
absque ullo periculo ad terram christianorum pervenerunt.
In nationem igitur suam regressi, catenam suam secum
deferentes et cervicibus suis pree magna humilitate eam
circumponentes, ad sacratissimae virginis templum, magnum
35 omnibus spectaculum facti, venerunt, et gratias referentes,
ibi eam dimiserunt.

* POL. 196^v

XI. De quodam alio juvene suscitato *.

In Normannorum regionis confinibus quidam vicus vocatus est Ramis : ubi vir manebat juxta saecularis vitae statum prae omnibus vicinis suis prosapia clarus, honoris non minus et divitiarum ubertate circumfluus *. Ad prosperitatis etiam suae cumulum, matrimonii copula honestatus dignissima, filiorum procreatione pollebat : quorum curam supra omnia gerens in illis enutriendis non minimum laborem impendebat, quia in hoc quoque omnium naturalis intentio hominum quasi maximam suae beatitudinis partem consistere putat. ¹⁰ Quibus diligenter peractis, et pro tempore successus adultis, ubi prope adfuit aetatis eorum valentia, improvisae infelicitatis incumbebat necessitas. Paulatim namque decurrente tempore, quos tanta diligentia nutriverat, diversis temporum excursibus diversarum oppressione infirmitatum irruente ¹⁵ amiserat. Quorum dolore quamvis graviter detentus, non tamen omni solatio erat frustratus. Namque ex omnibus unus illi tantum supererat : quem quia singularem habebat, eo ampliori procuratione diligebat, quoniam solus patris afflictionem non mediocriter leniebat. Sed sicuti hujus vitae ²⁰ fragilis nulla in se retinent statum perpetuum, multis plerumque intervenientibus incommodis, eodem casu iste sicut et ceteri ejus fratres quibus superstes fuerat, valido febrium igne attenuatus, ad exitum vitae deveniens defunctus est. Pater vero ultra quam sit possibile dictu immenso mae- ²⁵ rore percussus, similis mortuo corruens et totus intra semet ipsum deficiens, ab omni sui memoria elapsus; mater simili- ter non minori dolore oppressa. Parentes autem et tota vicinitas hoc audientes, sub assidua festinatione illuc confluxerunt, ut dolentibus patri et matri compatientes, ipsos ³⁰ alicujus exhortationis dulcedine relevarent, simul ut et defuncti juvenis exsequiis interessent. Postremo nulla consolatione proficiente sed magis magisque luctu praevalente, hoc singulare consilium acceperunt, contrastantibus persuadentes ut sanctae Fidis virtutem, quam in signorum admiratio- ³⁵ ne omnibus sanctis excellentiorem cognoverant, implora-

rent. Pater tamen et mater paululum respirantes, amicorum consilio acquiescentes, quatientes singultu, vix pae angustia animi loquendi aditum invenientes, cum omnibus qui astabant in hanc suae passionis querimoniam eruperunt :

5   *Multis sanctorum praefulgens arce polorum,
Ad te clamantes respice, virgo Fides.*
10   *Te bene fulgentem virtutibus atque potentem
Credimus : ergo tuum poscimus auxilium.
Quod petimus praesta, te nobis et manifesta,
Ut mala nostra leves votaque nostra juves.*
15   *Quod potes oramus : quem flemus redde, precamur.
Postulat hoc mater, maestus et ipse pater.
Erige viventem quem scimus morte jacentem,
Reddens quam vitam mors tulit atra ruens :
20   *Ut tua laudetur virtus et clarificetur
Ascribit meritis quod bona fama tuis.**

Talia et multa his similia illorum quibusdam ex intimo cordis affectu suspirantibus et saepissime multis clamosa voce proferentibus, ecce mortuum corpus contremuit, et puer, 20 cui interea parabatur sepultura, cui et sudarium jam superappositum erat, parentes vocans, meritis sanctae Fidis se ad vitam revocatum palam omnibus attestatus est. Qui vero affuerant, admirabile istud miraculum aspicientes, stupore pariter et gaudio concussi, quod de sanctissima virgine Fide 25 audierant procul dubio verum esse credebant, et dignissima celebratione virtutes illius praedicabant. Postea non multo temporum intervallo transacto, pater et mater juvenis Conchacense monasterium expetere devoverunt. Illuc autem pervenientes, pro salute filii sui monile quoddam aureum 30 super altare sanctae martyris obtulerunt.

CATALOGUS
CODICUM HAGIOGRAPHICORUM
BIBLIOTHECAE CIVITATIS
CARNOTENSIS.

MONITA PRAEVIA.

Catalogus hic solos complectitur codices latinos qui Vitas sanctorum exhibent. Ceterum nullos codices graecos servat bibliotheca Carnotensis, gallicos vero hagiographicos admodum paucos (1). Praeternimisimus etiam breviaria quae legendas seu compendiarias Vitas sanctorum non referunt, sicut et martyrologia, calendaria, missalia, sermones de sanctis paraeneticos, ac denique exemplaria *Legendae Aureae* a Jacobo de Voragine compilatae (2).

Omnes codices infra descripti membranei sunt. Itaque id quoad singulos indicare supervacaneum fuit.

I. Codex signatus num. 12 (alias 1 1/A).

Foliorum 361, formae mediocris (0^m.345 × 0,280), binis columnis, exaratus saec. XI.

Fol. 1^r notatum est saec. XVIII : *Ex libris monasterii S. Petri Carnotensis.*

Passio sanctae Anastasiae virginis (fol. 177^r-179^r).

Edita apud Mombritium, tom. I. Desinit scriptione abrupta in his verbis : *Ceterum eo tempore quo ab officio relinquebatur a cunctis spernebatur...*

(1) Signatos num. 261 (al. 620 1/2), quo continetur Vita metrica S^{ac}e Margaretae martyris Antiochenae; num. 371 (al. 333 1/2/E), brevia exhibentem compendia Vitarum sanctorum, quae fere omnia ex eo codice edita sunt apud Ad. Lecocq, *Légendaires et sermonnaires du XIVe siècle* (Chartres 1865), p. 13 sqq.; numm. 545 (al. 461 1/2) et 546 (al. 462 1/2/G), in quibus descripta est versio gallica Vitae S^{ac}e Mariae Magdalene de Pazzis, italice concinnatae anno 1609 a Vincentio Pucini. Quibus adjungi potest codex signatus Part. II num. 18 (al. 1027 1/2/D), in quo leguntur Miracula metro illigata a Joanne Le Marchant, edita apud G. Duplessis, *Le livre des miracles de Notre-Dame de Chartres...* (Chartres 1855), p. 1-211; cfr. *Bibliothèque de l'École des Chartes*, tom. XLII (1881), p. 508-50, ubi ex codice Vaticano Reginae Sueciae 339 editus est textus latinus quem laudatus Joannes in gallicum vertit. — (2) Numm. 264, 349, 366, 398.

II. Cod. sign. n. 16 (al. 5 1/A).

Foliorum 243, formae mediae (0^m,350 × 0,260), binis columnis, exaratus saec. VIII exente.

Insignia capituli Carnotensis multotiens in tegumento membraneo impressa sunt, in cuius bibliotheca codex notabatur saec. XVII: n° 14 (fol. 3^r).

Codex iste descriptus videtur ex exemplari in quo folia nonnulla exciderunt, alia vero a compactori loco suo mota sunt: quod non advertens scriba noster, quaedam documenta mire turbavit aut commisicuit (1).

1° De conversatione vel vita sanctorum Aegyptiorum (fol. 3^r-42^r).

Liber II *De Vitis Patrum*, auctore Rufino Aquileiensi, ed. P. L., tom. XXI, p. 387-462.

2° Vita sancti Pauli eremitae (fol. 43^v-47).

Auctore Hieronymo, ed. P. L., tom. XXIII, p. 17-29.

3° Vita sancti Hilarionis (fol. 47^r-58^r).

Auctore Hieronymo, ed. ibid., p. 29-54.

4° Vita beati Antonii (fol. 58^r-86^r).

Auctore S. Athanasio, interprete Evagrio presbytero Antiocheno, ed. P. L., tom. LXXIII, p. 125-168. Desiderantur fere totum caput xxxx (post voces *euntibus ad Antonium*) et epilogus Evagrii interpretis.

5° Vita sancti Germani Autissiodorensis (fol. 96^v-108^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 31 Jul., tom. VII, p. 201 sqq. At plurima omissa sunt, nempe epistola ad Censurium, numm. 2-8, 17-37, 42-44, 58, 60 (*qui tunc Treviris usque ad iter praematurans incoepit*), 64 (*qui dum loca sanctorum... usque ad finem num.*), et sic porro. Desinit num. 77 med. (... *quam nimium*).

6° Libellus paradisi de vita sanctorum (fol. 108^v-146^v).

Heraclidis *Paradisus*, ed. P. L., tom. LXXIV, p. 251-342. Sed, quamvis in capite legatur sollemnis formula: *Incipit* etc., ex prava, ut conjicere licet, conditione exemplaris, ex quo hoc apographum exscripsit librarius, et ex hujus inscritia factum est ut incipiat textus codicis a fine cap. 6 (P. L., tom. cit., p. 275, lin. 7), et, abrupto cap. 31 in voce *Paulus* (ibid., p. 316, lin. 2 a fine), statim sequantur voces *ut vinceret cunctos*, ex cap. 37 (ibid., p. 324, lin. 3 a fine): quae autem hoc loco praetermisit, inseruit scriba cap. 58 seu ultimo inter voces *alimenta et vitae necessaria* (ibid., col. 341, lin. ult.); praeterea praetermissa sunt cap. 10, pars cap. 56, post *in porticu namque ecclesiae* usque ad *presbytero dicens*: *Illa* (ibid., col. 338 med.-339 med.), et subinde nonnullae voces in fine capitum. Denique cap. 23 inter voces *cognovi* et *postea* (ibid., col. 305, lin. 4), haec inserta sunt:

(1) Cfr. infra 4°, 5°, 6°, 9°, 12°, 13°.

Hieronymus presbyter, qui dum habitat in illis locis magno ingenio latinigue sermonis eloquio vehementer ornatur, tantam autem invidiam ab omnibus ipse habet ut ejus virtutis facundia et alias obscuret. Cum quo Possidonius cum diebus multis fuisset, in aurem quodam tempore mihi insusurravit: Matrona, inquit, haec Paula, quae curam istius habet, ante ipsum, ut credo, morietur, et liberabitur ejus invidia. Propter istum autem nullus aliquando sanctorum in his habitabit locis, sed invidia ejus etiam contra fratrem suum saevet. Rem vero ipsius subsecutam ejus verba cognovimus: nam inde et Exuperantium Italum civem fugavit. Et quendam Aegyptium alium, nomine Petrum (postea et Simeonem). ....

7° Actus sancti Silvestri papae (fol. 146^v-163^v).

Ed. apud Mombritium, tom. II.

8° Vita sancti Simeonis scripta ab uno de discipulis ejus nomine Antonio (fol. 163^v-166^v).

Contracta ex Vita ed. *Act. SS.*, ad d. 5 Jan., tom. I, p. 269-74. Om. num. 41.

9° Vita sancti Honorati (fol. 167^v-177^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 16 Jan., tom. II, p. 17 sqq. At errore scribæ voces *sapientia*; *mihi in virtutibus usque ad Privatus quidam* (num. 7 extr.-9 med.), positæ sunt inter *Amittere enim se omnis et patria in juvenibus illis* (num. 11 ante med.); item voces *et qui locus dudum usque ad Circeo, ut aiunt, poculo* (num. 16 init.-17 med.) leguntur inter *gratiam consequatur et et hic sibi illatam contumeliam* (num. 19 extr.).

10° Vita sancti Mytriae civitatis Aquinsium (fol. 177^v-179^v).

Ed. supra, p. 10-15.

11° Vita sancti Eutropii episcopi [Arausian.] (fol. 179^v-184^v).

Ed. partim, fine nempe deficiente, *Act. SS.*, ad d. 27 Maii, tom. VI, p. 700 sqq.; integra vero ex hoc codice in *Bulletin du comité historique des monuments écrits de l'histoire de France*, an. 1849, tom. I, p. 52-64.

12° [Vita sanctae Pelagiae poenitentis (fol. 184^v-185^v et 189^v-193^v).

Ed. P. L., tom. LXXIII, p. 663-72. In codice initium legitur fol. 184^v-185^v usque ad verba *nuditas vero pedum* (col. 664, lin. 12 a fin.); sequentia vero fol. 189^v med.-193^v.

13° [Vita sanctae Melaniae junioris] (fol. 193^v-194^v et 185^v-189^v).

Ed. supra, p. 19-63.

14° [Excerpta ex libris de Vitis Patrum] (fol. 196^v-243^v).

Collecta sine ordine et delectu, passim multis praetermissis et transpositis. Sic

fol. 196^r-214^r leguntur excerpta ex libro V (P. L., tom. LXXIII, p. 855 sqq.), sed omissis libelli i numm. 4-7, 9, 10, 12-17, etc. Deinde fol. 214^r-219^v, initium libri II seu *Historiae monachorum* conscriptae a Rufino (P. L., tom. XXI, p. 391 sqq.), quae abrumptitur in media aliqua sententia *demones in sepulchro* (ibid., p. 400 med.). Postea fol. 220^r-220^v, *de sancto Nathanael* seu caput xviii *Historiae Lausiaca* seu libri VIII de *Vitis Patrum* (P. L., tom. LXXIII, p. 1107). Et ita porro.

Cod. sign. n. 28 (al. 21 1/B).

[Non jam reperitur in codice Vita S. Eusebii Vercellensis, quae notata est in Catalogo codicum bibliothecae Carnotensis edito anno 1840, p. 5, ad hunc codicem sub num. 3°. At agglutinatum est interiori tegumento ad calcem codicis folium pergamenum, exaratum saec. XII et continens finem Vitae S. Maturini confessoris, ed. *Act. SS.*, ad d. 1 Nov., tom. I, p. 250-55, scilicet num. 14 init.-15.]

III. Cod. sign. n. 37 (al. 89 1/E).

Foliorum 185, formae mediocris (0^m,285 × 0,198), lineis plenis, exaratus partim saec. IX (fol. 1-146), partim saec. X (fol. 147-185).

Fol. 1^r notatum est saec. XVIII: *Monasterii S. Petri Carnotensis... E. 10. Tomus 1us.*

1° Excerptio de vitis sanctorum patrum eremitarum (fol. 115^v-119^r).

Excerpta ex *Historia monachorum* auctore Rufino Aquileensi, ed. P. L., tom. XXI, p. 391 sqq., scilicet cap. i ab initio p. 391 ad p. 393 b (*...perrexit in pace*), tum p. 395 a (*Jam enim ex continuo usu.... sumeret cibum*), tum p. 398 b (*Omne quicquid cupiditate...*) usque d (*...animo et tempestate*), tum p. 401 c (*Fuit quidam monachus*) usque p. 403 d (*Deo tuo*); cap. xiii, cap. xiv et cap. xviii.

2° Adhortationes sanctorum patrum ad profectum perfectionis monachorum, quas de graeco in latinum transtulit beatus Hieronymus presbyter (fol. 120^r-130^r).

Excerpta ex *Verbis Seniorum* seu libro V de *Vitis Patrum*, P. L., tom LXXIII, p. 855 sqq. Omittuntur libelli i num. 4, 5, 10, 16-18; libelli ii num. 4-16; libelli iii num. 3, 6-8, 10, 11, 14, 16-19, 23-27; et sic porro.

3° Passio sanctorum martyrum Joannis et Pauli (fol. 130^r-133^r).

Ed. apud Mombritium, tom. I, sub hoc titulo: *Passio sanctorum Gallicani, Hilarini, item sanctorum Johannis et Pauli martyrum.*

4º Sermo in festivitate beati Benedicti domni Odonis abbatis (fol. 134^r-137^v).

Ed. apud Marrier, *Bibliotheca Cluniacensis*, p. 138 sqq. Desinit mutilus paulo ante finem post haec verba: *Cum igitur universi hujusce institutionis ejus sequaces in unum...* (ibid., p. 144 ^r).

5º Vita sancti Gregorii summi pontificis (fol. 138^r-146^v).

Vita auctore Paulo diacono, ed. *Act. SS.*, ad d. 12 Mart., tom. II, p. 130-36.

6º Missa propria de sancto Mauro (fol. 147^v).

7º [De vita et miraculis sancti Mauri] (fol. 148^r-182^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 15 Jan., tom. I, nempe epistola Odonis abbatis ad Adalmodum, p. 1051-2; epistola Fausti monachi, p. 1039-40; Vita sancti Mauri, praemisso indice capitulorum, p. 1040-50; miracula ejusdem, p. 1052-60.

8º In vigilia sancti Mauri abbatis (fol. 182^v-185^v).

Antiphonae et hymni officii proprii de S. Mauro (hymnus ad vesperas: *Luce refulgens aurea...* et hymnus ad nocturnum: *Aeterna namque gaudia...*)

IV. Cod. sign. n. 44 (al. 25 1/B).

Foliorum 162, formae mediae (0^m,317 × 0,285), lineis plenis, exaratus a pluribus scribis saec. X (fol. 1-118) et saec. XI (fol. 119-162).

Fuit olim monasterii S. Petri de Valle Carnotensis. Nam fol. 118^r descriptae sunt chartae duae pro hoc coenobio datae atque ipsius codicis mentionem faciunt catalogi bibliothecae monasterii.

1º Passio sancti Juliani martyris Christi (fol. 29^r-31^r).

Vita qualis edita est P. L., tom. LXXI, p. 1103-6; scilicet prologus *Magnum in nobis...* usque ad *a Domino audirentur*, cum sequentibus *Sic et inclytus martyr...* *De cuius gestis...* usque ad *eumdem conflictum percurrat*; tum Vita (*Sanctus igitur...*) usque ad *seculorum. Amen.* Subjiciuntur ex libro miraculorum, qualis editus est *Act. SS.*, ad d. 28 Aug., tom. VI, p. 176-87, num. 3 a med. (*Caput vero ejus Ferreolus...*) usque ad num. 9 incl. (ibid., p. 177-78), num. 36 (p. 183), num. 49 (p. 184), num. 50 (p. 184-85).

2º Passio sancti Antonini martyris, qui passus est in Apamia III^{to} nonas septembres (fol. 31^r-33^r).

Ed. apud Labbe, *Nova bibl. mss.*, tom. I, p. 685-89.

3º Passio sancti Luciani martyris sociorumque ejus (fol. 33^r-36^v).

Vita auctore Odone, ed. *Act. SS.*, ad d. 8 Jan., tom. I, p. 461-66. Sed textus in codice paulo prolixior legitur, qualis nempe erat in codice S. Maximini Trevirensis, de quo ibid. p. 461, num. 10 et in adnotationibus ad Vitam.

V. Cod. sign. n. 58 (al. 110 1/G).

Foliorum 220, formae minoris (0^m,240 × 0,175), lineis plenis, exaratus partim saec. XIII (fol. 1-38), partim saec. X (fol. 40-88), partim XII (fol. 89-220).

Fol. 1^r notatum est saec. XVII: *Ex libris monasterii S. Petri Carnotensis... E. 10, tom. 8us.*

1° [Disticha duodecim de S. Dionysio Areopagita] (fol. 217^r).

Vid. infra Append.

2° [Vita beati Dionysii Areopagitae] (fol. 218^r-220^r).

Pars Vitae ed. apud Surium, ad d. 9 Oct., scilicet num. XIII-XVIII init.

Appendix ad cod. 58.

DISTICHA DUODECIM DE S. DYONYSIO.

Lumine sidereo Dionysius auxit Athenas
 Ariopagites magnificusque sophos,
 Primo commotus Phebo subeunte Selena
 Tempore quo stauro * fixus erat Dominus.
 Mox ut conversus, mira stupefactus eclipsi,
 Consequitur gaudens Hierothea ducem.
 Quo mox edocutus, praeclarus namque magister,
 Pneumatis excelsi fonte renatus erat.
 Nec mora, perfulgens caelesti luce sophiae,
 Attidas edocuit, de quibus ortus adest.
 Namque ferunt Paulum, qui Christum sparsit in orbem,
 Ipsi felices imposuisse manus.
 Ast mox perfectus doctoris symmachus instar *,
 Rexit cicropidas pervigil archireus.
 Alta dehinc volitans, Paulum super astra secutus,
 Empyrii caeli tertia regna videt.
 Suspicit at seraphim primos sanctosque cherubim,
 Aethereosque thronos, quo sedet ipse Deus ;
 Post hos virtutes, dominatus atque potentes
 Agminibus sacris enitet ordo sequens
 Αρχων, αρχατεαων, τεχορων, ατεαων τελε ααयton
 Mentibus ουρανιis tertia taxis inest.
 Hos igitur numeros, terno ter limite septos,
 Praedicti patris mystica dicta docent.

* cod. stayro.

* corr. ex
instans.

VI. Cod. sign. n. 60 (al. 112 1/G).

Foliorum 125, formae minoris (0^m,22 × 0,16), lineis plenis, exaratus saec. IX. In folio membraneo, quod tegumento interiori in capite codicis agglutinatum est, notatum est saec. XVIII : *Ex bibliotheca capituli Carnotensis... D. 25... n° 18.*

Vita sancti Augustini et indicium librorum ejus, scripta a Possidio episcopo (fol. 1^r-61^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 28 Aug., tom. VI, p. 427-59. Legitur in codice epistola ad Honoratum, de qua *ibid.*, p. 441 annot. i ; deest clausula, de qua p. 460, annot. x.

VII. Cod. sign. n. 63 (al. 115 1/G).

Foliorum 185, formae minoris (circiter 0^m,178 × 0,145), lineis plenis, exaratus partim extr. saec. IX (fol. 1-132 et 142-178), partim extr. saec. X (fol. 133-141 et 179-185).

Misero casu adusta sunt omnia a margine superiori folia, ita ut singulorum lineolae duae, immo saepe tres vel quatuor plus minus deletae sint (1). Insuper priora folia et pars versa ultimi jam partim ita sunt evanida, ut vix paucas voces explicare queas.

Fol. 1^r legitur scriptum saec. XVII : *Ex libris monasterii S. Petri Carnot. P. 10* et fol. 185^v manu saec. X : *Hic est liber Sancti Petri apostoli Carnotensis coenobii.*

1° Folia 1^r-2^v martyris cuiusdam priori aetate passi Acta continent; ast ita humore et usu deleti sunt apices, ut jam decerni nequeat cuiusnam haec Passio sit.

2° Vita sancti Filiberti confessoris (fol. 3^r-14^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 20 Aug., tom. IV, p. 75-80. Ultima sententia num. 16 pluribus verbis exaggerata est.

3° [Vita sancti Marcelli episcopi Parisiensis] (fol. 15^r-21^r).

Vita auctore Fortunato, ed. *ibid.* ad d. 1 Nov., tom. I, p. 263-69. Prologus om.

4° Vita sancti Juliani episcopi et confessoris (fol. 21^r-37^r).

Diversa ab Actis editis sive *ibid.*, ad d. 27 Jan., tom. II, p. 762-67, sive apud Persignan, *Recherches sur l'apostolat de saint Julien* (Le Mans 1886), p. 246 sqq.

(1) Id saltem ante Mabillonii aetatem accidisse inde colligimus, quod cum vir doctissimus ex hoc ipso codice ediderit praefationem Anastasi Bibliothecarii in Vitam SS. Cyri et Johannis latine ab ipso versam, adamussim in hac editione lacunae convenienti cum initio adustarum pagellarum. Cfr. *infra* 8°.

Inc. *Primus in Cenomannica urbe episcopus fuit sanctus Julianus... ac in numero LXX^{ta} discipulorum ab apostolis ordinatus, postea a Clemente papa in pontificali ministerio doctissime instructus.*

Des. *Obiit enim praedictus sanctus Julianus v kalendas februarii atque sepultus est in basilica quam ipae fundare cooperat et postea a discipulis ejus est ultra fluvium Sarthae in cimiterio christianorum, ubi...*

5° Vita sancti Turibii episcopi et confessoris (fol. 37^v-43^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 16 Apr., tom. II, p. 418-20; in brevissimum compendium redacta sunt quae narrata leguntur num. 3 inde ab *At ubi fusa oratione* et num. 4.

6° Vita sancti Maximi Rigensis urbis episcopi (fol. 43^v-55^v).

Vita auctore Dinamio (sed passim verbis mutatis), quam edidit Vincentius Barralis in *Chronologia sanctorum . . . . Lirinensium*, part. II, p. 120-26.

7° [Vita sancti Maximini abbatis Miciacensis] (fol. 56^v-64^v).

Ed. apud Mabillon, *Act. SS. O. S. B.*, saec. I, p. 581-86, scilicet num. 1-19 extr. (... *beati Aniani meritis et precibus populi*).

8° [Passio sanctorum martyrum Cyri et Johannis] (fol. 64^v-72^v).

Opus Sophronii ab Anastasio bibliothecario latine translatum, ed. ab Angelo Maio, *Spicil. Rom.* tom. IV, p. 253-66 (= P. L. CXXIX, p. 705-12); deest distichus quo clauditur translatio: (*Salve sacer...*) et quae post hunc distichum sequuntur; praemittitur praefatio Anastasii ex hoc ipso codice (1) edita a Mabillonio *Mus. Ital.*, tom. I, part. II, p. 83-84 (= P. L. tom. cit., p. 703-6). Quoniam vero acephalus est codex Vaticanus 5410, ex quo Passionem desumpsit Maius, desideratum adhuc initium ejusdem infra in appendice proferemus.

9° Sermo Theodori presbyteri et abbatis de sancto Bartholomeo apostolo (fol. 72^v-80^v).

Qualis editus est *Act. SS.*, ad d. 24 Aug., tom. V, p. 39-41; at loco praefationis legitur prologus Anastasii editus apud L. d'Achery, *Spicileg.*, tom. II (1723), p. 123-24.

10° Vita sancti ac beatissimi Lupi episcopi Senonicae civitatis (fol. 80^v-89^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 1 Sept., tom. I, p. 255-65.

11° Vita sancti Aunarii episcopi Autisioderensis (fol. 89^v-93^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 25 Sept., tom. VII, pp. 106, 107. Desinit in verbo ultimo numeri 11.

(1) Cfr. pag. 92, not.

12° [Passio sancti Pantaleonis] (fol. 94^r-101^v).

Ed. apud Mombritium, tom. II. Desinit, folio deficiente, in haec verba : ... *Ermo-
lae oportet multa certare sicut et ser (vas)*.

13° [Vita sancti Goaris] (fol. 102^r-106^v).

Ed. apud Mabillon, *Act. SS. O. S. B.*, saec. II, p. 276-78, scilicet num. 1 (a verbis *Mariae matris Domini*) usque ad finem num. 10.

14° [Ex Vita sancti Maximini abbatis Miciacensis] (fol. 107^r-110^v).

Ed. ibid., saec. I, p. 589-91, scilicet num. 34 (inde ab *Quae sicut sanctus vir*) usque ad finem num. 37 (bis).

15° Vita sancti Gualdomeri (Baldomeri) confessoris (fol. 110^v-112^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 27 Febr., tom. III, p. 683-84.

16° [Vita beati Deodati abbatis] (fol. 112^v-118^r).

Ed. ibid., ad d. 24 Apr., tom. III, p. 274-76.

17° Passio beati Apollinaris pontificis (fol. 118^v-130^r).

Ed. ibid., ad d. 23 Jul., tom. V, p. 344-50. Fol. 124^r addidit in margine inferiore manus alia saec. IX notam hanc : *Idem vero Rufus patricius post aliquod tempus in Capuana urbe vi kalendas septembris pro Christi nomine martyrium sumpsit.*

18° Passio sancti Cypriani martyris (fol. 130^v-132^v).

Ed. apud Pamelium, ante opera S. Cypriani (Parisii, 1666), p. 16-17.

19° [Passio sancti Jonii presbyteri et martyris] (fol. 133^r-141^r).

Acta fusiora de quibus *Act. SS.*, ad d. 5 Aug., tom. II, p. 14, num. 5-7.

20° [Vita sancti Victurii episcopi Cenomanensis] (fol. 142^r-148^r).

Ed. ibid., ad d. 25 Aug., tom. V, p. 145-47.

21° Passio sancti Nesiphori (Nicephori) martyris (fol. 148^r-152^v).

Diversa ab Actis ed. ibid., ad d. 9 Febr., tom. II, pp. 283-84 et 285-88; propius tamen ad priora accedunt.

Inc. *In partibus Orientis quidam presbyter fuit nomine Sapricius et Nicepho-
rus laicus, qui dum se invicem ut fratres diligenter....*

Des. ... et absque ulla mora vel discussione sancti ac felicissimi Nicephori caput ut sibi fuerat mandatum amputavit. Complevit igitur sic martyrium in pace, pacem et caritatem diligens ac usque ad mortem perquirens, ad gloriam et laudem D. N. J. C. qui est benedictus una cum Patre et Spiritu sancto Deus in saecula saeculorum. Amen.

22° Vita sancti Pavatii episcopi et confessoris (fol. 152^r-161^r).

Ed. ibid., ad d. 24 Jul., tom. V, p. 540-43.

23° Passio sanctorum martyrum Donatiani et Rogatiani fratrum (fol. 161^r-165^r).

Ed. ibid., ad d. 24 Maii, tom. V, p. 280-81.

24° Vita beati Valentini confessoris (fol. 165^r-169^r).

Ed. ibid., ad d. 4 Jul., tom. II, p. 41-42.

25° Vita beatissimi Apollinaris episcopi ecclesiae Valentinae super fluvium Rodani.

Ed. ibid., ad d. 5 Oct., tom. III, p. 58-65.

26° Passio sancti Valeriani martyris (fol. 175^r-178^r).

Ed. ibid., ad d. 15 Sept., tom. V, p. 21-23. In codice leguntur prologus et clausula de quibus ibid., p. 22, annot. *a* et p. 23, annot. *r*.

27° [Vita sancti Arnulphi episcopi Turonensis] (fol. 179^r-185^r).

Ed. ibid., ad d. 18 Jul., tom. IV, p. 403-7, usque ad finem num. 21 (fol. 184^r) : *Ecce Domine pater... pergam tecum.* Subjuncta est in codice narratio de translatione S. Arnulphi quae legitur in Vita sanctae Scaribergae tom. cit., p. 421, n. 6-8, sed longe simpliciori dicendi genere concepta est : unde non indigna nobis est visa quae hoc loco e deretur (infra in Appendice), adjectis lectionibus variantibus ex codice ejusdem bibliothecae Carnotensis 190 infra describendo, ubi eadem reperitur : hunc signavimus hoc loco num. 2.

Appendix ad cod. 63.

INITIUM PROLOGI AD VITAM S. CYRI (Cfr. supra, p. 93, 8°).

[N. B. Singulae lineae editionis nostrae respondent singulis lineis codicis. Hujus folia indicavimus in margine.]

5
Divinus nobis sermo qui vere veritas est, Christus vi-
delicit Deus noster, in evangeliis altisone praedi-
cat dicens : *Omnia possibilia credenti.* Beatus quoque
Paulus summitatis apostolicae praedicator, ipso scilicet
Christo loquente in se, nobis egregie clamat spem non
confundere. Ad hoc nos multum dilectio ejus qui
dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis per eundem
Salvatorem nostrum, perque multimodam * sanctorum martyrum
instantiam collata fiducia praesumere fecit scribendi

fol. 65^r med.

* cod.
multimoda.

fol. 65 ^v	eorum texere	
	tibus. Verum qui jam . . . et undique	
	na tum pro Christo Deo nostro assumptum atque pauca mira	5
	culorum, id est sanitatum, ex multis ipsarum, quarum ipsi per nos	
	inspectores ac ministri fuimus sed et sumus, divina gratia hoc	
	ad salutem sortiti, cum simus ipsis quoque publicanis inferiores.	
* ita cod. ?	Quorum videlicet omnium Deo praeduce * memoriam	
	faciamus ad omnium qui haec lecturi sunt spiritalis utili-	
	tatis emolumentum. Cyrus itaque memorabilis et ad-	10
	mirabilis martyr, magnae quidem urbis erat Alexandriae civis, ex quibus secundum carnem oriundus nescimus ;	
	sanctae autem et spiritalis nativitatis patrem quidem Deum	
	habens, qui per aquam eum regeneravit et spiritu ; matrem vero	
	orthodoxam et sanctissimam Patris ecclesiam ; arte medicus,	15
	cujus ergasterium usque nunc omnibus evidens extat tem-	
	plum constructum sanctorum trium puerorum per eorundem gratiam	
	martyrum sanitates effundens. Qualiter autem contigerit *	
	in templo sanctorum trium puerorum ergasterium fieri rationabile	
* cod.	contingent.	
fol. 66 ^r	et legenti.	20
	operator. Non	
	bat, et honorem ut opinabatur, sibimet usurparat.	
	Erat enim hic rectae fidei alienus ac pietatis dogmatum inimicus,	
	sed ille rectae fidei advocatus et Christi ovilium expugnator.	
	Qui cum esset pervigil evangelicorum dogmatum custos summus [sacer-]	25
	dos a Deo devotus in Alexandrinorum paulo ante memorata	
	civitate, juxta hoc quod multorum ore super hoc verax sermo refertur,	
	sacratissimi viri praesagio in sacerdotalibus est sedibus collocatus.	
	Iste Apollinaris sacratissimum caput ante summum sacerdoti-	30
	um cum monachicum stadium curreret, appositus seni provido	
	qui ejusdem erat monastici ordinis causa profectus, hoc ab eo	
	vaticinium percipere meruit ; ait enim sacris eum omnino Alex-	
	andrinae gubernaculis ecclesiae dignum futurum. Summum ergo sacerdo-	
	tum consecutus, nepotem habens, pie hunc enutriebat ac Deo acceptis	
	adornari moribus edocebat omni disciplina venustum. Qui proce-	35
	dente tempore in virum perfectum et adulterum corpore factus, pedibus procidit	
	patrui, summi videlicet sacerdotis, mulierem desponsari sibi deposcens.	
	At ille vere Dei homo cum multas juveni commonitiones fecisset,	
fol. 66 ^v	dedicandi . . . . . pii operis fere	40
	Quo completo rursus pollicebatur eum adepturum fore peti-	
	tionem. Ergo cum haberet apud Orizin, qui locus est ita vocitatus,	
	(Reliqua ut P. L. loc. cit.)	

TRANSLATIO S. ARNULPHI (Cfr. supra, p. 95, 27°).

1. **Lectio VIII.** Beata vero Scariberga omnia disposuit consummare, quae ei a sancto Arnulfo ¹ fuerant commendata; et evecto corpore cum sarcophago saxe in plaastro, cooperunt ² corpus deducere sancti episcopi Arnulfi. In amotione ³ vero ejusdem sancti ⁴ corporis quicunque infirmi ⁵ accesserunt, curari ⁶ meruerunt, caeci illuminari ⁶, claudi gressum recipi ⁷, paralytici curari ⁸, daemoniaci ⁹ liberari ¹⁰, febricitantes a vexatione eripi ¹¹; sicque corpus ejus ¹² pervenit in pago Castrensis ¹³ in summo silvae Aquilinae ¹⁴ in loco ¹⁵ Hibernio, super flumen Resbaci ¹⁶.

2. Vecto autem ¹ corpore in praedicto loco, prominabat quidam comes, Dor¹⁰ dingus nomine, cervum in eadem silva; et fugiens cervus substitit, et subitus plastrum figens ² gressum. Sed et canes in circuitu plaustri ³ prostraverunt se in circuitu a longe ⁴, sentientes virtutem Dei et ⁵ mutae bestiae. Superveniente vero comite, interrogavit domnam Scaribergam, quae haec essent. At illa narravit ⁶ rei gestae ordinem de beato Arnulfo. Hoc vero ⁷ viso miraculo, comes constituit ex ¹⁵ rebus suis exenia ⁸ et quae ⁹ necessaria erant ¹⁰ administrare disposuit. Sequenti vero die, cum ¹¹ conarentur iter coeptum tenere cum plaastro et corpore, nullatenus onera valuerunt ¹² movere; sed omnia artificia mox apparuere ¹³ dirupta. Quo viso, comes tradidit eidem beato Arnulfo quaeque sua erant in hereditate in ipso loco, et, ut datum erat ¹⁴ a Domino, positum est sarcophagum cum corpore ²⁰ in eodem loco.

3. Sepulto vero beatissimo ¹ episcopo, domna Scariberga Turonis accelerans, narravit quae fuerant ¹ acta de beato Arnulfo, et traditis ¹ rebus hereditariis omnibus ² sancto Mauritio, repedavit cum suis ad locum ubi tumulaverat virum sanctum; et constructo inibi oratorio, direxit internuntium pro fratre suo domino ²⁵ Patricio Morinorum sive Taruanorum ³ episcopo; sed forte abierat Scotiam

Num. 1. — ¹(... posuit consummare que... sancto Arnulfo) *haec sola adhuc legi talent in summo folio 184^v in 1, reliqua usque ad plaastro desumpta sunt ex 2.* — ² coepit 2. — ³ deductione 2. — ⁴ add. alia manu 1, om. 2. — ⁵ om. 2. — ⁶ (c. i.) et c. illuminati 2. — ⁷ (g. r.) recipientes gressum 2. — ⁸ mundati 2. — ⁹ daemoniosi 2. — ¹⁰ liberati 2. — ¹¹ erepti 2. — ¹² (s. c. e.) *suppl. al. m. supra rasuram* 1, donec 2. — ¹³ Castrensi 2. — ¹⁴ Aquilae 2. — ¹⁵ nomine *add. 2.* — ¹⁶ Raspacis 2.

Num. 2. — ¹ (v. a.) *suppl. al. m. supra rasuram* 1, Adveniente vero plaastro cum 2. — ² fixit *corr.* 1. — ³ omisso officio latrandi *add. 2.* — ⁴ (in c. a. l.) a l. in c. 2. — ⁵ ipsae *add. 2.* — ⁶ ei *add. 2.* — ⁷ om. 2. — ⁸ id est munera *add. prima man. supra lin.* 1. — ⁹ (constituit — quae) constituit nocte cum suis exequiarumque 2. — ¹⁰ *suppl. al. m. supra lin.* 1, *om. 2.* — ¹¹ dum 2. — ¹² (o. v.) v. o. 2. — ¹³ *hic desinit in 1 fol. 184^v.* Quae sequuntur usque ad voces et traditis (num. seq. lin. 2) desumpta sunt ex 2; in 1 legi solummodo valent voces quas infra notabimus, scilicet erat, S. v. b., ... elerans n. q. f., et tra... — ¹⁴ cfr. not. *praec.*

Num. 3. — ¹ cfr. not. 13 ad num. 2. — ² (r. h. o.) o. h. r. 2 — ³ (s. T.) *syllaba* Tar *suppl. supra lin. al. m. 1, om. 2.*

praedicaturus; de quo legitur quia⁴ in Scotia a⁵ primo divinitatis evangelizare⁶ verbum coepit⁷. Tandem vero illo reverso a praedicatione et converso Scotiae regno ad fidei gratiam, denuo⁸ remisit domna Scariberga pro sancto episcopo⁹. Digrediente vero misso, ob viavit ei ad ostium oratorii beatus Patricius; ad cuius adventum congaudens procidit ad pedes fratris sui¹⁰, simulque in invicem oratione⁵ completa, conlaudantes Domino gratias dederunt; et dedicato in honore sancti Remigii oratorio tres et semis¹¹ simul eremiticam ducentes vitam cohabitasse inibi¹² feruntur, et cotidianas excubias ad sepulcrum sancti Arnulfi persolverunt. Expleto vero hoc¹³ tempore, dum ad propriam sedem beatus Patricius redire desideraret, adstitit ei angelus in via, praedicens ei obitum suum¹⁴, in oratorio, a¹⁰ quo veniebat, finem praesentalium solvendum. Mox vero beatus Patricius reversus, narrans¹⁵ sorori quae ab angelo fuerant praedicta, plenus fidei sacramento et meritis virtutum sexto decimo¹⁶ kalendas aprilis migravit ad Deum¹⁷.

4. Cui post obitum namque viduata soror beatissimi Patricii, Dei virtutem visceribus totis confidens, in perseverantiae plenitudine consistens, omnes dies¹⁸ vitae transegit in luctu et lamentatione, evangelica roboratum animum habens promissionem: *Beati, inquit, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Erat enim ejus cibus continuus¹ cum orationibus jejuniū, nisi quod in² die dominica panis parum hordeacei cum cinere et lexiva mixtum, aliquantis per vero faba in³ pascha et praecipuis festivitatibus pro magnis deliciis utebatur. Hac plenitudine peracta²⁰ septennio⁴, migravit in gloriam sexto nonas octobris et recepta est in aeterna tabernacula⁵.

5. Ante transitum vero suum, dum in sollemnitate pentecostes ...or.¹ ad venerationem sanctae Mariae initi .... haberet, caeca ab ea² inluminata est³ et ad obitum ...s...i etiam mulier⁴ febricitans, sumens de aqua ex qua manus sancta²⁵ abluerat, mox sanitati est redditā.

6. Antequam Deo redderet spiritum, cinere recubans et cilicio, petiit ut qui-cumque in Dei nomine ad memoriam sancti Remigii et beati Arnulfi seu fratris sui sancti Patricii implorarent a Domino misericordiam in oratorio quod perfecerat, agnoscerent se divinitus exauditos. Sicque beata Scariberga ad Dominum meruit³⁰ migrari cum virginitatis honore, plenaque sanctitatis munere, praestante Domino nostro Jesu Christo qui vivit [et re]g[nat] in saecula saeculorum Amen.

—⁴ om. 2. —⁵ om. 2. —⁶ evangelizasse 2. —⁷ cfr. *infra* not. 9. —⁸ (g. d.) corr. al. m. 1. —⁹ (coepit-episc.) om. 2. —¹⁰ (f. s.) suppl. al. m. *supra rasuram* 1, ejus soror sua 2. —¹¹ (t. et s.) novem (cod. nevem) annis 2. —¹² add. al. m. *supra lin.* 1, om. 2. —¹³ *vox erasa in* 1. —¹⁴ ut add. 1, *sed puncto delet.*, et add. 2. —¹⁵ omnia add. 2. —¹⁶ XVI° 1. —¹⁷ Dominum 2. *Hic desinit in* 1 fol. 185^r; *quae sequuntur in summo fol. 185^v usque ad* Beati, inquit, qui lugent... *jam prorsus deleta sunt.*

Num. 4. —¹ continuum 2. —² om. 2. —³ om. 2. —⁴ sequitur in 1 vox erasa, cuius ultima solum superest littera a. —⁵ hic desinit 2.

Num. 5. —¹ punctis indicavimus litteras deletas. —² (ab ea) add. *supra lin.* —³ add. *supra lin.* —⁴ add. *supra lin.*

VIII. Cod. sign. n. 68 (al. 27 1/B).

Foliorum 173, formae mediae (0^m,345 × 0,250), columnis binis (fol. 1-138 et 144-173), exaratus partim saec. X (fol. 1-38), partim saec. XI (fol. 144-173). Folia 139-143 codicillum minoris formae efformant (0^m,242 × 0,158), lineis plenis exaratum saeculo XII.

Fol. 2^r notavit manus saec. XVII : *Ex libris monasterii Sancti Petri Carnotensis P. 1.*

Toti codici hunc titulum inscripsit in capite fol. 2^r scriba aliquis saeculi XIV : *Regestrum in Vita sancti Gregorii et quorundam sanctorum patrum.*

1° [Vita sancti Gregorii papae] (fol. 2^r-64^v).

Vita auctore Johanne diacono, ed. *Act. SS.*, ad d. 12 Mart., tom. II, p. 137-210. Desunt in codice acphalo prologus et libri 1 num. 1-49 extr. Praefixi sunt elenchi capitulorum, quales editi sunt ibid. in annot. ad Vitam.

2° Vita sanctae memoriae beati Ambrosii Mediolanensis episcopi (fol. 65^r-72^r).

Vita auctore Paulino, ed. P. L., tom. XIV, p. 27-46.

3° Vita sancti Basilii quae celebratur .. * kal. januar. * ^{numerus} _{erasus} (fol. 72^v-82^r).

Versio latina Vitae adscriptae Amphilochio, diversa ab ea quae edita est in *Act. SS.*, ad d. 14 Jun., tom. II, p. 938 sqq.

Inc. prol. *Dilectissimi, non erat indecorum fideles filios patris contristari defunctione ...*

Inc. Vita. *Basilius itaque solus, ut sic dicam, in terra aequalem et decentem ostendit vitam operibus et verbis...*

4° Vita sancti Pacomii (fol. 82^r-85^r).

Ed. ibid., ad d. 14 Maii, tom. III, p. 359-63.

5° Vita sancti Fulgentii abbatis et episcopi atque doctoris egregii, cuius festivitas est kalendas januar. (fol. 85^r-98^v).

Ed. ibid., ad d. 1 Jan., tom. I, p. 32-45.

6° Vita sancti Abrahae [eremita] (fol. 99^r-106^r).

Edit. apud Rosweydem, *Vitae Patrum*, p. 144-50 et in Vita S. Mariae meretricis ibid., p. 368-72, usque ad finem capituli XI (P. L., tom. LXXIII, p. 281-92 et p. 651-60).

7° Vita sancti Medardi episcopi Noviomagensis (fol. 106^r-108^r).

Vita auctore Fortunato, ed. *Act. SS.*, ad d. 8 Jun., tom. II, p. 79-82.

8° Vita sancti ac beatissimi Vedasti episcopi et confessoris (fol. 108^r-110^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 6 Febr., tom. I, p. 792 sqq. Om. num. 9.

9° Vita sancti ac beatissimi Amandi episcopi et confessoris, quae est octavo idus februarias (fol. 110^v-115^r).

Vita auctore Baudemundo, ed. *ibid.*, p. 848-54. Prol. om., sed praemissa sunt capitula edita *ibid.*, p. 849, annot. *g*.

10° Vita sancti Eligii episcopi et confessoris, quae est kal. decembris (fol. 115^r-117^r).

Vita de qua *Catal. Brux.* (1), tom. II, p. 419, 54°.

11° Vita sancti Gaugerici episcopi et confessoris, quae est III idus augusti (fol. 117^r-119^r).

Ed. ope hujus codicis *Anal. Boll.*, tom. VII, p. 387-96.

12° Vita sancti Cassiani episcopi et confessoris (fol. 119^r-122^r).

Ed. *Anal. Boll.*, tom. IV, p. 159 sqq. Om. prol. Conveniunt lectiones codicis cum lectionibus codicis Bruxellensis 7656-71, *ibid.* in notis.

13° Passio beati Vincentii archidiaconi martyris gloriostissimi, quae celebratur XI kal. februarii (fol. 122^r-128^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 22 Jan., tom. II, p. 394-98.

14° Vita Nicholai praesulnis almi (fol. 132^r-143^v).

Ed. apud Carminium Falconium, *Sancti Nicolai Acta primigenia*, p. 112 sqq. Subjicitur, fine mutilum, miraculum quod editum est integrum (at stylo diversum) *Anal. Boll.*, tom. II, p. 153-56.

15° Vita sancti Sollemnis episcopi et confessoris (fol. 144^r-146^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 25 Sept., tom. VII, p. 72-75.

16° Vita sancti ac beatissimi Severini confessoris, quae est III idus februarii (fol. 147^r-149^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 11 Febr., tom. II, p. 547 sqq. Omm. numm. 18 et 19 (Cfr. *ibid.*, p. 551, annot. *b*).

17° Vita beati Vigoris episcopi, quae celebratur kal. novembbris (fol. 150^r-151^v).

Ed. ope hujus cod. *ibid.*, ad d. 1 Nov., tom. I, p. 297-305.

(1) Sic brevitatis causa indicatur passim *Catalogus codicum hagiographicorum* (membraneorum) *Bibliothecae regiae Bruxellensis*, nuper a nobis inter *Analecta Bollandiana*, tom. II-VIII ad calcem singulorum fasciculorum, duobus tomis editus.

18º Passio sancti Marci evangelistae, quae est vii kal. maii (fol. 152^r-153^r).

Ed. ibid., ad d. 25 Apr., tom. III, p. 347-49, sub titulo *Apostolatus Alexandrinus*.

19º Passio sanctorum martyrum Viti, Modesti et Crescentiae (fol. 153^r-157^r).

Ed. ibid., ad d. 15 Jun., tom. II, p. 1021-26. Sequitur hymnus

Alma beati martyris
Viti canamus trophea,
Ymnis canamus dulcibus
Celebrantes solemnia. ...

20º Passio sancti Agapiti martyris, xv kal. septembr. (fol. 157^r-158^r).

Ed. apud Mombrition, tom. I.

21º Passio sancti Calisti papae et martyris (fol. 158^r-160^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 14 Oct., tom. VI, p. 439-41.

22º Vita sancti Johannis episcopi Alexandrini (fol. 160^r-172^r).

Ed. apud Rosweydem, *Vitae Patrum*, p. 179-205 (P. L., tom. LXXXIII, p. 339-84). Folio exciso desunt cap. 35 med. (*Multas igitur de talibus*) *mulieribus*, p. 198, usque ad cap. 46 *sine communione (permanseritis)*, p. 201. Praemissus est index capitulorum.

23º Vita sancti Romani confessoris (fol. 172^r-173^r).

Ed. *Anal. Boll.*, tom. V, p. 178-80, scil. num. 1-5 med. *Tunc vir Dei ... infra pectoris sui claustra tacitus* ... (Vacat fol. 173^v). Praemittitur longus prologus (fol. 172^r-172^v) qui incipit: *Dum senescente nuno mundo et ...; tum ante primam sententiam Vitae: Explicit prologus. VITA SANCTI ROMANI CONFESSORIS. Dum sanctorum virorum probabilium patrum vitae et gesta atque miracula choruscantia populorum turbis narrando recoluntur, quid aliud quam auditorum devotorum animos ad caeleste desiderium excitant, et laus et gloria Dei populis praedicatur?* *Igitur sanctissimi. ...*

IX. Cod. sign. n. 72 (al. 97 1/E).

Foliorum 228, formae minoris (0^m,265 × 0,235), lineis plenis, exaratus saec. X.

Fol. 1^r notatum est saec. XVIII: *Ex bibliotheca capituli Carnotensis O. 2. ... n° 31.*

[Acta sancti Silvestri papae] (fol. 1^r-13^v).

Pars initio et fine mutila Vitae editae apud Mombrition, tom. II.

Inc. se clara voce diceret et pompis diaboli renuntiare toto corde adsereret, mersit confidentis Augusti in piscinam totum corpus sanctus Silvester dicens: Deus qui mundasti in Jordane lepram Naaman Syri. ...

Des. Tunc sanctus Silvester expandit manus suas, fecit orationem cum lacrymis ... et dixit: Ego nomen tuum voce publica confiteor, Domine Jesu Christe, ... Exigit enim tempus ut virtutem nominis tui omnibus pandas, et ideo deprecor pietatem tuam ut excitetur iste taurus a postente dextera tua]. Reliqua desiderantur, sed addidit scriba saec. XII in marg. inf. fol. 13^v et in superiore fol. 14^r conclusionem desinentem his verbis: Omnes autem dato nomine, quia inter initia martis mensis haec gesta sunt, baptizavit in pascha. Ex eo coepit ab omni populo romano magnificari nomen Domini N. J. C., cui. ...

X. Cod. sign. n. 84 (al. 57 1/c).

Foliorum 222, formae mediocris (0^m,29 × 0,205), praeter ultima folia (206 ad 222), quae aliquanto minora sunt, exaratus manu saec. X a fol. 1 ad 177; inde vero a fol. 178 assutae sunt plurimae laciniae codicum saec. X et XI descriptorum.

Fol. 1^r notatum est saec. XVIII: *Ex libris monasterii S. Petri Carnotensis.*

1° [Narratio de revelatione capitinis S. Johannis Baptistae] (fol. 189^v-191^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 24 Jun., tom. IV, p. 757, num. 254-55 med., sub juncta narratione ex Chronico Marcellini, de qua p. 760, annot. f.

2° De revelatione seu translatione capitinis praecursoris Christi in occidentali parte Aquitaniae (fol. 191^v-193^v).

Ed. *ibid.*, p. 758-59, num. 257 init.-265 med. Incipit codex verbis indicatis p. 760, annot. m, desinit cum Ms. Rubeae Vallis verbis notatis *ibid.*, annot. e.

3° [Vita sancti Aegidii] (fol. 206^r-213^v).

Vita diversa ab ea quae edita est *ibid.*, ad d. 1 Sept., tom. I, p. 299 sqq. Vid. infra Append.

4° Passio sanctorum martyrum Marcellini et Petri (fol. 216^r-217^v et 221^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 2 Jun., tom. I, p. 171 sqq. Desinit, foliis deficientibus, in num. 6: *Serenus dixit: ... Mitius roboscum carnifices agerent. ...*

Appendix ad cod. 84.

VITA SANCTI AEGIDI.

[Hanc Vitam magis integrum nobis exhibuit codex Parisinus Bibliothecae Nationalis inter latinos signatus num. 3801 (fol. 79^r-90^r), exaratus saeculo XIII. In quo tamen praetermissa sunt ea quae spectant ad commemorationem S. Aegidii apud

S. Veredemium (infra num. 16 med.-23); sed in eo solo legitur Vitae pars posterior, quae in codice Carnotensi mutila desinit initio num. 24. Ceterum fatendum est ingenua, nullum ex hoc documento afferri subsidium illustrandae historiae S. Aegidii: eadem enim omnino refert et eodem ordine quae Vita edita inter *Acta SS.* ad diem 1 Septembris. Sed haec longe politiore et magis disertum stilum prodit quam inedita, quae satis rudi simul et fucoso genere scribendi et fere ad modum rhythmicu sermonis, singularum passim sententiarum incisis similiiter desinentibus, composita est. Porro Vita edita in nonnullis codicibus, recentioribus quidem, tribuitur Fulberto Carnotensi episcopo. Sic in codice Hagano L. 29, saeculi XV, Vitae praefixa est haec inscriptio: *Vita sancti Egidii abbatis, quod est kalendas septembris, edita a Fulberto episcopo Cameracense** (Anal. Boll., tom. VI, p. 179); et in codice Parisino Bibl. Nat. lat. 3809 A (fol. 57v), ejusdem aetatis: *Vita sancti Egidii abbatis a domino Fulberto Carnotensi episcopo translata, cuius transitus et observatur kalendas septembris.* Vitam aliquam S. Aegidii a Fulberto Carnotensi conscriptam esse indicat etiam *Anonymous Mellicensis saeculi XII* (ap. J. A. Fabricium, *Bibl. eccl.*, part. II, p. 155), quam tamen non aliam esse conjectit D. Rivet (*Hist. litt. de la Fr.*, tom. VII, p. 275) praeter breviorem illam quae legitur in officio S. Aegidii per Fulbertum concinnato (P. L., tom. CXLII, p. 343). Quod si quis inscriptionibus modo citatis fidem potius habendam censuerit, forte et neque notatu indignum putabit in iisdem inscriptionibus Vitam S. Aegidii dici *editam vel translatam* a Fulberto; cumque nemini in mentem venerit Vitam Aegidii graeco sive alio idiomate praeter latinum primitus conscriptam esse, non immerito inde collegerit eadem a Fulberto novis curis fuisse elaboratam secundum aliam antiquorem. Quae utrum eadem sit cum hac inedita autraque ex communi fonte hactenus incognito prodierit, definire non ausim. Quidquid sit de ea re, haud ingratis nos facturos duximus eruditis, iis praesertim qui historiam litterariam rei hagiographicae haud neglegendam arbitrantur, si alteram hanc recensionem ex duobus codicibus Carnotensi (1) et Parisino (2) hoc loco vulgaraverimus. Non tamen existimavimus singulas lectiones variantes in utroque codice distincte notandas, sed eas tantummodo quae alicujus momenti videri possint.]

* sic

Incipit vita sancti Aegidii abbatis atque confessoris¹.

1. Igitur post temporum curricula, quo salutifera divini solis effulsere lumina, postquamque sacri dogmatis jura pars percipere meruit occidua, spectabili enituit prorsapia, ceu rubens² inter vepres rosula, deifica Aegidius gratia. Exitit 5 namque indigena Atheniensis, ex magnatum stirpe oriundus, cuius vocabulum genitoris in omnium oribus³ censebatur Theodorus, venerandae ergo⁴ genitricis ipsius oraculum⁵ Pelagia efferebatur melliflum. Hunc itaque, cum provectae essent aetatis, sobolem edidere clarissimo regali genere, sibique superstitem fieri optabant⁶ magnopere. Is autem primaevi flore atque in ipsis rudimentis infantiae, 40 coepit⁷ ammirabili concertatione laboris, totum se divinis mancipavit⁸ obsequiis, affectu anhelans respirare⁹ summi conditoris.

Num. 1. — ¹ (Inc.-conf.) om. 1. — ² rutilans 2. — ³ ore 2. — ⁴ vero 2. — ⁵ vocabulum 2. — ⁶ praeoptabant 2. — ⁷ coepit 2. — ⁸ mancipare 2. — ⁹ suspirare 2, et add. in amore.

2. Temporis interea procedente spatio, litterali a parentibus traditus¹ exercitio: qui etiam, Deo dispensante, doctorum impar in brevi inventus est nullo. Alta ergo grammaticae artis studia, necnon et liberalium artium syllogistica, divina in eo flagrante gratia, mente a priuno didicit intentissima. In annis namque adhuc positus puerilibus famulus Christi Aegidius, magis magisque coepit in eo succrescere ⁵ virtus sacrae religionis, inmineret licet sibi sententia magistri formidabilis. Quodam igitur tempore a scholari disciplina rediens, dum ecclesiam secundum morem orandi gratia pergeret, quidam aeger corpore, nimia detentus inopia, in urbis platea consistens, a transeuntibus poscebat sibi tribui victus necessaria. Cujus clamoribus puer Domini compatiens, unde illi aliquid daret sibi adesse² nullo modo ⁴⁰ conspiciens, amore mentis³ tactus divino, tunicam qua erat indutus exuit, eique pro benedictione exhibuit. Sicque factum est ut⁴ dum isdem aegrotus attigit⁵ oblatum sibi corporis tegumentum, sospitatis continuo recepit pristinae supplementum.

3. Patrato igitur actu fidei et virtutum munere hoc almifico opere, confestim ⁴⁵ paternam domum rediit, illi qui sanus factus fuerat indicens, quatinus hoc nemini diceret. Interrogatus namque ubinam suam reliquerit vestem, ablatam sibi fore in itinere respondit ab incognito homine. Dilgebatur enim tenere, eo quod maneret unicus parentum uterque¹. Cumque sese diu divinae dederet viriliter religioni, utrumque genitorum obitum, revelante sibi spiritu, persensit inminere²; quorum ²⁰ infinita praediorum commercia, oppidorum quoque ac urbium ubertas amplissima, familiaritas ingenuorum vernolorumque aderat copiosissima: quosque etiam triumphalium pomparum exornabat infula. Non modico ergo succedente tempore, ambobus diutius languentibus membrisque febrescentibus, perpetua quiete poculum uterque mortis sumpsere. Progenitoribus namque³ ipsius in pace quiescentibus, summaque cum reverentia⁴ sepultis, caelorum quoque receptaculis animabus divinitus conditis, sacrae distrahi divitiarum coeperunt copiae⁵, egentibus necessitatem ve patientibus manu distribuendo⁶ largissima, quo jure jam debito vaticinantis exultatio prorumpens voce tenus clamaret omnimodo: *Quod omni pietate virium tuorum subsistentia⁷ munerum dispersisti et tradidisti manibus pauperum, ideo justitia tua permanebit in aeternum et cornu gloriae tuae exaltabitur in saeculum.*

4. Interea cum talia a beato gererentur Aegidio, suique jam patrimonii Christum fecisset heredem, quodam tempore revertens¹ ab oratione, obviauit illi quidam miserrima specie tumentique cute, qui nuperrime percussus a serpente², virulentum virus ejus infuderat viscere. Verum vir Domini, signo crucis edito, omnem prorsus dolorem fugavit et eum incolumem sanitati reddidit, ac demum grates innumeras Domino reddidit³, cuius nutu⁴ infirmitas aufugit.

Num. 2. — ¹ traditur 2. — ² om. 1. — ³ interius 2. — ⁴ om. 1. — ⁵ angit 1.

Num. 3. — ¹ utrorumque 2. — ² immineri 2. — ³ itaque 2. — ⁴ (s. c. r.) summoque cum honore 2. — ⁵ (s. d. c. c.) sacra coepit div. distr. copia 2. — ⁶ distribui 2. — ⁷ substantiam 2.

Num. 4. — ¹ cum reverteretur 2. — ² (qui-serp.) quem nup. percutiens serpiens (*sed in rasura*) 2. — ³ egit 2. — ⁴ cuncta add. 2.

5. Cum autem multimodis volverentur processibus tempora, praediique sui largiter egenis, orphanis, pupillis, viduis erogabat¹ stipendia, cooperunt in eo virtutum emolumenta exuberare adeo quod per totius Graeciae regionem ipsius celebre haberetur nomen. At ubi sanctissimi viri virtus ob sui magnitudinem celari non 5 potuit, orsa est ad eum multitudo confluere populi, continuum animae corporisque deposcens subsidium impendi. Quorum namque diutina quassaverat valitudo artus, omnimoda protinus ejus intercessionibus restaurabatur salus; quiique etiam luminum amiserant claredinem, lucifugam statim resumebant speciem: his namque et quam pluribus rutilans virtutibus athleta praestantissimus, fidelissimus Christi 40 signifer Aegidius, pompis obstrusis saeculi, vestigia jugiter Domini expedite deliberabat exequi.

6. Tantus autem erga Dei famulum pietatis gratia affectus flagrabat intimus, quasi fontis vitae rivulus haustum praebens salubrem omnibus; et sicut luculenter¹ de luce micat igniculus sub vase minime positus², ita nullis³ his obfuscari nequibat 45 horribus⁴. Cujus adeo ignivoma perfuderant praecordia Pneumatis divini charisma, quo uniformiter omnia fieret omnibus, Deo illi inspirante divinitus, ut⁵ illud ipsi jam quasi spirituali instinctu depromat psalmographus: *Oculi mei ad fideles terrae, ut sedeant mecum; ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Sacrae fidei ergo commercium tantum sibi condidit domicilium, in quo inhabitare digna-* 20 *retrum omnium Dominus, verbi ejusdem deifici dictibus: Sermonem, inquiens, qui servaverit meum, hic minime perpetuae mortis gustabit exitium, verum ab origine paratum Patris mei percipiet regnum, quatinus illi perenniter maneat summa visione laetandum.* Ita nempe suae mentis arcanum ab omni pravae jaculationis incursu alienum pariterque servabat et illaesum, cuncta mundanae actionis cura 25 postposita, quo solius Creatoris aspectibus parens, ei indesinenter inhaerere cupiebat. Erat enim erga omnes benivolus et simplex, atque talentum sibi collatum omnimodo prudenter satagebat erogare verbo quam plurimum et opere, quatinus quodammodo audire mereretur a Domino: *Quia super pauca fidelis exstitisti, bone serve, idcirco euge et in Domini tui gaudium ingredere, quo aeternae visionis* 30 *pacem adeptus, in sanctorum cuneis merearis ascisci absque calce victurus.* Quamvis quoque corporis mole detentus degèret in infimis, pectoris⁶ tamen suspiriis obtutibus haerebat dominicis. In verbis quoque⁷ sacri dogmatis juxta illud apostoli, evangelicis muniebatur caligis, caritatis necne balteo accingebatur renibus, ac summae justitiae lorica indutus fideique clypeo protectus atque Spiritus sancti 35 gladio procedebat armatus. Ad debellanda namque hostis antiqui machinamenta, ut miles intrepidus, talia secum viriliter virtutum protulit ornamenta, quo devictis ipsis temptationis, gaudiis perfrui mereretur sempiternis.

7. Verum, dum vir Domini Aegidius his circummuniretur virtutibus, accidit ut die dominica¹ ex more sacra celebrarentur a² populo mysteria, humani corporis

Num. 5. — ¹ erogarentur 2.

Num. 6. — ¹ luculenter 2 — ² abditus 2. — ³ ullis 2. — ⁴ erroribus 2. — ⁵ om. 1. —

⁶ om. 1. — ⁷ quippe 2.

Num. 7. — ¹ dum add. 2. — ² eras. 2.

antra immundus spiritus male invaderet claustra, atque subito in conspectu omnium coepit agitari miserius ³ membra, adeo ut crebris vocibus tota turbaretur ecclesia. Sanctissimus vero id cernens Aegidius, orationi solito incumbens humo tenus, nutu divino frementi misero obvium se huc illucque labenti dedit, et de Dei protinus plasmate hostis ut egredetur praecepit, ut relicto quod injuste invaserat ⁵ corpore, infernum possessurus suo ingredetur jure. Statim itaque daemon effugiens ⁴ magnisque ejulatibus aera complens, ab eo recessit. Hoc vero nonnulli videntes nobilium, admirati sunt nimium, regem laudantes Dominum, suum tale per famulum quod patrarit miraculum.

8. Cum autem his et similibus signorum gestis almificus praemuniretur virtutibus, coepit ad paradisi moenia tota festinare instantia, revolvens et illum ¹ secum omni vigilantia precum, psalmographi praeceptum egregii, quod si forte affatim affluxerit onus divitiarum, haud esse cor apponendum. Concentu igitur consono suarum vota precum sedule solvebat Altithrono, immo ab ergastulo vitae relevari peroptabat summopere. ¹⁵

9. Factum est autem in una dierum, dum beati viri paene per omnem regionem efferveret opinio et multorum ad eum infirmitum fieret conventio, ita ut in Christi nomine perfecta esset omnibus salvatio, quidam a nativitate mutus adductus est ante ejus praesentiam a suis parentibus. Cumque genibus ejus prostrati rogarent quatinus illi manus imponeret, continuo oratorium ingrediens, sese ²⁰ in orationem dedit, et denuo foras rediens, signum crucis muto indidit, atque vinculum linguae quo astrictus fuerat solvit, sanumque parentibus reddidit.

10. Interea cum ista geruntur, coepit Dei famulus die noctuque sedula meditatione secum revolvere saepius, ut ipse aliquando marinis transmeans partibus, illuc commodus sibi a Domino manendi tribueretur loculus, sequi inhianter ²⁵ ambiens apostolorum vestigia, qui olim doctrinae verbo transnavigarunt maria. Hujus ergo orationis modulamine supplicans Deo aiebat cotidie: *Immensae, in quiens, misericordiae Deus, cunctorum rector magnificus, qui nulli fidelium abes in regionibus, verum gratiae tuae dona largius ubique impendis benignissimus, tuus quod obsecrat famulus, regum concede clementissimus.* Deduc, quaeso, me in ³⁰ patriam tuo amori deditam, quo commorans ducere valeam vitam ab omni prorsus reatu securam. Creator itaque rerum omnium, spes et requies fidelium, in hujus vitae stadio felici tribue discurrere calcaneo, quatinus caelicum, te dispensante, queam adipisci tripudium. Olim igitur summae fidei viros illo destinasti apostolos, ut infidelium cuneos plebium ad hujus evocarent fidei sacramentum, quatinus ³⁵ sacro cultu ingenuos facerent pariter et idoneos. Te ergo obsecro ut me benignissima gratia foreas atque eo cooperante tua dirigas dextera.

11. Cumque hujusmodi frueretur alloquio magnae vir vitae et ¹ merito, calle diffugiens clandestino, parentum ut suorum exul fieret omnimodo, gurgiti studuit properari ² aequo ieo. Cumque maneret prope ³ marini litoris sinum, sibique a ⁴⁰

— ³ miseris (corr. ex miseri) 2. — ⁴ aufugiens 2.

Num. 8. — ¹ (et i.) etiam 2.

Num. 11. — ¹ insignis add. 2. — ² praepropere se immittere 2. — ³ propter 2.

Domino adfuturum praestolaret ⁴ auxilium, cernit quandam navim navigantium, in ter maris discrimina pulsusque procellarum summum perpeti naufragium. Hoc a ute vir Domini viso, continuo illos fidei verbo commendavit Domino, quatinus eos a mortis liberans exitio, Ecclesiae sanctae redderet gremio. Statim quoque ⁵ sanctissimi Aegidii adfuit precibus qui dudum Petri gressibus praeparavit iter in mediis fluctibus, eis requiem donans litoris, turbinibus sedatis aequoreis. Cum autem nautae ad oram accessissent, intuentur minus videntque hominem Dei vacari orationibus. Intellexerunt namque se illico esse ipsius orationibus a marinis liberatos perturbationibus. Festinanter ergo ad eum perrexerunt, et summa ¹⁰ indagatione quisnam esset vel quo abiret, cujusve rei gratia portum maris expetisset, exquisierunt. At ille: *Censeris, inquiens, me christiana religionis vocabulo dinoscite, atque idcirco me huc properasse ut quandoque Romae finibus valeam pertingere. — Si ergo ⁵ Romanum cupis pervenire, puppis nostrae sinum ingredere, alimoniarumque interim nostrarum rictibus vescere.*

¹⁵ **12.** Sanctus vero Aegidius, cum supplicantium preces suis applicuisset aribus, cognovissetque sibi ¹ ex Dei providentia descendisse, statim assensum praebuit atque exinde grates innumeratas Christo reddidit, commendans se ceterosque Verbo Dei. Tunc demum sumentes cum gratiarum actione cibum, navale iter carpsere dispositum. Illis autem navigantibus, saeculi ² illuscescente diei aurora, ²⁰ in quandam insulam manu advecti sunt divina. Nautae quoque egredientes de navi, quatinus perlustrantes insulam, aliqua forte reperirent esui necessaria, contemplantes et vicino humana vestigia marino ³ viderunt litori impressa. Stupefacti hac de causa, singuli mirantes rem ⁴ hujusmodi, nullius formam videntes habitaculi, verumtamen econtra densitas imminebat veprium, inter quas quoddam cernitur ²⁵ veluti tugurium. Ad quod protinus dum pergunt intuendum, quandam a foris legentem cernunt homuncum. At illi imperterritate qua causa illuc moraretur cujusve intentionis gratia intentissime percontantur. Quibus ⁵ humiliter professus est ipsius eremi sub norma fidei se esse cultorem. Hoc autem audiens beatus Aegidius, ut cognovit esse deicolum sacri ritus servare custodiam, temporis ³⁰ sciscitatur spatium, ex quo ibidem se Deo contulerit famulandum ⁶. Qui illi testatus est in illa solitudine se duodenum esse, in qua nullum penitus cibum, nisi ad statutam horam unum solummodo sumpsisse paximatium, sepositus ⁷ procul a conspectibus hominum. Quibus auditis, beatus Aegidius in ejus est delapsus amplexibus, orans ut se suis commendaret orationibus. Verum ut moris manet christicolis, ³⁵ salubribus invicem commendati dictibus, ad navim iterum cum sodalibus regressus est Aegidius.

13. Biduana autem inibi peracta dierum dimensione, exultantibus nautis prosperisque ventis, Massiliae moenia appulsi sunt urbis triduanis transactis diebus. Flagrabat interea tunc temporis divae memoriae apud Arelatensem urbem

— ⁴ praestolaretur ². — ⁵ dicunt illi add. ².

Num. 12. — ¹ eos (*in rasura*) ². — ³ prospere ². — ⁴ marina ¹. — ⁴ (m. r.) mirati sunt super re (*corr. ex rem*) ². — ⁵ Verum ipse ². — ⁶ *in textu* famulaturum, *in marg.* famulandum ². — ⁷ sepositum ².

Caesarius, cuius fere opinio penetrarat orbis climata totius. Audiens bonorum actuum famam ipsius saepe jam fatus Aegidius, illi sese ¹ inhianter cupiebat adhaerere ² vestigiis, quatenus cuius exuberans ubiubi affluebat opinio probitatis, ei se jungeretur Domini carissimus ³. O admiranda fidei et superni ⁴ regis opera, quamque etiam sunt summis laudibus extollenda, qui unius fidelis arcanum sum- 5 mis replevit commerciis meritorum, quo sanctae fidei verbo alteri ⁵ se traderet mancipandum socio.

14. Igitur dum Arelatensem properando sanctus Aegidius devenisset ad urbem, hospitatus est apud quandam viduam opibus locupletam, nomine Theocritam. In cuius secretiori domuncula puella febribus et paralysi aestuans habebatur 10 inclusa. Cum autem jam advesperasceret solisque quadriga in occasum vergeret, forte accidit ut esurie viri Dei pulsaret animum. Confestim ergo ingrediens domum, parari sibi rogavit convivium. Cumque auribus puellae languentis captaret sonum, quidnam illud esset magnopere duxit interrogandum. Cui ilico domus domina infit, scilicet Theocrita: *Jam trienni revolutio anni processit ¹ ex quo, 15 domine, filia mea infirmari graviter coepit. Jam etiam omnis substantiae meae modus erogando in medicis paene videtur fore distractus. Non enim spei meae salus traditur ², verum potius pignoris detimento aggravari cernitur. At vero si quid tuae conscientiae notum est medicinae, filiae meae, quae, non dedigneris impendere, quo inhabitandum ³ domum meam meae servitutis obsequia tibimet famulentur sedule.* 20 Talibus vir Domini auditis, humiliter cum gravitate cordis se denegat conscientum esse illius carnalis medicinae. Cognita tandem Theocrita tanti viri sanctitate, coepit eum popletenus rogare, quatinus pro sui filia Dominum exorando ⁴ exoraret, atque incommodo ⁵ patientem fusis fidei precibus relevaret. Tunc venerabilis senior Aegidius, cuius in praecordis alius cluebat Spiritus, viduae precibus annuit; et 25 mox ut preces pro ea ad Dominum fudit, ac sana lecto ⁶ statim surrexit puer.

15. Hac vero virtute patrata, urbis confestim et totius aures vulgi praefati subrepsit novitas signi, adeo ut usque ad beati Caesarii auditum praedictum relatu multorum pervenerit signum. Eadem denique nocte sancto sibi revelante Spiritu praesciit quaenam conversatio in Dei celebraretur homine. Denique evocato 30 archidiacono, morum honestate praeclaro, nomine Aurelio, sanctum Domini jussit perquiri omnimodo. Tandem itaque repertus, magna cum exultatione ad beatum Caesarium deducitur, qui instinctu divino afflatus, adventum illius nuperrime fuerat expertus. Hic autem virum Dei a l. se venientem conspiciens, ei obviam ovans adveniens, reverenter illum suscepit, plurimisque obsecrationibus secum trien- 35 nium habitare coegit.

16. Turbas vero civium, conuentusque denuo populorum ferre non praevaleens, amoris divini igne succensus almi subiit Caesarii ¹ conspectibus. Amne igitur

Num. 13. — ¹ (i. s.) illius 2. — ² haerere 2. — ³ (ei se-car.) om. 1. — ⁴ (et s.) om. 1. — ⁵ arte 1.

Num. 14. — ¹ (a. p.) temporis excessit 2. — ² attrahitur 2. — ³ inhabitando 2. — ⁴ om. 2. — ⁵ incommoda 2. — ⁶ (ac s. l.) a l. s. 2.

Num. 16. — ¹ (s. C.) substraxit se C. a 2.

transito Rhodani, secus devenit decursum Gardonis ² praecluentis fluvii, gestiens magnopere alicujus habitationis locum ab humana prorsus conversatione invenire discretum, ubi quietae solitudinis vitam affectu Conditoris exerceret. Per idem namque tempus illis sistebat ³ in locis vir valde venerabilis, vocabulo Veredemius, qui quantis effulserit signis multorum innotescitur relatibus. Praefatus vero hic loculus, in quo beatus degebat Veredemius, ⁴ cavis vallatus rupibus, angustisque ambiebatur exitibus ⁵. Alterius oraculi clarebat nomen Stephani. In hoc ergo sese venerando contulit Aegidius, potius ut fieret eremi arcae socius quam incolatus habitator urbanus. Egit namque hoc mirum in modum pietas divina quatinus illos ¹⁰ caritate sociaret inita, quo denuo exemplis meritorum orbis radiarent clima. Adeo igitur beati Aegidii excrevit devotionis intentio ut se totum sancto dederet Veredemio: is autem maturiori vigebat aetate diutinoque successu, plurimorum agnitus fuerat visu.

17. Supradictis autem in rupibus scalae instar anfractus erat gradulus, ubi ¹⁵ uterque affectu scandunt hilari, quo se divinitus cognoscunt dirigi. Aderat enim illis totius sagax providentia caritatis, quos repleverat justitia probitatis. Per noctes itaque in diurnitate vigiliarum atque diatim promptissimi in suarum procuratione animarum. Gemina quippe horum lampada cuncta illustrabat saecula, quorum perfuderat intima septiformis Spiritus sancti gratia. Diutina etenim instantia pre- ²⁰ cum praesagio secum illud conferebant praeconium, nempe quod sonat psalmidicum: *Quam dulcia fauibus nostris, Domine, tua sunt eloquia; super mellis favique edulia gutturi nostro manent suavia.* Cumque mira gestorum sequerentur praeconia, confluere undique turbarum coepit frequenter ad promerenda salutis remedia, olim qui corpora gestabant languida. Nequibant quoque binae lampadae ²⁵ pietatis unicae diu occultae manere, sed sub modio eductae candelabri insisterent hostile, quatinus Domini Ecclesiae lumen administrarent scientiae. Variis etenim detentis infirmitatibus, illuc adventantibus, alternis oratibus salus reformabatur ocios.

18. Eodem namque tempore leprosus quidam horum loca perambulando ³⁰ adiit; et dum secum quaereret a quoniam illorum necessarium sibi munus expetaret, repente beatum Aegidium obvium habuit, eique ilico benedictionem quaesivit. Cumque ab eo benedici promeruit, sanitatem pariter omnimodani scabrosi corporis recepit; eique demum ut in pace ambularet praecepit. Multis denique variis detentis languoribus sospitatis beneficia, Domini annuente clementia, suis conce- ³⁵ lebrata intercessionibus.

19. Alio quoque tempore, dum idem venerabilis pater matutinis insisteret vigiliis, quendam rusticum, qui eis solitus erat aquam de cisterna afferre, malignus spiritus arripuit, eumque de rupis vertice deorsum proiciens soluta compagine reddidit. Quod virum Domini minime latuit, et quid accidisset sancto Veredemio ⁴⁰ nuntiare curavit. Proxima autem luce, surgentes uterque, lacrimis obducta facie

— ² praeterflentis 2. — ³ consistebat 2. — ⁴ quae sequuntur usque ad finem num. 23 desunt in cod. Par., spatio fere unius paginae vacuo relicto. — ⁵ cod. exitibus.

locum adeunt, ubi semivivi corpus jacebat invalidum. Videntes vero daemonis id accidisse insidiis, prudenti consilio alterutrum sese coeperunt compellere, quatinus fusa pro eo prece Domini misericordiam adfuturam deposcerent. Tandem utique illorum precibus dominica non defuit virtus; verum qui nuper fuerat corporis divaricatione quassatus, sanitati efficitur socius.

5

20. Clarissimis etenim fidei sua precibus sanctus Aegidius, turmis populorum saepissime ad se confluentibus, siccis ariditate temporibus superficiem totius telluris pluviae irrigabat ubertatibus, Helias quemadmodum olim egit prophetarum eximius. Prolixum est ergo enarrare de omnibus quae inibi gessit Dei famulus: haec vero pauca sufficient animo legentis. Verumtamen unum non 40 est silendum et omnino minime ab eo gestum praetermittendum miraculum.

21. Cum autem per ampla dierum spatia almus Veredemius una cohabitarent et venerandus Aegidius, quidam suis a parentibus, totis carens viribus, Dei famuli objectus est conspectibus. Quem cum magna animi contritione coeperunt attentius interpellare, quatinus suis precibus incommode patienti subveniretur Dominus. 45 Tum quibusdam maxima humilitatis gestibus, sanctorum istud dicens, non sui, deferendum potius hortatur ubi sanctus Veredemius morabatur. At illi magnis precibus insistentes, taliter eum compellabant dicentes: *O vir Dei, o amabilis Christi et Ecclesiae filius, noli famulorum preces renuere; at magis instanter Dominum deprecare et invalidum corpore sanitati redde pristinae. Novimus te 20 quidem, si tandem petieris, hoc a Domino meruisse, quemadmodum nuperrime ipso tribuente signum ostensem est mirabile cum exsiccatum aerem imbrium irrigasti inundatione. Te ergo toto corde quaesumus, quem nobis contulit summae pietatis Dominus, quatinus alter nostri quodammodo sis cum almifluo patre Veredemio.* Tunc reverendus pater Aegidius crebris ictibus anhelum contendens pectus, totus 25 inhaerebat Domino animae sensibus. Tandem demum laxatis in caelum lumini- bus, omnipotentem Deum deprecans ait: *Creator universorum Deus, qui Verbi tui per crucis exitium perditio mundo praestitisti remedium, genus neconon humanum quadrifida peccatum mole obrutum, ad paradisi gaudium revocasti, quique etiam ejusdem unigeniti Verbi tui paralytici membra gestantis languida praepo- 30 tentis dextera salutis contulisti juvamina, tuarum huic infunde dona gratiarum, clementer succurrens plasmai, verus qui es sol iustitiae et veritatis, regnans in saeculum saeculi.* Extemplo ut hunc profudit orationis modum, dudum qui fuerat sanitatis invalidus, effectus est perfectae commoditatis plenitudine gnarus.

22. Denuo quippe coepit idem in conspectu omnium quibusdam Dei famulum 35 pravis lacescere sermonibus. Quibus visis, intellexit ilico diabolicis illum exagatum insidiis; et hujusmodi actu veritus ne spes sua intentionis quandoque frustra- retur, neve religiosi viri interna doloso labore turbarentur, ad se rediens, abhinc penitus recessit, desertique secreta expetiit, ubi soli Deo solus postmodum deser- vire studuit. Auditor ergo effici desiderans evangelicus, atque post Dominum 40 intrepidus non est cunctatus adire nudus, crucemque Christi nudis gestans artibus, marinis sese ultroneus contulit prospectibus.

23. Haec namque solitudo quam sibi elegit inhabitare Dei famulus, ferarum

sistebat tunc temporis coacervata millibus, densissimis quoque arborum opaca tegminibus praevium iter praebebat intrantibus. In hac igitur beatissimus vir ingrediens, continuo in parvo quodam mansit antro secus paludem proximo, ut eum mundialis vitae sequestratio, contemplativae superque roboraretur consortio.

5 Tanto namque felicior esse credebat quanto artius eremi se solitudine mactabat. Illius vero speluncae praeforibus fons habebatur quam modicus, ex quo satis viro Dei aquae fluebant largius. Annorum praeterea multorum in hac perduravit vastae solitudinis specie, quousque Domini nutu plurimorum innotuit exquisitu.

24. Hanc itaque illi Dominus ¹ dedit gratiam, ² unam inter cetera animantia tribuens ³ cervam, quae illi ubertim lactis exhiberet copiam cum edendi temporis existeret hora. Quemadmodum enim Heliae olim ⁴ prophetico spiritu pleno anchoritarumque proto omnipotens Dominus praestitit et Paulo in corvi obsequio, ita et hunc animantis victu aluit lacte. Hoc autem gestum est tempore longaevo, in quo nullo cibo victitatus est alio nisi solius cervini lactis herbarumque edulio.

45 25. Assiduis itaque precibus inenarrabilibusque gemitibus Dominum exorabat attentius, orans deleri peccata totius populi, mactans sese solitudine eremi, satagens obtemperator dominicis jussibus effici. *Post me enim, Dominus ait, qui vult venire, semetipsum prius oportet abnegare, sicque denuo crucem suam tollere, et ita sequi mea vestigia poterit libere.* Amoenitatibus nempe paradisi solitudinem approbat eremi, quo ipsius deliciis perfrui valeret caelitus. Honestatis ergo insignia dona illius perlustrarant praecordia, spiritu contrito animaque semper devota herilia secum pertractans edicta, voxque personat psalmiphona: *Humiliasti etenim me, Domine; quamobrem mihi bonum est tibimet inhaerere tuisque sinceriter obsequiis deservire. Nam super auri argenteire milia secretorum meorum insidunt penetralia ineffabilia oris tui eloquia. Concede ergo mihi, Domine, spiritualium charismatum munera, quae te diligentibus disposita ante permanent saecula, quo per vocis organum illud decantare merear epithalamium una cum collegio sanctorum, os quod resonat Salomonicum: In cellam, inquiens, suam me introduxit rex, quo multiplex sanctorum commoratur grec, in quo exultem jugiter 30 atque abeque fine laeter in te confidens.* Diu quippe in hac unanimitatis permanxit confessione, edomans artus ardua inediae contritione, Domini praecordia humillima opem supplicatione, quatinus divina illi concederetur provisione aeternorum percipere praemiorum reprmissionem.

26. Per idem vero tempus Gothorum Flavius gerebat sceptra, sagacitate polens prudentissima: qui tempore eodem quorundam discretione negotiorum urbem expetiit Nemausum. Quadam autem die praedictus rex Flavius venandi more in venatibus egressus est partibus in quibus almifluus manebat Aegidius, ignotus scilicet omnibus. Erant enim inibi ferarum plurimarum genera, aprorum cervorumque multorum conventicula, ceterarumque bestiarum frequens et copiosa edilia. Cum igitur juxta hujusmodi consuetudinem primo mane in venatibus

Num. 24. — ¹ (i. D.) D. beato Aegidio 2. — ² ut ei add. 2. — ³ tribueret corr. 2. — ⁴ hic desinit 1.

canes jussisset immitti, inminente temporis opportunitate, multitudo cervorum depascens haud longe apparuit, ultra quam quaedam cerva conspicitur vasto corpore atque insolitae pulchritudinis rutilans venustate. Praefatus ergo rex Flavius, electa sibi parva menu militum, totius gregis linquens cursum, per praeceps illabitur ipsius cervae post tergum. Verum insequentes fugiens cerva milites, sub 5 domini sui quasi tutelam confugiens, pro foribus speluncae subsistens, rogitans a viro Dei et quodammodo deposcens, terratenus caput, ut sibi subveniretur, saepissime comprimebat. Mox quoque annuente beato Aegidio ne irrationalis bestia nihil omnino paveret, mugitum tandem infra fauces comprimens, terrae stratus sese depresso. Repente itaque luctivagos latratus canes emittentes, procul a specu 10

* ita cod. ac si verberibus acti refugere. Quod factum cernentes insolito *, milites in sublime vocem dederunt, ita affantes: *Quid, inquiunt, mendacii accidit? Quid evenit? Occursus cur fallax accessit? Quisnam serpentinalis livor quisve acerbitatis dolor canum nostrorum astutiam sua severitatem blandiendo refrenarit?* Rediit itaque rex die eadem ad propria, denuntiata die regredi ad postera copta, si qua per- 15 fectionis agerentur commoda. At vero sequentis diei praefulgida aeris radiantis aurora, tumultuantes milites circum circa talia secum coeperunt frendere murmur, loca clamantes per singula: *O illustres egregiisque bellorum praelati, qui in tantis extitistis machinis certatores, ad saltum properanter pergit, ferarumque latibula vigilanter inrumpite, si uspici aspis venenifer, anguis forte reperiatur, si 20 mortifer aut draconis fatus spumiger, rubetarum quoque rirus pestifer canum ora nostrorum fecellerit virulenter.* Adeunt interea solitudinem eremi adplaudentes militum cunei, canumque ingerunt multitudinem, penetrantes ardui saltus celsitudinem. Ad locum quippe venientes in quo cervorum nuper conspicati fuerant greges, eandem intuentur cervam more solito praecedere solivagam, non longe a 25 socio grege pascuae vireta carpere: quam ferociter insequentes in fugam verterunt. Ipsa vero ad pristina recurrens praesidia, ante fores beati viri cellulae, quo eidem solita erat escam tribuere, mansit perterrita *. Canibus vero loco illo propinquanti- 30 bus, terror eos maximus perculit divinitus, ac si crudelissimus inminaret mortis interitus. Attoniti namque eminus adspectantes militum proceres, festinantes cer- nunt repedare canes, ulterius nullo modo regredi intrinsecus audentes. Stupefacti itaque hac de re atque nimia turbati mentis obligatione, praesentiam regis adeunt summa festinatione, accidisse ut hesterna die renuntiant alio.

27. Quo auditio, rex admiratus facto, sua id evenisse dicens offensa nequiret quod militum industria: *Forsan, ait, christicolarum quispiam in hujus solitudinis 35 degens interiora *, theologicam exequitur vitam, sua quique sedula prece nobis resistit omnimode.* Interea accersiens Nemausensis urbis antistitem, narravit illi hujus rei eventum, et pari collatione disponunt sese illuc profecturos in crastinum, seque probaturos istiusmodi exitum. Jam igitur sequens dies illuxerat solque spatia aeris claritatis sua splendore illustrarat, cum rex pervigil redditur ejusque 40 pontifex evocatur. Iter dispositum agitur, militaris manus ac canum ferocitas aptatur, pascuae locus circumdatur, solitudo vocibus completur, universarumque bestiarum genus ad exitum provocatur. At ubi multitudo ferarum cernitur, prae-

* ita cod.

dicta cerva conspicitur, violatorum tandem furiis pressa in fugam vertitur. De hac itaque regi suggeritur quod haec esset quae solito spernens ceterorum animatum collegium, inter condensa refugiens arborum, inde indempta regressi fuerant incassum. At ille eam insequi jubet continuo, quo evadere nequeat nullo modo,
 5 donec penitus suo divaricetur jugulo. Cerva vero perterrita consuetum iter peragens, viri Dei cellulae ante ostium adsistens et quasi mugiendo ut sibi sanctus vir subveniret obsecrans. Audito itaque ipsius clamore, surgens statim ab oratione, a foris territum comperit animal pecuale, deprecaturque pro eo omnipotentem Dominum, ut illud ab illius impetu formidinis servaret illaesum, qui ipsum nuper
 10 sibi fecerat socium. Unus autem collega militum, dum a cunctis sequestratus inaniter pervalet in girum, torosi brachii vibrans lacertum, sagittam jecit in incertum et beato Aegidio vulnus intulit praemaximum. Mox quippe vir Dei ut sensit ictum livoris iniqui, immensas laudes Deo reddidit omnipotenti, tantum in confessione quia meruit pati. Appropinquantes etenim interea canes, quatinus
 15 cervam neci traderent, subito divinitus latratus emittentes fletum, in conspectu militum iter arripiunt retrogradum. Confestim vero milites regi haec gesta nuntiantes, frustra se aiunt unanimes percurrisse soliditudes atque nullatenus potuisse pertingere quos cerva intraverat fines. Rex vero, his auditis, consilio praesertim fulcitus antistitis, convocatis vivaciter apparitorum cuneis, repente jubet irruere
 20 armis, ut si quid forte noxii repertum fuerit, malitiae suae quantocius pereat discriminis. Locus namque ille, in quo Dei degebat famulus, dumorum ac veprum circummuniebatur condensis, mordacibus necon non truculentis tribulorum undique ambiebatur aculeis, sicque erat ex omni parte clausus, ut nullus illuc ingressus pateret apertus, uno tantummodo angusto aditu contentus. Sanctus etenim Domini
 25 Aegidius, ab oratione intimae gravitatis suspensus, cellulae suae resederat extrinsecus, inficti vulneris livore concussus. Impetu autem facto a militibus seu a rege intrinsecus, totis insequentes cervam viribus, conspicunt eminus Dei virum sedentem pro foribus et cervam stantem illum cernunt ad secus *. Admirantur enim hominem canis uti Abraham permixtum, monachili habitu vestitum, abstinentiae nimiate confectum, facie quidem venustate praeerutum; intellexerunt prolinus virum fore sanctissimum.

28. Rex itaque in eodem loco ceteros subsistere jussit. Vir autem Dei, videns regem pariter cum pontifice ad se velle accedere, humiliter illis obviam voluit procedere. Verum agiliter occurrentes princeps simul et venerandus pontifex, eum
 30 ita pacifice salutarunt, dicentes: *Are, inquiunt, christicolarum collega comparque eremicolarum atque Dei constantissime, salve, athleta.* Cum haec ergo salutationis verba viri Dei auribus inderent, heros praecipuae humilitatis talia illis illico intulit eloquia: *Totius, inquit, institutor sanctitatis mentes restras ab aerugine eluat pravitatis, pariterque ad beatitudinem ducat perpetuae aeternitatis.* Alternis namque
 40 salutati dictibus, cooperunt sciscitari attentius quis esset aut unde huc properaverit. At ille vocabulum suum non tacuit, sed humiliter: *Aegidius rocor,* dixit. Unde ergo illuc percunctatus advenerit, nomen urbis terramque in qua ortus est prodiit, fore dicens apud Graeciam urbem Athenas potentissimam, rebus admo-

* ita cod.

dum scolaribus deditam, opum ac frugum fertilitate uberrimam, verbi verum deifici non nesciam, atque olim patrum doctrinis fundatam: *quam idcirco renui possesseuram quatinus commodius reperirem piae exercitationis industriam; ac ut assiduus dominici exhiberem operis studia, propterea transmeari aequora.* Quid igitur plura prosequar? Sermocinationis ad invicem prolixitas tenditur, et vir 5 Domini in magna admiratione dicitur. Adjicit quoque inter cetera sanctissimus Domini Aegidius quod ex quo eremi ipsius factus fuisse habitor praecipuus, eandem cervam sibi clementer attribuisset Dominus, quae lactis sui alimoniam ipsi praeparet diutius, solatium quoque impenderet attentius, et ne violentorum traduceretur manibus, suis impetrasse professus est precibus, utpote maneret libera 10 a periculis omnibus. Itaque ipsius gratia tuitionis grave se perceperisse vulnus intulit livoris. Cruor enim ab ejus defluxerat corpore, acriter inficto vulnera, unde manifestum signum ejus erat in facie. Quamobrem tamen illi hoc evenierit interrogatur. Illorum insectatione illud sibi accidisse illico fatetur. Auditis itaque rex hujusmodi sermonibus, casu id evenisse atque ignoranter actum esse a militibus nonnullis testatur excusationibus. Attamen terrae humiliter procumbentes rex simul atque pontifex coeperunt veniam ab eo multis obsecrationibus expetere. Quos beatus Aegidius, summa accinctus caritate, statim jussit surgere, indultum illis divinitus esse seque a Domino asseverans meruerit * veniam impetrasse. Surgentes autem a terrae stratu, immensis cum precibus exorabant, quatinus sibi 20 medicinae usibus sineret provideri, et ne actu sperneret medicinalia quae olim constant fore instituta. At ille renitens, auditumque avertens, nequaquam se posse hujusmodi curam inquiens suspicere, et momentaneae aliquid medicinae excolare nullatenus esse protestans Domino militare. Cum autem tantis se adstringeret verborum excusationibus, nulla ratione mederi se sinens, innumeram munerum 25 copiam ei promittentes avidissima atque insignia plurimarum opum coeperunt offerre donaria. Verum ille cuncta reiciens, ac si caduca et velut imaginaria rejectit universa. Denuo itaque petita benedictione, valefacientes sibimet mutuo, abierunt, continuas omnipotenti referentes gratias Domino. Interea sanctissimus vir Domini Aegidius, pervigil semper in dominicis exequendo actibus, Dominum 30 deprecabatur artius, ut usque ad sui exitum obitus pristinae redintegraretur commoditati nullatenus, quatinus non solum confessione haberetur firmissimus, verum martyriali potiretur bravio dignissimus: gestiens quippe ita placere Altithrono, quo confessionis ac fidei praecingeretur cingulo, sanguinisque diadema capite ornaretur coccineo. 35

29. Post non multum vero temporis rediens ad eum rex Flavius detulit secum munera regiae oblationis, debere obsecrans suscipere mutuae gratia caritatis. At vir Domini reverenti animo illum affatus est continuo: *Non sunt, inquiens, mihi necessaria quae etiam perituris manent obnoxia vitae nugacis commoda, sed potius illa sunt praecipue optanda quae se investigantibus existunt perennia absque obitu,* 40 *scilicet felicia perpetuae felicitatis tripludia.* Rex autem intellegens ipsius voluntatis non esse terreni quid possidere, haud ratum ait fore abditum diutius manere virum tantae justitiae fidei coruscantem et opere, quin magis succensam caritatis

lampadam sub tegmine foris super tectum ponere, quatinus Christi Ecclesiae exemplum fiat pacis et lumen doctrinae. Beatus itaque Aegidius, cuius in Domino totus haerebat spiritus, regis sese his objecit sermonibus: *Cum noverit tuae celsitudo potestatis me ideo deserta hujus expetisse solitudinis, postpositis aeri moderni 5 implicationibus, quo militare immenso regi valeam ferveo fidei et robore fortitudinis, miror superque cur mihi talia exaggerando opponere velis.* Vivens enim vivendo, capiens capiendo atque adhaerens adhaerendo, ut manendi manendo, laetandi laetando, illi soli militare ovanter inhio. Vivens scilicet in hujus carnis ergastulo, psalmiphonum rivendo merear psallere organum in conspectu summae 10 sophiae sanctorumque angelorum, capiens quoque hymnidica spirituum beatorum capiendo valeam solatia. Adhaerens nempe humotenus meis rigabo stratum fletibus, propheta ut edocet sanctissimus, quatinus adhaerendo spiritualium adhaerere valeam spirituum virtutibus. Manendo etiam mihi hujus contubernium, manendi inveniam locum in tabernaculis justorum, laetandumque adipiscar laetandi car- 15 minis fidele commercium.

30. Rex autem hoc audiens Flavius, mentis spiramina tradebat attentius, libentissimisque sanctissimi verba suscipiebat auribus. At ipse ejus devotionem animi intuens, taliter eum alloquitur, dicens: *Quoniam quod dico diligenter animad- 20 vertere intueor, dicam comatice quo pacto has mundi divitias humani generis creator stabilierit momentaneas.* *Omnis igitur creatura juxta magistrum gentium vanitati efficitur subjecta ac maerens atque parturiens easui perpetuo fit dedita, tamen libe- 25 ralissime eripietur a servitutis corruptela, cum fideliter a Christi fidelibus fuerit erogata.* *Praesens enim vita in lubrico posita nil in se veritatis retinet signa; sed sicut radiante diei aurora terrae noctis fugantur volumina, ita denum omni 30 homini adjacens est caritatis misericordia, ut inde fomentum sincereae fidei excre- scat unde emolumentum iniquae mammonae ructaverat.* *Enimvero pullulante apo- stolici culminis apice primordialis instituta Ecclesiae, exortum constat triumphum singulare militantium in Christo commune.* *Quo quisquam fretus, digno praemii munere remunerabitur atque peccatorum suorum indulgentiam promerebitur.* *Ven- 35 turus enim dies judicii inminet vique terroris sui universa replet, comminando paenas impiis et calamitatem illis qui suis deserriunt divitiis.* *Sumptis ergo quae mihi obtulisti muneribus, monasterium ex ipsis ordini monastico construe, ubi aggregatis dirini obsequii cultoribus culparum tuarum remedia impetrare possis.*

31. Respondens itaque rex ait: *Quaecumque mihi a te fuerint jussa, sponte 35 haec procul dubio exequi curabo, si tamen huic ordini patrem te spoponderis praeflери.* Ad haec sanctus Domini dixit Aegidius: *Cum enim me pro certo scias cassam omnimodis effugisse labentis saeculi vitam atque nullomodo ad eam redeundi spes fuerit, miror superque quod tam laboriosum pondus cervicibus meis conaris impo- nere, qui jam senilibus membris delibilis factus ad tanti gratiam ministerii minus 40 censeor idoneus.* — *Neminem, inquit rex Flavius, his scio manere in partibus qui sciat callem hujus tramitis studenter exercere penitus, nisi tandem a te gloriose fuerit instructus.* *Duplicia etenim tibi tradentur praemia si alios* semitam docueris monasticam.* *Verumtamen meis faveto precibus, et quoquam aptus fuerit construendi*

* cod. alias

coenobii locus, illic quaeque necessaria fuerint ex meis conferam sumptibus. Quo contra beatus respondit Aegidius: Genus quippe coenobitarum admodum nequit fore clarissimum si indigentia vestium pariter absuerit et victuum. Eremum denique coalentibus cultus hujusmodi exquiritur rarissimus, ut modicis tantum contenti corporum tegminibus, Domini inhianter solummodo queant placere conspectibus. 5 *Coenobialia vero sectantibus instituta rerum administratio congruit amplissima, quatinus a murmurationis semoti crapula, ad invicem suppeditantes, divina implorent unanimiter adipisci subsidia. Eo namque insignibus fidei praeconitis contra maligni hostis muniuntur saevitiam, quo annumerari inter virtutum mereantur feliciter agmina. Dum itaque vir Domini his verbis regem affatus fuisset, taliter 10 illi continuo respondit: Ecce conspectui tuo terrae totius patet amplitudo. In ea ergo ubi construendum sit habile satis coenobium perspicio, quemadmodum hujus rei exposcit ratio. Cujus verbis Dei famulus acquievit continuo. Tum demum rex intulit: Surge igitur crastinæ diei mane et ad me usque pergens proficisci, me quoque interim in occursum procedente, et tantaæ quantitatis tibi praedium in 15 hereditate tradam quantaæ processurus mihi exieris obviam. Haec vero audiens beatissimus respondit Aegidius: Licet senectutis me debilitas graviter incumbat et expectata jam finis mei hora festine inmineat, aggrediar tamen quod jubes, si fiderem quae ore depromis intentione cordis implere non renueris. Avida namque sincerae fidei voluntas nullas bajulat obscuritatis mendaciique latebras, sed magis 20 fideli incessu discernit in tempore causas, quatenus huic procul dubio beatae vitae pateat immortalitas, atque ut jure praecepero roboretur apostolico, onere diritiarum contempto, in Deo sperare [debeat] continuo sub fideli illud ussignans chirographo, denuo messurum fore spiritali in gaudio. Tunc item almi filio dixit rex Aegidio: Quod tibi hactenus proposui, absque mora cognoscas me sub omni integritate tibi 25 fidentissime tradere.*

32. Expleta namque colloquii hujus universitate, resumpta iterum benedictione, rex ab eo discessit et ad urbem Neinausum rediit. Vir autem Domini Aegidius sequentem noctem divinis pervigilem duxit in laudibus. Cum vero perventum est mane, praedicti itineris tramitem indesinenter perrexit. Duobus namque milia- 30 riis a loco illo secesserat, et ecce occurrit Flavius rex sicut promiserat. Exemplo itaque ut virum Dei ad se venientem perspexit, festinus de equo descendit priorque eum humiliter salutavit, receptaque benedictione mox intulit: *Cur, inquit, tanti itineris moras indixisti, pater? Quam ob rem, ut praedixi, indicti gradus non concite semitam carpsisti? Parvitas quidem maximaæ haec forte tuae ridebuntur* 35 *industriae, nisi tuae placuerit prudentiae ad propria nunc redire. Sed consurge altiori hora mane, et similiter mihi obviam progredere, ut quodcumque postulaveris, efficacissime consequaris.* Cumque hoc beatus Aegidius audisset, ad cellam suam reverenter rediit, et reliquum diei tempus in Dei opere complevit. Cum vero per- ventum fuisset ad noctem, quieti membra dedit paululum. 40

33. Intempsa igitur noctis vir Dei, modulo instantissimæ orationis decurso, perrexit in occursum regi, sicut praeceptum fuerat illi. Cum autem illuxit dies proxima, quinque ferme milia jam a sua discesserat cella. Parva quidem inibi sub-

sistens morula, regis praestolabatur praesentiam. Jam vero primordio diei clarescente, Flavius beato viro, sicut dixerat, occurrit. Denique beatus Aegidius talibus eum affatur eloquiis : *Ecce, ait, suspenso modo dirini colloquii, quemadmodum preecepisti, in occursum tui adreni, ut quod tuae magnificentiae aptum 5 perspexeris, ut regali testamento volo ut describi facias continuo. Adest enim tibi floscida trames paradisiacae amoenitatis inviolataeque vernantis vitae patens introitus, si ademptis transeuntis aevi cultibus, fideique jugo cervicibus submissis, contubernale lucrum tribuere Domino famulantibus non distuleris, quatinus in mansionibus justitiae veniam pro scelerum tuorum culpis valeant impetrare.* Quid 10 interea morer? Grammulis carta depingitur, metis undique tellus praesigitur et regali anulo privilegium designatur, possessuraque ipsi perpetualiter traditur. Hac ergo donatione patrata ac si divinitus, heroes repedavere ad propria.

34. Tunc denuo vir venerabilis circumquaque oculorum flectens intuitum, quo monachorum construere posset coenobium, speluncae suae propinquum satis 15 evidentem repperit locum. Eadem namque die praetermissa, quendam, quem sibi nuper sociaverat, ad regis direxit praesentiam ; quique narravit ei compertum habitationi monachorum habilem locum, et ut ex suis redditum facultatibus fabricandi operis operariam imperiose dirigeret manum. Rex autem Flavius ejus petitionibus annuens, libentissime quod petierat tribuit. Tunc itaque primitus illic 20 Dei famulus idoneas nequivit monachis condere officinas, verum duas ibidem construxit ecclesias. Secus namque cellulae suae habitaculum in honore beati martyris Privati Deo consecravit domum, quatenus in ea sedulum Omnipotenti persolveret obsequium ; non longe vero alteram sanctissimi Petri ceterorumque 25 apostolorum nomine fundavit, quae usque in hodiernum diem mirificis signorum virtutibus divinitus illustrata refulget. In hac ergo monachos divinum semper cultum exsequentes aggregare studuit, eosque salutaribus monitis regularis dogmatis instituit. Nihil enim peculiare penes eos reperiebatur, sed, quemadmodum in 30 apostolorum Actibus legitur, prout cuique necesse erat abunde dividebatur. Innocentis etenim vitae tramitem juxta dominicam sectabantur vocem, superni culminis assequi cupientes apicem, summum laudantes totis nisibus regem. Aderat enim in illo dominico grege totus pietatis affectus, atque in sola Dei meditatione ipsorum anhelabat spiritus.

35. Sanctissimi interea venerandique patris Aegidii ubique radiantibus meritis, coeperunt sub ejus ducatu conversionis gratia multi concurrere, fugientes 35 saeculi illecebras, et ut Domino fideliter deservirent, ejusdem venerabilis vir cupiebant adhaerere vestigiis. Quos ille benigne amplectens, sacrae fidei statim subiciebat regulis atque jugiter verbis confovebat dominicis. Audiens autem Karolus rex, qui tunc temporis regno Francorum preeerat, famam tantae beatitudinis sancti Aegidii, direxit ad eum, rogans ut ad se venire dignaretur. Cujus suscepta 40 legatione, spoondit se ad eum usque profecturum. Denique, preeparatis itineris sumptibus preeordinatisque fratribus, Aurelianensis properavit ad moenia urbis. Ob difficultatem ergo prolixi itineris moras ibidem tetendit paucissimi temporis. Qui cum eadem die oratorium Sanctae Crucis fuisse ingressus, in parte domus

infra humanum corpus nequam coepit clamare spiritus : *Heu, heu, tanta per te, Aegidi, tolero tormenta; quamque meis legibus tua justitia efficitur contraria. Desinat, oro, tui carminis decantatio, quatinus hinc mihi libera fiat expulsio.* At vir Domini, crucis confestim stigmate armata fronte, daemoni dixit : *Impero tibi in Dei nomine, humani generis inimice, ut figmentum Domini, quod invasisti perpere, 5 absque mora ne cesses dimittere.* Tum magnum emitens infestus clamorem, possessum statim reliquit hominem.

36. Cumque hoc auditum fuisset, undique nomen ejus jam celebre totius fines pervasit Franciae, adeo ut ore principum ad regem delatum esset Karolum. Quique cujusdam culpae vulneratus jaculo, nullo unquam fuerat ausus narrare indicio, 10 pudore detentus iniquo. Enimvero cum ad sui conspectum cum summa reverentia Dei deduci fecisset famulum, inter cetera spiritualium colloquia petiit ab eo ut pro se orationis modum funderet ad Dominum, culpae tamen suaе verens propalare secretum. Cum autem per ampla dierum spatia cum rege ibidem moraretur, et die quadam dominica sacramentum dominici corporis tractaretur, apparuit illi 15 angelus Domini, qui super altare deferens tomum cartae posuit, in quo descriptum regis habebatur peccatum, illud scilicet quod Dei famulo facere noluerat manifestum, atque ideo [dixit] a Domino hoc se clementer impetrasse, ut, si veniae satisfaceret, precibus beati Aegidii indulgentiam perciperet; et non solum rex, verum etiam omnes qui gravissimis peccatorum modis tenerentur astricti, si 20 fidei sinceritate armati ad eum properarent rogaturi, plenam perciperent a Domino remissionem delicti. Quod sanctus cernens Aegidius, lumina ad caelos erigens, immensas Domino reddidit gratias. Expletisque post haec opere deifico, ad regis colloquium se contulit secreto, atque si ipsius conscientiae culpa inesset perquisivit. Rex vero peccatum illud inter cetera verens confiteri, precibus ejus se 25 tantummodo studuit commendare. At ubi vir quidem Domini tomum ei descriptum ostendit et illum sibi ab angelo delatum esse dixit, assumens illum rex, ut cognovit haec vere esse quae scripta fuerant, protinus ad viri Dei pedes corruit, et ut pro se Dominum enixius oraret ammonuit. Quem sanctus Domini Aegidius assiduis Domino suis commendans precibus, ne iterum ad idem patrandum rediret, 30 fidei munivit signaculis. Sicque denuo actum esse nulli dubium est, quod nemo ad eum venit peccati livore tactus, cui non statim obviauerit animae salus.

37. Interea cum procedenti tempore regredi ad monasterium suum vellet, regis tandem precibus devictus, aliquantis per inibi persistit. Cupiens ergo postmodum redire, innotuit regi diem itineris sui. Qui plurimis ei collatis regiis donariis, 35 cum maximo eum honore ad sua deduci propria jussit. Cum autem apud urbem Nemausensem hospitandi gratia devertisset, ibique summo affectu exceptus ab incolis fuisset, omnes subito inhabitatores luctus invasit inremediabilis, eo quod unicus principis ejusdem civitatis filius eadem hora dispendium pertulisset lucis: quo comperto, omnis civitas turbata existebat, omnisque vulgus universusque 40 sexus omnimodo maerore afflicti dolebant. Cum vero hac de re conquerentes ad beatum virum luctuando venirent, interrogat quaenam maestialis evenisset causa quove dolore urbs maestificata manebat. At illi inquiunt hoc se ideo pati quod sui

principis filium subita morte scirent extinctum. Beatus denique Aegidius, cuius in Deo totus haerebat spiritus, dolori illorum compatiens, mox ad defuncti cadaver perrexit, orationi quoque continuo incumbens et ad caelum frequenter oculos elevans, affuturum mortuo Domini poscebat auxilium. Cumque diutissime precibus 8 insisteret, surrexit tandem qui nuper fuerat mortuus. Hoc autem videntes populi qui aderant, glorificaverunt Deum, quia qui dudum ad umbram Petri languidum, nunc quoque ad sanctissimi preces Aegidii resuscitavit mortuum.

38. Denuo quippe ad ipsius ventum est monasterium. Si enim ad plenum ejusdem patris acta, quae per eum Dominus operatus est, conarentur describi, 10 immensitas excederet libri nec in uno valerent corpore condi. Cum igitur multorum annorum pertransisset curricula, atque sub jugo Christi fratrum cresceret caterva, aeternae vitae pascuis optans fieri indigena, praesaga pollens venerabilis Aegidius gratia, praesciit praefati monasterii habitationem funditus eversoram, impiamque hostium cladem secuturam, et habitatores ejus conculcari potius quam 18 hujusmodi soveri clausura. Paucis secum assumptis fratribus, Romam adiit, monasteriumque illud juri apostolico subdidit, censumque sub descriptione indidit atque sibi exhinc fieri privilegium statuit, citra quod Dei provisu maneret liberum et absque ullius mundanae potestatis imperio perseveraret inconvulsum.

39. Ergo quo haec omnia omnibus fierent nota, ad praedictae decoranda 20 ecclesiae limina duo a beato papa petiti ostia. Mox quoque petitionibus ejus libenter annuens, duo illi illico contulit ex cypreso natura permixta varietate apostolici stigmatis sculpta. In Tiberis namque fluenta Dei haec vir suscipiens illisit ostia, divina fidens de gratia, sua cui commiserat gubernacula. Opitulatione itaque fretus apostolica, intentione peracta, repedandi regressus est itinera. Lassitudine 25 ergo cogente et longinquitate itineris fatigatus, tandem oppidum pervenit Cabilonense atque ibi persistens triduo, cuidam claudio gradum reddidit pristinum.

40. Postmodum vero inde secedens ad monasterium suum reddit, ibique reliquum vitae suaे uspiam minime procedens excoluit. Dum ergo quadam die pensus orationis Deo in synaxi persolvitur, duo appulsa ostia in portu a quodam referuntur, nescire se asserens cujuslibet bajulata fuerint auxilio. Sanctus etenim Aegidius cum vocem referentis audisset, grates innumeratas Christo Domino reddidit, qui per tanti aequoris spatia manu gubernans propria, sibi advexit destinata jam ostia. Innotuit equidem res hujuscemodi paene omnibus ignara, omnemque per regionem haec percrebuit opinionis fama. Interea gregis sui augmentatae plantationis 35 crescebat fructificatio, quam profecto divinitus virtutum roborabat benedictio. Sanctitatis quippe nihilominus immanitate pollens coenobitarum veneranda concio, sacrae fidei individuae exercebatur incremento, labori jugiter dedita monastico, unanimiter gestiens complacere Altithrono, circumsepta patris vita admirando exemplo.

41. Cum autem proiectae aetatis beatus Aegidius gereret annos, actus patrando Deo complacitos, divina inspiratione interno spiritu afflatus, sui persensit finem instare obitus. Convocatis vero in unum fratribus, praedixit cunctis horam inminere sui exitus, postulans ab eis pro se insistere precibus, quatinus procul

inimici effugaretur impetus, cum in eo prorsus nullius malitiae actus inveniretur impius. O quanta nostri procurandum est instantia, quos culpa adgravat noxia, orationum expetere mutuo suffragia, cum tanti patris reverentia fulciri exoptaverit gratia. Augusti denique mensis tunc meta excludebatur, septembribus quoque e regione initium exoriebatur, cum fatiscentibus etiam subito artibus, dissolvi et 5 cum Christo esse multo exoptans fore felicius, coepit praestolari eum quem toto corde dilexerat, quatinus sibi subveniret caelitus. Et ecce jam dominici diei nocte media, totius opacitatis abrumpens volumina, divina illi affuit gratia, angelorum sanctorumque omnium consociata turba, hymniphona resultans carmina. Gloriosus ergo et, ut ita fatear, non funeris, sed praestolatae jam gloriae, agitur in 10 Domino triumphus, quod cum beatorum agminum laudibus hymnisque cum omnibus patriarcharum transfertur sinibus illius sacer spiritus. Quo exultans laetabundus in Domino, choro sociatus angelico, de devicto tripudians saeculo, perenne carmen aevo personat perpetuo. Aderat interea plurimorum turba maerentium fratrum luctivaga, amissa patris deplorans pignora, affutura sibi recordans 15 discrimina ex pastoris accidere extincti absentia.

42. O felix per omnia virtus, o omni laude eminentior actus, o inenarrabilis praemii munus, sancti viri quod perfuderat pectus, corporeis ac si vinculis absolutus, solius Domini amore ipse flagraverat interius. O sane imitandum patrem pie incidentem per religionis tramitem, cuius in ore inventus non est dolus, cuius in 20 mente viguit assatim Christi affectus; quem nemo unquam repperit tristem, nemo maerentem, verum semper tranquillum animum gerens, devios quosque corrigens, maerentes confovens, elisos erigens, atque in hora dormitionis suae, mox ut sancta anima caelos petit, omnes totius regionis infirmitate detentos sanitati restituens, illi semper in operibus placere cupiens qui totius orbis machinam regit et per 25 cuncta saeculorum saecula regnat Deus. Amen.

XI. Cod. sign. n. 87 (al. 58 1/2).

Foliorum 51, formae mediocris (0^m, 293 × 0,211), lineis plenis, exaratus partim saec. X (fol. 1-40), partim XI (fol. 41-51).

Fol 2^r scriptum est saec. XVII: *Ex libris monasterii Sancti Petri Carnotensis*; fol. 41^r, saec. X: *Hic est liber Sancti Petri apostoli Carnotensis cenobii*.

Passio sancti Juliani et Basilisae (fol. 41^v-51^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 5 Jan., tom. I, p. 575-87.

XII. Cod. sign. n. 101 (al. 104 1/2).

Foliorum 128, formae mediocris (0,275 × 0,195), lineis plenis, exaratus saec. X.

Fol. 2^r notatum est saec. XVIII: *Ex libris monasterii Sancti Petri Carnotensis*; fol. 1^r: *Tomus 7us*.

Passio sanctae Eulaliae virginis (fol. 125^v-126^v).

Proxime accedens ad eam quae edita est *Catal. Brux.*, tom. I, p. 261-63.

Inc. *Fuit christianis orta tempestas, et tunc beatus levita Vincentius primitus ad martyrium praecessit una cum episcopo Valerio glorioso. Et erat quae-dam virgo nomine Heulalia...*

Des. *Sepelivit eam Donatus presbyter qui ad martyrium eam primus conforta-verat. Celebremus igitur natalem...*

XIII. Cod. sign. n. 104 (al. 121 1/G).

Foliorum 167, quorum 12 priora complectitur cod. formae minoris (0,195 × 0,12), lineis plenis, exaratus saec. XI.

Fol. 2^r notavit manus saec. XVII : *Ex libris monasterii Sancti Petri Carnotensis...;*
P. 5. 1. 3.

Vita sancti Sollemnis episcopi et confessoris (fol. 2^r-11^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 25 Sept., tom. VIII, p. 72-75.

XIV. Cod. sign. n. 111 (al. 36 1/B).

Foliorum 110, formae mediocris (0^m,31 × 0,225), exaratus partim saec. XII, columnis binis (fol. 1-96), partim, lineis plenis, saec. X.

Fol. 1^r notatum saec. XVIII : *Ex libris monasterii sancti Petri Carnotensis. P. 20.*
— E. 13.

Passio vel actus beati Eusebii Vercellensis episcopi (fol. 97^r-110^r).

Ed. apud Ughellum, *Italia Sacra*, tom. IV, p. 749-61. Omissa est ultima paragra-phus (*Praecepit enim...*)

XV. Cod. sign. n. 114 (al. 38 1/B).

Foliorum 188, formae mediocris (0^m,305 × 0,195), lineis plenis, exaratus saec. XII. Fol. 1^r notatum est saec. XVIII : *Ex libris Monast. S. Petri Carnot.... K. 5. P. 18.*

Dialogi Sulpicii Severi de virtutibus sancti Martini (fol. 150^r-185^r).

Ed. P. L.; tom. XX, p. 183-222. Praemittuntur singulis dialogis indices capitulo-rum.

XVI. Cod. sign. n. 118 (al. 106 1/E).

Foliorum 251, formae mediocris (272^{mm} × 195), lineis plenis, exaratus saec IX.
 Fol. 1^r notatum est saec. XVIII: *Ex libris Monast. S. Petri Carnotensis, P. 11.*
 Fol. 247^v, manu saec. XI: *Hic est liber Sancti Petri apostoli Carnotensis coenobii...*

1° [Vita sancti Antonii abbatis] (fol. 1^r-57^r).

Auctore S. Athanasio, interprete Evagrio presbytero Antiocheno, ed. P. L., tom. LXXIII, p. 125-68. Sed folio exciso in capite codicis, desideratur Evagrii ad Innocentium prologus et major pars praefationis Athanasii, scilicet usque ad verba *Sed quoniam et navigationis tempora habebantur et litterarum.*

2° Vita beati Hilarionis (fol. 57^v-82^r).

Auctore Hieronymo, ed. P. L., tom. XXIII, p. 29-54.

3° Vita beati Malchi monachi (fol. 82^v-89^v).

Auctore eodem, ed. ibid., p. 53-60.

XVII. Cod. sign. n. 119 (al. 107 1/E).

Foliorum 127, formae mediocris (278^{mm} × 190), lineis plenis, exaratus saec. XII, diversis manibus.

Fol. 1^r notatum est saec. XVIII: *Ex libris monasterii S. Petri Carnotensis. K. 4. P. 14.*

1° Vita sancti Antonii abbatis (fol. 61^r-92^r).

Eadem quae legitur in cod. 118, 1°. Desideratur initio prologus Evagrii, qui tamen legitur inferius (fol. 123^r) praemissus Vitae S. Malchi. — In fine deest eliam Evagrii epilogus.

2° [Vita sancti Hilarionis] (fol. 93^r-103^v).

Ut in cod. 118, 2°.

3° Vita sanctae Paulae edita a beato Hieronimo (fol. 104^r-122^r).

Auctore Hieronymo, ed. P. L., tom. XXII, p. 878-906 (Epist. 108, ad Eustochium) Desiderantur in codice duo ultimi versus elogii (num. 33 extr.) et num. 34.

4° [Vita sancti Malchi captivi] (fol. 123^r-127^r).

Ut in cod. 118, 3°. Praemissus est, ut supra monuimus, Evagrii prologus ad interpretationem latinam Vitae S. Antonii.

XVIII. Cod. sign. n. 125 (al. 63 1/c).

Foliorum 91, formae mediocris (0^m,31 × 0,22), columnis binis, exaratus saec. X. Folio pergameno insiticio in capite codicis inscripta est haec nota saec. X : *Hic est liber sancti Petri Carnotensis cenobii, quem fratres caritatively de suis caritatibus emerunt a quodam Longobardo monacho...*

Unicum continetur in codice (fol. 48v-49r) documentum hagiologicum barbaro admodum stylo conscriptum, quod hic exhibere visum est sicut ibidem legitur.

Apparitio sanctorum Jacobi apostoli et primi archiepiscoporum, atque sacerdotum Symonis et Zachariae.

Consulibus et Flaviae et Sergii atque Netriniani, glorioissimo procurante Romanorum provinciam Constantino Augusto, Hierosolymitanae civitatis sacerdotii 5 principatum tenentes Cirillo, admirabilem et tremendam rem aliquam facta est. Prae medio enim montis sancti Oliveti et pinnae templi spelunca antrum sistebat maxima, in qua infra vir piissimus mitissimus venerabilis, Epiphanius nomine die ac nocte preces ad Deum fundebat pro suorum redemptione delictorum. Hic denique incessanter adhaerebatur speluncae jejunans, petens Deum quatenus ei 10 misereretur et pacificum reliquum tempus vitae ejus ei condonaret. Etenim in aliqua die eum somnum capiente, vidit sanctum Dei Jacobum stantem et dicentem sibi : *Viriliter age, Epiphanie, et confortare : invenisti enim gratiam in conspectu Dei. Etenim remittuntur tibi peccata tua. Surgens enim ingredere civitatem et manifesta temetipso episcopo civitatis, et dic ei ut veniens et fodiens hic abstollat* 15 *nos : quia absconditi sumus in terra a tanto tempore et inmemores sumus, principi sacerdotum dum sistimus. Ut enim cognoscas quis ego sum, ego sum Jacobus frater Domini. Ceteri qui mecum sunt Simeon sacerdos est et Zacharias. Haec sancto dicente, soporatus est Epiphanius, et in semetipsum sciscitabat quid esset visio. Haec enim cogitabat dicens : Tremendum mihi hac nocte obvenit haec revelatio, et* 20 *quid apprehendam miser nescio. Magis enim daemon me temptavit ut egrediar hanc de cellula et meam perdam mercedem. Et haec eo cogitante, vexabatur amarissime, dicens : Ne forte phantasma est quod factum est illusionis seductio. Mihi enim peccatori tot in spelunca annos habenti nunguam apparuit sanctus Dei Jacobus ; et nunc quomodo factum est ignoro. Et haec dicens quievit in cellula sua, deprecans Deum* 25 *quatenus ostenderet ei qualis fuisset revelatio. Vespere enim facto, iterum eundem Epiphanium somnum capiente, ecce sanctus Dei Jacobus apparuit ei dicens : Epiphanie, semel et bis dico tibi, surge, ingredere civitatem, et dic episcopo civitatis sicut tibi prius dixi, quatenus veniens et fodens hic, abstollat nos de hoc loco. Ecce tibi iterum dico ; noli dubitare intra temetipsum neque cogitare hoc esse phantasma* 30 *aut illusionem daemonum. Veritate enim dico tibi : hujus enim fui praeconus. Dicente enim haec sancto, mane facto surgens Epiphanius in semetipso dicebat : Vere haec non est inphantiae illusio, sed Dei est visio, et sanctus Dei Jacobus*

apparuit. Sed surgens modo vadam ad episcopum et dicam ei omnia quae sanctus Dei preecepit mihi. Et haec dicens, egrediens de cellula sua, ingressus est ad episcopum Cyrillum, dicens ei omnia quae sanctus Dei preecepérat. Qui episcopus haec audiens et ignorans senem, vidi enim eum indutum saccum amictumque vetustissimum circumdatum, et arbitrabat eum mendacium dicere, asserens, *quoniam eleemosynam veniens quaerere a me, visiones mihi enarrat fallaces*; et lar-

* *cod. absolvit* giens dedit ei modicum argentum, absolvit * eum dicens: *Neque audirimus Jacobum hic sepultum alicubi, neque scio quod mihi loqueris, sed magis volens egredere de cella talia adinvenis.* Haec dicens ad senem, absolvit eum. Qui veniens in sua cella, lugebat amarissime, talia audiens ab episcopum. Iterum eum sommum 10 capiente, apparuit ei sanctus Jacobus, dicens: *Epiphani, cognori cogitationem episcopo civitatis, quia non suscepit a te sibi dicta. Sed surgens rade in Eleutheropoli, et ibi de me invenies docente ad Paulum primum civitatis, et dic ei omnia quaecumque antea tibi preecepi.* Et surgens a somno Epiphanus, accipiens in manu sua baculum descendit in Eleutheropoli. Primus enim civitatis Paulus dum somnum 15 capisset, apparuit ei sanctus Jacobus, dicens: *Hunc quod tibi ostendo renientem ad te, suscipe in domum tuam, et omnia quaecumque dixerit tibi fac citius, et noli pigritare.* Et ostendit ei Epiphanum in somnis tamquam in die. Mox vero Paulus surgens a somno, dixit mulieri suae omnia. Quae audiens gratias egit Deo; mane facta dixit pueris suis: *Quem videritis monachum venientem huic, suscipite eum, neque adnuntietis mihi.* Pueri autem haec audientes, fecerunt secundum preeceptum sibi. Ecce Epiphanus venit sancto ducente eum usque adreas Pauli. Pueri autem videntes eum, suscepérunt et introduxerunt eum ad dominum suum. Qui videns eum exclamavit dicens: *Hic est quem in hac nocte ego ridi.* Enarrabat autem ad Epiphanum visionem Paulus. Similiter et Epiphanus ad Paulum asserebat 23 quae a sancto ei dicta fuerant. Audiens vero Paulus, gavisus est nimis; et suscipiens Epiphanum et circumfovens eum, advocavit quem habebat super domum suam puerum, Anastasium nomine, et dedit ei vas argenti librarium quadraginta,

* *leg. perge?* dicens ei: *Pergens venunda et pretio * eodem loco quod tibi hic senex ostenderit, et invenies corpora sanctorum: advoca me, quatenus veniens adorem eas.* Et hoc 30

* *cod. absolvit* dicens absolvit * eum cum senem. Qui venerunt in Hierosolymam. At ubi adpropinquassent speluncae, ostendit locum Epiphanus ad Anastasium. Qui Anastasius accipiens plurimos operarios, fodit locum, quoisque invenit posita corpora sanctorum Jacobi, Zachariae atque Simeonis. Et veniens adnuntiavit episcopo civitatis. Descendit vero episcopus cum gaudio, abstulit corpora sanctorum mense decembrio 33 die prima, et depositus ea in locello, et posuit ea in loco quae dicitur Sion monte. Statim enim faciens tonitrua et coruscationes et aquarum multitudo vehementissima, ita ut omnes glorificarent Deum super quod actum est. Illico vero suggessit Paulo in Eleutheropoli. Qui ascendens aedificavit domum ibidem juxta speluncam ubi primitus quieverant sancti, et adimplens domum reposuit corpora sanctorum 40 inibi sub altarium * mense magio vigesima die quinta, in gloria Dei Patris et Filii et Spiritus sancti, qui vivit et regnat modo et semper infinita saecula saeculorum. Amen.

* corr. ex
altario

XIX. Cod. sign. n. 181 (al. 84 1/B).

Foliorum 64, formae minoris (0^m,225 × 0,155), columnis binis, exaratus saec. XIII.

Fol. 1^r notatum est saec. XVIII : *Ex libris monasterii Sancti Petri Carnotensis ... P. 12, tum manu saec. XIV : Camerario salutem. Vobis mitto librum nostrum quem pridie vobis promiseram, in quo scriptum est de quodam novicio qui vidit multa et de domina de Cudot, et in ultimo purgatorium sancti Patricii.*

Hac nota indicantur tres partes codicis, mox recensendae.

1° [Revelationes cuidam novitio factae de statu animarum in altera vita, praecipue vero de poenis purgatorii] (fol. 1^r-27^v).

Praemittuntur sequentes versus :

*Visiones mirabiles
Et auditu terribiles
Nec tamen incredibiles,
O lector, hic reperies;
Quas relegendu pluries
In melius proficies.*

Dein sequitur praefatio, in qua indicat scriptor a se referri *quae in quodam mihi monasterio notissimo contigisse anno praesenti Verbi incarnati qui est m^o.c.xx.vii^o.*

In aliquo capite exhibetur S. Margareta et in alio S. Nicolaus, intercessione sua animas multis sceleribus infectas, sed quae in vita sua mortali sanctos illos constanti affectu coluerant, e daemonum manibus eripientes. Ceterum nihil continent quod ad rem hagiographicam praecipue spectet.

2° [Vita beatae Alpaidis virginis de Cudot] (fol. 27^v-53^r).

Mox edenda ope hujus codicis in *Act. SS.*, ad d. 3 Nov., tom. II.

3° [Purgatorium sancti Patricii] (fol. 54^r-64^v).

Ed. apud Colgan, *Trias thaumaturga*, p. 273-80.

XX. Cod. sign. n. 144 (al. 506 5/B).

Foliorum 296, formae majoris (0^m,390 × 0,310), columnis binis, exaratus saec. X. Multae litterae initiales rubro viridique colore eleganter depictae.

Fuit olim, ut perhibet Catalogus anno 1840 typis editus, capituli S. Dionysii Durocassini (Dreux); nihil tamen in codice invenimus quod huic assertioni suffragetur.

1° [Passio sanctae Martinae virginis romanae] (fol. 2^r-10^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 1 Jan., tom. I, p. 11-18.

2° Passio sanctorum martyrum Juliani et sanctae Basiliſſae die xiii mensis januarii, hoc est idus ejusdem (fol. 10^r-22^r).

Iisdem fere verbis, licet brevius, concepta atque ea quae edita est *ibid.*, ad d. 9 Jan., p. 575 sqq. Sed om. prologus et miraculum enarratum p. 587, num. 64.

3° Passio beati Felicis presbyteri Nolani xiii die mensis januarii, hoc est xviii kal. februarii (fol. 23^r-24^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 14 Jan., p. 951-52.

4° Passio beati Marcelli papae mensis januarii die xvi, hoc est xvii kal. februarii (fol. 24^r-27^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 16 Jan., tom. II, p. 5-9.

5° Passio sancti Sebastiani martyris xx^{mo} die mensis januarii, hoc est xiii kal. februarii (fol. 27^r-43^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 20 Jan., p. 265-78.

6° Passio sanctorum martyrum Marii, Marthae, Audifax et Abacum xx die mensis januarii, hoc est xiii kal. februarii (fol. 43^r-46^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 19 Jan., p. 216 sqq. Omm. num. 12-14.

7° Passio sanctae Agnetis martyris die xxii mensis januarii, hoc est xii kal. februarii (fol. 46^r-49^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 21 Jan., p. 351 sqq. Om. clausula seu num. 17.

8° Acta et Passio beatissimi martyris Anastasii ex Persida civitate die xxii mensis januarii, hoc est xi kal. februarii (fol. 49^v-56^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 22 Jan., p. 426-32. Om. inde a num. 31 med. (*qui comitabatur ...*) ad num. 33 extr. (*suffocari universos jusserunt*).

9° Passio sancti Vincentii martyris die xxii mensis januarii, hoc est xi kal. februarii (fol. 56^v-60^r).

Eadem, mutatis aliquantum subinde verbis, atque ea quae edita est *ibid.*, ad d. 22 Jan., p. 391-98. Om. numm. 1, 2.

10° Passio beati Blasii martyris aristi die tertia mensis februarii, hoc est iii nonas ejusdem (fol. 60^r-63^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 3 Febr., tom. I, p. 336-39.

11º Passio sanctae Agathae martyris die v mensis februarii, hoc est nonas ejusdem mensis (fol. 63^r-66^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 5 Febr., p. 615-18.

12º Passio sanctae Julianae die xvi mensis februarii, hoc est xiii kal. martii (fol. 66^r-69^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 16 Febr., tom. II, p. 873-77; sed in cod. initium paulo diversum est et compendiosius referuntur quae narrata sunt num. 14-20.

13º Passio beati Valentini episcopi et martyris die xiii mensis februarii, hoc est xvi kal. martii (fol. 67^v-71^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 14 Febr., p. 756-57.

14º Passio sanctorum martyrum quadraginta die xi mensis martii, hoc est v idus ejusdem mensis in Sebastia civitate martyrio consummati suut. Quorum nomina haec sunt, Domitiani, Eunoici... (fol. 71^v-75^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 10 Mart., tom. II, p. 19-21. Om. num. 14; multae prorsus sunt lectiones variantes.

15º Passio sancti Georgii et aliorum sanctorum xxii die mensis aprilis, hoc est viii kal. maii (fol. 75^r-77^v).

Inc. *In illis diebus cum tribunus militaret sub tempore Datiani imperatoris, qui fuit persecutor christianorum vel ecclesiarum, persequebatur ergo ecclesias et misit ad omnes potestates, quae sub caelo erant, ut convenienter in civitatem quae vocatur Militine. Coepit autem dicere Datianus iracundia repletus: Si invenero in hac provincia christianos, oculos eorum eiciam. ...*

Des. *Venientibus autem cunctis, angeli suscepserunt animam ejus et portaverunt in caelis. Acta sunt haec in provincia Cappadociae apud civitatem Militene sub Datiano imperatore, regnante D. N. J. C. ...*

16º Passio sancti Marci evangelistae die xxv mensis aprilis, hoc est vii kal. maii (fol. 77^v-79^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 25 Apr., tom. III, p. 347-49, sub titulo *Apostolatus Alexandrinus*.

17º Passio sancti Vitalis martyris Christi et sanctorum martyrum Gervasii et Protasii die xxvii mensis aprilis, hoc est iii kal. maii (fol. 79^v-81^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 19 Jun., tom. III, p. 821 sqq., num. 17-24.

18º Passio sancti Jacobi apostoli prima die mensis maii (fol. 81^v-82^r).

Vid. Append.

19º Passio sancti Philippi apostoli kal. maii (fol. 82^r-82^v).

Ed. apud Mombrition, tom. II.

20º Passio sancti Alexandri papae et martyris et aliorum sanctorum tertia die mensis maii, hoc est v nonas ejusdem mensis (fol. 82^v-87^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 3 Maii, tom. I, p. 371-75.

21º Passio sancti Matthaei apostoli xi kal. octobris (fol. 87^v-93^v).

Ed. apud Mombrition, tom. II.

22º Passio sancti Gordiani die x mensis maii, hoc est vi idus ejusdem mensis (fol. 93^v-95^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 10 Maii, tom. II, p. 552-53.

23º Passio sancti Pancratii martyris die xii mensis maii, hoc est quarto idus ejusdem mensis (fol. 95^r-96^r).

Ed. ibid., ad d. 12 Maii, tom. III, p. 21-22.

24º Passio sanctorum martyrum Nerei et Achillei [Domitillae, Euphrosynae et Theodorae] xii die mensis maii, hoc est quarto idus ejusdem mensis (fol. 96^r-103^r).

Ed. ibid., ad d. 12 Maii, p. 7-13.

25º Passio sancti Caesarii diaconi (fol. 103^r-103^v).

Passio secunda ed. ibid., ad d. 1 Nov., p. 118.

26º Relatio sancti Pastoris presbyteri titulo sanctae Pudentianae ad Timotheum presbyterum [de sancta Pudentiana] die xviii mensis maii, hoc est xiii kal. junii (fol. 103^v-104^v).

Ed. *Bibliothecae Casinensis* tom. III, Florilegii p. 350-51; exordium simile est illi quo legitur in codice Namurcensi 53 (vid. *Anal. Boll.*, tom. I, p. 510, 24º).

27º Passio sanctorum Marcellini et Petri exorcistae die ii mensis junii, hoc est iii nonas ejusdem mensis (fol. 104^v-106^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 2 Jun., tom. I, p. 171-73.

28º Passio sancti Erasmi Antiochensis civitatis episcopi die n^o mensis junii (fol. 106^v-110^r).

Ed. ibid., ad d. 2 Jun., p. 213-16.

29° Passio sancti Bonifacii martyris mense junio die **ii**, hoc est [nn] * nonas ejusdem (fol. 110^r-113^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 14 Maii, tom. III, p. 280-84.

* *numerus
erasus*

30° Passio sanctorum martyrum Primi et Feliciani die **viii** mensis junii, hoc est v idus ejusdem mensis (fol. 113^r-116^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 9 Jun., tom. II, p. 152-54.

31° Passio sanctorum martyrum Basilidis, Tripodis et Mandalis **xii** die mensis junii, hoc est ii idus ejusdem (fol. 116^r-117^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 12 Jun., p. 510, num. 2-5.

32° Passio sancti Bartholomaei apostoli die **xiii** mensis junii, hoc est idus ejusdem mensis (fol. 117^r-121^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 25 Aug., tom. V, p. 34-38.

33° Passio sancti Viti martyris, Modesti et Crescentiae, **xv** die mensis junii, hoc est xvii kal. julii (fol. 121^r-124^r).

Contracta ex Actis editis *ibid.*, ad d. 15 Jun., tom. II, p. 1020-26.

34° Passio sancti Jacobi apostoli filii Zebedei die **[xxv]** * mensis julii, hoc est viii kal. augusti (fol. 124^r-127^r).

Ed. *apud Mombritium*, tom. II.

35° Passio sanctorum Johannis et Pauli die **xxvi** mensis junii, hoc est vi kal. julii (fol. 127^r-130^r).

Ed. *apud Mombritium*, tom. I.

36° Passio sanctorum apostolorum Petri et Pauli die **xxviii** mensis junii, hoc est iii kalend. julii (fol. 130^r-136^r).

Epistola Marcelli edita apud Fabricium, Codex apocr. N. T., part. III, p. 632-53.

37° Passio sanctorum apostolorum Symonis Cananaei et Judae Zelotis die prima mensis julii * (fol. 137^r-142^v).

Ed. *apud Mombritium*, tom. II.

38° Passio sanctorum martyrum Processi et Martiniani die **ii** mensis julii, hoc est vi nonas ejusdem mensis (fol. 142^v-144^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 2 Jul., tom. I, p. 303-5.

* *numerus
erasus*

* *haec
(d. p. m. j.)
deleta sunt
superinducta
lineola et in
margine
substituta
sunt haec
alia : v kal.
novemb.*

39° Passio sanctorum martyrum Rufinae et Secundae die x mensis julii, hoc est vi idus ejusdem (fol. 144^r-145^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 10 Jul., tom. III, p. 10-11.

40° Passio sanctae Felicitatis cum septem filiis suis die decima mensis julii, hoc est vi idus ejusdem (fol. 145^v-147^r).

Ed. *ibid.*, p. 12-13.

41° Sermo Praxedis virginis [de Sta Praxedede] die xxi mensis julii, hoc est xii kal. augusti (fol. 147^r-147^v).

Relatio Pastoris presbyteri, ed. *ibid.*, ad d. 19 Maii, tom. IV, p. 300, num. 5-7.
Praemittitur exordium de quo *Anal. Boll.*, tom. I, p. 515, 65°.

42° Passio sancti Apollinaris martyris Christi die xxiii mensis julii, hoc est x kal. augusti (fol. 147^v-153^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 23 Jul., tom. V, p. 344-50.

43° Passio sancti Pantaleonis martyris die xxviii mensis julii, hoc est v kal. augusti (fol. 153^r-157^v).

Diversa ab eis quae editae sunt tum apud Mombrition, tom. II, tum *Act. SS.*, ad d. 27 Jul., tom. VI, p. 412-20.

Inc. *In civitate Nicomedia Maximianus imperator multum christianos persequebatur propter regnum et fidem Domini nostri Iesu Christi. Multi in montibus se abscondebant, alii in speluncis cum tribulacione vitam suam consummabant.*

Des... et sic consummatum est certamen sancti martyris. Sepultus est autem in eodem loco ubi decollatus est, in Nicomedia videlicet civitate foris muros in villa cuiusdam Adamantis scholastici, recipiens coronam caelestis gratiae a Patre et D. N. J. C., cui est honor, etc.

44° Passio sanctorum martyrum Simplicii, Faustini et Beaticis die xxviii mensis julii, hoc est quarto kal. augusti (fol. 157^v-158^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 27 Jul., tom. VIII, p. 36-37.

45° Passio sancti Felicis martyris atque pontificis via Portuense, die xxviii mensis julii, hoc est iii kal. augusti (fol. 158^v-159^r).

Ed. apud Mombrition, tom. I.

46° Passio sancti Stephani martyris atque pontificis die ii mensis augusti, id est iii nonas ejusdem (fol. 159^r-163^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 2 Aug., tom. I, p. 139-44.

47° Passio sancti Donati episcopi confessoris et martyris Christi **vii** die mensis augusti, hoc est **vii** idus ejusdem mensis (fol. 163^v-167^v).

Ed. apud Mombrition, tom. I.

48° Passio sanctorum martyrum Polycronii, Parmenii, Abdon et Sennes, Sixti, Laurentii, Hippolyti et aliorum multorum sanctorum die decima mensis augusti, hoc est **III** idus ejusdem mensis (fol. 167^v-176^v).

Excerpta ex diversis Passionibus. Exhibentur hic nempe ea quae leguntur in *Act. SS.*, tum ad d. 17 Febr., tom. III, p. 5-6, num. 3-5, tum ad d. 30 Jul., tom. VIII, p. 137-38, tum (cfr. ibid., p. 138, annot. c) ad d. 15 Apr., tom. II, p. 375, num. 2-4, et ad d. 6 Aug., tom. II, p. 140-41; deinde quae apud Mombrition, tom. II; postremo quae apud Surium ad d. 10 Aug., num. 23-28.

49° Passio sanctae Susannae martyris Christi die **xi** mensis augusti, hoc est **III** idus ejusdem mensis (fol. 176^v-182^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 18 Febr., tom. III, p. 61-64; additur in fine caput de martyrio sanctae Susannae, de quo ibid., p. 60, num. 4, sive *Acta edita* ibid., ad d. 11 Aug., tom. II, p. 631-32, num. 2-6.

50° Passio sancti Eupli levitae et martyris die **xii** mensis augusti, hoc est pridie idus ejusdem mensis (fol. 182^r-183^r).

Ed. ibid., ad d. 12 Aug., tom. II, p. 721-23; ast aliquanto prolixior in codice legitur, qui consentit cum codice olim Bollandiano Q. Ms. 6 in loco notato ibid., p. 722, annot. q.

51° Passio sancti martyris Eusebii presbyteri in Roma die **xiii** mensis augusti, hoc est **xviii** kal. septembris (fol. 183^r-184^r).

Ed. ibid., ad d. 14 Aug., tom. III, p. 116-17, num. 2-5.

52° Passio sancti Agapiti martyris die **xviii** mensis augusti, hoc est **xv** kal. septembris (fol. 184^r-186^r).

Ed. ap. Mombrition, tom. I.

53° Passio sancti Genesii martyris die **xxv** mensis augusti, hoc est **viii** kal. septembris (fol. 186^r-187^r).

Ed. ibid.

54° Passio beatae Seraphiae martyris die **xxviii** mensis augusti, hoc est **iii** kal. septembris (fol. 187^r-189^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 29 Aug., tom. VI, p. 500 sqq. num. 1-11.

55° Passio sanctae Sabinae martyris IIII kal. septembbris (fol. 189^r-190^r).

Ed. *ibid.*, p. 503-4, num. 12-15.

56° Passio sanctorum martyrum Primitivi, Cerealis, Zotici et Amantii X kal. decembris (fol. 190^r-192^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 10 Jun., tom. II, p. 265 sqq. At, licet verba sint eadem, stylus non parum diversus est, qualia nempe *Acta* erant in codice Baronii, de quo *ibid.*, p. 267, annot. s, t, u, z. Longiora etiam sunt haec tertia fere parte, qua *martyrium S. Cerealis* enarratur.

57° Passio sanctae Symphorosae et septem filiorum ejus V kal. juli (fol. 192^r-193^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 18 Jul., tom. IV, p. 358-59; praemittitur prologus recitatus *ibid.*, p. 355, num. 22. In ultima *Actorum* sententia pro *die XV kal. aug.* legitur in codice *die V kalendarum juli*. Exordii autem num. 6, inter voces *ad septem Biathanatos* et *quierit persecutio* haec inserta sunt:

Post septem vero dies in die octava martyrii eorum, filiam Hadriani imperatoris arripuit diabolus; et veniens ad locum ubi obvoluti erant sancti, clamabat per os ejus diabolus dicens: Domini mei septem germani martyres Christi, incenditis me miseram. Ipsum autem Hadrianum invasit timor, ut ossa ejus carperentur. Et dum vidissent eum magi et arioli ipsius sic concuti, fecerunt eum sub terra in palatio Tiburtino morari languentem, ibique eum die noctuque persistere, dicentes ei: Si lucem videris diei aut solis splendorem resperzeris, mox morieris. Sed cum prope annum ibi moratus fuisset, desiderio luminis caelestis ductus exicit foras. Et statim eum daemon arripuit et tamdiu vexavit quousque spiritum ejus abstulit. Factus est autem timor Christi et (quievit persecutio ....).

58° Vita et acta sancti Juvenalis episcopi Narniensis V nonas maii (fol. 193^r-195^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 3 Maii, tom. I, p. 387-90. Consentit codex maxime cum Vallicellano, de quo *ibid.*, p. 389, num. 8 et 9.

59° Vita et transitus sancti Casii episcopi Narniensis (fol. 195^v-197^r).

Nonnullis immutatis ed. ap. Surium, ad d. 29 Jun.

Inc. *Namque Gothorum tempore cum praefatus rex Totilla Narniis venisset, ei rur vitae venerabilis Casius ejus urbis episcopus occurrit. Cumque ex conspersione semper facies rubere consuererat. ....*

Des. *Vita* (fol. 196): *Quo tenso episcopus spiritum emisit. Sieque sancta illa anima ad gaudia aeterna perveniens a carnis corruptione soluta est. — Sequitur exhortatio, quae incipit: Quem, fratres carissimi, quem vir iste in morte sua fuerat contemplatus ...; et desinit ... etiam possidendo cuncta*

reliquias. Ipse nobis gaudia desiderata concedat qui nobis aeterna pacis remedia contulit J. C. D. N., qui vivit, etc.

60° Acta et passio beatissimi martyris Hadriani die VIII mensis septembris, hoc est VI idus ejusdem mensis (fol. 197^r-204^r).

Ed. ap. Mombrition, tom. I.

61° Passio sancti Jacynthi martyris XI die mensis septembris, hoc est III idus ejusdem mensis (fol. 204^r-204^v).

Ed. ibid., tom. II.

62° Passio beatissimi Cornelii papae urbis Romae die XIII mensis septembris, hoc est XVIII kalendarum octobris (fol. 204^v-205^v).

Ed. ibid., tom. I.

63° Passio beati Cypriani martyris XVIII kal. octobris (fol. 205^v-206^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 14 Sept., tom. IV, p. 332-33; prima verba paulum diversa sunt.

64° Passio beatissimi Cypriani et Justinae virginis XVIII die kalendarum octobris (fol. 206^v-210^v).

Ed. ibid., ad d. 26 Sept., tom. VII, scilicet pars I, p. 217-19 et pars III, p. 242-45; haec vero graecae passionis versio convenit cum ea de qua ibid., p. 245, annot. t.

65° Passio beatissimorum martyrum Luciae et Geminiani die XVI mensis septembris, hoc est XVI kalendarum octobris (fol. 210^v-215^r).

Ed. apud Mombrition, tom. II.

66° Passio sanctae Euphemiae martyris die XVI mensis septembris, hoc est XVI kalendarum octobris (fol. 215^r-219^r).

Ed. ibid., tom. I.

67° Vita et passio sancti Eustathii martyris et filiorum ejus die XX mensis septembris, hoc est XII kalendarum octobris (fol. 219^r-224^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 20 Sept., tom. VI, p. 123-27. Om. prol.

68° Acta et passio beatissimorum martyrum Cosmae et Damiani die XXVII mensis septembris, hoc est V kal. octobris (fol. 224^v-227^v).

Ed. ibid., ad d. 27 Sept., tom. VII, p. 474-78.

69° Passio sanctorum martyrum Sergii et Bacchi die vii mensis octobris, hoc est non. ejusdem mensis (fol. 227^r-233^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 7 Oct., tom. III, p. 863-69.

70° Passio sancti Calixti papae urbis Romae die xiii mensis octobris, hoc est pridie idus ejusdem mensis (fol. 233^r-235^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 14 Oct., tom. VI, p. 439-41.

71° Passio sanctorum martyrum Chrysanthi et Dariae die xxv mensis octobris, hoc est viii kal. novembris (fol. 235^r-241^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 25 Oct., tom. XI, p. 469-84.

72° Passio sancti Caesarii prima die mensis novembris (fol. 241^r-243^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 1 Nov., tom. I, p. 106-17.

73° Passio beatorum martyrum Symproniani, Claudii, Nicostrati, Castorii et Simplicii die viii mensis novembris, hoc est vi idus ejusdem (fol. 243^r-247^r).

Ed. ap. *Mombritium*, tom. I.

74° Passio sancti Theodori martyris die viii mensis novembris, hoc est v idus ejusdem mensis (fol. 247^r-250^r).

Ed. *ibid.*, tom. II.

75° Passio beatissimi Mennae martyris die xi mensis novembris, hoc est iii idus ejusdem mensis (fol. 250^r-252^v).

Ed. *ibid.*

76° Passio sanctae Caeciliae martyris die xxii mensis novembris, hoc est x kal. decembris (fol. 252^r-260^r).

Ed. *ibid.*, tom. I, et apud Ant. Bosium, *Historia Passionis B. Caeciliae virginis* (Rome, 1600), p. 2-34.

77° Passio sancti Longini martyris die xxii mensis novembris, hoc est x kalendarum decembris (fol. 260^r-261^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 15 Mart., tom. II, p. 384-86.

78° Passio sancti Clementis martyris atque pontificis

die xxiii mensis novembris, hoc est viii kalendarum decembris (fol. 262^r-264^v).

Ed. ap. Mombritium, tom. I.

79° Expositio Gregorii Turonensis episcopi Turonensis ecclesiae de libro miraculorum beatissimi Clementis martyris atque pontificis (fol. 264^v-265^r).

Ed. ibid., continuo post Passionem.

80° Item aliud miraculum (fol. 265^r-265^v).

Ed. ibid.

81° Passio sancti Chrysogoni martyris die xxiii mensis novembris, hoc est viii kal. decembris (fol. 265^v-274^r).

Edita quoad primam partem apud Mombritium, tom. I; quoad alteram, in *Bibliotheca Casinensi*, tom. III, Florilegii p. 179-84.

82° Passio sancti Saturnini martyris die xxviii mensis novembris, hoc est iii kal. decembris (fol. 274^v-275^r).

Desumpta ex *Actis S. Marcelli* ed. *Act. SS.*, ad d. 16 Jan., tom. II, p. 5 sqq., scilicet num. 1, compendium num. 2-6, et numm. 7, 8.

83° Passio sancti Andreae apostoli die xxx mensis novembris, hoc est pridie kal. decembris (fol. 275^r-278^r).

Epistola ecclesiae Achaiae, ed. ap. Surium, ad d. 30 Nov.

84° Passio sanctae Barbarae martyris Christi die iii mensis decembris, hoc est ii non. ejusdem (fol. 278^r-280^r).

Ed. ap. Zaccaria, *Dissertationes latinae*, tom. I, p. 137-42.

85° Acta sancti Nicolai episcopi Myrensis atque Lyciae * *cod. Lucium metropoleos die vi mensis decembris, id est viii idus (fol. 280^r-282^r).

Versio latina Actorum graecorum quae edidit Nic. Carminius Falconius, *S. Nicolai Acta primigenia*, p. 30-31.

86° Passio sancti Sabini episcopi vii idus decembris (fol. 282^r-284^v).

Ed. ap. Baluzium, *Miscellanea* (ed. J. D. Mansi), tom. I, p. 12-14.

87° Passio beatissimae Luciae martyris xiii die mensis decembris, hoc est ejusdem idus mensis (fol. 284^v-286^r).

Ed. ap. Surium, ad d. 13 Dec.

88° Passio sanctae Eugeniae martyris xxiiii die mensis

decembris, hoc et viii kal. januarii (fol. 286^r-288^v, 290^r-292^v et 296^r).

Alia versio Vitae editae ap. Rosweydum, *Vitae Patrum*, p. 340-49 (P. L., tom. LXXIII, p. 605-20).

89° *Passio sancti Johannis apostoli et evangelistae*
xxvii die mensis decembris, hoc est vi kal. januarii
(fol. 296^r-296^v, 289^r-289^v, 293^r-295^v).

Ed. ap. Fabricium, *Cod. apocr. Novi Test.*, parte iii, p. 604-622. Pauca verba in fine desiderantur.

90° In indice toti volumini (fol. 1^v) praefixo signata est praeterea *Passio sancti Maximi sociorumque*, quae jam desideratur.

Appendix ad cod. 144.

PASSIO S. JACOBI EP. HIEROSOL. (Cfr. supra, p. 127, 18°).

Passio sancti Jacobi apostoli prima die mensis maii.

Jacobo apostolo praesidente cathedram ecclesiae Hierosolymorum, orta est perturbatio judaeorum, scribarum et pharisaeorum. Et comprehendentes Jacobum posuerunt supra pinnam templi dicentes: *Oramus te, virorum optime et justissime, quoniam ad diem istum sanctum paschae convenit multitudo populi Israel, 5 non solum de civitatibus vicinis, sed ex aliis quae longe sunt positae, qui omnes hanc de te habent adscriptionem quod sis ita justus ut par justitiae tuae inveniri non possit. Ideo fac sermonem ad omnes ut non errant dicentes Jesum Nazarenum Christum esse filium Dei.* Tunc Jacobus accepta occasione voce magna clamavit ad omnem populum dicens: *Viri Israelitae, ob hoc in sublimem locum levatus sum ut 10 testimonium dicam de Jesu Nazareno, quem crucifixerunt scribæ et pharisæi dicentes quod magus esset et non esset verus filius Dei. Ille autem verus est filius, qui est antequam caelum et terra fieret ex Patre genitus. Hic nostris his temporibus ex semine David ex virginali utero hominem natum accepit. Qui natus est sub Herode rege, passus cruce* sub Pontio praeside. Hic tertia die resurrexit a mortuis et dedit 15 nobis discipulis suis potestatem in suo nomine caeos illuminare, daemones fugare, curare omnes infirmos et mortuos suscitare. Cumque probasset nobis se in veritate surrexisse a mortuis, commemorans omnia quae docuerat ante passionem suam, ita ut cibum sumeret et in manus suas signa clavorum crucis ostenderet, ac memoraret quod esset ascensurus ad Patrem suum in caelos, nos vero omnes discipuli ejus 20 tristaremus, ille vero prohibuit tristitiam nostram dicens: Gaudete, quia vado ad Patrem et mitto robis Spiritum sanctum Paraclitum. Igitur videntibus nobis post xl dies resurrectionis suaee ascendit ad caelos. Cumque illum stupreremus euntem, apparuerunt nobis duo angeli dicentes: Hic Jesus qui ablatus est a vobis sic veniet*

* ita cod.

sicut vidistis eum euntem in caelos. Post non multos vero dies sedentibus nobis et docentibus populis quod verus sit Deus et de Deo natus, subito venit super nos Spiritus sanctus sicut lux de caelo et unumquemque nostrum ita inflammavit ut omnium nobis gentium linguas aperiret, ut unicuique genti sua lingua loqueremur
 5 *magnalia Domini nostri Jesu Christi filii Dei vivi.* Tunc ascendentibus ad eum pharisei dixerunt: *Nos te rogavimus ut errorem populo tolleres de Jesu; tu autem ampliasti.* Quibus Jacobus dixit: *Ego errorem tuli et veritatem ostendi.* Sed cum haec agerentur et viderent omnes gratulari in praedicatione ejus, ut et crederent in Jesum, praecipitaverunt eum ex alto. Et corrueens stabat fortis, et nihil laesum
 10 habens, melius praedicabat. Tunc iratus quidam ex phariseis perticam fullonis arripuit et dedit fortiter in capite ejus et ejecit cerebrum ejus. Cumque populi vellent eos comprehendere qui haec fecerant, fugerunt. Populi autem cum omni honore sepelierunt eum ibi juxta templum, credentes in Christum filium Dei vivi: in quo loco colitur sancta passio ejus usque in hodiernum diem. Explicit passio
 15 sancti Jacobi apostoli.

XXI. Cod. sign. n. 150 (al. 137 2/A).

Foliorum 181, formae majoris (0^m,385 × 0,28), columnis binis, exaratus saec. XII.

Fol. 1^r notatum est saec. XVIII: *Ex bibliotheca capituli Carnotensis... n° 29.*

Legendarium, in quo Vitis seu Passionibus interpositae leguntur passim annuntiationes martyrologiae.

1° [Vita sancti Simeonis Stylitae] (fol. 1^r-2^r).

Alia versio Vitae editae *Act. SS.*, ad d. 5 Jan., tom. I, p. 264-68.

Inc. (initio mutila): *Advocans sanctorum monachorum congregationem exposuit eis quod viderat...*

Des... aut non minora quam illa quae prius per illum in columna positum Christus operari dignatus est...

2° [Vita sancti Gregorii papae] (fol. 2^r-31^r).

Pars Vitae auctore Joanne diacono, ed. *ibid.*, ad d. 12 Mart., tom. II, p. 138 sqq., scilicet a lib. I, num. 1 usque ad lib. III, num. 29 init. Praemittuntur libris II et III indices capitulorum.

3° II kal. januarii vita sancti Silvestri papae (fol. 32^r-48^r).

Ed. ap. Mombritium, tom. II.

4° Eodem die passio sanctae Columbae martyris (fol. 48^r-48^v).

Compendium Passionis ed. *Catal. Brux.*, tom. I, p. 302-6.

5° Eodem die vita sanctae Genovefae virginis (fol. 49^v-54^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 3 Jan., tom. I, p. 138-43.

6° **Vita Pauli primi eremita** (fol. 56^r-58^r).

Vita auctore Hieronymo, ed. P. L., tom. XXII, p. 17-28.

7° **Vita sancti Hilarii confessoris** (fol. 58^r-60^r).

Vita auctore Fortunato ed. *Act. SS.*, ad d. 13 Jan., tom. I, p. 790-93 ; om. prol.

8° **Miracula ejusdem** (fol. 60^v-61^v).

Ed. *ibid.*, p. 793-95 ; om. prol.

9° **xix kal. februarii vita sancti Felicis junioris** (fol. 61^v-63^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 14 Jan., p. 951.

10° **[Passio sancti Marcelli papae]** (fol. 63^r-66^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 16 Jan., tom. II, p. 5-9.

11° **Vita sancti Fursei confessoris** (fol. 66^r-70^v).

Liber I Vitae editae *ibid.*, p. 36-41, omissa num. 39 post verba (lin. 2) *causa ecclesiae*.

12° **Vita vel passio Speusipi, Eleusipi, Meleusipi** (fol. 70^v-74^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 17 Jan., p. 76-80. Om. num. 1, id est prologus.

13° **Eodem die vita sancti Launomari abbatis** (fol. 74^r-78^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 19 Jan., p. 230-35.

14° **Eodem die sancti Sebastiani martyris** (fol. 78^v-91^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 20 Jan., p. 265-78.

15° **Vita sanctae Agnetis martyris** (fol. 91^v-94^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 21 Jan., p. 351-54.

16° **Passio sancti Vincentii martyris** (fol. 95^r-98^r).

Qualis legitur in codice 144; vide supra p. 126, 9°. Non tamen om. num. 1.

17° **Sermo de sancto Polycarpo** (fol. 99^r-101^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 26 Jan., tom. II, p. 705 sqq. Om. pars ultima, inde a num. 11 extr.

18° **Vita sancti Juliani Cenomanensis episcopi** (fol. 101^r-104^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 27 Jan., p. 762-67.

19° **Passio sancti Ignatii episcopi et martyris** (fol. 105^v-109^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 1 Febr., tom. I, p. 29-32.

20° **Passio sanctae Agathae virginis et martyris** (fol. 110^r-112^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 5 Febr., p. 615-18. Om. num. 1.

21° Passio sanctae Julianae martyris (fol. 113^r-115^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 16 Febr., tom. II, p. 873-77. Om. *prima sententia*.

22° Kal. martii vita sancti Albini episcopi et confessoris (fol. 116^v-118^v).

*Vita auctore Fortunato, ed. *ibid.*, ad d. 1 Mart., tom. I, p. 57-60. Om. *prol.**

23° Vita sancti Gregorii (fol. 119^v-124^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 12 Mart., tom. II, p. 130-37.

24° Vita sancti Leobini (fol. 124^v-127^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 14 Mart., p. 350-54.

25° Vita sancti Benedicti abbatis (fol. 128^v-137^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 21 Mart., tom. III, p. 277-88.

26° Vita sancti Ambrosii (fol. 138^v-144^r).

Vita auctore Paulino, ed. P. L., tom. XIV, p. 27-46.

27° Vita sancti Georgii (fol. 144^v-147^v).

*Passio de qua in *Catal. Brux.*, tom. I, p. 148, 74^r.*

28° [Item vita sancti Georgii] (fol. 147^v-149^r).

Inc. Tantas itaque ac tales martyrum laudes roseis cruorum passionibus consecratas * omittit tantae virtutis agonem impensis enarrare. Dacianus igitur imperator diabolica dominatione arreptus omnem provinciam suae imperio ditioni * subdidit, misitque potestatem super reges et praesides principatum gerens.

* *quaedam praetermissa?*
* *ita cod.*

Des. ... repentinus eos turbinum ignei currus circumdederunt et pariter uno momento flammeo gladio devorati sunt. Beatus vero Georgius ab angelis coronatus est in caelis. ...

29° Vita sancti Marci evangelistae (fol. 149^v-150^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 25 Apr., tom. III, p. 347-49.

30° Vita sancti Vitalis martyris (fol. 151^r-151^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 19 Jun., tom. III, p. 821-22, nempe num. 19-21 med. (... *migraret ad Christum*).

31° Vita sancti Philippi apostoli (fol. 152^r-152^v).

Ed. ap. *Mombritium*, tom. II.

32° Vita sancti Jacobi apostoli (fol. 152^v-153^r).

Eadem quae legitur in cod. 144, 18° (edita supra, p. 136).

33° Inventio sanctae crucis (fol. 154^r-156^v).

Ed. ap. *Mombritium*, tom. I.

34° Vita sancti Quirici qui et Judas dicitur (fol. 156^v-158^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 4 Maii, tom. I, p. 449-50. *Praemittitur prologus editus ibid., p. 445.*

35° Vita Beati confessoris (fol. 160^r-161^r).

Inc. *Cum igitur per abrupta vitiorum plurimi pergerent et paene totius orbis loca cultores daemonum nimia sagacitate dominarentur.....*

Des. *Cumque a religiosis viris in eadem crypta honorabiliter fuisse humatus, coeperunt illico vehementius inibi virtutes succrescere, miracula.... Quod in honorem.....*

Una nempe ex Vitis de quibus *Act. SS.*, ad d. 9 Maii, tom. II, p. 364, num. 2. Om. miraculum enarratum *ibid.*, p. 366, num. 7.

36° Vita sancti Januarii [immo Gordiani] (fol. 161^r-162^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 10 Maii, tom. II, p. 552.

37° vi idus maii vita sancti Andeoli (fol. 162^r-165^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 1 Maii, tom. I, p. 35-39. Interpolata est, ut erat in codice Andainensi, de quo *ibidem* in annotatis.

38° ii idus maii vita sancti Pontii martyris (fol. 166^r-170^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 14 Maii, tom. III, p. 274-79.

39° [Passio sanctorum martyrum Hermetis et Alexandri] (fol. 170^r-173^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 3 Maii, tom. I, p. 371-75.

40° Passio sancti Peregrini (fol. 174^r-175^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 16 Maii, tom. III, p. 563-64.

41° [Vita sancti Emani] (fol. 175^v-178^v).

Ed. *ibid.*, p. 596-99. Additur colophon :

*Martyris Emani Carnotis in urbe sepulti
Passio cara Deo feliciter est recitata.*

42° [Passio sancti Desiderii] (fol. 179^v-181^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 23 Maii, tom. V, p. 244-46.

43° [Passio sancti Prisci martyris] (fol. 181^r-181^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 26 Maii, tom. VI, p. 365 sqq. Reliquis codicis foliis deficientibus desinit mutila num. 1 extr.

XXII. Cod. sign. n. 155 (al. 162 2/B).

Foliorum 256, formae mediocris (0^m,34 × 0,255), lineis plenis, exaratus saec. XI, praeter fol. 252-256, descripta saec. XIII.

Fol. 1^r notatum est saec. XVIII: *Ex bibliotheca capituli Carnotensis, n° 27, in folio.* Unicum in codice continetur documentum aliquatenus hagiographicum, scilicet

[Sermo] in festivitate beatae Annae (fol. 252^r-266^r).

Inc. *Postulatis, filiae Jerusalem, postulatis, sorores dilectissimae, ut si quid alicubi forte in graecis voluminibus de sancta ac beatissima Anna...*

Des. *Idcirco laetamini, dilectissimae, laetamini, inquam, et laudate Deum in hac celebri festivitate...*

XXIII. Cod. sign. n. 164 (al. 172 2/c).

Foliorum 134, formae mediocris (0^m,305 × 0,21), columnis binis, exaratus saec. XII. Fol. 1^r scriptum est saec. XVIII: *Ex bibliotheca capituli Carnotensis... n° 55.*

Actus Malchi monachi captivi a beato Hieronymo de syro sermone in latinum translati (fol. 39^r-41^r).

Ed. P. L., tom. XXIII, p. 53-60.

XXIV. Cod. sign. n. 168 (al. 192 2/B).

Foliorum 158, formae mediocris (0^m,265 × 0,18), columnis binis, exaratus saec. XII.

Fol. 1^r notatum est saec. XVIII: *Ex bibliotheca capituli Carnotensis. — D. 11. — Manuscripta undecimi saeculi. 1 vol. in-4°. N° 45.*

1° Vita sanctorum Patrum (fol. 1^r-44^r).

Historia monachorum auctore Rufino Aquileensi, ed. P. L., tom. XXI, p. 378-462.

2° Adhortationes sanctorum Patrum ad monachos (fol. 44^r-155^r et 157^r-158^r).

Distributae in libellos seu capitula viginti, quorum praemissus est index. Horum priores octodecim leguntur inter *Vitas Patrum*, lib. v, P. L., tom. LXXIII, p. 855-988. Decimus nonus, vicesimus (qui in indice praemisso signatus non est) et vice-simus primus (in indice vicesimus) iidem sunt cum tribus libellis prioribus libri vi de *Vitis Patrum*, ibid., p. 993-1014. Sequuntur (fol. 149^r-152^r) *VII capitula quae misit abbas Moyses abbati Pimenio* (P. L., tom. cit., p. 1014) usque ad *feris similes sumus* (ibid., p. 1019, lin. 1). Reliqua, praeter admodum pauca (scilicet ibid., p. 1039-40, lib. vii, cap. 17, numm. 1, 2) non repperimus inter *Verba Seniorum* neque inter *Aegyptiorum Patrum sententias* editas P. L., tom. LXXIV, p. 381-94; sed neque in Palladii *Historia Lausiaca* vel aliis partibus librorum de *Vitis Patrum*.

3° [Vita sanctae Thaisis] (fol. 155^r-156^r).

Ed. P. L., tom. LXXIII, p. 661-62.

4° Vita sanctae Marinae virginis (fol. 156^r-157^r).

Ed. ibid., p. 691-94.

XXV. Cod. sign. n. 190 (al. 500 5/A).

Foliorum 298, formae majoris (0°,488 × 0,34), columnis binis, exaratus partim saec. XII (fol. 1-244), partim saec. XIII-XIV (fol. 245-279), partim saec. XIV (fol. 280-283 et 286-296), partim saec. XV (fol. 284-285 et 297-298). Litterae initiales eximie sunt depictae.

Fol. 1^r scriptum est saec. XVII: *Ex bibliotheca capituli Carnotensis, in fol. n° 58 bis. I. 1.*

Legendarium, in quo omnes Vitae per lectiones distributae sunt et plurimae plus minus compendiatae.

1° Passio sancti Andreae apostoli (fol. 1^v-3^v).

Epistola ecclesiae Achaiae, ed. ap. Surium, ad d. 30 Nov.

2° Vita sancti Tugduali papae (fol. 3^v-6^r).

Edita ex apographis recentioribus a cl. v. A. de la Borderie, *Les trois vies anciennes de saint Tudual* (Paris, H. Champion, 1877), p. 14-21. Variantes lectiones hujus codicis et encomium seu compendium metricum Vitae subjectum vid. infra in Append.

3° Vita beati Nicolai episcopi et confessoris (fol. 6^v-10^r).

Ed. ap. Carminium Falconium, *Sancti Nicolai Acta primigenia* (1751), p. 113-24, num. 2-18.

4° In translatione sancti Aniani (fol. 10^v-11^r).

Ed. in *Anal. Boll.*, tom. VII, p. 321.

5° Passio sanctae Luciae virginis (fol. 11^r-12^v).

Ed. ap. Surium, ad d. 13 Dec.

6° Vita sancti Thomae apostoli (fol. 12^v-15^r).

Historiae apostolicae lib. IX num. 1-24, ed. ap. Fabricium, *Cod. apocr.*, part. 1, p. 687-734.

7° Vita sancti apostoli Johannis (fol. 18^v-21^v).

Ed. ap. Mombritium, tom. II. (... consequuntur effectum).

8° In octavis Innocentium (fol. 21^v-22^v).

Versio aliqua Eusebii Caesariensis, nempe *Historiae ecclesiasticae* lib. I cap. v (ἢ δὴ οὖν τοῦτο δεύτερον...), cap. vi et viii.

Inc. *Secundo et quadragesimo imperii Cesaris Augusti anno. ...*

Des. *Talis igitur Herodis extitit finis pro scelere quod in Bethleem erga parvulos gesserat et pro insidiis Domini nostri Jesu ac Salvatoris.*

9° Vita sancti Silvestri (fol. 22^v-31^r).

Ed. ap. Mombritium, tom. II.

10° Vita sancti Hilarii episcopi et confessoris (fol. 33^v-35^v).

Liber primus Vitae ed. *Act. SS.*, ad d. 13 Jan., tom. I, p. 790 sqq. Prologus om.

11° Vita sancti Felicis presbyteri (fol. 35^v-36^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 14 Jan., p. 951.

12° Vita sancti Boniti episcopi (fol. 36^r-37^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 15 jan., p. 1070 sqq. In codice praetermissa sunt prol., num. 2 extr. (a verbis *Quod ita splendide*) usque ad num. 3 extr. (... *ad propria reducebat*), num. 8, num. 17 (a verbis *Qui locus tam remotus*); num. 18: sequentia etiam plurimum sunt contracta. Omnino autem omissa sunt quae narrantur num. 29-40.

13° Vita sancti Marcelli papae et martyris (fol. 37^v-39^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 16 Jan., tom. II, p. 5 sqq. Om. num. 10 (a verbis *Et dum multo tempore ...*) usque ad num. 20 extr. (... *ad gloriam et laudem Dei*), num. 21 (a verbis *Translata sunt ...*) usque ad num. 22 (... *eam damnavit*), et numm. 23, 24.

14° Natalis sanctorum martyrum Speusipi, Eleusipi et Meleusipi (fol. 39^r-41^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 17 Jan., p. 76-80. Prologus om.

15° Vita sancti Launomari confessoris (fol. 41^r-45^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 19 Jan., p. 230 sqq. Om. prol. et numm. 26, 27.

16° Vita sancti Sebastiani martyris (fol. 45^r-48^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 20 Jan., p. 265 sqq. Om. num. 10 (a verbis *Atque utinam solus*) ad num. 22 (... *dum jugulat occisus est*), num. 27 (*Gloriosiores faciunt ...*), num. 28, num. 31 (*Vetus hoc est artificium ... usque ad pergamus ad Christum*), num. 36 (*Hanc dum exuerent usque ad ejus fructus ostenditur*), num. 37 (*et quasi fideles milites ...*), num. 40 (*Tranquillinus dixit: Per gloriam vestram ...*) ad num. 46 init. (*Praefectus dixit ...*). In reliquis etiam multa ex sermonibus colloquientium brevitalis causa omissa sunt; omnino desiderantur numm. 64-74; sequentia brevissime compendiata.

17° Passio sanctorum virginum Agnetis et Emerentianae (fol. 48^v-50^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 21 Jan., p. 351-53. Om. num. 13 (*Emerentiana autem ...*) usque ad finem Vitae (cfr. *infra*, 19°).

18° Passio sancti Vincentii martyris (fol. 50^v-53^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 22 Jan., p. 394-98.

19° Natalis sanctae Emerentianae virginis (fol. 53^v-54^r).

Ex *Actis S. Agnetis*, ed. *ibid.*, ad d. 21 Jan., p. 353 sqq., scilicet num. 13 (*Emerentiana autem ...*) usque ad finem Vitae.

20° Passio sancti Babylae episcopi et martyris (fol. 54^r).

Desumpta ex *Adone*, ad d. 24 Jan., addita clausula: *Referuntur etiam passi cum eo tres parvuli, id est Urbanus, Prilidanus et Epolonus.*

21° Conversio sancti Pauli (fol. 54^r-54^v).

Ex *Actis apostolorum*, cap. ix, vers. 1-31 incl.

22° Natalis sancti Polycarpi martyris (fol. 54^v-56^r).

Epistola ecclesiae Smyrnensis, ed. *Act. SS.*, ad d. 26 Jan., tom. II, p. 705-7. At versio haec paulo brevius et verbis aliquanto diversis concepta est; omissa etiam sunt quae narrantur numm. 16, 17.

23° Natalis sancti Juliani episcopi et confessoris (fol. 56^r-59^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 27 Jan., p. 762-67. Om. numm. 1 init. (*Et antiqui hostis versutia...*), 2, 3.

24° Passio sancti Ignatii episcopi (fol. 61^r-63^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 1 Febr., tom. I, p. 29-32. Sed in compendium redactum est colloquium S. Ignatii cum Trajano.

25° Passio sanctae Agathae virginis (fol. 65^r-66^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 5 Febr., p. 615. Om. num. 1-8.

26° [Vita] sanctae Scholasticae virginis (fol. 66^v-67^r).

Ex dialogis S. Gregorii ed. *ibid.*, ad d. 10 Febr., tom. II, p. 402. Incipit a medio num. 1: *Soror sancti Benedicti Scolastica nomine...*

27° Passio sancti Valentini presbyteri (fol. 67^r-68^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 14 Febr., p. 753-54.

28° Natalis sancti Albini episcopi et confessoris (fol. 69^r-70^v).

Vita auctore Fortunato, ed. *ibid.*, ad d. 1 Mart., tom. I, p. 57-60. Om. prol., num. 10 (a verbo *In vicum...*) et aliquae etiam subinde sententiae.

29° Vita sancti Leobini episcopi et confessoris (fol. 70^v-74^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 14 Mart., tom. II, p. 350-54. Folio exciso, deficiunt numm. 2 (a verbo *temporis morabatur...*) et sqq. ad num. 8 *qui aliorum infirmitatibus...*

30° Passio sancti Georgii martyris (fol. 74^v-77^r).

Eadem de qua *Catal. Brux.*, tom. I, p. 148, 74^r.

31° Passio sancti Vitalis martyris (fol. 77^r-77^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 19 Jun., tom. III, p. 812-22, num. 19-21 med. (... *migraret ad Christum*).

32° Sanctorum Philippi et Jacobi (fol. 78^v-78^r).

Vita S. Philippi ed. ap. Mombritium, tom. II; Vita vero Jacobi eadem est quae legitur in cod. 144, 18° (supra, pag. 136).

33° Vita sancti Athanasii episcopi et confessoris (fol. 78^v-79^r).

Ex Adone, ad d. 2 Maii.

34° Passio sanctorum martyrum Alexandri, Eventii et Theoduli (fol. 79^r-80^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 3 Maii, tom. I, p. 371-75, sed passim brevior, maxime a num. 5.

35° Inventio sanctae crucis (fol. 80^v-81^r).

Ex Adone ad d. 3 Maii.

36° Natalis sancti Johannis ante Portam Latinam (fol. 81^r-81^v).

Ex eodem ad d. 6 Maii.

37° Natalis sancti Beati (fol. 81^v-82^v).

Inc. *Cum igitur per abrupta vitiorum plurimi pergerent, et paene totius orbis loca cultores daemonum nimia sagacitate dominarentur...*

Des. *Cumque a religiosis viris in eadem crypta honorabiliter fuisse humatus, coeperunt in eo vehementius inibi virtutes succrescere, miracula... Quod ad honorem...*

Una nempe ex Vitis de quibus *Act. SS.*, ad d. 9 Maii, tom. II, p. 364, num. 2; om. miraculum enarratum *ibid.*, p. 366, num. 7.

38° Natalis sancti Gordiani (fol. 82^r-83^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 10 Maii, p. 552-53.

39° Natalis sanctorum martyrum Nerei et Achillei (fol. 83^r-83^v).

Ex Adone ad d. 12 Maii. Subjungitur ex eodem annuntiatio S. Pancratii.

40° Vita beati Emani martyris (fol. 83^v-85^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 16 Maii, tom. III, p. 596-99. Om. prol.

41° Natalis sanctae Potentianae virginis (fol. 85^v-86^r).

Ex Adone ad d. 19 Maii.

42° Vita sancti Austregisili episcopi et confessoris (fol. 86^r-87^r).

Contracta ex Vita ed. *Act. SS.*, ad d. 20 Maii, tom. 5, p. 229^r-32^r.

43° Passio sancti Desiderii episcopi (fol. 87^r-87^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 23 Maii, tom. V, p. 244-46, scilicet num. 1-6; sed in fine multum est contracta.

44° Vita sancti Carauni martyris (fol. 87^v-90^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 28 Maii, tom. VI, p. 749-54. Om. prol.

45° Passio sanctorum martyrum Cantii, Cantiani et Canti[anillae] (fol. 90^r-90^v).

Contracta ex ea quae edita est *ibid.*, ad d. 31 Maii, tom. VII, p. 428-30. Om. num. 1. Vide *Anal. Boll.*, tom. I, p. 511, 32^r.

46° *Passio sanctorum martyrum Marcellini et Petri*
(fol. 90^v-92^v).

Ed. ibid., ad d. 2 Jun., tom. I, p. 171-73.

47° *Vita sancti Liphardi presbyteri* (fol. 92^v-93^v).

Contracta ex Vita edita ibid., ad d. 3 Jun., p. 300-2. Omm. num. 1.

48° *Vita sancti Bonifacii* (fol. 93^v-94^r).

Ex Adone ad d. 5 Jun.

49° *Vita sancti Medardi episcopi* (fol. 94^r-95^r).

Contracta ex Vita auctore Fortunato, ed. *Act. SS.*, ad d. 8 Jun., tom. II, p. 79-82.

50° *Natalis sanctorum martyrum Primi et Feliciani*
(fol. 95^r).

Ex Adone ad d. 9 Junii.

51° *Vita sancti Barnabae apostoli* (fol. 95^r-96^r).

Contracta ex Vita edita apud Mombritium, tom. I, fere iisdem scilicet verbis servatis; sed non pauca passim praetermissa sunt.

52° *Inventio et translatio sanctorum martyrum Nazarii et Celsi* (fol. 96^r).

Ex Adone ad d. 12 Junii.

53° *Passio sanctorum Rufi et Valeriani* (fol. 96^v-97^r).

Contracta ex Passione ed. *Act. SS.*, ad d. 14 Jun., tom. II, p. 796-97.

54° *Passio sanctorum martyrum Viti et Modesti et Crescentiae martyris* (fol. 97^r-98^v).

Contracta ex Actis ed. *ibid.*, ad d. 15 Jun., p. 1020-26. Convenit cum *Passione quae legitur in cod. 144* (Vide supra, p. 129, 33°).

55° *Passio sanctorum Cirici et Julitae* (fol. 98^v-99^r).

Inc. Temporibus Aurelii Alexandri imperatoris maximā vexatione ecclesiae agitabantur, et ipse innumeros sanctos viros variis cruciatibus et excogitatis affecit poenarum mortibus.

Des. Et sic postquam tot agones martyrum celebraverunt, felices ipsorum animae candidatis sanctorum martyrum sociatae sunt choris, recipientes singulas immortalitatis suae stolas a magnifico remuneratore Iesu Christo...

56° *Vita sancti Aviti* (fol. 99^v-100^v).

Contracta ex Vita ed. *Act. SS.*, ad d. 17 Jun., tom. III, p. 351-60. Omm. prol. et num. 21-25.

57° *Passio sanctorum Marci et Marcelliani* (fol. 100^v).

Pars prior compendio desumpta est ex Passione eorundem ed. *ibid.*, ad d. 18 Jun., tom. III, p. 567 sqq.; *posterior ex Adone* ad d. 18 Junii.

58° **Passio sanctorum Gervasii et Prothasii** (fol. 100^v-103^r).

Passio incipit: *In tempore illo Philippus quidam filio suo in domo sua sancti Gervasii et Prothasii corpora sepelivit. Quorum pater... (Act. SS., ad d. 19 Jun., tom. III, p. 821, num. 18 extr. usque ad finem num. 21). Inde annexa sunt quaedam ex Passione SS. Nazarii et Celsi edita Anal. Boll., tom. II, p. 302 sqq., scilicet num. 1 et num. 2 usque ad verba confundetur Nero (lin. 23). Tum pergit cod.: Post tertium vero diem sedit Nero furens et aestuans, turpis visu et jussit sibi offerri sanctos martyres Nazarium, Gervasium Prothasiumque. Cumque statuisserunt eos ministri ante tribunal, tenebrae (ibid., p. 304, lin. 8) ... ira Nero dixit: Maleficii... (lin. 13) ... dtis meis, quia immolare contemnitis. Sanctus Nazarius dixit: Dii vestri (lin. 21)... mereantur. Dixitque ad eos Nero: Nolite (lin. 31)... usque ad finem num. 7. Deest in cod. initium num. 8 usque ad ambulavit (lin. 13). Inde rursus convenient ambae narrationes usque ad consumptus est (p. 307, lin. 3). Post haec leguntur sequentia ex Passione edita Act. SS., tom. cit., p. 822, nempe numm. 22, 23: ac denique reliqua pars convenit cum reliqua parte Passionis SS. Nazarii et Celsi, ut edita est Anal. tom. cit., p. 307, inde a lin. 3 (Tandem...). Est ergo eadem haec Passio cum ea de qua in Catal. Brux., tom. II, p. 35, 25°.*

59° **Natalis sancti Albani** (fol. 103^v-103^r).

Ed. ex Beda (*H. E.*, lib. I, cap. 6, 7) *Act. SS.*, ad d. 22 Jun., tom. IV, p. 147-48.

60° **Natalis sancti Johannis Baptistae** (fol. 103^v-105^r).

Inc. *Nativitatem sancti Johannis, fratres carissimi, hodie celebramus, quod nulli umquam sanctorum legimus fuisse concessum....*

61° **Natalis sancti Gallicani martyris** (fol. 105^r-105^v).

Ex Adone ad d. 25 Junii.

62° **Natalis sanctorum Johannis et Pauli** (fol. 105^v-106^r).

Ex eodem ad d. 26 Junii.

63° **Passio sancti Petri apostoli** (fol. 106^r-107^r).

Homiliae duae. Inc. prior: *Apostolorum principem beatissimum Petrum audiat.*

Inc. altera: *Quemadmodum sanctus Petrus missus in carcerem...*

64° **Natalis sancti Pauli apostoli** (fol. 107^r-107^v).

Epistolae Lini liber II, ed. in *Max. Bibl. Patr.*, tom. II (Lugduni, 1677), p. 70 sqq. Desinit mutila in verbis *Sed cum persuasum..... jussit* (p. 71, col. 1^a, lin. 11 a fine).

65° **[Passio sancti Petri apostoli]** (fol. 110^r-111^v).

Passio qualis describitur apud R. A. Lipsius, *Die apocryphen Apostelgeschichten*, tom. II, part. I (Braunschweig 1887), p. 486, lin. 14 a fin.-lin. 12 a fin. et p. 387, lin. 13 a fin.-p. 388, lin. 3: cuius scilicet prior pars desumpta est ex Pseudo-Abdiae *Apostolicae historiae lib. I* (ap. J. A. Fabricium, *Cod. Apocr. N. T.*, tom. I, p. 430 med.-38), scilicet a cap. 16 init. (*Tempore igitur Neronis Caesaris...*)

usque ad cap. 19 p. m. (... et *pietatis affectu*), praetermissis cap. 17 (praeter prima verba usque ad *Torquebatur interea magus*) et initio cap. 18 (usque ad verba *sed caninos habere*); posterior vero pars ex *Passione S. Petri* qualis legitur apud *Mombritium*.

66° In translatione et ordinatione sancti Martini episcopi Turonensis (fol. 112^r-113^v).

Vita auctore Alcuino, ed. P. L., tom. CI, p. 657-62.

67° De translatione sancti Martini (fol. 113^v).

Gregorii Turonensis *De Virtutibus sancti Martini*, lib. I, cap. 6.

68° *Passio sanctorum martyrum Claudii [et sociorum]* (fol. 113^v-114^r).

Ex *Adone* ad d. 7 Jul., at paulo fusior.

69° *Passio sanctae Felicitatis cum vii filiis suis* (fol. 114^r-114^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 10 Jul., tom. III, p. 12-13.

70° *Translatio sancti Benedicti* (fol. 114^v-117^r).

Ed. ibid., ad d. 21 Mart., tom. III, p. 302-5.

* cod.
archiepisco-
pus

71° *Vita sancti Turiavi Dolensis archiepiscopi* * (fol. 117^r-118^v).

Ed. ibid., ad d. 13 Jul., tom. III, p. 617-19.

72° *Passio sancti Arnulphi episcopi* (fol. 118^v-121^r).

Ed. ibid., ad d. 18 Jul., tom. IV, p. 403-7. Subjungitur locus ex *Vita S. Scari-bergae*, quem vulgavimus ex codice 63 (supra, pp. 97, 98).

73° *Vita sancti Arsenii* (fol. 121^r-122^r).

Vita de qua *Act. SS.*, ad d. 19 Jul., tom. IV, p. 616, num. 58.

74° *Praxedis virginis passio* (fol. 122^r-122^v).

Eadem quae legitur in cod. 144; vid. supra, p. 130, 41°.

75° *Natalis sanctae Mariae Magdalena* (fol. 122^v-123^v).

Ex sermone Odonis Cluniacensis ed. *Act. SS.*, ad d. 22 Jul., tom. V, p. 218, numm. 171, 172. Subjungitur Vita ed. apud Faillon, *Monuments inédits sur l'apostolat de sainte Marie-Madeleine*, tom. II, p. 433-36.

76° *Passio sancti Apollinaris martyris et pontificis* (fol. 123^v-126^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 23 Jul., p. 344-50.

77° *Passio sancti Jacobi apostoli fratris Johannis evangelistae* (fol. 126^v-128^v).

Ed. ap. *Mombritium*, tom. II.

78º Passio VII Dormientium (fol. 128v-130v).

Acta de quibus *Act. SS.*, ad d. 27 Jul., tom. VI, p. 385, num. 47, nempe quae exstabant in codice Ultrajectino S. Salvatoris.

79º Passio sancti Pantaleonis (fol. 130v-133r).

Acta de quibus *ibid.*, ad d. 27 Jul., p. 400, num. 19.

80º Passio sancti Felicis (fol. 133r-133v).

Acta S. Felicis pontificis et martyris, ed. apud Mombritium, tom. I.

81º Passio sanctorum martyrum Simplicii, Faustini et Beatricis (fol. 133v-134r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 29 Jul., tom. VII, p. 36.

82º Passio sanctorum martyrum Abdon et Sennes (fol. 134r-135r).

Initium, quod est de S. Polychronio, editum est ex parte *ibid.*, ad d. 17 Febr., tom. III, pp. 5, 6, num. 3-6, ex integro apud Mombritium, tom. II; sequentia, quae sunt de SS. Abdon et Sennes, *Act. SS.*, ad d. 30 Jul., tom. VII, p. 137-38.

83º Vita sancti Germani episcopi et confessoris (fol. 135r-139r).

Vita auctore Constantino ed. *Act. SS.*, ad d. 31 Jul., tom. VII, p. 201 sqq. Omm. prol. et numm. 2-8, 17-37, 42-44, 49 (a verbis *Ubi Germanus omnium*), 56 a medio (*Itaque advenientem*)-usque ad 73 inclus., 77.

84º Natalis sancti Petri ad vincula (fol. 139r).

Homilia adscripta venerabili Bedae, ed. P. L., tom. XCIV, p. 498.

85º Natalis sancti Stephani papae et martyris (fol. 139r-139v).

Ex Adone ad d. 2 Aug.

86º Inventio sancti Stephani protomartyris sociorumque ejus (fol. 139v-141v).

Ed. ap. Surium, ad. 3 Aug.

87º Vita sancti Justini presbyteri (fol. 141v).

Ex Adone ad d. 17 Sept.

88º Vita sancti Cassiani episcopi (fol. 141v-142r).

Contracta ex Vita ed. *Anal. Boll.*, tom. IV, p. 159-66; concordat lectio cum lectione codicis Bruxellensis 7666-91, de quo *ibid.*, p. 159, not. 1. Om. praef.

89º Vita beati Xysti episcopi et martyris (fol. 142r-143v.)

Ed. *Act. SS.*, ad d. 6 Aug., tom. II, p. 140-41, sola prima sententia partim diversa.

90º Vita sancti Donati (fol. 143v-144v).

Ex Adone ad d. 7 Aug.

91° Vita sancti Cyriaci (fol. 143^v-144^r).

Desumpta ex Actis S. Marcelli papae, ed. *Act. SS.*, ad d. 16 Jan., tom. II, p. 7-9, scilicet num. 10 med. (*Et dum multo tempore ...*) usque ad num. 20, numm. 23 et 24.

92° Vita beati Laurentii martyris (fol. 144^v-146^r).

Ed. ap. Mombritium, tom. II.

93° In octavas (fol. 146^v-147^r).

Narratio Gregorii Turonensis, ed. *Act. SS.*, ad d. 10 Aug., tom. II, p. 487-88, scilicet numm. 14, 15, 16 init., 19; inter numm. 16 et 18 interponitur ex eodem Gregorio (*Gloria mart.*, num. 41 extr.) narratio de viro Lemovicensi qui ob sancti reliquias furto ablatas morbo afflictus erat.

94° Natalis sancti Tiburtii martyris (fol. 147^r-148^r).

Ex Adone ad d. 11 Aug.

95° Vita sancti Hippolyti (fol. 148^r-149^r).

Fragmentum Passionis S. Laurentii, editae ap. Surium, ad d. 10 Aug., scilicet num. 23-28.

96° De sancto Bartholomaeo (fol. 159^v-161^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 25 Aug., tom. V, p. 34-38.

97° Passio sancti Genesii martyris (fol. 161^v-162^r).

Ex Adone ad d. 25 Aug.

98° Natale sanctorum martyrum Irenei et Habundii (fol. 162^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 26 Aug., tom. V, p. 791.

99° Vita sancti Augustini episcopi et confessoris (fol. 162^r-167^v).

Non multum diversa a Vita auctore Possidio ed. *ibid.*, ad d. 28 Aug., tom. VI, p. 427-40, num. 3-71.

Inc. prol. : *Beatum Augustinum magnum fuisse doctorem et per cuncta laudabilem ...*

Inc. vita : *Beatus itaque Augustinus ex provincia Africa civitate Tagatensi de numero curialium honestissimis valde parentibus oriundus fuit; cuius carinalis pater Patricius ...*

Des. *Erat enim non solum eruditus scriba in regno caelorum, de thesauro suo proferens nova et vetera ...*

100° Natalis sanctorum martyrum Felicis et Adaucti (fol. 167^v).

Ex Adone ad d. 30 Aug.

101° Natalis sancti Aegidii confessoris (fol. 167^v-171^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 1 Sept., tom. I, p. 299-304.

102° Natalis sancti Antonini martyris (fol. 171^r-173^v).

Ed. apud Labbe, *Nova bibl. mss.*, tom. I, p. 686-88.

103° Natalis sancti Evurtii episcopi et confessoris (fol. 173^v-176^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 7 Sept., tom. III, p. 52-69. Om. prol.

104° Sanctorum martyrum Dorothei et Gorgonii (fol. 178^v).

Ex Adone ad d. 9 Sept.

105° Natalis sancti Maurilionis episcopi (fol. 178^v-179^r).

Vita de qua *Act. SS.*, ad d. 13 Sept., tom. IV, p. 64, num. 8, qualem nempe habebant majores nostri ex cod. Aquicinctino (cfr. *ibid.*, num. 17).

Des. *Femina vero, quae ferreis vincta catenis ad beati viri deducta fuerat ecclesiam, libera et incolumis repedavit ad patriam.* Nihil memoratur de sancti morte.

106° Natalis sanctorum martyrum Cornelii et Cypriani (fol. 179^r-180^r).

Ex Adone ad d. 14 Sept. Des... *juxta piscinas cum magno triumpho sepultum est.*

107° Exaltatio sanctae crucis (fol. 180^r-181^r).

Ed. ap. Mombritium, tom. I.

108° Natale sanctae Euphemiae virginis (fol. 181^r).

Ex Adone ad d. 16 Sept.

109° Vita sancti Matthei apostoli et evangelistae (fol. 181^r-183^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 21 Sept., tom. VI, p. 220-25; omm. numm. 1 et 2.

110° Natalis sanctorum martyrum Mauricii, Candidi (fol. 183^v-186^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 22 Sept., p. 345-49.

111° [Vita] sancti Sollemnis (fol. 186^r-188^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 25 Sept., tom. VII, p. 72-75.

112° Passio* sanctorum martyrum Cypriani et Justinae virginis (fol. 188^r-188^v).

* cod.
Passionem

Ex Adone ad d. 26 Sept.

113° Natalis sanctorum martyrum Cosmae et Damiani (fol. 189^r-191^v).

Acta similia iis de quibus *Act. SS.*, ad d. 27 Sept., tom. VII, p. 432, num. 25.

Inc. *Tempore illo mulier quaedam benedicta timens Deum nomine Theodota... concepit et peperit duos filios Coenam et Damianum.*

Des. *Non solum ibi, ubi corpora eorum condita sunt sepulturae, sed etiam ubicumque ecclesiae in eorum nomine constructae fuerant... omnibus beneficia conferuntur....*

114° In dedicatione sancti Michaelis (fol. 191^v-193^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 28 Sept., tom. VIII, p. 61-62.

115° Natalis sancti Hieronymi (fol. 193^r-195^r).

Ed. *P. L.*, tom. XXII, p. 175-84.

116° Passio sancti Piaty martyris (fol. 195^v-197^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 1 Oct., tom. I, p. 22-24. Interpolata quem ad modum notatum est ibid., p. 24, annot. e et p. 25, annot. i; non adsunt tamen variantes lectiones indicatae p. 26 in annot. n, p, q, r, t.

117° Natalis sancti Leodegarii martyris (fol. 197^v-201^r).

Ed. ibid., ad d. 2 Oct., p. 485-90; sed verbis saepe diversa. Concordat cum codice Divionensi, de quo p. 487-88 in annot. n, x. Om. prol.

118° Natalis sanctae Fidis (fol. 201^v-202^r).

Vita stilo aliquantum diversa ab ea quae edita est ibid., ad d. 20 Oct., tom. VIII, p. 823-25.

Inc. prol. *Cum sanctorum passiones et merita recolentes cupimus praedicare, excitatur potius sermo.... Hic nam merita Caprasii et Fidis facilius possunt virtutibus agnosciri quam sermonibus expediri.*

Inc. Vita. *Sancta igitur Fides Agennensium civitatis oriunda fuit.... sed facta est patrona jure moriendi.*

Des. *Ille denique priori sepulturae locus exceptione effusi sanguinis martyrum beatorum sanctificationis gratiam promeruit; iste donatus pretiosorum corporum praesentia gloriatur. Tantum autem...*

119° Natalis sanctorum martyrum Sergii et Bacchi (fol. 202^v-207^r).

Stilo diversa a Passione ed. *Act. SS.*, ad d. 7 Oct., tom. III, p. 863-69.

Inc. *Tempore illo Maximiano tyranno regnante, nimio errore genus detinebatur humanum. Lapidibus namque...*

Des. *Postquam vero (ferae) honorem Christi martyri debitum reddiderint, ad loca propria revertuntur. Laudes itaque...*

120° Vita sancti Dionysii martyris (fol. 207^r-210^v).

Ed. ap. Surium, ad d. 9 Oct., num. 18-32, cum prima phrasi num. 33.

121° Passio* sanctorum martyrum Nigasii, Quirini et Subiculi (fol. 210^v-213^r).

Ed. *Anal. Boll.*, tom. I, p. 628-32; initium paulo prolixius est.

122° Vita sancti Calixti papae (fol. 213^r).

Ex Adone ad d. 14 Oct.

* cod.
Passionem

123° Natalis sancti Lucae evangelistae (fol. 213^r-213^v).

Lectiones tres, quarum initium ex S. Hieronymo (*Vir. ill.*, cap. 7) desumptum est.

124° Natalis sanctorum martyrum Saviniani et Potentiani (fol. 213^v-219^r).

Ed. ope hujus codicis apud Hénault, *Recherches historiques sur la fondation de l'église de Chartres...* (1884), p. 222 sqq.

125° [Passio sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani] (fol. 219^r-220^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 25 Oct., tom. XI, p. 535-37, num. 1-5.

126° [Passio sanctorum apostolorum Simonis et Judae] (fol. 220^v-222^r).

Contracta ex Passione ed. ap. Mombritium, tom. II.

127° Passio sancti Martini papae edita a sancto Audoeno (fol. 223^r-223^v).

Ed. P. L., tom. LXXXVII, p. 505-6, scilicet capp. 33 et 34; initium paulo diversum est.

128° [Passio sanctorum] Claudii, Nicostrati et Symphoriani martyrum (fol. 224^r).

Ex Adone ad d. 8 Nov.

129° [Passio] sancti Theodori martyris (fol. 224^r).

Ex eodem ad d. 9 Nov.

130° Vita beatissimi Martini confessoris Turonis archiepiscopi (fol. 224^v-234^r).

Vita auctore Sulpicio Severo, ed. P. L., tom. XX, p. 157-76; om. prol. Sequitur epistola ad Bassulam (ibid., p. 181-84), interposita narratione desumpta ex dialogo Severi II, num. 4 (*Fuerat causa nescio quae; qua Carnotum...*, ibid. p. 204), et ex dialogo ejusdem III, num. 2 (*res in eadem Carnotena gesta est civitate...* ibid., p. 213).

131° Natalis sancti Bricii (fol. 234^r-234^v).

Gregorii Turonensis *Hist. Franc.*, lib. II, cap. 1.

132° Natalis sancti Aniani episcopi et confessoris (fol. 234^v-236^v).

Ed. ap. Theiner, *Saint Aignan ou le siège d'Orléans* (Paris 1832), p. 27-33.

133° Natalis sanctae Caeciliae virginis (fol. 236^v-240^r).

Ed. ap. Mombritium, tom. I.

134° Natalis sancti Clementis papae (fol. 240^r-242^r).

Ed. ap. Mombritium, tom. I.

135° Natalis sancti Chrysogoni martyris (fol. 242^r-243^r).

Ex Adone ad d. 24 Nov.

136° [Vita sancti Petri Alexandrini] (fol. 243^r-243^r).

Ex eodem ad d. 25 Nov.

137° Natalis sancti Vitalis et Agricolae (fol. 243^v-244^v).

Ed. P. L., tom. XVII, p. 747-49.

138° Vita sancti Agricolae (fol. 244^v).

Ex Adone ad d. 27 Nov.

139° Passio beati Thomae Cantuariensis archiepiscopi et martyris (fol. 245^r-246^r).

Ed. ap. Giles, *Vita S. Thomae Cant. archiep. et mart.*, tom. II, p. 146-52.

140° Vita sancti Eligii episcopi (fol. 246^r-248^r).

Contracta ex Vita auctore S. Audeno, ed. *Act. SS. Belg.*, tom. III, p. 198 sqq.

141° Vita sancti Guillelmi Bituricensis archiepiscopi (fol. 248^r-249^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 10 Jan., tom. I, p. 636-37. Desinit abrupta num. 14 init. (...coruscare coeperunt).

142° Vita sancti Sulpitii Bituricensis archiepiscopi (fol. 249^v-250^v).

Servata primigenia phrasi, at multis brevitatis causa omissis, est Vita eadem quae edita est *Act. SS.*, ad d. 17 Jan., tom. II, p. 167-69. Om. prologus; inde hoc ordine reliqua veniunt: numm. 2, 3, 5, 6, 9-13, 41-44 et 4.

143° [Vita] sanctae Priscae virginis (fol. 250^v-252^r).

Contracta ex Vita ed. ibid., ad d. 18 Jan., p. 184-87, num. 1-17.

144° Vita sancti Gregorii summi pontificis (fol. 252^r-254^r).

Ed. ibid., ad d. 12 Mart., tom. II, p. 130 sqq., usque ad num. 15 med. (quaeque erant necessaria transmittenet).

145° [Vita sancti] Cleti papae et martyris (fol. 254^r-254^v).

Excerpta ex Libro Pontificali, paucis additis (quae ad Cletum non spectant) ut tres inde lectiones conficerentur.

146° [Vita sancti] Mamerti episcopi et confessoris (fol. 254^v-255^r).

Concionatorius quidam sermo, in qua nonnulla ex homilia S. Aviti (*Act. SS.*, tom. II Maii, p. 631) exscripta sunt.

Inc. *Natalem sancti Mamerti Viennensis episcopi hodie celebramus, viri prae-cipuae sanctitatis et doctrinae. Hic fuit temporibus Arcadii et Honorii, quando Turonensis episcopus sanctus Martinus defunctus est.*

Des. *Hujus temporibus et Ephesina prima (synodus) ducentorum episcoporum, quando Nestorius... anathematizatus est...*

147° [Passio sanctorum] Donatiani et Rogatiani fratrum et martyrum (fol. 255^r).

Passio diversa ab edita apud Ruinart. Vid. Append.

148° [Passio sancti] Urbani papae et martyris (fol. 255^r-256^r).

Passio de qua *Act. SS.*, ad d. 25 Maii, tom. VI, p. 6. num. 4. Vid. Append.

149° [Vita] sancti Augustini Anglorum episcopi (fol. 256^r-257^r).

Vid. Append.

150° [Vita sancti] Maximi episcopi et confessoris (fol. 257^r).

*Narratiuncula quae legitur inter miracula S. Martini Vertavensis, Act. SS., ad d. 25 Oct., tom. X, p. 810, num. 2. Post verba *iisdem insignibus redimitas propagaret* haec in codice addita sunt: *Postea vero idem Maximus adepto Treverensi pontificio valde clarus est habitus, quia catholicum virum Athanasium, quem Constantius imperator, magni filius Constantini, hostem censebat publicum, quoniam se opponebat haeresi Arrianae tamquam firmum fidei propugnaculum, contra ejusdem principis recepit mandatum.**

151° [Passio sancti] Felicis papae et martyris (fol. 257^r-257^v).

Distributa in lectiones tres. In prima lectione traditur successio imperatorum a Claudio II, Galieni successore, usque ad Diocletianum. Sequitur

Lectio secunda. *Sed paulo antequam hic imperium sumeret, in urbe Roma defuncto Dionysio post novem annos sacerdotii, Felix suscepit sedem. Et hoc secundum beati Hieronymi in ecclesiastica historia testimonium, licet determinate scriptum sit alibi quod sub Claudio, a quo successiones hae incohant, passus sit idem Felix. In reliqua lectione agitur de Manete haeresiarcha. — Deinde*

Lectio III^a. *Ex hoc ergo Manichaeorum haeresis usque in hodiernum diem diffunditur, eo tempore exorta quo Felix in urbe Roma Ecclesiae praeerat. Unde non est dubium quod cum idem Felix in suo tempore videret Ecclesiam tribulationibus tot vexari, appositis hinc haereticorum discipulis, degrassantibus illinc persecutoribus de sub alis matris Ecclesiae disgringantibus pullos dominicos, cum * afficeretur frequenter et graviter tot suorum passionibus subditorum. De quo scilicet Felice traditur quod in suo tempore praesulatus authenticaverit celebrationes missarum fieri ad martyrum sepulturas. Qui per quinque annos administrato sacerdotio, consummato vitae termino per palmam martyrii, spiritum caelo reddens, Eutichiano sedem reliquit.*

* ita cod.

152° [Passio Scillitanorum martyrum] (fol. 257^v-258^r).

Ed. supra, p. 6-8.

153° In festivitate beatae Annae (fol. 258^r-260^r).

Idem sermo de quo ad cod. 155. Vide supra, p. 141.

154° De sancta Corona (fol. 260^r-261^r).

Post paraeneticum exordium, narratio edita in *Act. SS.*, ad d. 25 Aug., tom. V, p. 355 sqq., num. 355-65.

155° [Vita] sancti Lamberti martyris (fol. 261^r-262^r).

Breve compendium.

Inc. *Gloriosus Lambertus pontifex, Apri comitis filius, oppido Trajectensi oriundus fuit, a longa prosapia christianus. Qui cum tantae indolis inciperet puer esse ....*

Des. *Asseverabant etiam plurimi se audire voces deservientium iisdem exequiis psallentium in excelso.*

156° [Vita] sanctae Theclae virginis (fol. 262^r-263^r).

Inc. *Sub Nerone Romanorum principe Paulus apostolus verbum Dei evangeliando orienti praedicabat. Cui creditit puella quaedam virgo nobilis Tecla nomine civis Yconiensis ....*

Des. *Inde abiit Seleuciam decorata multiplici gratia Christi, virginitate, martyrio, sanitatum efficacia ....*

157° De sancto Dionysio Ariopagita (fol. 263^r).

Breve compendium.

Inc. *Cum venisset Athenas Paulus apostolus verbum salutis praedicans ....*

Des. ... *Ronum petiit; sed jam martyrii palmarum adepti fuerant (Petrus et Paulus), alter per crucis trophyaeum, alter gladio percussus.*

158° [Vita] sancti Francisci confessoris (fol. 263^r-264^r).

Breve compendium.

Inc. *Spoletinae vallis urbe Assisio beatus Franciscus exstitit oriundus. Qui dum discretionis ....*

Des. ... *quarto nonas octobris egressus de carnis ergastulo obdormivit in Domino ....*

159° [Passio] sancti Prisci martyris (fol. 264^r-265^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 26 Maii, tom. VI, p. 365-66, scilicet num. 1, prima et duae ultimae sententiae num. 2, num. 3.

160° [Vita] sancti Hilarionis confessoris (fol. 265^r).

Ex Adone ad d. 21 Oct. Des. *Inter haec verba exhalavit spiritum.*

161° [Vita] sancti Severini Coloniensis episcopi (fol. 265^r-265^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 23 Oct., tom. X, p. 56-57, scilicet num. 1-3 (*a fructibus eorum cognoscetis eos*).

162° [Vita sancti] Martini abbatis (fol. 265^v-266^v).

Diversa a tribus vitis hucusque editis tum *Act. SS.*, ad d. 24 Oct., tom. X, p. 802

sqq., tum *ibid.*, p. 805 sqq. (= *Mabillon, Act. SS. O. S. B.*, saec. I, p. 371-74), tum apud *Mabillon*, tom. cit., p. 681-87. *Propius ad secundam accedit.*

Inc. *Fuit vir vitae venerabilis Martinus nomine, nobilissimorum parentum in urbe Namnetica sanguine procreatus ....*

Des. *His dictis, evanesceribus immundis spiritibus felix illius emigrat anima. Non jam in aenigmate ....*

163° [Vita] sancti Leonardi confessoris (fol. 266^v-267^r).

Compendium Vitae editae apud Arbellot, *Vie de S. Léonard*..... (Paris 1863), p. 277-89.

164° [Passio] sancti Theodori martyris (fol. 267^r-268^r).

Ed. ap. *Mombritium*, tom. II.

165° [Vita sancti] Columbani abbatis (fol. 268^r-269^r).

Compendium breve Vitae ed. ap. *Mabillon*, *Act. SS. O. S. B.*, saec. II, p. 5 sqq.

166° De beata Catharina (fol. 269^r-271^r et 271^v-274^r).

Ed. *Act. SS. Hiberniae ex cod. Salmanticensi* (Edimburgi 1887), p. 681-734; omm. num. 1 et 42.

167° Vita sancti Petri Alexandrini episcopi (fol. 271^r-271^v).

Ex *Adone ad d. 25 Nov.*

168° [Passio sancti] Lini papae et martyris (fol. 274^r).

Sermo diversus ab eo de quo mentio facta est in *Act. SS.*, ad d. 23 Sept., tom. VI, p. 545, num. 30, commemorans ea quae de S. Lino apud S. Hieronymum et in Libro Pontificali leguntur.

169° [Passio sancti] Rufi martyris (fol. 275^r).

Vid. Append.

170° In festo conceptionis beatae Mariae virginis (fol. 275^r-276^r).

Narratio institutae festivitatis edita in *Legenda Aurea* (Dresdae 1846), p. 869 sqq. Des. : *eadem festa celebravit et celebrando praedicavit* (*ibid.*, p. 871, ante med.).

171° De translatione sancti Aniani Carnotensis episcopi (fol. 278^r-279^v).

Ed. *Anal. Boll.*, tom. VII, p. 327-35.

172° In festo beati Marci evangelistae (fol. 279^v).

Excerptum breve ex sermone xiv S. Petri Damiani, ed. P. L., tom. CXLIV, p. 572 sqq.

173° [Passio] sanctorum martyrum Tiburtii, Valeriani et Maximi (fol. 280^r-280^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 14 Apr., tom. II, p. 207-8, scilicet num. 4 a verbis (*Tunc gloriosi martyres excepta sententia* ad num. 16).

174° De sancto Marco (fol. 281^r).

Novem lectiones, quarum tres desumptae sunt ex libro *de Viris illustribus* S. Hieronymi, cap. 8; reliquae sex compendiatae ex sermone xiv S. Petri Damiani, ed. P. L., tom. CXLIV, p. 572 sqq.; tres ultimae lectiones eadem sunt cum textu de quo supra 172°.

175° [Passio sanctae] Margaretae virginis (fol. 281^r-282^v).

Contracta ex Passione ed. ap. Mombrition, tom. II.

176° [Passio sancti] Rufi martyris (fol. 282^r).

Desumpta ex Passione S. Apollinaris, editae in *Act. SS.*, ad d. 23 Jul., tom. V, p. 344 sqq., scilicet numm. 14, 15 et prima sententia num. 16.

177° De sancto Ambrosio (fol. 292^v-293^r).

Vita auctore Paulino, ed. P. L., tom. XIV, p. 27-40, scilicet num. 3-47, aliquibus subinde omissis.

178° De sancto Petro de Monte Rotundo, qui fuit papa Caelestinus (fol. 293^r-294^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 19 Maii, tom. IV, p. 433-35, num. 47-50 ante fin. (... est translatum).

179° De sancto Ludovico (fol. 294^r-295^r).

Lectiones novem contractae ex iis quae editae sunt in *Rec. des hist. de Fr.*, tom. XXIII, p. 160-65.

Appendix ad cod. 190.

VITA S. TUGDUALI

collata cum editione cl. de la Borderie (cfr. supra, p. 142, 2°).

Ed.

Cod.

Pag. 14 med., lin. 1 in.

add. Lectio prima (om. num. 1, sicut et sequentes).

- “ 1. passionem. . . . *om.*
- “ 2. predicatione . . . . *predicationem.*
- “ 3. diffusa . . . . *diffusam.*
- “ 7. gratia providentiae *gratiae providentia.*
- “ 9. Tugdulus. . . . *Tugdulus, et sic deinceps.*
- “ “ (post ortus) . . . . *add. innumeris miraculis gloriosus inter ceteros divinae fidei cultores.*
- “ 12. (ante Hic). . . . *add. Lect. II.*
- “ 14. relinquens. . . . *relinqueret.*

Pag. 15, num. 2, lin. 4. omnimoda . . . omnino.

“ “ “ 6. (ante preeerat). *add. specialiter.*

Ed.

Cod.

<i>Pag. 15, num. 2, lin. 6. sui . . . . .</i>	<i>sibi.</i>
" , " , 7. descendit.	condescendit.
" , " , 10. vento prospero.	prospero vento.
" num. 3, , 1. (<i>ante Sanctus</i>)	<i>add. Lect. m^a.</i>
" , " , 3. Britannicam	Britannium (<i>sed ultimae litterae um substituae sunt pro aliis erasis</i>).
" , " , 3. sanctis.	<i>sibi.</i>
" , " , 4. illic.	<i>ilico.</i>
" , " , 5. Achmensi	<i>Achniensi.</i>
" , " , 5. sita : videtur in.	<i>sita videtur. In.</i>
" , " , 7. noto	<i>om. (et sententia continuatur).</i>
" , " , penult. (<i>post diversa</i>)	<i>add. illius terrae.</i>
" num. 4, , 5. (<i>post Childeber-</i> tum)	<i>add. nomine.</i>
<i>Pag. 16, lin. 1. (<i>ante Ante</i>) . . . . .</i>	<i>Lect. m^a.</i>
" , 4. Cum	<i>Cumque.</i>
" , 8. quid	<i>quod.</i>
" num. 4, lin. ult. (<i>post tenere</i>)	<i>add. libere.</i>
" , 5, lin. 1. eum	<i>cum.</i>
" , " , 4. Parisium	<i>Parisius.</i>
" , " , 7. numeribus	<i>muneribus.</i>
" , " , 10. (<i>post ministravit</i>)	<i>add. O virum fidelem et per omnia laudabilem, quem innumeris decoratum miraculis innocens vita et caelestis gratia apud Deum et apud homines exaltavit.</i>
" , " , 10. (<i>ante Cum</i>).	<i>Lect. v^a.</i>
" , " , 6 a fin. Ruhutum	<i>Rubertum.</i>
" , " , 6 a fin. Conemori	<i>commorati (sic).</i>
" , " , 4 a fin. prefecti	<i>om.</i>
" num. 6, lin. 1. quo	<i>qua.</i>
" , " , 3. ac vigilabat	<i>et invigilabat.</i>
<i>Pag. 17, , ult. ille . . . . .</i>	<i>iste.</i>
" , " , (i <i>post servus</i>).	<i>add. quem constituit Dominus super familiam suam. Item potest dici de isto quod Dominus dicit in evangelio : Ecce vir Israelita, in quo dolus non est.</i>
" num. 7, lin. 1. (<i>ante Post</i>)	[Lect.] vi ^a .
" , " , 11. relinquens	<i>relinquas et.</i>
" , " , 13. tua.	<i>tui.</i>
" , " , 15. sibi.	<i>sui Domini.</i>
" , " , 2 a fin. que (<i>post as-</i> sumptis)	<i>om.</i>
<i>Pag. 18, lin. 1 (i<i>post peragendum</i>) . . . . .</i>	<i>add. O vere felicem et ineffabilem virum omniisque laude dignissimum, cui caelestis custodia nusquam defuit ab infantia.</i>
" , 4. istas	<i>illas.</i>
" , 4-5. divine voluntatis	<i>Dei dispositione et voluntate.</i>
" , 7. leticia et jocunditate.	<i>et jocunditate leticia (sic).</i>
" , (i <i>post eumque</i>).	<i>add. ut.</i>

Ed.

Cod.

<i>Pag. 18, lin. 8.</i>	<i>presulem . . . . .</i>	<i>presulemque.</i>
"	<i>9. ac quilibet . . . . .</i>	<i>atque sibi.</i>
"	<i>10. Dei . . . . .</i>	<i>om.</i>
"	<i>11. (post virtutes) . . . . .</i>	<i>add. innumerabiles.</i>
"	<i>12. (post patravit) . . . . .</i>	<i>add. cecos illuminavit, paraliticos curavit, demones ab obsessis corporibus fugavit, omnemque populi languorem Domini clementia sanavit. Quis posset tot miracula et virtutes declarare¹, quesumus² per beatum Tudgualum suum confessorem egregium Deus omnipotens dignatus est in ipsa regione ceterisque mundi partibus manifestare? Certe ipse Tullius, totius latitatis peritissimus, si fuisset contemporaneus, vix eas exprimere potuisset prosa aut versibus. Deprecemur igitur tam pium et tam venerabilem patronum pura mente et devotione, quatenus pro nobis ad Dominum dignetur intercedere.</i>
"	<i>num. 9, lin. 1. (ante Presentium)</i>	<i>[Lect.] viii^a.</i>
"	<i>4. vitae sua . . . . .</i>	<i>suae vitae.</i>
"	<i>3 a fin. fecit . . . . .</i>	<i>secum (sic).</i>
"	<i>num. 10, lin. 2. cooperantes . . . . .</i>	<i>cooperatores.</i>
"	<i>3-4. omnipotens</i>	<i>Deus . . . . . Dominus omnipotens,</i>
"	<i>7. duxi . . . . .</i>	<i>eduxi.</i>
<i>Pag. 19, lin. 4.</i>	<i>bono . . . . .</i>	<i>bino.</i>
"	<i>5. (post per te) . . . . .</i>	<i>add. salubriter.</i>
"	<i>num. 11, lin. 1. eorum . . . . .</i>	<i>om.</i>
"	<i>2. [et] . . . . .</i>	<i>om.</i>
"	<i>5. eciam . . . . .</i>	<i>secum.</i>
"	<i>9. (vitae) et . . . . .</i>	<i>(vitae) etiam.</i>
"	<i>11. electioni . . . . .</i>	<i>lectioni.</i>
"	<i>2. a fin. (post constitutioni) . . . . .</i>	<i>add. et voluntati beati Tudguali.</i>
"	<i>num. 12, lin. 1. Finita . . . . .</i>	<i>Firmata.</i>
"	<i>4. (ante De loco)</i>	<i>Lect. viii^a (sic).</i>
"	<i>9. (ante in illa) . . . . .</i>	<i>add. predictum sanctum.</i>
<i>Pag. 20, lin. 2.</i>	<i>Paulus et Mactronus. . . . .</i>	<i>Palus et Macchronus.</i>
"	<i>num. 13, lin. 1. eveniet . . . . .</i>	<i>evenisset.</i>
"	<i>4. per quem . . . . .</i>	<i>postquam.</i>
"	<i>factus . . . . .</i>	<i>sacratus.</i>
"	<i>num. 14, , 6. (ante Post) . . . . .</i>	<i>[Lect.] viii^a.</i>
"	<i>(post decessum) . . . . .</i>	<i>add. namque.</i>
"	<i>Pebrecatus . . . . .</i>	<i>Prebrecatus³.</i>

¹ cod. declare. — ² ita cod., sed littera e in prima syllaba et litterae mu in tertia substitutae sunt pro aliis erasis. An forte legendum quae summus? — ³ supra, num. 11, etiam in cod., Pebrecato.

Lect. IX^a. Virtutum meritis saeclo fulsere beati,
Pro quibus in caelis ditantur perpetuam.
Ante patriarchae servi Dominique prophetae.
Bissexus numerus sequitur transfusus in orbem,
Imbuat ut plebem faciat totamque recentem :
De quo sermocinans inquit davidicus : *Orbem
Intonuit sonus in totum, pernix quoque verbum.*
Innumerabilium collecta phalanx populorum,
Sanguine perfusa numero sine contio sancta.
Inde sacerdotum cum virginitate nitente
Per quam conveniens, Dominum laudans sine fine,
Grex et in arce poli, transcendit lumina solis.
Cum quibus egregius Tudualus congratulatur,
Exultans nivea vestitus veste trabea.
Concinat angelico modulamine laudis hosanna
Scotia quem genuit, monachum quem postea fecit.
Qui spirante Deo divino sale refertus,
Transit ab his et in occiduis secessit inermis,
Assumpto fidei scuto gladioque salutis,
In regione, Trechor linguae sermone Britanniae
Incola quam vocitat, spargens caelestia verba.
Cum foret hic infans, pueris puerilia linquens,
Sprevit opus mundi, . . . * factus olympi
Mente polum scandit, sit terris corpore quamvis.
Divitias fugiens cupit nusquam saturari;
Integer et castus fore fatur corpore totus;
Coepit amare Deum qui solus condidit aevum.
Deditus imperiis cuius, perizomata nudis,
Hospitium cunctis, panem porrexit egenis.
Auditum surdis et mutis os patefecit,
Maestis solamen, fessis requiemque quietam.
Pollens consilio, verbo mitissimus apto,
Continuus pernox legis Domini mediator.
Omnia fert patiens, quia scit patientia quid sit,

* *litterae*
erasae

	Quid jubet et Dominus dicens ; <i>Patientia pax et</i> <i>Perficiunt justos homines redduntque beatos.</i>	
	Pacificus fuit de quo nunc rite canetur : <i>Moribus in sanctis pulchra est concordia pacis.</i>	5
	Conveniunt illi cuiusdam verba poetæ, Qui bene si dixit vel quod male credidit illi	
	Cum de pacificis loqueretur et intulit haec sic : <i>Pax animam nutrit, retinet concordia pacem ;</i>	
	<i>Pax reprimit litem, concordia nectit et idem ;</i> <i>Lis pacem metuit, refugit discordia pacem ;</i>	10
	<i>Odia pax pellit, castum pax nutrit amorem.</i>	
	Estque scripta suis terrenis ecce locellis, Et sophiae dono repletus bis tribus uno et,	
	Unde cavere queat sathanæ * bellantis et arma.	
* cod. sathanee	Messile pestiferum febris pervaserat unum	15
	Ariter astrictum, Gemeontem nomine factum.	
* cod. Imperia	Imperat * athleta Domini vis febris ut absit ; Protinus id fugiens, prisca virtute recepta.	
* ita cod.	Rex erat Childebertus sacro baptismate dictus.	
	Hic audita * viri Domini miracula sancti,	20
	Concitus accito præ cunctis infit amico : <i>Appropriet sanctus Tudgualus qui vocitatur.</i>	
	Astitit ille pius jussus conspectibus ejus.	
	Transmeat ecce palumba, volans a sidere lapsa,	
	Perlustrans fati jam cuncta palatia regis ;	25
	Et demum sanctum petiit, sic vertice sedit,	
	Ipsius hoc mirum multa spectante caterva.	
	Intuitus quod rex didicisset vir bonus esset,	
	Et foret unius caeli Domini paedagogus,	
	Exornat proprios qui tali stemate servos,	30
	Muneribus ditat magnis et contulit illi :	
	Scilicet ecclesiam consumptibus exuberantem.	
* ita cod.	Illum post quasi pretium * dilexit amicum.	
	Hinc repedavit iter, Liciam perrexit ad urbem,	
* cod. hyaitos	Gaudia magna ferens sic atque cyathos *	35
	In manibus. Monachis binis adstantibus illic	
	Et totidem Domino sacratis inde pueris,	
	Officium missae celebranti caelitus illi	
	Angelus est visus sacratum frangere panem.	
	Bis etenim studiis datur illi pontificalis	40
	Sedes, qua valeat plebis delicta piari.	
	Cum foret inde viro benedictio cessa beato,	
	Qualis et ante fuit, melior sat postea vixit :	

5   *Corpora daemonibus vacuans virtute potenti,
Mente ferens quam sacra canit sententia psalmi :
A virtute sacer transcendet maxima semper
In Syon et dominus dominorum conspicietur.*
 Comicus et reprobo, mala mens, animus malus, inquit :
Est hominis sedes Domini mens sancta beati.
 Hinc alioque modo sic isti dicitur almo :
Novi te proprio Tudualum nomine dictum.
 Modice teste sacro Deus olim dixit et ex quo :
 10   *Israelita venit en cuius ab ore recessit
Fraus, dolus et vanum mendax verbumque malignum.*

DE SS. DONATIANO ET ROGATIANO (Cfr. supra, p. 155, 147°).

Lectio prima. — Cum Diocletianus [et Maximianus] * imperii moder-
 ramine potirentur, sanxerunt edicto publico ut quicumque diis libamina non
 15 offerrent capite plecterentur. Principalibus igitur directis nuntiis per diversas pro-
 vincias, pervenit impia jussio ad praesidem Galliarum, ut ubicumque viros *
 compelleret eos religionis pristinae cultum resumere aut iniquae sententiae sub-
 jacere. Unde eundem praesidem ob hanc causam partes Gallicas peragrantem, ad
 urbem contigit divertere Nannetensem. In eadem autem urbe erat juvenis quidam,
 20 Donatianus nomine, clarus genere, sed clarior fide, in quo maturitas animi in
 devotione fidei glutinata, ne juvenilis aetatis effrenatio lubricum pateretur, timo-
 rem Domini semper obicem opponebat. Spiritualis quoque doctrinae monitis
 quibus imbutus fuerat, postposito metu, populum irrigabat.

Lectio secunda. — Hujus igitur redolentia bonitatis repletus frater ejus
 25 Rogatianus, adhuc gentili errore detentus, eidem se socians, ab eodem imbuitur
 fidei rudimentis. Verum ejus baptismum dilatum * est propter praescientium
 adventum praesidis fugitivorum absentiam sacerdotum. Sed quod de fonte defuit,
 martyris crux effusus impendit. Statim vero in adventu praesidis nuntiatum ei de
 nomine Donatiani quod fratrem secum a sacrorum cultura numinum evertisset et
 30 eandem culturam execrabilem et invisam idolatriam appellaret, necnon contra
 decreta principum christianaee sectae publicus assertor existeret et intrepidus
 praedicator.

Lectio III^a. — Quo auditio praeses, ira commotus, Donatianum accersiens,
 minacibus verbis aggreditur eum, ita dicens, se deorum injuriam et transgressio-
 35 nem imperialium mandatorum nec posse nec velle deserit impunitam. Cujus verba
 vir Domini pro vento reputans * et in cunctis se exhibens nec iis deprimi nec ter-
 reri, jubetur a praeside carcerali custodiae mancipari. Accersitus postmodum
 Rogatianus, cum nec posset allici venenatis blanditiis nec promissis fallacibus
 a proposito immutari, in carcere cum fratre recluditur. Sed praeventio adepti
 40 baptismatis sola ei causa est molestiae et doloris. Quo comperto, Donatianus pro

* om. cod.

* nonnulla
hic videntur
praetermissa

* cod.
delatum

* cod.
reputatis

fratre supplicat Domino ut sit ei donum baptismatis pura fides, et si contigerit ad
 * *cod. sanguis* martyrium pervenire, sanguinis * effusio fiat chrismatis sacramentum. Postera die
 sedenti praeisuli pro tribunal duos Christi pugiles praeresentati, cum post multas
 verborum altercationes inter eos et praeisdem irrevocabiliter in fide persisterent,
 jussi sunt post diversorum illationem cruciatuum capitalem subire sententiam. 5
 Ad cujus impiam jussionem lancea militari perfossis cervicibus, migraverunt ad
 Dominum : cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

DE S. URBANO I PAPA (Cfr. supra, p. 155, 148°).

Lectio I^a. — Beato papa Calixto per palmam martyrii suscepto cum multis, Macrino imperatore militante simulacris, Urbanus a fideli populo eligitur et coronae concupiscentia ad curam pastoralem suscipiendam non difficilis invenitur. Praecesserunt in eum charismata gratiarum nec neophytus noscebatur ad promovendum : pietatis * quippe maturitale et virtutum soliditate incanuerat. Accingitur miles emeritus ad doctrinam tironum, et exemplo instituens bellatores, pons salutis periclitantibus factus est. Excitatur in eum morbus antiquus invidiae, et 10 omnia ei mala ad firmamentum idolatriae perfidi perquirebant in foro, in plateis, ante reges et praeides Urbanum incusantes destructorem antiquae religionis, arte magica superantem ceteros, quos severitas jam principalis abstulerat. Abscondebatur saepius quaesitus a perfidis, plerumque fidelium pietate obstante, ut miles impatiens prorumpebat in publicum. Trahebatur innocens a nocentibus, 20 a reorum judicia * tribunalibus sistebat; sed defensione innocentiae, reverentia senectutis, auctoritate rationis, serenitate et dulcedine affabilitatis insaniam furentium delinibat. Rerum multotiens proscriptionem passus, in corde suo patientia dives loquebatur : *Nihil intulimus in hunc mundum ; haud dubium quin nec ablati sumus.* 25

* *ita cod.*

Lectio II^a. — Almachius itaque zelo inflammatus et quodammodo vita insurgentium * corruens in mortem, diligenter coepit inquirere sicubi posset sanctum invenire. Cum itaque necem sancto viro pararet infestus, ipse autem quasi non esset absconderetur a fidelibus, muneribus quoque promissis * praecepit callide insidiari occulto, perscrutari latibula, cryptas perquirere, diventicula quae- 30 libet pererrare, ne quo modo posset judicia praeparata evadere. Quod cum pro voto a ministris et apparitoribus aliquamdiu fieret, redeuntes quosque torporis et ignaviae increparet, quidam vicarius, Carpasius nomine, crudelitati pronior, dolis astutior, animi ferocitate praecepta secutus, totum se ad investigandum dedit, et Deo permittente voti compos effectus, antro quo beatus papa cum clericis abde- 35 batur clanculo assistens, audivit eos interius divina psallere et solitae servitutis sollemnia Deo protectori respondere. Nuntiat velocius exspectanti, et cum aliis quam pluribus remissus speluncam ingreditur, inventum magnificum sacerdotem cum tribus diaconibus tribusque presbyteris, quos illi junxerat devotio sacri certaminis. Quos cum minaciter inquisisset qui essent quidve illic agerent, sanctus 40

* *ita cod.*

* *cod.*
praemissis

episcopus quasi agnus mansuetissimus respondit : *Cives sumus romani, religione christiani.* Carpasius dixit : *Non hic diutius, furcifer, succedatis; exite ad judicem.* Sanctus Urbanus conversus ad clerum suum : *Eia, fratres, inquit, jam praestemur opere quod doctrina Christi, quod exemplis sanctorum accepimus. Demus terram in manus ipsorum, ut ignis interior animae ad originem suam liber ascendat.* *Exuamus tenebras, ut lucem sine nocte sumamus. Discant inimici gaudere productos quos putant timoris angustia torpuisse latentes.* His et hujusmodi commilitones suos exhortationibus roborans judici saevienti in palatio Vespesiano * praesentatur.

40 **Lectio III^a.** — Hos judex furibundus aspiciens : *En milites, inquit, deorum vindicate injurias et reverenda* antiquitatis destructores omnimodo poenarum genere destruantur.* Prosternuntur sancti ad caedem non reluctantes saltem ac reclamantes; bestialiter carpuntur; tortor lassabundus deficit, nec deficit fortitudo caesorum. Nam et Lucianus diaconus eadem plaga dilaniatur : martyrio dignus in 45 confessione gloria spiritum exhalavit. Quem carnifices de consistorio mortuum projecerunt, ceteros vero semianimes iterum custodiae retruserunt *, moras dissolutionis aegerime sustinentes. Callidus quippe hostis, qui de immutatione eorum spem omnino amiserat, eos ad hoc tantummodo punire differebat ut prolixiore tormento contereret et vexatione eorum diutina inspectantes amplius a 20 fide terreret. Qua etiam de causa sancti martyris Luciani corpus carere jussit sepultura; jacuitque inhumatum die tota, donec Fortunatus presbyter, qui eos prius in carcere visitaverat, nocturnam opportunitatem captans, illud abstulit atque in cimiterio Praetextati in crypta sepelivit quintodecimo kalendas junii. Die autem dehinc tertia judex saeviens ante se reductos cum vidisset ad persistendum 25 in Deo quodam modo acriores, fractus ac victus taedio sententiam dictavit, dicens: *Urbanus, contemptor sacrorum numinum, cum clericis ducatur ad templum Diana cum custodia imminenti verborumque increpationibus; et si sacrificare contempserint, capitalem protinus vindictam accipiant.* Ducti sunt igitur ad templum, compelluntur ad hostias. Sed conspuentes idolum, rursus caesi plumbatis crudelissime 30 ac scorpionibus, Domino dicebant *: *Abscisio quae imminet capitis nostri, Domine, precamur, fiat tibi sacrificium odoris suavissimi.* Cumque haec dicerent, pontifex angelicus, jam angelis in caelis sociandus, cervicem extendit, et gladium percussoris operiens : *Suscipe, inquit, Domine, spiritum meum.* Et haec dicens ictum ferientis exceptit, et roseo cruento perfusus cum comitibus pariter trucidatus, in civitate * 35 gaudii superno regi assistit perpetuo quieturus.

* ita cod.

* cod.
reverandae* cod.
retrixerunt* cod.
dicebat* cod.
civitatemDE S. AUGUSTINO ANGLORUM APOSTOLO (Cfr. supra, p. 155, 149°).

[**Lectio prima.**] — Beatus Gregorius, humani generis splendor immensus, summi praesidens cathedrae praesulatus, Romae venales pueros vidisse se recolens ante adeptiōnem apostolicae dignitatis, quos Anglos et provinciales eorum 40 Deiros et regem eorum Alle audiens nuncupari : *Anglos, inquit, angelis sociari et*

de ira Dei eos liberari ac laudem Dei oportet illis in partibus decantari; Augustinum divina virtute et scientia pollentem illuc disposuit destinandum. Qui ad mandatum apostolicum cum viris approbatissimis quaterdenis adhibitis sibi sodalibus iter arripiens, jam per aliquot dies longe processerant, cum instinctu diaboli subito dissuasi ne ad propositam tenderent regionem, utpote ad gentem ferociissimam 5 christiani sitientem * sanguinis, inconvertibilem et irrevocabilem ab errore, remittunt ad beatum Gregorium Augustinum, supplicantes ei ne permittat eos in vacuum tantum subire discrimen. Qui cum se crederent litteras revocatorias impretrare, confortatorias acceperunt, quod magnum laborem major gloria consequatur, continentes etiam ut erga Augustinum, quem abbatem eis praefecerat, in omnibus 10 oboedientialiter se haberent. Reportavit autem vir Domini apostolicas chartas Etherio, Arelatensi * archiepiscopo, de consilio, auxilio et solatio in necessitate fratribus imponendo. Quo confortati antidoto, majori fervore quam coeperant iter arripiunt incohatum. Jamque chorus sanctorum per venerat in territorio Andegavensi in villa quae dicitur Say: ubi a ruricolis aliquantulum laccessiti, ne plenitudo 15 injuria quicquam deesset, mulierum etiam tantam exacerbationem contra se reppererunt quod a villa eosdem expellerent nec etiam sub ulmo extra villam posita pausare permetterent quo tendebant. In cuius irrogatione injuria cum quae-dam magis impudens et imprudens duci caelestis agminis Augustino instaret improbe, ejus instantiae importunae viro Domini prae tendente baculum quem 20 gerebat, baculus quasi sagitta ab arcu missa ante eos prosiliens terrae se affixit.

* cod. extrahante

Quo sequente baculum, velut illuc vocante se Domino, et extrahente *, erupit fons protinus aquae vivae. Quo refocillati servi Domini totam noctem sub nudo aere in Dei laudibus exegerunt. Sed miserans et miserator Dominus, qui nusquam et nunquam in se sperantes deserit, pro tecto eos gloria operit, quia quasi columna ignis 25 tota nocte effusit caelitus super eos, quae ab indigenis usque in crastinum visa fuit. Scripsit autem dux legationis in terra cum baculo: *[Hoc] habuit hospitium Augustinus ad convertendos Anglos a beato Gregorio destinatus*. Profectis autem exinde caelicolis ab aurora, illucescente solari jubare concurrit vicinia ad apparentis adhuc praevise in nocte spectaculum claritatis. Quod utique admirantes, 30 cum accederent *, viso fonte, compunctione affecti lamentabili, benedictione tantorum hospitium se privatos per suorum exigentiam peccatorum, et licet immeritos fontis beneficium assecutos, in honore illorum ibidem construere ecclesiam et altare, ubi figuras litterarum invenerant, dedicare devotione unanimi consenserunt. Ad cuius introitum suspensum est omne genus femineum, ut omnibus sanctorum injuriatoribus semper sint in exemplum. 35

* cod. accenderent

Lectio secunda. — Peracto igitur per terram itinere, Augustinus cum sociis navale arripiens, et in brevi transfretans, applicuit in Tanetum. Edelbritus autem regnum Anglorum tertius, contionis futurus Anglicae civis primus, praesidebat tunc temporis Doroberniae, Anglorum illi nobili civitati. Hic habebat uxorem, Bertam nomine, christianam religione et regali Francorum genere insignissimam, tali ei foedere copulatam ut nulla infestaretur versutia in observantia christianitatis. Mittit igitur Augustinus ad regem viros idoneos, qui se suosque

socios destinatos a beato Gregorio Romano antistite propalantes, a rege responsum accipiunt praestolandum eum in insula qua applicuerant, non diutius moraturum. Adveniens itaque non longe post, sicut praedixerat, nuntios Domini suae praesentiae jubet assistere; sed vano gentilitatis errore augurians* aliqua eorum incantatione posse se decipi intra domum, foras autem non ita, sanctis sub nudo aere audientiam sui praebet. Praesentatis autem caelicolis, salutat regem cum suis optimatibus militiae cœlestis signifer Augustinus. Eo quidem legationis suae officium et adventus sui causam serio explanante, et cœlestis vitae gaudiis et etiam poenis supplicii hinc inde propositis, rex gratias agens sanctorum benivolentiae, 5 qui de tam longinquo venerant salvationi* suae consulere, respondit veteres patrum ritus, quos tota Anglia eotenus tenuisset, se nec posse nec velle relinquere nec novis caerimonias adhaerere. Verumtamen non solum in urbe sua receptaculum, sed juvamen in necessitatibus pollicetur eisdem, annuens, si quos possent ad sectam suam convertere, sibi minime displicere. Concessa itaque praedicandi 10 libera potestate, Augustinus cum sectatoribus suis, adhibito Letardo praesule, qui cum Berta regina praevenerat eos in Angliam, orationibus et missarum celebrationibus insistentes, praedicatione intonant, coruscant miraculis, ita quod oblatorium et visitatorum languentium contio infinita sanitati eorum meritis restituta et signa alia facta per eos innumerabilia attonitos et confusos redderent quos praedicatione non movebat.

Lectio tertia. — In tantum autem crevit super signis eorum admiratio quod perveniens ad regem, Augustini jugi persuasione instanter adhibita cum reginæ supplice exhortatione, ad baptismi postulationem regem commovet et inducit. Baptizatus autem cum suis optimatibus cum totius ecclesiae tripudio et 15 honore, de principe convertitur in evangelicum parvulum, de domino in confratrem, se jam esse pauperum socium non dignans. Augustinus itaque, tamquam ad salutem omnium promptior, a rege ad Etherium Arelatensem archiepiscopum destinatus, ut eum in Anglorum apostolum consecraret, apostolatum Angliae gentis primarium reportavit. Quem revertentem rex Deo amabilis susciens cum 20 ingenti gaudio et honore, ecclesiasticum praesidem suae metropolis eum constituit, solium* regni in pontificalem cathedram et aulam regiam in ecclesiam commutans. Constructis autem per loca quibusdam ecclesiis, novus antistes ardenter desiderans omnia quae gesta fuerant intimare Gregorio, compresbyterum suum Laurentium quibusdam instructum interrogationibus ad eum destinavit. Intellectis 25 autem mirabilibus quae Deus fecerat per suum famulum Augustinum, beatus papa Gregorius gratias agens Deo decantavit *Gloria in excelsis*. Nec multo post revisens eum per litteras, in earum tenore de interrogationibus satisfaciens, pallium mittit ei. In aliis litteris mandat ei de pallio, quod in solis missarum sollempniis et episcoporum consecrationibus uteretur. In tertiiis autem litteris eidem consultit 30 quod fana in ecclesiis* commutentur, ut gens ipsa [in] fanis propriis Deum orans, ad consueta familiarius convertatur, animalia autem quae solebant daemonibus immolare in esum suum convertant: si quid autem residuum fuerit, in honore Dei ad usus pauperum reservetur. In quarta autem epistola sollicitat eum

* cod.
augurias

* cod.
salutationi

* cod. solum

* cod.
ecclesiis

de humilitate in omnibus conservanda, ne humana imbecillitas in aliorum profectu incipiat labi. Talibus itaque monitis beati Gregorii Dei famulus exhortatus, majori fidei et humilitatis fervore satagebat omnimode regem et populum in fide catholica confirmare. In ecclesiarum autem constructionibus et ordinandis officiis clericorum miram diligentiam adhibebat, ne quasi modo geniti infantes in suscep-
 ptione fidei, deficiente lacte matris ecclesiae, exspirarent. Crescebat quidem miraculorum insignibus, quorum potentiam sentit adhuc provincia Dorosetae : per quam cum verbi bajuli praeterirent, derisorie quidam indigenae caudas piscium eorum vestibus ingerentes, exacerbaverunt contra se spiritum Domini, ita quod [ad] aeternam sanctorum gloriam et eorum ignominiam in successionem totam 10 refunditur * caudarum opprobrium sempiternum. Demum vero tanto contemplationis amore constrictus est Augustinus ut assiduis orationibus, vigiliis et jejuniis vim caelo faciens praenoverit * in spiritu a Domino se vocatum. Qui convocato clero, rege ac populo, dissolutionem suam praenuntians, omnium consensu Laurentium sibi constituit successorem. Commonitis autem omnibus de perseverantia 15 in fidei catholicae observantia, inter commonitorum manus migravit ad Dominum.

* cod.
refundi

* cod.
praenovit

DE S. RUFO MARTYRE (Cfr. supra, p. 157, 169°).

Lectio I^a. — Diocletianus positus in administratione Romani imperii ita

* ita cod.
superstitiosus extitit ut circa cultus idolatriae incrementum Mirani * et Maximiani diligentiam adhiberet. Unde contra Christi nomen insaniens, quasi se autumans 20 imploratores illud posse extingue, per diversas coepit provincias exploratores * habere sollicitos, qui nolentes ejus caerimoniis adhaerere aut compellerent aut punirent. Qui auditio de nomine Grisogoni, viri quidem inter contemporaneos * suos clarissimi, tam nobilitate terrenae sapientiae quam meritis sanctitatis, fecit eum biennio in vinculis detineri.

25

Lectio II^a. — Grisogonus autem, ante detentionem suam in vinculis personaliter, et post per epistolas, omnes Domini confessores, tam viros quam mulieres, ne ebulliente tyranni saevitia in fide deficerent, non cessabat in Domino confortare. Quotquot autem poterat de tenebris ignorantiae ereptos ad Dominum convertebat. Unde factum est quod in praedicatione devotus assidua Rufo cuidam 30 vicario, apud quem erat in vinculis, annuntians regnum Dei, lucraretur ipsum cum omni familia sua Domino Iesu Christo. Quem conversum ad Dominum et instrutum in fide catholica, catechizatum postmodum cum universa familia sua baptizavit.

Lectio tertia. — Grisogonus itaque cui prius subjectus fuerat officiosum 35 et sedulum postmodum habuit in suo obsequio. Idem enim Rufus perquiri fecerat ei quandam avunculam christianam, inter ipsum et Anastasiam, devotam Christi famulam, et alios Domini confessores verba confortatoria comportantem. Sed paulo post Grisogono vocato a Domino per palmarum martyrii, Diocletianus de Aquileiae partibus, ubi contra ipsum et alios Domini confessores exercuerat *, 40

* ita cod.

Romam venit. Cui protinus in adventu * nuntiatum est a delatoribus quod abjectis et fractis idolis Rufus christicola factus esset. Quo multimodum attemptato, circumvento et monito ut religionis pristinae cultum resumeret, cum nollet acquiescere, constanter et firmiter asseverans se potius morti exponere quam ⁵ nomen sanctum Domini blasphemare, tortoribus traditur, cum omni domo sua promiscui sexus sine miseratione aliqua, animadversione gladii jussus est interfiri. Passus est autem Romae jubente Diocletiano imperatore ^{III^o} kalendas decembris.

* cod.
adventum

XXVI. Cod. sign. n. 192 (al. 501 ^{5/A}).

Foliorum 152, formae maxima (0^m,50 × 0,34), columnis binis, exaratus saec. XII.

Fol. I inscripsit manus saec. XVIII: *Ex bibliotheca capituli Carnotensis ... in fol. n° 30.*

Praeter documenta hagiographica mox recensenda, passim inveniuntur annuntiationes dierum integrorum ex Adonis martyrologio desumptae.

1° Vita vel assumptio sancti Johannis apostoli (fol. 1^r-5^r).

Ed. ap. Fabricium, *Cod. apocr. N. T.*, part. III, p. 604-23.

2° Vita sancti Silvestri papae (fol. 5^r-9^r).

Fragmentum Vitae de qua ad cod. 190, supra, p. 142, 9°.

3° Passio beatae Columbae virginis (fol. 9^r-10^r).

Compendium Passionis ed. *Catal. Brux.*, tom. I, p. 302-6.

4° Vita sanctae Genovefae virginis (fol. 11^r-14^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 3 Jan., tom. I, p. 138 sqq. Interjecta sunt initio num. 16 nonnulla de S. Dionysio et de SS. Lino, Anacleto et Clemente primis successoribus sancti Petri. Omissi sunt numm. 28-55.

5° Vita sancti Hilarii episcopi (fol. 15^r-17^v).

Liber I Vitae ed. *Act. SS.*, ad d. 13 Jan., tom. I, p. 790 sqq. Pro prologo *Religiosi pectoris ...*, praefixus est Vitae prologus libri II: *Cum veteres infidelium ...*

6° Vita beati Felicis Nolani presbyteri (fol. 17^v-18^r).

Ed. ibid., ad d. 14 Jan., p. 951-52.

7° Passio sancti Marcelli papae (fol. 18^r-21^r).

Ed. ibid., ad d. 16 Jan., tom. II, p. 5 sqq. Om. a num. 18 (*Carpasius vicarius dixit: Quod vobis ...*) usque ad num. 19 init. (... *sacrificium offerimus*).

8° Vita sancti Fursei confessoris (fol. 21^r-23^r).

Ed. ibid., p. 36 sqq. Om. pars ultima Vitae seu num. 21-39.

9° Passio sanctorum martyrum geminorum Speusippi,
Eleusippi et Meleusippi (fol. 23^r-26^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 17 Jan., p. 76-80. Om. num. 1.

10° Vita sancti Launomari confessoris (fol. 26^v-30^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 19 Jan., p. 230 sqq. Omm. prol. et numm. 26, 27.

11° Passio sancti Sebastiani martyris (fol. 30^r-34^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 20 Jan., p. 265 sqq. Om. pars ultima Vitae seu num. 29-90.

12° Passio sanctorum virginum Agnetis et Emerentianae (fol. 34^v-37^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 21 Jan., p. 351-54.

13° Passio sancti Vincentii archidiaconi martyris gloriosissimi (fol. 37^r-39^v).

Qualis legitur in codice 144; vide supra, p. 126, 9°. At non om. num. 1, omitt. vero num. 2.

14° Passio sancti Polycarpi (fol. 40^r-41^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 26 Jan., tom. II, p. 705 sqq. Om. pars ultima Vitae inde a num.

11 extr. (*Plenitudine enim bonae conscientiae ...*)

15° Vita sancti Juliani episcopi et confessoris (fol. 41^v-46^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 27 Jan., p. 762-67.

16° Passio sancti Ignatii episcopi et martyris (fol. 46^r-49^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 1 Febr., tom. I, p. 29-32.

17° Passio beatae Agathae (fol. 49^v-51^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 5 Febr., p. 615-18. Om. num. 1.

18° Passio sanctae Julianae virginis (fol. 51^v-54^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 16 Febr., tom. II, p. 873-77.

19° Vita beatissimi Albini Andegavorum episcopi et confessoris (fol. 54^v-56^v).

Vita auctore Fortunato, ed. *ibid.*, ad d. 1 Mart., tom. I, p. 57-60. Om. prol.

20° Vita sancti Gregorii summi pontificis (fol. 56^v-58^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 12 Mart., tom. II, p. 130-33, scilicet num. 1-15 (... *quaecumque erant necessaria, transmitteret.*)

21° Vita sancti Leobini confessoris (fol. 59^r-62^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 14 Mart., p. 350-54.

22° [Vita sancti Benedicti abbatis] (fol. 63^r-65^r).

Vita auctore sancto Gregorio, ed. *ibid.*, ad d. 21 Mart., tom. III, p. 277 sqq., nempe num. 1-6, omissis quaecumque ad dialogum potius pertinent quam ad narrationem.

23° Passio sancti Georgii martyris (fol. 65^r-69^r).

Eadem quae legitur in cod. 150; vide supra, p. 139, 27°.

24° Passio sancti Vitalis martyris Christi (fol. 69^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 19 Jun., tom. III, p. 821-22, nempe num. 19-21 med. (... *migraret ad Christum*).

25° [Passio sanctorum] Philippi et Jacobi apostolorum (fol. 69^r-70^r).

Ed. apud Mombritium, tom. II.

26° Inventio sanctae Crucis (fol. 70^r-72^r).

Ed. *ibid.*, tom. I.

27° Passio sancti Beati confessoris (fol. 72^r-74^r).

Qualis reperitur in cod. 190; vide supra p. 145, 37°. Adest miraculum de quo ibidem.

28° Passio beati Gordiani (fol. 74^r-75^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 10 Maii, tom. II, p. 552-53.

29° Passio hic spondet narrare fideliter almus Presbyter Emanus quali sit morte sepultus (fol. 75^r-78^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 16 Maii, tom. III, p. 596-99.

30° Passio sancti Desiderii (fol. 78^r-79^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 23 Maii, tom. V, p. 244-46.

31° Vita sancti Carauni martyris gloriosissimi (fol. 79^r-82^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 28 Maii, tom. VI, p. 749-52.

32° Passio sanctorum Cantii, Cantiani et Cantianillae (fol. 82^r-83^r).

Qualis invenitur in cod. 190; vide supra, p. 145, 45°.

33° Passio sanctorum Marcellini et Petri (fol. 83^r-84^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 2 Jun., tom. I, p. 171-73.

34° [Vita] sancti Liphardi confessoris (fol. 84^r-86^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 3 Jun., tom. I, p. 300-2; om. num. 1.

35° [Passio sancti Bonifacii martyris] (fol. 86^r-87^r).

Ex Adone ad d. 5 Jun.

36° Vita sancti Medardi episcopi (fol. 87^r-88^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 8 Jun., tom. II, p. 79-82.

37° De sanctis Primo et Feliciano, Barnaba, Sosthene, Felice et Fortunato, Nazario et Celso (fol. 89^r-89^r).

Ex Adone ad d. 9, 11 et 12 Jun.

38° Vita ac passio beatissimi Viti pueri martyris (fol. 89^v-93^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d 14 Jun., tom. II, p. 1020-26.

39° Passio sanctorum Cyrisci et Julitae matris ejus (fol. 93^r-96^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 16 Jun., tom. III, p. 28-33, non paucis variantibus lectionibus.

40° Vita sancti Aviti presbyteri et confessoris (fol. 96^r-99^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 17 Jun., p. 351 sqq. Om. prol.; sistit passio in num. 15 init. (*..nomen ejus ingeminat*).

41° Passio sanctorum Gervasii et Protasii (fol. 99^r-101^r).

Eadem de qua ad cod. 190; vide supra, p. 147, 58°.

42° Passio sancti Albani martyris (fol. 101^v-102^v).

Ed. ex Beda (*H. E.* lib. I, capp. 6, 7) *Act. SS.*, ad d. 22 Jun., tom. IV, p. 147-48.

43° Homilia in nativitate sancti Johannis Baptistae (fol. 102^v-103^r).

Eadem de qua ad cod. 190; vide supra, p. 147, 60°.

44° [De S. Gallicano martyre] (fol. 103^r-104^r).

Ex Adone ad d. 25 Jun.

45° [De SS. Joanne et Paulo martyribus] (fol. 104^r-104^v).

Ex eodem ad d. 26 Jun.

46° Passio sanctorum Petri et Pauli (fol. 104^v-108^v).

Epistola Marcelli edita apud Fabricium, *Cod. apocr. N. T.*, part. II, p. 632-53.

47° Vita sancti Carilefi abbatis (fol. 108^v-111^v).

Vita abbreviata ex edita *Act. SS.*, ad d. 1 Jul., tom. I, p. 90 sqq., eadem referens et eodem ordine. Cfr. *ibid.*, p. 88, num. 19.

Inc. prol. *Quia largiente Domino, commemorare aliquid cupimus...*

Inc. Vita. *Eodem tempore cum Hildebertus rex augustus et germanus Clotarius idemque gloriosus rex Neustriam sive Franciam...*

Des. *Unde crevit timor circa sanctum coenobium ejus et usque in praesentem diem accessus mulierum penitus ibi non est et credimus quod ita sit in futuris temporibus. Gloria...*

48° Passio sanctorum martyrum Processi et Martini (fol. 111^v-112^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 2 Jul., p. 303-4.

49° Translatio sancti Martini episcopi (fol. 112^v-113^v).

Gregorii Turonensis, *De virtutibus sancti Martini*, lib. II, cap. 6.

50° [Vita S. Nicolai episcopi] (fol. 113^r-119^r).

Ed. ap. Carminium Falconium, *Sancti Nicolai Acta primigenia* (1751), p. 113-122, num. 2-13.

51° Vita et miracula venerabilis Benedicti abbatis (fol. 119^r-131^v):

Ex dialogis S. Gregorii ed. *Act. SS.*, ad d. 21 Mart., tom. III, p. 277-88. Praemititur elenches capitulorum.

52° [Historia translationis SS. Benedicti et Scholasticae in Galliam] (fol. 131^v-134^v).

Ed. *ibid.*, p. 302-5.

53° [Vita sancti Gregorii Magni papae] (fol. 134^v-141^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 12 Mart., tom. II, p. 130-37.

54° Vita sancti Augustini (fol. 141^v-152^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 28 Aug., tom. VI, p. 427 sqq. Mutilo in fine codice deficiunt num. 68-72 cum parte ultima epistolae ad Honoratum.

XXVII. Cod. sign. n. 193 (al. 507 5/B).

Foliorum 375, formae majoris (0ma,425 × 0,31), columnis binis, exaratus saec. X, praeter folia 312-314, quae descripta sunt saec. XII.

Fol. 5^r notatum est saec. XVIII: *Ex bibliotheca capituli Carnotensis... H. 1 ...*, n° 19 bis.

Legendarium, in quo Vitis sanctorum interpositae sunt passim annuntiationes martyrologiae ex Adone, homiliae et sermones.

1° [Passio sancti Mauritii et sociorum] (fol. 1^v-3^v).

Passio interpolata, qualis legitur apud Surium, ad d. 22 Sept. Cfr. *Act. SS.*, tom. VI Sept., p. 345-49.

2° Vita vel adsumptio sancti Johannis apostoli et evangelistae qui supra pectus Domini in caena recubuit (fol. 9^r-13^r).

Ed. ap. Fabricium, *Cod. apocr. N. T.*, part. III, p. 604-23.

3° In festivitate sanctorum Infantum, qui sub Herode passi sunt (fol. 13^v-14^v).

Narratio de qua ad cod. 190; vide supra, p. 1142, 8°.

4° Vita sancti Silvestri papae (fol. 15^v-33^r).

Ed. ap. Mombritium, tom. II.

5° Passio beatae Columbae virginis (fol. 33^r-33^v).

Compendium de quo supra ad cod. 192; vide supra, p. 169, 3°.

6° Vita sanctae Genovefae virginis (fol. 35^r-40^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 3 Jan., tom. I, p. 138-43.

7° Vita sancti Pauli primi eremita (fol. 43^r-45^v).

Ed. P. L., tom. XXIII, p. 17-28.

8° Vita sancti Hilarii (fol. 45^v-48^v).

Auctore Fortunato, ed. *Act. SS.*, ad d. 13 Jan., tom. I, p. 790-93. Om. prol.

9° De mirabilibus nuper ostensis (fol. 48^v-50^r).

Miracula ed. *ibid.*, p. 793-95. Om. prol.

10° Vita sancti Fursei (fol. 51^r-56^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 16 Jan., tom. II, p. 36-41; desinit abrupta num. 39 init. (*Corpus vero illius ab illustri viro Herynaldo patricio retentum causa ecclesiae*).

11° Passio sanctorum martyrum geminorum Speusippi,
Meleusippi et Eleusippi (fol. 57^r-60^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 17 Jan., p. 76-80. Om. num. 1.

12° Vita sancti Launomari confessoris (fol. 61^r-65^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 19 Jan., p. 230-35.

13° Passio sancti Sebastiani martyris (fol. 66^r-78^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 20 Jan., p. 265-78.

14° Passio sanctorum virginum Agnetis et Emeren-
tianae (fol. 79^r-82^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 21 Jan., p. 351-54.

15° Passio sancti Vincentii archidiaconi martyris glorio-
sissimi (fol. 82^r-85^r).

Qualis legitur in codice 192; vide supra, p. 170, 13°.

16° Passio sancti Polycarpi (fol. 86^v-88^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 26 Jan., tom. II, p. 705 sqq. Om. pars ultima Vitae a num. 11
extr. (*Plenitudine enim bonae conscientiae ...*).

17° Passio sancti Ignatii episcopi et martyris (fol. 89^v-
93^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 1 Febr., tom. I, p. 23-32.

18° Passio beatae Agathae virginis (fol. 94^v-96^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 5 Febr., p. 615-18. Om. num. 1.

19° Passio sanctae Julianae virginis (fol. 98^r-101^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 16 Febr., tom. II, p. 873-77. Om. prima sententia.

20° Vita sancti ac beatissimi Albini Andegavorum episcopi et confessoris (fol. 103^r-105^r).

Auctore Fortunato, ed. ibid., ad. d. 1 Mart., tom. I, p. 57-60. Om. prol.

21° Vita sancti Leobini episcopi et confessoris (fol. 107^r-111^r).

Ed. ibid., ad d. 14 Mart., tom. II, p. 350-54.

22° Vita sancti Benedicti (fol. 112^v-113^v).

Ed. ibid., ad d. 21 Mart., tom. III, p. 277 sqq., scilicet numm. 1 et 2.

23° Passio sancti Focae martyris (fol. 114^v-118^r).

Ed. ap. Mombritium, tom. II.

24° Vita sancti Gregorii summi pontificis (fol. 120^r-125^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 12 Mart., tom. II, p. 130-36.

25° Miracula sancti Michaelis archangeli (fol. 126^r-126^v).

Ed. ibid., ad d. 28 Sept., tom. VIII, p. 61-62.

26° Passio beatissimi Georgii martyris (fol. 130^v-133^r).

Inc. *Factum est sub tempore Daciani imperatoris, qui fuit persecutor christianorum vel ecclesiarum Dei, et dum persequeretur, tunc misit ad omnes potestates quae in regno ejus erant ut convenirent in civitatem quae dicitur Melem...*

Des. *Et inclinans cervicem suam beatus Georgius decollatus est. Videbant autem omnes suscipi animam ejus et portari ab angelis in caelis. Acta sunt haec in provincia Capadocia in civitate Melet sub Daciano imperatore, regnante, etc.*

27° Passio sancti Vitalis martyris Christi (fol. 134^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 19 Jun., tom. III, p. 821-22, nempe num. 19-21 med. (... *migraret ad Christum*).

28° [Passio sanctorum apostolorum Philippi et Jacobi] (fol. 135^r-136^r).

Ed. ap. Mombritium, tom. II.

29° Inventio sanctae crucis (fol. 138^r-140^r).

Ed. ibid., tom. I.

30° Vita sancti Beati confessoris (fol. 141^r-143^r).

Qualis legitur in codice 190; vide supra p. 145, 37°.

31° Passio beati Gordiani (fol. 143^v-145^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 15 Maii, tom. II, p. 552-53.

32° Vita et passio beati Pontii martyris (fol. 145^v-149^v).

Ed. ibid., ad d. 14 Maii, tom. III, p. 274-79.

33° Passio sancti Peregrini (fol. 150^r-151^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 16 Maii, p. 563-64.

34° Passio sancti Desiderii (fol. 152^r-153^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 23 Maii, tom. V, p. 244-46.

35° Passio sancti Prisci martyris (fol. 154^r-155^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 26 Maii, tom. VI, p. 365-67. Om. num. 26 (*Jube ad modicum...*
usque ad *Quid te verbis protraherem*).

36° Passio [et miracula] sancti Carauni martyris glorio-
sissimi (fol. 155^v-160^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 28 Maii, p. 749-54.

37° Vita sancti ac beatissimi Germani Parisiacae urbis
antistitis (fol. 160^r-164^r).

Auctore Fortunato, ed. *ibid.*, p. 778-87 ; om. num. 23-41.

38° Translatio corporis sancti Germani episcopi et con-
fessoris (fol. 164^v-170^r).

Ed. *ibid.*, p. 788-93, scilicet num. 1-20.

39° [Vita sancti Liphardi confessoris] (fol. 173^v-175^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 3 Jun., tom. I, p. 300-2. Om. num. 1.

40° Vita sancti Medardi et ejus depositio (fol. 176^v-178^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 8 Jun., tom. II, p. 79-82.

41° Vita ac passio beatissimi Viti Christi martyris (fol.
180^v-184^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 14 Jun., p. 1020-26.

42° Passio sancti Cyrichi et Julitae matris ejus (fol.
184^v-187^r).

Eadem quae legitur in cod. 192 ; vide supra, p. 172, 39°.

43° Passio sanctorum Gervasii et Protasii (fol. 187^v-
190^r).

Eadem de qua ad cod. 190 ; vide supra, p. 147, 58°.

44° Passio sancti Albani (fol. 191^v-192^v).

Ed. ex Beda (*H. E.*, lib. I, capp. 6, 7) *Act. SS.*, ad d. 2 Jun., tom. IV, p. 147-48.

45° Passio sanctorum apostolorum Petri et Pauli (fol.
195^v-200^r).

Epistola Marcelli ed. ap. Fabricium, *Cod. apocr. N. T.*, part. III, p. 632-53.

46° Vita sancti Carilefi (fol. 200^v-204^r).

Vita de qua ad cod. 192 ; vide supra, p. 172, 47°.

47° Passio sanctorum martyrum Processi et Martiniani (fol. 204^r-205^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 2 Jul., tom. I, p. 303-4.

48° [Translatio sancti Martini] (fol. 206^r-206^v).

Gregorii Turonensis *De miraculis sancti Martini*, lib. I, cap. 6.

49° Homilia Albini magistri de Vita sancti Martini (fol. 206^v-208^r).

Ed. P. L., tom. CI, p. 657-62.

50° [De eodem] (fol. 208^r-209^r).

Epistola II Sulpitii Severi, ed. P. L., tom. XX, col. 178-80.

51° Passio sanctae Felicitatis cum septem filiis suis (fol. 210^v-211^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 10 Jul., tom. III, p. 12-13.

52° Passio sanctae Praxedis virginis (fol. 212^v-213^v).

Eadem quae legitur in cod. 144; vide supra, p. 130, 41°.

53° Passio sancti Apollinaris pontificis et martyris (fol. 214^r-218^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 23 Jul., tom. V, p. 344-50.

54° Passio sancti Jacobi apostoli fratris Johannis evangelistae (fol. 218^v-221^r).

Ed. apud Mombritium, tom. II.

55° Passio sancti Christophori martyris (fol. 221^r-223^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 25 Jul., tom. VI, p. 146-49.

56° Passio sanctorum septem dormientium (fol. 223^v-226^v).

Eadem quae legitur in cod. 190(vide supra, p. 149, 78°), at aliquanto longior.

57° Vita sancti Samsonis episcopi (fol. 226^v-230^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 28 Jul., tom. VI, p. 574 sqq.; scilicet num. 1-21 libri I. Reliqua jam deficiunt, foliis aliquot excisis.

58° Vita sancti Pantaleonis martyris (fol. 231^r-234^r).

Eadem quae legitur in cod. 190; vide supra, p. 149, 79°.

59° Passio sanctorum Simplicii, Faustini et Beatricis (fol. 234^v-235^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 29 Jul., tom. VII, p. 33.

60° Passio sancti Felicis papae (fol. 235^r-235^v).

Ed. ap. Mombritium, tom. I.

61° Passio sanctorum martyrum Abdon et Sennes (fol. 236^r-238^v).

Praemissa passione S. Polychronii, qualis legitur apud Mombrition, tom. II, sequitur num. 1 Passionis SS. Abdon et Sennes, ed. *Act. SS.*, ad d. 30 Jul., tom. VII, p. 137; tum Passio S. Olympiadis ed. *ibid.*, ad d. 15 Apr., tom. II, p. 375, scilicet num. 2-4; inde reliqua pars seu num. 2-7 Passionis SS. Abdon et Sennen, tom. cit., p. 137-38.

62° Vita sancti Germani Autisiodorensis episcopi (fol. 239^r-250^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 31 Jul., tom. VII, p. 201 sqq. Omittuntur epistolae initio positae et numm. 2-8, 17-37, 42-44, 58, 60 (a verbis *qui tunc Treviris usque ad iter praeaturans incepit*), 64 (*Qui dum loca usque ad finem num.*), 66 (*Libet hic parumper usque ad gratissimum cubile collocaverat*).

63° Passio sancti Xysti episcopi et Laurentii martyris (fol. 251^v-253^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 6 Aug., tom. II, p. 140-41. Prima sententia aliquantum diversa est.

64° Passio beatissimi Laurentii martyris et archidiaconi (fol. 254^r-257^r).

Ed. ap. Mombrition, tom. II.

65° Vita sancti Taurini episcopi (fol. 258^r-261^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 11 Aug., tom. II, p. 639-43. Om. prol.

66° [Inventio et miracula sancti Taurini] (fol. 261^r-262^r).

Narratio contracta ex ea quae edita est *ibid.*, p. 643-44.

67° [De sancto Hippolyto] (fol. 262^r-263^v).

Fragmentum Passionis sancti Laurentii, ed. apud Surium, ad d. 10 Aug., scilicet num. 23-28.

68° [Passio sancti Mammetis martyris] (fol. 266^r-268^r).

Ed. ap. Mombrition, tom. II.

69° [Vita sancti Filiberti Gemmeticensis] (fol. 268^v-270^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 20 Aug., tom. IV, p. 75 sqq. Desinit abrupta in num. 13 (... *ingressus in Dei ecclesiam sanctae Mariae*).

70° Passio sancti ac beatissimi Symphoriani martyris (fol. 270^r-271^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 22 Aug., p. 496-97.

71° Descriptio qualiter reliquiae protomartyris Stephani sint revelatae (fol. 272^v-273^v).

Ed. ap. Surium, ad d. 3 Aug.

72° Passio sancti Bartholomaei apostoli (fol. 275^v-278^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 25 Aug., tom. V, p. 34-38.

73° Passio sancti Matthaei apostoli et evangelistae (fol. 278^v-282^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 25 Sept., tom. VI, p. 220-25. Omm. numm. 1 et 2.

74° Passio sancti Piaty martyris (fol. 283^r-285^r).

Eadem de qua ad cod. 190; vide supra, p. 152, 116°.

75° [Vita sancti Leodegarii] (fol. 285^v-292^r).

Vita altera ed. *Act. SS.*, ad d. 2 Oct., tom. I, p. 485-90; ast lectio codicis aliquanto uberior est. Om. praefatio; subjicitur cap. iv Vitae prioris, ed. *ibid.*, p. 478-81.

76° Passio magnorum atque inclitorum martyrum Caprasii et Fides (fol. 292^v-295^r).

Eadem quae legitur in cod. 190; vide supra, p. 152, 118°.

77° Passio sanctorum martyrum Sergii et Bacchi (fol. 295^r-297^r). — Item passio sanctorum Sergii et Bacchi martyrum (fol. 297^r-300^r).

Passio de qua ad cod. 190; vide supra, p. 152, 119°.

78° Passio sanctissimi Dionysii, qui Ariopagita est appellatus (fol. 300^v-311^v).

Ed. ap. Surium, ad d. 9 Oct.

79° Passio sancti Nicasii, Quirini atque Scubiculi (fol. 312^r-314^v).

Ed. *Anal. Boll.*, tom. I, p. 628-32; sed initium paulo fusius est conscriptum.

80° Passio sanctorum Crispini et Crispiniani martyris (*sic*) (fol. 318^r-320^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 25 Oct., tom. XI, p. 535-37.

81° Passio sanctorum apostolorum Simonis et Judae (fol. 320^v-324^v).

Ed. ap. Mombrition, tom. II.

82° Passio sancti Quintini martyris (fol. 325^r-328^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 31 Oct., tom. XIII, p. 781-86; praemittitur prologus de quo *ibid.*, p. 783, annot. b.

83° Passio sancti ac beatissimi Benigni presbyteri et martyris (fol. 332^r-333^r).

Passio quarta ed. *ibid.*, ad d. 1 Nov., tom. I, p. 155-59.

84° Passio sancti Eustachii cum uxore et duobus filiis eorum (fol. 333^r-337^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 20 Sept., tom. VI, p. 123-27. Om. prol.

85° Vita sancti Martini episcopi et confessoris (fol. 339^r-345^r).

Vita auctore Sulpicio Severo, ed. P. L., tom. XX, p. 161-76. Om. num. 1.

86° Epistola Severi Sulpicii ad socrum suam Basulam (fol. 346^r-347^r).

Ed. *ibid.*, p. 181-84.

87° Item epistola de transitu sancti Martini episcopi (fol. 347^r-347^v).

Gregorii Turonensis *Hist. Franc.*, lib. 1, cap. 43.

88° Item de transitu sancti Martini episcopi (fol. 347^v).

Ejusdem *De miraculis S. Martini*, lib. 1, cap. 4.

89° Item epistola sancti Ambrosii de transitu sancti Martini (fol. 347^v-348^r).

Ejusdem, *ibid.*, cap. 5.

90° Sermo de translatione sancti Martini episcopi (fol. 348^r-349^r).

Ejusdem, *ibid.*, cap. 6. Sequitur epitaphium S. Martini auctore Sidonio Apollinari (lib. IV, epist. 18), tum descriptio basilicae Turonensis ex Gregorii *Hist. Franc.*, lib. II, cap. 14.

91° Vita sancti Bricpii episcopi et confessoris (fol. 349^r-350^r).

Ex Gregorii Turonensis *Hist. Franc.*, lib. II, cap. 1.

92° Vita sancti ac beatissimi Aniani episcopi et confessoris (fol. 350^v-352^v).

Ed. ap. Theiner, *Saint Aignan ou le siège d'Orléans*, p. 27-33.

93° Item sermo S. Aniani (*h. e. de S. Aniano*) (fol. 352^v-353^v).

Ed. *ibid.*, p. 34-36.

94° Conversio vel passio sanctae Caeciliae virginis (fol. 354^v-361^r).

Ed. ap. Mombrition, tom. I.

95° Passio sancti ac beatissimi Clementis martyris (fol. 362^v-364^r).

Ed. *ibid.*

96° Passio sancti Saturnini martyris urbis Romae (fol. 368^r-369^r).

Eadem quae legitur in cod. 144; vide supra, p. 135, 82°.

97° Passio sancti Saturnini martyris in Tolosam (fol. 369^r-370^v).

Ed. ap. Ruinart, *Acta Sincera* (1713), p. 128-33.

98° Passio sancti ac beatissimi Andree apostoli (fol. 371^r-373^v).

Epistola ecclesiae Achiae, ed. ap. Surium, ad d. 30 Nov.

99° [Liber de miraculis sancti Andree] (fol. 373^v).

Foliis excisis remansit tantum initium indicis capitulorum in libellum Gregorii Turonensis.

100° Passio sancti Thomae apostoli (fol. 374^r-375^r).

Initium seu num. 1-7 extr. libri ix *Historiae apostolicae* ed. apud Fabricium, *Cod. apocr. N. T.*, part. II, p. 687 sqq.

XXVIII. Cod. sign. n. 204 (al. 166 2/B).

Foliorum 168, formae majoris (0^m 372 × 0,277), columnis binis, exaratus saec. XII. Multae litterae initiales eleganter depictae.

Fol. 2^r saec. XVII scriptum est : *Ex bibliotheca capitulo Carnotensis ... in fol. n° 29*; fol. pergamo parti posteriori compacturae agglutinato manus saec. XIII pluries inscripsit, quasi calatum probans : *Hic est liber beate Marie de Rareto ...* Fol. 1^r vacat; fol. 1^v praebet indicem contentorum, saec. XII scriptum.

1° Passio sancti Andree II kal. decembris (fol. 2^r-4^v).

Epistola ecclesiae Achiae, ed. apud Surium, ad d. 30 Nov.

2° De miraculis ejusdem apostoli (fol. 4^v-15^r).

Ea de quibus *Anal. Boll.*, tom. III, p. 186-87 (cfr. P. L., LXXI, col. 1099-1102).

3° Vita sancti Nicolai episcopi et confessoris (fol. 15^r-28^v).

Ed. ap. Carminium Falconium, *Sancti ... Nicolai Acta primigenia* (1751), p. 112-26, sequuntur miracula ed. *Anal. Boll.*, tom. II, p. 151-56.

4° Passio sanctae Eulaliae virginis III idus decembris (fol. 28^v-31^r).

Ed. ap. Florez, *España Sagrada*, tom. XIII, p. 398-406. Prima sententia est diversa; om. pars ultima num. 8.

5° Passio sanctorum martyrum Fusciani, Victorici et Gentiani III idus decembris (fol. 31^r-34^v).

Ed. ap. Salmon, *Actes inédits des saints martyrs Fuscien, Victoric et Gentien*, p. 15-35, nempe Passio quae incipit : *Cum cursus mundanae solis ...*

6º Passio sanctae Luciae virginis idus decembris (fol. 34v-36v).

Ed. ap. Surium, ad d. 13 Dec.

7º Passio sancti Thomae apostoli viii kal. januarii (fol. 36v-43v).

Ed. ap. Mombritium, tom. II.

8º Passio beatae Anastasiae virginis et martyris viii kal. januarii (fol. 43v-50r).

Praemitto brevi prologo : *Sanctorum ceteras actiones prolixitatis nimietate pretereo et carptim per amicas Anasthasie ad ipsius Anasthasie finem attingo, sequuntur Acta sanctorum Agapes, Chioniae et Irenes ed. Act. SS., ad d. 3 Apr., tom. I, p. 248-50, num. 2-10; deinde Acta sanctae Anastasiae edita in Bibliotheca Casinensi, tom. III, Florilegii p. 179-84.*

9º Actus sancti Johannis apostoli et evangelistae vi kal. januarii (fol. 50r-55r).

Ed. ap. Mombritium, tom. II.

10º Passio beati Thomae Cantuariensis episcopi iii kal. januarii (fol. 55r-63v).

Ed. apud Martène, *Thes. nov. anecdotorum*, tom. III, p. 1737 sqq. (P. L., tom. CXC, p. 335-44); subjunguntur sex versus (vid. Append.), et novem miracula, quorum primum (vid. Append.) re narrata, non verbis idem est cum miraculo edito apud J. Craigie Robertson, *Materials for the history of Thomas Becket* (1875 sqq.), tom. I, p. 206 (xlv) et tom. II, p. 252 (lxxxviii); reliqua octo edita sunt ibid., tom. II, p. 229 (lxiv), p. 228 (lxiii), p. 135 (xxiii), p. 216 (xlvi), p. 238 (lxvi), p. 255 (xciv), p. 212 (xlii), p. 214 (xlvi).

11º Vita vel gesta sancti Silvestri episcopi et confessoris ii kal. januarii (fol. 63v-87r).

Ed. ap. Mombritium, tom. II.

12º Passio sanctae Columbae virginis et martyris ii kal. januarii (fol. 87v-89r).

Compendium Passionis ed. *Catal. Brux.*, tom. I, p. 302-6; diversum a compendio quod legitur in cod. 192 (Vide supra, p. 169, 3º).

13º Vita et miracula sancti patris nostri Basilii archiepiscopi Cappadociae kal. januarii (fol. 89r-100r).

Vitae adscriptae Amphilochio versio latina diversa ab edita *Act. SS.*, ad d. 14 Jun., tom. II, p. 938 sqq.

Inc. *Prologus Amphilochii episcopi. Dilectissimi, non erat indecens fideles filios patris obitu contristari...*

Inc. *Vita. Basilius itaque solus, ut sic dicam, in terra aequalem et decentem ostendit vitam operibus et verbis ...*

14º Vita sancti Hilarii episcopi idus januarii (fol. 100^r-103^v).

Auctore Fortunato, ed. *Act. SS.*, ad d. 13 Jan., tom. I, p. 790 sqq.

15º Miracula sancti Hilarii episcopi (fol. 103^v-109^v).

Prima pars (fol. 103^v-105^v) auctore Fortunato, edita *ibid.*, p. 793 sqq. Deinde interposita (fol. 105^v-106^v) Hilarii epistola ad Abram filiam, sequuntur miracula novem, quorum quatuor edita sunt *Catal. Brux.*, tom. I, p. 157-58 et tom. II, p. 419-21; reliqua quinque inedita videsis in Appendix.

16º Passio sancti Sebastiani martyris x^o in^o kal. februarii (fol. 109^v-124^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 20 Jan., tom. II, p. 265-78.

17º Passio sanctorum Marii et Marthae filiorumque ejus Audifax et Abacub x^o in^o kal. februarii (fol. 124^r-127^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 19 Jan., p. 216 sqq. Num. 11 terminatur ut indicatum est p. 218, annot. b (*exalare*), et om. num. 12-14 (vid. *ibid.*, annot. e).

18º Passio sanctae Agnetis virginis et martyris x^o in^o kal. februarii (fol. 127^r-129^v).

Ed. *ibid.*, ad d. 21 Jan., p. 351-53, num. 1-13 (... *laesi evanuerunt*).

19º Passio sanctae Emerentianae virginis (fol. 129^r-130^r).

Reliqua pars Passionis sanctae Agnetis, ed. *ibid.*, p. 353-54, inde a num. 13 *Emerentiana igitur* ...

20º Passio sancti Vincentii levitae et martyris xi kal. februarias (fol. 130^v-134^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 22 Jan., p. 394-98.

21º Passio sancti Ignatii martyris Antiochenae urbis episcopi kal. februarii (fol. 134^r-138^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 1 Febr., tom. I, p. 29-32.

22º Passio sancti Blasii episcopi et martyris ii^o nonas februarii (fol. 138^v-141^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 3 Febr., p. 336-39, plurimis lectionibus variantibus.

23º Passio sanctae Agathae virginis et martyris ii^o nonas februarias (fol. 141^r-144^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 5 Febr., p. 615-18, cum eadem varietate quae invenitur in codice Bruxellensi 207-78 (cfr. *Catal. Brux.*, tom. I, p. 142, 31°); abest tamen in hoc codice clausula ibi notata.

24° Passio sanctae Dorotheae virginis et martyris viii^o
idus februarii (fol. 144^r-147^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 6 Febr., tom. I, p. 773-76.

25° Vita S. Pauli primi eremitae iii idus januarii (fol.
147^v-150^v).

Ed. P. L., tom. XXIII, p. 17-28.

26° In festivitate sancti Mathiae apostoli sermo (fol.
150^v-154^v).

Sermo Autberti Casinensis, ed. *Act. SS.*, ad d. 24 Febr., tom. III, p. 437-41.

27° Passio sanctarum Perpetuae et Felicitatis nonas
martii (fol. 154^v-156^r).

Ed. *Catal. Brux.*, tom. I, p. 158-61.

28° Vita beati Gregorii papae urbis Romae iii idus
martii (fol. 156^r-163^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 12 Mart., tom. II, p. 130-36.

29° Passio sancti Longini idus martii (fol. 163^r-165^r).

Ed. *ibid.*, ad d. 15 Mart., p. 384-86.

30° Passio sancti Stephani protomartyris (fol. 165^r-
166^v).

Ex *Actibus Apostolorum*, cap. vi-vii, v. 4.

31° Passio sanctorum Innocentium (fol. 166^v-168^r).

Narratio de qua ad cod. 190; vide supra, p. 142, 8°.

Appendix ad cod. 204.

EPIGRAMMA DE S. THOMA CANTUARIENSI (Cfr. supra, p. 182, 10°).

Rex, miles, praesul, edictis, ense, cruento,
Impugnat, violat, protegit ecclesiam.
Rex ira, miles gladio, praesul prece pugnat.
Pro populo praesul, pro grege pastor obit.
Pax patriae, dux justitiae jurisque patronus,
Praesul in ecclesia militis ense cedit. 5

MIRACULUM S. THOMAE CANTUARIENSIS (Cfr. *ibid.*).

Nova suspiramus, novis jam de novo in novi Anglorum martyris amore accen-
dimur. Novum fecit Dominus super terram, immo sub terra. Terra enim corruens
circumdedit virum et undique conprimens non oppressit. Portavit homo illaesus 10

quod boves multos posset obruere. Apud villam hoc factum est Gloestrix vicinam, quae anglice Cherehesdun appellatur, in homine cui nomen Guillelmus. Faciebat homo ille aquaeductum, et stans in defosso terrae calamum plumbeum protendebat: hora erat quasi decima. Foveae profunditas pedum XXIII dicitur extitis. Et cor-
 5 ruit terra pendula super operantem foveamque repletam reliquae terrae coaequavit. Ille vero ante sepultus quam mortuus: *Sancte Thoma*, inquit, *glorioso martyr, si
 10 rera sunt quae de te dicuntur, succurre, ut hinc vivus eripiar. Si vivum me conservaveris, locum ubi vivus et mortuus fuisti visitabo.* Cumque curvatus staret et in hunc modum oranti jamjamque paecluderetur anhelitus, ex insperato eructavit: eruc-
 15 tationem vomitus secutus est, vomitum anhelandi facultas libera. Clamavit igitur incessanter ad martyrem, sepultus nocte illa, tota die etiam sequente, usque ad horam tertiam. De morte ejus omnes qui affuerant una eademque sententia: nemo penitus ambigeret mortuum, quem tanta moles oneraret. Sed martyris virtute centum et eo amplius quadrigarum onus unus homuncio supportabat. Fit sollici-
 20 tus ejusdem villae sacerdos de anima mortui, ignorans quia anima hominis sollicitior esset de corpore suo adhuc vivente. Celebrat igitur pro ea presbyter exequias, non ultimas, ut putabat, sed primas. Mane autem facto, contigit juvenem de villa eadem nutu divino dictum per locum illum transire et sonum audire subterra-
 25 neum. Casuque occurrens villae praeconi: *Vere, inquit, homo ille hesterna die
 20 obrutus virit.* At ille: *Impossible est quod sis; in momento exspirarit.* E contra juvenis: *Si haesitas, reni et audi.* Adquievit, et auribus ad superficiem terrae admotis, amota est a corde ejus cunctatio quae dubitavit. Rumor in villa insonuit; concurrit populus cum vangis et ligonibus et diversi generis fossoriis; tollitur humus, extumulatur homo. Vivus et illaesus extractus, martyris Thomae virtutem
 30 omnibus praedicavit, et martyrem visitans, litteris hujusmodi nos certificavit, quas tamen rei hujus fama longe ante praevenit: *Venerabili domino et patri suo,
 25 priori Sanctae Trinitatis Cantuariae, totique conventui, Galfridus decanus Glo-
 30 cestriae salutes. Scialis latorem praesentium Guillelmum in profundo cujusdam
 35 foveae, quae XXIII pedum, sociis suis fugientibus obrutum fuisse et per unius
 noctis apudum et in crastino usque ad tertiam ibidem fuisse sepultum, et pro eo
 sicut pro mortuo totum obsequium factum fuisse. Hic autem sentiens sibi mortem
 imminere, Dominum invocavit et oravit ut gloriosissimi martyris sui Thomae
 meritis a tali eum periculo liberaret, et rotum clamando fecit iturum se ad locum
 ubi sanctus occubuit. Quem cum audissent quidam ibidem transeuntes, nuntiave-
 40 runt toti villae se vocem humanam in fovea illa audisse. Sacerdos vero et plus quam
 centum homines illuc pergentes extraxerunt eum. Sed et alia multa miracula fiunt
 quotidie apud nos per gloriosum Christi martyrem Thomam, quae eobis in brevi
 iturus ad nos, Deo annuente, narrabo. Hic erat tenor apicum testimonio populi qui
 affuerat per omnia concordantium. Et is itaque cum aliis multis venit, testimonium
 45 ut perhiberet de lumine. Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei
 majus est: hoc est autem testimonium Dei majus, quo nuper certificatus est de
 martyre suo.*

MIRACULA S. HILARII (Cfr. supra, p. 183, 15º).

[V.] Crebrescentibus quippe hac illacque currentibus multorum praedicatione hujusmodi virtutum signis, plures et sese praevenire festinantes accedebant infirmi. Quibus intermixta venit quaedam mulier Goda, caeca genibusque contracta; venit, dico, salutis desiderio, manibus tamen subvecta propinquorum. Ibi dum diebus sanitatis auxilium praestolans moraretur continuis, interventu pii praesulis citius quam putaretur meruit absolvi. Nam et oculis visus, et genibus ambulandi necessarius redditur usus. Nec diu substitut infirmitas, ubi se Hilarii probabilis contulit medicina. Ipsa vero femina sibi gratulans atque vicinis remedii sui gaudium ferre desiderans, temptavit non semel, verum etiam bis et ter, redire quo venerat. Cujus itineri, ne quod conabatur explere valeret, semper recidua totius infirmitatis obfuit 40 calamitas, quae nec illam ad sanctum etiam sine aliorum officio redire concederet. Novissime vero ad sacrum ejus tumulum revecta, pavimentum ecclesiae saepius verrendo loco se servitaram constituit, sicque ab ea diutinus caecitatis claudicationisque morbus cessavit, quoisque illi mors ejusdem sancti in atrio vivendi finem explevit. Neque hoc, quod absit, cupiditate sancti, qui nec aurum ambit, aut 45 necessitate servientium, qui plures, ut dominus, possidet famulos, provenisse dixerim, sed magis ne ad ea rediret iteranda per quae ei fortasse accesserat tam turpis totius corporis deformitas.

[VI.] Illud etiam mirum, quod in pago Parisiaco et villa Draverno gestum comperimus, silentio praeterire non audemus, praesertim hoc ipsum vivis adhuc 20 testantibus. Ad quam villam venerabilis Frotaldus, abbas monasterii beati Petri apostoli ac Genovae virginis rector ejusdem professionis, cum accessisset, reliquias domni Hilarii, quas secum pretiosas habebat, in altario, quemadmodum fuerat dignum, veneranter ut exponerentur, mandavit; statimque, ab his qui videbant vere fatetur, ab ejusdem altaris latebroso foramine duo serpentes, quorum 25 illuc introitus nescitur, progressi, nunc se erigentes, nunc circumcirca emissis sibilis divertentes, effugere ab absida anxie insistebant. Formidabant nempe in ipsis quamvis quantitate parvis reliquiis totam sancti viri praesentiam, et non tantum, ut olim a Dives insula (1), expelli, verum etiam metuebant et perimi. Dato tamen exeundi loco, numquam illic ultra visi comparuerunt, ubi sanctus Hilarius 30 a parte totus intraverat, habens potestatem calcandi super dracones et scorpiones et tollendi serpentes.

[VII.] Nec adeo dissimile vel minus fuit, quod dudum actum celebratur miraculum. Femina nobilis quidem carne, sed nescio cur arrepta a daemone, ad beatissimi deducta manibus sepulcrum adveniens sanctum, quo a serpentis 35 malignitate solveretur antiqui, orationibus postulabat assiduis. Sed quia fidelis quisquam tantum accipit quantum credit, illa quod credendo quaequivit, apud beatissimum fide precibusque obtinere promeruit. Expulso igitur antiquo ser-

(1) De hac insula vid. *Act. SS.*, tom. I Jan., p. 792, annot. f.

pente, non sine vexatione prorsus et clamore ab ejus interiore homine, et libera * ab hostis invasione redditur, et perdit sensus rationi reformatur, atque ita quod malitiose callidus invaserat daemon, beneficii meritis quamvis dolens amisit. Omnes ejus mille formitatis evanuerunt artes ne se, sancto orante pro femina, 5 celaret. Porro mulier damnum mentis, quod fortasse causa delicti amiserat, gaudens recepit. Quae etiam usque hodie et vivere perhibetur *, et ad sancti lumina-
ria pro suae animae corporisque salute votivum munus annuatim videtur exsolvere.

[VIII.] Interponatur hinc illud quod apud memoratam Dives insulam sancti 10 virtute exhibitum narratur. Verum extra hanc insulam quodam in loco cum puer ad sepe obdormisset, jacens ore aperto, ingressum in sese serpenti paravit. Quo comperto, parentes pueri ipsum ire secum ad sancti Hilarii basilicam statuunt, in eadem Dives insula post serpentium interminationem sive expulsionem constru-
ctam; et quoniam nullus praevalet, ut perhibent, ibi vivere serpens, timent ne 15 forte puero insulam ingresso coluber ejus in ventre moreretur essetque in eo majoris periculum detrimenti. Sed deliberantes in sancti hoc debere constitui pie-
tate, tantum ut puer ejus clementia sanaretur, festinato gradu ad locum serpente nondum moriente percurrunt; intrantesque mox se pavimento prosternunt ecclesiae, Deum sanctumque Hilarium, quo sibi et puero misereretur, gementes expos-
20 tulant. Nec miseratio sancti poscentium cum lacrimis vota fraudavit. Evomitur ore pueri, immo ac si imperitus progreditur coluber, progressusque, veneno statim coram qui aderant universis effuso, emoritur. Fit puero nulli dubium quin per beati Hilarii meritum serpentis absolutio, parentibus mentis exultatio, necnon et reliquis hoc spectantibus nimia stuporis admiratio. Non equidem grandior aut 25 mirabilior ulla quam quod coluber, si perpendatur, in ventre pueri, locum quo serpentes durare non possunt ingressi, ad nobilitandum hujus virtutis praecognitionem vivere potuit, egressusque mox legi subjacut moriendi.

[VIII.] Ne ergo pagina cum stili rusticitate tum etiam et loquendi nimietate prolixius extensa vilescat, silentii jam scribendique debemus construere metas. 30 Est tamen dignum juvatque hoc unum tantum referre, quomodo dignissima hujus beatissimi praesulsi anima divini luminis fulgore migravit excepta. Tantum namque lumen Ecclesiae dum infirmando obscurari coepisset, venerabilem virum Leonium, ejusdem civitatis presbyterum, quadam die secretius sibi accersiri man-
davit: ei autem idem sacerdos credulus et dilectissimus habebatur. Cumque immi-
35 nentibus noctis tenebris eum exire et, si quid foris audiret, sibi renuntiare jussis-
set, ipse voces tumultuantis adhuc populi civitatis se audisse revertens exposuit. Persistebat itaque vigilans justique finem expectans, animum novissimis ejus et carissimis exhortationibus reficiens. Deinde tempesta jam nocte rursus a sancto
rogatur exire, quidque auditu percipere posset, sibi jacenti ad lectum referre. Qui 40 dudum nullius sonitum vel musitationem se sensisse renuntiat. Mox splendor inaestimabilis claritatis, quem Leonius se minime ferre potuisse fatebatur, per fenestram a parte altaris ejusdem basilicae, in qua sanissimus decubabat infirmus, ingreditur: secundum namque apostolum, infirmatus carnis spiritu potentior erat.

* cod. liber.

* cod.
prohibetur.

Cujus anima, non qualiscumque sed beatissima, corporalibus soluta vinculis egressa, eo ipso divinae, credimus, claritatis lumine suscepta, aeterni paradisi migrando perpetui splendoris amoenitatem intravit. Ibi nunc et semper pretiosi lapidis diadema coronatus, in sempiterna caeli arce felici perfusus luce exultantibus sanctis laetatur. Ita beatissimi Hilarii de praesenti saeculo * vita, Valente et

* ita cod. 5
Valentiniano regnantibus, cum gloria migravit ad Christum, terra plorante, caelo gaudente, ipso praestante Deo et Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

XXIX. Cod. sign. n. 212 (al. 178 2/c).

Foliorum 120, formae mediocris (0^m,33 × 0,225), lineis plenis, exaratus saec. XIII.

Fol. 1^r inscriptum est saec. XVIII: *Ex bibliotheca capituli Carnotensis ... n. 58.*

Foll. 42 et 43, quae post fol. 51 locari debebant, compactoris vitio loco mutata sunt.

1° Quaedam miracula gloriosae virginis Mariae ... quae per beatum Eusebium in hoc volumine sunt inserta (fol. 41^v-53^v).

Horum miraculorum, quae pleraque edita non repperimus, indicem ex codice hic transcripsisse sufficiat.

Incipiunt quaedam miracula gloriosae Virginis Mariae memoriae commendanda et recitatione dignissima, sicut in diversis locis et in vita sanctorum patrum, ad laudem et reverentiam ipsius beatae Mariae et ad salutem animarum nostrarum leguntur, quae per beatum Eusebium in hoc volumine sunt inserta. Incipiunt rubricae totius operis.

Excellens miraculum de quodam pueru qui in Lombardiae partibus morabatur, accedens vice quadam juxta quoddam flumen quod, sicut Domino placuit, inundavit, ipsum puerum oppressit et invasit.

Miraculum de quodam pictore qui diabolum cum cornibus et acutis dentibus ita turpem ut potuit depinxit * et imaginem beatae Mariae Virginis de diversis coloribus designavit.

Miraculum de quadam puella cui beata Virgo apparuit cum pulcherrimarum virginum chorea.

De tribus rationibus quare sabbatum Virgini almae Mariae specialiter dedicatur.

Miraculum de quadam muliere quae viro conjugato adhaesit et eum non sinebat ad uxorem propriam remeare.

Miraculum de quodam pueru judaeo qui litteras cum quodam christiano didicit

* cod.
depixit.

et genua flexit ante imaginem beatae Mariae et tandem cum illo die paschae communicavit.

Sequitur hic miraculum recitatione dignissimum de quodam monacho qui exivit de monasterio suo sine licentia et malam vitam ducebat. — Oratio per quam fuit salvus ille monachus qui de monasterio suo exivit et malam vitam ducebat.

Miraculum de quodam publico latrone qui, licet pessimus in aliis, tamen in reverentia beatam Mariam habebat et ex devotione vigiliam nativitatis ejusdem quater in anno in pane et aqua jejunabat.

Et sequitur miraculum beatae Mariae Aegyptiacae, quae tunc erat peccatrix.

Miraculum de bono Bonifacio episcopo, qui duodecim aureos pauperibus erogavit qui erant sui nepotis nomine Constantini.

Miraculum de quodam qui ex devotione in pane et aqua vigilias beatae Mariae jejunabat.

Miraculum de quodam milite qui occisus extitit ab inimicis suis dum erat in obsidione cuiusdam castri et ex devotione qualibet die sabbati in pane et aqua jejunabat in vita sua.

Miraculum de quodam judice qui a flumine quadam nocte oppressus extitit et ex devotione quolibet die officium beatae Mariae decantabat.

Miraculum de quodam nobili cui inimicus diabolus in figura hominis per decem annos deservivit et ex devotione qualibet die dum surgebat in mane, remoto birete flexis genibus orationem angelicam septem vicibus decantabat.

Miraculum de quadam moniali quae in amore cuiusdam sui servientis exarsit et tandem extitit gravida.

Miraculum de quodam sancto viro qui dimissis omnibus bonis suis ob reverentiam beatae Mariae peregrinus per mundum degebat.

Miraculum, cum gloria Virgo Maria nimio solis ardore fatigaretur in eremo.

Miraculum de quodam archiepiscopo, qui vocabatur Aldefensus*, qui in laude Virginis Mariae volumen insigne de ejus sanctissima virginitate stilo composuit eleganti.

Miraculum de quodam monacho qui a diabolo impulsus in quodam flumine incidit.

Miraculum de quodam clero qui extitit ab inimicis suis peremptus, tamen ex devotione Mariae Virginis salutationem angelicam decantabat.

Miraculum de quodam clero qui languore correplus ad extremum pervenit et ex devotione hanc antiphonam devota mente cantabat, videlicet: *Gaudete Dei genitrix*, etc.

Miraculum de quodam paupere qui beatam Mariam prout poterat honorabat et etiam de eleemosynis quas recipiebat pro ejus nomine vel amore erogabat.

Miraculum de quodam monacho qui linnina beati Jacobi in suo corde proposuerat visitare.

Miraculum de quodam presbytero qui tantummodo unam missam sciebat, quam in honore Domini et ejus matris diebus singulis decantabat, videlicet: *Salve sancta parens*.

* *leg.*
Ildephonsus.

Miraculum de quodam saeculari qui operi rurali deditus erat, tamen beatam Mariam sicut sciebat salutatione angelica salutabat.

Miraculum de quodam monacho priore eiusdem monasterii qui levis in eloquiiis erat et in aliis magis irretitus, tamen beatam Mariam non modicum diligebat.

Miraculum de quodam eremita qui suis precibus et orationibus fusis apud Dominum quendam pauperem eum cotidie visitantem locupletem fecit.

Miraculum de quodam nobili qui intravit religionem Cisterciensis Ordinis tempore beati Bernardi.

Miraculum visum in quodam presbytero vocato a quadam muliere in infirmitate posita ut corpus et sanguinem Christi sibi apparet.

Miraculum quod beata Virgo Maria ostendit in filio eiusdem matronae nobilis genere qui beatam Mariam virginem non modicum diligebat.

Miraculum de quodam devoto beatae Mariae, qui eam laudabat septies in die angelica salutatione.

De miraculo quod fuit in urbe Constantinopolitana et de dilectione qua Graeci diligunt beatam Virginem.

Sequitur miraculum recitatione dignissimum, quod Virgo Dei genitrix ostendit in Francia temporibus Ludovici Francorum regis magni et generosi.

Miraculum de quodam presbytero religioso, qui de corpore et sanguine Jesu Christi dubitabat.

Miraculum de quodam terricola qui instigante diabolo sibi finita missa corpus Christi accepit in die paschae et in quadam vase apium immisit.

Miraculum de quodam milite qui uxorem habebat praegnantem et adveniente puerperio peperit masculum similem cuiusdam suo servienti, nigrum valde.

Miraculum de quodam avaro qui erat magnae tenacitatis et uim quam eleemosynam faciebat, dedit tamen cuiusdam pauperi unum panem solummodo ob reverentiam beatae Mariae.

Miraculum de quodam eremita qui instinctu diaboli multum incitabatur a vitiis carnali.

Miraculum de quadam muliere vitam eremitanam gerente, quae lamen temptata a diabolo cellulam exire coepit.

Miraculum de duobus monachis qui, in juvenili aetate existentibus, exiverunt monasterio contra oboedientiam beati Benedicti.

Miraculum de quadam muliere quae jugiter per longum tempus beatam Mariam rogavit ut filium suum sibi ex gratia ostenderet speciali.

Miraculum de quodam luxurioso et curis saeculi dedito, tamen proposuerat in corde suo ob reverentiam beatae Mariae cum aliqua quae Maria vocaretur, carnaliter non peccaret.

Miraculum de quadam nobili domina quae ecclesiam beatae Mariae fabricavit et ibidem sacerdotem instituit.

Miraculum de quodam novitio qui intravit monasterium Cisterciensis Ordinis,

seductus a diabolo coepit tristari, et de ingressu ecclesiae quae in partibus Lombardiae in quodam municipio caluerat.

Finita sunt exempla Dei gratia et beatae Virginis.

2º [Alia miracula septem] (fol. 53^v-54^v).

De puer ob fraudem puellae suspenso et a sancto Jacobo suscitato.

De ecclesia quae destructa est quia ab usurario fuerat constructa.

De usurario mortuo, qui extra cimeterium tumulatus est.

De muliere impudica cui jam semetipsam prae pudore occidenti beata Virgo apparuit, jubens confiteri.

De muliere quae ob adulterium in confessione celatum apparuit cum duobus serpentibus mammas corrodentibus.

De moniali quae suos oculos propter quos a rege Angliae fuerat concupita eruit eique misit.

De abbatе ob eleemosynas *Date* vocato, quem sui monachi ut abundantiam rursus haberent elegerunt iterum in abbatem.

XXX. Cod. sign. n. 229 (al. 582 5/G).

Foliorum 18¹, formae mediocris (0⁰,28 × 0,19), binis columnis, exaratus saec. XIII.

Fol. 1^r scriptum est saec. XVIII: *Ex bibliotheca capituli Carnotensis .. n° 176.*

Continet brevissimas lectiones de sanctis, compendiatis ex compendiatis Vitis uae in codice 190 leguntur. Ideo indicem tantum sanctorum, quorum nomina lectionibus praefiguntur, hic attexemus. Sunt videlicet SS. Silvester papa, Felix Nolanus, Bonitus, Marcellus papa, Speusippus cum fratribus, Launomarus, Sebastianus, Agnes, Vincentius, Enierentiana, Babylas, Polycarpus, Julianus Cenonanensis, Ignatius martyr, Blasius, Agatha, Scholastica, Valentinus, Mathias, Albinus, Gregorius papa, Leobinus, Tiburtius cum sociis, Georgius, Vitalis, Philippus et Jacobus, Athanasius, Alexander cum Eventio et Theodulo, Johannes apostolus, Beatus, Gordianus et Epimachus, Nereus et Achilleus, Emanus, Potentiana, Austregisilus, Desiderius, Caraunus, Cantianus cum sociis, Marcellinus et Petrus, Liphardus, Bonifacius, Primus et Felicianus, Barnabas, Nazarius et Celsus, Rufus et Valerianus, Vitus cum sociis, Cyricus et Julitta, Avitus, Marcus et Marcellianus, Gervasius et Protasius, Albanus, Joannes Baptista, Gallicanus, Joannes et Paulus, Petrus et Paulus apostoli, Martinus (translatio), Nicostratus cum sociis, Septem fratres filii S^o Felicitatis, Benedictus (translatio), Turiavus, Arnulfus, Arsenius, Praxedes, Maria Magdalena, Apollinaris, Jacobus apostolus, Anna, Septem dormientes, Pantaleon, Felix cum Simplicio et Faustino, Abdon et Sennes, Stephanus papa, Stephanus protomartyr (inventio), Justinus, Xystus, Donatus, Cyriacus cum Largo et Smaragdo, Laurentius, Corona Domini, Tiburtius, Bartholomeus, Genius, Irenaeus et Abundius, Rufus, Augustinus, Felix et Adauctus, Aegidius, Antoninus, Evurtius, Gorgonius et Dorotheus, Maurilius, Cornelius et Cyprianus, Euphemia, Matthaeus, Mauritius cum sociis, Sollemnus, Cyprianus et Justina,

Cosmas et Damianus, Michael in monte Gargano, Hieronymus, Piatu, Leodegarius, Dionysius Areopagita, Fides, Sergius et Bacchus, Dionysius cum sociis, Nicasius cum sociis, Calixtus papa, Lucas evangelista, Savinianus et Potentianus, Hilarion, Crispinus et Crispinianus, Simon et Judas, Leonardus, Eustachius cum sociis, Quattuor coronati, Theodorus, Martinus, Brictius, Anianus Aurelianensis, Caecilia, Clemens, Chrysogonus, Petrus Alexandrinus, Vitalis et Agricola, Andreas apostolus, Tugualus, Nicolaus, Lucia, Thomas apostolus.

XXXI. Cod. sign. n. 473, tom. I (al. 511 5/B).

Foliorum 397 (1), formae majoris (0^m,40 × 0,28), binis columnis exaratus saec. XV.

Fol. 1^r notatum est saec. XVIII: *Ex bibliotheca capituli Carnotensis ... I, 7 .. n° 139.*

Prima pars legendarii, cuius alteram partem praehent codices signati num. 473, tom. II et num. 479. Exscriptae sunt omnes fere Vitae ex codice 190; qui cum ipse legendarium aliquod sit et Vitas Passionesque saepe saepius contineat contractas, haec ipsa compendia compendiata etiam saepe sunt a scriba trium illorum codicum; quare Vitarum Passionumque, omissis de more homiliis, nonnisi brevem indicem texemus, in quo apposito numero indicabimus quam codicis 190 partem singulæ repreäsentent. Quae tamen huic legendario propria sunt, suo loco more solito recensebimus.

fol. 1 ^r -6 ^v Calendarium	13 ^r -17 ^r De S. Tugdualo (2 ^o)
9 ^r -13 ^r De S. Andrea (190, 1 ^o)	17 ^v -21 ^v De S. Nicolao (3 ^o)

· 1° In festo Conceptionis beatae Mariae Virginis (fol. 21^v-24^r).

Narratio edita in *Legenda Aurea* (Dresdae, 1846), p. 869 sqq. Desinit mutila in his verbis: *Hiis itaque dictis domina nostra ab oculis se videntis disparuit ...* (ibid., p. 870 ante finem).

25 ^v -29 ^r De S. Aniano (4 ^o)	42 ^v -46 ^r De S. Gulielmo (141 ^o)
29 ^r -33 ^v De S ^a Lucia (5 ^o)	46 ^r -47 ^r De S. Hilario (10 ^o)
33 ^v -39 ^r De S. Thoma (6 ^o)	47 ^r -48 ^v De S. Felice (11 ^o)
39 ^r -42 ^v De S. Eligio (140 ^o)	48 ^v -50 ^r De S. Bonito (12 ^o)

(1) Inter folia 220 et 221 omissum est, cum recenti tempore singulis numeri impo-nerentur, folium unum; et post fol. 331 perperam repetiti sunt numeri 322, 323, etc.; unde sit, ut ultimum folium pro numero 397 ferat numerum 386. In designandis foliis commodi causa utemur numeris in codice erronee scriptis, addita tamen designatione *bis*, ubi oportuerit.

50^r-51^r et 54^v-56^r De S. Mar-
cello (13°) 129^v-130^v De S. Albino (28°)
51^r-53^r De S. Sulpicio Pio
(142°) 130^r-135^v De S. Gregorio
(144°) 135^v-140^r De S. Leobino (29°)
53^r-54^v De SS. Speusippo et
soc. (14°) 149^v-152^r De S. Ambrosio
(177°) 152^r-153^v De SS. Tiburtio et
soc. (173°) 153^v-155^v De S. Marco (174°)
61^v-67^r De S. Sebastiano (16°) 156^r-157^v De S. Georgio (30°)
67^r-73^r De S^a Agnete (17°) 157^v-159^r De S. Cleto (145°)
73^r-79^r De S. Vincentio (18°) 159^r-160^v De S. Vitali (31°)
79^r-81^v De S^a Emerentiana
(19°) 160^v-164^r De SS. Philippo et
81^v-83^r De S. Babyla (20°) Jacobo (32°)
82^r-84^r De S. Paulo (21°) 164^r-166^r De S. Athanasio
85^r-87^r De S. Polycarpo (22°) (33°)
95^v-97^v De S. Ignatio (24°) 166^r-168^v De SS. Alexandro
107^r-109^r De S. Blasio
(ex Adone ad d. 15 Febr.) et soc. (34°)
109^r-114^v De S^a Agatha (25°) 168^v-169^v Inventio S^{ac} Crucis
114^v-116^r De S^a Scholastica
(26°) (35°)
116^r-118^v De S. Valentino
(27°) 169^v-170^r De S. Joanne (36°)
170^r-171^v De S. Beato (37°)

2° In translatione sancti Nicolai episcopi et confessoris
(fol. 171^v-173^v).

Ed. ap. Surium, ad d. 9 Maii. Desinit in codice num. 7 init. (*terbis credibiliibus
fidem faciens*).

173^v-175^v De S. Gordiano 181^v-183^r De S. Austregisilo
(38°) (42°)
175^v-176^v De S. Mamerto 183^r-184^v De S. Desiderio
(146°) (43°)
176^v-177^r De SS. Nereo et 184^v-189^r De S. Carauno (44°)
Achilleo (39°) 189^r-190^r De S. Maximo (150°)
177^r-181^r De S. Emano (40°) 190^r-191^r De S. Felice (151°)
181^r-181^v De S^a Potentiana 191^r-192^r De SS. Cantio et
(41°) soc. (45°)

192^r-195^r De SS. Marcellino et Petro (46°)
 195^r-196^v De S. Liphardo (47°)
 196^v-198^v De S. Bonifacio (48°)
 198^v-199^v De S. Medardo (49°)
 199^v-201^r De SS. Primo et Feliciano (50°)
 201^r-204^v De S. Barnaba (51°)
 204^v-205^r De SS. Nazario et Celso (52°)
 205^r-207^r De SS. Rufo et Valeriano (53°)
 207^r-208^v De SS. Vito et soc. (54°)
 208^v-209^v De SS. Cyrico et Julitta (55°)
 209^v-210^v De S. Avito (56°)
 210^v-211^v De SS. Marco et Marcelliano (57°)
 211^v-219^r De SS. Gervasio et Protasio (58°)
 219^r-220^v De S. Albano (59°)
 220^v-232^r De S. Joanne Bap-
tista (60°)
 232^r-234^r De S. Gallicano (61°)
 234^r-235^v De SS. Joanne et Paulo (62°)
 241^v-245^v De S. Petro (63°)
 245^v-251^r De S. Paulo (64°)
 251^r-256^r De SS. Petro et Paulo (65°)
 258^v-263^r De S. Martino (66°)
 263^r-264^v De eodem (67°)

264^v-265^r De SS. Claudio et soc. (68°)
 265^v-266^v De S^a Felicitate cum filiis (69°)
 266^v-271^v De S. Benedicto (70°)
 271^v-276^r De S. Turiavo (71°)
 276^r-282^r De S. Arnulpho (72°)
 282^r-284^r De S. Arsenio (73°)
 284^r-286^v De S^a Praxedes (74°)
 286^v-290^r De S^a Maria Magd. (75°)
 290^r-296^r De S. Apollinari (76°)
 296^r-301^r De S. Jacobo Maj. (77°)
 301^r-308^v De SS. vii Dormien-
tibus (78°)
 308^v-320^r De S. Pantaleone (79°)
 320^r-322^r De S. Felice (80°)
 322^r-323^v De SS. Simplicio et soc. (81°)
 323^v-329^r De SS. Abdon et Sennes (82°)
 329^r-328^{bis}^r De S. Germano (83°)
 328^{bis}^r-329^{bis}^r De S. Petro (84°)
 329^{bis}^r-330^{bis}^r De S. Stephano papa (85°)
 330^{bis}^r-338^r De S. Stephano mart. (86°)
 338^r-338^v De S. Justino (87°)
 338^v-340^r De S. Cassiano (88°)

3° In festo beatae Mariae Virginis de Nive (fol. 340^r-342^r).

Sermo editus apud Paulum de Angelis, *Basilicae Sanctae Mariae Majoris de Urbe descriptio...* (Romae, 1621), p. 19-21; at in codice paulo brevior legitur.

4° In festo sancti Rochi confessoris (fol. 349^v-351^r).

Vita brevior et simplicior quam editae *Act. SS.*, ad d. 16 Aug., tom. III, p. 400-7 et p. 407-10. Vid. Append.

343 ^v , 351 ^r -352 ^r De S ^a Prisca	356 ^v -358 ^v De S. Augustino (143 ^o)
352 ^r -354 ^v De S. Petro Caelestino (178 ^o)	358 ^v -359 ^v De SS. MM. Scillitanis (152 ^o)
354 ^v -355 ^r De SS. Donatiano et Rogatiano (147 ^o)	359 ^v -361 ^r De S ^a Margareta (175 ^o)
355 ^r -356 ^v De S. Urbano (148 ^o)	361 ^r -365 ^v De S ^a Anna (153 ^o)

5° S. Johannis ante Portam Latinam (fol. 369^v-371^r).

Lectiones ex S. Hieronymi libro contra Jovinianum quae hodie leguntur in *Breviario Romano* ad d. 6 Maii.

6° [Vita] Sancti Eutropii martyris episcopi Xanctonensis (fol. 373^r-375^r).

Ed. ap. L. Audiat, *Saint Eutrope et son prieuré* (Saintes, 1877), p. 8-16.

7° [De S. Aniano Carnotensi episcopo] (fol. 375^v-378^v).

Ed. *Anal. Boll.*, tom. VII, p. 327-35.

8° Sanctae Mariae Salome festum (fol. 379^r-380^r).

Vid. Append.

381 ^r -382 ^v et 385 ^r -386 ^v Inven-	382 ^v -385 ^r De SS. Alejandro
tio sanctae Crucis (35 ^o)	et soc. (34 ^o)

Appendix ad cod. 473, tom. I.

VITA S. ROCHI (Cfr. hac ipsa pag., 4°).

In festo sancti Rochi confessoris (1).

Lect. Prima. Rochus, apud Montem pessulanum natus patre nobili ejusdem loci principe, tam religiose vixit a puero ut coaequales ad omnem pietatem suo

(1) Praemittitur haec nota litteris rubris descripta, quae ad hanc inscriptionem videtur spectare: *Quod festum est solenne in ecclesia Carnotensi ex fundatione Magistri Johannis de la Croix canonici Carnotensis. Orate pro eo.*

exemplo induceret. Statim atque in lucem prodiit, crucis notam dextro corporis lateri impressam habuit, quod fuit quoddam indicium fore eum aliquando crucis Jesu Christi discipulum ad tolerandas aequo animo pro ejus nomine quascumque praesentis vitae molestias.

Lect. II^a. Tanta fuit ejus in aegrotantes egenos per omnem vitam caritas 5 ut non solum necessaria subministraret, sed saniosis etiam ulceribus medicamenta ipsem et admoveret. Nullum autem genus morbi tam immedicabile fuit, tam tenax, tam lethale, quod ad ejus contactum non aufugerit, qui suorum protector est in tempore tribulationis adjutricem manum suam supponente.

Lect. III^a. Orbatus utroque parente, Romam devotionis ergo proficii sta- 10 tuit, ne quid praetermitteret quod ad religionem facere videretur. In itinere autem infesta lue apud Aquampendentem et Cesennem Italiae oppida periculosissime laborantes piis illius precibus a Domino, qui ex omnibus tribulationibus sperantes in se liberat, statim sanati sunt. Romae etiam cardinalem quendam jam condemnatum salutiferae crucis signaculo pristinae valetudini ope divina restituit, cum 15 omnis ablata esset spes salutis.

Lect. IIII^a. Ariminae quoque et Placentiae quotquot aegrotantes ad ipsum allati sunt tanta sedulitate curavit ut perniciosa pestis illa procul discussa sit nec postea tam inclementer saevierit. Verum dum juvandis omnibus sic illius eluet 20 eum pietate conjuncta benignitas, ecce lethaliter eodem morbo correptus, a Placentinis prodigiose ingratia urbe expellitur. Neque tamen ad ulla contumelias, licet omni hominum ope destitutus, animi vigorem remisit, sed in propinquam silvam ad nitidissimi fontis marginem se recipiens, ut ejus frigore febris pestiferae ardorem compesceret, orationi vacabat assidue.

Lect. V^a. Non procul a silva vicus aberat in quo vir quidam pius, nomine 25 Gotardus, habitabat. E frugali ejus mensa canis quotidie ad Rochum panis frustum deferebat. Quadam autem die Gotardus canem secutus delitescentem inter vepres et virgulta Rochum repperit. Tunc animalculi ingenium ac probitatem admirans, fieri quae viderat non posse conjectit nisi Deo impulsore, cui etiam de passerculis 30 cura est. Pavit ille quondam per corvum in invia solitudine Helisaeum, nec umquam eremitis defuit aut justo umquam nec semen ejus passus est panem quaerere.

Lect. VI^a. Itaque Rochum Gothardus benigne exceptit, fovit ac in omni re juvit, nec se a cane tulit naturalis juris peritia superari. Abscedens demum Rochus in patriam, a praedonibus captus est et in vincula conjectus. A quibus post quinque annos divina ope liberatus, moritur 17. cal. augusti anno Domini millesimo 35 trecentesimo decimo quarto, quo Philippus Pulcher, Galliarum rex, supremum etiam diem suum obiit. Porro multis ille claruit miraculis, quibus ad Dei gloriam, qui in sanctis suis mirificat voluntates suas et hominum salutem, posteris laudabilem sui memoriam reliquit.

DE TRIBUS MARIIS FILIIS S. ANNAE (Cfr. supra, pag. 195, 8º).

Vicesima secunda die octobris. Sanctae Mariae Salome.
Festum duplex.

Lectio I^a. Cum summa humilitate et caritate celebritatem praecelsam et salutiferam beatissimarum sororum filiarum beatissimae Annae, gloriose videlicet Mariae Virginis, Mariae Jacobi et Mariae Salome, annua revolutione recensentes, aliquas laudes et praeconia ad earum memoriam recolendam sub breviloquio transcurramus. Et si in aliorum sanctorum festivitatibus praecionario modulos Altissimo decantamus, multo magis in dictarum sanctorum sororum et earum sacratissimae proliis magnificentia collaudanda et gloria praferenda nos 10 oportet excellentiori mysterio festivitatis hodiernae gaudia celebrare.

Lect. II^a. Fuit igitur beata Anna mater sanctissimae Dei genitricis Mariae, primo marito suo Joachim despontata: quae concepit ex eo et peperit primam filiam nomine Mariam, matrem Domini nostri Jesu Christi. Quae cum esset despontata Joseph, antequam convenienter inventa est in utero habens de Spiritu 15 sancto.

Lect. III^a. Mortuo autem Joachim, Cleophas frater Joseph eandem Annam accepit uxorem. Qui ex ea genuit secundam Mariam, quam nupsit Alpheo. Iste siquidem Alpheus genuit ex ea filios, scilicet Jacobum qui dicitur Minor et Joseph qui dicitur justus, Simonemque et Judam.

20 **Lect. IV^a.** Mortuo vero Cleopha, quidam nomine Salomas eandem Annam accepit uxorem. Qui ex ea genuit tertiam Mariam, quam nupsit Zebedeo. Qui genuit ex ea alterum Jacobum, qui dicitur Major, et Johannem evangelistam. Sic ergo beata Anna tres maritos habuit, et ex eis tres filias legitur habuisse.

Lect. V^a. Nunc autem videamus quare Jacobus Alphei et Minor dictus sit et 25 Frater Domini. Nuncupatus est Minor ad differentiam Jacobi Zebedei, qui et Major dictus est non secundum tempus, sed quia prior secutus est Dominum. Itaque Jacobus Alphei dictus est Minor quia posterius Christo adhaesit. Frater quidem Domini dictus est, sicut quibusdam placet, quia fuit filius materterae.

Lect. VI^a. Frater etiam Domini Jacobus Alphei dictus est propter similitudinem sanctitatis vel potius quia nepos Cleophae patrui Christi. Hebrei namque consanguinitate germana ex parte patrum conjunctos fratres vocant. Unde beatus Hieronymus dedit intelligi Jacobum esse fratrem Domini, id est ejus consanguineum.

XXXII. Cod. sign. n. 473, tom. II (al. 511 5/B).

Foliorum 203, formae majoris (0^m,425 × 0,35), columnis binis, exaratus saec. XV.

Fol. 1^r notatum est saec. XVIII: *Ex bibliotheca capituli Carnotensis. I. 8...nº 140.*

Pars prior tomii secundi Legendarii, cuius tomus primus est codex 473, tom. I. Vide supra, p. 192.

In capite codicis inserta sunt folia pergamenta sex, nullo numero notata, quibus inscriptum est calendarium.

1 ^r De S. Cassiano (190, fragm. 88 ^o)	146 ^v -147 ^r De SS. Dorotheo et Gorgonio (104 ^o)
1 ^r -6 ^r De S. Sixto (89 ^o)	147 ^v -150 ^r De S. Maurilione (105 ^o)
6 ^r -8 ^r De S. Donato (90 ^o)	150 ^r -153 ^r De SS. Cornelio et Cypriano (106 ^o)
8 ^r -13 ^v De S. Cyriaco (91 ^o)	153 ^r -156 ^r Exaltatio S ^{ae} Crucis (107 ^o)
13 ^v -23 ^r De S. Laurentio (92 ^o)	156 ^r -157 ^r De S ^a Euphemia (108 ^o)
23 ^r -26 ^v De S. Tiburtio (94 ^o)	157 ^r -165 ^v De S. Matthaeo (109 ^o)
26 ^v -32 ^v De S. Hippolyto (95 ^o)	165 ^v -170 ^v De S. Mauricio (110 ^o)
76 ^r -84 ^r De S. Bartholomaeo (96 ^o)	170 ^v -176 ^r De S. Sollemni (111 ^o)
84 ^r -85 ^v De S. Genesio (97 ^o)	176 ^r -178 ^v De SS. Cypriano et Justina (112 ^o)
85 ^v -87 ^r De SS. Irenaeo et Abundio (98 ^o)	178 ^v -187 ^r De SS. Cosma et Damiano (113 ^o)
87 ^r -93 ^r De S. Augustino (99 ^o)	187 ^r -190 ^v De S. Leobino (29 ^o)
93 ^r -94 ^v De SS. Felice et Adaucto (100 ^o)	191 ^r -191 ^v Index contentorum.
94 ^v -101 ^v De S. Aegidio (101 ^o)	
101 ^v -105 ^r De S. Antonino (102 ^o)	
105 ^r -114 ^v De S. Evurtio (103 ^o)	

Legenda de sancta Barbara (fol. 192^r-196^v).

Similis quoad res narratas et earundem ordinem Actis editis apud Zaccaria, *De rebus ad historiam atque antiquitates ecclesiae pertinentibus Dissertationes latinae*, tom. I, p. 137-42, nonnullis tamen subinde mutatis. Praeses a quo Barbara torqueatur et condemnatur vocatur *Marcianus*.

194 ^v -198 ^v et 201 ^v -203 ^v Exaltatio S ^{ae} Crucis (107 ^o)	198 ^v -201 ^v De SS. Cornelio et Cypriano (106 ^o)
---	--

XXXIII. Cod. sign. n. 478 (al. 515 5/B).

Foliorum 14, formae majoris (0^m,427 × 0,30), columnis binis, exaratus saec. XV.

Fol. 1^r notatum est : *Ex bibliotheca capituli Carnotensis ... L. 2 ... in fol. n° 141.*

Totum codicillum implet

Vita sanctae Genovefae virginis.

Ed. apud C. Kohler, *Étude critique sur le texte de la vie latine de Ste Geneviève*, p. 49 sqq.

XXXIV. Codex signatus num. 479 (alias 516 5/B).

Foliorum 220, formae majoris (0^m,412 × 0,295), columnis binis, exaratus saec. XV.

Fol. 1^r notatum est saec. XVIII : *Ex bibliotheca capituli Carnotensis... n° 140 bis.*
Pars posterior tomī secundi Legendarii, cuius alias partes exhibent codd. 473 tom. I et 473 tom. II. Vide supra, pp. 192, 198.

1 ^r -5 ^v De S. Michaele (190, 114 ^o)	46 ^v -47 ^v De S. Luca (123 ^o)
5 ^v -12 ^r De S. Hieronymo (115 ^o)	48 ^r -55 ^r De SS. Saviniano et Potentiano (124 ^o)
12 ^r -18 ^v De S. Piatto (116 ^o)	55 ^r -58 ^r De SS. Crispino et Crispiniano (125 ^o)
18 ^v -19 ^r De S. Leodegario (117 ^o)	58 ^r -65 ^r De SS. Simone et Juda (126 ^o)
19 ^v -21 ^r De S. Dionysio (157 ^o)	87 ^r -90 ^r De S. Leonardo (163 ^o)
21 ^r -27 ^v De S ^a Fide (118 ^o)	90 ^r -91 ^v De SS. Claudio et soc. (128 ^o)
27 ^v -33 ^v De SS. Sergio et Bac- cho (119 ^o)	91 ^v -96 ^v De S. Theodoro (164 ^o)
33 ^v -43 ^r De SS. Dionysio et soc. (120 ^o)	96 ^v -99 ^r De S. Martino papa (127 ^o)
43 ^r -45 ^v De SS. Nicasio et soc. (121 ^o)	
45 ^v -46 ^v De S. Galixto (122 ^o)	

1° Vita beatissimi Martini confessoris Turonensis ar-
chiepiscopi (fol. 99^r-109^r).

Vitae auctore Sulpicio Severo num. 1-11; om. num. 8 et maxima pars num. 10. Subjungitur pars epistolae ad Basulam (*Igitur Martinus obitum suum usque ad indicat se jam resolvi*).

109^r-112^r De S. Briccio (131°) 112^r-118^v De S. Aniano (132°)

2° Octava sancti Martini (fol. 118^v-144^v).

Vitae ejusdem numm. 12-19 et 21-27; tum Gregorii Turonensis *de Mirac. S. Mart.*, lib. 1, capp. 4, 5; tum homiliae Alcuini de S. Martino num. 1-10 init.; tum ex Sul-

picii Severi dialogo ii num. 4 med. (*Fuerat causa ...*) ad finem, et ex dialogo iii num. 25 (*Item res in Carnotena ...*).

144 ^v -145 ^r De S. Columbano (165 ^o)	149 ^v -150 ^r et 151 ^r -152 ^v De S ^a Catharina (166 ^o)
145 ^r -147 ^r De S ^a Caecilia (133 ^o)	150 ^r -151 ^r De S. Petro Alex. (136 ^o)
147 ^r -148 ^v De S. Clemente (134 ^o)	152 ^v De S. Lino (168 ^o) 152 ^v -153 ^v De SS. Vitali et Agricola (137 ^o)
148 ^v -149 ^v De S. Chrysogono (135 ^o)	153 ^v De S. Rufo (169 ^o)

3° [Vita] sancti Odilonis abbatis (fol. 153^v-158^r).

Contracta ex Vita ed. *Act. SS.*, ad d. 1 Jan., tom. I, p. 71-77, num. 2-35.

4° De sancto Ivone (fol. 158^r-161^v).

Vita diversa ab iis quae editae sunt ap. Surium et *Act. SS.*, ad d. 19 Maii (tom. IV, p. 538-41), item ab editis apud recentiores Bonnejoy (1884) et Prud'homme (1887). Vid. Append.

5° [Vita] sancti Betharii episcopi (fol. 161^v-165^r).

Vita stilo diversa ab edita *Act. SS.*, ad d. 2 Aug., tom. I, p. 169-71, num. 3-13.
Vid. Append.

6° De sancto Fiacro (fol. 165^r-169^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 30 Maii, tom. VI, p. 605 sqq., scilicet num. 6-18; interjectus est inter numm. 7 et 8 aliquis pius excursus.

7° De sancto Lupo (fol. 169^v-176^v).

Contracta ex Vita ed. *ibid.*, ad d. 1 Sept., tom. I, p. 255-65.

176 ^v -181 ^v De S ^a Corona (154 ^o)	190 ^r -191 ^r De S. Prisco (159 ^o)
181 ^v -184 ^v De S. Ludovico (179 ^o)	193 ^r -193 ^v De S. Hilarione (160 ^o)
184 ^v -185 ^r De S. Rufo (176 ^o)	193 ^v -194 ^v De S. Severino
185 ^r -186 ^v De S. Lamberto (155 ^o)	(161 ^o)
186 ^v -187 ^r De S ^a Euphemia (ex Adone ad d. 16 Sept.)	194 ^v -195 ^v De S. Martino (162 ^o)
187 ^r -189 ^r De S ^a Thecla (156 ^o)	195 ^v -196 ^r De SS. Rufo et Va- lerio (53 ^o)
189 ^r -190 ^r De S. Francisco (158 ^o)	196 ^v -197 ^v De SS. Vito et soc. (54 ^o)

8° [Vita] sancti Caletrici (fol. 197^v-198^v).

Sub hoc titulo legitur purus putus sermo paraeneticus, qui nihil de sancti historia vel cultu docet.

9° De sancto Mathurino (fol. 199^r-201^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 1 Nov., tom. I, p. 250 sqq., nempe num. 1-5 et compendium num. 6-12.

10° [Passio] sancti Mammetis (fol. 209^r-209^v).

Brevissimum compendium Passionis, de qua vide ad cod. 193, 68°; *supra*, p. 178.

11° [Vita] sancti Verani episcopi (fol. 209^v-212^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 19 Oct., tom. VIII, p. 467 sqq.; Omm. numm. 1 et 2, num. 10 (inde ab *Quod revera ita fecit ...*); et omnia inde a num. 12, de morte et sepultura sancti, brevissime digesta. Stilus paulum immutatus est.

220^r-220^v Index contentorum.

Appendix ad cod. 479.

DE SANCTO IVONE (Cfr. pag. praec., 4°).

Lectio prima. Regnante inclitae recordationis rege Philippo in Francia et Navarra, floruit in Britannia minori in dioecesi Trecorensi vir mirae sanctitatis beatus Ivo confessor egregius, de nobilibus ac catholicis ortus parentibus. Hujus siquidem sancti devotissima mater, Spiritus sancti gratia inspirata, ore quasi prophetico praedixit puerum ipsum futurum sanctum, quod postea ejus merita, innumeris quoque miracula, lucidissime comprobata et per sedem apostolicam approbata, apertissime demonstrarunt.

Lectio II^a. Iste namque sanctus, quem benedictus Dei Filius pro suis pauperibus consolans pariter et alendis vocaverat de utero matris suae, in primitivis scientiis primitus eruditus ac deinde in utroque jure non mediocriter informatus, ad propria rediens talentum sibi creditum non abscondit, quinimmo Christo in suis pauperibus deserviens et ad eorum servitium totaliter se convertens, pro eis in curis in officio advocati vocatus, saepe etiam non vocatus, gratis et sine exspectatione praemii temporalis contra quoscumque cujuscumque praeeminentiae intrebatis postulabat, eosque etiam consolando de bonis a Deo sibi collatis in domo propria refovebat; sicque apud omnes consolator et advocatus pauperum dicebatur.

Lectio III^a. Audiens igitur episcopus Trecorensis mentis rectitudinem et consilii maturitatem ejusdem sancti viri, ipsum, licet plurimum renitentem, officialem suum instituit. In quo siquidem officio stateram gestans in manibus, causarum ac personarum merita aequo libramine ponderabat. Primitus quos ad concordiam reducere poterat reducebat; aliis quoque juste judicans, a veritate vel

justitia non odio, timore vel pretio declinabat. Deinde vero idem episcopus ipsius beati Iovonis cognita plenius sanctitate, ipsum in presbyterum ordinavit et ei curam cuiusdam ecclesiae parochialis commisit : in qua gregis sibi commissi cum omni sollicitudine curam gerens, oves sibi commissas et alias circumviciinas, nimio zelo devotionis accensus, incessanter verbo pascebat pariter et exemplo. 5

Lectio III^a. Iste itaque sanctus beatus Ivo tanta abstinentiae fuisse testatur quod in adventu et in quadragesima, a festo ascensionis usque ad pentecosten, singulis quatuor temporum jejuniis, et in vigiliis sanctorum apostolorum ac aliis jejuniis ab ecclesia institutis, omni etiam tempore ter in septimana, quarta videlicet et sexta feria et sabbato, in pane et aqua jejunabat. Aliis etiam diebus 10 nonnisi semel comedebat et pane hordeaceo ac potagio holeral, rapparum vel fabarum cum aqua simplici sine sale seu alio condimento tantummodo utebatur.

Lectio V^a. Diebus vero dominicis ac in festivitatibus natalis Domini, paschae, pentecostes ac sanctorum omnium, dumtaxat bis in die panem videlicet grossum et potagium cum sale et aqua simplici absque alio condimento edebat. 15 Numquam vero carnes vel pisces, caseum vel ova aut quamcumque pinguedinem capiebat, praeterquam in die paschae, in qua propter diei sollemnitatem unum ovum solum manducabat. Aquam vero frigidam pro potu omni tempore potabat.

Lectio VI^a. Carnem queque suam diversimode spiritui servire cogebat, cilicium continue induens, non nisi labore studii vel orationis aut itinere vel 20 somno gravatus et tunc supra nudam humum aut cletam durissimam, lapide sub ejus capite vel libro supposito quiescebat. Ad praedicandum vero verbum Dei interdum non sine admiratione de parochia in parochiam velut Abacuc de Judaea in Babyloniam subito vehebatur, et cum tanta devotione verbum Dei praedicabat ubique quod multos etiam discolos et perversos a suis insolentiis revocavit. Pau- 25 peres secum semper habebat, et magis deformes sedere ad mensam juxta se faciens, eis delicata cibaria, quibus non vescebat, propriis manibus tribuebat. Omni die devotissime celebrabat, et numquam a studio vel oratione cessabat, sed piis operibus aut devotis orationibus aures divinae clementiae assidue propulsabat.

Lectio VII^a. Anima igitur istius beatissimi confessoris ita erat in amore 30 Christi et pauperum liquefacta quod pauperes quantumcumque deformes ad mensam propriam recipiebat et eos omni humanitatis obsequio pertractabat. Volens itaque Deus sibi ostendere quantum obsequium pietatis et humilitatis suae gratum erat in oculis divinae majestatis, cum quendam pauperem horribilem et deformem in mensa juxta se collocasset et cibaria delectabilia ante eum posuisset, 35 post modicum spatium pauper, qui prius turpis et despicibilis omnibus eum intuentibus videbatur, subito juvenis pulcherrimus albis indutus totam domum sui claritate resplendens apparuit ; et statim *Valete* dicens omnes inhabitantes ineffabili gaudio et stupore replevit.

Lectio VIII^a. Cum itaque tempore cuiusdam caristiae panem sibi et suis 40 necessarium subtraxisset et illum pauperibus erogasset, eis ad mensam sedentibus nec panem ad sufficientiam habentibus, affuit quaedam puella statura brevis, ab omnibus incognita, quae inclinato capite tres albissimos panes quadam toallia

cooperitos eidem sancto humiliiter praesentavit et statim disparuit nec ulterius visa fuit. Alias etiam cum bladum, quod in quadam sua magna arca servabatur, in usus pauperum expendisse et supervenientibus pauperibus quid dare non haberet, confisus de pietate divina, quae suis numquam deest, ad arcam rediit et eam 5 nullam habere diminutionem invenit.

Lect. IX^a. Appropinquante itaque die qua beatus Ivo e saeculo migravit, officialis Trecorensis et quidam alii ejus amici ipsum caritative visitantes, eum, licet gravi aegritudine laboraret, cilicio, tunica et opitogio indutum, botis corrugatis calciatum, lapide loco pulvinaris supposito super nudam humum jacentem 10 invenerunt. Cum autem ab eis moneretur obnixe ut culcitram vel stramina subtus se poneret ut mollius ossa cubarent: *Non, inquit, decet me indignum servum Dei mollius mori.* Die itaque xix^a maii anno Domini millesimo trecentesimo tertio, aetatis suae quinquagesimo, in hora mortis signo crucis se muniens, spiritum reddidit Creatori. Ad cuius tumulum quam plures in mari, puteis, stagnis et aliis 15 dulcibus aquis submersi suscitati, membris contracti erecti, daemones ab obsessis corporibus exclusi fuerunt. Multi etiam caeci visum, muti loquela, surdi auditum, variis quoque languoribus laborantes salutis remedium receperunt.

DE S. BETHARIO (Cfr. supra, p. 200, 5^a).

[Vita] sancti Betharii episcopi.

20 **Lectio I^a.** Sanctissimus pater noster Betharius, quondam episcopus Carnotensis, nobili ex prosapia genitus, parentes habuit secundum saeculi fastum generositate multimoda praecellentes; qui eum a primaevi liberalibus studiis deputarunt. Denique idem puer gratia disponente divina urbem Carnotensem adveniens, ibi cum summa perseverantia scripturarum fluenta animo slienti potavit, ac Deo devotus, pauperibus pius, a cunctis sceleribus declinavit. Illo itaque tempore praedictae civitatis regebat ecclesiam Papulus episcopus, vir magnae sanctitatis et gratiae apud Deum. Qui cernens puerum bonae indolis ac humilitatis et oboedientiae bono pollentem, ipsum clericali charactere insignivit et divino servitio mancipavit.

30 **Lectio II^a.** Denique vero idem venerabilis episcopus Papulus in alumno suo Bethario spiritualium bonorum audiens incrementum ac nullis hujus saeculi vanitatibus circumventum, ipsum sacris mysteriis decoravit. Qui videns se sacris mysteriis deputatum, magno fervore caritatis accensus, verbi Dei praedicationibus et orationibus solertius institut, omnem pompam abiciens gestus et habitus saecularis. 35 Hujus namque sancti vita pariter et doctrina multi consuetudinem peccandi atque improbitatis suae malitiam deponentes, sanctorum patrum vestigiis et salutaribus monitis adhaeserunt.

Lectio tertia. Interea vero praefato bonae memoriae Papulo viam universae carnis ingresso, post diversas dissensiones de futuro successore eligendo

non secundum inspirationem divinam sed secundum carnalem dilectionem ortas in clero et populo, tandem Spiritus sancti gratia corda omnium illustrante, praefatum Betharium, vas Dei electum, uno corde et una voce in suum antistitem elegunt. Quae electio Clotario regi Francorum, qui beatum Betharium ob sua merita sanctitatis ad se invitum vocaverat et sanctorum reliquiarum quas habebat custodem animaeque suaे medicum constituerat, nuntiata, plurimum grata fuit; eundemque sanctum virum, licet plurimum renitentem seseque indignum profitem, multis donariis praeditum decenterque associatum, a clero et populo cum instantia nimia requisitus, ad regendum populum Carnotensem direxit.

Lectio quarta. Pontificali vero decoratus honore, nulla superbiae tactus 10 elatione, nullis avaritiae stimulis accensus, in docendo suum clerum et populum vehementer attentus, contemptum terrenorum et amorem caelestium omnibus intimabat. Jura quoque et libertates ecclesiae suaे miro affectu defendens, memor psalmistae dicentis : *Domine, dilexi decorum domus tuae, ornatum et decorum ecclesiae ampliare sedulitate nimia satagebat.* Postea tamen, quia, ut ait apostolus, *virtus in infirmitate perficitur*, dispositus divina bonitas eundem sanctum Betharium tentationum experimentis probare, ut eum in tempore tribulationis amplius dignum inveniret mercede.

Lectio V^a. Anno siquidem ordinationis ejus sexto, inimico humani generis procurante, Theodoricus, memorati Clotarii cognatus, Burgundorum, Alemanno- 20 rum et Gothorum exercitu congregato, gentem Francorum hostiliter invasit et eam gladio et igne perimens et consumens, terram ipsius non cessabat atrociter depraedari. Cui idem Clotarius occursu bellico cum propria gente sua se oppensis, sed tandem vires suorum defecisse prospiciens, dato tergo usque ad silvam quae Perticus nuncupatur anhelo cursu fatigatus aufugit. Theodoricus vero even- 23 tum belli sibi cessisse gavisus, bestiali ingluvie cuncta rapit et dissipat, et dum avido spiritui satisfacere quaerit, etiam violare ecclesias non formidat. Auditio itaque quod civitas Carnotensem et firmitate munita et populo conferta esset, maximam partem suaे gentis illuc direxit.

Lectio VI^a. Sanctus itaque Betharius audiens quod gens illa profana illuc 30 adveniret, non ut mercenarius sed velut bonus pastor se cum suis ovibus infra maenia civitatis recipiens, portas urbis obserari praecepit. Illi vero advenientes et pacem simulantes ac ore venenato et fallaci colloquio sanctum Dei decipientes, fide et sacramento se nihil mali sibi suisque facturos confirmant. Ipsi tamen sub confidentia hujusmodi promissionis civitatem ingressi, fide et sacramento penitus 33 violatis, partem plebis vinculis et catenis astrinxerunt, partem vero gladio crudeliter peremerunt. Quibus Dei sanctus sponte se offerens, eos obnixe rogavit ut ipse solus pro omnibus moreretur; sed ipsi ejus sanctitati minime deferentes, non solum eum audire contempserunt, sed ipsum graviter catenatum cum infantibus * aliis ipsius civitatis captivis secum abduxerunt in praedam. Sanctus tamen virtuosa fretus patientia, hilari animo injurias et poenas hujusmodi sustinebat, ac de divino auxilio non diffidens, cum psalmista canebat dicens : *Dominus protector vitae meae : a quo non * trepidabo, si exurgat adversum me praelium, in hoc ego sperabo.*

* ita cod.

* ita cod.

Lectio VII^a. Ducentibus autem illis impiis sanctum Dei cum aliis captivis et spoliis civitatis ad praesentiam Theodorici, unus ex eis magis temerarius manus in eum violentas iniciens ac chirothecas de ipsius manibus temere eripiens, manus suas pollutas ex illis contexit. Sed Deus ultionum injuriam illatam suo 5 servo continuo vindicavit. Arreptus itaque a daemone, seipsum morsibus attrectabat et dentibus stridens injuriosas manus rodere non cessabat. Ex hoc autem miraculo in honorem sui sancti a Deo cunctis cernentibus patenter ostento, Theodoricus et omnes sui comites adeo fuerunt territi et compuncti quod ipsius sancti pedibus advoluti ac venia ab eo humiliter postulata, se ipsius orationibus cum 10 lacrimis commendabant. Ipsum etiam suosque concaptivos a suis manibus liberantes et eos, alii videlicet amore alii vero vindictae divinae timore, plurimum honorantes, ipsos cum omnibus spoliis suis, magnis quoque aliis muneribus eis datis, ad propria redire cum gaudio permiserunt.

Lectio VIII^a. Reversus itaque ad ecclesiam suam beatus Betharius cum 15 gloria et honore, gratias agens divinae potentiae de sua suorumque liberatione, memor beneficii, oblitus injuria, Deum pro suis persecutoribus exoravit. Deinde vero pauperes et infirmos, viduas et orphantos victu consolans et vestitu, singulique tribuens verbo et opere exempla salutis, multis miraculis coruscavit. In eadem siquidem provincia erat vir quidam nomine Portagius, utriusque auris jam 20 duobus annis officio privatus, qui quamvis locuplex fuisset, magnam partem divitiarum suarum in medicis et medicamentis consumpsisset, nullum tamen suae surditatis remedium potuerat reportare. Hic deinceps de medico temporalis desperans et in solo spiritali confidens, ad sanctum Betharium, in quo magnam habebat fiduciam, pro sua sanitate recurrit, et ab eo in auribus suis facto prius sanctae 25 crucis signaculo ab omni surditatis vitio liberatus fuit. Quaedam etiam puella, immundo spiritu diutius fatigata, et ad ipsum sanctum adducta, precibus ejusdem sancti ab eodem spiritu extitit liberata.

Lectio IX. Duo etiam caeci in precibus et meritis ipsius sancti de reparatione luminis confidentes et ad eum se pertrahi facientes, sic per eum in virtute 30 deificae Trinitatis irradiati fuerunt quod de data eis desuper claritate omnipotenti Deo ac beato Bethario immensas gratias referentes, rejectis a se baculis sine cuiusquam auxilio ac caecitatis opprobrio ad propria remearunt. Multi etiam alii diversis languoribus laborantes ad eundem sanctum e diversis partibus confluabant, qui non solum corporum sed etiam animarum sese gaudebant adipisci sospitatem. His et aliis miraculorum insignibus egregius Christi praesul Betharius 35 decoratus, dierum plenus, diem suum intellegens advenisse extremum, populo et clero civitatis ad eum convocatis et eis in via disciplinae caelestis dulciter confortatis, beatam animam Christi sponsam reddidit sponso suo, cum quo facie ad faciem Deum videns opulento laetatur convivio et cum angelis festivo exultat tri- 40 pudio per omnia saecula saeculorum. Amen.

XXXV. Cod. sign. 2^{ae} part. n. 25 (al. 1031 7/D).

Paginarum 210, formae medioocris (0^m,295 × 0,195), partim binis columnis partim lineis plenis, exaratus saec. XII.

Pag. 24 notatum est saec. XVII : *Ex monasterio S. Petri Carnotensis...*

Vita sancti Germani episcopi Antisiodorensis (p. 140-182).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 31 Jul., tom. VII, p. 200-20. Post num. 61 intrusi sunt num. 10 et 11 ex libro miraculorum, ut in codice Reginae Sueciae (cfr. tom. cit., p. 218, annot. f); om. epitaphium sancti (cf. *ibid.*, p. 220, num. 77). Numeri 18-37 in Vita omissi post illam leguntur, praemissa epistola Constantii ad Censurium (*ibid.*, p. 201), quae in initio Vitae omissa etiam erat.

XXXVI. Cod. sign. 2^{ae} part. n. 51 (al. 1036 7/D).

Foliorum 321, formae minoris (0^m,26 × 0,178), columnis binis, exaratus circa annum 1373 ; notavit enim fol. 319^v scriba qui totum codicem exaravit : *Explicit liber quod dicitur Apothecarius moralis monasterii S. Petri Carnotensis divina gratia permittente noviter compilatus anno dominico m^o. ccc^o. lxxiii^o. Deo gratias. Amen* ; itemque fol. 17^r : *Presens hic liber qui intitulatur Apothecarius moralis monasterii S. Petri Carnotensis anno Domini m. ccc. lxxiii. compilatus.*

Picturis haud inelegantibus ornata sunt foll. 1^r, 24^v, 112^r, 205^r, 235^r.

Pretiosum volumen, quod plurima continet in historiam ecclesiae Carnotensis et monasterii S. Petri de Valle pretiosa monumenta, multa etiam praebet documenta hagiographica, scilicet :

1° De sancta Margareta virgine et martyre gloriose (fol. 100^r-100^v).

Compendium Passionis editae apud Mombrilium, tom. II.

2° Vita sancti Gilduini Dolensium archiepiscopi (fol. 128^v-142^v).

Ed. ex hoc codice apud Ant. Du Paz, *Histoire généalogique de plusieurs illustres maisons de Bretagne* (Paris, 1620), p. 501 sqq., et inde *Act. SS.*, ad d. 27 Jan., tom. II, p. 791-93 ; at in editionibus illis praetermissa sunt prologus et miracula plurima, quae ex apographo hujusce codicis edidimus *Anal. Boll.*, tom. I, p. 153-77.

3° Vita sancti Brendani confessoris atque abbatis (fol. 142^v-158^r).

Ed. apud Jubinal, *La légende latine de St. Brandaines* (Paris 1836), p. 1-55.

4° Vita sancti Alexis confessoris (fol. 158^r-160^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 17 Jul., tom. IV, p. 251-54.

5° Liber de conceptione, nativitate, pueritia et adolescentia beatae ac gloriosae semper virginis Mariae. Item de annunciatione dominica, nativitate atque infantia ipsius Salvatoris Domini nostri Jesu Christi usque ad aetatem vi annorum secundum carnem (fol. 161^r-171^v).

Pseudo-Matthaei evangelium, ed. ap. Tischendorf, *Evangel. apocryph.*, p. 53 sqq., multis lectionibus variantibus, quae maxime accedunt ad lectiones codicis C. Deest prologus seu duplex epistola pseudo-Hieronymiana, sed ejus loco legitur praemambulum: *Ego Jacobus*, etc. (tom. cit., p. 53, not.).

6° Quaedam revelatio in assumptione beatae virginis Mariae (fol. 171^r-172^v).

Ed. in libro cui titulus *Corpus revelationum sanctorum Birgittae, Hildegardis et Elyzabethae. Visionum S. Elyzabethae* (Colon. Agr., 1629) lib. iv, p. 204-5.

7° Vita et totum martyrium sanctae Fidis virginis et martyris (fol. 173^r-177^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 20 Oct., tom. VIII, p. 823 sqq. Om. num. 1; at num. 4 a fine (*Tunc praeses magis furore...*) et num. 5 multis amplificati sunt.

8° In translatione sanctae Fidis, quae est in crastino octavarum Epiphaniae Domini (fol. 177^r-178^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 6 Oct., tom. III, p. 289-92.

9° Liber miraculorum sanctae ac beatissimae Fidis virginis et martyris editus a Bernardo scolastico Andecavinae scolae magistro (fol. 178^v-197^r).

Vid. *supra*, pag. 65-85.

10° Passio veneranda beatissimae atque gloriosissimae Katherinae virginis et martyris (fol. 197^r-198^v).

Excerpta ex Passione edita nuper in *Act. SS. Hiberniae ex codice Salmanticensi* (Edinburgi et Londini, Gul. Blackwood, 1888), p. 681.

11° In translatione sancti Aniani Carnotensis episcopi et confessoris (fol. 198^v-200^v).

Relatio qualis invenitur in cod. 190; vide *supra*, p. 142, 4°.

12° De sancto Guillermo Bituricensi archiepiscopo legenda (fol. 200^v-201^v).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 10 Jan., tom. I, p. 636-37, scilicet cap. I-III; at nonnulla subinde praetermissa sunt.

13° De sancto Leonardo confessore (fol. 201^v-202^v).

Contracta ex Vita edita apud Arbellot, *Vie de S. Leonard* (1863), p. 277-89.

14° De sancto Petro Caelestini (fol. 202^v-203^r).

Ed. *Act. SS.*, ad d. 19 Maii, tom. IV, p. 433, num. 47, usque ad medium (*praecinctus lumbos circulo ferreo aut catena*).

15° De sancto Yvone confessore (fol. 203^r-203^v).

Sermo de S. Ivone, ubi valde compendiose referuntur eadem quae leguntur in Vita edita supra, pag. 201.

16° De sancto Haymone monacho (fol. 203^v-204^v).

Excerpta ex Vita ed. *Anal. Boll.*, tom. II, p. 505 sqq., scilicet numm. 3, 11, 26 et 53; hic tamen ultimus numerus compendio redactus est.

17° De passione veneranda Salvatoris nostri Domini Jesu Christi ex codicibus publicis Judaeorum, quam invenit Theodosius magnus imperator in praetorio Pontii Pilati tunc temporis in Jerusalem, secundum Nichodemum (fol. 205^r-215^v).

Erangelium Nicodemi seu Vita Pilati et Descensus Christi ad inferos (partes I et II) ed. ap. Tischendorf, *Erang. apocr.*, p. 314-395 (deest prologus qui legitur ibid., p. 312-13 et cap. XII, ibid., p. 388-91), adjuncta posteriori parte (sed textu valde diverso) narrationis editae sub titulo *Vindicta Salvatoris* (ibid., p. 456 sqq.), in fine tamen mutila.

18° Purgatorium sancti Patricii (fol. 219^r-233^v).

Ed. ap. Colgan, *Trias thaumaturga*, p. 273-80.

19° Aliqua de visionibus domnae de Cudot, quae aliter dicitur sancta Aupes et primo de vita ipsius virginis (fol. 233^v-234^v).

Edenda ope hujus codicis ad d. 3 Nov., tom. II.

20° Visiones mirabiles

Et auditu terribiles

Non tamen incredibiles ... (fol. 281^r-309^v).

Opusculum de quo ad cod. 131, 1°.

21° Visiones domnae de Cudot quae dicitur sancta Aupes aliter Alpaydes (fol. 309^v-319^v).

Edenda ope hujus codicis ad d. 3 Nov., tom. II.

NOTA

IN VITAM SANCTI GEORGII CHOZEBITAE

tom. VII *Anal. Boll.* editam (pp. 97-144 et 336-370).

Hanc, una cum subjuncto documento de miraculis B. M. V. in Choziba, anno proxime elapso (1888) edidimus *juxta egraphum Papebrochii*, quod cum vetere manuscripto ipse, ut monuimus, studiose contulerat. Occasione dein oblata, inter nostram hanc editionem atque Parisinam ipsam membranam discrimina nonnulla apparuerunt: quae partim eruditissimi viri aciem fugerint, partim vero, quod ex latina versione satis constat, typographis sunt vitio vertenda. Haec in praesentia quamprimum indicare visum est, quo magis ad amussim exactum textum lectoribus pro more exhibeamus.

At operaे pretium est ut admoneamus nullo modo sensum attingi his discrepantiis, si unam excipias. Scilicet, pag. 109, quod Papebrochius scripserat: ἐν τούτῳ τὸν κανόνα ἐπετέλειε καὶ ῥωθένος, quum sensum redderet nullum, *forsan* legendum proposuimus: ... καὶ ῥυθμούς, *in qua divinum officium persolvebat et psalmos*. Jam comperimus haberi in codice: τὸν κανόνα ἐπετέλει ἐν κατρῷ θέρους; ita ut sensus perspicuus sit nec conjectura qualibet indigeat: *in qua divinum officium persolvebat aestivo tempore*.

Addiderim, p. 354, lin. 5, verbo θύρας substituendum videri θύρας, ita ut proverbium sit illud: *Justus persecutionem effugiet, impius vero....*

Simul autem atque supradictas discrepantias enumeramus, typographica etiam menda nonnulla adnotabimus, quae praeterierunt. Immutationes tamen nullius momenti, sive a Papebrochio, sive a nobis, praesertim quod ad orthographiam pertinet, inductas, haud recensendas esse arbitramur.

N. B. In sequenti serie, numerus grandior paginam tomī VII *Analectorum* designat, minor lineam. Indicatur autem mutatio *juxta lectionem Parisini codicis facienda*.

97, 1 καὶ πολιτεία *del.*; 2 τοῦ (*ante Κυπρίου*) *del.*; 5 *pro δεῖ leg.* δή (?) ; 14 θυγάτριον. — 98, 15 ἡγουμένῳ. — 100, 10 *post αὐτοῦ add.* ἀκαμπής (rigida). — 102, 2 *cetr.* σκωλήκων (vermibus); 10 καταργεῖ. — 103, 2 εἰσήγαγεν; 8 ἡλθε; 12 παροικτίρμονα; 15 φωνήσαντες. — 104, 10 πεδίδι; 13 *post θάκων add.* ἀσιτος (jejunus). — 106, 5 *pro ἐμφύλικῶς leg.* μὲν φιλικῶς.

— 108, 2 *post* Καλαμῶνος *add.* καὶ ἀνελθῶν κατέψκει (et ascendens habitavit); 10 ὅστρεα. — 109, 5 *leg.* τὸν κανόνα ἐπετέλει ἐν καιρῷ θέρους (*vid. supra praepon.*); 15 συστροφὴ. — 110, 4 *pro* ἡδύναιτο *leg.* εἰ δύναιτο. — 111, 3 πλεῖστα. — 112, 2 πομφόλυξ; 8 λαμπρὰν; 11 σποδός. — 113, 5 Ἀδου. — 114, 7 διπονούμενοι; 11 *pro* μανίας *leg.* ἀθελας. — 117, 1 ἐμετόν; 4 *pro* συμφωρίζ *leg.* συμφώνησις; 19 κατανυγῆναι (comprungi). — 118, 5 ἀνοχὴ. — 119, 1 πιζουλιψ. — 121, 14 θανάσιμοι; 17 *pro* αὐτὸν *leg.* αὐτοῦ. — 123, 3 *leg.* οὐκ ἡδυνήθησαν αὐτάρχεσαι; 7 ἔξελθὸν; 10, 11 στέγης; *pro* ἀπτομένην *cod.* ισταμένην; κατασβεννούσαν; 16 γράφηται. — 125, 19 σχοῖνος. — 126, 3 Ἡγέρθη; 7 ἀπονυστάξας. — 127, 14 ἐπιφερόμενον. — 128, 12 *in fin.* *add.* ἀλλήλοις ὡς ἐνόπλων ἐπερχομένων καὶ. — 132, 16 *post* σαλεῦσαι *add.* αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτοῦ καταδυεῖσαι. — 133, 12 ἐπικουφίζων. — 136, 18 *pro* σε *leg.* σοι; 19 παραβαλόντων. — 138, 11 τοσούτους. — 140, 11 *pro* αὐτοῦ *leg.* αὐτῷ. — 141, 13 ἐπεμβαίνων; 16 *post* στιχιούμενοι *add.* καὶ περιφραττόμενοι. — 142, 19 *in fin.* *add.* εἰς τὴν διακονίαν μου καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ. — 336, 4 *post* σεμιδαλιν (π. δ.) *add.* καθενοῦντι. — 338, 2 ἡ ἐπὶ δόξῃ *deleatur*; 19 ὑψωμάτων. — 341, 4 δλῶν. — 344, 7 *post* οἰδαμεν *add.* ποῦ ἐστίκαμεν, ἄδελφοι, οὐκ οἰδαμεν. — 345, 8 ἀμνηστίαν. — 346, 6 *post* φαλμωδίαν *add.* ἡ λειτουργίαν εὐδραμοῦσαν καὶ γαληνιῶσαν; *ρι* καταιγίρ *leg.* καταιγίς. — 347, 2 ἐγκαθήται; 12 ἔξορισμοῦ. — 348, 16 ἐναβρυνόμενον; 18 ἔχον. — 350, 9 πληροῦται. — 352, 6 *pro* διωρητικὸν *leg.* θεωρητικὸν; 10 ἀνδροφόνοι; 13 ψυχικὴ; 15 ἀνενδότως. — 353, 2 ζυγοσταῖτοῦντες, μηδαμινά. — 354, 5 *pro* θύρας *leg.* θήρας (*cfr. supra, praepon.*); 9 τῷ Θεῷ. — 355, 15 ἀκύμαντον. — 356, 7 ταράσσου. — 358, 15 παννύχους; 17 *pro* τὸν *leg.* τὸ. — 359, 13 θεάρεστους. — 360, 1 *pro* ὑπεραγέτου *leg.* ὑπερευλογημένης. — 364, 2 διαρέντα; 5 ὑπερευλογημένη. — 367, 16 ἀκηκοώς. — 368, 4 *post* τῶν *add.* πρὸ αὐτοῦ τεσσάρων; 7 ἀσπασάμενοι; 10 ἀνέβλυζεν; 16 σκοτεινοῦ. — 370, 16 προσκομίσαι; 18 παναγίφ; 19 τῶν αἰώνων *del.*

ARBEONIS EPISCOPI FRISINGENSIS

VITA S. EMMERAMMI AUTHENTICA.

NUNC PRIMUM EDIDIT DR BERNARDUS SEPP.

Constantino Suyskeno, Bollandiano hagiographo, cum vitam S. Emmerammi Antverpiae anno 1757 ederet (1), praeter codicem saeculo IX vel X exaratum, qui Fuldensis collegii Jesuitarum fuerat, sed tunc Antverpiano cesserat, alii quoque codices velut Audomaropolitanus, S. Maximini Trevirensis, San-Germani Prattensis, Cointii apographum Chesneani praesto erant. Sed hi non ita multum inter se differunt. Nostris demum temporibus manuscripti aliquot libri innotuerunt, qui textum multo breviorem et ab edito non leviter abhorrentem exhibent. Sunt autem hi :

1) Cod. lat. m. p. th. q. 23, saeculi X exeuntis, in 8°, bibliothecae Universitatis Wirceburgensis, 38 foliorum, quae murium dentibus ita adrosa sunt, ut nonnulla vocabula in fine superiorum linearum posita hodie prorsus deleta sint. Fol. 1v legitur : *INCIPIT PRAEF. LIBELLI. DE UITA ET PASSIONE BEATI EMMERAMMI MARTYRIS. CUIUS FESTA COLITUR. DECIMO KL. OCTBIS.*; sequitur textus vitae, qui fol. 38r in haec verba desinit : *per dominum nostrum iesum christum filium tuum qui tecum uiuit et regnat in saecula saeculorum AMEN.* Priores paginae aquae infusione damnum accepisse videntur, posteriores a fol. 9v usque ad finem vitae pristinum fere atramenti colorem retinuerunt. Librarius multa mendose scripsit et perraro sua correxit errata ; foliorum ordo in fine perversus facile restituitur, si folium 33 inter folia 36 et 38 inserueris. Sequuntur nempe recto ordine folia 32, 34, 35, 36, 33 38 (folium 37 vacuum relictum est).

2) Cod. lat. m. p. 261, saec. XI ineuntis, in 8°, biblioth. monast. Einsidensis, 180 foliorum, quae optime conservata sunt. Incipit vita S. Emmerammi pag. 1, ab ipsis verbis textus, neque coaeva quidem manus eam titulo superscripsit ; finitur pag. 78 verbis : *per dominum nostrum iesum christum.* Pag. 79 hae orationes eadem manu atque anteriora scriptae leguntur :

Omnipotens sempiterne deus miserere famulae tuae WICBVRGAE et dirige eam secundum tuam clementiam in uiam salutis aeternae. ut te donante tibi placita cupiat. et tota uirtute perficiat. per dominum.

Omnipotens sempiterne deus misericordiam tuam suppliciter exoramus. ut famu-

(1) *Act. SS.*, tom. VI Septembr. (ad d. 22), p. 474 sqq.

lam tuam Wicburgam. cum omnibus sibi commissis magnae pietatis tuae protectione custodias. et ab omnibus mundi huius periculis sempiterna prouisione tuearis ut gratiae tuae munere defensae semper caelestibus iocundentur. per dominum nostrum IESVM CHRISTVM.

Ex verbis *cum omnibus sibi commissis* concludere nobis licet, scribam codicis, nomine Wicburgam, abbatissam fuisse; sed nullam circa ea tempora, quibus codex exaratus est, nempe saeculo XI ineunte, abbatissam huius nominis in chartis reperio, nisi illam Wicburgam, quae imperatoribus Henrico II et Conrado II in Germania regnantibus Ratisbonae in monasterio sanctimonialium S. Benedicti superiore (*Obermuenstein*) floruit (1) et post annum 1029 a. d. XII Kal. Febr. obiit (teste obituario eiusdem monasterii saec. XII ex., quod hodie Monachii in archivio publico servatur). Quod si respexeris sanctum Wolfgangum, qui ab anno 972 usque ad annum 994 episcopatum Ratisbonensem tenuit, in monasterio Einsidensi anno 968 ad presbyterii gradum promotum esse et paullo post eiusdem conventus priorem factum esse, facile conicias necessitudinem quandam inter illa coenobia intercessisse. Testimonio certe est vita S. Wolfgangi antiquissima, quam Mabillonius in monasterio Einsidensi repperit ab Othlono intra annos 1032 et 1062 compositam (2). Evidem his argumentis moveor, ut codicem nostrum huic abbatissae tribuendum esse statuam, praesertim cum Ratisbona materiam vitae illos monachos repetisse verisimile sit.

Pag. 81-139 sequuntur brevioribus characteribus scriptae: vita S. Corbiniani maior, quam Michelbeckius edidit (3), et passio S. Albani martyris; deinceps pag. 141-359 Gerhardi vita S. Udalrici episcopi Augustensis, quae itidem maximam partem manu Wicburgae scripta esse videtur. Quae etsi quaedam consulto, ut reor, omisit aut emendavit vel passim ordinem verborum mutavit, tamen potissimum nobis vitae S. Emmerammi textum reliquit.

3) Cod. lat. m. p. 4618, saec. X-XI, in-8°, bibliothecae regiae Monacensis (= Benedictoburanus 118), passionale sanctorum, 223 foliorum, quorum prioribus viginti continentur passiones SS. Tiburtii et Valeriani et S. Hermetis, saeculo X congregatae; deinde a folio 21-46 Willibaldi vita S. Bonifacii, manu saec. XI scripta, sed paullo post mire interpolata (4). Fol. 47° haec inscriptio rubris characteribus legitur: *INCIPIT PASSIO SCI. HEMMERAMMI EPI.; subsequitur textus vitae, qui eadem manu saec. XI scriptus, qua vita S. Bonifacii et magna pars reliquarum passionum, fol. 64° in eadem fere verba ut n. 1 desinit, cui haec subscriptio addita est: EXPLICIT VITA VEL PASSIO SANCTISSIMI MARTYRIS XPI. HEMMERAMMI EPI. [CV]IVS FESTIVITAS COLITVR .X. KL. OCTOBRS. CYRINVS EPISCOPVS RATISBONAE CIVITATIS SCRIPSIT PASSIONEM SCI. HEMMERAMMI EPI. ET M. Membrana adeo trita manibus et sor-*

(1) Cfr. dissertationem quam scripsit Romanus Zirngibl, ord. S. Benedicti et monachus monasterii S. Emmerammi, de serie et successione abbatissarum monasterii superioris (Ratisbonae, 1787), p. 16. — (2) Cod. Einsidl. 322 mbr. saec. XI, in-4°; vide *Monum. Germ. hist.*, Script. tom. IV, p. 524. — (3) *Hist. Fris.*, tom. I b., p. 3 sqq. — (4) Vide dissertationem quam edidit B. E. Simson de Willibaldi vita S. Bonifacii (Berolini, 1863), p. 63 in notis.

dida est, ut litterae passim non iam legi possent, nisi manus posterior meliore atramento scripturam redintegrasset. Textus non solum correctionibus scatet, sed etiam sub finem mutilus est; librarius enim ob iterata quaedam verba deceptus lepidam illam, quam auctor vitae afferit, de sene a latronibus capto, paganis vendito et per interventum S. Emmerammi captivitatem mirum in modum elapso narrationem plane omisit.

Hi tres codices, quamquam non arctius inter se coniuncti sunt, tamen in vita S. Emmeramini enarranda paene ad verbum consentiunt; itaque probabile est, textum eorum communem ex eodem archetypo ex monasterio S. Emmerammi Ratisbonensi, ut equidem reor, oriundo fluxisse. Cuius formam integrum infra restituere conabimur. Sed ut, qualis sit, lector ipse cognoscat, hic iam aliquod specimen huius textus (= textus A) dare et cum Suyskeni textu (= textus B) comparare non abs re nobis videtur.

Textus A.

§ 6 uidens etiam terram *bonam* ac superficie amoenam nemoribusque locupletem ac *bonis omnibus* abundantem

uiros proceros et robustos humanitate et caritate fundatos *humum segetibus adopertam*

Textus B.

§ 6 prospiciens ipsam terram *optimam*, superficie amoenam, nemorosis arboribus locupletem, *vino copiosam, ferro superfluam, auro et argento et purpuris (?)* abundantem

proceros viros et robustos, caritate et humanitate fundatos, *humum fertilem segetibus, habundantem iumentis et gregibus omnibus, ita ut paene superficies terrae cooperta esse videretur*, melilis et apium copia habundat, piscium multitudine in stagnis et in amnibus infusa, prospicuis fontibus et rivulis irrigua, sale, prout opus erat, condita

Hoc exemplo cernitur, auctorem textus B id praecipue egisse, ut fertilitatem terrae Baioariorum, quam textus A leviter tangit, exornaret magis et copiosius describeret, his nempe, quibus abundet bonis, singillatim enumeratis. Simili modo quae ille de Ratisbonae situ et de regione adiacente dixerat, ultro auxit et nimis extulit:

Textus A.

Radaspona... *in expugnatione difficultis...*

Sed et regio eidem ciuitati adiacens *fructifera*

Textus B.

Radasbona *inexpugnabilis...*

Regionis montana *fructifera, pascuis dedita, herbis abundans, et feris saltus, et fructeta cervis, bubulis, capreis, ibicum et omnium bestiarum atque ferarum generibus ornata.*

Alio loco vocem "ornamenta", in textu a symbolice usurpatam male interpretatus est.

Textus A.

§ 2 Alimentum aliis, quibusdam uero indumentum, *ante omnia autem intrinsecus margaritarum spiritualium ornamentis auditores suos ornare curabat.*

Textus B.

§ 2 Aliis indumentum, aliis alimentum, *aliis vero ornamenta, prout indigebant (!), hilarissimo vultu largitus est.*

Hinc patet textum a antiquorem et postea amplificatum emendatumque esse. Nam illepidis sane locutionibus et soloecismis repletus est et rusticitatem quandam linguae — ut Arbeonis dictio utar (1) — praefert, quae eum iam ante tempora Caroli Magni, de studio litterarum reformando et libris manuscriptis sedulo emendandis maxime solliciti, compositum esse arguit. Illa igitur menda auctor textus B, quantum potuit, tollere nisus est. Ali quanto post Arnoldus, monachus monasterii S. Emmerammi, in epistola ad Burchardum eiusdem coenobii abbatem (1030-1037) missa, quam libro de vita et miraculis S. Emmerammi praefixit dedicatoriam, se in eiusdem textus dictionis inconcinnitate offendisse testatur, cum dicit: *admodum amaricabar in gestis videlicet domesticis clarissimi patroni nostri Emmerammi martyris dudum a quodam, qui se Cirinum [id est heredem] nominat, Frisingensis ecclesiae episcopo, ut puto, recte scriptis, ante nos autem maiorum negligentia depravatis (!) (2).* Atque ideo primum ipse stilum transformare coepit — nullam enim textus B notitiam habuisse videtur (3) — deinde, cum monachi contubernales antiquam vitae formam retinendam esse obicerent, ab incepto destituit et aliquot demum annis post, cum forte in Saxoniam missus esset, Meginfredum scholasticum Parthenopolitanum, ut id opus aggrederetur, per triennium (1024-1027) hortatus est. Tandem sub adventum Burchardi abbatis (anno 1030) liber exspectatus venit. Sed Meginfredus priores tantum 33 numeros vitae tractavit, quos in sedecim capita disposuit, sermone ita immutato, ut vix vestigium priscae dictionis in eis deprehendatur. Itaque Arnoldus aliis septendecim capitibus miracula S. Emmerammi, quae Meginfredus silentio praeterierat, illustravit. Totum opus, ut iam diximus, abbati Burchardo paullo ante obitum eius dedicavit (4). Anno vero post alterum quoque librum de miraculis S. Emmerammi edidit in dialogi

(1) V. dedicationem vitae Corbiniani a S. Riezler in *Diss. Acad. litt. Bav. III Cl.*, tomo XVIII (Monachii, 1888) editae, p. 245: *ut rusticitatis tergit pulverem linguae.* — (2) V. *Act. SS.*, l. c., p. 486, § 3. Quae uncis inclusimus verba in autographo Arnoldi (clm. 14870 membr. misc. 2º bibl. reg. Monac.) paullo posterius in margine addita sunt. — (3) V. Arnoldi officium in laudem sancti Emmerammi compositum, cuius verba (*Act. SS.*, l. c., p. 513) *Ad pascendas vero summi pastoris ores satis sollicitus erat* procul dubio ex textu a (§ 2) deprompta sunt, in textu B vero desunt; etc., etc. — (4) Ed. Canisius-Basnage, *Lectiones antiquae*, tom. III (Antverpiae 1725), p. 89 sqq.; inde collato autographo (cfr. n. 2) recudit C. Suyskenus in *Act. SS.*, l. c., p. 486 sqq.: cfr. *Mon. Germ. hist.*, Script. tom. IV, p. 546 sqq. (curante G. Waitz).

formam redactum, ubi etiam de S. Wolfgango episcopo Ratisbonensi et de B. Ramwoldo abbe monasterii S. Emmerammi (975-1001) disseruit (1).

Hoc modo factum est, ut pristinus ille textus oblivione plane obrueretur et hodie quoque, utrum Arbeoni episcopo Frisingensi vita S. Emmerammi iure tribuatur necne, in dubium vocetur. Nam in triplici quam modo memoravimus vitae scriptione auctor non aperte Arbeo, sed Cyrius audit (2), quem librarius codicis Benedictoburani, ut vidimus, episcopum Ratisbonensem facit. Sed nusquam neque in diplomatis neque in catalogo episcoporum Ratisbonensium praesul huius nominis occurrit (3). Obstat porro vetus monachorum S. Emmerammi traditio in Arnoldi libro exposita, qui asserit, Cyrius Frisingensem episcopum fuisse (vide supra) et aegrotam illam mulierem adulteram et pueram inediae morbo correptam, quas Cyrius refert in sua dioecesi et cura pastorali fuisse (4) et per beatum Emmeramnum mire sanatas esse, in Frisingensi dioecesi habitasse affirmat. Ceterum ambae narratiunculae clarissime demonstrant, auctorem vitae non Ratisbonae commoratum esse. Neque enim mulier adultera Ratisbonam ad monasterium S. Emmerammi pervenire potuit, sed ducentis fere passibus ab urbe, scilicet loco cui nomen erat Vivarius, subito languore longius progreedi vetita est (5); cui sacerdos, qui forte advenit, suasit, *ut ad auctorem vitae rediret*; et puerla, quae inediae morbo laborabat, sepulcrum S. Emmerammi, quod in eo monasterio hodie quoque extat, adire intermisit, quia parentes eius remotius ab illo domicilium habebant (6), atque ob eam causam ad vicinum locum martyrii, id est Hellendorf in dioecesi Frisingensi situm, portata est. Accedit, quod Cyrius iisdem fere verbis, ut Arbeo in vita Corbiniani, se Josepho episcopo Frisingensi (749-764) in sedem successisse testatur (7) et passim iisdem phrasibus utitur, quas Arbeo vel inusitatas in vita Corbiniani usurpavit, velut his :

Vita Emmerammi.

§ 2 pectora fonte diuinae potationis
inrigabat; § 8 pectora singillatim
inrigabat.
ut dies antequam sermo cessaret;

Vita Corbiniani (Riezler).

cap. 1 quos studebat verbis inrigare.
cap. 35 dies priusquam sermo cessabit.

(1) Ed. Canisius-Basnage, l. c., p. 120 sqq., unde G. Wäitz (l. c., p. 556 sqq.) et C. Suyskenus (l. c., p. 508 sqq.) sua hauserunt. Liber manuscriptus, quo Canisius usus est, ex illo tempore oblitus; in autographo vero Arnoldi dialogus deest. — (2) V. text. a § 48 in fine: *ut intercedendo misero Cyrino subueniat peccatori*; text. b ibid.: *ut misero subueniat Cyrino peccatori*; Arnoldi ep. ad Burchardum (Act. SS., l. c., p. 487, § 5): *cuius (deputetur) materia Cirino*. Cfr. quae supra adnotavimus. — (3) V. *Historiam episcoporum Ratisbonensium*, quam edidit F. Janner (Ratisbonae, 1883-86), 3 voll. — (4) Vita Emmerammi § 36 et § 46; cfr. Arnoldi lib. 1 de mir. cap. 1 § 5 et § 11 (Act. SS., l. c., p. 496 et 497). — (5) Vita Emmerammi, § 36-38. — (6) Ibid., § 47. — (7) Ibid., § 47: *beatae memoriae predecessore meo iosepho episcopo cui in sedem successi*. Cfr. vita Corbiniani cap. 35 (ed. Riezler): *beatae [memoriae] proantecessoris nostri Josephi dignisque meritis episcopi*.

Vita Emmerammi.

§ 31 dies utique prius quam sermo cessabat.
 § 3 caput Germaniae.
 § 4 principis obtutibus praesentatus ;
 § 12 ut patris obtutui praesentaretur.
 ad aditum oris perducens ; § 26 ad
 aditum oris perducere.
 § 5 ita ut daretur intelligi ; § 22 nisi de-
 tur intelligi ; § 30 ut palam daretur
 intelligi ; § 38 ut aperte daretur in-
 telligi.
 § 7 nefanda sacrificia propinabant ;
 § 20 potionis genus tuo ori propi-
 naueris ; § 25 animam propinaret.
 § 9 ad beati dei martyris emmeram-
 mi uestigia prouoluti.
 § 11 cautela est adsecuta clericorum ;
 § 16 clericorum namque cautela.
 prophetiam unam innotesco ; item :
 ne quae ... innotueris ; § 22 innotue-
 runt cultores quod etc.
 § 22 res mira et valde nostris tempori-
 bus stupenda.
 § 23 tramite arrepto.
 § 27 intempesta noctis.
 per montium cacumina et ima con-
 vallium discurrunt.
 Sed quidnam de sanctis uiris dicen-
 dum est ; § 29 quidnam dicendum
 est de his.
 § 32 sub festinatione ; § 44 sub omni
 celeritate.
 § 34 caelum tantae serenitatis erat, ut
 nullis locis nubes ulla appareret.
 § 35 ut aperte monstraretur in signis.
 § 38 increpationis et ammonitionis.
 § 40 secundum huius carnis putredinem
 speciosa.

Vita Corbiniani (Riezler).

cap. 10 caput Italiae.
 cap. 7 accerseretur obtutibus.
 cap. 7 ad aditum oris perducere.
 cap. 12 quid aliud datur intelligi.
 cap. 11 propter sacram propinacionem
 verbi dei ; cap. 18 propinabantur
 sacramenta.
 capp. 11, 15, 20 viri dei provolutus ves-
 tigiis.
 cap. 9 cautela clericorum.
 cap. 21 sententiam viro innotesce-
 bantur (*sic*) dei.
 cap. 2 res mira et nostris stupenda
 temporibus.
 cap. 11 tramite arrepto ; cap. 14 calle
 arrepto.
 cap. 3 per intempesta noctis ; cap. 24
 noctis intempesta.
 cap. 3 discurrentes per latera montium
 et ima convallium.
 cap. 5 sed quidnam ex eo dicendum
 est.
 cap. 7 sub omni festinatione ; cap. 24
 sub omni celeritate.
 cap. 37 tanta namque diei fuit sereni-
 tas, ut nubes minime apparere vide-
 retur.
 cap. 8 si tam aperte non apparuisset in
 signis.
 cap. 3 tam increpatione quam admo-
 nitione.
 cap. 18 quae secundum huius carnis
 putredinem videbatur decora.

Item viri nobiles, qui cum Theodone, duce Baioariorum, erant, in vita Emmerammi § 33 perinde atque in vita Corbiniani capp. 10 et 36 *satrapae* nominantur, etc., etc.

Constat ergo Cyrinum eundem esse atque Arbeonem, primum Baioariorum rerum scriptorem, vel *Heredem*, ut quidem ille nomen suum latine vertit (1). Qui cum puer parvulus in pago Venustico natus paullo post Corbiniani obitum (a. d. vi id. Sept. 730) in *ipsius viri dei solennitate* periculum mortis evasisset (2), a parentibus abbatii Eremberto, quem Bonifacius anno 739 episcopum Frisingensem consecravit, traditus est (3), ut clericus fieret. Jam anno 763 ipse abbas (coenobii Scarantiensis) et anno 764 episcopus Frisingensis electus est et post pontificatum vicennalem a. d. iv non. Maias anni 783 vel 784 sexagenarius obiit (4). Cur vero sibi nomen Cyrino fecerit, iam pridem Marcus Velserus tomo V *Rerum Boicarum*, p. 309 (Augustae Vindelicorum, 1602) diserte enucleavit. Monet enim vir clarissimus, Hieronymum de nominibus hebraicis in bibliis sacris existentibus librum conscripsisse, in quo inter alia multa nomen “ Κυρῆνος = Cyrius, vulgatae editionis novi testamenti (5) latine interpretatus est et Origenis auctoritatem secutus voce “ heres, reddidit. Itaque Arbeo, bibliorum sacrorum studiosus indagator, in eam sententiam adductus est, ut crederet, se nomen suum, quod latitare voluit, hebraico idiomate expressisse.

Restat, ut investigemus, quo anno vita S. Emmerammi ab Arbeone conscripta sit. Quod etsi parum constat, licet tamen conjectura assequi, non ante annum 770, quo Arbeo vitam Corbiniani edidit (6), accidisse. Nam Corbiniani, dioecesis Frisingensis patroni, memoria episcopo Frisingensi magis certe cordi erat, quam Emmerammi. Neque tamen terminum, quem quaerimus, ultra annum 772 pro-

(1) V. Meichelbeck *Hist. Fris.*, I a, p. 53 : *Ego Heres, id est, Arbeo*; et dedicationem vitae Corbin., l. c.; goth. *arbja*, teut. *arpio* (*Erbe*) latine significavit *heres*. — (2) Vita Corbiniani cap. 34 (ed. Riezler); cfr. Meichelbeck, l. c., p. 24. — (3) Vita Corbiniani cap. 24 (ed. Riezler) : *per fratrem suum* (=Corbiniani) *beatae memoriae nutritorem meum Ermbertum*. — (4) V. Meichelbeck, l. c., p. 82; cfr. Sigurd Abel, *Annales regni Francorum Carolo Magno regnante*, tom. I. (edit. II, curante B. Simson. Lipsiae, 1888), p. 459 sqq. — (5) V. Lucas II, 2 “ ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρῆνου, quae verba Vulgata vertit : “ a praeside Syriae Cyrino „ (=P. Sulpicius P. F. Quirinius cos. 742 a. u. c.). Ad haec adnotat Hieronymus : *Cyreniu heredis, qui apud nos melius effertur et verius per litteram, ut dicatur Quirinus*; porro ad *Act. Apost. XI, 20* καὶ Κυρῆναι : *Cyrenenses, heredes*; cfr. Origenis cod. Vatic. 1450 : Κυρῆνας καὶ ληρούμοντος, Κυρῆνος καὶ ληρούδομος ἀνήρ (apud Migne, P. G., tom. XXIII, p. 843, 847, 1161, 1233). — (6) In vita Corbiniani cap. 22 (ed. Riezler) refert Arbeo, fontem a S. Corbiniano in monte Weihenstephan detectum post obitum eius *per quadraginta annos*, id est usque ad annum 770, aridum sine aqua remansisse, cum autem corpus sancti viri Dei Frisingas in ecclesiam S. Mariae ab Arbeone magnificientius lapidibus constructam et dedicatam (v. Meichelbeck, l. c., I b. n. 24) translatum esset (ante diem 24 Februarii 770: v. *Act. SS.*, Sept. tom. III, p. 278, n. 91; forsitan die 20 Novembris 769, quo die translatio sancti Corbiniani, quam Arbeo fuse narrat, celebratur: v. *Act. SS.*, l. c., p. 279, n. 98) ut prius abundissimam aquam ministrasse.

ferre licet, cum in diplomate Frisingensi anni 772, quo constat Ortlaipum quendam, coenobii Isnensis monachum, ecclesiam in vico Helphindorf temporibus episcopi Eremberti (739-749) aedificatam et S. Emmerammo dedicatam eo anno ecclesiae S. Mariae Frisingensi dono dedisse, S. Emmerammi mentio fiat verbis ex Arbeonis libro certissime depromptis (1). Inde concludas Arbeonem vitam S. Emmerammi intra annos 770 et 772 in lucem edidisse, fortasse Sindperti abbatis monasterii S. Emmerammi et coepiscopi (Ratisbonensis) precibus motum, cuius consilio paulo ante in transferendo corpore S. Corbiniani usus erat (2). Hic enim S. Emmerammi amantissimus tum in eo occupatus erat, ut sancto martyri teste Arnoldo basilicam novam amplioribus spatiis et propensiore sumptu construeret atque ornaret (3). Magnam etiam partem materiae libri celeberrimo nostro rerum scriptori certe praebuit, videlicet quidquid monachi S. Emmerammi memoria retinuerant.

Nusquam sane Arbeo scriptam narrationem meminit, sed passim testes vivos citat (4). Quorum nemo profecto S. Emmerammum ipse viderat, qui iam multis ante annis ex vita decesserat, sed ab aliis quisque narrantibus, quae tunc acta erant, audiverat. Itaque mirum non est, si multa in eo libro obscuris verbis et parum accurate traduntur. Neque enim auctor vitae aetatem S. Emmerammi certis terminis circumscribit neque, quid sanctus episcopus in Baioaria praecclare gesserit, utrum ecclesias construxerit monasteriaque condiderit necne, distincte refert, sed dicere acquiescit, eum ritus paganicos radicitus extirpasse et omnes Baioarios in vera fide confirmasse. Attamen ne ea quidem, quae de sancto viro fusius narrat, omnia fide digna, sed partim fabulosa videntur esse. Ita iam Suyskenus negat (*Act. SS.*, l. c., p. 465, n. 58 sqq.) se sibi persuadere potuisse, S. Emmerammum ipsum Otae, Theodonis ducis filiae, et eius amasio Sigibaldo, ut simulat Arbeo, mandasse, ut stuprum commissum, quod coram episcopo confessi

(1) V. Meichelbeck, I b, n. 26 : *ubi Beatus Christi Martyr Heimrammus cum campum elegit certaminis*. Cfr. Vita Emmerammi § 12 : *ubi .... campum certaminis elegit*; ibid., § 7 sufficeret in campum certaminis; § 8 ueluti robustus athleta in certaminis campo; § 18 in certaminis campo remansit; § 23 ex certaminis campo; § 29 certaminis campus. — (2) Vita Corbiniani, cap. 35 ed. Riezler. — (3) V. Canisius-Basnage, l. c., p. 133; a. d. xv kal. Sept. 772 Arbeo Ratisbonae in ecclesia beati Emmerammi quaedam bona se accepisse testatur; v. Meichelbeck, l. c., I b, n. 28. — (4) Cfr. Vitam Emmerammi § 1 in fine: *Unde et quod nobis a relatiorum fidelium narratione conperimus, silentio praeterire dignum non esse censemus*; § 31 *Sed si de his locis et eorum miraculis ordinabiliter disponere debemus, quanta miracula ibi coruscare per Dei dispensationem uel fidelium narratione conperi aut propriis oculis uidi*; § 36 *Dum autem nobis res innotieset*; § 39 *Unde silentio praeterendum non est, quod a quodam religioso et prudenti viro me contigit audisse; aiebat enim, etc.*; § 46 *Animo redit, quod me quorundam relatione audisse contigit*; § 48 *Si igitur ea, quae per memet ipsum didici huius uiri Dei miracula uel quae [nar]ratione fidelium cognoui etc.* § 22 *Testimonium habitatorum vici Helphindorf invocat: Unde et huius rei testes sunt tanti, quanti ferme eiusdem loci habitatores*; cfr. § 34 *cum presbyteris et diaconibus quorum adhuc supersunt*.

erant, sibi crimini darent. Vix credi potest sanctum virum non animadvertisse se eiusmodi indicio omnem operam per triennium in christianitate in Baioaria restituenda consumptam perdere temere periclitari. Periculum enim erat, ne et dux et populus Baioriorum irati pontificisque prava exempla abominati se a fide christiana averterent et ad paganitatem reverterentur. Nemo certe S. Emmerammo tantam stultitiam imputabit, immo vero aliter rem evenisse liquet (1).

Mea quidem sententia Ota haud scio an falsa opinione decepta episcopum iam longius in itinere progressum esse, quam ut ducis servi eum consequerentur, absentia eius callide abusa ulti episcopum flagitiis incusavit, ut amasii vitae parceretur. Sed episcopus, antequam abiret, Wolflaico presbytero rem detexit, qui post obitum eius cunctis sacro ordini initiatis innocentiam S. Emmerammi contestatus est (2) et Sigibaldum aperte denuntiavit. Quo casu Arbeo ad hoc usus est, ut sancto episcopo quasi mortis horam animo praesagienti prophetiae spiritum attribueret (3). Idem fingit (cfr. *Act. SS.*, l. c., p. 479, adnot. k) S. Emmerammum Vitali presbytero, carissimo suo ex Aquitania in Baioariam itineris comiti et interpreti, durissimam poenam indixisse, quia, cum sanctus martyr cruciatibus confectus aquam postulasset, non subito obtemperarit, sed misericordia commotus, ut mortem potius sibi optaret, hortatus sit. Difficile est intellectu, quomodo episcopus verba edere potuerit, postquam iniqui tortores ei testante ipso Arbeone linguam *ex palato funditus abstulerant* (4); atque ideo mihi verisimilius videtur esse, Vitalem post obitum sancti episcopi de ea recusatione nimis sollicitum scrupulis ita exagitatum esse, ut, quotiescumque viribus diurno ieunio exhaustis aliquid biberet, mente ad tempus alienaretur, recuperato tamen sensu eam insaniam tamquam iustum peccati sui poenam duceret.

Haec commemorasse sufficiat, nam alia quae notanda sunt in commentario infra adiecto disputabimus. Nunc tantum, quam rationem in textu vitae S. Emmerammi restituendo secuti simus, referemus. Notum igitur sit lectori, nos omnes lectiones quae hodie quoque tribus vel minimum duobus codicibus communes sunt, vel olim procul dubio communes fuerunt, tamquam archetypi verba in textum recipere non dubitasse, singulas autem singulorum codicum discrepancias, praeter eas quae amanuensium incuria et negligentia vel inscitia ortae sunt, una cum diversis emendationibus recentiore atramento additis in notas reieceris. Ut tamen ad archetypi illius formam propius accedamus, plerumque codicis Wirceburgensis, omnium antiquissimi, scripturam recudimus, in quo haud raro *e* pro *ae*, semper *u* (non *v*) posita sunt, reliquorum autem codicum scribendi rationem in nominibus propriis tantum respexit. Interpunctionem vero ad recentioris aevi usum accommo-

(1) Tantum absuit, ut sanctus episcopus concederet, se illud scelus commisisse, ut etiam aperte testaretur se socerum terrenum non habere, et Landeperto suaderet, ut rem papae diiudicandam traderet (vita Emmerammi § 15). — (2) Facile credidimus Wolflaicum presbyterum aliquid de S. Emmerammo scriptum reliquisse, quod cunctis in sacro ordine sublimatis dedicaverat. — (3) Vita Emmerammi § 11: *Prophetiam eius inter multas alias unam innotesco*; item in fine: *Sicque eum prophetiae spiritum habuisse nimirum constat*. — (4) Vita Emmerammi § 18.

davimus. Perspicuitatis denique gratia, quamquam nullus ex tribus libris manuscriptis textum in capita et paragraphos divisum exhibit (1), Suyskeni partitio nem retinuimus.

Reliquum est, ut DD. conservatoribus bibliothecarum, scilicet regiae Monacensis, universitatis Wirceburgensis, monasterii Einsidlensis, qui mihi codicem suorum inspiciendorum liberalissime copiam fecerunt, gratias agam maximas.

CAPUT I.

1. In perpetuum regnante domino nostro iesu¹ christo, qui sanguine suo² pretioso seruos suos redimere dignatus est, cuius post passionem longe lateque flagrando in partibus mundi [fama]³ percreuerat, ita ut europae non modica pars insigniter sacrae christianitatis indagine florere nosceretur⁴ ⁵ et tot occidentales anglorum, britaniae⁶, hiberniae⁶, galliae, alamanniae⁷ germaniaeque⁸ (2) partes paulatim mirifico ordine constanter in dei laude fulsissent. Inter quas quoque⁹ prouincias gotia¹⁰, hispania scilicet et aquitania (3), cum habitatoribus sordes idolorum abicientes¹¹ unicum dei¹⁰ filium¹² inhianter colere cooperunt. Erat enim¹³ in aquitanie prouinciae partibus urbs quedam nobilis pictauis (4) uoca-

In lectionum varietate indicanda: *W* = cod. Wirceburgensis; *E* = cod. Einsidlensis; *B* = cod. Benedictoburanus, hodie bibliothecae regiae Monacensis.

¹ iesu om. *E*. — ² suo om. *W*. — ³ fama om. *W*, *super longe add. E*. — ⁴ dinoscetur *B*. — ⁵ brittanniae *E*; brittaniae *B*. — ⁶ hyberniae *E*. — ⁷ alomanniae *E*; alemanniae *B*. — ⁸ que *super lineam vix legitur B*. — ⁹ nimirum *E*. — ¹⁰ gottia *B*. — ¹¹ procientes *B*. — ¹² filium dei *E*. — ¹³ autem *E*.

(1) Duobus tantum locis codicis Benedictoburani, nempe ad verba: *His itaque transactis*, etc. (§ 21) et ad verba: *Nostris quoque temporibus* etc. (§ 36) in margine adscriptum legitur (*c*)*aputul(um)* sive (*c*)*apitul(um)*. — (2) Simili modo Arbeo in vita Corbiniani cap. 9 (ed. Riezler) Alamanniam, quae tunc proprios duces habebat, a Germania, id est, Francia orientali, quae a Rheno incipit (cfr. § 3 in fine: *rheni fluenta, id est, caput germaniae*) et ad Danubium pertinet (cfr. § 4 *coepit austri germaniam ingredi, donec ueniret ad amnis danubii fluenta partibus bauuariorum*) distinguit. — (3) Arbeo Gothiam finibus regni Visigothorum circumscribit, quod olim a freto Gaditano ad Ligerim usque porrectum erat. — (4) Pictaua, urbs Aquitaniae provinciae hodie *Poitiers* (*Poictiers*), olim Lemonum dicta, a Pictavis, quorum oppidum erat, appellata est. Nota usum casus sexti in locorum appellationibus pro nominativo frequentissimum; cfr. vita Corbiniani cap. 1 (ed. Riezler): *Castrus* (pro *Castris*, velut *Parisius* in diplomatis merovingicis pro *Parisiis* usurpat), hodie *Châtres sur l'Orge* 20 m. p. distans a *Parisiis*, in via quae fert *Stampas* et *Aurelianum*.

bulo, ex qua puer nomine ¹⁴ ortus est Hemmerammus ¹⁵ (1). Qui ab ineunti aetate mundum despiciens quasi quaedam inmunda et profana caduca presentis prosperitatis gaudia refutarat, ad sacrum liberalium studium litterarum se informans, ita ut iudice superno dictante tandem ad summum pontificatus honorem (2) descendere mereretur. Unde et, quod nobis a relatorum fidelium narratione conpertum est, silentio praeterire dignum non esse censemus.

2. Et quidem procerus statura erat, ita ut nec longitudo fastidium neque deformitatis breuitas ridiculum quoddam elicere potuisset, forma decorus, uultu sincerimus (3), pau-

¹⁴ nomine om. B. — ¹⁵ codd. *habent modo* hemmerammus *modo* emmerammus.

(1) Antiquissima forma nominis in quodam martyrologio anglosaxonice characteribus saeculo VII ex. vel VIII in. exarato exstat, cuius fragmanta (Jul., Aug., Sept., Octob.) Hugo comes de Walderdorff Ratisbonae repperit et hodie quoque possidet. In quo a. d. x kl. Oct. ad pristinam lectionem: *Passio maurici et VI. dclx** manu paullo posteriore haec addita sunt: *et sci. Emhrammis*. Inde concludas adspirationem serius adiectam esse. Attamen in libro confraternitatis monachorum S. Petri Salisburgensium in columna 70 manu prima (anno 784/785), scriptum legitur: *haimrammus* (cfr. Meichelbeck, l. c., I b. n. 26 dat. Nonis Octubris 772: *Heimrammus*). Quod nomen ex teutonico vocabulo *haimhraban* (id est *corvus domesticus*) deductum prodit sanctum episcopum origine Germanum fuisse; neque tamen teutonicam linguam novit, sed interpretis auxilio usus est (v. § 3 in fine). — (2) Ex verbis § 3 "predictae urbis sedi alium episcopum statuit", patet Arheonem S. Emmeramnum pro episcopo dioecesis Pictavensis habuisse. At vero in catalogo episcoporum huius dioecesis nomen Emmerammi non occurrit, immo circa id tempus, quo Emmerammus florusse vulgo perhibetur, nempe medio fere saeculo VII p. Chr. n., Didonem, S. Leodegarii avunculum, sedi Pictavensi prae-fuisse manifestum est. Hic iam ante mortem Chlotharii II regis Francorum (628) episcopo Joanni, qui actis synodi Remensis (625) et Clippiacensis (626) subscrispit, (teste vita I Leodegarii, cap. 1) successit. Post Sigiberti III obitum (circa annum 656) Dagobertum filium eius iussu Grimoaldi usurpatoris in Hiberniam in exilium comitatus est (v. *Gesta regum Francorum*, cap. 43). Inde paullo post reversus circa annum 663 subscrispit privilegio quod Corbeiensi monasterio Bernefridus Ambianorum episcopus, petente rege Chlothario III, concessit (v. *Sammarthani Galliae christiana* tom. II, p. 1153). Annus obitus eius incertus est. Constat vero anno 674 Ansoaldum sedem episcopalem tenuisse, qui usque ad annum 696 pontificatum gessit (v. *Sammarthanum*, l. c., p. 1154). Fortasse inter Didonis mortem et Ansoaldi successionem spatium aliquot annorum intercessit, quo episcopus noster sedit, nam post Ansoaldum, ut infra, p. 224, n. 1 docebitur, Emmerammus inseri certe nequit, neque vero mihi persuadere potui, Arheonem usque adeo errasse, ut sedem Pictavensem pro alia dioecesi Aquitaniae substituerit. — (3) S. Emmerammi formam et vultum imaginibus codicis membranei picti, qui ex monasterio S. Emmerammi Ratisbonensi oriundus hodie Cracoviae in ecclesia cathedrali aulica conservatur (*evangeliarium imp. Henrici V*), repraesentata habemus.

* i. e.
sex millium
sexcentorum
sexaginta

perum quoque non tardus adiutor uiduarumque et orfanorum per omnia nec non et gementium consolator, ita ut, qui eius se presentiae obtulerant, sine cibo uerbi dei aut nunquam uel raro abscedere potuissent et, que fidelium datione insuper acceperat, ex humilitatis ¹ nisu sibi non reseruans ² indigentibus ³ exhiberet. Nam ieunio ³ et oratione uidelicet et continentia sermoneque ita erat elucens, ut dies, antequam sermo, eius laude ⁴ ab ore ⁵ cessaret. Sed et subditorum pectora fonte diuinae potationis inrigabat, ita ut et ⁶ a presentibus ex intimo cordis affectu et absentibus ⁷ non ¹⁰ mediocriter ut summus pater amaretur. Cuique moris erat, ut ymnos dauiticos numquam exceptis horis corporeae refectionis pene laxaret aut naturae, ut ita dicam, somnum necessarium indulgeret. Ad pascendas etiam summi pastoris oues in eius pectore tanta cura uigilabat ⁸, ut per omnes ¹⁵ pene gallorum urbes et circumpositas regiones perque uicos ac fidelium domos huc illucque discurreret et, quos poterat, ad agnitionem ueri luminis excitaret; semetipsum prebens exemplum, quod lingua predicabat, exemplo confirmabat et ob hoc maxime diligebatur a subiectis. Confluebant ²⁰ interea ad ipsum regni gallorum nobiles et ignobiles, locupletes siue inopes, quibus pene omnibus abunde, prout cuique necesse erat, tribuere non pigebat. Alimentum aliis, quibusdam uero indumentum, ante omnia autem intrinsecus margaritarum spiritualium ornamenti auditores suos ⁹ ²⁵ ornare curabat. Erat enim per omnia uerus dei cultor.

3. Dum autem reuerentissimus uir hemmerammus, deo dicatus episcopus, tot uigoribus polleret, ex quorundam sermone ad eum fama perlata est, quod in quibusdam europae partibus plebs pannoniensis (1) lumine ueritatis obcecata ³⁰

¹ humanitatis *in ras.* *E.* — ² sed indigentibus *B.* — ³ Nam ieunio-cessaret *om. E.* — ⁴ in eius laude *B.* — ⁵ ab ore humano *B.* — ⁶ et *om. E.* — ⁷ apsentibus (*cum linea transversa super p.*) *falso repetit B.* — ⁸ euigilabat *E.* — ⁹ suos *om. E.*

(1) Scil. Avari (cfr. infra § 4 et 5), qui falso (§ 5 et 6) etiam Huni appellantur. Hi post Langobardorum in Italiam discessum (568), campis Pannoniae usque ad Anisam (hodie *Enns*), terminum Baioariorum, occupatis, semel atque iterum fines regni Francorum ingressi depopulatique sunt.

lucem, quae christus est, idolis seruiendo postponeret. Unde uenerabilis dei cultor hemmerammus episcopus corde contristatus intrinsecus non modicum commotus meditari coepit, ut illuc ueniens eorum cordibus fidei semina spar-
 gendo christum inserere studuisset. Relicta igitur domo inmensisque substantiis totque turbis parentum (1) predictae urbis sedi alium episcopum statuit, scilicet abrahae patriarchae exemplum imitans, cui diuino sermone praecipitur exire de terra et de cognitione sua nec non et de domo patris
 10 sui (2). Denique idem iam praedictus intercessor et patronus comitatu secum adsumpto ligeri amne transito per quasdam galliarum partes spargendo semina fidei iter carpens rheni ¹ fluenta, id est capud germaniae, penetrauit et ita hoc modo partibus sibi ulterioribus adpropinquat ². Qui dum germaniam ingressus linguam non nouisset, per interpretem quendam religiosum presbyterum, uitalem nomine, eximia sacrae doctrinae uerba diuinitus plantando perrexit.

4. Erat enim sermo illius audientium pectoribus ut imber temporaneus, dum oportuno tempore arua sicca infuderit.
 20 Cuius uidelicet infusione segetum radices gratulabunde reuiuiscunt et omnia graminum genera ³ uirescunt ac tellus quasi ex mortis somno resurgens suo decore in pristinam restauratur amenitatem. Dumque hac intentione iter perageret, ut praedictarum prouinciarum partes postponeret, coepit
 25 austri germaniam ingredi, donec ueniret ad amnis danubii fluenta partibus bauuriorum ⁴. Cuius dum fluenta sequeretur, ad radasponam ⁵ urbem peruenit, que sectis constructa lapidibus (3) in metropolim arcem huius gentis excreuerat.

¹ reni *E*; rhenis *B*. — ² adpropinquauit *B*. — ³ genera graminum *W*. —
⁴ baioariorum *B*. — ⁵ ratisponam *B*.

(1) Hinc concludere licet, S. Emmerammum nobilibus et divitibus parentibus ortum esse. — (2) Genes. 12, 1. — (3) Cfr. infra § 6 *lapidibus quadris edificata et turrium magnitudine sublimis*. Arbeo alludit moenibus, quibus legatus Augusti M. Helvius Clemens Dextrianus iussu imperatorum M. Aur. Antonini et L. Aur. Commodi ob incursum Marcomannorum intra annos 174 et 179 p. Chr. n. castra Regina* * Regensburg 1800 pedes longa, 1500 pedes lata circumvallaverat. Quorum residua ad hunc diem exstant, velut celeberrima illa porta praetoria, reliquiae portae principalis dextrae et alia multa. Arbeonis vero temporibus paene integra erant; centum annis post

Quam eo ¹ tunc tempore dux gentis bauuariorum, uir alacer, deoto ² (1) regebat; in quam pater ³ uenerabilis episcopus ⁴ ingressus est. Dumque praenotati principis obtutibus praesentatus esset, suumque ⁵ secretum ad aditum oris perducens deo opitulante pannoniae partibus ad gentem auarorum iturum se testatus est, ibique se aut pro christo crucem pati uelle, aut illius nutu uitam in pace finire.

5. Eodem namque tempore inter gentem hunorum et bauuariorum orta discordia est, ita ut circa anisam ⁶ fluuium urbes depopulatae ac loca penitus esse deserta uiderentur (2) ¹⁰

¹ et W. — ² deoto corr. in deoto ⁱ E; DEOTO B. — ³ partem W. — ⁴ super episcopus add. Emmeraminus B. — ⁵ que eras. E. — ⁶ anesum B.

Ludovicus Germaniae rex, Ludovici Pii imperatoris filius, teste monacho Sangalensi (*Mon. Germ. hist.*, Script. tom. II, p. 754), muros urbis partim destrui iussit, ut ex lapidibus S. Mariae basilicam, quae hodie *retus capella* vocatur, aedificaret. In cuius pariete occidentali re vera quadri et inscriptions Romanae conspicuntur.

(1) Arbeo procul dubio hic eundem Theodonem ducem Baioariorum cogitatione complectitur, quem in vita Corbiniani cap. 10 (ed. Riezler) refert provinciam Baioariorum quadripartitam sibi et filiis (Theodoberto, Theodobaldo, Grimoaldo), divisisse. Quod certe ante annum 703 factum est, quo Theodobertus dux teste Paulo Diacono (vi, 21; cfr. ibid., 34 et 42) Ansprandum, Liutprandi regis Langobardorum patrem, ex Italia vi expulsum in Baioariam recepit. Idem Theodobertus, Theodonis filius natu maximus, S. Rudperto monasterii S. Petri Salisburgensis conditori multa bona tradidit v. *Indicul. Arnonis* II, vii et *Brev. Not. Salisb.* III, iv, v, viii (ed. Fr. Keinz. Monachii, 1869). Ergo S. Rudpertus, qui secundo anno regni Chilberti III regis Francorum (696) in Baioariam venit, etiam post illam partitionem ibi commoratus est. Atqui in vita S. Emmerammi nullum huius partitionis vestigium deprehenditur, quamquam episcopus triennio totam provinciam Baioariorum peragravit (v. § 7) et in Grimoaldi territorio cruciatus obiit. Ne nomen quidem Theodoberti vel Grimoaldi in ea invenitur, sed Landperti cuiusdam et Otae, qui liberi Theodonis nusquam alias commemorantur. Inde sequitur S. Emmerammum aliquot annis, antequam illa partitio facta est et priusquam S. Rudpertus Baioariam ingressus est, Ratisbonam et Theodonem ducem adisse. — (2) Hinc apparet falsum et fictum esse, quod vita primigenia S. Rudpertii (anno 871 ad litem, quam *Adalwinus episcopus Salisburgensis cum S. Methodio de Pannonia agebat, dirimendam composita*) narrat, S. Rudpertum anno 696 per alveum Danubii usque ad fines Pannoniae inferioris (!) navigasse et inde reversum Lauriacum (ad Anisam flumen) venisse ibique aegrotos sanasse. Quod sane fieri non potuit. Nam teste Eugipio in vita Severini cap. 31, Lauriacum urbs iam ante obitum S. Severini (die 8 Januarii 482) ab oppidanis iussu Felethei regis Rugorum relicta erat, ne in Alamannorum aut Thuringorum servitium redigerentur, et inde usque ad tempora Caroli Magni deserta et desolata iacuit. Primum in diplomate anni 791 apud Meichelbeck, l.c., I b., n. 103 (cfr. n. 129) Lauriaci nomen reddit (hodie loco urbis Romanae clarissimae vicus adest). Ne vicinam quidem Juvaviam, ab Herulis deletam (vita Severini, cap. 24), Baioarii ante adventum S. Ruderti reaedificaverant.

et p^{rae} multitudine ferarum daretur intellegi, quia fragilitas humana huc illucue¹ transire diffidebat. Nam quamvis iurandi uinculo quis ab aliquo fuisse adstrictus, magis tamen insidias, quam ostensam benigitatem, estimaret².
 5 Tunc praedictus deoto³, dux gentis bauuariorum, discordiam se habere cum auaris praenuntiat et ob hoc illuc eum ire non debere, sed magis, ut talis et tantus pater apud se suosque remaneret, humili prece postulabat. Postquam autem dulcia illius predicationis uerba gustauerat, tam dux, quam subiecta
 10 plebs, egressionis locum beato patrono hemmerammo consentire noluerunt, sed potius anhelando sibi eum rectorem⁽¹⁾ constituere⁴, quatenus, quod adhuc neophitorum cordibus inh^{er}ebat⁽²⁾, per pii patris doctrinam ad purum attentius mundaretur. Quod si ad hoc onus suscipiendum resisteret,
 15 uel ob humilitatis studium abbas⁵ in quolibet coenobio cunctis normali usu praeesse non recusaret⁽³⁾.

¹ corr. in illucue E. — ² estimabat in ras. E. — ³ dieto E; DEOTO B. — ⁴ corr. in constituerunt E; decreuerunt in marg. add. B. — ⁵ ante abbas sup. lin. uel B.

(1) Hoc est: *episcopum*; velut postea Rudpertus, Corbinianus, Erhardus episcoporum munere in Baioaria functi sunt. Arnoldus I. I de mir., cap. 1 § 2 etiam Ratharium quandam episcopum adventitium, coram quo Hugibertus dux beato Georgio et sancto Emmerammo Ratisbonae curtem Pirchinwanch donavit, ex pitaciis assert (v. *Act. SS.*, l. c., p. 496; cfr. *Canisius-Basnage*, l. c., p. 133), nisi forte sub Ratharii nomine Erhardus latet, cuius crypta perantiqua etiamnunc Ratisbonae prope muros castri Romani monstratur. — (2) Teste vita Eustasii, quam Ionas, monasterii Bobbiensis monachus, circa annum 613 conscripsit, Eustasius Scotus, abbas coenobii Luxoviensis, discipulus S. Columbani, Baioarios primum a paganitate ad veram fidem christianam convertit, quod iussu synodi Bonogallensis mense Octobri anni 614 celebratae factum esse videtur. V. dissertationem, quam scripsi *de origine gentis Baioariorum* (Monachii, 1882). Eustasius cum e Baioaria discederet, ad hoc opus confidencium complures monachos reliquit. Qui tanta vi et gravitate praedicaverunt, ut Emmeramus aliquot decenniis post iam nullum paganum in ea provincia invenerit, immo omnes tunc Baioarii a puer^o christiana fide imbuti erant. Quin etiam ecclesiae lapidibus constructae in Baioaria non desuerunt: v. § 23 *ad uillan ascheim ... ubi ecclesia beati petri apostoli moenibus constructa esse uidebatur*; § 34 *in ecclesiam beati georgii martyris* (Ratisbonam) *deferentes*. Nihilominus Baioarii *idolatriam funditus a se minime reppulerant, sed ut patres* (qui pagani fuerant) *demonibus nefanda sacrificia propinabant* (v. § 7). Quod sane mirum non est, si respexeris, aliquot paganorum ritus in Baioaria et in reliquis Germaniae partibus ad hunc diem usque permanere. — (3) Inde conicias S. Emmerammum monastico ordini addictum fuisse. Quare, ut postea Rudpertus, rogatur, ut quolibet loco coenobium conderet — habebat enim secum comitatum clericorum, id est, monachorum (v. § 3, § 11 et 16; cfr. § 33, ubi

6. Sacer uero dei famulus, in hoc se, inquit, exisse a gal-
lorum finibus, ut gentem tepidam hunorum ignorantem
deum caeli, hoc est, christum crucifixum, ad fidem conuer-
tere uoluisset. Dum enim ceptum iter agere se licenciam non
habere posse¹ consiperet, duci populoque consensit²,³
uidens etiam⁴ terram bonam ac⁵ superficie amoenam nemo-
ribusque locupletem ac bonis omnibus abundantem, uiros
proceros⁶ et robustos humanitate et caritate fundatos,
humum segetibus adopertam. Erat enim urbs ipsa radas-
pona, cuius iam fecimus mentionem, in expugnatione diffi-¹⁰
cili, lapidibus quadris edificata et turrium magnitudine
sublimis (1) ac puteis abundans. Cuius septentrionalem par-
tem danubius contra orientem decurrentis proprio rigore ual-
lauit. Sed et regio eidem ciuitati adiacens fructifera.

7. Sed habitatores neophiti eo adhuc tempore idolatriam⁶¹⁵
funditus a se minime reppulerunt, qui⁷, ut patres, demoni-
bus nefanda sacrificia propinabant (2). Unde superno spir-
amine uenerandus dei cultor eas, quas uiderat, profanationes
funditus eradicare decreuerat. Et cum huius terrae uiris fidei
semina spargendo commendaret, egit, ut in augmento fru-²⁰
mentum doctrine recondereret in cordibus subiectorum et in
nouissimis gloriosam mortem consequeretur passionis ac
regio, in qua morabatur, sufficeret in campum certaminis.
Haec eo iugiter⁸ meditante per triennium (3) satagebat infra

¹ posse non habere *E.* — ² consentit *E.* — ³ super lineam vel etenim *B.* — ⁴ in *in ras. add. E.* — ⁵ proceres *W.*, corr. in *proceros E.* — ⁶ ita *codd.* — ⁷ quia *E.* —
⁸ igitur *W.*

sacerdotes a clericis distinguuntur) — utque abbatis vice cunctis monachis normali
usu, hoc est, secundum regulam S. Benedicti, quam monachi S. Emmerammi deinceps
secuti sunt, praeesset. — (1) *V. supra* p. 223 n. 3. Altera turris portae praetoriae,
in propugnaculi formam exstructae, adhuc extat; porro iuxta aedificium,
quod palatium Agilulfingorum fuisse dicitur, alia turris est, cuius fundamenta a
Romanis iacta esse haud negaveris (vulgo *Römerthurm* sive *Heidenturm* vocatur).
— (2) *V. supra*, p. 225 n. 2 fin. De ritibus paganis diu in Germania usitatis cfr. Karl-
manni principis capitulare datum a. d. xi Kal. Maias 742 n. 5; eiusdem capitulare
Liptinense datum Kal. Mart. 743 n. 4; indiculum superstitionum et paganiarum
(*Mon. Germ. hist.*, Legum sectio II: *capitularia regum Francorum*, tom. I, p. 25, 28,
223), Burcardi episcopi Wormatiensis († 1025) decretorum lib. x. — (3) Secundum
vulgarem opinionem ex inscriptione tumbae S. Emmerammi (v. p. 245, n. 3), ut
censeo, ortam Emmeramus ab anno 649 usque ad annum 652 in Baioaria versa-
tus est, quod documentis quidem non firmatur.

predicti principis terminos per urbes (1) quoque et fidelium domos discurrere ac instanti cura aliis in pectore fidei semina plantare, sed et uitia a cordibus plurimorum radicibus amputabat. Contra enim ¹ mites humilis apparens contra potentes erectus leonis fortitudinem ostendebat. Nam quicquid a fidelium manibus perceperat, cum gratiarum actione indigentibus uultu hilari inpertiebat.

8. Cumque haec diutius ageret et pene omnes doctrine illius salutaria uerba perlustrarent, uir sanctissimus finem uitae per spiritum sibi adpropinquantem uidens, quo eum omnipotens deus a uinculo laboris soluens sibi sociare ² ac gaudio perenni remunerari decreuisset, intrepidus ueluti robustus athleta in certaminis campo munitus clipeo inuisibili suae uocationis diem expectabat et nihilominus die noctuque in antiquum hostem mucronem orationis extenso brachio iaculari non cessabat. Interea uero coepit licentiam tam a duce, quam a populo, postulare, ut orationis et pietatis gratia ³ ad limina beatorum apostolorum petri et pauli romam ire permitteretur ⁴ (2). Erat enim conuersabilis ultra modum tam cum uiris, quam cum feminis, quorum, prout ualuit, pectora singillatim inrigabat et, ubi communiter non sufficeret, secrete cura diligentissima studuit reformare, ut pene ⁵ nullum praeteriret, in cuius pectore uel scintillam non insereret diuinam.

25 9. Eo namque tempore predictus et inluster ⁶ dux praeno-

¹ enim eras. *W.* — ² sociari *B.* — ³ pietatis vel ab omni gratia *B.* — ⁴ corr. *ex* permittitur *B.* — ⁵ pene *om.* *B.* — ⁶ inlustris *in ras.* *E.*

(1) Pazzawa, castrum Frigisingen, Mosapurc etc. — (2) Limina apostolorum iam septimo saeculo multi peregrini visitabant. In his erat Caduallus rex Westsaxorum, qui Romae a. d. xii Kal. Maias 689 obiit et in atrio basilicae S. Petri sepultus est. Viginti annis post Conradus rex Merciae et Offa rex Estsaxonum eodem peregrinati sunt. S. Corbinianus bis Romanus profectus est (vita Corbiniani, cap. 5 et 14, ed. Riebler). Ceterum S. Emmeramus fortasse non solum orationis gratia Romanum petiturus erat, sed ut papae provinciam Baioariorum commendaret, quod negotium postea (716) Theodo (Theodobertus? qui tunc ipsum Liutprando regi Langobardorum filiam Guntrudam nuptum collocavit; v. Paul. Diac. vi, 42 et supra p. 224 n. 1) suscepit. Cfr. Anastasii bibliothecarii *Vitam Gregorii II* (unde Paul. Diac. vi, 43 sua hausit) et litteras Gregorii II decretales dat. id. Maiis 716 in *Mon. Germ. hist.*, Legum III, p. 451 sqq.

tate gentis habebat filiam nomine otam¹, quae inimico suadente propria libidine² succumbens a cuiusdam iudicis (1) filio³, nuncupato sigpaldo⁴, deuicta concepit. Cooperunt itaque inuicem dolentes gemere, dum iam stuprum abscondere minime potuerint⁵, et consilio inito ad beati dei martyris emmerammi uestigia prouoluti in stupro se esse deprehensos insinuant ac nullo modo cruciatus possent⁶ euadere⁷, nisi spiramine illius pietatis index supernus lapsis brachium porrexisset. Nam, ut moris est peccantium, plus poenas praesentes pertimescebant, quam perpetuos cruciatus animarum. Coepit itaque sanctissimus uir gementium condolere sermonibus, commissum tamen peccatum arguens damnationemque animae pertimescere insinuat magis, quam temporalia corporalis poenae supplicia.

10. Modum tamen poenitentiae iudicauit⁸ (2) pietatis manum non subtrahens, sed sub silentio iussit, ut commissum scelus super eum inmitterent (3), quo diros facilius euaderent cruciatus. Sciebat enim idem uenerandus⁹ pater, quia, si hoc scelus euolueretur in publicum, nullo modo se a patre puelle his ueniam impetrare potuisse. Tunc se alieno criminis obuium tulit, ut ab eis flagellum auerteret, quod timebant. Igitur accepta licentia a principe et salutatis tamede, quam primoribus terrae, profectus est.

11. Egrediente autem illo urbem omnes in luctum conuersi sunt tam egeni, quam locupletes, ac, ne tanti patris¹⁰ umquam absentia orbarentur, optabant. In cuius comitatu cautela¹¹ est adsecuta clericorum. Erat enim uir iste prophetiae spiritu pollens et, ut legentibus occasionem subtraham¹², prophetiam eius inter multas alias unam innotesco. Cum enim ab urbe

¹ OTAM corr. in VTAM B. — ² corr. in propriae libidini E; proprie libidini B. — ³ a cuiusdam filio iudicis W.; ad cuiusdam iudicis sup. lin. a quodam iudice E. — ⁴ sigibaldo EB. — ⁵ potuerunt E. — ⁶ corr. in posse E. — ⁷ euadere om. W. — ⁸ corr. in indicauit E. — ⁹ uenerabilis E. — ¹⁰ patris tanti E. — ¹¹ caterua in ras. B. — ¹² in marg. add. (du)bietatis E.

(1) Id est: comitis; nam comites in regno Francorum iura per pagos vicosque reddebat. — (2) Ex his verbis concludere licet, Otam et Sigpaldum culpam coram episcopo confessos esse secreto, ut poenitentiam agerent. — (3) Hanc Arbeonis narrationem parum fide dignam esse supra in praef. ostendi.

sepe iam dicta uenerabilis pater exiret, quendam religiosum presbyterum uuolflaichum ¹ paecepit arcessiri ² et secretum prophetiae spiritu indicans ait: *Adjende mi* ³, inquit, *dilecte frater, ne, que* ⁴ *ab ore meo perceperis, cuiquam me superstite* ⁵ *innotueris. Sed, cum diversis me cruciatibus cuiusdam criminis* ⁶ *uitam finire audieris, omnibus in sacro ordine sublimatis* ⁷ *denunties, ne quis eorum huius criminis me noxiuam iudicare* ⁸ *conetur et quasi imitando meae pravitatis* ⁹ *exemplum ex proprii ordinis statu ualeant deuiare, quia docentium* ¹⁰ *reprehensionem* ¹¹ *radicitus eradicare deppromimus et, quamvis criminis quis absistat innoxius, exemplo tamen sectantium uel detrahentium in peccato animas fouet, cum se a prauorum operibus non abscondit.* Sicque eum prophetiae spiritum habuisse nimirum constat, quia uenerabilis prenotatus presbyter post passionis et remunerationis eius gloriam cunctis sacro ordini dedicatis, ut iussus fuerat, dilucidare temptauit (1) et, quia idem martyr et uenerandus ¹² pater emmerammus ab huiuscemodi esset opere alienus, cunctis ex intimo cordis amore proferebat.

CAPUT II.

12. Igitur uenerabilis dei episcopus, ut pollicitus est, apostolorum limina se quaerere simulat, sed tamen non inscius, quid circa finem acciderit uitae. Expleuerat itaque cursum dierum trium, donec ad locum dilectum (2) peruenit,

¹ vuolflaicum *del. i B.* — ² accersiri *EB.* — ³ corr. *ex mihi W.* — ⁴ neque *W.*, *corr. in ne quae E, in et que B.* — ⁵ sublimitatis *E*; sublimatus *B.* — ⁶ paruitatis *WB.* — ⁷ delinquentium *B.* — ⁸ uenerabilis *E.*

(1) V. p. 219, n. 2. — (2) Scil. ad villam Helphindorf (v. § 13), quae hodie *Kleinhefendorf* nuncupata a Monachio Eurum versus 16 m. p. distans iuxta viam publicam ad oppidum Rosenheim ferentem sita est. Probabile est Emmerammum Ratisbona Frisingas (60 m. p.) profectum esse, deinde portum Isarae prope Veringen (hodie *Oberföhrling*: qui vicus a nauclero, teutonice *ferge*, appellatus est) petisse (18 m. p.) et fluvio navi transmisso villam publicam *Aschheim* adisse (3 m. p.). Inde meridiem versus eam viam secutus esse videtur, qua postea sal ex vico *Reichenhall* ad pontem in flumine Isara apud *Veringen* factum advehebatur. Tandem in vico *Kleinhefendorf* prope stationem Romanam *Isinisca*, quae ab Augusta Vindelicorum 60 m. p., a Ponte Oeni (*Pfunzen* apud *Rosenheim*) 20 m. p. dista-

ubi et suis occasionem egrediendi contulerat. Erat namque in loco eodem fons (1), qui perspicuas aquas emanabat, ubi uictoriae in agone, quam ¹ optabat, campum ² certaminis elegit seque cuiusdam rei ³ expectando simulat, ita ut agmen discipulorum miraretur, cuius rei cura pontificis ⁵ pectus oneraret. Factum est autem ⁴, dum praenotati ducis filia in stupro aperte reprehensa fuisse, ita ut ⁵ patris obtutui praesentaretur et coram adstantibus inquisita, quis tam nefandam huiuscemodi rem in tanti uiri sobole inlicite agere praesumisset et eam coitu iniquo uiolaret, terrore nimio ¹⁰ perculsa prae pauore uix spiritum ex imo resumens ⁶ epis- copi beati emmerammi commixtione grauidam se fuisse fatebatur et obpressam (2). Unde hac responsione pater temporali gloria elatus in iram uehementer exarsit, ita ut subito ac ui exiliens sobolem ense proprio prosterneret, nisi ¹⁵ uirorum adsistentium manu puella raperetur ad uitam.

13. Tunc quoque priuans eam substantia rebusque omnibus in ausoniam ⁷ exilii damnationem ⁸ tempore perpetuo ⁹ religauit ¹⁰ atque in hac damnatione mulier usque ad mortem permansit (3). Erat autem illi germanus, landepertus ¹¹ ²⁰ nomine, qui, dum sororis suae ¹² confusionem cerneret,

¹ corr. *in agónein* quem *B.* — ² *ante* campum *super lineam* et *B.* — ³ *super rei add.* cura *E*, finem *B.* — ⁴ autem *om. W.* — ⁵ *ut om. W.* — ⁶ *re super lineam add. sed postea eras. B.* — ⁷ ausaniam *W.* — ⁸ corr. *in damnatione E*; exilio damnationem *B.* — ⁹ *perpetuo tempore E.* — ¹⁰ corr. *in relegauit E*; relegavit *B.* — ¹¹ landepertus *E*; LANTpertus *B.* — ¹² *suae om. E.*

bat, ad callem publicum (cfr. § 22), hoc est, viam Romanorum temporibus stratam, quae etiamnunc magnam partem conservata est, pervenit (15 m. p.). Ibi paullum requievit. Nam singulis diebus plus quam 25 m. p. emensus erat. — (1) Hic fons, dictus *Emmeramsbrünnl*, iuxta viam Romanam sub colle, in quo rudera speculae cuiusdam Romanae conspicuntur, oriundus 30 passus a maiore ecclesia (sive baptismali: v. Meichelbeck l. c., I b., n. 121 dat. xvi Kal. Jul. 804) dicti vici *Klein-helfendorf* septentriouem versus abest et hodie quoque superstructo sacello optimam aquam praebet. Fama fert eum nunquam intermisso neque congelatum esse. — (2) Vide quae supra in praef. de hac re disserui. — (3) Sunt qui putent Otain postea Grimualdo duci Beneventano (647-662) nupsisse, qui anno 662 rex Langobardorum factus anno 671 obiit. Narrat enim Paulus Diac. iv. 47 Grimualdum *de captiva puella, sed tamen nobili, cuius nomen Itta fuit*, Romualdum filium, in ducatu successorem († 677), et duas filias genuisse, quarum alteri nomen erat Gisa (cfr. ibid. v, 8).

nimio furore commotus ad condemnationem sui comitatu non modico assumpto cursu uelocissimo post uenerabilem dei martyrem ¹ perrexit intrepidus. Et uenit ad uillam quandam, nuncupatam helphindorf, in qua uir dei beatus episcopus ⁶ emmerammus ² animam propriam deo offerre per martyrium decreuerat. Stabat autem miles christi fidei ense precinctus corde intrepidus ac tertiae diei horae ³ officium domino ⁴ hilari mente offerebat (1). Ubi et clypeus parieti adherebat, in quo sanctorum patrocinia suspensa dependebant et ¹⁰ lucernae accensae hinc et inde, ubi cum suis ad deum puro corde sedulam fudit orationem.

14. Audientes autem discipuli deuoti deo episcopi impe-
tum et sonitum equorum inmensum scutorumque ⁵ com-
motionem, unde et unus de choro prosiliuit ⁶ atque ad
¹⁵ ostium domus accurrens, dum intrare multitudinem cer-
neret, magistri auribus alta uoce ⁷ ait, quia *ueniunt, ut te*
quantotius comprehendant. Sanctus itaque dei martyr eorum
corda roborans hilari uultu ita intulit dicens : *Hi, qui*
ueniunt, non ad condemnationem nostram uenient, sed ut per
²⁰ *eos aeternae gloriae participes esse mereamur et remuneratio-*
nen percipere sempiternam. Cum autem praedictus puelle
germanus, nomine landepertus, uenerabilem uirum adesse
conperisset, prosiliuit ⁸ ex equo, quo sedebat, et supra
petram, quae erat in medio domus uestibulo posita, stans (2)
²⁵ uirga suffultus episcopum ad se deduci ⁹ praecepit. Qui cum
adductus esset, temporali gloria elatus haec uerba quasi ex

¹ virum *sup. lin.* martyrem *B.* — ² emmerammus episcopus *B.* — ³ tercia diei hora *B.* — ⁴ deo *E.* — ⁵ corr. *in* et scutorum *W.* — ⁶ prosiliuit *E.* — ⁷ uoce alta *B.*
— ⁸ prosiliuit *E.* — ⁹ duci *E.*

(1) Domus eidem fonti vicina, intra cuius parietes Emmerammus ante patrocinia (id est, reliquias sanctorum, quas puto sanctum episcopum secum portasse) in clipeo (cista?) suspensa accensis lucernis ehlamyde et stola indutus (v. *infra* § 16) Deo officium tertiae horae (circa nonam horam antemeridianam) obtulit, publicum hospitium fuisse videtur (v. *infra* § 16 *in hospitii sui scuriam*), fortasse illa euris regia, quam Otto Magnus, rex Teutonicus, die 29 Maii anni 940 monasterio S. Einmerammi donavit. V. Arnoldi l. I *de mir.*, cap. 2 § 19 (*Act. SS.*, l. c. p. 500; cfr. *Mon. Boica*, tom. XXVIII, n. 119 et 126). — (2) Landepertus in medio domus uestibulo tribunal quoddam instituit, nam iudices tunc temporis super petram stare vel sedere solebant.

occasione protulit ¹ : *Aue, inquit, episcope et gener (1) noster.* Ipse autem testem deum inuocans, se sacerum terrenum non habere testatur.

15. Cum autem praedictus princeps haec audire contempisset et multis iniuriosis et contumeliae uerbis in auditu ⁵ circumstantium in faciem tanti patris iaculari non timeret addens obprobria sine numero, quo honore tot tempora tam honorifice sub dictione ducis uitam deduceret, nec tantam contumeliam pontifex quilibet ² inferre deberet, ut tanti uiri talisque principis filiam libidine succensus usque ad ¹⁰ partum deduceret. Coepit itaque sanctissimus dei emmeramus episcopus uultu hilari modestis et pacificis uerbis excusationem inferre dicens : *Romam ³ me iturum promisi, limina beati petri apostoli quaerenda, cuius auctoritate catholica fundata ecclesia esse dinoscitur, cuius sub mundi thalamo cen- ¹⁵ sorem adesse dubium non est, qui deo auctore petro successit in honorem, apostolicus et sanctissimus uir tenet primatum in sacris ordinibus constitutus. Mitte igitur mecum pariter quemlibet de tuis prudentem, ut depraesentetur in conspectu tanti pontificis de hac re sententia ⁴ et ibi normaliter diiudicer, ne ²⁰ reus criminis huius appaream (2). Igitur ex caritatis causa tibi consilium do, sed scio, te ⁵ illud non esse recepturum. Non quod cruciatus tuos pertimescam, sed magis tuae damnationi condolens, quia animam tuam in futuro detrimentum pati iam dubium non est.* 23

16. Contumax uero tyrannus uerbo ueritatis colla subponere dispexit, mente cecatus arrepto baculo ⁶ infigere in pectus tanti et talis dei episcopi non metuens secutoribus precepit, ut in eum nefandas manus inicerent. Clericorum namque cautela ⁷ cum hec cerneret, inmeno pauore turbati ³⁰ per latebras domorum ubique ⁸ se uelamini tradiderunt imitantes, quod ueridica prophetae uoce est nuntiatum ⁹ dicen-

¹ protulit dicens *E.* — ² cuilibet *B.* — ³ ad romam *W.* — ⁴ de hac-huius rei sententia *B.* — ⁵ corr. ex cito te *E*; scilote *W.* — ⁶ corr. in iaculo *B.* — ⁷ caterua *in ras.* *B.* — ⁸ ubique *eras.* *E.* — ⁹ ueridica uoce est prophetae nuntiatum *E.*

(1) Immo : *affinis.* — (2) V. p. 219 n. 1.

• tis : *Percute, inquit, pastorem et dispergentur oves gregis* (1). Militum uero turba non modica acriter funestas manus in sanctum dei episcopum, ut furentis temporalis domini animum mitigare potuissent, iniecerunt. Imperio uero supradicti principis clamide expoliatum et stola in hospitii sui scuriam¹ (2), ubi condere grana² uidebantur, adductus est; scale³ superpositum funibus alligauerunt⁴ (3). Interque⁵ membrorum incisionem, prout potuit, preces maximas domino⁶ ex intimo corde intulit dicens : *Domine iesu christe, qui innocentes manus in cruce tetendisti meque tuo sanguine redemisti, tibi gratias referre non cesso, quia per tot locorum spatia ad locum hunc perducere⁷ dignatus es⁸ et innoxium sanguinem tuo⁹ amore fundere uoluisti.*

17. Orante autem beato emmerammo¹⁰ quinque pre certe-
ris electi sunt, qui membra ipsius subtilibus sectionibus amputarent. Quorum duo pallida facie pauefacti ex archano cordis huiusmodi uerba protulerunt¹¹ : *Domine, inquiunt, iesu christe, ne requiras sanguinem huius de manibus nostris. Tu enim domine¹² omnium nosti, quia non sponte, sed imperio 26 coacti, facimus, quod erimus acturi.* Sanctus igitur famulus dei, ut uidit uoluntatem eorum : *Domine, ait¹³, retribue illis secundum corda illorum.* Reliqui uero tres carnificum, qui presentes aderant, impietatem cordis aperto testimonio eructabant dicentes : *Cur non manus in eum crudeliter mittere 23 debemus, qui inpudenter libidinis suae fomite succensus in sobolem tanti uiri manus iniecit, ita ut in exemplo longe lateque doceatur, quia manus feminis luxuria¹⁴ iniectae procul dubio*

¹ curiam E. — ² grana om. E. — ³ corr. in adductum et scala E. — ⁴ alligarent EB. — ⁵ Qui inter B. — ⁶ deo B. — ⁷ ducere in marg. add. me E. — ⁸ corr. ex est EB. — ⁹ ante tuo super lineam pro B. — ¹⁰ Orante sancto HEMMERAMMO B. — ¹¹ corr. ex proferunt B. — ¹² Tu domine enim E. — ¹³ corr. in ait domine B; ait Domine E. — ¹⁴ corr. in feminine luxuriose B.

(1) Zach. 13, 7; Matth. 26, 31; Marc. 14, 27. — (2) Scuria, teutonice : *Scheuer*, granarium significat. Quod 100 passus ab illo fonte occidentem versus aberat; hodie ecclesia minor vici *Kleinhelpendorf* dicta *Martercapelle* locum martyrii indicat. V. infra, p. 242, n. 2. — (3) Itaque S. Emmeramnum ab artificibus scalam manu tenens fungi solet, velut in figura lapidea, quae iussu Reginwardi abbatis (1049-1061) exsculpta Ratisbonae in atrio ecclesiae S. Emmerammi parieti affixa est.

debeant amputari. Unde et summitates digitorum quasi uul-
gari quodam risui debiles reddiderunt. Deinde, ut ¹ seuentis
uiri imperium urguerat, oculos radicitus ab imo capitinis erue-
runt et naribus astractis utrasque pariter aures, ut crudelis-
simi uiri animum insatiabiliter sanguinem pii patris sitien-
tem aliquantulum mitigarent, absciderunt.

18. Interea uero sanctus dei emmerammus episcopus tot
cruciatibus consumptis ² quasi perspicuus ³ fons uerba orationis non interrupit, sed, quanto citius obitum adesse cre-
dedit, tanto fortius pure orationi incumbebat. Factusque est ⁴ ¹⁰
in agone ex uirtute superna robustus, ut adstantes nec
gemitum quidem eius ⁵ aure perceperissent, sed quasi agnus
ad uictimam deportatus omnia inlata patienter sustinebat
hilarique uultu et sincera mente, ut diximus, domino indesi-
nenter gratias referebat. Tunc tortoribus nec ⁶ hoc sufficie-
bat, sed et ⁷ utrosque pedes cum palmis abscidentes euacua-
tis prius articulis dei martyris genitalia inpudenter abscidere
ueriti non sunt. Cuius uero ⁸ uox, quamuis modica, in laude
diuina perdurans nullo modo a dauitico carmine (1) ces-
sauit ⁹. Nam cum tot poenis adflictum et membrorum con-
20
pagine solutum cernerent, lingue officio inuidentes ori sancti
uiri ferrum apponebant ¹⁰ et linguam ex palato funditus
abstulerunt. Relictoque truncato corpore euacuatis membris
abierunt. Unde uenerabilis dei sacerdos cruore inuolatus in
certaminis campo remansit uictor triumphalis exultans. ²⁵

19. His autem ¹¹ abeuntibus ad uenerabilem ¹² uirum dei
ex latebris et fructectis atque angulis clerici cum uicinis
mulieribus adunati sunt. Sanctus uero ¹³ dei martyr, cum
adstantes sibi sentiret, aquam ad se refocilandum poposcit.
Tunc religiosus presbyter et interpres, de quo supra memi-
nimus (2), nomine uitalis ¹⁴, ex magistri cruciatibus dolore

¹ ut in marg. adscr. E. — ² consumptus W. — ³ conspicuus E. — ⁴ est om. E. —
⁵ eius quidem E. — ⁶ ne W. — ⁷ et om. E. — ⁸ uero om. EB. — ⁹ cessauit carmine
E. — ¹⁰ opponebant E. — ¹¹ autem om. E. — ¹² uenerabilem om. E. — ¹³ uero om.
E. — ¹⁴ interpres uitalis cetera om. E.

(1) Id est, psalterio. — (2) V. § 3 in fine.

commotus flebili uoce ait : *Quidnam, miror, refocilari uelis, cum tot membris euacuatus esse uidearis. An non¹ melius tibi est, ut uideo, te iam mori adoptes, quam tot contumeliis adflictus uiuendi spatium habere coneris.* Uir autem domini, ut ⁵ cognouit subditi sibi² animum terrenis actibus pudicum, quam expetisset³, collecto spiritu⁴ uerba, ut potuit, proferebat dicens : *Numquid inriguae menti tuae ad memoriā redit, me saepe dixisse, quempiam minime ad mortem festinare debere, sed magis optando differre, ut possit piis inter-10 uentionibus preoccupare faciem domini, ut detur spatium infirmis poenitentiae ac ut poeniteat, quae humana fragilitas perpetrauit. An pigritiae tuae graue uidetur⁵ cruentatum pectus refrigerare.*

20. *Sed ecce nunc temporalem poenam diebus tuis⁶ propono, ita ut, quocumque die aliquod potionis genus tuo ori propinaueris, a pristino sensu alienus efficiaris (1), non ut damnum cuiilibet inferas, sed potius permaneas omni exemplum inobedienti. Factumque est, ita ut viri dei sermo usque ad uitae terminum in ueritate⁷ permaneret. Nam predictus uitalis ²⁰ sacerdos in urbe eadem⁸, qua corpus martyris christi fuerat cum ingenti gaudio deportatum (2), diebus multis uixerat post magistri obitum, martyris uidelicet emmerammi⁹. Qui, quamdiu iejunabat, peritia sententiae suae uiuentibus circumpositis eximia praebebat exempla, ita ut nullus pene dies ²⁵ praeteriret, quo non in conspectu summi iudicis¹⁰ missarum sollemnia uel psalmodiam celebraret; et insuper magistri uestigia indagando huius uitae arduum calleū sitiebat, quan ob rem eum culmina regni dubium non est ascen-³⁰ disse, quia orationi et elymosinis erat intentus. Quod ergo uiribus non potuit adimplere, uoluntate tamen indigentibus ministrauit uigiliis, caritate et hospitalitate non mediocriter insignis.*

¹ an non ne *W.* — ² sibi *om. E.* — ³ ita *codd.* — ⁴ collecto spiritu *om. E.* — ⁵ uideretur *W.* — ⁶ diebus tuis *om. E.* — ⁷ in ueritate *om. E.* — ⁸ eadem *om. E.* — ⁹ post-emmerammi *om. E.* — ¹⁰ in conspectu summi iudicis *om. E.*

(1) V. quae supra in praef. de hac re adnotavi. — (2) Scil. Ratisbonae v. infra, § 33.

21. Sed tamen, ut diximus ¹, uerba magistri usque ad obitum complesse certum est. Cum igitur perfecto ieunio certis temporibus corporis alimenta perciperet, cuiuscunque generis potum biberet, pristino subito alienatus sensu et inmundo spiritu correptus commutata facie, uoce et nimiis ⁵ stridoribus huc illucque discurrens per urbis plateas et uoraginem terrae perque abrupta loca petrarum et monumenta mortuorum (1) uerbis nefandis turpibusque perstrepebat et tamen damnum nemini ullo modo ingerens. Unde et eum aliquoties per altitudinem turrium (2) currere contigit, sed corporis sui precipicium minime pertulisse, usque dum hoc modo suae uocationis diem compleuit. His itaque transactis quidam incole loci humanitate coacti collecta beati martyris membra in arbore quadam, uulgari locutione spina alba, condentes (3) abierunt. Erat autem multis medicis per loca diuulgatum, ut membra cuiuslibet abscisa et humo projecta huius truncus arte medici nullius sanitatis recuperationem consequeretur. Sed hoc fidelibus trahendum in exemplum non est, sed potius testimonium imitari prophete, ut quis iactet curam suam in deum et ipse eum enuntiet (4).

22. Die namque eadem non longo interiacente spatio duo ignoti et pulcherrimi uiri per callem publicum (5) equitantes quosdam aratores de menbris beati martyris inquirebant. Cum autem diutius per eadem loca circuissent, innotuerunt ²³ cultores, quod in arbore quadam deposita fuissent, et uidentibus illis ad locum eundem declinauerunt et ab his ultra uisi non sunt. Unde et ² huius rei testes sunt tanti, quanti ferme eiusdem loci habitatores existunt, qui hac ammira-

¹ ut diximus *om. E.* — ² et *om. E.*

(1) Notum sit lectori intra annos 1871 et 1874 in vicinia monasterii S. Emmerammi prope viam Augustanam a parte dextera et sinistra plus quam mille detectas esse sepulturas antiquas inde a temporibus M. Aurelii Antonini usque ad tempora Honorii exstructas, in quibus etiam sarcophagi cum sceletis integris erant multa terra obruti. — (2) V. supra, p. 226 n. 1. — (3) Postea loco arboris sacellum erectum est, quod anno 1803 dirutum, anno 1823 reaeditum est. — (4) Psalm. 54, 23. — (5) Scil. stratum Romanam (v. supra, p. 229 n. 2.)

tione compulsi, id est ¹, uiris incognitis eorumque dispartio-
tione, ad arborem uenerunt. Sed ea quae posuerunt martyris
dei membra minime reppererunt. Res mira et ualde nostris
temporibus stupenda, quia adhuc incognitum humanae
² infirmitati manet, a quibus sublata uel ubi essent deportata.
Sed quid ex his membris sentiendum sit, ignoro, nisi per
diuinam dispensationem detur intellegi, quibus dei martyr
meritis dignus existeret; cuius cruenta adhuc membra ab
³ eodem loco sublata sub gloria honoris condita non dubita-
⁴ mus in terris. Et tamen, ut diximus, hominibus incogni-
tum est.

23. Sed res mira habitatoribus eisdem ² de membris
innotuit beati martyris, ita ut in stuporem non paruum uer-
terentur, quia, quamuis parum, apertis tamen oculis cordis
³ eius sanctitatem cognouere. Et quidem uiri, qui cum eo
erant, beatum dei deuotissimum martyrem emmerammum
episcopum et gloria martyrii triumphum ⁴ ex certaminis
campo, id est, area pretiosiore ⁴ frumento uel margaritis, in
plaustrum ponentes ad uillam ascheim publice nuncupan-
⁵ tem ⁵ tramite arrepto perduxerunt distante miliario fere
duodecimo (1), ubi ecclesia beati petri apostoli moenibus
constructa esse uidebatur, ne in uilibus eorum edificiis pre-
sentem uitam efflaret, quia, quamuis in eorum prius oculis
non tantum dispectus, sed etiam nece subditus esset, in
⁶ magnam, ut dignum erat, excreuit uenerationem.

24. Sed et mulieres ex uicinis locis cum uiris ducentis
uiscere pietatis ad tactae girantes plaustrum ob uenerationem
martyris in comitatu sequutae sunt. Et cum perue-
nissent in loco campestri distantem ⁶ a loco praedicto miliario
⁷ tertio (2), ubi tendere uidebantur, uenerabilis dei martyr,

¹ corr. in isdem *B.* — ² eius *B.* — ³ corr. in triumphantem *E.* — ⁴ corr. in pre-
tiosiorem *E.* — ⁵ corr. in nuncupatam *E*; nuncupata *B.* — ⁶ distante *E.*

(1) Villa Aschheim re vera 15 m. p. a vico *Helfendorf* septentrionem versus
distat; a Monachio orientem versus circiter 6 m. p. abest. V. quae supra, p. 229, n. 2
de via, quam S. Emmerammi comites secuti sunt, disserui. — (2) Locus
obitus S. Emmerammi paullo plus quam uno lapide milliario a villa *Aschheim*
distat, medius fere inter vicos *Feldkirchen* — qui procul dubio ab ecclesia

qua potuit uoce, coepit heiulare innuens, quod eius remunerationis hora veniret, qua ab angelis ad caelum subleuari mereretur. Unus enim ex his ¹, qui cum eo comitabantur, quasi diuina iussione caeteris imperabat, ut de plaustro dei martyrem ad terram deponerent. Qui obtemperantes uoci ⁵ monitoris eum in amoeno gramine condigno ² honore simul et gloria statuerunt in campestri planitiae. Sicque factum est, ut, cum sancta anima illa de corpore exiret (1), cunctis qui aderant uidentibus quasi lux magna lampadis ex ore sancti uiri processisset et alta caelorum aere diuiso penetra- ¹⁰ ret, ita ut in egressione animae splendor ingens presentium faciem fulminando deterreret. Egrediente autem spiritu tantus pauor cunctos inuasit, ut uix timore perterriti corpus adiacens in plastrum auderent eleuare.

CAPUT III.

15

25. Sed miraculum huius loci, ut uideo, silentio praeterire non debemus. Erat enim incultus per multa annorum spatia et quasi traditus obliuioni, quod ³ talem ex se deo animam propinaret. Sed cunctis loci incolis per circuitum in signum praeclaruit, quia, ut moris est germaniae, ut faciem suam ²⁰ immensa niuium effusione cooperiat per totum hiemale tempus, ita ut in cubiti altitudinem excrescat. Sed eo loco minime permansit, ut quis preferentium quamuis parum remaneret, ut ⁴ ita uernali decore et amoenitate annum per-

¹ illis *E.* — ² cum digno *E.* — ³ corr. *in quo E.* — ⁴ et *E.*

ibidem in campestri planicie constructa (v. *infra*, p. 239, n. 3) appellatus est — et *Heimstetten* situs, ubi hodie sacellum dictum *Emmerammskapelle* in campo conspicitur. Huc etiam diploma saec. XI in. apud *Meichelbeck*, l. c., I b. n. 1172 referendum est. Nam locus *qui rustice vocatur Gruoba, quo sanctus Emmeramus spiritum ad caelos misit* non longe a dicto vico *Heimstetten* orientem versus abest. Ceterum facile mireris, si sanctus Emmeramus multo sanguine profuso eo usque vivus pervenit, quod sane fieri non potuit, nisi clerici medicinae periti vulnera diligentissime tractaverant. — (1) S. Emmeramus secundum martyrologia (v. *supra*, p. 211, n. 1) a. d. x kl. Oct. obiit. Annus obitus incertus est; hoc solum pro certo affirmaverim, eum ante adventum S. Rudperti ex vita decessisse (v. *supra*, p. 224, n. 1).

stetit ¹ integrum. Sicque factum est, ut locus excusationem habens imbrium ac turbini ² procellarum et elementorum dicioni subiacere non deberet, qui angelorum sanctorum praesentiam ³ in tanti dei uiri egressione fuerat consecratus. **8** Erat enim secus locum hunc quadruuus ⁴ (1), ita ut a multis pretereuntibus huc illucque in miraculum excreuisset. Et dum subtiliter a nonnullis commorantibus per circumquaque loca sciscitatum esset tam ammirabile signum, statimque per quadruum his, qui tunc praesentes aderant, redit ad **10** memoriam (2), quod ibidem sancti emmerammi martyris carne exuta anima alta caeli penetraret. Tunc in circuitu commanentes eidem martyri ecclesiam in loco eodem construxerunt (3), in quo non mediocriter innumera martyris merito signa clarescunt.

15 **26.** Dum huius loci mentionem inferimus, mira mirandis succedunt, quia ad memoriam redit, unde longe superius ex sancti uiri sententia me retulisse conperio de uerbis impiorum carnificum (4), quod silentio praetereundum non est. Quorum duo digne deo preces fundentes, ut diuina clementia **20** intueri dignaretur, eo quod imperio coacti tanto dei uiro suis manibus poenam inferrent, unde suppliciter postulabant, ut huius sanguinem ab se in die iudicii requiri non deberet, dumque uir dei eorum corda considerans dominum deprecatus est dicens : *Domine retribue eis secundum fidem illorum*; sicque factum est, ut per beati martyris orationem in pacis tranquillitate uita decessissent ⁵. Reliqui vero tres

¹ corr. in perstitit EB. — ² turbinis B. — ³ corr. in praesentia E. — ⁴ corr. in quadruum E. — ⁵ discessissent E.

(1) Revera hodie quoque iuxta locum, quo S. Emmeramus obisse dicitur (v. p. 237, n. 2), quadrivium adest. — (2) Vix credi potest, locum obitus S. Emmerammi accolis, qui praesentes adfuerant et corpus sancti viri honorifice in vicinam ecclesiam vici *Aschheim* comitati erant, ex memoria excessisse. Evidem censeo, Arbeonem miraculorum nimis avidum hoc finxisse, ut narrationem fabulis exornaret. Certe eadem fere verba paullo infra (§ 30) de loco martyrii repetit. — (3) Hodie quoque loco supra (p. 237, n. 2) memorato vestigia veteris ecclesiae, quae anno 1803 destructa est, prope puteum terra obrutum exstant. Anno 1842 novum sacellum ibi erectum est, quod ex eo tempore denuo neglectum atque intus devastatum hortatu meo brevi restaurabitur. — (4) V. supra, § 17.

iniqui tortores, ut iam diximus, qui suae crudelitatis manus ferociter in uirum dei iniecerunt et zelo demonum succensi contumeliosa uerba in faciem dare non timebant, quibus et accio nequissima non sufficeret, nisi ad augmentum nequitiae ad aditum oris ¹ uerba inproperando perducerent. Unde ⁵ sententia probatur veritatis, quia *ex abundantia cordis os loquitur* (1).

27. De quibus infra ² septem dierum spatia peractum est, quod unusquisque eorum spiritu ³ traderetur inmundo, et tamdiu uexati et ⁴ ad hoc usque perducti sunt, ut intempesta ¹⁰ noctis unusquisque impetu inmundi spiritus prosilentes per deuia, ut digni erant, ad deserta confugerent ⁵, et per montium cacumina et ima conuallium perque inaccessibilia loca discurrunt (2) et ulterius nec miserorum cadauera ullo loco paruerunt. Quidnam de his sentiendum est, nisi superno ¹⁵ aequitatis iudicio, qui effera mente in tanto dei sacerdote explere nequitiam cordis non timebant, alienati sensu pristino montes, deserta siluasque comparatione ferarum adpeterent et proprio se iaculo deicerent ⁶, qui iniusto iudicio dei martyrem iudicauerunt ⁷. Sed quidnam de sanctis uiris ²⁰ dicendum est, nisi apostolica illa praeclara sententia, qua dicit: *An nescitis, quia templum dei estis et spiritus sanctus habitat in uobis* (3). Unde ⁸ recte subiungitur, ut huius dei templi uiolatores ab inhabitatore ad praecipitum raperentur.

28. Unde et hac dispersione adprobatur de suo domino ²⁵ temporali landeperto, qui nihilominus damnationis exilio uitam finiuit. Quia rectum et iustum liquido constat, qui tantum lumen temerario ordine nisus est effugare, eternae damnationis tenebras in futuro pateretur et in succendentem postremo progeniem tanti uiri sanguis redundaret, ita ut ex ³⁰ omni inmensa infantum procreatione nullus superstes existeret intra paucos quasi annos, qui regnum paternum

¹ ab aditu oris *B.* — ² infra *om. W.* — ³ spiritui *B.* — ⁴ et *om. B.* — ⁵ confugerunt *W*; confugierunt *B.* — ⁶ corr. *ex* deiecerunt *W.* — ⁷ iudicarunt *EB.* — ⁸ Et unde *E.*

(1) Matth. 12, 34; Luc. 6, 45. — (2) Scil. ira vulgi suisque scrupulis exagitati. — (3) 1 Cor. 3, 16 et 17.

suscipere a domino mereretur (1). At uero, ubi inmensa eius edificia cunctis eminebant, quibus ad horam in confusione gloriabantur ¹, urtcae uidelicet et uirgulta nec non et platanus exorta foliis expansis propagatur ². Et qui iram suam uenenosam in templum dei, emmerammum scilicet martyrem, non metuit crudeli edicto infundere, sua terrena edificia recto dei iudicio relinquere ³ inuitus, ita ut praeter eunti ⁴ uiatori sint in obprobrium et exemplum. Et quamuis dicentium uerba sileant, praetereuntibus loca eadem denontant, quia aliquoties exprimunt suspiria uiatorum, ut caueant, ne aliquid ullo modo mali in dei seruis sacerdotibusque committant, ne et ⁵ eorum hereditas extincta posteritate in solitudinem relinquatur et humus coaceruata uiuentibus testimonium maneat in eternum.

¹⁵ 29. Cauenda est ergo ira iustorum, ne et ipsum etiam quis ad iracundiam prouocet, qui horum corporum existit habitor. De quibus per semetipsam ueritas dicit : *Qui uos odit, me odit* (2). Ensem ergo ⁶ uisibilem non ostendunt et inulti tamen non permanent, quia unusquisque iustorum gladio inuisibili precinctus est sagacissimi sermonis dei, qui his ultiōnem infert, qui non ipsum ueritatis spiritum, sed eiusdem templum ictibus destruere non cessant et, ubi nocituras manus non inmittunt, detractionis ueneficia secreto seminare non metuunt, sicque sanctum spiritum ⁷ templi inhabitatorem ad iracundiam incitant nolentes attendere, quod scriptum est. Nam : *Qui illum non habet placatum, numquam euadit iratum*. Quidnam dicendum est de his, cur non deficerent, qui tam sanctum uirum tamque praeclarum morte, ut ita dicam, iniqua peremerunt, dum tot in loco commorantium ⁸,

¹ corr. *in* gloriabatur *E.* — ² corr. *in* propagantur *B.* — ³ relinquit *B.* — ⁴ praeter eunti *B.* — ⁵ et *om. E.* — ⁶ ergo *om. B.* — ⁷ spiritum sanctum *B.* — ⁸ corr. *in* locis commorantibus *E.*

(1) Quamquam Arbeo his verbis clare innuit, Landeperti progeniem intra paucos annos extinctam esse, Arnoldus l. I *de mir.* cap. 2, § 25-27 asserit, eam plus quam per trecentos annos floruisse et sua memoria nepotes eiusdem stirpis superfuisse, in quibus ille Adalrammus erat, qui neptem eius in matrimonium duxerat. V. *Act. SS.*, l. c., p. 501. — (2) Immo : *Qui vos spernit, me spernit.* *Luc. 10, 16.*

ubi dei uenerabilis cultor et lucerna triumphans uictor extitit. Qui quamuis parum in nece consenserint, cum his deus non parceret in presenti, sed ita sunt dissipati, ut nullus eorum in eodem loco remaneret. Distructa edifica¹ certaminiis campus in solitudine multos annos permansit. 5

30. Sed mira res contigit et ad multorum aedificationem praeclara. Coepit namque humus crescere, ubi beatus episcopus emmerammus membrorum sectionem fuerat perpessus, ut in cubiti se altitudine² coaceruans a nimia se niuis infusione ac hiemali rigore defenderet (1), ut palam intellegi¹⁰ daretur, quibus meritis dignus esset martyr in caelis, cui caelestia elementa famulabantur in terris, cum aduersus eundem locum nihil preualerent. Res autem cum per gyrum nonnullis innotuisset et longe ac prope commorantes ad amenum locum intuendum sitienter³ pergerent, ut ritu¹⁵ christiano in honore beati emmerammi martyris puram deo orationem ibidem funderent, iterum est denotatum, ut, qui-cumque aliquid petituri corde et fide pura conuenerint⁴, procul dubio impetrarent. Quidam uero inito consilio christiani in loco eodem in honore martyris dei basilicam moenibus construxerunt (2), ubi perenniter innumera miracula⁵ coruscant. Est autem in loco eodem perspicuus fons, qui distat ab ecclesia praedicta, quantum iactus est lapide⁶ manu emisso⁷, sed secus ecclesiam sua fluenta diffundit. Humus uero hinc indeque ripis deprimitur⁸ exaltatis, ut prolixius²⁵ fundendi cursus sui spatium non haberet. Sed infra ripa⁹

¹ corr. *in* destructis aedificiis *B*; destructis aedificiis *E*. — ² altitudinem *B*.

³ sientes *E*. — ⁴ corr. *in* conuenirent *B*. — ⁵ mirabilia *B*. — ⁶ corr. *in* lapidis *B*; lapidis *E*. — ⁷ corr. *in* emissi *E*. — ⁸ hinc inde deprimitur ripis *E*. — ⁹ corr. *in* ripam *E*.

(1) V. p. 239, n. 2. — (2) Nempe eandem quam ab Eremberto episcopo Frisingensi intra annos 739 et 749 in vico (*Klein* =) *Helfendorf* dedicatam et ab Ortlaiip monacho Arbeoni anno 772 traditam esse supra in praef. docui. Basilica pervetusta anno 1752 destructa magnificentiori ecclesiae cessit, quae etiamnunc a stagno quodam, quod Arbeo lacum vocat, vix tantum quantum iactus est lapidis manu emissi distans conspicitur (cfr. p. 233, n. 2). Haud scio an nomen vici *Helfendorf* ab illo stagno (teutonice *hulva*, cfr. lat. *ulva*, *uligo*, gr. *έλος*) deductum sit. Intra parietes ecclesiae super petram in medio positam anno 1789 statuae erectae sunt, quae S. Emmerammum et iniquos eius tortores imitantur.

deprimente sinu laxato, ita ut lacum efficiat pulcherrimum, cuius septentrionali parte in laude martyris moenibus constructa constat ecclesia, ubi innumeri caeci et claudi uisum recipiunt et gressum

5   **31.** mutorumque linguae gloriam et laudem deo resolutae declarant (1). Sed si de his locis et eorum miraculis ordinabiliter disponere debemus ¹, quanta miracula ibi coruscare per dei dispensationem uel fidelium narratione conperi, aut propriis oculis uidi, dies utique prius, quam ² sermo, cessabit. Sed ne legentibus ³ fastidium gignam, de sacri martyris corpore, quid in primis sit gestum, breuiter pandam. Nam splendidior ulla praesentis uitiae luce, ut diximus (2), sancti uiri anima uidentibus cunctis, qui aderant, uinculo resoluta corporali aethereum caelum penetrauit, ut perenni gaudio 15 remuneraretur. Hi uero, qui aderant, cum timore magno et reuerentia feretro corpus uiri inponentes ad ecclesiam beati petri apostoli in uilla publica ascheim uocabulo peruenirent. Infra cuius septa honore digno adiunctis eisdem habitatoribus sepelientes (3) regressi sunt. Sed beato uiro ibidem 20 minime uolente diem resurrectionis expectare, quia, ut superius meminimus, quod ei urbis radaspone complaceret amoenitas, ita ut post eui ruinam remunerandus illic resuscitari uoluisset, quod nequaquam eum dubium est inpetrasse ⁴.

32. Sed res mira contigit in aere uoluntati eius studiose 25 obtemperanti, qui commotus ab occidentali parte fabonio uento flante impetu fortitudinis suae pluuiam inmensam descendere faciebat, sicque, ut poenitus densitate nubium facies caeli obiecta uideretur et fulgora discurrentia horrore

¹ corr. in deberemus *B.* — ² priusquam utique dies *W.* — ³ corr. ex neglegentibus *B.*; neglegentibus *W.* — ⁴ impetrasse dubium est *E.*

(1) Fortasse Arbeo his miraculis, quae partim ipse oculis vidit, praecipue induc-tus est, ut vitam S. Emmerammi scriberet, praesertim cum ecclesiae supra memoriae in dioecesi Frisingensi sitae sint. — (2) V. supra, § 24 in fine. — (3) Locus sepulturae, ubi sanctus martyr 40 dies et 40 noctes quievit (v. infra), in medio choro ecclesiae diu lapide, in quo effigies sancti episcopi insculpta est, tectus et cancellis ferreis circumdatus erat. Hodie ille lapis sepulcralis parieti dextra affixus est. Paullo post annum 755 in illa ecclesia S. Petri synodus episcoporum provinciae Baioeriorum celebrata est.

continuo, ita ut xl diebus plueret incessanter et diurna
imbrium infusione torrentes in amnes creuissent et repletis
alueis facies telluris cooperta uideretur et, nisi corpus tanti
uiri et dei martyris ad urbem quantotius ducerent, aquarum
elementa ruinam prouinciae minarentur. Tunc nonnullis 5
per uisionem noctu reuelatum est et praeceptum, ut iuxta
uoluntatem martyris sub festinatione ad urbem eius sacrum
corpus deducere certarent. Igitur cohors inito consilio cum
principe et sacerdotibus conuenientes tanti uiri corpus tule-
runt ex loco, quo iacuerat humatum, deducentes ad isuram 10
fluum (1), et naui inpositum cereis accensis fluenta per
discensionem secuti ad danubium usque uenerunt (2). Qui-
bus contra ortum amnis euntibus tanta prosperitas naui
successit, ut nautae mirarentur, et tantum iter celeri nauigio
perrexerunt, acsi extenso uelo perageretur prosperitate uen- 15
torum.

33. Sed mira res et ualde fidelium contemplationi honori-
ficae in exemplum trahenda. Nam inter tot uentorum flamina
et fluctus procellarum ac desuper imbrium infusionem lam-
pades tanta claritate iugi lumine ardebant, ac si in loco tran- 20
quillissimo stetissent, ut aperte claresceret, quo lumine
honoraretur in caelis, cui nec ad modicum lumen contigit

¹ YSARAM paullo *infra* hysurae B.

(1) Scil. ad portum Isarae prope *Oberföhrling* (v. supra, p. 229, n. 2), qui vicus
Monachio septentrionem versus 3 m. p. abest. Eodem loco, quo corpus S. Emme-
rammi ineunte mense Novembri navi (rati?) impositum est (500 passus *infra* eccl-
esiām parochialeā dicti vici), in radice collis, ubi tunc alveus fluminis Isarae fuit,
paullo post mortem s. viri ecclesia aedificata est, quae anno 1739 ab illustri archi-
tecto Asam amplificata et exornata idibus Juliis 1742 denuo dedicata est; cfr. *Act.*
SS., l. c., p. 473 n. 101 (ubi falso *Unterföhrling* scriptum est). Diutissime cum illa
ecclesia eremitarum cellulae coniunctae erant et ab anno 1721 usque ad annum
1803 etiam tirones congregationis eremitarum Frisingensis ibi commorabantur.
Attamen postquam ecclesia destructa est (1820), ne area quidem remansit, quae
magnam partem fluminis impetu ablata est. Quidquid restat, hodie penes baronem
de Wohnlich est. Prope ab illo loco meridiem versus molendinum S. Emme-
rammi abest et capella, quae anno 1866 aedificata, sed nondum consecrata, bis in
anno ab incolis vicinorum vicorum peregrinantibus visitatur. — (2) Isara paullo
infra oppidum *Deggendorf* in Danubium influit. Probabile est, navem ab ostio flu-
minis aduerso amne Danubio ab hominibus vel equis in ripa gradatim pro-
cedentibus, ut hodie quoque interdum fieri solet, Ratisbonam usque fune tractam
esse.

in terris defuisse. Quidam uero¹, qui secus fluenta amnium, isurae uidelicet et danubii, conmanebant, cum uidissent tanti dei martyris meritum in lampadibus non extinctis, pectora percutientes in faciemque prostrati deum caeli adorauerunt.

5 Cum autem peruenissent² uiri ductores beati martyris ad urbem, quo tendebant, ut erant docti, portum salubrem elegerunt (1). Factus est enim obuiam deoto³ princeps terre cum satrapis nec non et multitudo non modica clericorum adiecto populo uulgari; sacerdotes uero uexilla cum turi-
10 bulis deferebant. Erat quoque promiscui sexus uulgas innumerable, qui uoce consona ymnum deo canebant, qui talem eis patronum destinauit. Quorum clamore tam prae timore quam gaudio tremere tellus et ipsa uidebatur.

34. Sumpto itaque corpore⁴ per manus uenerandorum sacerdotum in ecclesiam beati georgii martyris (2) deferentes, ut erat dignum⁵, summo honore sepelierunt (3). Igitur eodem modo caelum tantae serenitatis erat, ut in⁶ nullis locis nubes ulla appareret. Post multa tempora uisum

¹ uero horum *E.* — ² corr. *ex* peruidissent *B.* — ³ deoto corr. *in* deoto *E*; DEOTO *B.* — ⁴ corr. *in* sumptum itaque corpus *E.* — ⁵ dignum *in* marg. *adscr.* *E.* — ⁶ *in om.* *E.*

(1) Scil. haud procul a porta praetoria castri Romani (v. supra, p. 223, n. 3), quae etiam *porta aquarum* vocabatur. Simili modo anno 994 corpus S. Wolfgangi episcopi flumine adverso Ratisbonam navi advectum et ad ecclesiam cathedralem S. Petri, quae prope portam aquarum erat (v. Resch, *Annal. Sabion.*, II, 407 sqq.), teste Arnolfo (Canisius-Basnage l. c. p. 132), susceptum est. — (2) Ecclesia beati Georgii martyris extra muros castri Romani (hodie *Untere Stadt*) ad africum sita iam Romanorum temporibus, ut equidem censeo, aedificata erat. Quod sepulturae christiana ex Romanorum temporibus oriundae in circuitu eius repertae demonstrant, quibus series antiquorum tumulorum (v. supra, p. 236, n. 1) continuatur et clauditur. Postea ecclesia cum meridionali navi ecclesiae S. Emmerammi coniuncta et ab Arnolfo duce Baioariorum (911-937) primum muris civitatis novae (hodie *Obere Stadt*) inclusa est (v. Arnoldi lib. 1 *de mir. cap. 2*, § 19; *Act. SS.*, l. c., p. 500). Anno 1811 demum publicum coemeterium ad monasterium S. Emmerammi esse desiit. — (3) Locus primae sepulturae in medio choro ecclesiae S. Georgii egregio monumento saeculi XIV insignitus est, in quo haec inscriptio litteris uncialibus composita legitur:

† S. EMMERAMMVS. PICTAVIENSIS. EPS. PRAEDICANDO. VERBUM. DEI. VENIT. IN. WABARIAM. ET. IBIDEM. IN. HELFFENDORF. PRO. CHRISTO. PASSVS. EST. ANNO. D. DC.LII°. ET. HIC. PRIMO. TVMVLATVS. EST.

Vetustiorem sepulcri inscriptionem ab Irinc comite et summo venatore Arnolfo imperatoris (887-899), qui S. Emmerammo novam aulam construxerat, compositam vide apud Ried, *Cod. diplom.*, tom. I, n. 1.

erat sacerdotibus, ut corpus illud in locum alium transferre debuissent, adductisque cementariis ¹, qui suae compositionis arte ipsi sepulchrum cum marmore constituerent ². Cum ergo structuram, ut erant docti, perfecissent, electo extra ecclesiam populo ostium sacerdotes, qui intro erant, ³ seris munierunt. Erat autem ordinator eiusdem loci uenerabilis dei cultor gauvibaldus ⁴ episcopus (1), qui his diebus pontificatum urbis supradictae cum honore regebat, cum presbyteris et diaconibus, quorum adhuc ⁴ supersunt. Cumque a ⁵ sepulchro humum remouissent, erat inmensus ¹⁰ lapis desuper constitutus, quem cum timore et silentio amouerunt, et stabant hinc et inde per girum. Remoto autem eo a parte dextera in levam quasi mensura palmi et semis, timor super omnes inruit, ita ⁶ ut pae pauore omnium adstantium manus a lapide laberentur. Ex quo ¹⁵ terrore perculti uiribus dissoluti retrorsum ceciderunt.

35. Unus autem ex ipsis, qui a dextris stabant, pectus lapidi subponens ⁷ permansit inperterritus et tamdiu lapis ille ab uno sustentus ⁸ est, quo usque ceteri uiires reciperen et succurrendo manus inmisissent. Nam si hunc merita ²⁰ martyris non sustinerent, quid aliud, nisi etiam ossa monumento posita poenitus comminueret. Sed pauorem hunc inmensum idcirco omnipotens deus, ut reor, sacro corpori adstantibus incussit, ut aperte monstraretur in signis, quo eius anima honore fulgeret in caelis. Tunc tanta celeritate ²⁵ lapidem et securitate remouerunt, acri in se grauitatis aliquod minime pondus habuisset. Et sublato dei martyris corpore gratias domino referentes in locum alium, quem construxerant ⁹, posuerunt (2). His ita gestis principes

¹ corr. in adductique sunt cementarii *E.* — ² construerent *E.* — ³ gavvibaldus *B.* — ⁴ in marg. add. multi *E*; super adhuc add. quidam *B.* — ⁵ et *E.* — ⁶ ita om. *E.* — ⁷ corr. ex subposuit *B.* — ⁸ corr. in sustentatus *E.* — ⁹ conspexerant *B.*

(1) Gabibaldus episcopus, a S. Bonifacio anno 739 consecratus, 22 annos sedi Ratisbonensi praefuit; obiit die 23 Decembris 761. Ab eo incipit series episcoporum Ratisbonensium; nam Emmeramus, Lupus, Ratharius episcopi adventitii erant. — (2) Scil. in altare chori ecclesiae S. Emmerammi, quod hodie quoque S. Emmeramo dicatum est. V. diplomata Ratisbonensia apud Ried, *Cod. diplom.*, tom. I, n. 16: *ante altare S. Emmerammi* (vi id. Mart. 814); n. 21: *Actum publice in Eccle-*

collectis artificibus innumeris ex auro et argento dei uiri beati emmerammi martyris sepulchrum adornare fabricatura coeperunt, ita ut in ea ¹ gemmarum compositiones rutilent ² ac sculpturarum uarietates, sicut haec dies probat, ³ omni modo fulgescant.

CAPUT IV.

36. Nostris quoque temporibus cuiusdam rustici coniux infirmitate superueniente praesens oculorum lumen amisit, quam uir suus ob cecitatem dispexit et contra dei praecepta ⁴⁰ in matrimonium sibi aliam sociauit. Dum autem nobis res innotuisset, quia pastoralis cura in nostra diocesi (1) utrique essent, de adulterio increpauit et poenitentiam de scelere commisso indicaui. Sed de eodem habitaculo iniquam mulierem non potui ullo interdictu ³ eicere, et hoc modo utreque ⁴⁵ simul in domo uiri praedicti commorabantur. Cum autem quadam die mulier adultera ad beati dei martyris festiuitatem (2) accedere uoluisset et aliis illuc ⁴ euntibus esset

¹ eo E. — ² corr. ex rutilant E. — ³ corr. ex interdicto W. — ⁴ illic E.

sia Beati Hemmerammi ante ipsum Altara, ubi eius corpus speciosa quiete requiescit (vi id. Febr. 821). Ergo Gawibaldus episcopum nostrum in sanctorum numerum rettulit sive canonizavit; nam sacrificium missae non nisi super sanctorum reliquias celebrari solet. Principes vero Baioariae iam Arbeonis aetate illud altare vasis aureis et argenteis, gemmis et sculpturis exornaverant. Postea ab imperatore Arnolfo, qui Tutoni episcopo Ratisbonensi (894-930) mirum in modum favebat et S. Emmerammi amore flagrans iuxta altare eius sepeliri voluit, pretiosis operibus ex auro et argento factis instructum est, sed proh dolor, omnia excepto ciborio, quod hodie Monachii in thesauris palatii regis servatur, et codice aureo, qui iussu Caroli Calvi depictus hodie in bibliotheca regia Monacensi extat, avaris manibus Bernardi ducis Weimarensis, qui anno 1633 Ratisbonam obsedit, tradita sunt, ut oppidum redimeretur. Anno 1642 ecclesia S. Emmerammi incendio combusta est; tribus annis post, nempe die 23 Martii 1645 sub mensa altaris devastati ossa s. martyris in duplice theca reperta sunt eaque abbas Coelestinus Vogel die Pentecostes anni 1659 in egregio scrinio argenteo collocavit, quod abbas Wolfhardus Strauss (1423-1451) fabricandum curaverat, ut ossa Pseudodionysii eo includeret. Die 9 Octobris 1873 iussu reverendissimi episcopi Ignatii de Senestrey scrinio reserato dicta ossa a duobus medicis lustrata sunt. Qui coram episcopo contestati sunt, ea magnam partem adhuc extare. Imprimis cranium sancti martyris mire conservatum inventum est. Reliquiae S. Emmerammi in scrinio conditae quotannis festo die S. Emmerammi (22 die Sept.) publice exponuntur. — (1) Scil. in dioecesi Frisingensi (v. praef.). — (2) 22 die Sept.

sociata, cum uenisset ad locum, qui ab incolis loci uiuarius ¹ (1) appellatur, templumque forinsecus intueretur, passibus ferme ducentis ab urbe in commisso est scelere deprehensa.

37. Cepit etiam infelix tremere et compaginibus ² membrorum dissolui seque in sua miseria terre prostrare ³ et ⁴, erecta dum fuisse in plantis ad iter carpendum, pedem nullo modo mouere potuisset. Dum autem ⁵ reuerti uoluisse, omnes statim ⁶ membrorum compagines ⁷ soluebantur. Nam dum ⁸ in his angustiis desudaret ⁹, contigit quendam super- ¹⁰ uenisse sacerdotem. Qui dum acta eius subtiliter inquisisset, adulterinae miseriae ¹⁰ hoc sibi contigisse professa est. Cui ¹¹ uir dei monitionem impendit, ut ad nos citius reuerti debuisset. Quae dum fuisse obtutui ¹² nostro cum lacrimis prouoluta, coram adstantibus puram confessionem alta uoce ¹³ dedit et protinus adiunxit, in hac se ueniam coram summo iudice deo promereret, ut ulterius sub edificio uno cum ipso uiro non maneret, cuius commixtione inilicite fuerat uiolata.

38. Cum autem increpationis et ammonitionis formam a nobis suscepisset et iuxta praeceptum nostrum de commisso ²⁰ penitentiam egisset, tanta ad beati martyris ¹⁸ aeclesiam securitate processit, ac si numquam dolorem membrorum pertulisset. Hoc ergo pietas superna tradidit in exemplum, ut aperte daretur intellegi, quibus distantiis alienentur adulteri a regno ¹⁴, dum suorum electorum ecclesias non possunt ²⁵ ingredi. Sed dum mulieris huius reuolero sententiam, ad memoriam redit sermo propheticus, qui in suo uaticinio mentibus ita scribit electorum dicens: *Querite dominum, dum inueniri potest; inuocate eum, dum prope est* (2). Unde

¹ iuarius *B.* — ² compagibus *B.* — ³ prosternere *E.* — ⁴ corr. *in vt E.* — ⁵ autem *om. E.* — ⁶ statim *om. E.* — ⁷ compages *B.* — ⁸ cum *E.* — ⁹ corr. *ex* desudasset *B.* — ¹⁰ *in marg. add.* peste *E.* — ¹¹ Cui autem *B.* — ¹² obtutu *E.* — ¹³ martyris emmerammi *E.* — ¹⁴ super regno *add.* dei *B.*; a regno adulteri *E.*

(1) Scil. fons sive piscina monasterii S. Emmerammi, quae iuxta viam publicam Augustanam sita quadringentas duodecim perticas (decempedas) a sepimento dicti monasterii meridiem versus distabat (v. diploma Caroli Magni dat. Franco-nofurd. viii Kal. Mart. 794, in *Mon. Boic.*, tom. XXVIII, n. 2). — (2) Ies. 55, 6 et 7.

recte ¹ subiungitur : *Derelinquat impius uiam suam.* Quo modo enim quis deum poterit inuenire, nisi tramitem reliquerit iniquitatis. Hic enim non uidebitur et prope est, illuc autem uidebitur et prope non erit. Sicut et haec mulier, dum ⁶ beati martyris ecclesiam in sua coinquinatione uideret, prope non erat ², quia adpropiare ³ non poterat, dum autem prolixius ad confitendum secessisset, prope fuit, quia poenitentiam de peccatis agebat.

39. Unde silentio praetereundum non est ⁴, quod a quodam religioso et prudenti uiro me contigit audisse; aiebat enim, quia quadam die ad beati martyris ecclesiam pro suis delictis minuendis (1) accedere uoluisset. Sed contigit ei, dum solus iter carperet et uenisset in solitudinem quandam, quae locutione uulgari feronifauidus (2) appellatur, in latrones incidiisse, qui expoliatum illum et manibus uinctum concatinato ore, ut uerba edere non ualeret, extra terminum genti francorum (3) uenundant. Quidam uero, qui eum exinde redimerat ⁵, genti duringorum partibus aquilonis tradidit in confinio parahtanorum ⁶ (4) gentis, quae ignorat deum. **40** Cumque se praedictus senex gentilium idolorumque cultoribus proximum cerneret, coepit uiribus, ut potuit, domino suo temporali tam presenti, quam absenti, dignum omnino praebere famulatum. Erat enim operandi peritia instructus, ita ut molendinam domino suo perfecisset edificiorumque **25** miro modo compositiones,

¹ recte *om.* *W.* — ² prope non erat *om.* *B.* — ³ ita *codd.* — ⁴ sequentia usque ad § 46 quod me quorundam *om.* *B.* — ⁵ redimeret *E.* — ⁶ parahtinorum *E.*

(1) Scil. ut poenitentiam ageret. — (2) Vox teutonica *verroniwaids* latine significat *longinqua pascua* (v. Arnoldi *l. I de mir.*, cap. 1, § 6: *Act. SS.*, l. c. p. 496); cfr. nomen vici *Languaid*, qui 15 m. p. a Ratisbona meridiem versus ad Labaram magnam situs est. — (3) Francorum reges tunc *Tassiloni*, Baioariorum duci, infensi erant, quia, ex quo tempore exercitum Francorum in Aquitania reliquerat (763), eorum mandata neglexit. — (4) Ex verbis § 40, *genti te saxonum tradam, quae tot idolorum cultibus dedita est*, patet de quadam natione Saxonum agi. Errat igitur Kasparus Zeuss qui in libro *de Teutonis et eorum vicinis* (Monachii, 1837) p. 352 Boructuarios (Bructeros) in pago Borocstra inter Ruram et Luppiam agros colentes allegat. Fortasse nomen Parahtanorum incolas Saxonici pagi *Bardengowe* Thuringis ab aquilone confines designat, a quibus oppidum *Bardewyk* (Bardonowic) prope *Lueneburg* civitatem provinciae *Hannover* situm appellatum est.

40. et ob hoc in conspectu eius gratiam inuenit. Cumque hoc continuo per triennium, prout poterat ¹, ex pura uoluntate ministraret et tamen a dei cultura et oratione ² minime recessisset, accidit, ut quidam de conseruis eius moreretur ³. Qui relicta uidua iuuacula secundum huius carnis putredinem speciosa sine procreatione filiorum, quam temporalis dominus huic seni in matrimonium uolebat sociare, ut domo et omnibus defuncti substantiis frueretur. Sed senex idem obtemperare huic facto nolens respondit dicens : *Uxorem in cognatione mea reliqui, cum pro innumeris meis captiuitati ¹⁰ huic traderer peccatis et eo modo his locis deuenirem. Nunc igitur ea uivente quomodo aliam in matrimonium ducam?* Unde dominus eius asperrimis sermonibus adiunxit dicens : *Haec mihi faciat dominus et addat, nisi illam in matrimonio sumpseris, genti te saxonum tradam, quae tot idolorum cultibus ¹⁵ dedita est, quia noui et didici experimento, si accipere mulierem hic renueris, nullo modo te mecum uelle commorari, sed magis fugere, ut de pretio tuo remaneam omni modo frau-
datus.*

41. Cum autem diuturnis sermonibus inuicem tali ser- ²⁰ mone luctarentur et senex praedictus cerneret, non posse se contemnere imperium domini sui, quin in gentem ignorantem deum traderetur, quorum uitam quasi mortem perti- muit, necessitate coactus sibi eam sociare confitetur. Quod audiens uir adprehensam mulieris manum circumuoluit ²⁵ pallio (1) et, ut moris est nuptiarum, coram adstantibus seni in matrimonio concedit, ut abiret. Dilexit enim illum ⁴ ob peritiam artis. Religiosus autem senex muliere recepta per- rexit ad habitaculum, quo in matrimonio sibi mulierem sociaret; ac, dum cubiculum intrantes et ⁵ alimenta iuxta ³⁰ consuetudinem nuptiarum percepissent, lectum, quem ⁶ ipsa parauerat, ingressi sunt. Cui senex : *Preuide, inquit, carissima filia, ne hac thalami commixtione summum artificem*

¹ potuerat *E.* — ² operatione *E.* — ³ accidit de conseruis suis ut quidam mori-
retur *E.* — ⁴ eum *E.* — ⁵ et eras. *E.* — ⁶ quod *E.*

(1) Pari modo presbyter christianus manus sponsorum stola circumvolvit.

offendamus et supernum, quia temporalis uitae gaudia paucis diebus deficiunt et animarum detrimenta sine fine parturiunt. Nunc itaque fruere artificio meo in deliciis et hoc tantum mihi indulge, ne me iugo copulationis huius coniuge uiuente precipites in interitum.

42. Illa autem carnali uoluptate deuicta uiri sui petitionem minime audiebat, sed, quae prudenter ei impenderat ¹, minabatur suo domino uerbis asperis deuulgare ². Cumque se uenerandus senex ³ in his minime proficere cerneret, sociae suae lasciuia et uoluptuosa desideria blandis sermonibus ita liniuit dicens : *Uidendum, inquit, nobis est, carissima soror* ⁴, *ne gentilium ritu nuptiis christianis sociemur, sed potius per triduum abstineamus* ⁵ *dominumque deprecemur, ut det nobis gerumen iustum in coniunctione, quia mulier non pro libidine sed pro sobolis procreatione est assumenda.* Haec autem mulier cum audisset, dispexit et faciem ad parietem conuertens tristis obpressa sopore obdormiuit ⁶. Ille autem cum lacrimis ex imo cordis preces indesinenter funderet ⁷, ut eius inopiae subuenire dignaretur, ne tanti dei uiri, scilicet martyris emmerammi, auxilio in obliuione remaneret ⁸ et ipse omnipotens deus misero misericordiam daret.

43. Cuius orationem subito dei clementia est subsequuta et mox, cum dormiret, uir quidam pulcherrimus ante lectum quiescentis adstaret ⁹, quique baculo, quem manibus gestabat (1), latus dormientis percussit dicens : *Surge et uade ad ecclesiam beati martyris emmerammi, ubi te iterum deuouisti* ¹⁰. Cui uir senex respondit: *Quomodo sine alimento ignota tot terrarum spatia perambulabo?* Cui iterum qui adstabat adiunxit: *Surge, ne hesiles, sed sume panem positum in superiori cenaculo*

¹ impendere *W.* — ² acerrimis diuulgare *E.* — ³ uir *E.* — ⁴ filia *E.* — ⁵ abstineamus *E.* — ⁶ dormiuit *W.* — ⁷ corr. in fundebat *E.* — ⁸ maneret *E.* — ⁹ corr. in asstabat *E.* — ¹⁰ uouisti *E.*

(1) Arbeo alludit pedo episcopali S. Emmerammi, quod hodie quoque in thesauro ecclesiae S. Emmerammi servatur eburneum (cfr. Arnoldi, l. I *de mir.*, cap. 3, § 28: *super cuius* (Emmerammi) *altare cambotā ipsius positā*: *Act. SS.*, l. c. p. 503; de voce *cambota* (= cambucca, καμποτά) cfr. Canisius-Basnage, p. 113 in notis.

et ipse tibi in alimentum sufficiet ad perfectionem itineris tui. Uir autem tanta uisione expergefactus, postquam ad se reuersus est, ignorabat, utrum uigilans uel dormiens hanc reciperet ammonitionem. Surrexit ergo ¹, ut uir, qui adstabat, indicauerat, et panem in cenaculo superiori repperit ita candidum, quam ⁵ antea numquam uiderat, quem etiam nuptiali tempore cum predicta muliere comedere non uolebat, sed repertum gremio commendabat. Relictisque onibus, quae in eodem loco habere uidebatur, et neque ² de lucro proprio aliquid inde auferebat excepto habitu singulari et bipenni, quam ¹⁰ propria manu gestabat.

44. Regressus autem ³ ad solitudinem sub festinatione perrexit et sine intermissione domino preces cum lacrimis fudit, ut per merita beati martyris emmerammi ⁴ sibi prosperum iter prepararet ⁵. Peractis itaque continuis diebus ¹⁵ in profectione quindecim tanta prosperitate ac securitate supernus iudex eum reduxit ex itinere fatigatum, ita ut in tertia hora quintae decime diei staret in monte contra radsponam inter danubii et imbris fluenta iuxta plantationem uinearum (1). Et ex eodem iugo montis urbem audam ²⁰ uidens beati etiam ⁶ dei martyris ecclesiam contemplans (2) magnas et immensas domino gratias referebat et demum ita descendens uenit ad portum (3). Erat autem dominicus dies, quo multitudo uirorum ac mulierum non modica ad ecclesiam beati patroni sub omni celeritate properabat, quibus ²⁵ et senex itineris comes effectus est, et nauem ingressus

¹ igitur *E.* — ² ne *W.* — ³ autem *del. E.* — ⁴ hemmerammi martyris *E.* — ⁵ preparat *W.* — ⁶ etiam *om. W.*

(1) Vineam sine dubio Romani in ripa septentrionali Danubii plantaverunt. Qui cum Honorio imperatore regnante (395-423) Ratisbona Vallatum discessissent (teste *Notitia dignitatum utriusque imperii*), nihilominus cultura vini non desiit. Paullo supra Ratisbonam in sinistra ripa Danubii vicus *Winzer* situs est, qui a vinitoribus nomen accepit. Inde usque ad flumen Reganum (latine: *Imber*) iugum olim vite consitum fuisse credibile est. Hodie quoque 10 m. p. infra apud *Donaustauf* et protinus apud *Krukenberg*, quo loco Theodo dux Baioariorum circa annum 700 S. Rudperto duas vineas cum vinitoribus suis tradidit (v. *Indicul. Arnonis* I. 7 in fine; *Brev. Notit. Salisb.*, II, 10; Tassilo dux hanc donationem confirmavit v. *Indicul. Arnonis* V, 1), vitis colitur. — (2) Re vera ex eo iugo tota urbs conspicitur. — (3) V. supra, p. 245, n. 1.

transito fluuio ad ecclesiam beati uiri dei, ut uir per somnum monuerat, peruenit. Quam cum esset ingressus, terrae prostratus cum lacrimis maximas laudes domino refert, qui seruum suum ex tot angustiis liberare et reducere dignatus est.

45. Completa ergo ¹ sollemnitate missarum religiosus senex extra aditum ecclesiae regressus panem, quem gremio commendauerat, cuius adiutorio tot spatia itinerum peregit, ostendit duasque portiones, quae ex alimento superfuerant, ¹⁰ in conspectu totius populi particulatim cum gaudio pauperibus diuidebat. Unde et martyris dei merita per diuinam prouidentiam sibi adesse in itinere predicabat, quae eum ex tot locis incognitis incolomem ad propria perduxerunt. Quidnam in augmentatione panis ostenditur, qui continuis quindecim diebus tercia parte porcionis uiro seni sufficerat, nisi ut ipse membris ² suis imitari se permittit, qui pro eodem capite uitam et sanguinem indubitanter tradunt, quique per semetipsum de quinque panibus tot milia satiauit et cophinos fragmentorum duodecim fecit impleri, idem in gloria martyris sui uiro pauperi concessit, ne deficeret panis, donec ad optabilem locum peruenisset, et non solum sufficeret, sed etiam duae portiones remanerent.

46. Sed dum huius senis acta in laude dei martyris reuoluerō, animo redit, quod me quorundam relatione audisse contigit. Quadem die puella quaedam nostra diocese ³ (1) constituta primo diluculo progreditur ad exercitationem curae pastoralis, ut genitoris sui pecora ad pascua perduxisset ⁴. Contigit ⁵ ei cuiusdam ⁶, quem ignorō, spiritum recepisse, ita ut nihil ⁷ alimenti in usum omnino sumere uoluisse, sed hoc modo multis diebus iejunando permansit. Sicque factum est, ut parentes eam adirent et omni conamine obsecrando increpando ⁸, ut alimentum sumeret,

¹ enim *E.* — ² ante membris *super lineam* in *E.* — ³ in nostra diocese *sup. lin. vel i* (= dioecesi) *B.* — ⁴ reuocaret *E.* — ⁵ contigit autem *B.* — ⁶ *super lineam add. infirmitatis B.* — ⁷ nil *EB.* — ⁸ increpando *om. B.*

(1) V. p. 247, n. 1.

conpulerunt. Sed illa modis omnibus haec eadem alimenta recusabat percipere et cibi potusque delectationem non se habere profitetur. Propinqui uero puelle aquam lacte mixtam ori ui infundentes temptabant, si forte uel ¹ ita cibum sumeret aut potum. Cuius gustum dum inuita sorberet, erecto ⁵ statim collo sanguine mixtum reuomebat.

47. Dumque parentes hoc cernerent, quidnam inde agere possent ², ignorantes abierunt. Consilio autem inito uenerunt et beatae memoriae prodecessore meo iosepo ³ episcopo (1), cui in ⁴ sedem successi, puellam presentauerunt, qui et eam ¹⁰ arguere studuit et in omnium conspectu, ut alimentum sumeret, cogit ⁵. Illa autem quasi quisquiliis cibum potumque respuens nequaquam famem sentire se ⁶ profitetur. Unde et accidit inaudita res et mira, quia sine alimento aīnum fecit integrum et tamen operacionem manuum non amittens ¹⁵ faciem quoque tunc ⁷ ex cibi refectione pallidam habebat. Cuidam autem diuino spiramine in somno reuelatum est, ut puella ad sepulchrum dei martyris deduci debuisset, quatinus remedium ibi corporale mereretur percipere. Quod dum parentes eius ob longa itineris spacia recusarent, ad uene- ²⁰ randum locum ⁸, ubi martyrio coronatus est (2), puellam perducere satagunt. Quae dum ecclesiam esset ingressa et prostrata in terram orasset, statim intra uiscera animus edendi aderat, ita ut uelociter surgens panem ad manducandum sub celeritate postularet. Cumque esset adductus, cum ²⁵ gratiarum accione percepit et tanta uoluntate comedit, ac si ei cibus nullo umquam tempore fuisse prohibitus.

48. Sed quid aliud in hoc miraculo intellegendum est, nisi quia aperte martyris merita dominus ostendere uoluit, cum ⁹ puella tamdiu iejuna ad ecclesiam, ubi ipse minime iacuerat, ³⁰ licentiam acceperat comedendi. Quod beati dei martyris meritis et oratione nemo debet dubitare, quo cognoscitur ¹⁰,

¹ uel *om.* *W.* — ² agerent *E.* — ³ iosepho *B.* — ⁴ ad *E.* — ⁵ corr. *in coegit E.* — ⁶ se famem sentire *E.* — ⁷ tamen *EB.* — ⁸ locum *om.* *W.* — ⁹ dum *W.* — ¹⁰ cognoscetur *in ras.* *E.*

(1) Scil. episcopo Frisingensi 749-764 (v. *praef.*). — (2) Scil. in vico Kleinhelfendorf (v. *supra*, p. 242, n. 2).

cuius honoris gloria fulgeat in caelo, cum per eius dignitatem tot miracula coruscant in terra. Nam de caeco ipsa ueritas ait, cum a discipulis inquireretur, cur ita nasceretur, nec proprio delicto, nec parentum hoc ei contigisse adfirmat ¹, sed ut opus dei manifestaretur ² in illo (1). Ita namque praedictae puellae aestimo in miraculo contigisse, quatinus circumstantes crederent, quod eodem patrono interueniente possint delicta dimitti. Si igitur ea, que ³ per memet ipsum didici, huius uiri dei miracula uel quae ratione ⁴ fidelium cognoui, quibusue cottidie adhuc erga corpus eius miraculis uirtutes clarescunt insignes ⁵, stilus scribentis, ut estimo, non ualet enarrare. Sed ea, quae dictata ⁶ habemus, huc usque ob reuerentiam beati huius martyris emmerammi ⁷ proprio labore desudauimus ipsumque uenerando ⁸ suppliciter imploramus, ut intercedendo misero cyrino ⁹ (2) subueniat peccatori et, quo ipse cum gloria intrauit, eum mereamur imitari per dominum nostrum iesum christum ¹⁰ filium tuum, qui tecum uiuit et regnat deus ¹⁰ in saecula saeculorum AMEN.

¹ adfirmat *eras.* *E.* — ² manifestetur *E.* — ³ eaque *W*; ea quae *E*; sed ea igitur quae *B*. — ⁴ corr. *in narratione E.* — ⁵ *in marg. add.* comprehendere uolo *E.* — ⁶ dicta *W*. — ⁷ martyris et pontificis sancti et gloriosissimi HEMMERAMMI *B.* — ⁸ cyrino *E.*; CYRINO *B.* — ⁹ desinit *E.* — ¹⁰ deus *om.* *W*.

(1) Ioh. 9, 1-3. — (2) Scil. arbeo, latine heres, hebraice (?) cyrinus (v. supra, in praef.).

TRANSLATIO

SANCTI VIVIANI EPISCOPI

IN COENOBIUM FIGIACENSE

ET EJUSDEM IBIDEM MIRACULA

ex cod. Parisino lat. 2627.

Vitam sancti Bibiani seu Viviani, Santonensis episcopi, vulgavit Edmundus Martene *ex veteri codice ms. Colbertino*, quondam Moissiacensi (1). Quem codicem eundem esse cum Parisino Bibl. Nat. lat. 2627 nemo dubitabit qui et hunc olim Moissiacensem, deinde Colbertinum fuisse noverit et Vitam editam omni ex parte concordare cum ea quae in eodem legitur. Valde autem mirandum est quod doctissimus editor simul cum Vita in lucem non protulerit librum Miraculorum qui in codice eidem subjunctus conspicitur, cum praesertim et auctorem optimae notae prae se feral et non pauca contineat quae ad historiam et maxime ad mores illius aetatis, saeculi nempe decimi vergentis, illustranda juvare queant. Hunc itaque librum, adhuc ineditum, inter *Analecia nostra* edere visum est.

Duas in eo partes, praeter prologum, distinguere licet: quarum prior translationem corporis S. Viviani furtive ablati ex civitate Santonum ad monasterium Figiacense in dioecesi Cadurcensi opera Haigmari abbatis circa medium saeculum IX (2), posterior miracula, quae in eodem monasterio saeculo X intercessione sancti episcopi impetrata sunt, enarrat. Scriptor non semel significat se in Figiacensi coenobio degere (3), Geraldo abbe (4), tertio nempe hujus nominis, — nam eidem in coenobii regimine praecessisse indicatur Adacius (5), — id est extremo saeculo X (6). Ex domesticis itaque traditionibus translationem, miracula vero testis ocularis vel auricularis descripsit. Lucubrationem autem ejus vel non absolutam esse vel non integrum in codice exscriptam, indicari videtur formula conclusoria: *Explicit liber PRIMUS almi pontificis Bibiani*, qua totum apographum terminatur.

Apographum istud exaratum est saeculo XIII. Codex autem fuit olim coenobii Moissiacensis (7), unde in bibliothecam Colbertinam transit (8).

(1) *Ampl. Coll.*, tom. VI, p. 757. — (2) Num. 3. Cfr. *Gall. Christ.*, tom. I, p. 172. — (3) Numm. 22 init., 23 extr., 26 extr., 34 extr. — (4) Num. 32 med. — (5) Num. 21 med. — (6) *Gall. Christ.*, tom. cit., p. 173. — (7) L. Delisle, *Cabinet des mss.*, tom. I, p. 519. — (8) *Ibid.*, p. 479.

[PROLOGUS.]

1. Expeditis namque his quae mirabili virtute Dominus operari dignatus est per famulum suum, Bibianum videlicet pontificem sanctissimum ac confessorem gloriosissimum, dum adhuc carne viveret, nunc operae pretium ducimus sermonis narrationem flectere ad ea quae post discessionis suae spatium mirabiliori potentia per ejusdem vivacia merita idem supernus opifex mortalibus annuere dignatus est. Sed ne hoc quod modo diximus, *vivacia merita*, aliquem moveat, prius quomodo vivant eorum merita, quorum corpora morti detinentur obnoxia, expedire satis necessarium putamus, ne qualibet incredulitatis occasio cujusquam fidelium intima corrumpat vanis erroribus. Vivere quidem tali argumento colligi potest eorum merita, quorum etiam in tot virtutum operationibus mortua coruscant corpora. Ut enim ex motu membrorum vitam agnoscimus corporum, ita et vitam animarum, quibus adhaerent merita, perpendimus ex virtute miraculorum. Neque enim aliter sancti apostoli et martyres sub persecutorum gladiis praesentem vitam perdere vellent, nisi certiorem atque feliciorem vitam post obitum carnis animarum subsequi crederent. Quorum vitam ut in meliorem statum commutatam valeamus agnoscere, indicio nobis sunt cotidiana miracula, quae mirabiliter ad eorum sacra ossa cernimus coruscare. Aegrotantium enim debilitas venit, et pristinae reparatur sanitati; veniunt leprosi, et varicosa pelle exuti cute vestiuntur nitidiori; vincti compedibus ac manicis attrahuntur daemoniaci, et solutis vinculorum nexibus redeunt ad propria liberi; deferuntur mortuorum cadavera, et redivivo spiritu vitalem recipiunt formam: sicque sanctorum defuncta corpora per miraculorum vivere creduntur incrementa, quia animae illorum aeternae vitae caelo sortitae sunt perennem gratiam.

2. Sic quoque gloriosus pontifex Bibianus post decursum hujus compendiosae et fragilis vitae caelo perfectiori vita vivere creditur, ad cujus sacra pignera cotidiano usu innu-

merae virtutes vivere cernuntur. De quarum incomprehensibili numero pauca deflorantes ea dumtaxat stili eloquio commendare studebimus quae majoris dignitatis altiorisque meriti existere neverimus. Morem siquidem virginum sectabimur, quae vastum prati spatium amore florum descendentes, eos procaciori studio legere satagunt quos et odore flagrantiores et pulchritudine notabiliores experimento acutioris speculationis deprehendunt. Sed antequam ad miraculorum aspiremus expeditionem, quomodo huic loco, qui Fiacus antiquitus dicitur (1), a Sanctonicis partibus sacratissimi ejus corporis thesaurus transferatur, brevi narratione explicandum necessario ducimus. Quo relato, dehinc ad promissum narrationis opus calami articulum conferemus.

[TRANSLATIO.]

3. Cujus quidem advectionis ratio tali, ut ferunt, contigit ¹⁵ occasionis negotio. Fons moderno nomine nuncupatur locus Fiaco vicinitate contiguus (2), ubi quondam praedicti confessoris sacrae reliquiae adesse perhibebantur (3). Hujus vero loci abbas quidam aderat, nomine Haigmarus (4), cui semper mos inerat sanctorum corpora undecumque furtivis adimere ²⁰ dolis suisque componere quibus praeerat locis. Cui etiam sacratissimi confessoris impatiens desiderium menti incidit; et sic, exploratores mittens, sacrum corpus tanti praesulsi clandestina fraude a praedicto loco abstulit.

4. Quorum intentio ut liberiorem effectum caperet, unus ²⁵ eorum se phantastica vexatione perturbatum simulavit; factisque luminarium cereis, intra ecclesiam sacras vigilias celebrare cum suis sociis a custodibus vix impetravit. Quibus

(1) De Fiacensi seu Figiacensi monasterio videsis *Gall. Christ.*, tom. I, p. 171.

— (2) *Fons* oppidum octo chilometris Figiaco ad septentrionem et occidentem distat. Monasterium ibi conditum (seu restauratum) fertur a Calstone abbatte Figiacensi post medium saeculum X (*Gall. Christ.*, tom. cit., p. 173). — (3) Nullum hujus traditionis vestigium uspiam alibi repperimus. — (4) Seu Aidmarus, abbas Figiacensis ab anno circiter 822 ad annum 832, qui simul et Conchense coenobium rexit. Cfr. *Gall. Christ.*, tom. I, p. 173.

vigiliae insistentibus et opportunitatem sui doli inquirentibus, Normannorum piratica acies a maris litore in sububrium murosque civitatis impetu celeri inruit, totaque moenia vallatu densissimo obsedit (1). Ad quorum occursus tota **5** civitas attonita consurgens, muros et propugnacula concendet, ac in urbis defensione omnibus unus amor adest, studium animo succurrit. Illis omnibus ad patriae liberationem ruentibus, isti, data sibi optata occasione, tumulum sacra-
10 tissimi confessoris invadunt, fixisque ferreis cuneis eum ape-
15 riunt, apertoque mausoleo corpus tanti viri adhuc cum aliqua carnis parte inveniunt, anulumque, pontificatus scilicet signaculum, in digito conspi ciunt. Quem quidam eorum, avaritiae captus malignitate, a digito distraxit sinuque suo latenter recondit. Cujus indignum factum mox divina ultio
20 plectens, ne impunitus abiret, ei oculum abstulit, longoque usu in sanie putredinem resolutum a foramine decurrere fecit. Sicque paratis psitarchiis (2) tantum thesaurum una cum Marcello viro sanctissimo in ejus vita memorato impo-
25 nentes, latenti fuga evanuerunt et ad hunc locum, ubi nunc summa veneratione coluntur, iter direxerunt.

5. Venientes autem ad quendam fluvium, navem in citeriori litore invenerunt; cuius etiam rectorem multis advo-
25 cantes clamoribus nusquam comparuisse viderunt. Qui nimio insecutionis tremore concussi, ut sese omni humano auxilio destitutos compererunt*, divinam potentiam ex intimis cordis penetralibus deposita, quatinus per merita gloriosissimi confessoris sui Bibiani eis transfretandi pae-
30 beret remigium. Atque ita contigit ut navis, dato validissimo concussu, a litore solveretur, celerique lapsu ad eos discurrens, rursus Domino remigante ad ulteriorem portum cum eis reduceretur. At illi Domino gratias referentes, navem deserunt, iterque peragere festinant institutum.

6. Dum ergo senescente die occasum sol peteret suaque

* cod.
comperie-
runt

(1) Santonicam civitatem a Normannis expugnalam et concremalam anno 845 memorant non pauca Chronica (*Rec. des Hist. de Fr.*, tom. VII, pp. 64a, 222c, 223d, 226a, 238b). Ad hunc igitur annum referenda est translatio S. Viviani. — (2) Seu *sitarcis*, id est cistellis. Cfr. Du Cange, ad h. v.

absentia furvas noctis tenebras super terram inducere properaret, hospitii quaerunt diverticula, ubi quieti refrigerio lassata refoverent corpora. Praeparantes autem intra cujusdam rustici mappalia ea quae usui erant necessaria, ad arborrem domui imminentem peras sanctorum corpora continentes suspenderunt, epulisque paratis accubuerunt. Ut ergo quanti meriti sacer ille thesaurus apud Dominum habetur illis evidenter panderetur, extemplo luminare quoddam praedictae arbore inhaerens emicuit sanctisque reliquiis obsequio fuit. Quod tam stupendum miraculum illi caelitus 10 actum animadvententes, ne tali signo proderentur, statim hospitium deseruerunt coeptumque iter acceleraverunt.

7. Qui ubi ad ecclesiam, quae Excepiis dicitur (1), pervernerunt, jam omni timore deposito tutius se habere coeperunt. Inferentes vero ecclesiae sacrarum reliquiarum pignera, sub 15 arcae cujusdam munimine ea posuerunt, serisque ac clavibus eam firmaverunt. Denique ad praedictum abbatem Haigmarum nuntios delegantes, prosperitatem sui itineris ordine retexerunt, omnemque populum ex vicinis partibus congregare ei mandaverunt, qui summa veneratione tantum 20 thesaurum excipientes, ad locum ubi nunc adoratur deportarent cum choris psallentibus. Interea nimirum eis menti * incidit ut quo modo se haberent sanctae reliquiae revisere debeant in custodia armastri. Quo * ubi perventum est, reseratum illud invenerunt; iterumque firmantes, post paululum 25 similiter absque serae munimine invenerunt; sed tertio omnem seram a loco suo abstractam super ejusdem arcae crepidinem positam viderunt. Talique stupentes miraculo, sanctum thesaurum adoraverunt atque debitibus honoribus celebraverunt.

* cod.
mentioni

* cod. Qua

* cod.
ammovens

8. His ita gestis, clerici ac populi infinita multitudo cum cereis ac crucibus illic adiit, sanctasque reliquias inde amovens *, cum immenso gaudio atque hymnorum jubilo secum extulit et ad locum praedestinatum deferre studuit. Perve-

30

(1) *Espiet* (?), viginti quatuor chilometris Burdigala distans ad orientem et aliquantulum ad meridiem, decem fere chilometris ad meridiem Duranii (*la Dordogne*) fluvii.

nientes profecto ad locum qui Koca habili vocabulo insignitur (1), mulierculam quandam ibidem habuerunt obviam, nomine Imperiam, quam omnis vicinia longo tempore noverat esse caecam; quae, ut amissi luminis recipere mereretur in occursum sanctorum gratiam, illic advenerat cum cetera turba, sanctorumque merita ad impetranda luminaria propensius exorabat. Nec mora, caelesti inspirante clementia, extinctis pupillis praeclara luminis refunditur gratia, ac sic nocturnae caliginis per virtutem sanctorum reliquiarum amisit tenebras.

9. Interea loci, dum iter agerent omnesque diversis ac mellifluis concentibus unanimiter exultarent, quoddam accidit memorabile, quod silentio praetereundum nefas putamus adesse. Rustici enim cujusdam muliercula ut tantam vidi 15 populorum opulentiam tantamque harmoniae audivit symphoniam, ad virum suum agriculturam exercentem festina cucurrit. Cui, jam paene properando exanimata, intulit: *Cessa paululum, carissime, ab hoc labore, quia ingens turba sanctorum reliquiarum monimenta per illum callem defert* 20 *cum laudum modulamine: ad quas etiam et nos properare oportet summa devotione.* Cujus monita ille bestius indigne ferens, iturum sese non solum denegavit, sed etiam convicia inge- rendo sanctas reliquias irrisit: *Revertere, inquam (2), velociter ad tua utilia; quoniam illud quod conspicis, fortasse ossa sunt 25 alicujus mortui, quae collecta in unum stulta veneratur opinio populi.* Quam tam nefariam temeritatem ne inultam pecu- lis ille jactasse videretur, rusticus mox spiritu immundo corripitur, atque ubique discurrendo seseque dentibus ac unguis laniando, crudeliter vexatur. Quem familiares vicini 30 violenter comprehendentes, ad sanctorum reliquiarum propitiationem protraxerunt: ubi, Domino miserante, per merita sanctissimi confessoris sui Bibiani optatum reparationis meruit accipere donum.

10. Quod mirabiliter actum omnis populatio cernens,

(1) *Cauquelle* (?), vicus prope Burgum (*Le Bourg*), quindecim fere chilometris ad occidentem et septentrionem Figiaco distans. — (2) *Inquam pro inquit*, sicut etiam inferius num. 17 et bis num. 36.

altissimo regi continuo magno fremitu gratiarum actiones reddit, sanctumque confessorem et amore coluit et veneratione amodo concelebravit. Sicque sacratissimi confessoris pia ossa kalendas augusti huic loco inferuntur, ubi ad laudem et gloriam et honorem aeterni regis ejus cotidiana 6 florent miraculorum insignia, augmentante ipso Domino, cui est virtus et imperium in saecula saeculorum. Amen.

[MIRACULA.]

11. Postquam divina providente clementia et ad effectum usque perducente potentia gloriosissimus confessor Domini 10 Bibianus Fiacho monasterio cum magno honore inferretur ^{*}, ut quantus ille princeps, quantus ille advocatus esset qui huic loco praeferebatur, omnipotens Deus ostenderet, miraculorum ad ejus praesentiam inenarrabilem fecit cotidiano usu crebrescere ubertatem. De quibus ea specialiter auribus 15 ecclesiae retexam quae vel a perfectis probatisque personis unus ego homuncio didici vel ceterorum fidelium attestatione, qui se interfuisse perhibent, certa et manifesta cognovi. In quorum narratione singularum personarum vocabula consulto devitare studui, quoniam, licet magnum et 20 admirabile divinae virtutis per merita tanti confessoris sacramentum susceperint, nulla tamen auctoritas in vili rusticoque habitu divinis paginis consistit. Quocirca plurimorum praeteritis vocabulis, notiorum ac... ^{*} nomina inferram, ut ab his reliquorum certa audientibus commendetur 25 credulitas. Et quia sancti Spiritus illustrante gratia scribendi suscepi diludia, narrationum series jam nunc videtur nobis absque dilatione ordienda.

12. Successu ergo temporis sacratissima quadragesimae occurrit observatio: in cuius temporis spatio virtutum indi- 30 gentibus per sanctum confessorem subministratur illustratio. Semper enim feria quinta in miraculorum claruit titulis, quam cunctipotens mundi redemptor Christus olim et sacratissimae cenae convivio et ascensionis suae ineffabili

^{*} cod.
inferreretur

^{*} vox deleta

consecravit mysterio. Quorum multiplices opes quia litterarum apicibus fiunt incomprehensibles, silentio suppressimus et ad alia, tamen non mediocria ^{*}, narrationis tenorem conferimus. Tantam ergo virtutum affluentiam incolae ⁸ hujus vicinia non solum parvi pendentes, verum etiam opprobriis inculcantes, ut notiori experientia comprobarent, se aliter minime credituros dixerunt nisi quendam Rambertum, a maternis uberibus ad semilem usque aetatem claudum permanentem, recto itinere currere daretur.... ^{* vox deleta} per ¹⁰ eundem confessorem praecipuum. Sicque factum est ut sabbato sancto post parasceven, post sacrarum missarum expletionem, dum levita Dominum benedicere cum Alleluia dulci harmonia proclamaret, divina virtus caelitus repente irruit; praedictumque Rambertum coram omnibus cum ¹⁵ magno clamore erexit ac sic recto gressu redire concessit. Quod tam inopinatum tamque ammirabile astans populus cernens miraculum, in laudum praeconia totus prorupit, sanctique confessoris pretiosa merita et corde credidit et ore magnificavit.

²⁰ 18. Labentibus denique plurimorum annorum (1) curriculis, multorum episcoporum ex diversis urbibus assensu convenit quatinus Arvernensium in partibus pro statu rei publicae ac pacis inviolabili firmitate concilium stabiliretur (2); ubi ad corroboranda patrum decreta sanctorum ²⁵ corpora etiam veherentur, ut quod in eorum praesentia ecclesiasticus vigor secundum divinae legis auctoritatem decerneret, eorum sacra intercessio stabili perpetuitate aetherio in solio firmaret. Hujus vero tanti conventus locum delegerunt qui Coler nuncupatur ab his qui eundem locum incolunt (3). ³⁰ Quo dum sacratissimi confessoris majestas veheretur, inter infinita gentium agmina caecus quidam viator exstitit, quem praecedens vel subsequens turba increpans ne incassum fatigaretur saepius arguebat; sed ille importunius obnoxiusque clamans, sibi per beatum pontificem hactenus invisum

(1) In margine manu recentiori adscriptus est numerus 103, nescio qua auctoritate. — (2) Synodus illam in aliis monumentis indicatam non repperimus. — (3) *Salers* (?) oppidum, 23 chilometris Auriliaco ad septentrionem distans.

dari lumen efflagitabat. Cui ad praesens quaesitum in aliud tempus differens donum, aliis largus existebat innumeraque virtutum genera plurimis erogando dispertiebat; et qui uni soli fiebat spe longus, ceteris in munera largitione videbatur prodigus. Nam in aereas potestates toto spiritu ⁵ aversus, omnes potenti virtute ab obsessis eliminabat corporibus sanaeque menti reddebat protinus. Nec solum his, verum etiam varias pestes a multorum excludebat artubus.

14. Cum autem haec mirifice agerentur, oceanis ruente sole sub undis Nantunem dinem (1) pervenerunt; ibique fixis ¹⁰ tentoriis, sacratissimi confessoris architypum colossum mediis papilionibus statuerunt. Inde proximam silvam cum ferramentis petentes, frondicos arborum ramos caedere arripuerunt, ut ex his mappalia sibi construerent, metu pluviarum. Quos huic operi accinctos famuli cujusdam ¹⁵ militis, nomine Geraldii, minis avertere conati sunt; sed nullo modo deterrere valentes, multis contumeliis atque vulneribus crudeliter caesos expulerunt. Quarum mox injuriarum ultrix se divina ira intulit, totamque silvam arere fecit, nullumque usque ad praedicti possessoris sui obitum ²⁰ fructum ex se reddidit. Illo vero extincto rursus pristinam viriditatem et fructuum fecunditatem rediit *.

* sic

15. Mane autem facto, omnes castra moventes pervenerunt ad praedictum locum quem supra Coler meminimus; ibique factus est multorum sanctorum conventus atque ²⁵ infiniti populi multiplex coetus. Ibi denique ad impetranda sanitatum beneficia infirmorum turba convenerat non minima, quorum pars maxima per gloriosissimi confessoris Bibiani merita optatam salutis percepereunt gratiam. Inter quos etiam ille memoratus caecus, cuius grata improbitas ³⁰ ad sua commoda sanctum confessorem angariaverat, fugatis tenebris claritatem luminis intra oculorum admisit claustra, novoque ortu diem coepit mirari et rerum invisas hactenus formas.

16. Quas virtutes longe lateque divulgatas Sancti Geraldii (2) ³⁵

(1) *Nieudan* (?), 17 chilometris Auriliaco ad septentrionem et occidentem distans. — (2) Coenobii scilicet Auriliacensis: de quo *Gall. Christ.*, tom. II, p. 438.

monachi invidiose coeperunt detrahere atque more Iudeorum infestis odiis insectari atque ad alia convertere. Inter quos quidam beatae memoriae, Benedictus nomine, affuit, qui ab eorum venenosis detractionibus dissidens, pro honore
 5 sancti pontificis coepit aestuari; sicque arrepto puerulo tribus membrorum officiis privato, in utrisque contractis manibus luminaria inseruit, ac sic in birro (1) suo eum defens, ante sacratissimi confessoris vestigia in oratione procubuit. Quo attentius orante, confestim, divina irruente
 10 virtute, puerulus ille per singula momenta singula membra erexit, ac sic paulatim eum Dominus per merita sui confessoris in humanum statum reformavit. Sicque membrorum erectione et vocis modulatione atque auditus recepta auditione, cum effuso per aurium orisque meatum cruento,
 15 ovans et exiliens ad incredulos monachos Benedictus ille puerum revexit sanumque atque incolumem eis totum ostendit. Quo viso omnes stupore consternati priorum opprobiorum paenituerunt, nudisque plantis cum gloriosissimi confessoris Christi Geraldii pignore ad sanctum pontificem
 20 Bibianum venerunt, veniamque reatum petentes, eum debitum laudum paeconiiis concelebraverunt.

17. Est et aliud quidem huic non dispar miraculum, quod ibidem mirabiliter actum nefas credimus silentio praetereundum. In comitatu Sancti Amantii (2) quidam erat mutus et
 25 surdus, qui divinam per ejus sacra merita virtutem exspectans, adhuc optato desiderio permanebat vacuus. De quo ridiculosam sumentes illic clerici parabolam: *Mittamus, inquiunt, hunc hominem mutum sancto Bibiano ex parte sancti Amantii, ut ei perfectae conferat munera salutis.* Ut ergo
 30 missi legati cum eodem misero ante sancti confessoris adstiterunt praesentiam, illis orationi incumbentibus, ipse repente, caelesti beneficio inspiratus, suam legationem ore proprio peroravit cunctis admirantibus: *Me, inquam, sanctissime Christi confessor Bibiane, ad te sanctus mittit Amantius, 35 quatinus mihi verba et auditum tuis reddas sanctis intercessio-*

(1) Id est veste. Cfr. Du Cange. — (2) *Saint-Chamant* (?), 17 1/2 chilometris Auriliaco ad septentrionem distans.

nibus. Quo audito, legati in admirationem conversi, laudantes et glorificantes gratias Deo retulerunt tanti^{que} miraculi virtutem publice praedicaverunt.

18. Alia. — Sed neque hoc silentio est praetereundum quod eodem in loco novimus prodigiose patratum. Latrunculus quidam uni rusticorum cultellum a vagina furto ademit, interque tantam gentium legionem permixtus latuit. At ille mox ut illatum sibi damnum comperit, sanctum confessorem acclamavit hujusque injuriae ultorem adesse poposcit. Sed quid attentionem vestram plura fando demorer? Conti-¹⁰ nua fur ille divina ultione correptus, artavum (1) in transversum dentibus arripuit, et quasi aper inter arborum condensa hac et illac illo cultello ventilare coepit, stygiisque furiis exagitatus, per medias phalanges ad arborem quan-¹⁵ dam proruit atque in ejus stipitem cum dentibus ipsum cul- tellum transfixit. Quem cum homines abstrahere conarentur, nimia difficultate peragere potuerunt, tanta vi eum fixerat fur ille in arboris truncum. Tali namque virtute reus ille furtum suum prodidit ac rusticus amissam pecuniam per virtutem sancti confessoris recepit. His ergo et hujusmodi ²⁰ mirabilium signis omnes undique exciti, suos sanctos ad praedicti confessoris curiam constipaverunt, eumque nobili-²⁵ liori honore coluerunt ac p^{re} ceteris amplioribus laudum concentibus sublimarunt.

19. Alia. — Neque illud silere debet lingua carnis, quod ejus meritis operari dignata est virtus divinae majestatis. Dum enim a praedicto concilio singula sanctorum monimenta ad propria oracula reducerentur, gloriosus confessor non minus in virtutum per viam claruit miraculis; a cuius praesentia nemo a suis petitionibus fraudatus rediit. Ubi ergo ad locum qui Petra Levata dicitur (2) perventum est, contractus quidam, manibus ac genibus ei obviam pergens, communem percipere meruit virtutem, atque in pedibus erectus, de quadrupede factus est homo bipedali deambulans

(1) *Artarus* proprie dicitur cultellus acuendis calamis; gallice *canif*. Cfr. Du Cange. — (2) *Pierrefiche* (?), 22 chilometris Figiaco ad septentrionem et orientem distans.

incessu. Quod omnes qui aderant videntes, immensas Deo ac sancto confessori in vocis jubilatione concinunt gratiarum actiones.

20. Hic vero narrationi aliud quoddam inserendum occurrit miraculum, quod quia mirabiliter perhibetur actum, dignum ducimus memoriae commendandum. Die nimirum quadam, dum chorus monachorum vesperarum psalmodiam specialiter de eo celebraret illamque antiphonam in qua continetur : *Homo iste fecit mirabilia in vita sua* post evangelicum psalmum (1) caneret, ut pristinae et subsequentes in uno concordarentur auctore virtutes, confestim contractus ille, qui ante eum sedebat, recurvos coepit extendere artus, multumque clamans in directum totus erigitur. Atque ita factum est ut qui quadrupes advenerat, bipes repeteret hospitii diverticula.

21. Sed ne hoc quidem tam insigne factum futuram posteritatem lateat, abjecta omni torporis desidia huic schedulae solitam conferamus operam. Et quia virtutum incrementa studium nostrum superare decertant, brevitati studentes sola tantum rerum sequamur fastigia. Res vero quam narramus hujusmodi constare perhibetur. Annuo recursu tanti confessoris festiva gaudia imminebant, ad quorum votiva sacramenta ex diversis partibus innumera gentium caterva confluere semper assueverat. Senioribus ergo loci usualis mos aderat ut familiari devotione potentibus impertirent necessaria ac nullum vacuum redire sinerent * de tanta copia. Sicque abbas, nomine Adaz, cellararium convocat atque ei blande solitum usum non abicere imperat, sed caritative omnia peragere intimat. At ille ex jussu magistri vasculum, quod vulgariter *tonna* dicitur, in dispensationem aperit, cunctisque advenientibus falernum ministrare non destitit. Peractis igitur festivitatis frequentationibus, oeconomicus ille ad illud vas venit, et quantae vacuitatis esset post tantam expensionem temptare voluit. Sed mox divina fecundante virtute, ita illud plenum invenit ac si nullatenus

* *cod.*
sinirent

(1) Id est canticum ex evangelio desumptum, scilicet *Magnificat*.

ab eo exisset amphora vini. Quod cum fratribus stupefactus retulisset, per merita sancti confessoris id actum fuisse crediderunt, ob cuius amorem caritative illud expendere voluerunt.

22. Alia miracula. — Restat adhuc quoddam insigne 5 miraculum, quod ante oculos nostros constat visibiliter patratum. E vicinis sane partibus quidam genibus ac manibus adiit contractus, nomine Stephanus, qui exspectatis aliquot diebus dum sabbatum, qui requietionis dies nuncupatur, septimana subsequetur, divina virtus eum in humanum 10 statum per merita sancti confessoris restituit. Qui postmodum multis diebus fratrum necessariis sanus atque incolmis usui exstitit.

23. Item alia. — Non post multo vero temporis intervallo, sabbato sancto jejuniorum quae in quatuor temporum diversitatis coluntur, seniorem (1) missam choris fratrum celebrantibus, dum illum angelicum hymnum trium puerorum, ita dicendo *Benedicite omnia opera Domini Domino*, modularent, extemplo contractus quidam, Deusdet nomine, totus contremuit, laxatisque nervorum compagibus veteranam 20 contractionem disrupt; sicque totus ab integro reformatus, nobiscum postea multo tempore vixit arteque tonsoria fratibus habiliter deservivit.

24. Alia. — Terrible valde est quod narro et ad exemplum publicae correptionis actum cunctis. Sub solari globo 23 vesperascente quodam sabbato, quidam, Guithertus nomine, importunius prohibentibus quam plurimis, coepto operi insistere non desiit. Cui, divina puniente rumphea, dolabra dexteræ circulusque laevae inextricabiliter inhaesit, ac sic eum caelestem iram promeruisse luce clarissim 30 innotuit. Qui tamen ad impetrandam facinoris sui veniam ad sancti confessoris propitiatorium adducitur et totam noctem, similis per omnia monstro, in orationibus prosternitur. Sequenti vero die, quae dominica dicitur, post primam, per sacratissimi confessoris suffragia miser ille a debito suppli- 35

(1) Id est principalem.

cio absolvitur ac mirabili bonitate Dei subinde liberatur. Nam quodam saltu emisso velut quinque cubitorum altitudinem circulus petiit, totamque palmae cutem cum fluore sanguinis diripuit. Qui multo tempore suspensus ante altare, ⁸ testimonium tanti miraculi praebuit, atque a tali opere multos compescuit.

25. Alia. — Nec mora, tantis claudus quidam commotus virtutum prodigiis, ab ecclesia, quae Manabellum dicitur (1), sanctum Dei confessorem expetiit, breveque intervallo ante ¹⁰ eum precibus vacans, quae sitam opem recepit; et sic aeterni regis collaudans potentiam, sanitati restitutus rediit ad propria.

26. Alia. — Sub eisdem * fere diebus aliud quiddam contigit insigne, quod huic dignum ducimus intexendum membranulae. Cardaliacum (2) multis notitiae est oppidum, ex quo miles inclitus, Ugo vocatus, causa orationum quodam vespere sabbati sancti pontificis coenobium aggreditur, mutumque veteranum secum adduxit, nomine Folcherium. Qui cum cerei luminari ante sanctum Dei nocturnas celebaret excubias, hora noctis media vinculum linguae illius resolvitur, ac sic, prorumpente sanguinis unda, verborum facundia ei caelitus impertitur. Quo adstantibus confabulante, omnes in laudum jubilationem prorumpunt Domini que magnificant omnipotentiam, qui meritis famuli sui talem ²⁰ mortalibus dignatur concedere gratiam. Qui reformatus nobiscum in eodem multo tempore vixit monasterio, necessarioque nobis assuevit frequentius adesse obsequio.

27. Aliud quoque vidimus miraculum, quod silentio nefas credimus futurae generationi abnegandum. Rodgerius quidam vocabatur claudus, quem tali deformitate damnatum sub primo ortu genialis profuderat uterus. Hic multis caelestem virtutem exspectans diebus, ad impetrandum desiderium longius differtur. Tandem vero dum praesenti infinita multitudine ante sancti Johannis, quod in eodem coenobio

* cod. eidem

(1) *Malaval* (?), 14 chilometris Figiaco ad orientem et aliquantum ad meridiem distans. — (2) *Cardaillac*, 10 chilometris Figiaco ad septentrionem et aliquantum ad occidentem distans.

situm est, astaret altare, divina clementia visitatur atque in directum totus erigitur. Quo in humanum statum omnino reformato, cuncti astantes hymnorum melodia Deo et sancto confessori ovanter concinunt, laudifluisque vocibus exultantes gratiarum actiones unanimiter exsolvunt. 5

28. Alia. — Quadam vero die pro utilitate monasterii dum ad quandam ecclesiam, quae Acenniaco dicitur (1), ejus majestas deportaretur, aliud insigne miraculum claruit, quod huic supponendum fatemur narrationi. Caecus enim ad eum venit, quem cunctis videntibus luminis gratia reparavit. 10 Postquam vero a praedicta ecclesia ad propriam reduceretur stationem, peregrinus quidam eum a longe sequebatur, sed nullo modo eum attingere valebat currendo nimium anhelus. Qui cum ad litus fluminis, quod Oltis vocatur (2), perveniret, navem in adverso portu conspicit et ut sibi adduceretur 15 multis clamoribus postulavit. Cujus petitionibus nauta quolibet modo nullum assensum praebuit, sed nec responsum ei reddidit. At ille, ut se nullatenus ab homine sensit exaudiri, sanctum Bibianum crebris vocibus ingeminavit et ut ei linternem dirigeret rogare coepit. Quae, mirabile visu, portum 20 deseruit et ad eum recto cursu accessit. Ille vero ut sibi adesse divinam animadvertisit virtutem, limbum concendit, et sic invisibili rectore gubernatus ad optati portus stationem pervenit.

29. Alia. — Volo quidem anni curriculo, sollemnitas 25 praedicti confessoris illuxit, ad cuius celebranda gaudia infinitus populus ex diversis partibus certatim confluxit. Inter quos monachi quidam ex Marcelliaco monasterio (3) affuerunt, qui ut experimentum tantarum virtutum facerent secum quendam adduxerunt mutum in eorum pistrino ab 30 ineunte aetate sub artocopa (4) adulterum. Quem sero ante suam praesentiam stantem gloriosus confessor ut vidit, actu-

(1) *Aginac*, 19 chilometris Figiaco ad orientem et aliquantum ad meridiem distans. — (2) Gallice *le Lot*. — (3) Chilometris 22 Figiaco ad meridiem et occidentem distante. De eo coenobio videsis *Gall. Christ.*, tom. I, p. 177. — (4) Id est pistore. *Artocopa* proprie est panis dulciarius, *artocopus* pistor dulciarius, gallice *pâtissier*. Cfr. Du Cange.

rum linguae ejus vinculum resolvit liberamque loquela-
cunctis stupentibus eum fari coegit. Sic praedicti monachi,
stupore repleti et extasi, in verborum decursu eum recepe-
runt profluum quem nuperrime obstrusis vocis organis
secum adduxerant mutum. Nec iste solus divinae virtutis
inibi sensit adesse beneficia: quae in tanta languentium
diffusa sunt agmina ut multitudine scriptorum otium supe-
rantia soli caelesti libro commendantur adscribenda.

30. Alia. — In ejusdem vero sollemnitatis nundinis aliud
patratur insigne miraculum, quod pro sua dignitate memo-
riae succensemus committendum. Ad hoc sollempne gaudium
tantae multitudinis assuescit coire immensitas ut pro into-
lerabili constipatione a monasterio majestas venerabilis
confessoris expellitur ac in amplissimo loco fixis tentoriis
statuitur. Ibi vero liberiori amplitudine ab omnibus frequen-
tatur debitisque munerum exeniis honoratur. Dum ergo,
sole jam centrum caeli mediante, inde ad propriam statio-
nem a nobilioribus militum personis reveheretur, caecus
quidam importuna garrulitate eum sollicitare coepit et ut ei
solita virtute lumen redderet ingeminare non cessavit. Qui
cum a spe promerendi luminis paulo diutius frustraretur,
ab omnibus arguitur ne in cassum tantis instaret clamori-
bus. Cui etiam sancti confessoris inquiunt bajuli: *Recede,*
stulte, velocius: scandalum enim nobis es omnibus. Illo autem
fideliter coepitis insistente petitionibus, contigit pro laboris
respiratione sancti confessoris deponi feretrum et ibidem
subsistere paululum. Ad quem dum proprius ille caecus acce-
deret, confestim caelesti virtute visitatus, diu quae situm
luminis recepit splendorem, formasque rerum proprio intuitu
discernens, hactenus invisam * solis speculatur claritatem.
Sed dum hujus caeci narratur garrula improbitas, ad memo-
riam caecus ille reducitur qui Redemptorem nostrum Jericho
petentem, secus viam sedens, pro luminis reparatione dum
importunius sollicitare studeret nec a prohibentibus turbis
ullatenus comprimi posset, Dominum clementer stare coegit,
ac requisitus quid sibi vellet, aequo suarum promeruit tene-
brarum illuminationem. In quibus utrisque Domini liquet

* *cod.*
invisum

potentia, qui et illum corporali praesentia et hunc pro gloriosissimi confessoris sui illuminare dignatus est merito *.

* cod.
merita

* cod.
pristinum

31. Sed nec illud silentio praetereundum videtur quod ejus in monasterio prodigaliter actum ab omnibus tenetur. Fratrum officinis pistrinum * inhaerebat quod ex neglegentia servientium nocturno tempore a torridis flammis invaditur, ac sic debacchante vulcano claustralibus tectis, necnon etiam et culminibus monasterii voraginem incendii minitatur. Sed dum tanta vis incendii immensos flammarum globos ad caelum usque eructaret, vicinasque aedes per gyrum valido impetu devastaret, ut a periculo tantae pernicie liberari mererentur, seniores loci sancti confessoris expellunt majestatem. Cujus oppositione, mirabile dictu, tota flammarum vorago concidit, nec ulterius procedere audens, etiam pervasa reliquit. Sic illa ignea rabies compescitur, sanctique confessoris coenobium caelesti virtute intactum servatur.

32. Processu temporis, ad corroborandam pacis stabilitatem, Lemovico concilium statuitur, ad cuius perpetuam foederationem multorum sanctorum cara pignera bajulanatur. Inter quos et gloriosissimi confessoris Bibiani sacrum corpus provehitur: ubi solito more innumeris claruit virtutibus. Qui dum illo tenderet, quadam die inundatio pluviae contigit, omnesque qui aderant sua procellosa ubertate madidos reddidit. Qua affluentius caelitus distillante, ne sacra effigies beati confessoris stidria (1) foedaretur, papilio in modum pilei capiti ejus imponitur, ac sic a nimbo irrigatione protegitur. Quod quidam militum, Hictor nomine, cernens, abbatii Geraldo sub jocosa specie dixit: *Aufaramus pileum a capite sancti Bibiani, quo securus incedit, et forsitan vel sic, molestiam suam indigne ferens, nostrae etiam miserebitur compatiens; impetrabit serenitatem, ut se et nos*

* cod. ut

(1) Vel *slidria* (in codice, ut videtur, *slidia*, charactere simili litterae *r* superposito litterae *d*). Vocem nusquam apud lexicographos notatam repperimus. Ex contextu manifestum est illa significari humorem vel caenum. Si documentum nostrum in septentrionali Gallia conscriptum esset, forsitan liceret conjicere legendum esse *slickia* (teutonice *sllick* = caenum), sed hujusmodi voces teutonicas in Gallia meridionali in usu fuisse saeculo X, parum videtur probabile.

liberet a pluviae infestatione. Cujus suggestioni protinus abbas ille assensum praebuit. Sicque Dei mira dispensatione actum est quatinus Christi confessor, suo exutus operimento, et se suosque sequaces a pluviae liberaret impedimento.

¶ Quo in miraculo, ut divina potentia cunctis fieret stupidior, quoddam memorabile contigit ex cuius operatione plebs omnis vehementer obstupuit. Nam undique desaeviente ventorum atque inundationis hieme, caterva sanctum virum sequens ab omni protegitur procellositate, nec ulla deinceps 40 maduit pluviae irrigationem.

33. Sequenti vero die pervenientes ad locum qui vocatur *Mas breton* (1), ibi propter imminentem noctis caliginem castra metati sunt, sanctumque confessorem mediis auleis sublimem composuerunt. Cetera vero turba ad statuendas 15 sibi casulas escasque praeparandas vicinum nemus intraverunt, actisque securibus condensa arborum brachia caedere attentius cooperunt. Quos domini silvae cum suis satellitibus volentes expellere, prius contumeliosis jurgiis eos lassiverunt*, ac postmodum saevis vulnerum cruciatibus damnatos 20 foras excluderunt. Quam contumeliam gloriosus confessor Domini indigne ferens, aeterna poena saltum illum damnavit, et ei qui sibi particulam denegavit totum omnino abstulit. Nam repentina morbo eum arere fecit, et semper in deterius provolvens ad nihilum usque redegit. Potuit quidem 25 per famuli sui merita ista facere, qui vivens in humano corpore inutilem ficalneam, ad manum suam nullum fructum afferentem, totam coegit marcescere.

34. **Alia.** — Ubi vero praedictae civitatis obtinuit statio-
30 nem, solitas virtutum non deseruit opes, quas per singula membranis tradere nulli mortalium fas attributum est. Ibi enim plurima caecitas abactis tenebris optatum recepit visum, claudicatio gressum, daemonicaca vexatio expulsum, tortuosa

* cod.
lassuerunt

(1) Innumeri loci inter *Figiacum* et *Lemovicas* siti nuncupantur vocabulo *Le Mas*, sive absolute sive adjecto aliquo epitheto (cfr. *Carte de Cassini*, praesertim fol. 16 H et 16 G); sed nullum repperimus qui proprie vocitetur *Mas breton*. An forte hic intellegendum oppidum *Bretenoux*, 38 fere chilometris ad septentrionem et aliquantum ad occidentem *Figiacum* distans?

paralysis reparationis statum. Inter quos trium aridorum corpora, sulfureo igne miserabiliter in parte quadam ambusta, caelestis virtutis rore perfusa, per merita sancti praesulnis meruere ab illo tartareo incendio liberari, ac nullo deinceps sensere carnem suam suppicio torri. Sed ut ⁵ praelata inrefragabilem semper obtineant veritatem, unus eorum adhuc nobiscum manet, nomine Johannes, qui divino ibi curatus medicamine, sanctum confessorem secutus est absque reversione.

35. Alio vero tempore rursus facta est conjunctio episcoporum atque innumerabilium populorum, quo et vehuntur plurimorum corpora sanctorum. Quos inter confessor Christi praecipuus affuit Bibianus, cuius sacra pignera infinita gentis secuta sunt agmina. Quae conjunctio in partibus Caturcensium, in loco qui Albенca vocatur (1), facta, plurimarum gentium continuit affluentiam. Quo ubi perventum est, exercitus praedicti pontificis pro aestu solis atque asperitate itineris siti admodum coepit fatigari atque nimia anxietate potus vexari. Quorum inopia matrona quaedam indulgentius miserata, flasconem vini inter tantam gentium ²⁰ catervam tribuit atque caritatis in amore eum dividi praecepit. Sed hoc tantillae parvitatis vasculum quid valere poterat ad tam infiniti populi coetum? Tamen merum propinatur pleibus et refrigerescit vaporantis sitis aestus. Sanctificat Christus caritatis pocula ut in omnem exuberent familiæ sui confessoris sufficientiam; et qui sub morsibus attritas fecit crescere olim escas, eadem potestate nunc inter turbas haurientium non sivit minui vini* munera. Cum vero indeficierat vasculum illud vinum effunderet ac nullo modo imminuitus* appareret, monachus quidam, Bernardus ³⁰ nomine, stupore repletus, coepit percunctari si adhuc propinaretur de illo flascone. Quod ut certius comprobaret, vasculum arripuit, et omnino ut prius falerno plenum repperit. Quo miraculo omnes animis consternati, omnipotenti Deo exultantes laudes retulerunt, qui per merita sancti con- ³⁵

* cod.
minuili ei

* sic

(1) *Albenque seu Lalbenque*, 16 chilometris Cadureo ad meridiem et orientem distans.

fessoris sui tantum eis praestare dignatus est beneficium. Potuit quidem ista sub pretiosissimi confessoris sui patrare intercessione qui lechitum olei non reliquit quondam immi-
nui sub manu sanctissimi Heliae.

36. Quasconiae in partibus quidam jacebat contractus, Rodbertus nomine, cui ad percipiendam divinae virtutis gratiam idem per visum admonuit confessor sanctissimus. Dum enim in stratu suo sopori indulgens quiesceret, praedictus pontifex nominatim * eum vocavit; cui et talibus adorsus est ^{* cod. minatim} *verbis: Quid hic, inquam, agis, Rodberte? Surge quantocius, et monasterium inclitissimi Bibiani expete devotus; ibique tibi caelitus optatae salutis tribuetur munus.* Ad quem ille: *Domne, monasterium illud mihi est ignotum penitus, nec hactenus audivi quis sit ille Bibianus.* Cui et ille: *Vade, inquam, de promissione securus, quia ibi corpore tibi reparatio debetur.* His ita blande peroratis, continuo caelo sanctus spiritus se recepit. At ille, de promissione dubius, phantasma deputavit quae audierat sopore imbutus. Sed, ut Scriptura refert, quia invitis plerumque praestantur bona, secundo sanctus pontifex et tertio eum ad promissam gratiam compulit et, ne diutius pigritaretur, castigavit. Sic ille tertio admonitus iter arripuit, multorumque demonstratione edoctus, tandem ad praedictum monasterium pervenit. Exspectatis vero fere diebus octo, quae sitae salutis adeptus est donum; ac sic in huma-
num per virtutem sancti pontificis reparatus statum, recidivo tramite alacriter repedavit ad proprium.

37. [A]genensium in partibus muliercula erat membris contracta omnibus, quae ad plurima devecta sanctorum loca, nullum salutis assequi potuit munus. Tandem vero sancti confessoris oblata conspectibus, diu quae sitae reparationis in statum mirabiliter erigitur; et quae alienis vectoribus sancti viri expetivit limina, cum omni prosperitate incolumentatis propriis plantis meruit redire ad propria.

38. Rursus * ex castro Bedorio, in vicinis sito partibus (1), * cod. Cursus

(1) Multa Figiacum loca circumdant vocabulo hujusmodi insignita, *Borie de l'Hôpital, Borie des Plos, Borie del Sol, Basse Borie, Haute Borie, Borie à Madame, la Borie, etc.*

alia mulier advehitur, quae longo squalore debilitatis contracta inutilis sibi toto corpore manebat. Cujus nominis character quia nobis liquido innotescit, Raineldis * dictam fuisse * sciatis. Haec dum advecta ante sacratissimi confessoris oraculum, in sacrarum vigiliarum excubiis pernoctaret, 5 extemplo divina miseratione illustrata, perfectae restitutionis meruit adipisci gratiam ; sicque vertebris sciisque (1) suis compagibus copulatis in pedibus erigitur ; Dominoque ac sancto confessori debitibus gratiarum actionibus tam per ipsam quam etiam per astantium catervam redditis, laetabunda et 10 laudans ad propria regreditur.

39. [I]nter medios fines Tripoleos vicus est qui Pedrod dicitur (2) multis pernotus habetur, ubi ecclesia sancti Petri apostolorum principis necnon et sancti Santini sistitur debitaque veneratione ab omnibus frequentatur. Praelatorum 15 ergo illius loci consilio ad sancti confessoris monasterium inde reliquiae bajulabantur, quas infinitae plebis studuit comitari tumultus. Intrante vero maxima parte illius vulgi coenobii penetralia cum sanctis reliquiis, reliqua pars non modica pro foribus restitit, quae valvas Sancti Bibiani expe- 20 tens, seris munitas invenit. Quas dum sibi aperire obnixis clamoribus insisteret, aedituusque nullo modo audiret, ilico facto terribili impetu seras et vectes repagulumque valvis oppositum divina virtus radicitus evulsit, ac sic mirabiliter reseratis januis forensem turbam denso agmine intro 25 admisit. Cujus insignis virtutis miraculum cuncti cernentes, laudaverunt omnipotentis Dei magnificentiam, qui tanta pro amore sui confessoris operari dignaretur mirabilia.

* cod. debet 40. Sed neque illud nos debemus * silentio praeterire miraculum, quod incunctanter per beati confessoris merita 30 divinitus uovimus actum. Dies ille sanctissimus illuxerat * cod. quam quem * in exemplum dominicae passionis cum palmarum ac diversorum genere frondium ac florum gestamine ac lau-

(1) *Scia* = *coxa*, graece *τρχίον*. — (2) Saint-Santin (?), 46 chilometris Figiaco ad septentrionem et aliquantum ad orientem distans. Quae vero regio nomine *Tripoleos* hic designetur nescio, sed neque uspici illud vocabulum ad significantiam aliquam meridionalis Galliae partem usurpatum reperire valui.

dum paeconiis perenniter sancta mater Ecclesia concelebrat. Illo vero die ad sacratissimae virginis Mariae oratorium seniores loci sancti confessoris Bibiani effigiem deportare usui habent, et * ibi sanctificatis frondibus rursus in multa laudum exultatione ad monasterii redeunt stationem. Quod dum summo favore celebraretur, nimius venti impetus aerem vicinum concitari* coepit: cujus crebrescenti flamine ignis extinguitur in candelabrorum lucernis. Qui casus dum ab omnibus moleste ferretur *, post longum intervallum ignea flamma in uno candelabro emicuit, quae magnos vibrans in sublime radios ultra senorum lumen cereorum piras flammarum torrere coepit. Hanc etiam sub divo al[i]cujus elatam nullus flantis venti impetus postea extinguere valuit nec ulla perturbatione commota lucis radios omisit. Ex quo cunctis evidentissime innotuit quod perfectus ille ignis ex divina inspiratione candelabro illi effulsit. Unde omnis contio promiscui sexus laudum jubilationes ingemignans, Deo altissimo et sancto confessori gratiarum actiones alacri corde decantavit, collataque sibi caelitus tanti miraculi beneficia inter cetera gloriosissimi patroni Bibiani magnalia merito computavit.

41. Sunt etiam et alia quam plurima miraculorum insignia, quae quoniam incomprehensibili numerositate excedunt memoriam, hac compendiosa nequeunt coartari ad plenum paginula. Haec vero hactenus praelibata ideo vivaci litterarum tenacitati committere studuimus, ut saepedicti gloriosissimi confessoris Christi Bibiani praedicabilis cunctis per orbem innotescat virtus. Cui ad laudem et gloriam et honorem nominis sui tantam ante et post felicem transitum virtutum gratiam conferre dignatus est Christus Dominus, qui cum Patre ac sancto Spiritu vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

* cod. ut

* sic

* cod.
fereretur

Explicit liber primus almi pontificis Bibiani.

MIRACULA SANCTAE VALERIAE

MARTYRIS LEMOVICENSIS

ex cod. Parisino B. N. lat. 2768 A.

Sicut S. Viviani, ita et S. Valeriae (1) miracula, quae nunc vulganda aggredimur, scriptorem nacta sunt qui eo loco et tempore vixit ubi Deus illa ad glorificandam sanctam martyrem operari dignatus est (2), monachum scilicet coenobii Cambonensis Sanctae Valeriae, qui anno 885 interfuit translationi sacri corporis (3) et deinde in coenobio Cambonensi (4) mansit (5), ibidemque sermonem conscripsit *in festivitate sanctae Valeriae* legendum. In quo sermone, post breve prooemium, traditur primo Vita S. Valeriae, quam videsis in appendice ad descriptionem codicis 2768 *in Catalogi codd. mss. hagiographicorum lat. Bibl. Nat. Par.* tomo primo (p. 196), mox a nobis in publicam lucem edendo. Vitam sequitur relatio miraculorum quae subsecuta sunt translationem corporis sanctae virginis ex coenobio Sancti Martialis Lemovicis ad novum coenobium (seu prioratum) Sanctae Valeriae Cambonense, hactenus, ni fallimur, prorsus inedita. Hanc jam, cum supra memorato prooemio, legentium oculis subicimus.

Sermo in festivitate sanctae Valeriae virginis et martyris.

[PROOEMIUM.]

Congruum, fratres carissimi, videtur ut qui divino accensi amore ad celebrandam beatissimae virginis Valeriae festivitatem devotis mentibus convenistis, de generositate illius, deque passione ac miraculis quae Christi gratia dignata est operari ad ejus venerabile mausoleum, partim nobis antiquorum scriptis comperta, partim fidelium relatione intimata,

(1) Discipulae S. Martialis (cfr. Vit. S. Martialis, apud Surium, ad d. 30 Junii, capp. 12, 13, 13 bis). Colitur die 9 decembris. — (2) Infra, numm. 2 init., 3 extr., 4 init., 5 init., 6 init., 7 extr. — (3) Num. 2 init. — (4) Num. 7 med. — (5) Etenim eos qui, per intercessionem sanctae martyris sanati, monasterii servitio se addixerunt, ait *hic perseverasse* (num. 7 extr.) et *nobiscum adhuc morari* (num. 4 init.).

insinuemus breviter dilectioni vestrae fraternitatis. Delectabilius enim quorumlibet sanctorum sollemnia venerantur quando cujus gentis cujusve dignitatis fuerint quave morte ad Christum de hoc saeculo migraverint cognoscitur. (*Sequitur Vita et deinde subiciuntur*)

[MIRACULA.]

1. Multa Dei omnipotentis gratia et innumerabilia fecit miracula in ecclesia in qua sacratissimum corpus beatissimae virginis Valeriae tumulatum fuerat; sed quia beatissimus ¹⁰ Martialis apostolus in eadem sepeliri se jusserset, ejus meritis adscripta fuerant, et admodum recte: quidquid enim in ea vel per eam virtus est operata supernae pietatis, totum post Dei omnipotentis donum venerandi pastoris operi ascribitur Martialis. Huc vero postquam delatum est corpus sanctissimae ¹⁵ virginis, gesta sunt quaedam quae videntur digna relatione manifestari. Nam idcirco huc est deportatum ut locus iste, quae tunc villa dicebatur et nunc in ejus honore monasterium coenobitale habetur, [quique] a saeculari potestate saepius invidebatur et monachis Sancti Martialis subtrahebatur, ejus ²⁰ veneratione liberaretur et quiete sub dominio clericorum custodiretur. Quod non solum ejus meritis Trinitatis potentia concessit, verum plus quam haec esset huic loco bonorum hominum devotio pro ejus veneratione donavit.

2. Nec silentio debemus supprimere miraculum quod ²⁵ gestum est hic quando nobis visum est ejus sacrum removere corpusculum diligentiorique recondere cura. Anno siquidem ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi octingentesimo octuagesimo quinto aestivum tempus, nostris exigentibus peccatis, in hiemalibus versum est pluviis; tan- ³⁰ taque fuit inundatio aquarum ut super sata longe a fluviorum alveis remota nisi navigio aut natatu nullus incedere posset. Pontes enim disrupti sunt, molendina destructa sunt, et ubi prius bestiae currere videbantur, piscium multitudo ibi natabat. Deprecati enim sumus Dei misericordiam ut per ³⁵ interventum beatae Valeriae virginis et martyris inundan-

tiam pluviarum compesceret et ejus nobis intercessionibus congruam serenitatem concederet. Exaudit Deus preces nostras, tanta patrocinante virgine; ac per totum mensem dignatus est nobis concedere optatam serenitatem. Et quamvis sequentibus annis inusitata pluviarum * abundantia in 5 nonnullis locis villas et monasteria cum hominibus et animalibus atque cum omni supellectili evertissent, nobis tamen, intercedentibus meritis beatæ Valeriae, nullam suae effusionis abundantia laesionem fecere.

* cod.
pluviorum

3. Fama citissima volante, ad multorum pervenit aures 10 quod corpusculum sacratissimae virginis Valeriae modo nobiliori studio quam prius esset reconditum; cognoscentesque ejus intercessionibus imbribus aquarum remotis jucunditatis serenitatem fuisse concessam, hinc inde magna multitudo populorum concurrere coepit atque omnipotenti 15 Deo innumeras gratiarum actiones referre studuit, seque ac suos tantae virginis ac martyris intercessionibus commendare summa cum devotione contendit. Contigit ut cum reliqua populi multitudine [e] villa quae Tullus vocatur, quam beatus Martialis miraculorum signis paganis etiam 20 efficit notam(1), quidam [qui] aurium meatibus obturatis sonitum vocis audire non valebat, officioque linguae privatus, nullis quid vellet signis verborum intimare poterat, ad tumulum ipsius perveniret; terraetenusque se prosternens, quia voce nequivit, mentis intentione Dei misericordiam depreca- 25 tus est, ut sibi per interventum tantae virginis ac martyris subveniret. Cujus intentione divina pietas, cui patent omnium secreta cordium, dignanter audivit, eique auditum cum loquela, quibus per xii^{im} annorum curricula privatus fuerat, ad demonstrandum martyris suae meritum restauravit. Qui 30 clara voce Deo gratias ac sanctae Valeriae referre coepit quod loqui poterat et audientes sufficienter audiebat. Adhuc enim homo vivit ac tanti miraculi testis existit.

4. Operae pretium credimus addere quod hic meritis sanctae Valeriae vidimus divina fieri miseratione. Samuel 35

(1) Cfr. Vit. S. Martialis (ap. Surium, 30 Jun.), capp. 7, 8.

quidam, qui nobiscum adhuc moratur, cuius famae * laicus
 fuerit multis vestrum novimus non esse incognitum. Quem
 providentia supernae dispositionis, quae variis consuevit
 credentes vocare ad suam cognitionem modis, inenarrabili
 5 metu percusit timoris, ut non sibi vicinam sed jam praesentem
 crederet horam imminere mortis. Qui huc confugiens,
 deprecari * coepit ut ei arma licuisset deponere habitumque
 sanctitatis suspicere, quatinus cum illis denarium remunera-
 tionis potuisset accipere qui in summi patris vinea una
 10 leguntur hora laborasse. Cujus tandem precibus cum magna
 importunitate profusis assensum praebuimus, armisque
 depositis signum sanctitatis more monastico imposuimus.
 Non multo post, intercedente beata Valeria virgine timore
 fugato, nobiscum hilaritatis gaudio repletus conversari *
 15 coepit, aliterque mortuus quam metuebat habetur. Mortuus
 est enim pristinis vanitatibus mundique illecebris, et vivere
 nunc contendit actibus sanctitatis.

5. Gestum est autem non multum retro, populo attestante,
 die passionis beatae Valeriae quoddam miraculum, quod in
 20 admirationem magnam convertit corda videntium. Quaedam
 enim mulier in tantum passa est contractione membrorum,
 ut non se erigere, non ulla vestigia pedum posset in terra
 relinquere. Huc aliorum manibus deportata, et inter sacro-
 sancta mysteria voces cum lacrimis magnis coepit emittere
 25 quasi ab aliquo grandis ei fieret violentia. Quid multa? Ner-
 vis e contractione solutis, in longitudinem quae naturalis illi
 esse debuerat si corporalis infirmitas non obstitisset, se
 extendit; atque paulo post e terra surgens, propriis pedibus
 incedere coepit quae * alienis manibus portari consueverat.
 30 Quod videntes populi, immensas omnipotenti Deo grates
 referre coeperunt, et quanti meriti virgo ac martyr Dei Vale-
 ria apud ipsum sit summa devotione mirari.

6. Multi adhuc vestrum recordantur illius temporis quo
 ab Stephano et ab Abbone sequacibusque illorum haec pro-
 35 vincia magnam perpessa est depopulationem. Labores enim
 agrorum, armenta, greges animalium, et quicquid habere
 populus hic habitans poterat, sine respectu divinae formidi-

* cod. fama

* cod.
deprecare

* cod.
conversare

* cod. qui

* cod.
praedicta

nis, sine consideratione humani timoris, barbarico more praedicti * raptiores diripiebant. Quorum unus huc adveniens, arietem de grege fratrum, qui hic Deo laudes personvere satagebant et sanctissimae Valeriae congruam venerationem totis viribus exhibere curabant, accepit et in collo 5 equi sui levatum ad hospitale, ad quod multas jam praedas simili violentia detulerat, deportavit. Aries quidem reservatus est divina virtute et intercessione sanctae Valeriae, raptor vero illius minore quidem quam merebatur punitus est ultione : nam divina pietas, ut paenitentiam gereret de 10 perpetratis violentiarum nequitiis, sensum intelligendi non abstulit; equus vero illius qui arietem deportaverat in amenniam versus donec vixit furere non cessavit. Quod videns ipse qui rapuit et complices illius cum timore magno considerantes, ipsum arietem, cum aliis viginti quinque, monachis 15 Sanctae Valeriae remiserunt, et ut non super illos divina ultio sicut merebantur veniret deprecati sunt ut orarent.

* cod.
tantum.

7. Mulier quaedam, Amalberga nomine, justae dispositio-
nis Dei judicio varios incurrit infirmitatum cruciatus. Nam
corpus illius aegritudinum flagella patiebatur; mens vero, 20
quod gravius erat, alienatione gravissima sui memor esse
desierat. In tantam * nempe devenerat insaniam ut passim
per agros, per silvas, per sepulcra mortuorum, per lustra
ferarum, per speluncas in abditis locis sitas discurreret et ibi
finem incedendi faceret ubi ex integro incedendi facultas 25
dereliquisset. Hominum frequentiam non requirebat, quia
per nimiam mentis alienationem nec se hominem esse per-
pendere valebat. Quam tandem miseratio Dei omnipotentis
dignata est respicere atque, dum fatigata nimio discursu in
quodam jaceret loco, visitare. Apparuit enim ei quidam pul- 30
cher vultu, candidus habitu, eamque consolatoriis allocutus
est verbis : *Vade, inquiens, ad monasterium Cambonense, in*
quo corpus beatissimae virginis sanctissimaeque martyris Vale-
riae tumulatum est atque in honore omnipotentis Dei memo-
riamque clarissimi doctoris Aquitaniae (1) Martialis altare 35

(1) Hae voces *doctoris Aquitaniae* voci erasae substituta sunt, *confessoris* scili-

collocatum habetur, ibique morare, ibique dege. Ibi superna pietas tibi meritis intercessionibusque eorum membrorum restituet sanitatem et memoriam * mentis et rationem. Oboedivit praedicta mulier imperiis supernae jussionis, atque huc celerrima festinatione properare curavit. Hic clementissimam Dei benignitatem deprecari coepit ut sibi, secundum suam pollicitationem, per interventum beatae Valeriae virginis ac martyris et suffragia supradicti (1) sanctissimi Martialis dignaretur subvenire. Exaudivit tandem preces illius benignitas divinae miserationis. Ad ostendendum tantae virginis meritum et ad manifestandam tanti gratiam pastoris (2) donata est mulier sanitatem * corporis et restitutus ** est ei sensus rationis. Adhuc hic perseverat et obsequium servitutis quale sufficit patronis suae reparationis impendere satagit, ecclesiam scientem verendo, oblationes offerendo et quantas praevalet Deo gratias referendo : non enim quoquam hinc discedere audet, quia ab illo est prohibita qui eam huc venire et Dei misericordiam ut sui miseraretur jussa est postulare.

8. Sunt et alia commemoratione digna quae hic divinitus referuntur gesta ; sed quia litteris non fuerunt inserta, vestrae caritati sicut decebat integre non possunt referri. Quod culpae habitantium non dubitatis esse reputandum ; nos vero diligenter abhinc cupimus adhibere studium, ut, si quod hic divinae pietati ad ostendendum virginis et martyris suae meritum placuerit operari miraculum, ratione formatum litteris caraxatum (3) futuris fratribus cognoscendum servetur.

Nunc vero ad vestram, fratres carissimi, caritatem exhortationis hunc dirigimus sermonem. Monemus vestram dilectionem quo tales vos exhibeatis ut a summa divinitate exaudiri digni sitis : scriptum est enim quia Dominus orationes justorum exaudit. Justi enim sunt qui Deo quae Dei sunt tribuunt et hominibus exhibent quae sibi impendi desiderant ; hoc enim qui faciunt, plenitudinem legis perficiunt, secundum apostolicam traditionem. Deus enim nihil nobis

cet, ut facile conjicere licet. Cfr. *Catal. codd. hagiogr. lat. B. N. Paris.*, tom. I, pag. 201, not. 1. — (1) Idem notandum de voce *supradicti*. — (2) Idem de voce *pastoris*. — (3) Seu *charaxatum*, id est scriptum. Cfr. Du Cange, ad h. v.

* cod.
memoria

* cod.
sanitatem
** cod.
restituta

jubet quod sibi prosit sed quod nobis, et ideo vult se a nobis diligi ut vitam aeternam mereamur adipisci et cum sanctis angelis sine fine laetari. Qui vero Deum diligunt, qui mandata ejus custodiunt, ut ab ipso diligantur, pro certo scire possunt. *Qui enim diligit me*, inquit Dominus Jesus Christus, ⁵ *et mandata mea custodit, diligitur a Patre meo.* Mandata ejus bene nostis : quae tamen et saepe audire et jugi meditatione debetis in vestris cordibus retinere. Mandat enim diligere Deum, amare proximum, honorare patrem et matrem. Imperat non occidere, non adulterare, non furtum facere, non ¹⁰ falsum testimonium dicere, non fornicari : fornicatio enim est omnis illicitus concubitus. Jubet etenim non inebriari, non mentiri, non falsum testimonium dicere, non maledicere, non perjurare, non detrahere et non odire *. Monet ut pascamus esurientem, potemus sitientem, vestiamus nudum, visi- ¹⁵ temus infirmum, requiramus in carcere reclusum, suscipiamus hospitem, et ut culmen apprehendamus perfectionis, diligamus inimicos nostros et oremus pro persecutibus et calumniantibus nobis. Haec Domini mandata sunt ; haec qui custodiunt perpetuas poenas evadunt, a societate diaboli recedunt, amicitiam angelorum adquirunt et gaudia aeternae beatitudinis percipiunt. Haec praecepta Domini, fratres carissimi, si totis viribus corporis ^{*} et omni affectione mentis complere studueritis, orationes vestras et vota sacra- ²⁰ tissima virgo et martyr pretiosa Valeria Jesu Christo Deo et ²⁵ Domino nostro commendabit, et quicquid juste desideratis, ejus interventu accipietis, ipso largiente qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

* sic

* cod.
corpore

DE FONTIBUS VITAE SANCTAE IRMINAE.

Theodericus monachus († circa 1192), cum chronicon suum Epternacense colligeret, libro ejusdem chronicis secundo Vitam sanctae Irminae, Horreensis parthenonis quondam abbatissae, praeposuit (1); quam quidem Vitam doctissimus chronicus editor L. Weiland, postquam ab ipso Theoderico confectam esse prorsus defenserat (2), mox meliora edoctus, eandem integro circiter ante saeculo a Thiofrido monacho († 1100) conscriptam atque a Theoderico suo chronicus, nihil immutatam, esse insertam vidi atque satis luculenter ostendit (3). Putabat insuper idem v. cl. " ad Vitam sanctae Irminae, quae librum II incipit, componendam (scriptori) quondam antiquorem, minoris tamen pretii, usui fuisse " (4). At Vitam hujusmodi non extitisse nullus dubito; conferenti enim patet omnia, quae in hac Vita tradit Thiofridus, ex monumentis aliis iisque notis esse desumpta. Quod paucis ostendere in animo est.

Omitto quidem sollemnes auctoribus hagiographis laudationes, quibus Vitae numeri 3 et 7 toti complentur. Quae in reliquis numeris narrat Thiofridus, haec ex duplice traditione, vera altera, altera falsa hausit; quo factum est ut tot erroribus obscurata sit apud posteros sanctae abbatissae memoria.

Porro ex impuro fonte numm. 1 et 2 Vitae manarunt; hi enim nihil aliud referunt nisi quod in spurio diplomate legitur, quod in gratiam Horreensis coenobii Dagobertus I rex fingitur edidisse, quodque saeculo XI jam erat fabricatum (5). Ex hoc nempe ernuit biographus praeclara, quae vulgo dictitantur, sanctae natalicia (6); quod autem narrat (num. 1), Hermannum quendam Gallicanum comitem, qui Irminam, conscripta sibi amplissima dote, desponsaverat, ante diem nuptiarum morte praereptum esse, id sane hausit ex intellecto, recte an perperam, loco quodam ejusdem diplomatis, ubi de iis bonis agitur, quae Irmina a sponso suo, Herimanno scilicet comite in dotem ... accepit, quaeque eadem pro remedio animae suae et praedicti sui sponsi monasterio Horreensi tradiderat (7). Notandum etiam, cum diploma

(1) *Mon. Germ. hist.*, Scr. tom. XXIII, p. 48-50. — (2) *Ibid.*, p. 14. — (3) *Gött. gelehrt Anzeigen*, 1887, p. 783. — (4) *Mon. Germ. hist.*, tom. cit., p. 18. — (5) *Mon. Germ. hist.*, Dipl. imp., tom. I, p. 169-70. — (6) Potuit ceteroquin idem accipere ex *Libello de rebus Trevirensibus* (*Mon. Germ. hist.*, Scr. tom. XIV, num. 12, p. 104), quem videtur novisse et adhibuisse. — (7) Tom. cit., p. 170.

doceat bona illa in Laudunensi episcopatu in his locis ... esse sita, ea Thiofridum satis aequivalenter in Tyrasio et aliis locis collocare. Quod tandem viduata jam Irmina velum acceperit; quodque Dagobertus rex praeter dotem praefati comitis plurima etiam bona filiae sua ad aedificanda monasteria contradiderit (Vita, num. 2), ex eodem diplomatice desumptum est.

De num. 3 jam diximus.

Num. 4, post communem quandam laudationem, refert, non multum mutatis verbis, ea quae de fundatione Horreensis coenobii docet Libellus de rebus Trevirensibus, saec. XI conscriptus (1). Non negarim tamen auctorem haec omnia vel ex vulgata in monasterio fama, vel ex chartis Irminae, de quibus mox, accepisse.

Jam vero tutioribus fundamentis in prosequenda reliqua parte Vitae Thiofridus noster nixus est. Siquidem in num. 5 et 6 conscribendis usui ipsi fuere tum Vita antiqua sancti Willibrordi, (cujus ceteroquin ipse Thiofridus Vitam scriptis mandavit), tum diploma anno 706 a Pipino majore domus datum, chartaeque quinque ab Irmina quadam annis 698-708 in gratiam Willibrordi conscriptae; quae sex documenta post Vitam Irminae in chronico suo exscripsit Theodericus, atque ita solus ille posteris ea servavit (2). Conicit insuper, nec male, v. cl. L. Weiland ea quae de peste in Horreensi parthenone grassante num. 6 Vitae narrantur, ex alio Thiofridi opere, ex Vita nempe S. Willibrordi num. 20, esse desumpta (3).

Numeris tandem 7 et 8 nihil prorsus refertur quod de qualibet alia pia abbatissa dici non valeat ac soleat; unum quod ad solam Irminam pertinet, ipsam nempe illucescente jam ipsa die Christi nativitatis diem obiisse (num. 8), id vel ex vulgata fama, ex necrologio martyrologiove monasterii accipi potuit, vel etiam ex eo solo, quod, teste ipso Thiofrido, Horreenses virgines, ad quas sermonem habet, annua festivitate Irminam ante vigiliam nativitatis Christi praeveniendo recolebant (ibid.).

Nulla igitur nobis videtur ratio, cur antiquorem Vitam exstisset credamus, quam adhibuerit Thiofridus. Is porro, ut diximus, in priore suae scriptioonis parte (num. 1 et 2) documenta ferme sibi coaeva atque levissimae auctoritatis, in posteriori vero (num. 5 et 6) antiqua eaque veriora, quae tamen ipsa ad nos usque pervenerunt, secutus est.

ALB. PONCELET, S. J.

(1) Num. 12. Vid. *Mon. Germ. hist.*, Scr. tom. XIV, p. 104. — (2) Chartas Irminae quinque nimis leviter et prorsus immerito inter spurias a Karolo Pertzio rejectas esse luculenter ostendit vir in doctrina diplomatica facile princeps Th. Sickel, in crisi sua editionis diplomatum Pertziana (Berolini, 1873), p. 64 sqq. — (3) *Mon. Germ. hist.*, Scr. tom. XXIII, p. 49, not. 61.

NARRATIO
DE MIRACULO A MICHAELE ARCHANGELO
CHONIS PATRATO
ADJECTO SYMEONIS METAPHRASTAE
de eadem re libello
EDIDIT MAX BONNET (1).

Editus est in *Actis Sanctorum*, Septembbris tom. VIII, p. 41 sqq., Sisinnii cuiusdam λόγος εἰς τὸ ἐν Χώναις θαῦμα τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ, de quo dixerat Leo Allatius in *Diatriba de Symeonum scriptis* (ed. 1664), p. 96 (2). Inediti de eadem re duo exstant libri quos infra describendos curavimus, alter sine auctoris nomine traditus, alter a Symeone Metaphrasta scriptus. Horum principem esse anonymum illum, dein ex eo derivatos esse et Sisinnii et Symeonis commentarios demonstravimus ea disputatione quam nuper a nobis institutam amplissimo ordini professorum publicorum litterarum artiumque bonarum Parisiaco proposuimus ac propediem edemus; qua etiam reliquas quaestiones de anonymi narratione prosecuti sumus.

Anonymi libellus a librariis pessime habitus est. Codices quos quidem noverim omnes a duobus fontibus derivati sunt, quos Γ et Δ litteris signavi, sed inter se tam multis locis et tam longe singuli discrepant, ut ex iis quos adhibui septem aut pluribus anonymi verba undique colligenda et quasi quoddam opus musivum componna furerint, ac ne sic quidem omnia certa sint et extra controversiam posita. Quidquid tamen fieri potuit, ut penes legentes cujusque rei judicium esset, id fere factum esse confidimus, praecipue virorum doctissimorum et humanissimorum beneficio, Hermanni Usener, R. D. Petri Batiffol, Rudolfi Beer, Siegfriedi Mekler, denique Eugenii Graverol, juvenis ornatissimi olim Montipessulanensis, qui pro summa sua in me benevolentia certatim librorum manu scriptorum notitia me auxerunt: ipse enim Parisiacorum tantum plerosque olim descripseram. Sed eo factum est ut adnotatio praeter solitum accresceret.

(1) Utroque documento deinceps edito, latinam tunc demum utriusque versionem subjugemus. Edd. Bolland. — (2) Inde ap. Migne, P. G., tom. CXIV, p. 93.

In Symeonis Metaphrastae libello editoris negotium multo expeditius fuit. Codices scriptoris aetati paene aequales tres verba vix ullo loco dubia commodissime suppeditaverunt.

Librorum manu scriptorum quos in edenda anonymi narratione adhibuimus index infra positus est, adjectis litterarum notis quibus singulos libros in lectiōnum varietate recensenda designavimus.

Libri ordinis Γ

P	Paris. gr. 1468 saec. XI f. 232
Q	Paris. gr. 769 saec. XIII f. 97
Σ	C Coislin. 105 saec. XII f. 289
	W Vindob. gr. theol. 123 saec. XIII f. 128
	U Vindob. gr. hist. 61 saec. XIII f. 1

ordinis Δ

V	Vatic. gr. 807 saec. XI f. 73
A	Angelic. B 2. 2 saec. XII f. 52
O	Ottobon. 1 saec. X aut XI f. 41 usque ad p. 15, 4

ex utroque ordine mixti

D	Coislin. 121 saec. XIII f. 18
O	inde a p. 15, 4

Librorum PVA scriptura integra, QCWUOD ubi ex eis aliquod auxilium peti poterat apposita est.

Σ significat libros QCWU aut omnes aut majorem eorum partem.

(Σ) et (QCW cet.) significat Σ et QCW cet. cum aliqua peculiari singulorum discrepantia.

a, q, cet. est in libris A, Q, cet. manus altera.

Mt est Metaphrastae narratio.

Paginarum numeri indicantur ii qui uncinis inclusi sunt; sequuntur (aut in ipsa pagina soli indicantur) linearum numeri.

[Διήγησις καὶ ἀποκάλυψις
 τοῦ ἀγίου πατρὸς ἡμῶν Ἀρχίππου καὶ προσμοναρίου
 τοῦ πανσέπτου οἶκου τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ
 ἐν ταῖς Χώναις^{1]}] (1).

5 Α'. — Ἡ ἀρχὴ (2) τῶν ἴαμάτων³ (3) καὶ δωρεῶν καὶ χαρισμάτων (4)
 τῶν δοθέντων ἡμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τῆς χάριτος καὶ παρρησίας⁵ (5)
 τοῦ ἀρχιστρατήγου⁶ Μιχαὴλ⁴ ἐξηρύχθη ὑπὸ τῶν ἀγίων
 ἀποστόλων Φιλίππου καὶ Ἰωάννου τοῦ θεολόγου. ἀποδιώξαντος⁶ (6)
 γὰρ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου⁶ τὴν ἀκάθαρτον Ἀρτεμιν ἀπὸ τῆς⁷ Ἐφέσου,
 10 ἀνῆλθεν εἰς Ἱεράπολιν⁸ (7) πρὸς τὸν ἄγιον⁹ Φλιππον· ἦν γὰρ (8)
 καὶ αὐτὸς (9) πολεμῶν μετὰ τῆς ἐχίδνης. καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους
 λέγει αὐτῷ¹⁰ δ ἄγιος¹¹ Φλιππος· τί ποιήσωμεν¹² ἀδελφὲ Ἰωάννη;

Tit. — ¹ (τοῦ ἀγίου-Χώναις) τοῦ ἐν ἀγίοις (τ. ἀγίου Q) πατρὸς ἡμῶν ἀρχίππου
 τοῦ ἐριψίτου (τ. ἐρ. om. Q) καὶ πρὸς μοναρίου τοῦ πανσέπτου καὶ σεβασμίου οἴκου τοῦ
 ἀρχαγγέλου (τ. πανσ.-ἀρχ. om. Q) μιχαὴλ ἐν ταῖς χώναις P (QD), τοῦ δισοῦ πατρὸς
 ἡμῶν ἀρχίππου καὶ προσμοναρίου τοῦ πανσέπτου νάου τοῦ ἀρχιστρατήγου μιχαὴλ
 ἐν ταῖς χώναις V, τοῦ ἀρχαγγέλου μιχαὴλ καὶ τοῦ δισοῦ πατρὸς ἡμῶν ἀρχίππα A.

A'. — ¹ ita ΓV, θαυμάτων AO (Sisinn. 8); cfr. 3, 1; 5. — ² ita ΚΔ,
 παρουσίας PU; cfr. Mt, cap. 1. — ³ (x. π. τ. a.) τ. a. x. π. V. — ⁴ om. QV.
 — ⁵ (ἀποδ.-Ιω.) QWVA(O), ἀποδίξας γὰρ δ ἄγιος Ἰωάννης P(C); cfr. 15, 1.
 — ⁶ τοῦ θεολόγου add. A. — ⁷ ita ΓVO, om. A; cfr. 2, 15; 5, 7. — ⁸ ita ΓV,
 ἵεραν πόλιν AO. — ⁹ ἀπόστολον V, om. O. — ¹⁰ ita ΣVA, τῷ θεολόγῳ P. —
¹¹ ita ΓA, om. VO. — ¹² ποιήσομεν A.

(1) Cfr. *disputationis* IV. — (2) ἡ ἀρχὴ... ἐκηρύχθη. Quamquam turpissimum
 est illud ἡ ἀρχὴ... ἐξ ἀρχῆς in ipso initio operis positum, non potest tamen cum
 libris manu scriptis separatim ponи 'Ἡ ἀρχὴ.... Μιχαὴλ. 'Εξ ἀρχῆς... ἐκηρύχθη :
 neque enim ἡ ἀρχὴ sic nude positum defendi potest coll. evang. Marci 1, 1 ἀρχὴ
 τοῦ ἐσαγγελου, ubi jungendum est ἀρχὴ... ἐγένετο Ἰωάννης, aut evang. Thomae 1
 οὐ ἡ ἀρχὴ οὕτως, quae arte conjuncta sunt cum eis quae praecedunt et quae
 sequuntur. Neque ἐκηρύχθη absolute dictum ferri debet ubi praedicationis quae
 dicitur evangelicae memoranda locus non erat aut, si esset, ἐξ ἀρχῆς adici non
 poterat. ἐξαρχῆς sic ὑφ' ἐν scriptum minus fortasse offendebat. ἐκηρύχθη autem
 etsi minus proprie dictum est pro eo quod est προεψηεύθη, προηγοεύθη, intel-
 legitur tamen. — (3) ἴαμάτων : illorum scilicet quae promittuntur 17,
 18. — (4) ἴαμ.-χαρισμ. Cfr. ep. ad Cor. 1, 12, 9. — (5) παρρησίας : qua ille a
 deo beneficia hominibus impetrat. Cfr. ep. Jo. 1, 3, 21; 22. — (6) ἀποδίξαν-
 τος. Cfr. *disput.* III. — (7) Ἱεράπολιν. Declinatum est adjectivum Strab. 13
 p. 630; 16 p. 748; Plut. *Ant.* 37, 1; C. I. G. III 4472, 21; Ἱεράπολιν
 legitur Ptolem. *geogr.* 1, 11; Zosim. 3, 12 p. 141, 7 Bonn.; Ἱεραπόλεως
 Malal. *chron.* 13 p. 329, 4 Bonn. Cives semper Ἱεραπόλειτας appellari, Ἱεροτο-
 λίτας ab eo oppido nominari quod sit Ἱερόπολις W. M. Ramsay observavit,
Bull. de corr. hellén., VI p. 506. — (8) ἦν γὰρ κτλ. Cfr. *acta Phil.* 7 p. 77
 Tischendorf. — (9) καὶ αὐτὸς : ut ille cum Diana.

ΤΟΜ. VIII.

19

δτι οὐ δύναμαι ¹⁸ ταύτην τὴν ἀκάθαρτον ¹⁴ καὶ μιαρὸν [ἔχιδναν] ¹⁵ ἐκριζώσαι ἐκ τῆς πόλεως ταύτης. ἦν γάρ αὕτη ¹⁶ ἡ ¹⁷ μιαρὰ καὶ διέθριος ἔχιδνα ¹⁸ πάντων ἐρπετῶν καὶ ¹⁹ ἀκαθάρτων πρώτη. ἦν δὲ ²⁰ περιεζωσμένη ὅφεις ²¹ κατὰ παντὸς τοῦ σώματος, καὶ δράκων κύκλῳ τῆς ²² κεφαλῆς αὐτῆς καὶ ἀλλοις κύκλῳ τοῦ τραχίλου αὐτῆς, καὶ ἦν ἐπισταμένη ²³ διάπάνω δύο δρακόντων, καὶ κύκλῳ αὐτῆς πᾶν ἐρπετὸν ²⁴ ἀκάθαρτον, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ²⁵ ὡς βασιλισσα ²⁶ ἐστολισμένη ²⁷, καὶ οἱ ²⁸ ἔληγες εἰχον ²⁹ αὐτὴν ὡς θεὰν μεγάλην καὶ ³⁰ πάντες προσεκύνουν αὐτὴν καὶ ἔθυον εἰς αὐτὴν ³¹, καὶ πολλάκις καθεζόμενοι τοῦ ἀγίου Φιλίππου καὶ διδάσκοντος ἐπέτρεπεν ³² τὰ ἐρπετὰ ἐπάνω ³³ τοῦ ἀγίου ³⁴ ἐπιδραμεῖν τοῦ ⁴⁰ ἀποκτεῖναι αὐτὸν· καὶ ἔλεγεν ³⁵ πρὸς αὐτὸν· ἔξελθε Φίλιππε ἐκ ³⁶ τῆς πόλεως ταύτης πρὸν ³⁷ σε κακῶς ἀναλόσω ³⁸, καὶ ἦν ³⁹ δ ἄγιος Φίλιππος (1) κηρύσσων ⁴⁰ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πίστεως ⁴¹, καὶ ποιήσαντες ⁴² εὐχὴν ⁴³ οἱ ἀπόστολοι ἀπεδίωξαν καὶ ταύτην (2) ἀπὸ τῆς Ἱεραπόλεως ⁴⁴. 15

Β'. — ¹ μετὰ ² ταῦτα ἔρχονται οἱ σεβαστοὶ ³ κήρυκες τῆς ἀληθείας ⁴ καὶ ἐκαθέσθησαν ⁵ εἰς τόπον λεγόμενον Χαιρέτοπα ⁶ (3), ἐνθα ἡ χάρις καὶ

— ¹⁸ δυνάμεθα VC. — ¹⁴ (τ. τ. ἀκ.) ita PΣ Vat. 803, τὴν ἀκ. τ. V, τὴν ἀκ. AC. — ¹⁵ ita PCAO, om. ΣVD Vat. 803 et 1986. — ¹⁶ ita (Σ)VA, om. P. — ¹⁷ om. WV. — ¹⁸ ἀπὸ add. A. — ¹⁹ ita PQWVO, τῶν A; cfr. 6. — ²⁰ καὶ add. P. — ²¹ διφιν AΟ. — ²² (τῆς κεφ.-κύκλῳ) om. A. — ²³ ita VA Vat. 803, ἐπισταμένη P, ἐσταμένη W(D), ἐπανησταμένη U, καθημάνη O; cfr. 4, 2. — ²⁴ καὶ add. QWV(O); cfr. 3. — ²⁵ ita PC Vat. 866, ὡς εἰπεῖν ἦν W, ἦν QUD. — ²⁶ ἦν add. C. — ²⁷ ὑπερίχειν add. P; ἦν vid. intercidisse aut post εἰπεῖν aut post ἐστολισμένη. — ²⁸ (κ. οἱ) ΣΔ, εἰ οὖν P. — ²⁹ εἴχαν P. — ³⁰ (καὶ πάντες-εἰς αὐτὴν) (Σ)Δ, προσκυνοῦντες καὶ θυσίαν αὐτῇ προσάγοντες P. — ³¹ (εἰς αὐτὴν) Q(W)V(O), om. A. — ³² (ἐπέτρ.-πρὸς α. lin. 11) ἐπέτρεπεν τοῖς Ἑλλησιν τοῦτον ἀποκτεῖναι λέγουσα αὐτῷ P; (ἐπέτρ.-ἐπιδρ.) (VA)O, ἐπέρρηψεν ἐπ. τ. ἀγ. Q, ἐπέτρεψεν ἐπάνω αὐτοῦ C(W). — ³³ (ἐπ. τ. ἀ. ἐπιδρ.) ἐπιδρ. τῷ ἀγίῳ V. — ³⁴ φιλίππου add. A. — ³⁵ (κ. ἔλ.) (Q)C, καὶ ἔλεγον Δ, λέγουσα W. — ³⁶ ita (Σ)Δ, om. P. — ³⁷ ita ΣΔ, πρινή P; cfr. 14, 18. — ³⁸ ita P(Σ), ἀπολέσωμεν Δ (Sisinn.). — ³⁹ (κ. ἦν) QVA, ἦν δὲ P. — ⁴⁰ ita ΣΔ, κηρύττων P. — ⁴¹ (κ. τ. π.) om. CAO. — ⁴² (κ. π.) QWΔ, ποιήσαντες τοὺν P. — ⁴³ ita PCO, προσευχὴν QWVA (Sisinn.); cfr. 3, 2. — ⁴⁴ ιερᾶς πόλεως QAO; cfr. 1, 10; 5, 7.

Β'. — ¹ καὶ add. PQ; cfr. 8, 6. — ² ita VD, δὲ add. WAO; (μετὰ-ἐκαθ.). ἐν ταύτῃ οὖν τῇ πόλει ἐτελείωθη δ ἄγιος φίλιππος· δ δὲ ιωάννης ἀπελθὼν ἐκάθισεν C (similia U); cfr. Mt. cap. 3 init. — ³ ita PQ(W), εὐτεβέστατοι Δ. — ⁴ ιωάννης καὶ φίλιππος add. A. — ⁵ ἐκαθέσθη δ ιωάννης (QW)VD; cfr. 16 C. — ⁶ χερέτοπα U, χαίρε τόπε (Q)A.

(1) καὶ ἦν κτλ. Minas eorum nihil moratus; sed sunt haec et quae sequuntur paulo laxius adjecta. — (2) καὶ ταύτην. Respicit ad 1, 8. — (3) Χαιρέτοπα. Cfr. disput. VI.

ἡ δωρεὰ καὶ τὰ θαύματα ἐμελλον ἀποδεικνῦσθαι⁷ τοῦ ἀγίου⁸ καὶ ἐνδόξου ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ⁹· καὶ ποιήσαντες εὐχὴν ἐσῆμαν τῷ λαῷ λέγοντες δτι¹⁰ ἐνταῦθα μέλλει κατέρχεσθαι ὁ μέγας ταξιάρχης καὶ ἀρχιστράτηγος¹¹ τῆς δυνάμεως κυρίου¹² (1) καὶ ποιεῖν παράδοξα⁵ θαύματα¹³· ἐξῆλθον οὖν οἱ ἀπόστολοι καὶ¹⁴ ἐπὶ τὰς ἑτέρας πόλεις διδάσκοντες· καὶ εὐθέως ἔβλυσεν¹⁵ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ὅδωρ⁽²⁾ ἐπιτελῶν¹⁶ λάματα.

Γ'. — μετὰ δὲ (3) τὴν κοίμησιν τῶν ἀγίων ἀποστόλων πάλιν οἱ Ἑλληνες ἔβρυχον¹ καὶ ἐμαίνοντο κατὰ τῶν χριστιανῶν. ἐτῶν² οὐν³ πολλῶν διελθόντων ἀπὸ τῆς εὐρέσεως⁸ τοῦ ἀγίου⁴ ὅδατος ἐκείνου⁵ ἐγένετο⁶ ἐξάκουστον⁷ εἰς⁸ πᾶσταν⁹ τὴν γῆν. οἱ¹⁰ γάρ καταφεύγοντες¹¹ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἔθεραπεύοντο¹² [οἴφ δή ποτε κατέχοντο νοσήματι¹³] (4)· καὶ πολλοὶ τῶν ἑλλήνων¹⁴ ἐρχόμενοι¹⁵ καὶ θεωροῦντες τὰς λάσεις¹⁶ ἐπίστευον εἰς τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἐβαπτίζοντο¹⁷. ἦν δέ τις¹⁸ ἀνὴρ (5) ἐν τῇ πόλει τῆς Λασοδικείας¹⁸ ἀσεβῆς¹⁹ καὶ εἰδωλοθύτης· οὗτος ἔσχεν²⁰ θυγατέρα μονογενῆ, καὶ αὕτη ἦν ἀλαλος ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῆς. δὲ πατήρ αὐτῆς πολλάκις ἡβουλήθη²¹ μετὰ καὶ ἄλλων [δμοφρόγυων αὐτοῦ²² ἀπελθεῖν²³] τοῦ²⁴ (6) καταστρέψαι τὸ διγιον ὅδωρ ἐκεῖνο, διότι πολλοὶ τῶν ἑλλήνων ἔκει προσέτρεχον²⁵ καὶ θεραπευόμενοι²⁶ [ἀπὸ τῶν

—⁷ hoc accentu P(VA ?), ἀποδεικνύεσθαι: C(D). —⁸ (ἀγ.-ἀρχ.) (Σ)VA, ταξιάρχου καὶ πρωτοστάτου τῶν ἐπουρανίων ἀγγελικῶν δυνάμεων P. —⁹ ita (Σ)AO, om. VP. —¹⁰ eras. vid. A. —¹¹ μιχαὴλ add. A; (ταξ. κ. ἀ.) (Σ)Δ, στρατιάρχης P. —¹² μιχαὴλ add. V. —¹³ ita ΓV, μυστήρια AO. —¹⁴ ita P(Σ)V, om. AO. —¹⁵ ἔβρυσεν A. —¹⁶ ita QUAO, ἐπιτελῶντι V, ἐπιτελοῦν PC.

Γ'. —¹ ita CWVA, ἐβάχχευον P(Q). —² (ἐτῶν-διελθ.) PQ, καὶ διήλθοσαν ἔτη πολλὰ VA. —³ ῥεύσεως A. —⁴ om. A. —⁵ ita P(Σ), om. VA; cfr. 5, 2; 4; καὶ add. VA(O). —⁶ δὲ add. Q. —⁷ ἀκουστὸν VO, δια τῶν ιάσεων add. P. —⁸ (ἐγ. ἔξ. εἰς) ἡκούσθη παρὰ A. —⁹ δῆλην V. —¹⁰ ὃς cum ras. in illo s A, δσοι (sed seq. πρὸς ἡρχοντο) O. —¹¹ ἀσθενεῖς add. PO. —¹² ἔθεραπεύοντο (εύνοντο in ras. A) QΔ, τῆς θεραπείας ἀπίγλαυον P. —¹³ σώματι A; (οἴφ-νοσ.) (Δ), διὸ P, om. Q; cfr. Joan. 5, 4. —¹⁴ om. A. —¹⁵ ita QVO, ἐρχομένων A, παραγενόμενοι P. —¹⁶ (x. θ. τ. l.) ἀθεώρουν τ. l. καὶ A. —¹⁷ (ἐτῶν 9-ἐβαπτ.) om. (Σ). —¹⁸ (ῆν-Λαζοδ.) P(Σ), ἐν δὲ τῇ π. τ. λαοδ. ἦν τις ἀνήρ Δ. —¹⁹ ἀσεβίστατος AO. —²⁰ εἶχεν VD. —²¹ ita C(Q)VO, ἡβουλήθη A(W), ἡβουλεύσατο P; (πολλ. ἡβ.) ἡβ. πολλ. V. —²² (δμ. αὐτ.) αὐτ. δμ. V. —²³ (δμ. α. ἀπ.) Δ (Sisinn.), om. Γ. —²⁴ καὶ AO. —²⁵ (ἐκ. προσέτρ.) Γ, ἡρχοντο VA(O); cfr. 13. —²⁶ ita PCW, ἔθεραπεύοντο (Q)Δ; cfr. 13.

(1) Cfr. Jos. 5, 14. — (2) ὅδωρ. Cfr. disput. III et V. — (3) μετὰ δὲ. Cfr. 5, 3; 8, 13. — (4) Cfr. Joan. 5, 4 codices interpolati. — (5) ἦν δέ τις ἀνήρ. Cfr. disput. I. — (6) Cfr. Winer, Gramm. N. T. § 44, 4 p. 307 ed. VI; Ducae p. 320, 22 Bonn. εἰ βούλεται τοῦ εἶναι φίλος.

νόσων αύτῶν] ²⁷ ἐπίστευον ²⁸ εἰς ²⁹ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν ³⁰. μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ὡς ³¹ ἐν δράματι τῆς γυναικὸς ἐπίσταται ³² αὐτῷ ὁ ταξιάρχης ³³ [κυρίου] ³⁴ Μιχαὴλ [ὁ ἀρχιστράτηγος] ³⁵ καὶ λέγει αὐτῷ· ἀπελθε μετὰ τοῦ παιδός ³⁶ σου ἔνθα τὸ ἀγιον ὅδωρ πεφανέρωται· καὶ μὰ ³⁷ τὸ ὄνομά μου ³⁸, ἐάνυ πιστεύσῃς ³⁹, οὐ μὴ ἔξελθης ⁴⁰ λυπούμενος. ³ καὶ διναστὰς ὁ ἄνθρωπος ἐπορεύθη ⁴¹ μετὰ τοῦ παιδός ⁴². καὶ ἰδὼν ⁴³ τὸ χάρισμα τοῦ θεοῦ ἐπίστευσεν· καὶ ⁴⁴ λέγει τοῖς θεραπευομένοις· τίνα ἐπικαλεῖσθε ⁴⁵ ἐπιβάλλοντες ⁴⁶ τὸ ὅδωρ τοῦτο ἐπὶ τὰ σώματα ὑμῶν· οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· ἡμεῖς ⁴⁷ ἐπικαλούμεθα ⁴⁸ πατέρα ⁴⁹ οὐδὲν καὶ ἀγιον πνεῦμα ⁵⁰ καὶ Μιχαὴλ τὸν ἀρχιστράτηγον ⁵¹. τότε διατείνας τοὺς ⁴⁰ δρθαλμοὺς καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· ὁ πατὴρ ⁵² ὁ ⁵³ οὐδὲς καὶ τὸ ἀγιον πνεῦμα ⁵⁴, ὁ θεός, διὰ τῶν πρεσβειῶν ⁵⁵ Μιχαὴλ τοῦ ἀρχιστράτηγου ⁵⁶ βοήθει μοι τῷ ἀμαρτωλῷ. καὶ λαβὼν ⁵⁷ ὅδωρ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα τοῦ παιδός ⁵⁸ καὶ παραχρῆμα ἀνεβόησεν ἡ παῖς καὶ ἔκραξεν ⁵⁹ λέγουσα ⁶⁰· ὁ θεός τῶν χριστιανῶν ⁶¹ ἀληθῶς μεγάλη σου ¹⁵ ἡ δύναμις Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε ⁶². ἐβαπτίσθη δὲ ⁶³ αὐτὸς καὶ πᾶς ὁ οἶκος αὐτοῦ· καὶ φωδόμησεν ⁶⁴ ἔκει ⁶⁵ εὐκτήριον ⁶⁶ (1) μικρὸν εἰς

— ²⁷ (ἀ. τ. ν. α.) VA, om. ΓΟΔ, καὶ add. Δ. — ²⁸ ἐπέστρεφον (Σ). — ²⁹ ita PAOD, ἐπὶ ΣΥ; cfr. 3, 14: scr. ἐπέστρεφον ἐπὶ ? — ³⁰ (ἡμ. Ἡ. Χρ.) CUAOD, om. PQWV; cfr. 3, 14. — ³¹ ὡς ΣΑΟΔ, om. PCV. — ³² ita V, ἐφίσταται ΑΟ, παρίσταται Κ, παριστήκη P(ΣΔ). — ³³ ita QΔ, ταξιάρχος P, ἀρχιστράτηγος ΣΔ. — ³⁴ ita V, κύριος Α, om. ΓΟ. — ³⁵ (ὁ ἀρχ.) V, om. ΓΑΟ; sed cfr. supra ΣΔ, et 17, 8. — ³⁶ (τοῦ π.) VA, τοῦ παιδὸς PQWOD, τοῦ παιδὸς U, τῆς παιδὸς C (τῆς παιδὸς σου Sisinn.); cfr. 6. — ³⁷ ita ΣΥΟ, μετὰ Α; cfr. 18, 4. — ³⁸ (τὸ δν. μου) QCD, τὸ δν. τὸ ἐμὸν UV, τὸ ἐμὸν δν. ΑΟ. — ³⁹ (μὰ-πιστ.) ἐάν πιστεύσῃς εὐλογητὸν τὸ δνομα κυρίου P. — ⁴⁰ ἀπελθῆς WA; cfr. 18, 5. — ⁴¹ ita Γ, προσῆλθεν V, ἤλθεν ΑΟ. — ⁴² (τοῦ π.) Α, τῆς π. P, τοῦ παιδὸς QUV, τῆς θυγατρὸς CWO, αὐτοῦ add. WO; cfr. 4. — ⁴³ (χ. ίδ.) ΣΔ, ίδὼν δὲ P. — ⁴⁴ (χάρ.-κατ) ἀγίον ὅδωρ V. — ⁴⁵ διεῖδιν add. V. — ⁴⁶ βάλλοντες VQ. — ⁴⁷ διμεῖς P. — ⁴⁸ om. C. — ⁴⁹ ita ΡΣΔ, καὶ add. ΥΔ; cfr. 11; 8, 10; 18, 3. — ⁵⁰ (ἐπιν. -πνεῦμα) QUVOD, (πατέρα-πν. ἐπικ.) PA. — ⁵¹ (τ. ἀρ.) QCD, τοῦ ἀρχιστράτηγου P, αὐτοῦ add. V. — ⁵² ita QD, καὶ add. ΣΔ. — ⁵³ om. P; cfr. 9. — ⁵⁴ (τὸ δ. πν.) τὸ πν. τὸ ἄγ. Α. — ⁵⁵ (τῶν πρεσβ.). CWA, πρεσβειῶν (om. τῶν) QUVOD, τῆς πρεσβίτας P; cfr. 8, 11; 13, 12. — ⁵⁶ (Μ. τ. ἀρχ.) QCD, τ. ἀ. μιχ. PWUD. — ⁵⁷ βαλὼν P(U). — ⁵⁸ (τ. π.) ΣVAD, τῆς παιδὸς PWO: scr. τοῦ παιδὸς (?); cfr. 4; 6. — ⁵⁹ (καὶ ἔκρ.) ΣΔ, om. P. — ⁶⁰ δόξα σοι add. W, μέγας add. O. — ⁶¹ βοήθει μοι add. VD (cfr. 13), θεὸς Ιταχρὸς καὶ εὔσπλαγχνος add. P, Ιταχρὸς add. Q: *intercidit aliquid* (cfr. etiam Sisinn. et Mt. cap. 4), sed fortasse post δύναμις (cfr. 15, 13). — ⁶² κυρίου add. A. — ⁶³ ita ΣΔ, οὖν P. — ⁶⁴ ita (Σ)Δ, οἶκοδομήσας P fort. recte; cfr. 5, 6 οἶκοδ. — ⁶⁵ ita QUAO, om. CV; (ἐκ. εὐ.) εὐ. οἶκον ἔκειται P. — ⁶⁶ οἶκον add. O.

(1) εὐκτήριον. Cfr. *disput.* IV et VI.

δνομα ⁶⁷ Μιχαὴλ τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ ἐσκέπασεν ⁶⁸ τὸ ἅγιον ὅδωρ ἔκενο ⁶⁹· καὶ ⁷⁰ οὕτως ἀνεγάρησεν μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ διξάζων τὸν θεόν ⁷¹. οἱ δὲ Ἑλληνες ἔβρυχον κατὰ τῶν χριστιανῶν καὶ ⁷² τοῦ ἀγίου ὅδατος ἔκειγουν ⁷³, τοῦ καταστρέψαι αὐτὸν καὶ ἀφανίσαι ἀπὸ τῆς γῆς ⁷⁴ ἔκεινης ⁷⁵.

Δ'. — καὶ μετὰ ¹ ἐνενηκοστὸν ἔτος ἀφ'οῦ τὸ εὐκτήριον οἰκοδομήθη ² ἐπάνω τοῦ ὅδατος εἰσῆλθεν (1) παιδίον ἀπὸ Ἱεραπόλεως ³ ὡς ἐτῶν δέκα ⁴, δύναματι Ἀρχιππος ⁵, γένους ⁶ πιστῶν ⁷ καὶ ⁸ χριστιανῶν ⁹ [υἱός] ¹⁰, καὶ ἐκαθέσθη οὗτος προσμονάριος (2) πρῶτος ¹¹. ἦν δὲ ὁ βίος αὐτοῦ 10 τοιοῦτος · ζήσας ¹² (3) ἔτη ἐβδομήκοντα, ἀφ'οῦ δὲ ἤρξατο δουλεύειν τὸ εὐκτήριον ¹³ τοῦ θεοῦ ἔζησεν ἔτη ἑξήκοντα ¹⁴, ἀρτου μὴ γευσάμενος μῆτε πρέστας ¹⁵ μῆτε οἶνου μῆτε ¹⁶ λουσάμενος · ἡ γάρ τροφὴ αὐτοῦ ¹⁷ ἦν [τοιαῦτη] ¹⁸ · βοτάνας ἀγρίας ἔψων ἥσθιεν χωρὶς ἀλατος · καὶ τοῦτο δι μακάριος ¹⁹ ἐποίει μίαν (4) τὴν ἐβδομάδα ²⁰ · τὴν δὲ τιμίαν αὐτοῦ 15 ψυχὴν ἐδρόστζεν ²¹ τῇ ἡμέρᾳ ²² ἐκ ²³ τρίτου ²⁴ (5) ὅδατος ὄγκιας ²⁵ τρεῖς ²⁶ · καὶ τοῦτο ἐποίει διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀνάψυξιν.

— ⁶⁷ (εἰς δν.) ΣΔ, δύναματι P. — ⁶⁸ ita CUΔ, σκεπάσας PW fort. recte; cfr. 4, 17 ϕωδ. — ⁶⁹ ita C(U)VD, om. PWAO; cfr. 3, 10; 18; 5, 4. — ⁷⁰ om. PW. —

⁷¹ (μετά-θ.) ενδογῶν τ. θ. μετά τ. ἀετοῦ θυγατρὸς V (Sisinni.). — ⁷² κατὰ add. ΣΔ.

— ⁷³ om. AO; cfr. 2. — ⁷⁴ (ἀφ. ήτ. τ. γ.) PQW(O), ἀτ. τ. γ. ἀφ. VA. — ⁷⁵ om. V.

Δ'. — ¹ τὸ add. WVO. — ² ita PQWAOD, ϕωδομήθη VC(U). — ³ ιερᾶς πόλεως QCO; cfr. 2, 15. — ⁴ διπάρχων add. VA. — ⁵ ἀρχίππας QO. — ⁶ ita PΣO, γένος UVA, ὧν add. Δ, διπάρχων add. C. — ⁷ ita ΣV, πιστὸν A, πιστοῦ P, om. QO.

— ⁸ om. VO. — ⁹ χριστιανὸν A. — ¹⁰ ita ΣΠ(D), om. Δ. — ¹¹ εἰς τὸ εὐκτήριον add. ΣΔ. — ¹² (τ. ζ.) ita Q(CD)Δ, οὕτως ζ. U, οὕτως διπας δ χρόνος τῆς ζωῆς αὐτοῦ P; cfr. 13. — ¹³ (τὸ ε.) PQU, εἰς τὸ ε. C, ἐν τῷ εὐκτηρίῳ VA, τῷ εὐκτηρίῳ O. — ¹⁴ ἐβδομήκοντα A. — ¹⁵ ita CUΔ, κρεῶν PW. — ¹⁶ μὴν add. PQ; cfr. 12, 1, adnot. — ¹⁷ ita ΣΔ, τοῦ μακαρίου PU. — ¹⁸ ita QV, αὕτη P, om. AU(CD); cfr. 10. — ¹⁹ (δ. μαχ.) VOD, δ μακαριώτατος P, om. QUA. — ²⁰ εβδομάδα P(U). — ²¹ ἐδρόστζεν P. — ²² (τῇ ἡμ.) PQ, τὴν ἡμέραν Δ. — ²³ om. PO. — ²⁴ τρίτου A, τρίτον PO. — ²⁵ οὐγκίας C. — ²⁶ (Յ. ὄγκ. τρ.) (Σ)VA(O), προσδεχόμενος ὄγκ. τρ. Յ. P.

(1) εἰσῆλθεν κτλ. Cfr. disput. IV. — (2) προσμονάριος. Cfr. disput. IV. — (3) ζήσας. Post ἐβδομήκοντα positurus erat haec fere: ἀρτου οὐκ ἐγένετο κτλ., cfr. Pallad. Hist. Laus. 106 p. 1211 B ζήσας γάρ εἴκοσι καὶ πάντες ἔτη τὰ σάββατα καὶ τάς κυριακὰς μετελάμβανε μόνον. Adjecta autem ad illa ζήσας κτλ. parenthesis ἀφ' οὐ κτλ. jam reliqua dedit ἀνακολούθως participia cum verbo ἔζησεν conjungens. — (4) μίαν. διπας Sisinnius § 8; cfr. Vita Nili jun. 3, 16, Migne, P. G., tom. CXX p. 45 A ἡ δὲ ζώνη αὐτοῦ ἦν σχοινίον μὴ λυσμένον εἰ μὴ μίαν τοῦ χρόνου, semel intra annum. — (5) ἐκ τρίτου. Cfr. Palladii Hist. Laus. 26 p. 1075 A καλεῖ αὐτὸν λέγων Εὐλόγιε Εὐλόγιε Εὐλόγιε, ἐκ τρίτου τοῦτο εἰρηκώς.

τὸ δὲ ἔνδυμα αὐτοῦ εἶχεν (1) σάκκους δύο ἀγρίους ²⁷· καὶ τὸν μὲν ἔνα σάκκον ἔνδεδυμένος ²⁸ ἦν ὁ μακάριος καὶ οὐκ ἔξινεγκεν ²⁹ αὐτὸν ἀπὸ ³⁰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ἔως ἣν ³¹ ὁ χρόνος (2) [αὐτοῦ] ³² ἐτελειώθη ³³, καὶ οὕτως ³⁴ πάλιν τὸν ἔτερον (3) σάκκον ³⁵ περιεβάλετο ³⁶. ἡ δὲ κοίτη αὐτοῦ ἦν ἐστρωμένη ³⁷ λίθους δέες, καὶ ἐπάνω τῶν λίθων κιλίκιον ³⁸ διὰ (4) τὸ μὴ δρᾶσθαι τοὺς λίθους ὑπὸ τῶν εἰσερχομέγων ³⁹. τῇ δὲ τιμίᾳ αὐτοῦ κεφαλῇ ὑπέκειτο ⁴⁰ σάκκος μεμεστωμένος ⁴¹ ἀκάνθας ⁴². ἐν τούτοις ⁴³ ἐπανεπαύετο ὁ μακάριος ⁴⁴ ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ καθεύδειν αὐτὸν, καὶ [πάλιν] ⁴⁵ καθ' ἔκάστην γύκτα ἐπάνω τῶν λίθων καὶ τῶν ^{46*} ἀκανθῶν ἐπικείμενος ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ οὕτως ἔξετελει τὸν τῆς ἀγρυπνίας ⁴⁶ πικρότα- 10 τον ⁴⁷ ὅπιον, οὐδέποτε ⁴⁸ γάρ ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ ⁴⁹ ἔτυχεν ⁵⁰ ἀνέσεως, γυμνάζων αὐτοῦ τὸ σῶμα, τὴν δὲ Φυχὴν ⁵¹ ἀσπιλὸν διαφυλάττων ἐκ τῆς τοῦ ἀλλοτρίου (5) παγίδος [διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἀρχιστρατήγου ⁵² Μιχαὴλ]⁵³. τὴν γάρ στενὴν καὶ τεθλιμμένην δόδυν (6) βαδίζων ἔλεγεν· μὴ ποιήσῃς ⁵⁴ κύριε ἐμοὶ ⁵⁵ τῷ ἀμαρτωλῷ ⁵⁶ χαρῆναι ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης. ¹⁵

— ²⁷ (σ. δ. ἀγρ.) P(QUD), δύο σ. τριγίνους Δ (Sisinn.). — ²⁸ ἔδεδυμένος V. — ²⁹ ita P(D), ἔκεδυτο ΔCU. — ³⁰ ἐκ A. — ³¹ ita PD, οὖ Δ. — ³² ita VA, om. PD. — ³³ ἐτελειότο A(O). — ³⁴ οὕτω P. — ³⁵ (τ. ἔτ. σ.) τὸ ἔτ. σακκίον V. — ³⁶ ita VA(D), περιεβάλετο PCU. — ³⁷ ἐστρωμένη P(U). — ³⁸ κιλίκην A. — ³⁹ ita(Σ)Δ, συνερχομένων P, ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ add. Δ, ἐνθάδε add. P, πρὸς αὐτὸν add. C. — ⁴⁰ (τῇ-ὑπέκειτο) P(ΣΔ Sisinn.), ἐν δὲ τῷ προσκεφαλαῖῳ αὐτοῦ ἔκειτο Δ. — ⁴¹ μεμεστωμένων P. — ⁴² ita QUVD, ἀκάνθας AO, ἀκανθῶν PC. — ⁴³ γάρ add. P, οὖν add. O. — ⁴⁴ (ἐπ. δ. μ.) CU(D), ὁ μαχ. ἐπ. P, ἐπ. δ ὅσιος VA(O). — ⁴⁵ ita VA, om. PCD. — ^{46*} ita P, om. VA. — ⁴⁶ ita PUD Sisinn., αὐτύνας QV; cfr. 7, 11. — ⁴⁷ ita QUV Sisinn., ἐπόδυνον P. — ⁴⁸ οὐδέπω VD. — ⁴⁹ οὗτος add. P; cfr. 10; (οὕτως, lin. 10-θεοῦ) om. AO. — ⁵⁰ ἐτόγχανεν CAD. — ⁵¹ αὐτοῦ add. UAO; (ἐδρόσιεν, 5, 15-ψυχὴν) om. W. — ⁵² (διὰ-ἀρχ.) Δ, om. Γ; διὰ τῶν πρ. scribendum erat; cfr. 4, 12; 8, 11; 13, 12. — ⁵³ om. ΓΑ, τοῦ ἀρχαγγέλου add. V. — ⁵⁴ ποιήσεις UVÖ; (μὴ π.-ποιήσω 7, 21), om. W. — ⁵⁵ (χ. ἔτ.) ita ΡΣ, κύριε ἐμὲ VD, με κύριε AO. — ⁵⁶ (τῷ ἀ.) ΡΣ, τὸν ἀμαρτωλὸν ΔD.

(1) εἶχεν. Vestimentum ejus erat ut haberet duos saccos et q. s.; parataxis, cfr. 13, 8. — (2) ὁ χρόνος. Annum intellegunt Metaphrasta cap. 5 et qui scripsit codicem C: οὐκ ἔκεδυτο αὐτὸν ἔως τοῦ ἐνιαυτοῦ· μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν ἔξεβαλλεν αὐτὸν. Cfr. etiam scriptor Vitae Nili junioris 3, 16, Migne, P. G., tom. CXX, p. 45 A: ἦν δὲ καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν αἰγίων σάκκος, εἰς ἐνὶ ἐνιαυτῷ καὶ ἐτέρῳ ἀλλοῖς. Nilus vixisse fertur saeculo XI. Alter Sisinnius § 8: σάκκος τριχίως δηνπερ ἀμπελόμενος οὐκ ἀπετίθετο μέχρις οὐ περὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ διερρή. Cfr. 4 τὸν ἔτερον. — (3) τὸν ἔτερον. Quaeri potest utrum sit prior resartus an novus in ejus locum comparatus; illud scriptor videtur voluisse. — (4) διὰ κτλ.: χάριν τοῦ μὴ τούτους δρᾶσθαι, Sisinnius § 8. — (5) τοῦ ἀλλοτρίου, h. e. τοῦ διαβολοῦ, cfr. Constit. apost. 1, 7; 8, 6. — (6) Cfr. Matth. 7, 14.

μὴ εἰσελθέτωσαν ⁵⁷ τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου τούτου ἐνώπιον [μου τοῦ ταπεινοῦ ή ἔμπροσθεν] ⁵⁸ τῶν δρθαλμῶν μου ⁵⁹. μὴ γένοιτο μοι κύριε μήτε μίαν ἡμέραν ⁶⁰ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀγαθῆ ⁶¹, μήτε μετεωρισθῶσιν οἱ δρθαλμοὶ μου τῆς ματαιότητος ⁶² τοῦ αἰῶνος τούτου ἀλλ' ἔμπλησον ⁶³ κύριε τοὺς δρθαλμούς μου δακρύων πνευματικῶν ⁶⁴, καὶ τὴν καρδίαν μου φύτισον εἰς ἐπίγνωσιν τῶν σῶν ἐντολῶν, καὶ δώρησαί μοι δωρεὰν θην ⁶⁵ ἐδωρήσω τοῖς ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστήσασιν ⁶⁶. τί γάρ μοι ὑπάρχει τὸ πηλινὸν σῶμα; [εἰ μὴ] ⁶⁷ βρόβιορός τις ⁶⁸ δυσωδίας, καὶ τὸ καλλώπισμα ⁶⁹ τοῦτο ⁷⁰ γύμνωσίς ἔστιν τῆς ἀφθάρτου ⁷¹ ψυχῆς ⁷². ἔστιν ⁷³ δὲ ⁷⁴ τὸ 10 τῆς ψυχῆς ἔνδυμα πίστις δρθὶ πρὸς θεόν ⁷⁵, γύμνωσις καὶ ⁷⁶ ἀμέλεια σαρκός, πείνα καὶ δίψα καὶ ἀσκησις ἀγγελική (1), ἕηροκοιτία καὶ ἀγρυπνία, προσευχὴ καὶ δάκρυα, στεναγμοὶ καὶ μετάνοιαι ⁷⁶ (2), ἡσυχία ⁷⁷ καὶ ἐλεημοσύναι, καὶ πάντα τὰ ἀρεστὰ τοῦ θεοῦ. ἐν ⁷⁸ τούτοις γάρ τοῖς καλλωπίσμασιν εὐφραίνεται ἡ ψυχὴ. τί γάρ ἐπιζητεῖ ⁷⁹ ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ 15 σώματος ⁸⁰; οὐδὲν ⁸¹ εἰ μὴ μόνον ⁸² πᾶσαν δικαιοσύνην καὶ εὐλάβειαν. τὸ δὲ ⁸³ σῶμα ταῦτα ἐπιζητεῖ ⁸⁴. τὴν παμφάγον γαστριμαργίαν καὶ ἀσωτίαν, φιλαργυρίαν ⁸⁵ καὶ πᾶσαν ἀκαθαρσίαν, φαντασίας καὶ πονηρίας ⁸⁶, ἐπιθυμίας κακάς ⁸⁷ καὶ πάντα τὰ μὴ ὄντα πρὸς θεόν ἀρεστά ⁸⁸. ἐν ταύταις ⁸⁹ ταῖς ἐπιθυμίαις χαίρει τὸ σῶμα καὶ [ἐν τούτοις] ⁹⁰ αἰχμαλω-20 τίζεται ἡ τάλαινα ⁹¹ ψυχὴ. ἔγὼ δὲ δ ἀμαρτωλὸς καὶ ταλαίπωρος τὸ ποιήσω; βοήθησόν μοι ⁹² κύριε δ θεός μου καὶ τῆξόν μου τὸ σῶμα ὡς

— ⁵⁷ ita PΣD, εἰσελθωσιν Δ. — ⁵⁸ (μου-ἔμπρ.) A(O), μου καὶ ἔμπροσθεν V, om. Pqd. — ⁵⁹ (μου) ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ V. — ⁶⁰ (μ. ἡμ.) (Σ)VO, μία ἡμέρα PAD. — ⁶¹ scr. γεγράθεντι; — ⁶² (τ. μ.) τῇ ματαιότητι UO Sisinn. — ⁶³ (δ. πν.) δάκρυα πνευματικά V. — ⁶⁴ (δωρεὰν ήν) δῶρα δ A, κύριε ὁς O. — ⁶⁵ (σ. εὐ.) εὐαρ. σοι A. — ⁶⁶ (εἰ μὴ) Δ, ἀλλ' ή D, ή Sisinn., om. PΣ; cfr. 15. — ⁶⁷ τῆς ΔD, πλήρης Q(C). — ⁶⁸ τοῦ σώματος add. AO. — ⁶⁹ τούτου O. — ⁷⁰ ita P(QC)O, ἀκαθάρτου V. — ⁷¹ (τοῦτο γύμν.-ψυχῆς) om. A. — ⁷² (ἔστιν-ἔνδυμα) τὸ δὲ καλλώπισμα τῆς ψυχῆς ἔστιν C(UD). — ⁷³ (ἢ δὲ) P, τοῦτο δὲ ἔστιν V, τοῦτο γάρ ἔστιν A(O). — ⁷⁴ del. πίστις δ. π. θ. ? — ⁷⁵ om. A. — ⁷⁶ ita PVD, μετάνοια ΣAO. — ⁷⁷ ita PV, ἡσυχία CUAO(D). — ⁷⁸ (ἐν-ψυχή, lin. 20) om. Ω, multa om. CUD. — ⁷⁹ ζητεῖ V. — ⁸⁰ (ἢ ψ. ἐκ τ. σ.) ἐκ τ. σ. ή ψ. A. — ⁸¹ ἀλλο add. A. — ⁸² om. AOD. — ⁸³ (τὸ δὲ) PCU, καὶ πάλιν τὸ ΔD. — ⁸⁴ ζητεῖ V. — ⁸⁵ καὶ ἀπλησίαν add. AO. — ⁸⁶ (καὶ πον.) δὲ πον. καὶ A. — ⁸⁷ ita Δ, ἀκρατεῖς P. — ⁸⁸ (πρ. θ. δ.) UA(OD), πρ. θ. εὐάρεστα V, πρὸς θεοῦ ἀρέσκων P; cfr. 13. — ⁸⁹ scr. ἐν τούτοις (om. τ. ἐπιθ.)? — ⁹⁰ (ἐν τ.) VAD, om. PO. — ⁹¹ om. AOD. — ⁹² ita ΣΔ, με P.

(1) ἀσκησις ἀγγελική. Cfr. 8, 7; Palladii Ep. ad Lausum exir. p. 1009 Migne: τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν εξήσκησαν. — (2) μετάνοια. Vita Nili jun. 3, 19 p. 48 B Migne ἐν πλήθει δακρύων καὶ μετανοῶν. Etiam genuum flexiones vulgo dicuntur μετάνοια, cfr. Sophocles, Greek lexicon, s. v.

τὸν κόκκον τοῦ ⁹⁸ σινάπεως, τὴν δὲ καρδίαν μου σύντριψον καὶ ταπείνωσον δπως ⁹⁴ μὴ ἔξουδενωθῶ ⁹⁵ παρὰ σοῦ. ἐγὼ γὰρ κύριε [δὲ θεός] ⁹⁶ μου τὸ πρωτὶ ⁹⁷ ὥσει ⁹⁸ χλόγη ἥνθησα (1), ἐσπέρας δὲ ἀποπίπτω καὶ παρέρχομαι ⁹⁹. ἀλλ’ δμως οὐ μὴ παύσωμαι ¹⁰⁰ ἔως ἂν νεκρώσω μου τὰ μέλη ¹⁰¹ ἀπὸ πάσης ¹⁰² ἐπιθυμίας [κακῆς] ¹⁰³.

Ε'. — ταῦτα ¹ ἦν μελετῶν δοῦλος τοῦ θεοῦ Ἀρχιππος ², καὶ τὴν ἀγγελικὴν ἀσκησιν ἔκτελῶν καθ’ ἐκάστην ἡμέραν ἐδόξαζε ³ τὸν θεὸν τὸν χορηγοῦντα αὐτῷ τὴν τοιαύτην ⁴ ὑπομονὴν. τὰ δὲ πλήθη τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν ἐλλήνων προσέτρεχον ἐν τῷ τόπῳ ⁵ ἐκείνῳ. καὶ οἵτινες ⁶ μετὰ φόβου καὶ πίστεως δμολογοῦντες ⁷ τριάδα καὶ λέγοντες ⁸ δὲ πατήρ ¹⁰ διὸς ⁹ καὶ τὸ δῖγον πνεῦμα, δὲ θεός ¹⁰, διὰ τῶν πρεσβειῶν ¹¹ Μιχαὴλ τοῦ ἀρχιστρατήγου ἐλέησον ἡμᾶς· καὶ τοῦτο λέγοντες ἐπέβαλον ¹² τὸ δῖγον ὅδωρ ¹³ ἐπὶ τὰς νόσους αὐτῶν ¹⁴ καὶ ἐθεραπεύοντο. οἱ δὲ ἀπίστοι καὶ τῆς ἀληθείας ἔχθροι ¹⁵ οὐκ ἥθελον θεωρεῖν τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ καὶ καθ’ ἐκάστην ὥραν ¹⁶ ἔβρυχον ὡς λέοντες τοῦ καταστρέψαι τὸ δῖγον ὅδωρ ¹⁵ ἐκεῖνο ἀμα ¹⁷ καὶ τὸν δοῦλον ¹⁸ τοῦ θεοῦ ἀποκτεῖναι. καὶ πολλάκις ἐρχόμενοι ¹⁹ οἱ ἀσεβεῖς ἐμάστιζον αὐτόν, ἀλλοι δὲ ἡρπαζον τοὺς σταυροὺς ἀπὸ ²⁰ τοῦ εὐκτηρίου ²¹ καὶ συνέτριψον ²² ἐπάνω τῆς κεφαλῆς ²³ τοῦ δούσου ²⁴. ἀλλοι δὲ τῶν ²⁵ τριχῶν αὐτοῦ ²⁶ λαμβάνοντες ²⁷ ἔσυρον [αὐτὸν] ²⁸ ἔξω· ἀλλοι δὲ τὰς παριὰς ²⁹ τοῦ πώγωνος αὐτοῦ ἐκτίλλοντες ³⁰ ἔρριπτον ²⁰

— ⁹⁸ τῆς VO. — ⁹⁴ δὲ add. V. — ⁹⁵ ita CUVAD Sisinn., ἔξουθενθῶ P, ἔξουδενθῶ O; cfr. 9, 7; 11, 16. — ⁹⁶ (δὲ θ.) PQ, om. UΔ. — ⁹⁷ (τὸ πρ.) τῷ πρωτῷ O; (τ. π. ὠ.) τῷ πρωτῷ σὴ Α. — ⁹⁸ ὡς ἡ WUV. — ⁹⁹ ita ΣΔ Sisinn., ξηρανόμων P; cfr. Jac. 1, 10. — ¹⁰⁰ παύσωμαι PO(VA?); cfr. 4, 5; 13, 10; 18, 5. — ¹⁰¹ (τὰ μ.) τὸ σῶμα V(O). — ¹⁰² om. A. — ¹⁰³ ita Δ, τῆς σαρκὸς QC, πονηράς U, om. P; cfr. 7, 18.

Ε'. — ¹ δὲ add. WUΔ; cfr. 2, 16. — ² ἀρχιππας O. — ³ ἐδόξαζεν O, ἐδόξαζον P. — ⁴ (τ. τοι.) PCOD, τοιαύτην Σ, ταύτην τὴν V, τὴν Α Sisinn. — ⁵ ita QΔ, φόβω P. — ⁶ (καὶ οἵτινες-τριάδα) om. A; (καὶ οἵτινες) (Σ)VOD, om. P. — ⁷ δμολόγουν τὴν (om. καὶ) C(UO): *aliquid intercidisse aut anacoluthon statuendum esse credibilius est*; cfr. 18, 2, et 3, 11; τὴν add. V. — ⁸ Ἐλεγον AD. — ⁹ (δὲ οὐ.) PQWD, καὶ δὲ οὐ. VA; cfr. 4, 9. — ¹⁰ (δὲ θ.) (ΣΟ)D, ἡ μία θεότης καὶ ἀδίος PQ; cfr. 4, 12. — ¹¹ (δ. τ. πρ.) ΣVA(DO), ταῖς πρεσβείαις PQ; cfr. 4, 12, adnot. — ¹² ἐπέβαλλον (Σ)OD; cfr. 11, 4. — ¹³ (τὸ δὲ οὐ) om. V. — ¹⁴ τὸ δῖγον ὅδωρ add. V. — ¹⁵ (τ. ἀλλ. ἔχθρ.) ἔχθρ. τ. ἀλ. AO. — ¹⁶ ἡμέραν Σ, (τὲ καὶ ὥραν add. W). — ¹⁷ ita (Σ)V(D), om. PQA. — ¹⁸ ita ΣΔ, δῖγον P. — ¹⁹ εἰσερχόμενοι VO. — ²⁰ ita WWD, ἐκ PAO. — ²¹ (τ. εὐ.) τὸ εὐκτηρίον Α; cfr. 16, 13; 15. — ²² αὐτοὺς add. AO. — ²³ (ἐπ. τ. χ.) εἰς τὴν κεφαλὴν V. — ²⁴ (τ. δοσ.) PV, αὐτοῦ ΣΑΟD. — ²⁵ τῶν PQWD, ἀπὸ τῶν V, ἐκ τῶν AO. — ²⁶ τοῦ δούσου AO. — ²⁷ (λαμβ.) τῆς κεφαλῆς V, om. O. — ²⁸ ita Δ, om. PW(D). — ²⁹ (τ. π.) Α, τῆς παρειας V, τὴν γεννάδα P, τὰς πολιὰς *probabilis conjectura* ΣΟD (παρ[ε]ιας *certe corruptum est*); καὶ add. V. — ³⁰ ξιλλον καὶ O, om. A.

(1) Cfr. Jas. 40, 6; Jac. 1, 10; 11.

ἐπὶ τὴν γῆν³¹. οἱ δὲ³² ἐπέτρεχον³³ ἐπὶ³⁴ τὸ ἀγιον ὅδωρ τοῦ καταστρέψαι αὐτό, [καὶ]³⁵ εὐθέως αἱ χεῖρες αὐτῶν ἐκρατοῦντο.³⁶ ἄλλοι δὲ προτερχόμενοι ἔβλεπον φλόγα πυρὸς ἐξερχομένην³⁷ ἀπὸ τοῦ ὅδατος ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν· καὶ οὕτως ἀπεστρέφοντο³⁸ οἱ ἀσεβεῖς³⁹ κατησχυμένοι⁴⁰. ἄλλοι δὲ πρὸς ἑαυτοὺς ἐλεγον· ἔαν τοῦτο τὸ ὅδωρ⁴¹ οὐ καταστρέψωμεν καὶ τὸν κασουδάριον⁴² (1) τοῦτον οὐκ⁴³ ἀποκτείνωμεν, πάντες οἱ θεοὶ ἡμῶν ἐξουδενωθήσονται⁴⁴ ὑπὸ τῶν θεραπευομένων ἐνταῦθα⁴⁵. καὶ ἡσαν λοιπὸν βασανίζοντες τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ καθ' ἐκάστην ἡμέραν, καὶ⁴⁶ ἀμετρα δεινὰ ἔσχεν⁴⁷ διὰ μακάριος⁴⁸ ὑπὸ τῶν εἰδωλοθυτῶν⁴⁹ ἐλλήνων⁵⁰, καὶ ταῦτα⁵¹ ὑπομένων⁵² ἐδόξαζεν τὸν θεὸν ἀπαύστως⁵³ ἡμέρας καὶ νυκτός⁵⁴.

Γ'.—καὶ ἦν¹ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ποταμὸς καταβαίνων² ἐξ ἀριστερῶν δύναμι τοῦ Χρύσης³ (2). οὗτος περιεπάτει⁴ ἐγγίζων τὸ θυσιαστήριον⁵ (3) τοῦ θεοῦ ἐξ ἀρχῆς κόσμου. καὶ πολλάκις ἀβουλήθησαν⁶ οἱ ἔχθροι τῆς ἀληθείας τοῦ⁽⁴⁾ μῆτραι τὸν ποταμὸν μετὰ τοῦ ἀγιάσματος (5) [ἐκείνου]⁷

—³¹ (Ἐρ. ἐπ. τ. γ.) ἐπ. τ. γ. ἐρ. V. —³² οἱ δὲ PAOD, ἄλλοι δὲ CUV, καὶ ἄλλοι Q. —³³ ita (Σ)VD, ἐπιτρέχοντες PW, ἐπηγόρμενοι O, om. A. —³⁴ ita ΣΔΔ, εἰς P. —³⁵ ita Σα, om. PW. —³⁶ (καὶ-ἐκρατ.) Γ, om. Δ (add. a) Sisinn.; cfr. Mt. cap. 8. —³⁷ ita ΣΔΔ, ἐξιοῦσαν P Sisinn. —³⁸ ἀπέστρεφον V. —³⁹ περιδεεῖς add. P (ἔχφρονες καὶ περιδεεῖς ὑπενθύσουν Sisinn.). —⁴⁰ κατασχυμένοι O, κατασχυνόμενοι A. —⁴¹ (τοῦτο τ. ὅδ.) τὸ ὅδ. τοῦτο ΑΟΔ. —⁴² κανουδάριον ΑΑΟ: scr. κασουλάριον⁸ —⁴³ ita PCWAO, om. (QU)VD. —⁴⁴ ἐξουθενωθήσονται P; cfr. 8, 2. —⁴⁵ (ὑπὸ-ἐντ.) om. V. —⁴⁶ (καὶ-εἰλ.) om. ΣΟΔ. —⁴⁷ (καὶ-ἔσχεν) VA, καὶ πολλὰ κριτήρια εἰλέν W, πολλὰς οὖν αἰκίας ὑποστάς P (cfr. 10): scr. ἔπασχεν⁹ —⁴⁸ ἀρχιππος add. V. —⁴⁹ ita WVA, εἰδωλολατῶν P; cfr. 3, 15; 11, 4; 13, 4. —⁵⁰ ita WVA, om. P. —⁵¹ ita ΣΔ, ταῦτας P. —⁵² ita ΣΔ, γενναίως ὑποφέρων P. —⁵³ ita ΡΟ, om. ΣVA, cfr. 14, 8. —⁵⁴ (ἡμ. χ. ν.) (W)VO, νύκτα καὶ ἡμέρα P, om. ΣΑ.

Γ'. —¹ (χ. ἡν.) ΣVA, ἦν δὲ PD. —² ita ΣΔ, κατερχόμενος P. —³ ita V Sisinn., χρύσις P, χρύσος (Σ)ΑΟΔ Metaphr., χρύσιος W, γρφ καὶ κρυ (id est κρύσος) in marg. q. —⁴ ita ΣΔΔ, περιπατεῖ PW. —⁵ (τὸ θυσ.) UVA(D), τῶ (τὸ W) θυσιαστήριο ΡQ(W)Ο, τοῦ θυσιαστῆρος C; cfr. 10, 6. —⁶ ita ΣΔ, ἀβουλεύσαντο P; cfr. 3, 17. —⁷ ita VA, τοῦ θεοῦ O, om. Γ.

(1) κασουδάριον, casularium puto, id est casula vel casubla (cfr. casulula, Venant. Vit. Med. 2 (5) p. 68, 10 Krusch, casubla, Greg. Tur. Vit. patr. 8, 5 p. 696, 1; 8; κασουδάριον Procop. tom. I, p. 521, 22 Bonn.) indutum; post casulari, gallice *chasubliers*, dicti sunt qui casublas faciebant. — (2) Χρύσης. Cfr. disput. VI. — (3) θυσιαστήριον proprie est altare aut ea pars templi in qua altare positum est, cfr. Suiceri Thesaur. eccl.; hoc loco et 10, 3 et 12, 5 videatur idem esse atque εὐκτήριον. Cfr. Sisinnius § 11; 15; ubi recte in adnotatione vertitur *oratorium*; fluvius autem ab origine mundi non oratorio sed ei loco appropinquabat in quo illud aedificatum est; cfr. 10, 6. — (4) τοῦ. Cfr. 3, 18 cum adnot. — (5) μ. τ. ἀγιάσματος, cum fonte salutari de quo 3, 6.

καὶ οὐκ ἴσχυσαν ⁸, ἀλλὰ δοκιμάσαντες ἀπέφυγεν ⁹ τὸῦ ὅδωρ τοῦ ποταμοῦ ἀπὸ τοῦ ἀγιάσματος ¹⁰ καὶ ¹¹ ἔχωρίσθη εἰς δύο, τὸ δὲ χωρισθὲν ὅδωρ τοῦ ποταμοῦ ¹² ἀνέκαμψεν εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ θυσιαστηρίου· καὶ οὕτως (1) πορεύεται ¹³ ἔως τῆς ἡμέρας ταύτης.

Z'. — ἐν δὲ τοῖς χρόνοις ἔκεινοις ἔτεροι δύο ποταμοὶ (2) κατήρχοντὸ διπόλιον ἀγιάσματος ἔγγιζοντες τὸν ἀγίον τόπον ἔκεινον ¹ ὡς ἀπὸ μιλίων τριῶν· [ῶν] ² δὲ μὲν εἰς ἔκανταν ³ ὄνοματι ⁴ Λυκόκαπρος, καὶ δὲ ⁵ ἔτερος ⁶ ὄνοματι ⁷ Κοῦφος· οὕτοι ἐσμίγοντο ⁸ εἰς κεφαλὴν (3) τοῦ ὅρους τοῦ μεγάλου ⁹ καὶ ἀνακάμπτοντες εἰς τὰ δεξιὰ ¹⁰ περιεπάτουν ἐπὶ ¹¹ τὰ μέρη ¹² Λυκίας ¹³. δὲ ἔξι ἀρχῆς ¹⁴ διάβολος, δὲ ¹⁵ ἐπικατάρατος, δὲ πονηρὰ ¹⁶ ¹⁰ ἐμφυτεύων εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων ¹⁷, δὲ τῶν κακῶν βοηθὸς καὶ συνήγορος, δὲ τοῦ θεοῦ ἀρνητὴς καὶ τῶν ἀγγέλων μισητὴς ¹⁸, δὲ ¹⁹ τῶν ἀγίων φονευτὴς καὶ τῶν θείων ἐκκλησιῶν διώκτης, δὲ τῶν ἴαμάτων ²⁰ ἐξολοθρευτὴς ²¹ καὶ τῶν ἀσθενούντων πειρασμός ²² (4), δὲ ²³ τὸν κόσμον ἀπατήσας καὶ μὴ χορτασθείς ²⁴ (5), δὲ ²⁵ τὸν οὐρανὸν ²⁶ καὶ τὴν γῆν ¹⁵

— ⁸ ἴσχυον V. — ⁹ (ἀλλὰ δ. δπ.) (Σ)Δ, ἀλλ' ἐκφυγῶν P. — ¹⁰ (ἀπ. τ. ἀγ.) PAO, om. QCV. — ¹¹ ita QCΔ, om. P. — ¹² (τ. ποτ.) ΣΑΟ, ἀπὸ τ. ποτ. V, om. P. — ¹³ ἐπορεύετο V.

Z'. — ¹ (τ. ἀγ. τ. ἔκ.) (Σ)V (ἀγ. om. V), τῶν ἀγίων τόπων ἔκεινων PD, τοῦ ἀγίου τόπου ἔκεινου A; cfr. 9, 13. — ² ita PW, om. ΣΔ. — ³ (ἐ. α.) VW, αὐτῶν ΑΟ, om. ΡΣ. — ⁴ ita ΣΔ, ἔκελητο P. — ⁵ (x. δ.) ΣΔ, δὲ P(Q). — ⁶ ita PQVO, ἀλλος ΣΑ. — ⁷ ita ΣVA, om. PQO. — ⁸ ἐσμήγοντο Σ(D), ἰσεμήγοντο P, ἐμήγοντο C, ἐμήγνυτο VA, ἐμήγνυτο O. — ⁹ (τ. δ. τ. μ.) τοῦ μεγ. δ. Α. — ¹⁰ (εἰς τ. δ.) ΟΑΟ, δεξιὰ V, ἐν τοῖς δεξιοῖς P, om. ΣΔ; cfr. 3. — ¹¹ ita QWVOD, εἰς PUA, περὶ C. — ¹² τῆς add. QA. — ¹³ ita PSVOD Sisinn. Mt., λυκείας A, λοιδίας C, Λυδίας *ipse conjeceram, at cfr. reliqui errores.* — ¹⁴ τῶν πονηρῶν ἐφευρέτης add. P (cfr. Paul. Rom. 1, 30), πονηρὸς add. C, ἀνθρωποκότονος add. WO (cfr. 12, 13; et evang. Joan. 8, 44); cfr. quae seq. — ¹⁵ ita PQU, καὶ VA. — ¹⁶ (τὰ πον.) (Σ)Δ, αὐτὰ P. — ¹⁷ (εἰς τ. κ. τ. δ.) ΣΔ, ἐν ταῖς καρδίαις τ. δ. Q, ταῖς τ. δ. καρδίαις P; cfr. 11, 5. — ¹⁸ ita CUO, μισητὸς PW(D). — ¹⁹ (τῶν δ. μ. δ.) om. V. — ²⁰ (δ τῶν ιαμ.-ἀντίχρ. 11, 3) om. Q. — ²¹ (τ. ιαμ. ἔξ.) ΣΔ, ταῖς εὐεξίαις ἐπιθουλεύων P. — ²² (τ. δ. πειρ.) ΣΔ, τοῖς ἀσθενοῦσι πειρασμούς ἐπιφέρων P. — ²³ (δ τὸν κ.-ἀντίχρ. 11, 3) om. V. — ²⁴ (μὴ χορτ.) (Σ)D, κόρον οὐ προσδεξάμενος P (cfr. 11, 1), μὴ ἐνδοὺς τοῦ ἐγχειρήματος (sed perit εἰ) A, om. O. — ²⁵ (δ τὸν οὐρ.-ἐπιθ. 11, 1) om. CU. — ²⁶ (τὸν οὐρ.-μισ. 11, 1) WAOD, τοῦ θείου φωτὸς ἀποστάτας P.

(1) καὶ οὕτως κτλ. : erat igitur oratorium in insula. — (2) ἔτεροι δύο ποταμοὶ κτλ. Cfr. *disput. VI.* — (3) εἰς κεφαλὴν τ. δρ. : κατὰ τὴν τοῦ ὅρους κορυφὴν Sisinnius § 12. — (4) πειρασμός. De diabolo dictum etiam *Hist. Laus.* 18 p. 1042 A, ubi etiam μισόκαλος bis appellatur; cfr. 19, 20 p. 1052 C τι θέλεις Μακάριε πειρασμὲ τῶν μοναχῶν. — (5) μὴ χορτασθείς. P suo more variat, A interpretatur. Diabolus satiatus non est fraude, hoc est non destitut ab incepto suo, mundum fraudare persistit.

μισήσας καὶ τὸ αἰώνιον σκότος²⁷ ἐπιθυμήσας²⁸, δὲ τῶν βουλομένων²⁹ σωθῆναι ἀποστάτης³⁰ (1) καὶ τῶν ἀγωνιζομένων³¹ εἰς σωτηρίαν³² ἀντίδικος, δὲ μισόκαλος καὶ ἀντίχριστος, δὲ ἐσκοτισμένος καὶ βεβυθισμένος οὐκέτι παύσατο³³ ἐνοχλῶν τοὺς εἰδῶλοθύτας τοῦ καταπατῆσαι³⁴ τὸ δὲ ἀγίασμα τοῦ θεοῦ. καὶ³⁵ λοιπὸν³⁶ ἐμβάλλει³⁷ εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν ἥντα³⁸ τοὺς ποταμοὺς ἀποστρέψωσιν³⁹ κατὰ τοῦ ἀγίασματος τοῦ θεοῦ, ἥντα⁴⁰ ὑπὸ τοῦ ὄδατος καταποντισθῆ⁴¹ τὸ ἀγίασμα⁴². ἦν γάρ καὶ δὲ τόπος ἐπιτήδειος πρὸς κατάβασιν τοῦ ὄδατος.⁴³ καὶ λοιπὸν ἔρχονται⁴⁴ οἱ ἀσεβεῖς ἀπὸ⁴⁵ πασῶν τῶν πόλεων ἐκείνων⁴⁶, ἀνδρες ὡτεὶ πεντακισ-¹⁰ χίλιοι, καὶ συνυγχέντες⁴⁷ ἥλθεν⁴⁸ εἰς Λαοδικίαν⁴⁹ δὲ λαὸς τῆς ἀδικίας⁵⁰, καὶ ἐμελέτησαν κενὰ⁵¹ (2) κατὰ τοῦ ἀσωμάτου Μιχαὴλ τοῦ ἀρχιστρατή-^{γου}⁵² οἱ δὲ πρῶτοι τῶν ἀσεβῶν⁵³ ἔλεγον πρὸς τοὺς ὄχλους⁵⁴ δτὶ⁵⁵ δὲ τόπος ἐπιτήδειός ἐστιν⁵⁶ πρὸς καταποντισμὸν⁵⁷ τοῦ⁵⁸ ὄδατος (3)· οἱ γάρ ποταμοὶ ἀπὸ μεγάλου ὑψους⁵⁹ κατέρχονται⁶⁰ ἀρτὶ δὲ ἡμεῖς ἀποστρέ-¹⁵ ψωμεν⁶⁰ τοὺς ποταμοὺς κατὰ τοῦ γοητεύσαντος ἡμῶν τοὺς θεοὺς⁶¹ καὶ τὰς θείας αὐτῶν δυνάμεις ὑπὸ τῶν θεραπευαμένων ἐκεῖσε⁶² ἔξουδενώσαν-

—²⁷ (τ. αἱ. σκ.) WAOD, τοῦ αἰώνιου σκότους P. —²⁸ *ita* WAO, δρεκτῶς ἀντιλαβόμενος P; cfr. 10, 15. —²⁹ (τ. βουλ.) WUAOD, τοῖς ἐθελοῦσι P, τῶν θελόντων C. —³⁰ *ita* WUAOD, μυριότροπος καὶ ἀτίθασος πολέμιος P, ἐμποδισμὸς C. —³¹ *ita* ΣΑ(Ο)D, τοῖς ἀγωνιζομένοις P. —³² δεινώτατος *add.* P. —³³ *ita* ΣΑΟ, ἔπαινεν V, επαύετο PU. —³⁴ *ita* P(CWD), ἔξαφανίσαι V(Ο), ἔξολοθρεύσαι A. —³⁵ (καὶ λ.-χγ. lin. 7) *om.* AO. —³⁶ (κ. λ.) ΣV, *om.* P. —³⁷ *ita* CV, ὑποβάλλει W, ὑποβάλλει τοῖνυν P, βάλλει QD. —³⁸ *ita* ΣV, δπως P. —³⁹ *ita* V, ἐπιτρέψουσιν P, ἐκτρέψωσιν ἐκεῖθεν C, μεταβήνωσιν ἐκεῖθεν (WU)OD; cfr. 14; 12, 12. —⁴⁰ *ita* V, ὡς δὲν P. —⁴¹ (τ. δ. κκτ.) V, τοῦ ποταμοῦ καταποντισθεῖται P. —⁴² (τὸ ἀγ.) V(C), *om.* P; *fort. adiciendum* τοῦ θεοῦ, cfr. AO (*homoeotol.*). —⁴³ (κατ. τ. 3.) ΣΔ, τὴν τ. 3. κάθιδον P. —⁴⁴ *ita* ΣΔ, ἀθροίζονται P. —⁴⁵ ἐκ AO. —⁴⁶ (π. τ πολ. ἐκ.) τ. πολ. πατ. ἐκ. A. —⁴⁷ *ita* ΣΔ, δ συναθρυσθεὶς P; cfr. *infra*. —⁴⁸ ἥλθεν P (*post* λαοδ. W), ἥλθον QO, ἥλθωσαν VA. —⁴⁹ *ita* PQWO, λαοδίκειαν (U)VA. —⁵⁰ (δ. λ. τ. ἀδ.) WD, τ. ἀδ. λ. *ante* ἥλθεν P, δὲ λαὸς τῆς λαοδικίας (λαοδικίας V) ἐποίησεν (ἐποίησαν A) συμβούλιον μετ' αὐτῶν Δ, *om.* QC. —⁵¹ (καὶ ἐμ. κ.) (Σ)Δ, καὶνά μελετῶν P. —⁵² (ἀσωμ.-ἀρχ.) CUV, ἀρχιμιχαὴλ QAOD, τῶν θείων ἀσωμάτων ἀρχ. μιχαὴλ P; cfr. 13, 13. —⁵³ (πρ. τ. ἀσ.) (Σ)Δ, τούτων πρῶτοι P, ἐκείνων *add.* V. —⁵⁴ (τοὺς ὄχλ.) τοῖς ὄχλοις (*om.* πρὸς) AO. —⁵⁵ *ita* QCΔ, *om.* PW. —⁵⁶ (δ. τ. ἐπιτ. ἐ.) ἐπιτ. ἐ. δ. τ. AO. —⁵⁷ *ita* ΡΔ, κατάβασιν (Σ)D; cfr. 8. —⁵⁸ *ita* ΣΔ, *om.* P. —⁵⁹ (ζ. μεγ. ὑψ.) (Σ)Δ, ἀφ' ὑψηλοῦ δρους P. —⁶⁰ (ἀρτι-ἀπ.) Q(U)VA(O), ἀπ. οὖν P. —⁶¹ (ἡμ. τ. 6.) WUΔ, τ. θ. ἡμ. P(QC). —⁶² *om.* V.

(1) ἀποστάτης: *hoc est* δὲ τοὺς βουλομένους σ. ἀφιστάς. — (2) ἐμελέτησαν κενά. Cfr. Psalm. 2, 1. — (3) τοῦ ὄδατος, *fontis sacri, quamquam 8* ὄδωρ *est aqua fluviorum*; cfr. 12, 16 καταπ. τοῦ τόπου; 12, 12; Sisinnius § 12 εἰς τὴν τοῦ τόπου κατάκλυσιν.

τος⁶⁸. ἐπεὶ⁶⁹ γάρ ήμεις⁷⁰ τοῦτον⁷¹ ἀποκτεῖνας καὶ τὸν βόρβορον⁷² τοῦτον κχταστρέψαι οὐ δυνάμεθα, καν⁷³ ὑπὸ⁷⁴ τοῦ θράσους⁷⁵ τῶν ποταμῶν καὶ τῆς τοῦ μῆτατος πλησιμονῆς⁷⁶ καὶ τῆς τῶν θεῶν ήμῶν βοηθείας⁷⁷ ἔξολοθρευθῆ⁷⁸ δ τόπος ἐκεῖνος⁷⁹.

Η'. — ἔγγιστα δὲ τοῦ [ἄγιου]¹ θυσιαστηρίου ἔστιν² πέτρα (1) 5
στερεὰ ἔχουσα³ πλάτος καὶ μῆκος πολύ, τὸ δὲ βάθος αὐτῆς τέλος οὐκ
ἔχει· ἦν δὲ ἡ πέτρα αὗτη προανάγουσα ἐμπροσθεν τοῦ ναοῦ (2) ἄχρι⁴
πηγῶν⁵ ἐβδομήκοντα, δμοίων⁶ δὲ καὶ ὅπιθεν⁷ ἔρχονται⁸ λοιπὸν⁹ οἱ
ἀστεβεῖς καὶ τῆς ἀληθείας ἔχθροι καὶ ἡράκαντο¹⁰ (3) ἀπὸ κεφαλῆς τοῦ
λίθου¹¹ (4) ἔως τῆς κεφαλῆς τοῦ ὅρους τοῦ μεγάλου¹² ἔνθα οἱ ποταμοὶ¹³
περιεπάτουν Κοῦφος καὶ Λυκόκαπρος, καὶ δρύξαντες ἐποίησαν τὴν δόδυν
τοῦ ὕδατος ἵνα τοὺς ποταμοὺς μεταβάλωσιν¹⁴ ἐκεῖθεν καὶ οὕτως¹⁵ κατα-
ποντίσωσι¹⁶ τὸ ἀγάξισμα τοῦ θεοῦ· ὁ γάρ ἀνθρωποχτόνος διάβολος (5)
ἡγώχλει¹⁷ αὐτούς¹⁸. καὶ τελέσαντες τὴν δόδυν τοῦ ὕδατος ἔφραξαν τοὺς
ποταμοὺς ἄχρις¹⁹ ἡμερῶν δέκα πρὸς τὸ συναχθῆναι τὸ²⁰ ὕδωρ πολὺ²¹
πρὸς²² καταποντισμὸν τοῦ ἀγίου²³ τόπου ἐκείνου²⁴, καὶ ὅδου οἱ ποταμοὶ

— ⁶⁸ ita CVO, ἔξουθενήσαντος P (ex conjectura §), ἔξουδενώσωμεν (Σ)Α, καὶ τοῦτον καταποντίσωμεν add. P. — ⁶⁴ ita PΣ, om. WΔ. — ⁶⁵ ήμ. γ. WΔ, om. Σ. — ⁶⁶ (τοῦτον-δυν.) (W)ΔΔ, κατ' αὐτοῦ οὐ δυνάμεθα Σ, τὸν ἀντίζηλον τῶν θεῶν ἀποκτεῖναι οὐ σθένωμεν οὔτε μὴν τῷ ἐν τῷ βορβόρῳ τεμένι καταστρέψαι P. — ⁶⁷ ναὸς W. — ⁶⁸ καὶν δὲ WV. — ⁶⁹ ita ΣΔ, om. P. — ⁷⁰ (τ. θρ.) ΣΟΔ, θράσους Α, τὸ θράσος Β, τὸ θράσει P. — ⁷¹ (τ. τ. θδ. πλ.) ΣΔ, τῇ τ. θ. πλημμύρᾳ P. — ⁷² (τῆς... βοηθ.) ΣΔ, τῇ ... βοηθείᾳ P. — ⁷³ ita WΟΔ, ἔξολοθρευθεῖ Ζ, ἔξολοθρευθεῖ ΖΑ, ἔξολοθρευθῆναι P, ἔξολοθρευθῆσται Ζ. — ⁷⁴ (δ. τ. ἐκ.) ΣΔ, τὸν τόπον ἐκεῖνον τὸν σπουδαίον δτὶ μάζιστα θέμεθα P.

H'. — ¹ om. ΣVO. — ² ita Γ, ὑπάρχει VA(O); cfr. 15, 5. — ³ (ἔχουσα-ἔχει) (Σ)Δ, μήκει τα πλείστω καὶ πλάτει δικούσα τῷ βάθῳ ἀπειρος P. — ⁴ ita ΣVA, om. PO. — ⁵ ita ΣV, πηχέων A, πήχοις P. — ⁶ ita ΣAO, ώς αὕτως P; (δμ.-δπ.) om. V. — ⁷ ita PCD, ὅπισθεν ΣAO. — ⁸ ita WVA(O), παραγίνονται P. — ⁹ ita (Σ)A(OD), οὖν V, τοινυ P. — ¹⁰ ὀρύσσειν add. P. — ¹¹ (τοῦ λ.-κεφ.) P(ΣOD), om. VA. — ¹² (τ. μεγ.) ΣΔ, om. P. — ¹³ ita WAOD, μεταβάλλωσιν V, μεταγάγωσιν P. — ¹⁴ ita WΔ, οὔτω PQ; cfr. 6, 4; 17, 15. — ¹⁵ ita PQO, καταποντίσωσιν WVA. — ¹⁶ ἡνόγλη PV(WD), ἐνόχλει A. — ¹⁷ ἀδτοῖς V. — ¹⁸ ita Q(U), ἔχρι WV, ἔχρι ώς A, ἔως POD; cfr. 7; 17, 9. — ¹⁹ ita PV, om. QWAO. — ²⁰ ita P(W)O, εἰς VA. — ²¹ ita PO, om. VA. — ²² ita (W)Δ, om. P.

(1) πέτρα. Cfr. *disput.* VI. — (2) τοῦ ναοῦ. *Scriptor suae aetatis templum pro
prisco oratoriolo subicit.* — (3) ἡρέαντο : ὅρύσσεται, quod adicit P, intellegitur,
item καὶ ὅρυξαν ante ἐώς, nam ἡρέαντο unde exorsi sint significat, non quid
incipiant. — (4) τοῦ λιθου, id quod 5 πέτρα. Sisinnius § 13 non intellexit cum
scribit ἀπὸ τῆς ἀκρωτηίας ἀρξάμενοι ἔνθα οἱ ποταμοὶ συνέρρεον βαθεῖν διώρυγα
πεποιήκασιν. — (5) *Joan.* 8, 44.

ἐπλήσθησαν ὑδάτων πολλῶν καὶ ἀνεπλήματων²⁸ οἱ²⁴ ρύακες τῶν δρέων.

Θ'. — δὸς δοῦλος τοῦ θεοῦ Ἀρχιππος δὸς¹ καὶ προσμονάριος² θεωρῶν τὰς ἐπινοίας τοῦ διαβόλου καὶ τὰς ἀκαθαρσίας³ τῶν εἰδωλοθυτῶν⁴ ἔρριπτεν⁵ ἔστιτὸν εἰς τὸ ἔδαφος ὡσεὶ νεκρός⁶, ἵκετεύων τὸν θεόν καὶ τὸν ἄγιον⁷ Μιχαὴλ τὸν ἀρχιστράτηγον⁸ δύπως διαφυλάξωσιν⁹ τὸν ἄγιον τόπον ἐκεῖνον¹⁰ ἀπὸ τῆς τοῦ ὑδάτος καταβάσεως¹¹ [ἀστινῆ]¹². καὶ ἐποίησεν (1) ἡμέρας δέκα οὕτε ἔφαγεν¹³ οὕτε ἔπιεν οὕτε ἀνέστη ἀπὸ¹⁴ τοῦ ἔδαφους, ἀλλὰ δοξάζων¹⁵ τὸν θεὸν ἔλεγεν οὕτως¹⁶ εὐλογητὸς δὸς θεός, οὐ μὴ ἐξέλθω ἀπὸ τοῦ εὐκτηρίου τούτου οὐδὲ¹⁷ μὴ φύγω¹⁸, ἀλλὰ¹⁹ ἀποθανοῦμαι καγώ ἀπὸ²⁰ τοῦ ὑδάτος· πιστεύω γάρ εἰς τὸν θεόν μου²¹ τὸν σώζοντά με ἀπὸ δλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταιγίδος²² (2) διὰ τῶν πρεσβειῶν τοῦ ἀσωμάτου Μιχαὴλ τοῦ ἀρχιστράτηγου ὅτι οὐ μὴ ἐγκαταλίπη²³ τὸν ἄγιον αὐτοῦ οἶκον²⁴ οὐδὲ²⁵ τὴν γῆν ταύτην²⁶ ἔως τῆς 15 συντελείας²⁷.

I'. — καὶ¹ πληρωθέντων² τῶν δέκα ἡμερῶν ἔρχονται οἱ ἀσεβεῖς τοῦ³ κινῆσαι τοὺς ποταμοὺς κατὰ⁴ τοῦ ἀρχιστράτηγου⁵. ἔλεγον οὖν⁶ πρὸς ἀλλήλους [οἱ]⁷ ἔχθροι τῆς ἀληθείας⁸· ἀπολύσωμεν τοὺς ποταμοὺς καὶ δραμόντες στῶμεν ἀπέναντι καὶ θεσώμεθα τὴν παράληψιν⁽³⁾ τοῦ τόπου. καὶ⁸ λοιπὸν

—²⁸ ita C(D), ἀνεπλύματαν Q, ἀνεπλήματαν W, ἀνεπλήματαν O, ἀνεπλήματαν V(U), ἀνεπλύματαν A; (ἀνεπλ.-δρέων) πλημμύραι τοῖς ρύαξιν τῶν δρέων προσεγένοντο P.

—²⁴ αἱ Q(U)V.

Θ'. —¹ om. A; cfr. 14, 7. —² τοῦ ἄγιου add. A. —³ δμοι καὶ add. V cfr. 16, 12 (an *gravioris vittii vestigium*?). —⁴ ita ΣΔ, εἰδωλολατρῶν P. —⁵ ita (W)Δ, ἔρριψεν PΣ. —⁶ (ώσει ν.) ΣVA, om. PO; cfr. 15, 2. —⁷ om. QO. —⁸ (Μ. τ. ἀ.) ΣVA, ἀρχ. μιχαὴλ PQQ; cfr. 13. —⁹ (δπ. διαφ.) Q(W)VA(O), διαφυλαχθῆναι P. —¹⁰ ἀκίνδυνον add. W. —¹¹ ita V, ὀλεθρίας καταφορᾶς A(O), βλάβης P, πλημμύρας C, ταραχῆς D, ἐπικλύσεως Sisinn. —¹² ita C, ἀπέμονα P, ἀλώβητον Sisinn., om. ΣΔ; cfr. 15, 17. —¹³ (οὔτε ἔφ.) (Σ)Δ, οὐκέφαγεν P. —¹⁴ ita ΣVA, ἐπὶ P. —¹⁵ ita ΣΔD, δυσωπῶν PC. —¹⁶ ita QWA(D), om. PCVO. —¹⁷ οὐδὲ οὐ Σ. —¹⁸ φάγω A. —¹⁹ ἀλλ' A; cfr. 15, 7. —²⁰ ita QWVAD, δπο PO. —²¹ ita PWAO, om. ΣV, τὸν ἄγιον add. A. —²² καὶ add. A. —²³ ita (QU)V, ἐγκαταλείπη P(W)A(O). —²⁴ (τ. ἄγ. α. ο.) τὸν α. ἄγ. τόπον V. —²⁵ ita Γ, οὔτε A; cfr. 7, 3. —²⁶ (οὐδὲ τ. γ. τ.) om. V. —²⁷ τοῦ αἰῶνος add. U.

I'. —¹ (x. πλ.) ΣΔ. πλ. οὖν P. —² ita ΣAO, πληρωθησῶν PV. —³ ita QΔ, om. P. —⁴ (x. τ. ἀ.) om. A. —⁵ ita QWVO, θελον στρατιάρχου P, μιχαὴλ add. Q. —⁶ ita PW, δὲ Δ, οἱ ἄνομοι add. O. —⁷ (οἱ-ἀληθείας) ita VA, om. Γ. —⁸ ita PQC, τότε WΔ; cfr. 11, 8; 14, 2; οἱ ἀσεβεῖς add. W.

(1) καὶ ἐποίησεν... οὕτε. Cfr. adnot. ad 6, 1. — (2) Cfr. Psalm. 54, 9. — (3) παράληψιν. Cfr. 14, 4; τὴν ἐξ αὐτῶν (τῶν ποταμῶν) τούτου (τοῦ ἄγιασματος) παράληψιν, Sisinnius § 13; loci occupationem videtur significare.

συμβουλευσάμενοι⁹ ἀπέλυσαν¹⁰ τοὺς ποταμοὺς ὥραν πρώτην τῆς νυκτός, καὶ εὐθέως ἔρυγον ὅπως¹¹ μὴ φθαρθῶσιν¹² ὑπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ λοιπὸν¹³ καθὼς εἶπον ὅτι δραμόντες¹⁴ στῶμεν ἀπέναντι καὶ¹⁵ θεατώμεθα¹⁶ τὴν παράληψιν τοῦ τόπου, ἐστησαν¹⁷ ἐξ ἀριστερῶν καὶ ἔβλεπον ἐπὶ¹⁸ μεσημβρίαν ὑποδεικνύοντες¹⁹ ἀλλήλοις^{19*} τὸ ὕδωρ²⁰ κατερχόμενον⁵ ἀπὸ τὰ ὑψη²¹ τῶν ὁρέων καὶ βρυχώμενον²² σφόδρα²³ [καὶ ἐταράττοντο²⁴ λαγ²⁵].

Κ'. — ὁ δὲ δοῦλος τοῦ θεοῦ Ἀρχιππος δ καὶ προσμονάριος¹ κείμενος ἐπ' ὄψιν εἰς τὸ εὐκτήριον καὶ τοῖς δάκησιν βρέχων τὸ ἔδαφος² καὶ ἀκαταπαύστως³ τὸν θεὸν ἐπικαλούμενος⁴ ἄφων διαναστάς⁵ ὑπὸ τοῦ ἀγίου¹⁰ πνεύματος ἥρξατο φάλλειν τὸν φαλμὸν τοῦτον (1)· ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ κύριε, ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν· ἀροῦσιν (2) οἱ ποταμοὶ ἐπιτρίψεις⁶ αὐτῶν⁷ ἀπὸ φωνῶν ὑδάτων πολλῶν. Θαυμαστοὶ οἱ μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης, θαυμαστὸς ἐν ὑψηλοῖς δικύριος. τὰ μαρτυριά σου ἐπιστώθησαν⁸ σφόδρα. τῷ οἶκῳ σου πρέπει ἀγίασμα κύριε εἰς μακρότητα ἡμερῶν. 15 τελέσαντος δὲ⁹ αὐτοῦ τὸν φαλμὸν γέγονεν βροντὴ¹⁰ μεγάλη¹¹ σφόδρα¹², καὶ κατελθὼν δ ἄγιος¹³ ἀρχιστράτηγος¹⁴ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἐστη εἰς κεφαλὴν¹⁵ τῆς στερεᾶς πέτρας (3)· καὶ λέγει πρὸς τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ φωνῇ μεγάλῃ¹⁶ ἐξελθε προσμονάριε¹⁷ ἀπὸ τοῦ εὐκτηρίου πρίν¹⁸ σε κατα-

—⁹ (λοιπ. συμβ.) QWVA, om. PCO. —¹⁰ ita QWΔ, ἀπολύουσιν PC. —¹¹ (καὶ-δπ.) (Σ)VA(O), αὐτοὶ δὲ φυγόντες ὥσπερ P. —¹² ita (Σ)VO, καταλειφῶσιν P, καταποντισθῶσιν A. —¹³ ita ΣVA, om. P. —¹⁴ (καθ. ε. ὅτι δρ.) (Σ)VA, δρ. καθ. ε. ὅτι P. —¹⁵ ita ΣΔ, om. P. —¹⁶ ita WV, θεασόμεθα AO, θεάσασθαι P, θεωρήσωμεν Σ; cfr. 13, 19. —¹⁷ οὖν add. V. —¹⁸ ita QCΔ, πρὸς PWU. —¹⁹ ita (QU)AO, δεικνύοντες V, ὑποδεικνύοντες PW(D) Sisinn. —^{19*} καὶ ἀκούοντες add. V. —²⁰ (ἀλλ. τὸ ᷂.) (Σ)AV(O), τὸ ᷂. ἀλλ. P. —²¹ (τὰ ᷂.) QCΔ, τοῦ ὕψους PW(U). —²² βρυχώμενον P(Σ), ἡχοῦν V, ἡχοῦντα A(O), ἐκεῖνοι add. V. —²³ σφοδρῶς V. —²⁴ (καὶ ἐτ.) Δ, om. Γ. —²⁵ ita AO, om. ΓV.

Κ'. —¹ τοῦ ἀρχιστράτηγου μιχαὴλ add. V. —² (τὸ ἔ.) τὴν γῆν V. —³ ita QCΔ, ἀκαταπαύστως PW. —⁴ ἐξελεύμενος AO. —⁵ (διαν.-πν.) P(Σ), δ. τ. ἄγ. πν. ἀναστάς Δ. —⁶ ἐπιτρέψεις V(D). —⁷ ita PWO Sisinn., αὐτοὺς VA(D); cfr. biblia. —⁸ ἐστώθησαν V. —⁹ (τ. δ.) C(Q)ΔΔ, καὶ τελ. PW. —¹⁰ ita PCU, τὶ W, φωνὴ Q, ἡχος βροντῆς ΔΔ Sisinn. —¹¹ ita Γ, μεγάλης AOD, om. V. —¹² om. V. —¹³ ita PWV, om. ΣAOD. —¹⁴ μιχαὴλ add. V. —¹⁵ ita P(W)UA, τὴν κεφ. QVD. —¹⁶ (φ. μεγ.) om. V. —¹⁷ ita QCΔ, παραμονάρις P. —¹⁸ ita ΣVOD, πρινή PA; cfr. 2, 12.

(1) Psalm. 92 (93), 2-5. — (2) ἀροῦσιν-κάτων. Haec verba codicibus Alexandrino, Vaticano, Sinaitico tradita absunt ab eo textu qui dicitur Vaticanus Romanus. Habent ea et vulgata latina et biblia hebraea. Ἐπιτρέψεις (hebraice *conflictum vel fragorem*) Δ non intellexerat. — (3) εἰς κεφ. κτλ. : ἐπὶ τῆς στερεᾶς πέτρας ἐστῶς Sisinnius § 15.

ποντίσει¹⁹ τὸ ὅδωρ. ἔξελθόντος²⁰ δὲ τοῦ μακαρίου²¹ καὶ θεασαμένου²² τὴν ἀπαστράπτουσαν θέαν τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπεσεν εἰς²³ τὸ ἔδαφος ὡσεὶ νεκρός· καὶ πάλιν²⁴ ἐφώνησεν ἐκ δευτέρου αὐτὸν²⁵ δ ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ²⁶ λέγων²⁷ ἀνάστα δικαία ψυχὴ· ἔρχου²⁸ πρός με. ἀποκριθεὶς δὲ δ²⁹ δοῦλος³⁰ τοῦ θεοῦ³¹ Ἀρχιππος [μετὰ τρόμου] λέγει³² κύριε οὐκ εἰμὶ³³ ἀξιος τοῦ ἐλθεῖν πρός σε. φρίττω γάρ σου τὴν θέαν, καὶ δ³⁴ μέγας³⁵ ταξιάρχης³⁶ [κυρίου]³⁷ λέγει³⁸ μὴ ταραχθῆς μηδὲ δειλιάσθης ἀλλὰ ἀνάστηθι. ἐγερθεὶς δὲ δ μακάριος προσέφυγεν³⁹ πάλιν εἰς τὸ εὐκτήριον⁴⁰ καὶ εἰσῆλθεν⁴¹ ὑποκάτω τῆς ἀγίας τραπέζης φρίττων καὶ⁴² ἀπελέγετο τὴν ψυχὴν⁴³ αὐτοῦ⁴⁴. δ δὲ⁴⁵ ἄγιος Μιχαὴλ δ ἀρχιστράτηγος⁴⁶ λέγει πρὸς αὐτόν· λάβε παρρησίαν τοῦ ἐλθεῖν πρός με, διτὶ οἱ ποταμοὶ ἔρχονται βρυχώμενοι⁴⁷ κατὰ σου. δ δὲ⁴⁸ δοῦλος τοῦ θεοῦ Ἀρχιππος⁴⁹ λέγει πρὸς αὐτόν· ἔγώ πιστεύω κύριέ μου διτὶ μεγάλη ἐστὶν ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ Μιχαὴλ τοῦ ἀρχιστράτηγου⁵⁰, καὶ οὐ μὴ ἔστη⁵¹ διαφθαρῆναι τὸν ἄγιον⁵² τόπον⁵³ τούτον⁵⁴ ἔως τῆς συντελείας⁵⁵. ἔξελθὼν⁵⁶ (1) δὲ⁵⁷ ἀπὸ τοῦ εὐκτηρίου⁵⁸ λέγει αὐτῷ⁵⁹ δ ἀρχιστράτηγος· ἐὰν⁶⁰ πιστεύσῃς⁶¹ διτε⁶² δτι δύναται⁶³ διαφυλάξαι τὴν γῆν ταύτην⁶⁴ ἀπὸ⁶⁵ τοῦ ὅδατος, δεῦρο⁶⁶ ἵνα θέασῃ⁶⁷

—¹⁹ *ita* ΣVA(0), καταποντῆσαι P. —²⁰ *ita* ΣΔ, ἔξελθὼν P. —²¹ (τ. μακ.) Σ, δ μακάριος P, τοῦ δσίου Δ. —²² *ita* ΣΔ, θεασαμένος P. —²³ (εἰς-ν.) ΣΔ (ώσει οι. V), ώσει ν. εἰς τὸ ἔδ. P; cfr. 13, 5. —²⁴ *ita* ΣΔ, αῦθις P. —²⁵ (ἐκ δ. α.) QV, α. ἐκ δ. Α, α. PW0, ἐκ δ. C. —²⁶ δ ἀγίος μιχ. δ ἀρχ. A. —²⁷ αὐτῶ add. V. —²⁸ *ita* ΡΣ(0), ἐλθὲ V, καὶ ἐλθὲ AD(W). —²⁹ (ἀπ. δὲ ὁ) ΣΟVA, δ δὲ P. —³⁰ (δ. τ. θ.) Σ, δσιος VA, ἄγιος P, om. W. —³¹ (μ. τρ. λ.) Σ, λέγει PW, ἔφη Δ. —³² (οὐκ ε.) ΓΟ Sisinn., οὐχ ὑπάρχω VA; cfr. 12, 5. —³³ (καὶ δ) PW, δ δὲ ΣΟ, καὶ λέγει αὐτῶ δ VA. —³⁴ *ita* ΡΑΟ, om. ΣV. —³⁵ *ita* ΑΟ, ταξιάρχος P, ἀρχιστράτηγος ΣVD. —³⁶ *ita* VA, om. ΓΟ, μιχαὴλ add. P. —³⁷ om. VA. —³⁸ *ita* Ρ(Σ)Ο, προσέπεσεν V, εἰσῆλθεν A. —³⁹ (εἰς τ. ε.) ΣVA, ἐν τῷ εὐκτηρίῳ P, τῷ εὐκτηρίῳ Ο. —⁴⁰ (χ. ε.) ἔσω A. —⁴¹ (φρ. χ.) Ρ(Σ)Ο, φόβου οὖν πλήρης VA, γενόμενος add. V. —⁴² ἔσωτοῦ ψ. A. —⁴³ (δ δὲ) ΓΟ, τότε δ VA. —⁴⁴ (δ. α.) ΣΟV, om. ΡΑ. —⁴⁵ βρυχόμενοι Σ(Ο)VA, βρύχοντες P; cfr. 19, 6. —⁴⁶ (δ δὲ) ΡΟVA, ἀποκριθεὶς δὲ δ Σ; cfr. 4. —⁴⁷ om. QV. —⁴⁸ (χ. Μ. τ. α.) ΓΟ, ἡ ἐνυπάρχουσα ἐν τῷ ἀρχαγγέλῳ μιχαὴλ VA(D). —⁴⁹ (καὶ-έστη) V(D), καὶ οὐκεαθῆσται P, οἵτινες οὐ μὴ ποιήσωσιν ΣΟ. —⁵⁰ (οὐ-ἄγ.) εἰς τὸν A. —⁵¹ (διαφθ.-τούτον) (Σ)Ο, δ τόπος οὗτος διαφθ. P, διαφθ. τὸν αὐτοῦ ἄγιον τόπον V. —⁵² (ἔως τ. σ.) ΣΟD, μέχρι τ. σ. P, om. QVA, τοῦ αἰώνος add. WUOD; cfr. 13, 15; 19, 7. —⁵³ ἔξηλθεν VA. —⁵⁴ δὲ VA, τοίνυν P; cfr. 2, 14; 11, 5; 12, 8. —⁵⁵ δ προσμονάριος καὶ add. VA. —⁵⁶ μιχαὴλ add. (Q)W. —⁵⁷ *ita* ΡΣΟ, εἰ C, ἐφ' δσον VA. —⁵⁸ *ita* ΡΟ, πιστεύεις Σ, ἀληθῶς καὶ στερεῶς (στερρῶς Α) πεπίστευκας VA. —⁵⁹ *ita* ΡΟ, om. ΣVA; cfr. 17, 11; 18, 5. —⁶⁰ δύναμαι Ο, δ χριστὸς add. P, δ θεὸς add. WD et δι' ἐμοῦ D. —⁶¹ (διαφ. τ. γ. τ.) PW(CO), τ. γ. τ. διαφ. (φυλάξαι δι' ἐμοῦ V) δ κύριος VA. —⁶² διὰ A. —⁶³ λοιπὸν add. ΣΟ. —⁶⁴ (ἴνα θ.) (QW)VA(D), θέασαι PCU.

(1) ἔξελθὼν, scilicet Archippus; cfr. 10, 1 al.

τὴν δύναμιν αὐτοῦ. τότε ⁶⁶ ἐξῆλθεν ⁶⁶ δὲ δοῦλος τοῦ θεοῦ [ἀπὸ ⁶⁷ τοῦ εὐχτηρίου] καὶ ⁶⁸ ἐστη ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ ⁶⁹. καὶ τὴν μὲν φωνὴν ἐξ ⁷⁰ αὐτοῦ ἤκουεν, τὸ δὲ μέγεθος τῆς δόξης αὐτοῦ ἔβλεπεν, στύλον ⁷¹ πυρὸς ἀπὸ τῆς ⁷² γῆς ἔως τοῦ οὐρανοῦ ⁷³(1). καὶ ⁷⁴ λέγει πρὸς ⁷⁵ αὐτὸν Μιχαὴλ δὲ ἀρχιστράτηγος· οἶδας τίς εἶμι ἐγώ ⁷⁶, δτε φρίττεις μου τὴν θέαν; δὲ ⁷⁷ λέγει ⁷⁸ οὐχὶ κύριέ μου, οὐ γινώσκω. λέγει ⁷⁹ αὐτῷ δὲ μέγας ταξιάρχης ⁷⁹. ἐγὼ εἶμι Μιχαὴλ ⁸⁰ δὲ ἀρχιστράτηγος τῆς δυνάμεως κυρίου(2), ἐγὼ εἶμι ⁸¹ δὲ παρεστηκώς ⁸² ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ⁸³. καὶ ⁸⁴ τὴν φοβερὰν καὶ ἀνεξιχνίαστον δόξαν τῆς θεότητος ⁸⁵ καὶ τὴν ἀβάστακτον ⁸⁶ φύλαγα τῆς ἀμετρήτου ⁸⁷ δυνάμεως τὴν ἐξερχομένην ἐκ τῆς θέας αὐτοῦ ⁸⁸ οὐκ ⁴⁰ ἴσχυω ⁸⁹ θεάσασθαι ⁹⁰. σὺ δὲ τὴν ἐμὴν ⁹¹ θέαν οὐχ ⁹² ὑποστέγεις ⁹³, ἀλλὰ ⁹⁴ φρίττεις ⁹⁵ τὴν ⁹⁶ τοῦ δούλου ⁹⁷ μορφὴν ⁹⁸ καὶ δύναμιν ⁹⁹. πῶς ¹⁰⁰ οὐν ¹⁰¹ μέλλουσιν ¹⁰² οἱ βροτοί ¹⁰³ θεὸν ὅψεσθαι δυ ¹⁰⁴ ἐγὼ μετὰ τρόμου παρίσταμαι; καὶ ¹⁰⁵ λέγει ¹⁰⁶ πρὸς αὐτὸν πάλιν ¹⁰⁷ δὲ ἀρχιστράτηγος· βλέπεις ¹⁰⁸ τὸ ὅδωρ κατερχόμενον ἀπὸ ¹⁰⁹ τὰ ὑψη ¹¹⁰ τῶν ὀρέων; δὲ λέγει ¹¹⁰ οὐχὶ κύριέ μου, ἀλλὰ τοῖς ὡσίν μου

— ⁶⁵ ita SVA, καὶ P. — ⁶⁶ ita QVA, ἥλθεν W, εἰσῆλθεν U, ἔλθων P, προσελθών C. — ⁶⁷ (ἀπὸ τοῦ ε.) VA, om. Γ. — ⁶⁸ ita (Σ)VA, om. PC. — ⁶⁹ ita ΓΟ, τοῦ ἀρχιστρατήγου VA. — ⁷⁰ ita PCW, om. QUVVA. — ⁷¹ οὐκ ἔβλ. στ. δὲ V. — ⁷² om. V. — ⁷³ (ἔως τ. ο.) P(Σ)O, εἰς τὸν (τὸν om. V) οὐρανὸν φθάνοντα VA (*Sisinn.*), ἔβλεπε add. V. — ⁷⁴ ita PVA, τότε ΣΟ. — ⁷⁵ (πρὸς ἀρχ.) (Σ)VA, αὐτὸν P. — ⁷⁶ (τίς ε. ἐ.) (Σ)O, δστις ε. ἐ. VAD, με ὅσιε P. — ⁷⁷ ita ΣΟVA, εἶπεν P, πρὸς αὐτὸν add. A. — ⁷⁸ ita ΣΟVA, εἶπεν οὖν P. — ⁷⁹ (δ. μ. ταξ.) ΓΟ, ὁ ἀρχιστράτηγος A, om. V. — ⁸⁰ (εἶμι Μιχ.) ΣΟVA *Sisinn.*, μιχ. εἶμι P. — ⁸¹ (ἐγὼ εἶμι) QUVVD, om. PCWOA. — ⁸² ita QVAD, παρεστῶς ΣΟ, παριστάμενος P. — ⁸³ (τ. θ.) PQWO, τοῦ κυρίου V(U), αὐτοῦ AC. — ⁸⁴ (καὶ-θεάσασθαι *lin. 11*) om. V. — ⁸⁵ αὐτοῦ add. A. — ⁸⁶ ita ΡΣ, ἀνυπόστατον αὐτοῦ A. — ⁸⁷ ita PC, ἀμέτρου WA. — ⁸⁸ τρισαγίας ὑμνολογίας δοξάζων add. P. — ⁸⁹ αὐτὴν add. P. — ⁹⁰ ita PQWOD, θεωρῆσαι A. — ⁹¹ (τὴν ἐμ.) ἐμοῦ V, τοῦ δούλου add. VA. — ⁹² οὖν A. — ⁹³ ita PW(UOD), ὑποφέρεις QCA. — ⁹⁴ (οὐχ δπ: ἀλλὰ) om. V. — ⁹⁵ δειλιῶν add. V. — ⁹⁶ (τὴν-δύναμιν) om. V. — ⁹⁷ (τοῦ δ.) Γ, om. A. — ⁹⁸ ὁμοῦ τε add. A; cfr. 13, 4. — ⁹⁹ καίτοι (γε add. A) δίκαιος ὁν add. VAD *Sisinn.* — ¹⁰⁰ (πῶς-παρίστ. *lin. 14*) πῶς οὖν διποτήσεται ἡνίκα ἐλθεὶ δὲ δεσπότης χριστὸς ἐν τῇ φρίκῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀποδοῦναι φυσῆς βροτῶν ἀμαρτήσασαV, ὡς ἐγὼ παρίσταμαι φόβῳ ἀμέτρῳ θεῶ πῶς διποτήσεται ἡνίκα ἐλθι μετα δόξης αὐτοῦ φύσις βροτῶν ἀμαρτήσασα A, *similia D Sisinn.* — ¹⁰¹ (πῶς οὖν) ΣΟ, καὶ πῶς P. — ¹⁰² μέλλετε P(O), βούλεσθαι W. — ¹⁰³ (οἱ βρ.) Σ, om. PWO, τὸν πάντων βασιλέα add. C(U). — ¹⁰⁴ διπερ Q(U). — ¹⁰⁵ (καὶ-ἀρχ.) om. V. — ¹⁰⁶ (καὶ λέγει) AO, λέγει οὖν P, καὶ τοῦτο εἰπών (πάλιν ἐκ δευτέρου add. QU) λέγει (Σ). — ¹⁰⁷ ita ΣΑ, αὐθις P; cfr. 15, 3. — ¹⁰⁸ (βλέπ.-ἀρχ. 17, 2) om. A. — ¹⁰⁹ ita ΣΟD, ἐκ P; cfr. 14, 6; 17, 3. — ¹¹⁰ ita Σ(OD), om. P.

(1) στύλον κτλ. Cfr. Cyriłl. Scythop. Vit. Sabae 17 p. 242 C. Coteler. δρῆ... στύλον πυρὸς ἐπεστηριγμένον ἐν τῇ γῇ οὐ διεφαλή ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανόν. — (2) Cfr. Jos. 5, 14.

άκούω τὴν ταραχὴν τοῦ ὅδατος¹¹¹ πολλὴν. λέγει¹¹² αὐτῷ δὲ ἀρχιστράτιος¹¹³ μὴ φοβοῦ¹¹⁴, ἀλλὰ στῆθι¹¹⁵ ἐδραῖος¹¹⁶.

Λ'. — καὶ¹ ἰδοὺ τὸ ὅδωρ κατερχόμενον² ἀπὸ³ τὰ ὑψη τῶν δρέων ἔγγισεν εἰς πρόσωπον αὐτῶν⁴. ἐπάρας δὲ⁵ τὴν φωνὴν αὐτοῦ⁶ δὲ⁷ ἀρχιστράτηγος λέγει πρὸς τοὺς ποταμούς· κατὰ τίνος ὑμεῖς ἔρχεσθε Κοῦφε καὶ Λυκόκαπρε; τίς ἡπάτησεν ὑμᾶς⁸ τοῦ⁹ καταλιπεῖν τὴν ὁδὸν ὑμῶν καὶ ἐνταῦθα ἐλθεῖν¹⁰; καὶ¹¹ τοῦτο εἰπὼν ἐσφράγισεν (1) εἰς πρόσωπον¹² τοῦ ὅδατος¹³ λέγων· στῆθι ἐπὶ τοῦ τόπου¹⁴. καὶ εὐθέως ἐστησαν οἱ ποταμοί, καὶ ὑψόθη ἡ¹⁴ κεφαλὴ τοῦ ὅδατος ἥντις¹⁶ ἀνδρομή-
40 κῶν¹⁷ δέκα¹⁸ (2). λέγει¹⁹ δὲ²⁰ ἀρχιστράτηγος πρὸς τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ "Ἀρχιππον· βλέπεις διετε τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ; δὲ λέγει· ναὶ κύριε μου. εἰπεν δὲ²¹ πρὸς αὐτὸν δὲ ἀρχιστράτηγος²² μὴ φοβηθῆς διετε τὴν ἀπειλὴν²³ τοῦ ὅδατος²⁴. καὶ καθάπερ Μωυσῆς²⁵ (3) ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ ἐκτείνας τὴν χεῖρα διὰ τῆς ῥάβδου²⁶ τὴν θάλασσαν διεχώρισεν²⁷,
45 οὕτως²⁸ καὶ δὲ μέγας ταξιάρχης²⁹ Μιχαὴλ δὲ ἀρχιστράτηγος ἐκτείνας τὴν δεξιὰν αὐτοῦ³⁰ ὡς³¹ ἐν δείγματι (4) φησιν³² (5) ῥάβδου³³ κατέχων

— 111 (ἀκ. τ. τ. τ. ὅδ.) (ΣΟ)D, τ. τ. τ. ὅδ. ἐνηχοῦμαι P. — 112 ita QCD, καὶ λέγει P. — 113 ita ΣD (cfr. A *homoeotel.*), μέγας ταξιάρχης P. — 114 ita PVA, φοβηθῆς τὴν ἀπειλὴν τοῦ ὅδατος (Σ) (cfr. 12). προσμονάριε δοῦλε χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἥμῶν add. V. — 115 (ἀλλὰ στ.) στ. οὖν V. — 116 ἐδραῖος A(U), τῇ πλετει add. V.

I'. — 1 τοῦτο εἰπὼν add. Σ, *dein* δὲ ἀρχιστράτηγος C. — 2 ita ΣVA, κατελθὼν PW. — 3 ita ΣVD, ἐκ PA; cfr. 16, 15. — 4 (εἰς πρ. αὐτῶν) P (αὐτοῦ Q)W, ἥντις αὐτοῦ C, διποὺς ιστατο (ἴως οὖς ιστατο Α) δὲ ἀρχιστράτηγος καὶ δὲ προσμονάριος VA (*Sisinn.*). — 5 (ἐπ. δὲ) Γ, καὶ ἐπ. VA. — 6 ita UOVA, *om.* PΣ; cfr. 19, 4. — 7 ἀγιος add. P. — 8 (ἡπ. δμ.) C(U)OVA, δμ. ἡπ. PQW. — 9 ita ΣVA, *om.* PUO. — 10 ita ΣVOD, κατελθεῖν PA. — 11 *om.* A. — 12 (εἰς πρ.) *om.* A. — 13 (τ. δ.) τὰ ὅδατα Α. — 14 σον add. V. — 15 (ἡ-ὅδ.) τὸ ὅδωρ V. — 16 ita VAD, ὡς P(ΣΟ). — 17 ita (Σ)V, ἀνδρῶν P, δργίων A(D). — 18 τὸ μῆκος add. P. — 19 ita PCD, τότε λέγει (Σ), καὶ λέγει VAO. — 20 ἀγιος add. P. — 21 ita VACW, οὖν PQ; cfr. 18, 4. — 22 (ό-ἀρχ.) Γ, δὲ μέγας ταξιάρχης A, *om.* V. — 23 δύναμιν A. — 24 καὶ ταῦτα οὕτως εἰπὼν (καὶ add. V) τὸ πάνμεγα (μέγα A, ἐκεῖνο add. V) καὶ φοβερὸν ἐπαρξάμενος θυῦμα add. VA (*Sisinn.*). — 25 μωσῆς ΣV. — 26 (δ. τ. δ.) ΣOVA, ἐν τῇ ῥάβδῳ P. — 27 διέσχισεν V. — 28 ita ΣVA, οὕτω PC; cfr. 12, 12. — 29 ita QAO, *om.* PCWV; cfr. 4, 3. — 30 χεῖρα add. VA(W); cfr. 18, 7. — 31 (ώς-δάρδ.) *corrupta videntur.* — 32 φησιν Q, φησιν *compend.* A, φυσιν W, φύσιν *compend.* U, *om.* VPD. — 33 ita VAO(D), ῥάβδον Γ.

(1) ἐσφράγισεν, signum crucis fecit. — (2) ἀνδρομήχων. Cfr. Cyrill. Scythop. Vit. *Sabae* 81 p. 358 A. Cotel. : τοῦ κρημνοῦ ἐπὶ δέκα σχεδὸν ἀνδρόμηκα τὸ ὑψος ἔχοντος. — (3) καθάπερ κτλ. Exod. 14, 16; 21. — (4) ἐν δείγματι, tamquam qui aliquid monstrat (?). — (5) φησιν. Fortasse ita positum ut Metaphr. Vit. *Marcelli*, p. 716 B οὕτω γάρ φησιν ἀσμένως τὴν λειτουργίαν ὑπῆρχετο, ut verba alias scriptoris referri significetur: ne Metaphrasta quidem eum nominat. Cujus scriptoris illa verba essent ὡς ἐν δείγματι frustra quae sive.

εδῶκεν (1) εἰς κεφαλὴν τῆς στορεᾶς πέτρας · καὶ εὐθέως³⁴ ἐρράγη³⁵ ἡ στερεὰ πέτρα ἀπὸ ἄκρων³⁶ ἐώς ἄκρων καὶ ἀπὸ³⁷ ἀνωθεν³⁸ ἐώς κάτω, ὃ δὲ ἦχος³⁹ τῆς ῥαγεστος πέτρας ἐγένετο ὡσεὶ⁴⁰ βροντὴ⁴¹, καὶ ἐσείσθη πᾶσα ἡ γῆ ἐκείνη. εἰπεν δὲ πρὸς τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ⁴² ὃ⁴³ ἀρχιστράτηγος· βλέπεις διει⁴⁴ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ; ὃ δὲ λέγει⁴⁵· ναὶ κύριέ μου, βλέπω⁴⁶ τὰ θαύματα⁴⁷ καὶ⁴⁸ τὴν δύναμιν τοῦ συνεργοῦντός σοι θεοῦ⁴⁹. τότε ἐκτείνας τὴν δεξιὰν αὐτοῦ⁵⁰ πάλιν⁵¹ ἐσφράγισεν⁵² τῷ χάσματι κάτω καὶ τῷ λόγησεν λέγων⁵³· ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ⁵⁴ συντριβήσεται πᾶσα νόσος καὶ πᾶσα μαλακία⁵⁵ καὶ⁵⁶ φαρμακεία⁵⁷ καὶ ἐπαοιδία καὶ πᾶσα ἐνέργεια τοῦ πονηροῦ⁵⁸· ἐνταῦθα οἱ⁵⁹ πεπεδημένοι⁶⁰ λυθήσονται καὶ οἱ ὄχλοιμενοι ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων⁶¹ [καὶ οἱ ἀσθενοῦντες]⁶² λαθήσονται⁶³ καὶ πᾶς δυτικός καταφύγη⁶⁴ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ⁶⁵ ἐν πίστει⁶⁶ καὶ φόβῳ ἐπικαλούμενος πατέρα καὶ⁶⁷ υἱὸν καὶ ἀγιον πνεῦμα καὶ Μιχαὴλ τὸν⁶⁸ ἀρχιστράτηγον, μὰ⁶⁹ τὸ⁷⁰ τοῦ θεοῦ ὄνομα⁷¹ καὶ τὸ ἐμόν⁷², οὐ μὴ ἔξελθῃ λυπούμενος. ἡ δὲ χάρις τοῦ θεοῦ⁷³ καὶ⁷⁴ ἡ δύναμις μου⁷⁵ ἔσται ἐπισκιάζουσα ἐνταῦθα⁷⁶ καὶ ἀγιάζουσα⁷⁷ ἐν⁷⁸ δύναματι πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος⁷⁹. οἱ δὲ ἔχθροι ἡμῶν οἱ

—³⁴ *om.* ΑΟ. —³⁵ (ἐρρ.-κάτω *lin. 2*) ἀπὸ ἄν. ἔ. κ. διερράγη ἀπὸ ἄκρ. ἔ. δ. αὐτῆς Α.

—³⁶ ἄκρας *W hic*; ἄκρον *D*, ἄκρος *P*, ἄκρος *Q utrimque*. —³⁷ (ἀπὸ-κάτω) ἀπαρχῆς ἐώς τέλους *P*. —³⁸ (ἄν. ἔ. κ.) *AOD*, ἄνω.... κάτω *V*, ἄνωθεν.... κάτωθιν *Σ*.

—³⁹ τοῦ κτύπου *add.* Α. —⁴⁰ *ita* ΓΟ, μεγάθεις *V*, μέγεθος *A*. —⁴¹ *ita* CU, βρονταὶ πολλαὶ *W*, βροντὴ μεγάλη *PO*, καὶ φοβερὰ καὶ ἔκθαμβος *add.* *P*, βροντῆς ἐκατονταπλασίονα *V*, βροντῆς *A*, βρονταὶ ἐκατὸν *QD*. —⁴² *om.* *V*. —⁴³ (δοῦλον τ. θ.) *PΣD*, προσμονάριον *VA*. —⁴⁴ θεῖος *add.* *P*. —⁴⁵ *om.* *V*. —⁴⁶ εἰπεν *V*. —

—⁴⁷ *ita* *PCU*, ὁρῶ *VA*. —⁴⁸ *ita* *PU(CD)*, ὑπὲρ δύναμιν θαύμ. *V*, ὑπὲρ ἔννοιαν τελούμενος *A*. —⁴⁹ (καὶ-θεοῦ) *om.* *V*. —⁵⁰ τ. σ. σ. θεοῦ *CUA(D)*, τοῦ θεοῦ τοῦ σ. σ. *P(W)*. —⁵¹ χείρα *add.* *VAO*; *cfr.* 17, 16. —⁵² *om.* *VO*. —⁵³ ἐν *add.* *V*: *ipse idem conjecteram, sed parum proficit* —⁵⁴ (ηὗ. λ.) εὐλόγησεν εἰπών *A*. —

—⁵⁵ (ἐν τ. τ. τ.) ἐν τούτοις *A*. —⁵⁶ (μαλ. καὶ) *om.* *V*. —⁵⁷ *om.* *A*, πᾶσα *add.* *O*.

—⁵⁸ φαρμακία *POV* (?) *A* (?). —⁵⁹ ἐνταῦθα συντριβήσεων (συντριβήσεται *A*) *add.* *VA*. —⁶⁰ *ita* *PCO*, *om.* *VAD*. —⁶¹ *ita* *VA*, δεδημένοις *W*, δεδεμένοις *COD*, δεσμωθέντες *P*. —⁶² (δ. πν. ἀκ.) *SVAO Sisinn.*, *om.* *P*. —⁶³ (καὶ οἱ ἀσθ.) *VA*, *om.* *ΓΟ*; *cfr.* 9. —⁶⁴ *ita* *SΟΑD Sisinn.*, λαθήτωσαν *PV*. —⁶⁵ *ita* *WUVOD*, καταφύγει *PQCA*. —⁶⁶ (ἐν πίστει) *CDVA*, πίστει *P*. —⁶⁷ *om.* *UO*.

—⁶⁸ αὐτοῦ *add.* *V*. —⁶⁹ *ita* *O*, ἔσται *P*, δ μνημονέων *V*, *circiter octo litteras erasae A*; *cfr.* 4, 5. —⁷⁰ (τὸ τ. θ.-έμον) *del.* *a.* —⁷¹ (τὸ-δν.) *A*, τοῦ θ. τὸ δν. *V*, τὸ δν. τοῦ κυρίου *P*, τὸ δνομά μου *O*. —⁷² (καὶ τὸ ἐμόν) *VA*, εὐλογημένον καὶ μιχαὴλ τοῦ ἀρχιστρατῆγου αὐτοῦ *P*. —⁷³ (τοῦ θ.) *WVA*, *om.* *P*. —⁷⁴ ἡ δὲ δύν. μου καὶ ἡ χάρις τοῦ θεοῦ *V*. —⁷⁵ ἐν τῷ τόπῳ τούτω *V*. —⁷⁶ (καὶ ἀγιάζουσα) *PCWO*, *om.* *VAD*. —⁷⁷ (ἐν δν.-πν.) *om.* *V*. —⁷⁸ τοῦ π. κ. τοῦ υ. κ. τοῦ ἀγ. *A*.

(1) εδῶκεν, percussit, ut saepε apud Byzantinos; *cfr.* Palladii *Hist. Laus.* 22 p. 1067 C δεδωκεν εντῷ κατὰ τῶν ψυῶν ῥοπάλῳ τινὶ.

ἐστῶτες καὶ βλέποντες ἡμᾶς ἀπολιθωτήτωσαν (1) ἔκει ἔως ὅν οἱ ποταμοὶ καταποντίσωσιν ⁷⁹ τὸ ἀγίασμά μου ⁸⁰. τότε λέγει πρὸς τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ ⁸¹ Ἀρχιππον· εἴτε λίθε δτιε ⁸² εἰς τὰ δεξιά μου· καὶ ⁸³ εύθέως ἔστη ἐν τοῖς δεξιοῖς αὐτοῦ ⁸⁴. ἐπάρχας δὲ τὴν ⁸⁵ φωνὴν αὐτοῦ ⁸⁶ δὲ ἀρχιστράτηγος ⁸⁷ 5 λέγει πρὸς τὸν ποταμούς ⁸⁸ ἀκοντίσθητε ⁸⁹ ὑμεῖς ἐν τῇ χώνῃ ⁹⁰ ταύτῃ καὶ ⁹¹ ἔστε χωνεύσμενοι ⁹² ἐν τῷ χάσματι τούτῳ καὶ βρυχώμενοι ⁹³ ἔως τῆς συντελείας ⁹⁴, ἀνθ' ⁹⁵ ὅν ⁹⁶ κατ' ἐμοῦ ἡτοιμάσθητε· καὶ ἔσται ἡ δόξα τοῦ ἀγίου τόπου τούτου διαπαντὸς ⁹⁷ [οἰà Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ χυρίου ἡμῶν, φὴ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ ⁹⁸ εἰς τοὺς ⁹⁹ αἰῶνας τῶν 10 αἰώνων. ἀμήν.]

— ⁷⁹ καταποντήσωσι ΡΣ. — ⁸⁰ ita ΣVAD, om. PW. — ⁸¹ (δοῦλ. τ. θ.) WVAD, ἀγιον P. — ⁸² ita PAD, προσμονάρις V. — ⁸³ (καὶ-δεξ. αὐτοῦ) om. V. — ⁸⁴ ita PUD, τοῦ ἀρχιστράτηγου A. — ⁸⁵ om. V. — ⁸⁶ om. V; cfr. 17, 4. — ⁸⁷ (ό ἀρχ.) (Σ)OVA, om. P, μιχαὴλ add. A. — ⁸⁸ (πρ. τ. κοτ.) ΣAO(D), τοῖς ποταμοῖς P, om. V. — ⁸⁹ ita VAO, ἀκοντίσατε PW, στῆτε Σ. — ⁹⁰ χόνη V a (ras. A) O, χόνι PQW, χωνία C, χών D. — ⁹¹ (καὶ-βρυχ.) πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ὑμῶν V. — ⁹² χονεύσμενοι P(Σ)AO, κεχωνευμένοι C(D). — ⁹³ βρυχόμενοι WO, βρυχομένη A, βρύχοντες PD; cfr. 14, 6; 15, 11. — ⁹⁴ τοῦ αἰώνος add. UVAD; cfr. 15, 15. — ⁹⁵ (ἀνθ'-ἀμήν) om. et alia add. QCUD. — ⁹⁶ ὑμεῖς add. V. — ⁹⁷ om. PW. — ⁹⁸ (διαπ.-ἀεὶ καὶ) om. V. — ⁹⁹ ἀπεράτους add. V.

(1) ἀπολιθωθήτωσαν. Cfr. Exod. 15, 16.

Διηγησις ¹
περὶ τοῦ γενομένου θαύματος παρὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου
Μιχαὴλ ² ἐν Χώναις ³.

A'. — Καὶ τὸ περὶ τῶν ἄλλων (1) ἀγίων διεξιέναι καὶ διὰ μνήμης τὰ ἔκεινων ποιεῖν οὐ θεοφιλές μόνον ἀλλὰ καὶ ἡμῖν λυσιτελές καὶ ὡφέλιμον (2). ⁵ μνήμη γάρ πάντως πόθου σύμβολον, μαρτύρων δὲ καὶ διώνων πόθος πρὸς αὐτὸν οἶνε διαβαίνειν τὸν κοινὸν ἀπάντων ¹ δεσπότην ² διὰ τοῦτο διδέσται προείλοντο καὶ παρ' οὐ μεῖζονος πάλιν τῆς δόξης ³ ἔτυχον. τὸ δὲ καὶ περὶ τῶν ἀσωμάτων ἐπεξιέναι δυνάμεων καὶ θεοσημείας αὐτῶν καὶ τεράστια καταγγέλλειν καὶ λίαν ὡφελιμώτερον. ὅσῳ γάρ πλείων αὐταῖς ¹⁰ ἡ πρὸς τὸν θεόν οἰκείωσίς τε καὶ παρρησία, τοσούτῳ καὶ μεῖζονα καρπούμεθα τὴν ὡφελειαν ἐν τοῖς περὶ αὐτῶν διηγήμασιν. ἀρκτέον (3) δὲ μικρὸν ἄνωθεν ἐπικοινωνεῖ γάρ κάκεῖνα τῇ ἀκολουθίᾳ ⁴ τῆς ὑποθέσεως.

B'. — ἀρτὶ (4) τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν καὶ ὑπουργῶν αὐτῷ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς σωτηρίας διακόνων τῆς ἡμετέρας τὰς πόλεις περιόν- ¹⁵ των καὶ διασπειρόντων τὸ κήρυγμα καὶ πολλοὺς ἐπαγομένων πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν δὲ μὲν εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης καὶ θεολόγος, φαὶ καὶ πλείονα τῶν ἄλλων δηλαδὴ μαθητῶν ¹ μαρτυρεῖ παρὰ τῷ διδασκαλῷ φοπὴν εὐγοίας τὸ εὐαγγέλιον, τῇ Ἐφεσίων ἐπιδημεῖ, Φιλιππος δὲ τὴν Ιερὰν πόλιν καταλαμβάνει. δὲ τοίνυν Ἰωάννης ὑπὸ βαθείᾳ τῆς ἀπιστίας νυκτὶ τοὺς ²⁰ Ἐφεσίους πεπλανημένους εύρων, θυσίας τε καὶ πανηγύρεις ἐπιτελοῦντας καὶ ὅσα θεῷ προσέχοντας τῇ Ἀρτέμιδι, τῷ τῆς διδασκαλίας φωτὶ πρὸς

P = cod. Paris. gr. 1492, saec. XI, fol. 47^r.

Q = cod. Paris. gr. 1515, saec. XI, fol. 20^v (q = altera manus).

R = cod. Paris. gr. 1489, saec. XI aut XII, fol. 50^r (r = altera manus).

Tit — ¹ μερικῇ add. **Q.** — ² παρὰ τοῦ πανενδόξου μιχαὴλ τοῦ ἀρχιστρατήγου **Q.** — ³ κύριε εὐλόγησον add. **P.**

A'. — ¹ om. **P** (cfr. *comm. de Joann. evang.*, p. 701 B, τῷ τῶν δλων οἰκειοῦται δεσπότη). — ² τὸν κοινὸν διαβ. δεσπ. **P.** — ³ (τῆς δόξης) **om. P.** — ⁴ ἀληθεῖαι **Q.**

B'. — ¹ μαθ. δηλ. **Q.**

(1) Cfr. *vit. Euthym.* p. 596 A καὶ παντὸς μὲν ἄλλου πράγματος... πολλῷ δὲ μᾶλλον κτλ. — (2) *vit. Pelag.* p. 907 D (libri initium) γυναικείαν ἀρετὴν... πᾶσι διεξιέναι λυσιτελές καὶ ὡφέλιμον, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον κτλ. — (3) Cfr. *vit. Euthym.* p. 597 A ἀρκτέον ἥδη μοι... ἄνωθεν. — (4) Cfr. *vit. Euthym.* p. 597 A ἀρτὶ τοῦ δυσσεβοῦς Ἰουλιανοῦ... τὴν ζωὴν καταστρέψαντος.

τὴν εὐσέβειαν αὐτοὺς ὁδηγεῖ· καὶ καθαρὰν ἀληθείας ἀκτῖνα ταῖς τούτων ψυχαῖς ἐπιλάμψας πρὸς τὴν Ἱερὰν πόλιν καὶ αὐτὸς μεταβαίνει καὶ Φιλίππω (1) τῷ θείῳ συγγίνεται. ἐπεὶ δὲ τοσοῦτον ἡ πόλις ἡπάτητο αὐτῇ καὶ οὔτως ἐλληνισμῷ κάτοχος ἦν ὡς καὶ τὸ θηρίον τὴν ἔχιδναν δὴγείσθαι θεόν καὶ ἀπαραδέκτους εἶναι παντάπατι θείου σπόρου καὶ τοῦ τῆς εὐσέβειας κηρυγματος, ἐπεὶ οὔτω ταῦτα (2), καὶ πειθεῖν οὐχ οἰοίτε ἡσαν οἱ τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ τὰς ἐκείνων ψυχὰς μεταβαλεῖν πρὸς εὐσέβειαν, ἐπεὶ τὸ θηρίον χωροῦσιν διπερ αὐτοῖς αἴτιον ἡν τῆς τοσαύτης πλάνης καὶ ἀπωλείας, καὶ εἰς προσευχὴν ἄμφω τραχέντες καὶ ἐν τῷ θεῷ 10 ποιήσαντες δύναμιν καθαιροῦσί τε αὐτὸν καὶ νεκρὸν παραχρῆμα ἔργαζονται. τοῦτο ἔκμαίνει σφροδρῶς κατὰ τοῦ Φιλίππου καὶ παροξύνει τοὺς ἀνοήτους οἷς δὴ καθαιρέστην αὐτὸν τῆς οἰκείας δόξης καὶ τῶν πατρίων ἔθων ὁφῆναι δόξαντας, καὶ πάντες ἐπ' αὐτὸν συνδραμόντες (3) καθάπερ ὑφ' ἐνὶ θυμῷ καὶ μιᾷ τῇ λύσσῃ ἐλκόμενοι καὶ ἄλλος ἀλλαχθέν τῆς μακαρίας ἐκείνης 15 λαβόμενοι κεφαλῆς σταυρῷ τε προσαντράωσι (4) καὶ πικρότατα τῆς παρούσης ζωῆς ἀπαλλάττουσιν. ἀλλ' ὁ διδάσκαλος οὐκ ἡμέλει τοῦ μαθητοῦ (5) καὶ τοῦ ἀποστόλου διέμψας οὐκ ἐπιλέληστο, ἀλλ' ἐπεὶ σύμμορφον αὐτὸν ἐώρα τοῖς οἰκείοις παθήμασι, κοινωνὸν καὶ τῆς δόξης ἐκείνης καὶ τῶν θαυμάτων πεποίητο. καὶ (6) σείεται μὲν ἡ πόλις ἀθρόον καθάπερ ἐπ' 20 αὐτοῦ² τοῦ³ ἐμοῦ Χριστοῦ πρότερον, ὅτε τὸν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ οὗτος ἀνήρητο θάνατον καὶ σταυρὸν ἔθειλούτιον κατακέριτο· δέος δὲ καὶ μετάνοια λαμβάνει τοὺς ἀνοήτους⁴ ἴσχυρῶς τε αὐτῶν πλήττουσα τὰς ψυχὰς καὶ συγγνώμην αἰτεῖσθαι πείθουσα τῆς κατ' αὐτοῦ χαλεπότητος καὶ ἀπανθρωπίας.

—² ἀ|τοῦ (?) R, αὐτοῦ r. —³ om. R. —⁴ Ιουδαίους PQ; cfr. 11; acta Phil. 32, p. 89 Tischend.

(1) Cfr. *vita Phil. ap.* p. 193 Α ἐπεὶ ξόνοις εἶδε ταύτην (Hierapolim dicit) καὶ τῶν ἐμπηστικῶν (scr. ἐρπηστικῶν) τοῖς ιοβδοῖς, ἔχιδνη τινὶ τερατώδει τὸ σέβας οἵμοι προσενέμουσαν, ζῆλῳ θείῳ τὴν ψυχὴν καταπίμπραται καὶ συντονώτερον προσκείμενος ταῖς εὐχαῖς τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσει τὴν ὀλεθρίαν ταύτην καὶ πολλοῖς ἀπωλείας γενομένην αἰτίαν νεκρὰν αὐτίκα δεικνύει. — (2) Cfr. *vit. Matth.* p. 817 Α ἐπεὶ οὖν οὔτω ταῦτα, καὶ οἱ μαθηταὶ τὰς χώρας διέλαβον, τότε κτλ.; *vit. Euphros.* p. 317 Α ἐπεὶ ταῦτα οὔτως [συνέβαινε legitur, mihi suspectum], φησὶν κτλ. — (3) Cfr. *vit. Phil. ap.* p. 196 Α. — (4) Cfr. *vit. Phil. ap.* 196 Β. — (5) Cfr. *de Thecla* p. 837 Α ἐπεὶ μηδὲ ἡμέλει Θέκλης Χριστός; *commentar. de Phil.* (cod. Par. 1551 f. 72v) ἀλλ' ὁ διδάσκαλος οὐκ ἡμέλει τῶν μαθητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων διέμψας οὐκ ἐπιλέλησται. haec e *Metaphrasta descripta* puto. — (6) Cfr. *vit. Phil.* p. 196 C.

Γ'. — καὶ δὲ μὲν οὕτω λαμπρῶς καταλύει τὸν βίον, ἀποστολικὸν ἀγῶνα καὶ δρόμον μαρτυρικῷ στεφάνῳ κατακοσμήσας · δὲ τῷ διδασκάλῳ φιλούμενος Ἰωάννης πρός τινα τόπον Χαιρέτοπα οὕτω καλούμενον μεταβαίνει, οὐ δὴ ¹ τὰ συνήθη καὶ πάλιν ἐπιτελέσας ² προαναφωνεῖ αὐτοῖς δοσον οὐδέπω τοῦ τῶν ἀγγέλων ³ ἀρχηγοῦ Μιχαὴλ θειοτέραν ἐπισκοπὴν ⁵ καὶ τινα παραδόξως ἔκει γενησομένην θεοσημείαν. ἀλλ' δὲ μὲν καὶ πρὸς ἑτέρας ἐφοίτησε πόλεις τὸ πιστευθὲν αὐτῷ τάλαντον τῆς διδασκαλίας αὐξῆσαι βουλόμενος, ἔργῳ δὲ τὰ προτιγγελμένα ἐξεπληροῦτο· καὶ ὅδωρ τῆς γῆς ἔκεινης μετὰ βραχὺν ἀνεδίδοτο εἴτε νόσῳ τις κατέχοιτο εἴτε τινὶ ἑτέρῳ πιέζοιτο πάθει δικοῦ τῇ μεταλήψει παρέχον τὴν θεραπείαν καὶ τῇ ¹⁰ τῶν θαυμάτων ἀφθονίᾳ καὶ τῷ μεγέθει γλώττης τρανότερον τοὺς ἀπίστους πρὸς ἔαυτὸν συγκαλοῦν καὶ μεταβάλλον πρὸς τὴν εὔσέβειαν.

Δ'. — ἦν γάρ ¹ τινι τῶν Λαοδικέων θυγάτηρο μονογενὴς ἐξ αὐτῆς (1) ἀλαλος τῆς εἰς φῶς προοδοῦ, διπερ αὐτοῦ μέσης ἥπιτε (2) τῆς καρδίας, καὶ δπως ἀνὴ παῖς τῶν τῆς γλώττης λυθείη δεσμῶν καὶ ψυχῆς ἀν 15 ἐπρίατο τῆς ἕδιας· χαλεπῷ τοίνυν καὶ οὕτος ἀπιστίας πάθεις κατειλημμένος δρῆ τινα θειοτέραν ὅψιν χρηστότερα εὐαγγελίζομένην καὶ δεξιὸν αὐτῷ τὸ μέλλον παρεγγυῶσαν · δρῆ δὲ οὐχ ὡς θεατὴς τοιούτων εἶναι ήξιωμένος, πῶς γάρ (3), ἀσεβής τε ὡν καὶ τοσαύτην ἀπιστίας ἀχλὺν τοῖς τῆς ψυχῆς δρθαλμοῖς περικείμενος; ἀλλ' δπως ἀν ἔκεινός τε σὺν 20 τῇ θυγατρὶ μεταβάλῃ ² τῆς ἀσεβίας, καὶ πολλοὺς ἑτέρους πρὸς τὴν εὔσέβειαν ἐπισπάσωνται · ἡ δὲ ὅψις ἦν νοερά τις αὐτῷ φύσις ὅναρ παρεστηκυῖα καὶ παρὰ τὸ φανὲν ἀγίουν ὅδωρ ἐλθεῖν μετὰ τῆς παιδὸς ἐπισκήπτουσα καὶ ὡς οὐχ ἐπανήξει λυπούμενος ἐπαγγελλομένη, ἀλλὰ ³ καλὴν εἰ βούλοιτο ποιήσεται πραγματείαν, καὶ πίστιν, ἥτις ⁴ ἐπ' ⁵ αὐτῷ ²⁵ κεῖται, μόνον καταβαλὼν τὴν τῆς θυγατρὸς ὠνήσεται θεραπείαν. διεπνισθεὶς τοίνυν ἔκεινος φρίκης καὶ δέονς μεστὸς τὴν τοῦ ὅδατος πηγὴν ὡς ἡ ὅψις ἐπέσκηψε μετὰ τῆς παιδὸς εὐθέως καταλαμβάνει· καὶ τοὺς μὲν

Γ'. — ¹ δῆ Q, δὴ q. — ² addend. θαυμάσια? — ³ ἀρχαγγέλων Q.

Δ'. — ¹ scr. δέ? — ² μεταβάλοις PQ. — ³ καὶ add. Q. — ⁴ εἰ τις R. — ⁵ scr. ἐν?

(1) Cfr. *comm. de Timoth.* p. 761 B χωλὸν ἐξ αὐτῆς εἶδε τῆς εἰς φῶς προοδοῦ. — (2) Cfr. *de Thecla* p. 841 A ψόφοι μόνον ... κενοὶ τῶν μὲν ὄτων καταχεδμενοὶ, ἀπτόμενοι δὲ τῆς καρδίας οὐδὲ βραχύ. — (3) Cfr. *vit. Euthym.* p. 608 A τοῦ θεοῦ μὴ ἀνασχομένου, πῶς γάρ; δτι μηδὲ κτλ.; *vit. Euphrros.* p. 316 B ἡ τοῦ θεοῦ ἀμνάς ὅπ' αὐτοῦ κρυπτομένη ... ἀληπτος ἦν · πῶς γάρ, ἔκεινον μὴ βουλομένου;

έκει συνειλεγμένους εύρών ἀθρόους τούτου ἀρυομένους καὶ τῶν οἰκείων σωμάτων αὐτὸν καταχέοντας, ἐξῆς δὲ καὶ τὴν ἐνέργειαν ἐπακολουθοῦσαν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκάστῳ τοῦ πάθους παρέχουσαν, ἐπυνθάνετο τῶν παρόντων ήτις αὐτοῖς κατὰ τοῦ ὅδατος ἡ ἐπικλητικής καὶ τί ποτε ἄρα τοῦτο 5 ἐστιν διπερ ἐπάδοντες ἡρέμα τῷ ὅδατι ταχεῖαν οὕτω καὶ δαψιλῆ καρποῦνται τὴν θεραπείαν. οἱ δὲ ὄνομα πατρὸς ⁶ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος καὶ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ἀπεκρίναντο. κάκενος οὐγύ ὑπερθέμενος τὸ παρὸν οὐδὲ χρόνῳ καὶ διασκέψει τὸ πρᾶγμα δοὺς ἀλλ' ὡς εἰχε τοὺς ὀρθαλμοὺς δόμοῦ καὶ τὰς ξεῖρας εἰς οὐρανοὺς ἀνασχῶν θερμότερον ἐχρῆτο τῇ ἐπικλητικῇ 10 καὶ θεὸν ἐκάλει κατὰ τοῦ πάθους προσώποις τρισὶ γνωριζόμενον καὶ τὸν αὐτοῦ διάκονον Μιχαὴλ εἰς πρεσβείαν ἐκίνει· καὶ οὐχ ἡμάρτανε τῆς αἰτήσεως ἀλλὰ πολλαπλασίας ἐτρύγα τὴν θεραπείαν· οὐ γάρ μόνον ἡ παῖς τῶν τῆς ἀφωνίας ἀλλὰ καὶ αὐτὸς καὶ ἡ παῖς τῶν τῆς ἀπιστίας δεσμῶν ἀπελύοντο, διπερ ἦν τοῦ τῆς γλώττης παρὰ ⁷ πολὺ χαλεπώτερον. 15 δόμοῦ τε γάρ δ πατήρ τῇ θυγατρὶ μετεδίδου τοῦ ὅδατος καὶ ῥᾷον ἐκινεῖτο πρὸς εὐχαριστίαν ἡ γλῶττα καὶ θεὸς αὐτῆς διὰ στόματος ἦν καὶ τὸν αὐτοῦ θεράποντα Μιχαὴλ παραδόξως ἐπεβοιάτο. τί τὸ μετὰ ταῦτα; βάπτισμα τοῦ τε Λαοδικέως αὐτοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς καὶ οἴκου διου προσαγωγὴ τῷ Χριστῷ, ναοῦ τε τῷ ἀρχιστρατήγῳ οἰκοδομὴ καὶ πολυτελὴς ὁροφὴ τῷ 20 ἀγιάσματι καὶ οἴκου τῷ ὄντι κατὰ τὸ γεγραμμένον (1) εὐπρέπεια.

Ε'. — καὶ δὲ μὲν οὕτω πιστεύσας καὶ τοιαύτας ἀποδοὺς ¹ χάριτας τῆς εὐεργεσίας οἶκαδε μετὰ τῆς θυγατρὸς ἐπανήρει σωθεὶς κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον (2) καὶ αὐτὸς διὰ τῆς τεκνογονίας, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν θυγατέρα σεσωσμένην ὁδών, καὶ ἀμφω πλουτήσαντες τὴν εὐσέβειαν· μετὰ δ' ² οὖν 25 ἐνενηκοστὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον παῖς ἔχ τῆς Ἱεραπολιτῶν ὡρμημένος Ἀρχιππος ὄνομα γονῆς ὧν θεοφιλοῦς καὶ βίζης ὄντως ἀγαθῆς ἀγαθὸν βλάστημα, καθάπερ (3) τι χρίνον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν τῷ τῶν αἰρέσεων ³ πλήθει τῆς εὐτεβείας πνέον τὸ ἡδιστον, δεκάτῳ τῆς ἡλικίας ἔτει παρὰ τὸν τοιοῦτον ἀφικεῖται ναὸν ὥσπερ ὑπό τινος προνοίας ἀγόμενος καὶ νεωκόρος 30 αὐτοῦ ⁴ καθίσταται, δστις ἄρα χάριτος ἡξίωτο θειοτέρας· οὕτω γάρ

— ⁶ καὶ add. Q. fort. recte; cfr. 4, 9. — ⁷ om. PQ; cfr. vit. Marcell. p. 716 B, πολὺ θερμότερος, 720 A, πολλῷ πλέον.

E'. — ¹ ἀποδιδοὺς Q. — ² γ' Q. — ³ ἐλλήνων in marg. r acute. — ⁴ αὐτῶι Q.

(1) Psalm. 25 (26), 8. — (2) Ep. ad Tim. 1, 2, 15. — (3) Cfr. comm. de Timoth. p. 761 A πατήρ δὲ Ἑλλην... οἰοντι τι ζιζάνιον ἐν στεφ τῷ καλῷ Τιμοθέου γένει καὶ ῥέδοις ἀκανθα παραφύς.

εύγενῶς ἔκράτεις τῶν τῆς σαρκὸς θελημάτων καὶ οὕτω καλῶς αὐτῷ εἶχε τὰ τοῦ βίου προσίμια ὡς μήτε ἄρτου τὸ παράπαν μεταλαμβάνειν μήτ' ἀλλου τινὸς τῶν εἰς βρῶσιν ἀνθρώπῳ μεταλαβεῖν ἀναγκαίων, μὴ βαλανεῖοις διμιλεῖν μηδ' ἡστινοσοῦν θεραπείας περὶ τὸ σῶμα φροντίζειν ἀλλ' δεὶ τῆς πνευματικῆς ἔχεσθαι ἀγωγῆς, καὶ ταῦτα παῖς ὧν καὶ μήπω 5 τελεωτέρας ἀψάμενος ἡλικίας, δομικροῦ καὶ ἀπιστίας ἐγγύτατα ἦν, εἰ μὴ τὸ τῆς ἀρετῆς μέγεθος καὶ ὧν ἡξίωται⁵ θεαμάτων⁶ πιστά τε εἶναι ταῦτα καὶ ἀνατίρρητα βεβαιοῦ. Βοτάνας μὲν⁷ γάρ ἔψων ἡσθιε, καὶ ταῦτας ἀγρίας καὶ οὐδὲ μικρόν τι μετασχούσας ἀλλατος τοῦ ἀναγκαίου πᾶσι τροφῆς ἡδύσματος, καὶ τοῦτο δὲ ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος, καὶ ὅδατος 10 ἔκοινώνει μεμετρημένου⁸ ἔνδυμα δὲ αὐτῷ σάκκοι δύο, δομένη σκέπη τοῦ σώματος ὧν, δὲ τῆς στρωμνῆς, διὰ χρόνου τούτων ἐκάτερος τὴν ὑπηρεσίαν ἀποπληρῶν· ἐνιαυτὸν μὲν γάρ δλον ἀτερος αὐτῷ τῶν σάκκων τὴν γύμνωσιν περιέστελλε θατέρου τὴν στρωμνὴν ἐπικρύπτοντος, εἴτα τὴν χρείαν ἀμείβοντες δομένη 15 ίμάτιον, δὲ τῆς στρωμνὴς πάλιν ἐγίνετο· τῆς στρωμνῆς δὲ τὰ μὲν ὑπὸ τὸν σάκκον λίθοι ἡσαν δέσεις, τὸ δὲ πρὸς τὴν κεφαλὴν μέρος σάκκος ἔτερος δλος ἀκανθῶν ὑποπεπλησμένος· ταύτῃ γάρ δογενναῖος διακεπαύετο, εἰ γέ ποτε καταπεπονηκός⁹ αὐτῷ τὸ σῶμα παρέσχεν ἀνεθῆναι μετρίως. τίνα δὲ καὶ τὰ πρὸς τὸν θεὸν αὐτοῦ δικαίατα, δοὶ ὅν καὶ¹⁰ τὸ ἐπίπονον τοῦτο καὶ τραχὺ τοῦ βίου ἀνήρητο; μὴ τὰ 20 ἀγαθά φησι τοῦ κόσμου τούτου ἵδοι δο δόθαλμός μου, μηδὲ μετεωρισθείην τὸν νοῦν ὑπὸ τῆς παρούσης ποτὲ ματαιότητος· ἐμπλησσον κύριε τοὺς δόθαλμούς μου δακρύων πνευματικῶν, σύντριψον τὴν καρδίαν μου καὶ κατεύθυνόν μου τὰ διαβήματα. τί γάρ ἐμοὶ τὸ πήλινον τουτὶ σῶμα νῦν μὲν δον, μικρῷ δὲ ὑστερον οὐκ ἐσόμενον, ὅπερ ὡς χλόη τὸ πρωτὲ ἔχανθει, 25 ἐσπέρας δὲ αὐθίς ἀπομαραίνεται; ἐνδος εἴη μοι μόνον¹¹ ἔχεσθαι τοῦ τῆς ψυχῆς ἀγαθοῦ δομοῖ καὶ τὴν ἐκεῖθεν πάντως¹² προξενήσει μακαριότητα.

Γ'. — ταῦτα δο μὲν ἔστρεψε καθ' ἐστιτὸν εἰσαεὶ καὶ τῷ θεῷ διελέγετο· τὰ δὲ τῶν ἀπίστων πλήθη πράψις ἐπὶ τούτοις φέρειν οὐκ εἶχον, ἀλλὰ τοῦτο μὲν καὶ ἡ πολλὴ ἐκείνη τῶν θαυμάτων δαψίλεια τοῦ ἀγιάσματος, 30 τοῦτο δὲ καὶ δο πρὸς ἀρετὴν τοῦ Ἀρχίπου ζῆλος καὶ οἱ κατὰ θεὸν ἀγῶνες καὶ ἡ τοσαύτη δο¹³ ἐκείνον ὑπομονὴ ἐκίνει κατ' αὐτῶν καὶ ἡρεύιζε καὶ εἰς φανερὰν ἐκείνους τὴν μανίαν ἔζηγεν· ἀμέλει καὶ εἰς ἐν γενόμενοι σύστημα

—⁵ ἡξίωτο QR. —⁶ θαυμάτων R. —⁷ om. Q. —⁸ καὶ πεπονηκός PQ. —⁹ om. Q. —¹⁰ μόνον PQ; cfr. 22, 26; comm. de Joanne evang. p. 697 B μόνην ἀποκρύπτει τὴν δεξιάν. —¹¹ om. Q.

καὶ τὸν δόδοντα συὸς τρόπον καθ' ἐκατέρων ¹ αὐτῶν ὑποθήκαντες οἱ μὲν τῶν τριχῶν λαμβάνονται τοῦ Ἀρχίππου καὶ ράβδοις, ὡς μιαρῶν χειρῶν, ὡμῶς ἄγαν αἰκίζονται, οἱ δὲ κατὰ τοῦ ἀγίου ὅδατος ἐκείνου ² συρρέουσι κακῶς τι ³ καὶ τοῦτο διαθεῖναι πειρώμενοι. ἀλλὰ τοῖς μὲν αἱ χεῖρες ⁵ ἐνάρκων, τοῖς δὲ καὶ φλόξ ἐκεῖθεν κατὰ στόμα προσυπαντῶσα κενοὺς ἀναστρέψειν ἐποίει ⁴ διθεν καὶ πρὸς ἑτέραν τρέπονται μηχανήν, ταύτη καὶ τὸν Ἀρχίππον ἀνελεῖν καὶ αὐτῆς δὲ τῆς τοῦ ὅδατος ἐνεργείας περιγενέσθαι βουλόμενοι. τίς οὖν ἡ μηχανή; παρέρρει τῷ τοῦ ναοῦ θυσιαστηρίῳ ποταμὸς ἐν ἀριστερῷ Χρύσος ⁴ ὄνομα ⁵ τούτου μετοχεύεται τὸ φεῦθρον ¹⁰ αὐτοὶ διεσκέψαντο καὶ τῷ ἀγίῳ ὅδατι ἐπαφεῖναι, δπως ἐν τῇ συμβολῇ τῷ ποταμῷ φεύματι τὸ ὅδωρ ἐκεῖνο τὸ θεῖον ἐπιμιγὲν μηκέτι τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχον διατελοίη, ἀλλὰ τῶν ἱαμάτων ἀποβάλλοι τὴν δύναμιν. ταῦτα μὲν οὖν ἐκεῖνοι ⁶ καὶ μεταστρέφεται παρ' αὐτῶν τὸ τοῦ ποταμοῦ ὅδωρ ὡς ἀν ἐπαφεθείη τῷ ἀγίᾳσματι ⁷ τὸ δέ, ὡς (1) καὶ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως καὶ ¹⁵ τῆς τῶν ἀσεβῶν ματαιοπονίας, οὐχ ὡς αὐτοῖς ἐσπουδάζετο ἐν ἀριστερῷ κατέρρει, ἀλλὰ τὴν ἐναντίαν ἑτρέπετο καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ μᾶλλον ἐμπαλὺν δινήει, καθάπερ δὴ καὶ ⁸ εἰς δεῦρο καθορᾶται ρέον ⁹ ὡς οὖν ἀπ' ἐναντίας αὐτοῖς τὸ πρᾶγμα ἔχώρει, καὶ ἡ ἀδικία κατὰ τὸν θεῖον φάναι Δαβὶδ ¹⁰ (2) ἐψεύσατο ἐκυτήν, δεύτερόν τι τούτοις δ τοῦ προτέρου μεῖζον ἐστιν δ τῶν ²⁰ ζιζανίων σπορεὺς καὶ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων πολέμιος ὑποτίθησιν ¹¹ ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο ἄγνωθεν ἀναλαβὼν ¹² διηγήσομαι.

Z'. — ποταμοὶ δύο τινὲς ἔξι ἀνατολῶν ἀνίσχοντες ἔτεροι, ὡν ὁ μὲν Λυκόκαπρος, δὲ δὲ Κοῦφος ἐκαλοῦντο, κατὰ τὰς ἐκβολὰς ἀλλήλων διεστηκότες τὸν ιερὸν ἐκεῖνον τόπον παρήμειβον, συμβαλόντες ¹ δὲ πρὸς τῇ ἀκρωτείᾳ καὶ εἰς ² ἄμφω γενόμενοι ³ διὰ τῆς Λυκίας ἐξήσαν. ὑπέρχεται τοίνυν τοὺς κατὰ τῆς εὐστερείας διπλιζομένους δ πονηρὸς καὶ τούτους ἀφεῖναι κατὰ τοῦ ἀγίου τόπου τοὺς ποταμοὺς ἀναπείθει, δπως μὴ τὸ θεῖον ἐκεῖνο μόνον ἀλλὰ καὶ αὐτὸν δήπου μετὰ τοῦ ναοῦ τὸν τόπον οἱ ποταμοὶ κατασύρωσιν ⁴ ἦν γάρ οὕτως ἐπικλινές ἐκεῖνο τὸ μέρος

Γ'. — ¹ ἐκάτερον *in littura q.* — ² *om.* Q. — ³ *om.* R. — ⁴ *ita PR, χρυσὸς Q.* — ⁵ *om.* R. — ⁶ δὲ *PQR.* — ⁷ λαβὼν R.

Z'. — ¹ συμβάλλοντες *q. R.* — ² (εἰς ἐν) εἰς PQ; *cfr. de Thecla p. 845 Α ἄμφις ἀμφότερα συνέβη τὰ μέρη (τῆς πέτρας) καὶ εἰς ἐν γέγονεν.* — ³ γινόμενοι *q. R.*

(1) *Cfr. comm. de Timoth. p. 761 B καὶ χωλὸν ἔξι αὐτῆς εἰδε τῆς εἰς φῶς προδόου, ὡς θείας ἐπιακοπῆς, ὡς παραδέξου θαύματος, δημι ... γεγενημένου.* p. 772 D; *comm. de Jo. p. 689 C; de Thecla p. 844 C; mart. Thysse p. 525 C; al.* — (2) *Psalm. 26 (27), 12; cfr. de Thecla p. 837 C ἡ ἀδικία τὸ τοῦ θεοῦ φάναι Δαβὶδ ἐψεύσατο ἐκυτήν.*

καὶ κοῖλον ὡς μὴ ῥᾳδίαν μόνον ἀλλὰ καὶ δῖντάτην δοκεῖν γενήσεσθαι τὴν καταφοράν. ἀθροίσαντες οὖν γεῖρα συχνὴν εἰς Λαοδίκειαν, κώμη δε τῆς Λυκίας (1) αὐτη περιφανής (2), ἀφικνοῦνται, εἴτα καὶ πρὸς τὴν πλησίον τοῦ ναοῦ πέτρα γίνονται. Ὅψους μὲν οὖν οὔτως ἡ πέτρα καὶ μεγέθους (3) εἶχεν ὡς μηδὲ αὐτὸν τελείως ἔξικνεῖσθαι ταύτης τὸν ὀφθαλμόν· οἱ δὲ τὸ πρῶτον ἔκεινεν ἀρξάμενοι τάφρον ὑπερμεγέθη τὸ μεταξὺ τῶν τε ποταμῶν καὶ τῆς πέτρας ἀνώρυττον· ἐπει δε ἵκανως ἥδη αὐτοῖς ἡ τάφρος ὡρώρυχτο, κοιλαίνουσι μέχρι καὶ μυχοῦ γῆς τὸν τόπον ὅπου μετοχεύεσσι τοὺς ποταμοὺς ἐπειρῶντο, καὶ φραγμὸν ἐμβάλλουσι τούτοις τὸ ἐργωδέστατον (4) ὃστε ἀθρόον μὲν ἔκει συναχθῆναι τὸ ὅδωρ, εἴτα τοῦ φραγμοῦ ἐκ τοῦ 10 αἰφνιδίου ῥαγέντος δῖντέρων γενέσθαι τὴν τοῦ ὅδατος κάθοδον. ἐν ὅσῳ δὲ τὰς πολυτρόπους ἔκεινας οὗτοι κατὰ τοῦ ἀγίου τόπου μηχανὰς συνεσκεύαζον, δ τοῦ θεοῦ θεράπων Ἀρχιππος ἐπὶ γυμνοῦ κείμενος τοῦ ἐδάφους ἐδεῖτο αὐτοῦ θερμῶς καὶ δση δύναμις ἐλιπάρει κρείττονα τῆς τῶν ἐναντίων ἐπιβουλῆς τὸν ιερὸν ἔκεινον τόπον ἀναφανῆναι καὶ πέποιθα ἐλεγεν ἐπὶ τῷ 15 θεῷ τῷ σώζοντι με ἀπὸ δλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταιγίδος ὡς οὐκ ἔγκαταλείψει τὸν ἀγιον αὐτοῦ οἰκον ἔσειν διαφθοράν.

Η'. — ἡμερῶν τοίνυν δέκα διαγενομένων ἔκεινοι μὲν καθαιροῦσι τὸν τοῦ ὅδατος φραγμὸν περὶ που τὰς ἀρχὰς τῆς νυκτός, ὡς ἀν μηδὲ προφυλαξαμένῳ ¹ τῷ Ἀρχίππῳ τὸ ὅδωρ ἐπελθὸν καὶ αὐτὸν τῷ τόπῳ συγ- 20 καταδύσειε ²· καὶ στάντες ἐν ἀριστερῷ περιέμενον τὴν δσον οὔπω γενησομένην ὡς αὐτοῖς ἐδόκει τοῦ ἀγίου τόπου κατάδυσιν. δ δὲ τοῦ θεοῦ δοῦλος Ἀρχιππος ὡς ἥδη τῶν ποταμῶν ὑπήσθετο κατιόντων θερμότερον ἔτι μᾶλλον εἰχετο τῶν δακρύων καὶ συντονωτέρᾳ τῇ δεήσει ἐχρῆτο, ἐπῆραν (5) οἱ ποταμοὶ κύριε μου λέγων, ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν· ἀροῦσιν οἱ 25 ποταμοὶ ἐπιτρίψεις αὐτῶν ἀπὸ φωνῶν ὑδάτων πολλῶν· θαυμαστοὶ οἱ μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης, θαυμαστὸς ἐν ὑψηλοῖς δ κύριος. τῷ οἰκῷ σου πρέπει ἀγίασμα κύριε εἰς μακρότητα ἡμερῶν. ταύτη τοιγαροῦν ἔχοντος

H'. — ¹ προφυλαξομένω R. — ² συγκαταδύσειν P(Q?).

(1) En miram rerum et locorum ignorantiam; cfr. 10, 10 cum adnot. et *disput.* IV. — (2) Cfr. *vit. Phil.* p. 193 Α πόλις ἐστὶ κατὰ τὴν Φρυγίαν ἐπιφανῆς Πόλις ιερὰ καλουμένη (ita Migne e cod. Vat. 1798); *comm. de Phil.* cod. Paris 1551 fol. 76^ν πόλις ἐστὶ κατὰ τὴν Φρυγίαν περιφανῆς Ιερέαπολις (sic) καλουμένη. — (3) Ὅψους καὶ μεγέθους: non intellexit illa 12, 6 πλάτος καὶ μῆκος ετ βάθος. — (4) Cfr. *vit. Ignatii* p. 1272 Β νομοθετεῖ τε παρθενίζων καὶ πλούτου καὶ τρυφῆς ... κατοιγωρεῖν καὶ τὸ δὴ χαλεπώτατον μήτε θεούς ηγείσθαι μήτε κτλ. — (5) *Psalm.* 92 (93) 3-5.

τοῦ Ἀρχίππου καὶ οὕτω τῇ προσευχῇ λιπαρῶς ἐγκειμένου θείᾳ τις ὅψις ἀπορρήτως ἀνωθεν καταπτάσσα πρὸς ὄνομα τὸν ἄνδρα ἐκάλει. καὶ τὸν μὲν τοῦ νεώ⁽¹⁾ ἐξελθόντα πρηγῇ εὐθέως³ καταπεσεῖν οἷα μὴ φέροντα τοιούτῳ τάς ὅψεις ὀδεῶς προσβάλλειν θεάματι, τὴν δὲ πρὸς αὐτὸν ἀνάστηθι φάναι
 5 καὶ δεῦρο πρός με καὶ ὅψει θεοῦ δύναμιν ἀμαγχον ἐν τούτοις δὴ τοῖς ἴσχυρῶς συρρέουσιν ὕδασι. συμβαλόντα τοιγαροῦν τὸν μαχάριον Ἀρχίππον ώς οὕτως ἐκεῖνος δὲ μέγας ἐν ούρανοῖς ἀρχιστράτηγος εἴη στῆναι μὲν ὡς ἐπέσκηψε παρ' αὐτὸν ἐν ἀριστερῷ, στύλον⁴ δὲ παραχρῆμα πυρὸς ἀπὸ γῆς ἔως αὐτοῦ διήκοντα ἔσειν ούρανοῦ⁵ καὶ φωνῆς ἐκεῖθεν ἀκοῦσαι θαρρεῖν
 10 αὐτῷ καὶ μὴ δεδιέναι παρεγγυώσης· εἴτα χωρῆσαι μὲν ἐπ' αὐτοὺς τὸ ὕδωρ, τοῦ δὲ χεῖρά τε ἀνασχόντος τὸ τοῦ σταυροῦ τε σημεῖον διατυπώσαντος καὶ στῆναι κατὰ χώραν τοῖς ποταμοῖς ἐπισκήψαντος, δσον σου⁶ τὸ πλῆθος Χριστὲ τῆς δυνάμεως, εἰδοσαν αὐτὸν ὕδατα ψαλμικῶς⁽²⁾ φάναι⁽³⁾ καὶ ἐφοβήθησαν καὶ ὥσει τεῖχος εὐθέως ἐπάγγησαν· ἄραντος
 15 τοίνυν αὐθίς⁷ ἐκείνου τὴν δεξιὰν καὶ τῇ παρὰ τῷ ναῷ πέτρᾳ τὴν τοῦ σταυροῦ⁷ σφραγῖδα ὑποτυπώσαντος βροντήν τε ἀθρόον καταρραγῆναι, σεισθῆναι τε μέγα τὴν γῆν· καὶ τὴν μὲν πέτραν ὅμοι τῷ σεισμῷ διασχεῖν, τὸν δὲ τὸ στερρὸν αὐτῇ καὶ πάλιν δπλον, τὴν φοβεράν τοῦ σταυροῦ σφραγῖδα ἐπιβαλόντα συντριβείη μὲν ἐνταῦθα εἰπεῖν πᾶσα τοῦ
 20 ἀντικειμένου ἡ δυναστεία, πηγάσει δὲ κακῶν ἀπάλλαγή τοῖς πιστῶς προσιοῦσιν· οὕτως εἰπόντα τὴν ἐπὶ τὰ δεξιὰ μετάβασιν τῷ Ἀρχίππῳ παρεγγυῆσαι· τοῦ δὲ μεταστάτος⁸ ἐν δεξιᾷ καὶ τῷ προστάγματι παραχρῆμα ὑπηρετήσαντος μεγάλῃ ὡς εἴχε τὸν ἀρχιστράτηγον καὶ λαμπρῷ τῇ φωνῇ ἐν τῇ χώνῃ ταύτῃ χωνεύθητε τοῖς ποταμοῖς τὸ λοιπὸν
 25 ἐγκελεύσασθαι· καὶ τοῦ πράγματος οὕτω παραδόξως κατὰ τὸ κελευσθὲν

—⁸ scr. εὐθέως λέγεται *infinitivos eiusmodi sine verbo finito apud Mataphrastam non repperi*; at cfr. vit. Phil. p. 196 D, λέγεται δὲ... τὸν Ἰησοῦν... ἐπιφανῆναι κτλ.; vit. Ignat. p. 1285 C, Τραίανός... ἀκούσας... ταῦτα ἐκεῖνον ἀκούσαντα... δόγμα τοιούτον ἐκθένται λέγεται. —⁴ hoc accentu PQ. —⁵ om. Q, add. in marg. q. —⁶ om. Q, add. q. —⁷ χριστοῦ R. —⁸ στάτος PQ.

(1) Cfr. 23, 19; 29; 25, 8; 28; 26, 4; 27, 15; vit. Marcell. p. 717 C εἴτε τις νεώς ἀντίτα ἡ φροντιστήρια. — (2) Psalm. 76 (77), 17; cfr. de Thecla p. 824 D οἶοντες οἶσα πεφυτευμένον παρὰ τοῖς ψαλμικοῖς ὕδασιν; vit. Euthym. p. 604 Α τὸν οἰκεῖον κατὰ καιρὸν προφέρων καρπὸν κατὰ τὰ πεφυτευμένα δένδρα παρὰ τοῖς ψαλμικοῖς ὕδασι. — (3) Cfr. 25, 18 cum adnot.; vit. Euphr. p. 312 D καὶ παρ' αὐτοῦ κατὰ τὸν θεῖον φάναι Δαβὶδ ἡμερινὴν διεπλάττετο πλάσιν.

γεγονότος τὸν μὲν θεῖον τῶν ἀγγέλων ⁹ ἀρχηγὸν Μιχαὴλ διαπτάντα τοῦ Ἀρχιππου εὐθὺς δίθεν καὶ κατελήλυθεν αὐθὶς ἐπανελθεῖν τῷ πρώτῳ φωτὶ πλησιάζειν φῶς καὶ αὐτὸν τέλειον ὄντα καὶ τῆς ὑπερφυοῦς ἔκεινης ἀπολαύσιν λαμπρότητος· τὸν δὲ τοῦ θεοῦ ¹⁰ δοῦλον Ἀρχιππον ἐξ ἔκεινου τῷ ναῷ παραμένειν, συντονώτερόν τε αὐτῷ καὶ θερμότερον ἀποδιδόντα ⁵ τὰς προσευχάς. ἀλλ' δὲ μὲν περὶ ποι τὰ ἐβδομήκοντα διαβιοὺς ἔτη τὸν τῆρος βίον ἀποικών πρὸς τὸν οὐκεῖον ἀνατρέχει δεσπότην ὄσπερ τις ἀγαθὸς γεωργὸς τῶν καλῶν τούτων τῆς ἀρετῆς σπερμάτων ¹¹ τοὺς μισθοὺς ¹² κομιούμενος· τὰ θαύματα δὲ καὶ εἰστὶν βλύζει τοῖς πιστοῖς ἀφθονώτερον πρεσβείας αὐτοῦ τοῦ τῶν ἀσωμάτων ἀρχηγοῦ Μιχαὴλ, ¹⁰ χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὐ τῷ πατρὶ ἡ δόξα ἀμα τῷ ἀγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ ¹³ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

— ⁹ ἀρχαγγέλων Q. — ¹⁰ χριστοῦ Q. — ¹¹ σπερμ. τῆς ἀρ. R. — ¹² τὸν μισθὸν R.
— ¹³ (καὶ ἀεὶ) om. Q.

CORRIGENDA :

P. 1, 5 adnot. (3) : 17, 18 lege 18, 8
 " 4, 3 " ⁸⁵ : 17, 8 " 17, 15
 " 4, 5 " ⁸⁷ : 18, 4 " 18, 14
 " 4, 5 " ⁴⁰ : 18, 5 " 18, 15
 " 4, 9 " ⁴⁹ : 18, 3 " 18, 13
 " 4, 12 " ⁵⁵ : CWA " ΣΑ
 " " " : QUVOD " UVOD
 " 5, 4 extir. : καὶ om. V
 " 5, 6 adnot. ⁸ : φκοδ... lege ὠκοδ...
 " 5, 12 " ¹⁶ : ante μὴν add. ita ΣΔ
 " 8, 4 " ¹⁰⁰ : 18, 5 lege 18, 15
 " 8, 10 " ⁷ : 18, 2 " 18, 12.

ENARRATIO ET REVELATIO
SANCTI PATRIS NOSTRI ARCHIPPI ET PROSMONARII
VENERABILIS TEMPLI ARCHANGELI MICHAELIS CHONIS.

1. Principium sanationum et donorum et charismatum, quae elargitus est Deus nobis per gratiam et intercessionem imperatoris Michaelis, ab initio promulgatum est per sanctos apostolos Philippum et Joannem theologum. Cum enim evertisset sanctus Joannes impurum Dianae simulacrum Ephesi, ascendit Hierapolim ad sanctum Philippum : qui et ipse pugnabat contra viperam. Post mutuum amplexum, ait illi sanctus Philippus : *Quid faciendum, frater Joannes?* *Sum enim impar isti impurae et scelestae viperae expellendae ex urbe hac.* Erat quippe ista nequissima et perniciosa viperam omnium reptilium immundorum princeps. Corpus ejus erat totum serpentibus praecinctum et draco circumdabat caput ejus, aliasque volvebatur circa collum ; insistebat super duos dracones et circa eam volutabat sese omne genus foedorum reptilium, verbo dicam, tamquam regina circumamicta. Gentiles vero habebant eam sicut deam magnam quam adorabant omnes et cui litabant. Saepius, cum sedderet docens sanctus Philippus, concitaverat reptilia ut in sanctum incurrerent ejus occidendi causa, dicebatque illi : *Egredere, Philippe, ex urbe hac, priusquam te male perdidierim.* At erat sanctus Philippus nuntians verbum veritatis et fidei et, oratione facta, apostoli ejecerunt etiam viperam Hieropoli.

2. Post haec, progressi venerandi praecones veritatis constiterunt in loco dicto Chaeretopa, ubi gratia et largitio et miracula manifestanda erant sancti et gloriosi imperatoris Michaelis. Precatione peracta, significaverunt populo dicentes huc venturum magnum ducem et imperatorem militiae caelestis et patraturum incredibilia prodigia. Egressi sunt igitur apostoli qui in aliis civitatibus doctrinam spargerent, statimque scaturivit in hoc loco aqua efficiens sanationes.

3. Postea vero quam requieverunt sancti apostoli, denuo gentiles infremuerunt furentes adversus christianos. Cum anni multi essent elapsi ab inventa hac sancta aqua, fama ejus pervenit in orbem universum. Qui enim confugiebant ad hunc locum sanabantur, quocumque detinerentur morbo, et plurimi inter gentiles venientes et videntes sanationes credebant in Dominum Jesum Christum et baptizabantur. Erat vir quidam in urbe Laodicea, impius et idolorum cultor ; qui habebat filiam unigenitam mutam ex utero matris suae. Pater ejus voluerat quidem saepius cum aliis sectae suae abire ad evertendam sanctam illam aquam, quoniam multi gentiles huc concurrebant et

sanati ab infirmitatibus suis credebant in Dominum nostrum Jesum Christum. Quadam die, quasi in visione nocturna, adstat ipsi dux militiae dominicae, Michael imperator, qui ait illi : *Ito cum puella tua ubi sancta aqua manifestata est et, per nomen meum, si credideris, non redieris contristatus.* Consurgens homo proficiscitur cum puella ; videns autem charisma Dei credidit. Et dicit sanatis : *Quemnam invocatis dum immittitis hanc aquam corporibus vestris?* Qui respondent illi : *Nos invocamus Patrem, Filium et sanctum Spiritum et imperatorem Michaelem.* Tunc, levatis oculis manibusque suis ad caelum, ait : *O Pater, Fili et sancte Spiritus, Deus, per intercessionem Michaelis archiducis, succurre mihi peccatori.* Et capiens aquam immisit in os puellae et illico exclamavit filia et clamore dato locuta est : *Deus christianorum, vere magna tua potestas, Michael militiae princeps.* Baptizatus est ipse et tota domus ejus, et aedificavit ibi oratorium parvum in nomine Michaelis imperatoris, ut protegeret sanctam illam aquam. Itaque reversus est cum filia sua glorificans Deum. Ethnici autem fremebant in christianos et in sanctam illam aquam, cogitantes de illa auferenda et ab hac regione delenda.

4. Anno quidem nonagesimo elapso, ex quo oratorium fuit exstructum super aquam, venit puerulus Hierapoli annos natus circiter decem, nomine Archippus, ex genere fidelium et christianorum, et constitutus est primus prosmonarius. Cujus haec erat vitae ratio : vixit annos septuaginta, ex quo autem coepit curare oratorium, annos sexaginta, quin umquam pane uteretur, aut carne, aut vino, quinve lotioni indulgeret. Cibi regimen tale erat ei : herbis agrestibus coctis vescebatur et quidem insulsis, quod beatus praestabat semel in hebdomade, pretiosam vero animam inrorabat cotidie aquae unciis tribus, atque hoc faciebat beatus ad corporis refrigerium. Vestimentum ei duo sacci cilicini, et alterum quidem saccum induebat beatus neque auferebat a carne sua donec tempus ejus expletum esset et tunc iterum alterum saccum circumponeret. Ejus cubile stratum erat lapidibus acutis et desuper cilicio, ne apparerent lapides ingredientibus. Venerando ejus capiti subjacebat saccus fartus spinis. In illis quiescebat beatus hora somni sui et rursus, singulis noctibus, super lapides et spinas recubans, servus Dei defungebatur somno acerbiori quam vigilia. Numquam enim servus Dei usus est remissione, castigans corpus suum, animam vero intactam servans ab adversarii laqueo per intercessionem imperatoris Michaelis. Artam quippe et angustam viam perambulans dicebat : *Ne facias, Domine, me peccatorem gaudere super terram hanc : neque veniant bona mundi hujus coram me misero aut ante oculos meos.* Ne superveniat mihi, Domine, non per unam diem, saeculi voluptas ; nec oblectentur oculi mei vanitate mundi hujus, sed reple, Domine, oculos meos lacrimis spiritualibus et cor

meum illumina ad cognitionem mandatorum tuorum et concede mihi donum quod elargitus es illis qui a saeculo tibi placuerunt. Quid enim mihi lutosum corpus, nisi limus fetidus? Et pulchritudo haec est revealatio incorruptibilis animae. Est autem animae vestimentum fides recta in Deum, denudatio et neglectus carnis, fames et sitis et exercitatio angelica, dura cubatio et vigilia, oratio et lacrimae, gemitus et paenitentia, solitudo et eleemosyna et omnia quae placent Deo. His ornamentis enim delectatur anima. Quid autem requirit anima a corpore? Nihil praeter omnem justitiam et pietatem. Corpus vero requirit haec: edacem crapulam et comessationem, avaritiam et omnem immunditiam, hallucinationes et nequitias, libidines malas et omnia quae Deo displicant. His cupiditatibus congaudet corpus et in his captivatur misera anima. Evidem peccator et miser, quid faciam? Adjuva me, Domine Deus, et confice corpus meum ut granum sinapis, cor meum contere et humilia ne in nihilum redigar apud te. Evidem, Domine, mi Deus, mane sicut herba florui, vespere decido et transeo. Nihilominus non requiescam donec mortificavero membra mea ab omni desiderio malo.

5. Haec erat meditans servus Dei Archippus et angelicam exercitationem perficiens, singulis diebus laudabat Deum qui ducebat eum in tali patientia. Turbae vero christianorum et gentilium concurrebant ad hunc locum. Et quicumque cum timore et fide confitebantur trinitatem dicentes: *Pater, Filius et Spiritus sanctus, Deus, per intercessionem Michaelis imperatoris miserere nostri*, et haec dicentes immittebant sacram aquam morbis suis, sanabantur. Infideles autem et veritati inimici nolebant agnoscere gloriam Dei et cotidie fremeabant, ut leones, cupidi evertendae hujus sanctae aquae simul et occidendi servi Dei. Saepius quidem venientes impii flagellarunt eum, alii vero rapiebant cruces ex oratorio et conterebant super caput sancti, alii capillis eum tenentes trahebant extra domum super terram, alii pilos barbae ejus avellentes proiciebant eum humi. Illi currebant ad sanctam aquam deturbandam, sed statim eorum manus rigebant; hi quidem progressi viderunt flammarum ignis exeuntem ex aqua in faciem eorum; itaque revertebantur impii pudore affecti. Alii dicebant in seipsis: *Si aquam istam non obturamus et hunc casularium non occidimus, omnes dii nostri nihil fient ab illis qui sanantur ibi*. Erant igitur continuo vexantes servum Dei cotidie et incomensurabilia mala sustulit beatus ab idolorum cultoribus gentilibus, sed haec tolerando laudabat Deum sine intermissu die nocteque.

6. Erat in loco isto fluvius descendens a sinistris, nomine Chryses, qui fluebat prope sacrum altare Dei ab origine mundi. Saepius voluerant adversarii veritatis confundere flumen cum sancto isto fonte, nec potuerant: quicquid tentarent, refugiebat aqua fluvii a fonte sacro, bifariamque divisa aqua fluminis seorsim declinabat a dextris altaris, atque ita procedit usque ad hanc diem.

7. Temporibus istis duo alii fluvii descendebant ab oriente, haud longe distantes a sancto loco illo, quasi miliariis tribus. Quorum alterum Lycocaprum, alterum Cuphum vocabant. Inter se commixti in cacumine montis magni et declinantes dextrorum pertransibant in Lyciam versus. Ille qui a principio calumniator scelestissimus, qui prava initit cordibus hominum, malorum adjutor et socius, Dei negator et angelorum osor, sanctorum occisor et divinarum ecclesiarum persecutor, sanationum exterminator et infirmorum tentator, qui mundo decipiendo non satiatur, qui caelum et terram exosus aeternas tenebras cupivit, volentium salvari adversarius et certantium pro salute contradictor, boni inimicus et antichristus, tenebrosus abyssi incola non desit obtundere idolorum sectatores ut conculcarent sanctuarium Dei. Tandem suggerit eorum mentibus ut flumina derivent in sanctuarium Dei et aqua obruatur fons sacer. Erat quippe locus natus ad inundationem. Itaque adveniunt impii ex universis uribus regionis, circiter quinque millia congregati: petit Laodiceam populus iniquitatis, meditatus vana contra spiritualem Michaelem imperatorem. Principes impiorum dixerunt turbis: *Quia locus aptus est ad cataclysum aquae, quoniam fluvii ex magna altitudine descendunt; jam derivemus flumina contra eum qui magicis artibus male habuit deos nostros et divinas eorum potestates per illos qui ibi sanantur annihilavit. Quoniam nos istum occidere et lutum hoc everttere nequimus, sane impetu fluviorum et aquae inundatione, diis nostris juvantibus, devastetur locus iste.*

8. Proxime ad sacrum altare est petra solida, latitudinis et longitudinis multae, cuius altitudo immensa. Vergebat autem rupes ante templum circiter cubitus septuaginta, similiter et a posteriore parte. Veniunt tandem impii et veritatis adversarii et cooperunt a cacumine rupis usque ad verticem magni montis, ubi duo fluvii praeterfluebant, Cuphus et Lycocaprus, et fodientes straverunt viam aquae ut fluvii, mutato inde cursu, immergerent sanctuarium Dei. Etenim hominum occisor, diabolus incitabat eos, et confecto itinere aquae, occluserunt fluvios per dies decem ut congregaretur aqua multa ad inundandum sacrum hunc locum. Et ecce fluvii repleti sunt aquis multis et exundaverunt voragini montium.

9. Servus autem Dei Archippus, qui et prosmonarius, intuitus cogitationes daemonis et nequitias idololatrorum, projectis sese humili quasi mortuus, supplicans Deum et sanctum Michaelem imperatorem ut servarent sacrum locum istum ab aquae descensu integrum. Et egit decem dies quin ederet, biberet aut exsureret a terra, sed glorificans Deum ita dicebat: *Benedicte Deus, non exibo ex templo isto neque fugiam; sed moriar et ego in aqua. Confido enim Deo meo qui me custodivit a pusillanimitate et a tempestate per*

merita caelestis Michaelis, principis militiae, quia non derelinquet sanctam suam domum neque terram hanc usque in finem.

10. Expletis autem decem diebus, adveniunt impii concitaturi flumina contra archangelum. Dicebant igitur ad invicem : *Dimittamus fluvios et fugiamus, dein stemus in parte adversa et contemplemur destructionem loci.* Et concilio inito, dissolverunt flumina prima noctis hora et statim diffugerunt ne praeveniret eos aqua, et dein, ut dixerant : *Postquam fugerimus, stemus in parte adversa et contemplemur destructionem loci,* constituerunt sinistrorum et aspexerunt ad meridiem, ostendentes alius alii aquam descendenter a vertice montium et mugientem valide; timuerunt autem.

11. Servus vero Dei Archippus, qui et prosmonarius, prostratus in facie in oratorio et lacrimis madefaciens solum et sine intermissione Deum invocans, subito consurgens, motus a sancto Spiritu, coepit psallere hunc psalmum : *Elevaverunt flumina, Domine, elevaverunt flumina vocem suam. Elevaverunt flumina fluctus suos a vocibus aquarum multarum. Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis : domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudinem dierum.* Finito psalmo, extitit tonitru validum et descendens sanctus archangelus in locum istum constituit in vertice firmae petrae et dixit servo Dei voce magna : *Exi, prosmonari, de oratorio antequam te immergit aqua.* Cum exiisset beatus et intuitus esset fulgidam visionem gloriae ejus, cecidit in terram velut mortuus. Et denuo allocutus est secunda vice eum imperator Michael, dicens : *Surge, justa anima, veni ad me.* Respondit Dei servus Archippus cum timore dicens : *Domine, non sum dignus accedere ad te: timeo enim tui aspectum.* Magnus autem supernae militiae princeps ait : *Ne turberis, neque timueris; sed surge.* Cum surrexisset beatus confugit rursus in oratorium et penetravit sub sacra mensa tremens, despondens animum. Sanctus Michael imperator dicit illi : *Aude accedere ad me, quia fluvii veniunt mugientes contra te.* Cui ait servus Dei Archippus : *Equidem credo, Domine mi, quia magna est potentia Dei nostri et Michaelis imperatoris, neque sinet corrumpi sanctum locum istum usque in finem.* Egresso vero ex oratorio dicit archangelus : *Si credideris, sancte, quia potest servare hanc terram ab aqua, veni huc ut contempleris ejus robur.* Tunc egressus est servus Dei ex oratoriolo et stetit a sinistris ejus et vocem ab ipso audivit, magnitudinem vero gloriae illius contemplatus est, columnam ignis a terra usque ad caelum. Et ait illi Michael imperator : *Scisne quis sim ego, quod timeas mei visionem?* Qui respondit : *Nequaquam, Domine mi; non novi.* Dicit illi magnus militiae dux : *Ego sum Michael, princeps exercitus dominici, ego sum qui sto ante thronum Dei.* Et timendam et investigabilem gloriam deitatis et intolerabilem flammatum infinitae pote-

statis exeuntem ex deitate ejus non valeo intueri. Tu vero meum aspectum non portas, sed horres servi formam et potentiam, etsi justus es : quomodo ergo visuri sunt mortales Deum, cui ego adsto cum tremore ? Dicit illi iterum imperator : *Videsne aquam descendentem a vertice montium ? Qui respondit : Nullatenus, Domine mi, sed auribus meis audio tumultum aquae magnum.* Dicit illi imperator : *Ne timeas, sed sta immotus.*

12. Et ecce aqua descendens ab altis montibus appropinquit adversus eos. Elevans vocem suam archangelus ait ad flumina : *Contra quemnam ruis, Cuphe et Lycocapre ? Quisnam decepit vos ut aberraretis a semita vestra et huc flueretis ?* Quae dicens, signavit cruce faciem aquae dicens : *Consiste in loco, et statim steterunt fluvii, et elevatum est caput aquae usque ad altitudinem hominum decem.* Dixit imperator servo Dei Archippo : *Viden, sancte, potentiam Dei ?* Qui respondit : *Etiam, Domine mi.* Dixit ad eum archangelus : *Ne timueris, sancte, minas aquae.* Et, sicut Moyses in mari rubro, extensa manu, cum virga mare separavit, ita magnus militiae archidux Michael, manu extensa dextera, in ostensione, ut aliquis ait, virgam tenens, percussit verticem firmae rupis et statim confractus est lapis ab imis ad summa et a vertice usque ad pedem ; fragor autem disruptae rupis tamquam centum tonitrua et commota est universa terra ista. Dixit servo Dei imperator : *Viden, sancte, potentiam Dei ?* Qui ait : *Utique, Domine, video prodigia et virtutem adjuvantis tibi Dei.* Tunc extendens dexteram suam iterum signavit cruce desuper hiatum et benedixit dicens : *In loco isto conteretur omnis morbus et omnis infirmitas et ars magica et incantatio et omnis efficacia maligni.* *Ibi impediti solventur et turbati a spiritibus immundis et infirmi sanabuntur et quicunque confugerit ad hunc locum cum fiducia et timore invocans Patrem et Filium et Spiritum sanctum et Michaelem imperatorem, per Dei nomen et per meum, non abibit contristatus.* *Gratia Dei et potestas mea obumbrabit hunc locum et sanctificabit in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.* *Inimici nostri qui adstant et intuentur nos fiant immobiles sicut petrae ibi, donec fluvii immerserint sanctum fontem meum.* Tunc ait ad servum Dei Archippum : *Accede, sancte, ad dextram meam ; qui statim dextrorum stetit.* Elevans autem vocem suam imperator dicit fluminibus : *Ut jacula praecipites date vos in hanc fossam et estote confossi in hiatu isto et migitate usque ad consummationem, quia contra me concitati fuistis.* Et erit gloria hujus loci sacri in omne aevum per Jesum Christum, Dominum nostrum, cui gloria et imperium, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

NARRATIO MIRACULI CHONIS PATRATI AB ARCHANGELO MICHAELE.

1. Etiam aliorum sanctorum facta edisserere et commemorationi mandare non tantum Deo gratum, sed et nobis proficuum et utile. Memoria enim est prorsus desiderii symbolum, martyrum autem et sanctorum desiderium ad illum valet pervenire communem Dominum quem ii glorificandum assumpserunt et per quem majorem gloriam sunt assecuti. Sed de immaterialibus tractare spiritibus et divina signa eorum et miracula nuntiare multo utilius. Quo enim major illis apud Deum familiaritas et libertas, eo majorem percipimus utilitatem ex dissertationibus circa ipsos. Incipiendum autem paulo superius, nam illa quoque arte connectuntur in serie subjecti.

2. Olim Christi discipulis et coadjutoribus ejus, evangelii et salutis nostrae dispensatoribus, urbes percurrentibus et dispergentibus nuntium et multos adducentibus ad cognitionem, evangelista Joannes et theologus, cui majorem p[re]ceteris discipulis sane testatur apud magistrum propensionem benevolentiae Evangelium, in urbem Ephesiorum demigrat, Philippus vero Hierapolim petit. Ille ergo Joannes in profunda infidelitatis nocte Ephesios errantes nactus, sacrificia et festa peragentes et cultum Deo debitum exhibentes Dianae, doctrinae lumine ad pietatem illos dirigit et purum veritatis radium eorum animis cum illucescere fecisset, Hierapolim et ipse proficiscitur et Philippo servo Dei conjungitur. Quoniam adeo ista urbs decipiebatur et ita gentilismo inhaerebat ut feram viperam haberet tamquam deum, neque ullo modo reciperetur ibi divinum germen et pietatis nuntius; quoniam, rebus sic se habentibus, impares erant persuadendis Christi discipuli eorum animis qui converterentur ad pietatem, ad feram procedunt, quippe quae erat causa illius erroris et perditionis et ad orationem ambo conversi et in Deo facta virtute, illam tollunt statimque occidunt. Quod quidem irritat valide contra Philippum et exacerbat vesanos, quippe quem eversorem propriae gloriae et paternorum morum apparuisse putarent, et omnes in illum concurrentes, quasi uno animo et eadem rabie incitati, et arripientes aliis aliunde sanctum hoc caput cruci affigunt et acerbissime praesenti vita despoliant. Sed magister non neglexit discipulum, et apostoli qui miserat non oblitus est; sed quando illum conformem vidi suppliciis suis, participem et ejusdem gloriae et miraculorum effecit. Concussa est urbs subito, velut cum pridem Christus mortem passus est, cum ipse pro nobis suspensus est et ad crucem libenter est damnatus. Terror et paenitentia capit vesanos, valideque commovet animos et conscientiam ut paeniteat eos duritiae et inhumanitatis erga illum.

3. Ita quidem gloriose relinquit vitam, apostolicum certamen et cursum martyrii corona decorans. Magistro autem dilectus Joannes ad quemdam locum Chaeretopa dictum pervenit. Cum ibi consueta denuo peregisset, praenuntiat illis mox angelorum principis Michaelis divinam protectionem et quoddam incredibile ibi factum iri miraculum. Attamen, ipse in aliis versatus est urbibus; creditum sibi talentum doctrinae augere volens: facto autem quae nuntiata fuerant impleta sunt. Et aqua ex hac regione paulo post data est, quae, si morbo quis teneretur aut alio quodam premeretur dolore, suscepta procurabat sanationem et miraculorum abundantia et magnitudine famae luculenter infideles ad se convocabat et convertebat ad pietatem.

4. Erat enim cuidam Laodiceno filia unigenita, a suo in lucem ingressu muta. Quod hujus repostum erat imo corde et ut puella a linguae vinculis solveretur ipse propriae animae pretio emisset. Acerbo igitur et ipse incredulitatis affectu captus, videt quamdam divinam visionem meliora nuntiantem et propitiam sibi futuram praedicentem. Videt autem, non quasi spectator talium esse meritus; quomodo enim impius cum esset et tantis incredulitatis tenebris oculi animae ejus suffunderentur? sed ut ipse cum filia converteretur ex impietate et multos alios ad pietatem attraheret. Visio autem fuit sensibilis quaedam ipsi natura in somniis adstans et ad illam sacram quae apparuerat aquam ire cum puella adhortata et non redditum esse contristatum renuntians, sed bonum, si vellet, praestitum opus et fidem tantum, quae quidem praesto erat ipsi, adhibentem, filiae lucraturum sanationem. Expergefactus iste terrore et timore plenus, hunc aquae fontem, sicut visio indicaverat, cum puella statim petit. Et cum ibi congregatos invenisset frequentes, ex illa haurientes et corpora aqua perfundentes, statimque effectu consecuto, procurata singulis mali liberatione, interrogavit praesentes quaenam ipsis in aquam invocatio et quid esset illud quod decantantes tacite super aquam promptam ita atque largam carpenterent sanationem. Hi vero nomen Patris, Filii et sancti Spiritus et imperatoris Michaelis responderunt. Et ille non remittens praesentem opportunitatem, neque tempori, neque considerationi rem tradens, sed quum haberet oculos simul et manus in caelum levatos servide usus est invocatione et Deum exoravit contra dolorem personis tribus distinctum et ejus servum Michaelem in intercessionem commovit. Nec deceptus est in petitione, sed abundantiorem nactus est sanationem. Non enim solum puella infantia linguae liberata, sed et ipse et puella incredulitatis vinculis soluti sunt, quae sunt praevinculis linguae multo molestiora. Simul enim ac pater filiae dederat aquam, facile mota est ad gratias agendum lingua et Deus adfuit ipsi

in ore et ejus servum Michaelem incredibiliter implorabat. Quid postea? Baptismus hujus Laodiceni ipsius et filiae, et domus universae conversio ad Christum; templum sancto imperatori exstructum et amplum tectum pro sancto fonte et domus *vere*, ut scriptum est, decus.

5. Cum iste ita credidisset et tales pro beneficio reddidisset grates, domum cum filia rediit, servatus, secundum divum apostolum, et ipse per paternitatem, imo et filiam curatam videns, et uterque divites facti pietate. Igitur nonagesimum post annum, puer ex urbe Hierapolitarum oriundus, Archippus nomine, ex familia pia Deo grata, et radicis *vere* bona bona planta, quasi lily in medio spinarum, scilicet haeresium multitudine, pietatis spirans suavitatem, decimo aetatis anno ad hoc templum venit quasi providentia quadam actus et neocorus ejus constituitur, quippe qui gratia ornatus erat divina. Etenim tam generose dominabatur carnis affectibus, tamque recta erat ejus vitae ordinatio ut neque pane umquam ute-retur aut ulla re alia ex iis quae ad cibum hominum necessariae sunt, neque balnea frequentaret, neque ulli curae corporis indulgeret, sed semper spirituali intenderetur disciplinae. Et haec quidem puer cum esset et nondum perfectam attigisset aetatem, quod *vix* credibile esset, nisi virtutis magnitudo et visionum quibus dignus est habitus credenda esse ista et irrefutabilia confirmaret. Herbis namque coctis vescebatur, iisque silvestribus, neque quicquam continentibus salis necessarii omnibus ad cibi suavitatem; atque id semel in hebdomade. Aquam potabat parce mensurata; vestis ipsi sacci duo, alter vero indumentum corporis, alter lecti; alternis annis alter ex illis officium praebebat. Per annum enim integrum, alter ipsi saccorum nuditatem velabat, per alterum lectum cooperiebat; dein, usu mutato, alter quidem vestis, alter lectus rursus fiebat. Lecti inferiora vero sub sacco lapides erant acutae, ad capitis autem regionem saccus alter totus spinis fartus. Huic ergo innixus generosus vir requiescebat, si forte defessum suum corpus sineret parce reponi. Quaenam vero ad Deum suum verba, propter quem laboriosam hanc et duram vitam suam sustinebat? *Ne bona, inquietabat, mundi hujus videat oculus mens, neque infletur mens per praesentem vanitatem. Reple, Domine, oculos meos lacrimis spiritualibus, contere cor meum et dirige gressus meos. Quid enim mihi lutosum hoc corpus, quod nunc est, sed mox jam non erit, quasi herba mane floret, vespere autem marcescit? Unum sit mihi habere tantum animas bonum, quod mihi etiam illam quae exinde est prorsus procurabit beatitudinem.*

6. Haec quidem ille voluntabet secum continuo et cum Deo conversabatur. At infidelium turbae id aequo animo ferre non potuerunt; sed hinc magna illa miraculorum abundantia ex saero fonte, illinc zelus

Archippi ad virtutem et propter Deum certamina et tanta propter eum patientia commovebat et excitabat et etiam ad apertum illos furorem adducebat. Utique, cum in unum conjurassent et dentes, apri instar, sibi invicem exacuisserent, alii crinibus arripiunt Archippum et fustibus, o scelestarum manuum, crudeliter caedunt, alii autem ad sanctam aquam confluent male illam vexare conati. Sed aliis manus riguerunt, alios vero flamma inde vultui offensa, irrito tentamine, reverti coegit. Exinde ad aliam se convertunt machinationem, qua et Archippum e medio tollere et ipsius aquae efficaciae dominari vellent. Quaenam haec machinatio? Praeterfluebat templi altare fluvius a sinistris, Chryses nomine. Cujus mutare cursum illi cogitaverunt et sanctae aquae immittere, ut in concursu cum flaviatili fluxu illa aqua divina commixta non jam eamdem efficaciam habere pergeret, sed sanationum amitteret virtutem. Haec igitur illi, et divertitur ab illis fluvii aqua ut iniciatur fonti. Illa autem, o Dei potentiam et impiorum vanos conatus, minime, ut illi studebant, sinistrorum fluxit, sed in contrariam partem diffluxit et dextrorum potius denuo progressa est, ut hodie adhuc cernitur fluens. Quando igitur contraria illis res successit et *iniquitas*, ut cum Davide sancto dicatur, *mentita est sibi*, aliud quid illis, quod priore conamine majus, zizaniorum seminator et generis humani inimicus inicit: equidem illud altius repetens enarrabo.

7. Flumina duo quaedam ex oriente descendantia alia, quorum alterum Lycocaprus, alterum Cuphus vocabatur, in egressu suo ab invicem distincta sacrum illum locum praeterfluebant; commixta in cacumine montis et unus fluvius facta per Lyciam transibant. Invadit ergo illos, qui contra pietatem arma sumpserant, malignus illosque ut immittant contra sacrum locum hos fluvios persuadet, ita ut nec divinam tantum aquam, sed et ipsum cum templo locum flumina secum trahant. Erat quippe ita declivis haec regio et concava ut non facilis tantum, sed et celerrimus videretur fore cataclysmus. Cum igitur manum multam congregassent, Laodiceam, quae vicus Lyciae ipsa inlustris, pervenient; dein ad rupem proximam templo consistunt. Tantae altitudinis erat quippe petra et magnitudinis, ut eam integre non valeret metiri oculus. Illi autem prius inde cum exorsi essent, fossam permagnam fluvios inter et rupem foderunt. Cum jam sufficiens sibi fossa excavata est, effodiunt usque ad intimam terram locum ubi derivare fluvios conabantur, et claustrum imponunt illis validissimum, ut ibi frequens congregaretur aqua et, discesso claustro repente, celerior fieret aquae descensus. Dum autem varias illas isti contra sanctum locum machinas parabant, Dei servus Archippus in nudo prostratus solo rogabat Deum fervide ut, quantas- cumque potestas moliretur inimicorum insidias, sanctus ille locus

evaderet integer : *Confido, dicebat, in Deo qui custodit me a pusilla-nimitate et a procella, quia non sinet sanctam suam domum videre corruptionem.*

8. Diebus igitur decem transactis, illi auferunt aquae claustrum circiter initium noctis, ut prorsus incauto Archippo aqua superveniens ipsum cum regione submergeret. Stantes autem in sinistris expectabant mox eventuram, ut sibi videbatur, loci sancti submersionem. Servus quidem Dei Archippus, cum jam fluminum descendentium conscius fuit, ferventius etiam diffundebatur lacrimis et intentius orabat : *Elevaverunt flumina, Domine, dicens, elevaverunt flumina voces suas; elevaverunt flumina fluctus suos a vocibus aquarum multarum; mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus, domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudinem dierum.* Cum ita igitur se gereret Archippus et in tali oratione instanter versaretur, divina quaedam visio secreto desursum cadens nomine virum vocavit. Et cum ille quidem ex templo egressus fuisse, sed praeceps datus quasi non ferens tales visiones, sine timore intueri prodigium vox jubet, et ad illum : *Surge, ait, et hoc apud me accede et videbis Dei potentiam invincibilem in illis quae tam valide irruunt aquis.* Suspiciatus igitur beatus Archippus hunc esse magnum militiae caelestis principem, stetit, ut mandabat, apud eum a sinistris et statim columnam igneam a terra usque ad caelum ipsum penetrantem vidit et inde profectam vocem audivit bono animo ipse esset nec timeret ipsum hortatam. Dein, appropinquare ad illos aqua, manu elevata crucis signum efformat et stare in loco suo flumina jubet. Quanta est, Christe, magnitudo potestatis ! *Viderunt eum aquae, dixit, juxta psalmistae verbum, et timuerunt et muri instar statim in altum deductae sunt.* Cum iterum levavisset suam dexteram et petram quae prope templum crucis sigillo signasset, tonitru validum fragorem edidit, mota est vehementer terra, et rupes simul cum motu scissa est. Ille autem firmum ipsi denuo armamentum, terribile crucis signum, iniciens : *Conteretur hic, ait, omnis adversarii potestas, scaturiat malorum omnium liberatio illis qui cum fide accedunt.* Sic dicens ad dextram transire Archippum jubet. Qui cum adstitisset ad dextram mandato obsecundans, magna et clara voce archangelus ut erat : *In fossa hac fodimini, fluminibus tunc imperat.* Re ita, incredibile dictu, juxta quod mandatum erat, peracta, divus angelorum archidux Michael evolans e conspectu Archippi, statim unde venerat denuo revertitur, ad sumnum lumen accessurus, lumen et ipse perfectum, eaque supernaturali fruiturus claritate. Servus autem Dei Archippus ab illo tempore apud oratorium remansit, intentius et ferventius reddens gratiarum actiones. Sed, circiter septuaginta natus annos, hanc vitam delinquens ad pro-

prium sibi currit Dominum, sicut bonus agricola bonorum virtutis germinum pretium relaturus. Prodigia autem usque nunc scaturiunt fidelibus abundantius, intercessione ipsius caelestis militiae principis Michael, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre gloria, simul sancto Spiritui, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

VITA

S. AMANTII EREMITAE

AUCTORE, UT VIDETUR,

HUGONE EPISCOPO ENGOLISMENSI

ex cod. Parisino lat. 3784.

De S. Amantio ita breviter compilatores *Galliae Christianae* (1) : *Buxiense vel Buxiacense S. Amantii monasterium nomen habet ab hoc sancto, patria Burdigalensi, qui Engolismensem tractum petens, in B. Eparchium incidit, eoque auctore erenum Buxiam petiit, vitam solitariam acturus, ubi dies absolvit an. circiter 600, cum e vivis abiisset Eparchius cal. julii 587.* Brevius etiam Mabillonius, ad annum 988 fundationem ejusdem coenobii memorans : *Sanctus Amantius, ait, confessor, Buriaci patronus, erat discipulus S. Eparchii abbatis* (2). Nihil praeterea de S. Amantio uspiam notatum vidimus. Sed ecce repperimus Parisiis in codice Bibliothecae Nationalis signato inter latinos num. 3784, olim coenobii Sancti Martialis Lemovicensis, saeculo X et XI descripto, Vitam ejusdem admodum prolixam (3), a vulgari, si ita loqui fas est, in hoc genere scribendi ratione haud parum abhorrentem, cuius auctor insignem sane pro illo tempore philosophicae disciplinae ac theologicae eruditionem et sermonis elegantiam ostentat.

Vitam hanc concinnatam esse ante constitutum monasterium Buxiacense, id est ante finem saeculi X, satis inde constare videtur quod nihil de eo monasterio memorat scriptor, cum tamen, si paulo recentius, scilicet saeculo XI, qua aetate haec pars codicis exarata est, conscripta lucubratio censeretur, tunc nuper fundatum fuisse et certe haec fundatio non parum ad sancti laudem extollendam contulerit. Sed facile quoque constat S. Amantii temporibus supparem non fuisse narratorem. Statim enim exordio (4) queritur quod *antiquitatis Amantii gesta quam dudum incuriae obnoxietate deperdita sunt, et rursus in fine (5) quod scriptus liber vitae ejus paene totus deperiit incuria; quaedam tamen in schedulis vetustissimis reperta sunt scripta, e quibus haec sunt deflorata*. Engolismensem eundem sive ortu sive incolatu manifestant tum magnifice celebratae illius civitatis

(1) Tom. II, p. 1035. — (2) *Annal. Bened.*, ad an. 988, num. 6 extr. — (3) Fol. 87r-92v; folia autem 0^m,35 × 0,24 patent. — (4) Num. 1 extr. — (5) Num. 25.

ejusque patroni S. Eparchii laudes (1), tum quod S. Amantii cultus Engolismensium fines numquam excessisse videtur.

Jam haec indicia omnia optime convenient Hugoni Engolismensi episcopo ab anno 973 vel 974 ad annum 990 vel 994 (2), qui in *Historia pontificum et comitum Engolismensium*, cap. 22 (3), *vir astutus et eloquens et litteratus*, et ab aliquo ipsius coaetaneo vel suppari *vir undequaque doctissimus* (4) fuisse praedicatur. Hunc itaque Vitae S. Amantii scriptorem esse suspicamur, quamquam id certius affirmare non ausimus, quia et allata indicia nimis generalia videri possunt et omnia Hugonis illius scripta, quin et ipsa eorum materia, hactenus vix non omnino latuerunt: praecipue tamen rebus hagiographicis operam dedisse creditur (5). Praeterea certum est ab ipso anno 988 vel paulo post conditum vel instauratum fuisse monasterium Buxiacense et primum ibidem abbatem institutum Franco-
nem (6): unde singulari quodam pietatis affectu S. Amantium prosecutus ostenditur.

Porro ex ipsa libelli inscriptione et recitato superius ejusdem epilogo colligitur Hugoni, vel quisquis est Vitae scriptor, monumenta scripta prae manibus fuisse et ex eo fonte praecipue haustam ejus narrationem. Nonnulla tamen orali traditione accepta significat ubi in fine sui prologi (7) ait scriptoris suaे fidem niti *ipsis antiquibus grammis partim, partim viva voce veracium attestacione*.

Incipit vita confessoris Amantii Engolismensis ex antiquitatum grammis decentius sublata.

1. Beatissimus et venerabilis Dei cultor Amantius advena quidem Engolismensis territorii, indigena vero Burdegalae urbis extitit. Cujus famam vitae summopere pretium est ad 5 exemplum virtutum futurae posteritati commendare. Re etenim certa venerabilium sanctitas virorum, praedicanda et merito describenda, imputatur [ei] qui electionis populo inculcat benigna paternitate inquiens: *Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum Dominus Deus vester*. Apostolus etiam Paulus 40 fidelibus alloquium adhortationis epistolariter immittens: *Qui gloriatur, inquit, in Domino glorietur*. Et alias: *Gratia Dei sum id quod sum et gratia ejus in me vacua non fuit*. Qua de re sanctum Dei confessorem Amantium laudibus elaturus

(1) Num. 14. — (2) Cfr. *Gall. Christ.*, tom. III, p. 989. — (3) Ap. Labbe, *Nov. Bibl. mas.*, tom. II, p. 253. — (4) Conc. Lemovic. an. 1031 (Labbe, *Coll. Conc.*, tom. IX, p. 879). — (5) Cfr. *Hist. litt. de la Fr.*, tom. VI, p. 492-97. — (6) *Gall. Christ.*, tom. II, p. 1036. — (7) Num. 1 extr.

sanctifluis, vitam videlicet ejus pro posse scire describendo, aspirabile desiderio illius Platonicae orationis qua invocandum patrem omnium Deum non solum in magnis, verum et in modicis, immo in minimis rebus, lepidissime commonet, 5 salubriter tangor. Cujusmodum etiam illustris senator martyr Anicius Manlius Severinus Boetius catholicae fidei in *Consolationis philosophiae* libris sibi utiliter adjungit. Merito siquidem divinae pietatis auxilium flagitat, dicente ipsa Veritate: *Sine me nihil potestis facere.* Ego, inquam, hoc opus 10 oneris adimplere aggressus favore non saeculi sed caeli, invocationem supernae virtutis habere satago, quatinus quae omnipotenti Deo placeant et mihi congruum atque auditoribus enitescat utile et Amantio sancto pergratum dicturus sim. Ac primo ammoneo qui sibi videntur esse aliquid et 15 non sunt, qui aliquid gustus praelibantes grammatici exercitii, in ipsis rudimentis expertes anfractuum dialecticorum et colorum rhetorum, quae bene rhetorice dicta sunt aut non bene intellegentes aut insipidi ostentui vanae gloriae succumbentes non rite descripta pronuntiant, ne quia aliqua ex 20 beati Isidori sententiis praefigenda metaphoricos huic opusculo ob moralitatem censui, compilatoris culpae me obnoxium arbitrentur. Verum prooemii cursum ne diu fatigem, ad illustris sanctitatis Amantium Deo dilectum non plumbinum quin potius adamantinum deflectere jam conabor stilum. Nonne vobis igitur videtur qui antiquitatis 25 Amantii gesta quam dudum legistis incuriae obnoxietate desperita, immo hostis antiqui malitiante invidia ab oculis hominum abolita? Liber namque ejus vitae totus miraculis defloratus et transitus stupentibus gemmatus videbatur 30 mirabilibus; verum subripiente pellacia adversarii scrofosa ab usu nostro deperiit. Hoc idem non ignoramus veritate promulgante tam in beati Dionysii * Areopagitae martyris volumine vitae quam etiam in aliorum quorum nomina sanctorum dicere supersedimus accidisse. Consolationem sed 35 enim infirmae aures percipient, cum tam ea quae de ipsis antiquilibus grammis partim, partim viva voce veracium attestatione, didicimus, fideliter disseruerimus.

* cod. Dionii

2. Africanus igitur matre Amantia, Aquitanus vero patre, Burdegalae genitus sanctissimus Christi puer Amantius saeculo ut sidus novum inter astra refulsit. Scilicet avorum sanguine inclitus, qui Didonem Carthaginis reginam, uti facundus poeta quam pulcherrime atque aperte demonstrat, tam regno quam societate sanguinis parem habuere, fortisque fortioribus viventes Aenaeidis sive Romulidis nesciere succumbere, quique orientalibus in occidentalia oris climata invicti animis ferocissimum regem repudiantes exosum, navalibus devenere armis. Nam ut de Carthagine Africae 10 taceam, Burdegalae moenia et nomen sic condita constat. Rex Cyrus Persidae gentis gentem Burdonem appellatam in eois perduellionem fatigabat sibique subjugare festinabat. Qui Burdi sive Burgi, sicuti et Focenses, tantae crudelitatis tyranni ditionem penitus abnuentes, extremo dolore compulsi mutuo conspiravere, ut abscedentes a scelerata terra fines adirent terrarum, ubi nec ipsum nomen Cyri potuissent audire. Rebus navalibus tandem post multa pericula et innumera gravia detimenta ponti advecti sunt litore maris quod Aquitanicos fines interluit. Ibi sedibus optatis residunt 20 aedificaturi civitatem. Quae urbs ab eis ad unguem polita a Burgis et Gallia sumit inditum nomen aeternum Burdegala, quasi Burdonum vel Burgonum Gallia. Nam et Focenses Arelam et Massiliam urbes ad meridiem in ultimis Galliae finibus condiderunt. Verum testante Ecclesiastes quia auris 25 non impletur au[di]tu, si cui interroganti, scire volenti quae signa in pueri Amantii necessitate praecesserint natalia, obvenierit obstinatio extorquendi, fateor me fabulam non scribere et proferre apocryphe quae creperum (1) scribere quivi, neque obstari* ad ejus eximia, cum ignoremus signa praecedentia 30 Petri atque Pauli nativitatis, gentiliumque quorundam mirabili portentu nativitates praesignitas legerimus, ut de Platone nato in cunis examen apum ebullisse, matrem Publum Maronis in somnio virgam ex se genitam altissime prodiisse.

* sic

3. Natus ergo Amantius atque a matre ablactatus, jam 35

(1) Id est dubium. Cfr. *Cang. Glossar.* ad h. v.

edocebatur a parentibus praecipueque a genitricis teneritudine omnem viam rectam et sapientiam. Quomodo enim David manu fortis pacificum regem Salomonem in lege Domini instruebat appellando filium, sic et mater pia sancto pueru verba vitae suggerebat. Audiebat etiam a magistris pietatis quia sapientiam veteres vocarunt philosophiam, id est omnium rerum humanarum atque divinarum scientiam, et quia tres philosophiae partes sunt : id est physica, naturae et contemplationi attributa ; ethica, in actione et causa vivendi et moralitate versans ; logica tertia, in discernendo vera a falsis rationabilitate opposita. Et quia ad physicam .vii. pertinent disciplinae. Quarum prima arithmeticā, per quam numerorum omnium ratio vel ordo consistit. Secunda geometrica, disciplina magnitudinis, notis, lineis et propriis distincta formis, et dicta a mensione terrae, per quam uniuscujusque termini declarari solent. Tertia musica, exspectabilis voce vel gestu, habens in se numerorum concordiam et soni certam dimensionem cum scientia perfectae modulationis, quam constare sono, verbis et numeris. Quarta astrenomia, lex astrorum. Quinta astrologia, ratio quae conversionem caeli et signorum definit potestates, ortus quoque a siderum, quam mathematici sequuntur. Sexta mechanitia, quaedam doctrina vel peritia ad quam subtiliter rerum omnium fabricam concurrere dicunt. Septima medicina, scientia curationum, ad temperamentum corporis vel salutem inventa. Quibus quidem omnibus quaedam religione conveniunt, quaedam vero longe aliis modis omnibus aliena sunt. Et quia partes logicae interim constant ex dialectica sive rhetorica, id est ratione vel regula disputandi intellectum mentis acuente veraque a falsis distinguente, quae sicut ferrum veneno sic scientia armare eloquium, et ratione dicendi et juris peritorum scientia, quam oratores sequuntur. Replicare instabat Amantius erudiendus penita scientiae, discens quia ethica ad distinctionem pertinet morum. Quae bene vivendi magistra dividitur in ⁱⁱⁱ principales virtutes : prudentiam, quae est agnitus et scientia verae fidei et Scripturarum, in qua intueri oportere illud trimodum intellegentiae genus.

Quorum primum esse per quod quaedam sic accipiuntur historialiter sine ulla figura spiritualium, ut sunt x praecpta. Secundum, per quod quaedam in Scripturis permixto jure accipiuntur tam secundum fidem rerum gestarum quam etiam juxta figurarum intellectum, sicut de Saraa et Agar, 5 primum quod vere fuerunt, dehinc quod tropice duo testamentoa figuraverunt. Tertium genus esse quod tantum spiritualiter accipitur, sicut de Canticis Canticorum : quae si juxta sonum verborum vera operis efficientia sentiuntur, corporalis magis luxuria quam sacramentorum virtus acci- 10 pitur.

4. Abhinc beatissimus in adulescentia positus Amantius senibus et maxime sapientibus honorem exhibere noverat, et cum magistris scolasticorum sedulus explorator assidebat, amans audire exponere divinarum Scripturarum ac frangere 15 panes, jamque illud adimplens psalmographi : *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine, super mel et favum ori meo.* Et item : *Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terrae, purgatum septuplum.* Et alibi : *Testimonium Domini fidele, sapientiam praestans parvulis.* Illud 20 quoque Deuteri : *Interroga patrem tuum et adnuntiabit tibi, maiores tuos et docebunt te.* Et quicquid ab eis audisset sancti, non segniter oblivioni tradebat, sed veluti apis prudentissima quasi de diversis floribus coronam congregans intra alvearium sui pectoris sedulo dulcissimus exercebat, verba ver- 25 tens in opera. Jam actu definiebat partes justitiae, Deum timens, religionem venerans, honorem referens parentibus, patriam diligens, cunctis prodesse studens, nulli nocens, fraternalae caritatis vincula amplectens, pericula aliena suscipiens, opem miseris ferens, boni accepti vicissitudinem 30 rependens, transacta adulescentia aequitatem in judiciis conservans : causae enim saepius ad eum discernendae veniebant plures. Fortitudo cum eo erat animi magnitudine, contemptu divitiarum. In adversis aut patienter videbatur cedens aut fortiter resistens. Nullis emolliebatur illecebris ; adversis 35 non frangebatur, non elevabatur secundis. Invictus eminebat ad labores, fortis ad pericula. Pecuniae neglector, avaritiam

fugiebat. Contra improbos ad periculum animum praeparans, molestiis nullis cedebat. Gloriea cavebat appetitus. Temperantiam quoque sic possidebat, habens modum in omni verbo vel opere. Hinc verecundiae comitem custodiebat ⁸ humilitatis regulam, tranquillitatem animi servantem. Continentiam et castitatem amplectebatur, fovens decus et honestatem. Restringebat ratione appetitum, iram comprimebat nec rependebat contumeliam. In prudentia agnitionem ^{*} veri delectabatur ; in justitia dilectionem Dei et proximi con-¹⁰ servabat ; in fortitudine vim virtutis habebat metumque mortis contemnebat, et si immineret persecutoris gladius, primus mori pro Christo tormentis subjectus gauderet : ob eam causam Hiberorum partes penetrare nitus est, ut in sequentibus dicemus ; in temperantia denique defectionem ¹⁵ carnis moderabat et restringebat appetitum. Prima credens intellegebat, secunda diligebat, tertia appetitum cohibebat, quarta vero modum imponebat. Jam contra ^{111^{or}} virtutum genera totidem vitia philosophi opposita dixere : metum scilicet, cupiditatem, gaudium sive dolorem. Sanctus autem ²⁰ venerabilis Amantius, uti et alii omnes sancti viri, haec ipsa non perfecta vitia sed media reputabat, eo quod propter diversitatem morum ad utrumque parata sunt, et modo ad bonum modo ad malum pro arbitrii libertate verti dicebat. Divulgabat enim quia, sicut nonnullae virtutes ex se vitia ²⁵ dignunt, veluti si ex mansuetudine interdum nascatur torpor et ex pietate dissolutio disciplinae, ex justitia crudelitatis vindicta, ita ^{111^{or}} ista, si bene utamur, virtutes fore, si minus, ex virtutibus in vitia transire. Beati nempe Amantii florida juventus sic haec distinguens evadebat, metuens peccare, ³⁰ cupiens beatificari, dolens pro peccatis, gaudens in operibus bonis, etiam tunc, quia hi motus de amore studioque boni procedebant, virtutibus ei accipiebantur. At contra metu carendi quicquam terrenum carebat nec dolore amissae rei frangebatur. Non rerum cupiditate temporalium inflamma-³⁵ batur, non gaudio adeptae rei extollebatur, futuri temporis cavens metum et cupiditatem, praeteriti gaudium doloremque.

* sic

5. Jamque desiderans paupere Christo pauper frui, sciens scriptum : *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum*, pompas saeculi fugiens et vitae pauperis exiguitate contentus manens *, defunctis jam parentibus, mendicus in hoc saeculo et despectus fieri optavit, ut dives et gloriosus 5 cum Christo esset in futuro. Quicquid enim possessionum, praediorum, pecuniarum, a parente utroque relictum accepit, omnia vendens pauperibus distribuit et calciamenta pauperum deinceps consuere non abnuit, ut omne quod ex hoc accepisset artificio, sine pretio pauperibus et necessitatem 10 patientibus tribueret, nihilque sibi in crastinum praeter cotidianum reservaret victimum, non jam surdus auditor evangelii jubentis : *Nolite cogitare de crastino*. Illi quoque praecepto apostolico parebat dicenti : *Magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessita- 15 tem patienti*. Studebat enim in labore et sudore vultus sui comedere panem, non ignorans hoc idem protoplasto impostum. Ad hoc opus incitata est mens ejus exemplo sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani, qui pro Christi nomine pauperum calciamentorum reformatores existebant : unde 20 meruere ad palmam usque martyrii sub Ricciovaro urbis praefecto adtingere et ad caelestem gloriam feliciter pertransire. Nam vere affatim dives est qui pro Christo pauper est. Anianum etiam Alexandriae post Marcum evangelistam patriarcham legimus ante conversionem arti sutoriae insti- 25 tisse, quem vere Dominus sublimitate post apostolica prae- ditum infula pontificali intronizare delegit, complens illud : *Quae stulta sunt mundi elegit Deus ut confundat sapientes, et infirma ut confundat fortia, et ignobilia et contemptibilia mundi elegit Deus et ea quae non sunt ut ea quae sunt destrueret*. Stu- diosus porro Amantius ecclesiarum adeo erat ut nullus intermitteretur dies quin sanctorum limina adiret et orationum sacrificia devotissimus Deo persolveret, sciens Dominum commonentem : *Orate omni hora*, et apostolum : *Sine intermissione orate*. Virgo corde et corpore semper esse amavit. 35

6. Septem principalia vitia subicere forti animo spiritus dominatui sanctus idem Amantius nitebatur jugi labore et

copiosam turbam vitiorum gladio spiritus Dei mactare sata-
 gebat, quae sunt gulae concupiscentia, fornicatio, avaritia,
 invidia, ira, tristitia, inanis gloria, novissime dux ipsa et
 eorum regina ebrietas et superbia. Ex quibus omnibus duo
 sunt carnalia, fornicatio et ingluvies, reliqua spiritualia.
 Quae quidam in membris suis taliter distinguuntur. Modi .v.
 gulae concupiscentiae. Primus modus, si ante tempus cibum
 quis appetat, sicut Jonathas gustu mellis jejunium solvit.
 Secundus modus, si lautiores escas quaerat, sicut populus in
 eremo manna contempta carnes Aegyptias esurivit. Tertius
 modus, si diligentius quisque communes cibos procuret, sicut
 filii Heli extra morem crudam ab offerentibus tollebant car-
 nem, quam sibi accuratius praepararent. Quartus modus, si
 viles escas nimium quisque sumat, unde et propheta Sodo-
 mam de panis saturitate accusat. Quintus modus si quisque
 ex desiderio quodcumque sumit, sicut Esau pro lenticulae
 concupiscentia perdidit primogenita sua. Fornicatio quoque
 trimodo genere discernitur. Primum quippe, dum per volun-
 tam luxuriae commixtio carnis expletur. Alterum, dum sola
 attractio luxus carnis per immunditiam provocatur. Ter-
 tium, dum intentione turpis cogitationis nocturna quisque
 illusione polluitur. Est et quartum genus fornicationis juxta
 Scripturam, omnis scilicet illicita corruptio mentis, sicut
 idolatriae et avaritiae, ex quibus fit praevericatio legis pro-
 pter illicitam concupiscentiam. Porro avaritia gemina disser-
 nitur poena, id est in concupiscentia augendae rei et in metu
 rei carendae ; sicut etiam quidam ait : *Non enim umquam
 expletur neque satiatur cupiditatis sitis, neque solum ea quae
 habentur amore augendi excruciant sed etiam amittendi metu.*
 Ipsa quoque invidia duplici afficitur flamma, id est dum
 meliori invidet in id quod ipse non est, aut dum quemlibet
 consimilem esse videt, sibi aequalem dolet. Super[est] tristitia,
 cuius genera sunt tria. Quarum prima, ut ait Cassianus *
 senator vir prudentissimus in psalmis commentaria edens
 elegantia et transponens Tripartitam Historiam ex eolica in
 latium, temperata et rationabilis, de virtutum detimento;
 secunda de anxietate mentis seu de desperatione peccatorum

* *in marg.
 alia manu
 Cassiodorus*

exoriens; tertia de iracundia vel de illato damno et desiderio praepedito procedens. Item vero inanis gloria quadripartitam habet jactantiam. Nam sunt qui habent dona et donantem ignorant. Et sunt qui se dicunt dona accepisse suis praecedentibus meritis non gratia largientis. Item quidam sunt qui quod non habent tamen se pro tumore habere existimant. Item sunt quidam qui contemnendo alios se aliquid habere singulariter putant. Perniciosorem autem esse elationem de singularitatis jactantia venientem. Ultima, superbia, trimodam habet differentiam. Primum namque genus superbiae est eorum qui ex conservatione mandatorum attolluntur elatione virtutum. Secundum genus superbiae est eorum qui per transgressionis culpam contemptui habent divina praecpta. Tertium autem eorum est genus qui per contumaciam mentis subditi esse deginantur seniorum imperiis. Quae quidem vitia adjuvante Dei gratia beatissimo confessori Christi * Amantio penitus subdebantur et confundebantur curabanturque virtutibus. Gulae enim concupiscentiam idem egregius vir Amantius reprimebat vigiliis et compunctione cordis. Fornicationem extinguebat contritione cordis et afflictione corporis et oratione assidua et laboris exercitio metuque gehennae vel amore caelstis patriae. Invidiam superabat amore fraternae dilectionis, recolens quia caeleste regnum non accipiunt nisi concordes. Iram temperabat patientia et ratione aequanimitatis. Avaritiam subjugabat elemosyna et spe aeternae retributionis; tristitiam fraterno conloquio et consolatione Scripturarum. Arrogantiam calcabant metu ne vana gloria delinitum animum a virtutibus cunctis secluderet et per jactantiam perderet seipsum et periret. Jam superbiam deprimebat metu diabolicae ruinae atque exemplo humilitatis Christi. Quid multa? Illud agebat apostolicum : *Induite, inquit, vos armatura Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.* Oblectamentis praesertim Amantii saecularibus sancti juventus abrenuntiare exoptans et uxoriis devitans amplexus, meditabatur Domino ammonente illud evangelii : *Beati qui se castraverunt propter regnum caelorum et qui potest capere capiat.*

* cod. Christo

7. Denique duas immortales semper virgines praeoptavit copulandas sibi puellas, unam sororem, amicam alteram, priore vocitata *sapientia*, altera prudentia, jugiterque Salomonicum canebat illud epithalamium: *Dixi sapientiae, soror mea es, et prudentiam vocavi amicam meam. Et super omnem salutem et pulchritudinem dilexi sapientiam et proposui pro luce habere illam; venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.* Quarum una, sapientia videlicet, demonstrabat ei contemplationem; altera, id est prudentia vel scientia, agnitionem*. Haec jubebat temporalia* bene uti atque in evitandis malis seu intellegendis vel appetendis bonis versari; illa, tantummodo aeterna contemplari. Haec in humanis negotiis utiliter eum ponebat, illa in divinis. Haec perfecta monebat eum multa agere bona et de illis laudem non quaerere, quae praeccepit

10

11 Deus facere et servum inutilem esse ante oculos Dei existimari; illa suam filiam, eloquentiam scilicet, associabat, ut constaret ex verbis propter illam, ex sententiis propter se. Filia videlicet eloquentia sine matre sapientia prodesse ei non poterat, mater tamen prodesse sine filia quiverat. Eloquentia

12 sine sapientia valere non poterat, melioremque sciebat indi-
13 sertam prudentiam quam stultam loquacitatem, et rerum studia esse non ornamenta verborum.

8. Circumdabant quoque sanctum Amantium tres aliae virgines: una amor, altera dilectio, tertia caritas. Amor et
14 dilectio mediae erant et ad utrumque parata, sive ad bonum sive ad malum vertentes; caritas non nisi ad bonum tantum. Cujus etiam nomen extollit, ut et ipse Deus caritas appelle-
15 tur. Illa autem perfecta erat caritas quae inimicos et patien-
16 ter sustinere et benigne eum refovere monebat; dicebatque,
17 si ita non ageret, longe a se discederet. Quattuor autem ostendebat ei diligere: Deum scilicet atque proximum, carnem suam atque animam. Dicebat priorem esse amorem Dei, sequentem vero proximi; ac sicut per amorem Dei amor ab ea fiebat proximi, ita et per amorem proximi amor ostende-
18 batur Dei. Dilectio in Deum origo erat dilectionis in proximum et dilectio in proximum cognitio erat dilectionis in Deum. Porro dilectio Dei in sanctissimi Amantii pectore a

* *supra lin.*
vel actionem.
* *sic*

timore incohabat, sed non sub timore perseverabat. Nam dilectio ex timore servilis est et non libera, quia non constat ex amore Dei, sed ex timore supplicii. In tribus rebus beatum eundem virum Amantium dilectio Dei exprimebat, ut nihil in eo remaneret quod non divinae dilectioni subderetur. ⁵ Nam dum diceret : *Dilige Deum ex toto corde tuo*, omnes cogitationes in Deum referendas percipiebat. Dum vero ei diceret *ex tota anima tua*, omnes affectiones animae ad Deum referre jubebat. Dum vero adiceret *ex tota mente*, indicabat omnem rationem humanam, qua intellegimus et discernimus, in ¹⁰ rebus divinis esse occupandam. Item ipse vir Dei Amantius duo possidebat erga proximi dilectionem servanda : ut et ipse praestaret aliis quae sibi praestari ab aliis vellet, et ipse non inferret alteri quae sibi a quocumque pertimescebat inferri. Ex qua gemina virtute dilectionis in proximum ¹⁵ omnes oriebantur virtutes, quibus aut utiliter quae sunt appetenda cuperet aut quae vitanda sunt utiliter praecaveret. Quod enim Dominus dicit : *Omnia quaecumque vultis ut faciant vobis homines, ita et vos facite illis*, pertineret ^{* sic} ²⁰ ad bonam impensionem in proximum ; itemque quod legitur in veteri Testamento : *Quod tibi fieri non vis alii ne feceris*, pertineret ad cavendum ne idem sanctus Dei inferret malum proximo. Ex his ergo duobus articulis congrue diligebat proximum, dum et beneficii impensione fovebat et nulla malitia lae- ²⁵ debat.

9. Caritas etiam eidem sancto Dei Amantio duas sibi sorores robustae fortitudinis et inaestimabilis pulchritudinis ac generosae nobilitatis, utpote filio Dei adoptivo, consociare dignabatur : quarum vocabat unam fidem, alteram spem. Quae fides divinitatis in eo confessionem et religionis funda- ³⁰ mentum inspirare solita erat, spes autem bonorum exspectationem futurorum, major autem harum caritas perfectam dilectionem in Deum et proximum. Harum prima credulitatem fovebat praesentem, secunda proxima ^{*} praestolari jubebat futura, tertia amorem completebatur aeternum. Quae ³⁵ tria in hujus vitae tempore in sancto Dei Amantio ita copulabantur ut altera sine altera esse non posset. Denique idem

^{*} *supra lin.*
vel *promissa*

vir Dei veraciter credere non poterat nisi ea quae promissa sunt speraret; neque poterat sustinere promissa si deesset fidei credulitas firma; nec adesset fructus spei vel stabilitas fidei nisi fieret perfecta caritas Christi, quae et fidem ut crederet adjuvaret et spem exspectatione corroboraret. Et hoc scientiae in sancto Domini erat Amantio qua nosset specialiter secundum apostolum inter has virtutes principatum et cultum manere caritatis perfectae in aeternum. Nam et fides cessabit dum futura quae creduntur advenerint, et spes finem habebit dum beatitudinem quam quisque bonus prae-stolatur acceperit. Non ita cessabunt, dicimus, ut non sint, sed opus non habere noscentur, altera translata in gaudio, altera in laude. Sola caritas in aeternum et usia et onomate perseverabit, ipsa sola utrumque perducens ad Christum, ipsa sola perfruens gaudium sempiternum.

10. Et quia Dominus sua gratia confessori suo dilecto praestiterat fidem Amantio, operis quoque facultatem dignatus est impertiri, juxta illud apostoli : *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei.* Nam si a gratia deitatis 20 adjutorium fidelibus non tribueretur operis, in vanum laborare, in vanum currere haberent, cum gratia Dei sint id quod sint *. Igitur ex fide possilitas eidem Dei viro operis incohabatur, ex opere ipsa fides perficiebatur. Opus fide praeveniebatur, fides operibus consummabatur. Opera autem ante 25 fidem nequaquam prosunt, quia nil valet a malo declinare et agere quae pertinent ad salutem qui ipsum salutis vel nescit vel negat auctorem. Item fides sine operibus nequaquam proderat *, quia non potest per fidem Deo placere qui Deum contemnit in opere. Ob hoc et fides sine operibus mortua est 30 juxta Jacobum, et opus extra fidem vacuum est juxta Paulum. Paulus praedicat ante fidem nullo modo esse opus bonum, Jacobus narrat nihil valere fidem sine opere bono. Ac per hoc juxta primum opera fidem praecedentia nihil prosunt, juxta alterum subsequentia multum prosunt. Jacobus dicit : *Abraham pater noster ex operibus justificatus est;* Paulus dicit : *Credidit Abraham Deo et reputatum est illi ad justitiam.* Quid ergo ? Utrique se destruunt ? Absit. Sed utriusque

* sic

* sic

nos instruunt. Nam secundum Paulum Abraham ex fide justificari meruit quando Deo creditit; secundum Jacobum ex operibus placuit quando temptatus immolandum filium suum non recusavit. Sic eodem modo sanctissimum Dei Amantium in fide Christi profecisse et in operibus sanctis excelluisse et Deo complacuisse rebus miraculorum clarum est. Nam quis ergo tanto lepore facetae linguae disertissimo praedives quibit per singula explicare qualiter in juventute multimoda virtutum exercitatione omnipotenti Deo studuerit gratus esse?

11. Eminentior profecto in actuali vita praefulgebat, eminentissimus in theoretica rutilabat ut jubar phoebi serenissimo luciflum aurei olymbo. Una certe bene et juste in peregrinatione mundiali vivebat, altera bene vivens usque ad regnum proficiebat. In activa ei magna inerant praemia, sed in contemplativa potiora. In activa ex bonis operibus incipiebat, in contemplativa pervenire nitebatur ad id quod intendebat. Activae vitae opera sciebat cum corpore finiri, contemplativae vero opera in fine amplius crescere; illam quamvis utilem et bonam tamen cum requies venerit transituram, istam vero boni operis transituri mercedem et requiem permansuram. Contemplativam vitam per Rachel ostendi autumabat, quae erat pulchra et sterilis, quia per contemplationis otium minus operum filii generantur; activam autem vitam monstrari per Liam, sine oculis sed fecundam, quia actio laboriosa est ad malum, nusquam alta considerans, sed in eo quod se erga proximi utilitatem plus exhibet fecundior in operibus quasi in filiis crescit. Sic et Martha et Maria, quarum una virtutibus mentem exercebat in opere, altera requiescebat defixa in contemplatione. Amantius autem beatissimus, qui ad contemplationis otium pervenire contendebat, prius se in studio activae vitae exercere laborabat magnopere, ut dum opera justitiae faeces peccatorum exhauirent, cor mundum in eo exhiberent ad videntem Deum. Nequaquam enim ignorabat quia mens quae temporalem adhuc gloriam quaerit ac carnalis concupiscentiae temptationibus cedit, a contemplatione procul dubio

prohibetur. Saepius idem sanctus vir ad mentem revocabat quia populus, dum legem acciperet, a monte, id est a sublimi contemplatione, quasi carnalium curiositas removetur; et in evangelio curatus a legione vult Deum per contemplationem sequi, sed jubetur domum reverti et in activae vitae operatione versari. Recordabatur etiam experimento Amantius quoniam in ipso contemplationis vel actionis usu interdum magna est differentia animorum. Nam quibusdam sola contemplatio proficit; quibusdam vero activa sola est consolatio; his media ex utrisque composita utilior est magis ad refrendas angustias mentis, quae solent per unius intentionem nutriti, ut de utrisque partibus melius temperentur. In mentem ei veniebat quia quod per diem Salvator signis et miraculis in urbibus coruscabat, activam nobis commendabat vitam; quod vero in monte orationis studio pernoctabat, vitam contemplationis significabat. Idcirco ipse Dei famulus Amantius juxta imitationem Christi nec actualem vitam amitterebat et contemplativam agebat, non nesciens quoniam aliter incedens offenderet. Sicut enim per contemplationem adhaerebat Deo amando Deum, ita per actualem vitam compatiebatur proximo diligendo proximum; ac per hoc recusabat sine utraque esse vita, sicut et sine utraque dilectione esse nequaquam poterat.

12. Nunc urbem Burdegalam, in qua genitus et educatus et in multis athleta Christi adulescentior et juvenior exstitit, qualiter deseruerit atque ad pagum Eglismensis cespitis disponente Christo Amantius sanctus devenerit, haud segniter verum succinctim expedire contendimus. Proficiente etenim eo in virtute de die in diem atque ad perfectionem evangelicam pervenire desiderante, armatura Christi singularis contra diabolum ei maxime cordi erat. Parentum suorum et cognatorum conventiculis frequenter praepeditus, seclusionem anachoreticam quam optabat singularem in hac civitate vel suburbio reperire nequibat. Et quoniam audierat Eparchium Dei sacerdotem Eglismae eremiticaliter philosophantem, parentes et patriam pro Christo reliquisse Petragoream, eodemque ferme sub tempore Elegum, Novio-

magensem postea praesulem, a Lemovica Franciam adisse et ibidem locum sanctificationis aptissimum offendisse, simulque illud revolvens herile quia nemo propheta acceptus est in patria sua et in domo sua, ad instar Abrahae patriarchae deliberat exire de terra et de cognatione sua et partes citeriores Hispaniae vel Gallograeciae sive Galliciae penetrare, ut illuc ^{* sic} arduam pro Christo vitam duceret aptius ac, si fieri posset, martyrii bravium tripudianter acciperet. Paene enim tota civitas super eum insultabat cachinno multotiens Burdegalensis, dicens eum ignavia vapidum, a nobilitate degenerem, de militia ad sutores diversum, et nequaquam pro Christo eum fecisse aliquis innotescebat. Veraciter cotidie namque psalmographi oraculum in eo definiebatur: *Quoniam, inquiens, propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam; extraneus factus sum fratribus meis et peregrinus filiis matris meae, quoniam zelus domus tuae comedit me et opprobrium exprobrantium tibi cecidit super me; et operui in jejunio animam meam, et factum est in opprobrium mihi; et posui vestimentum meum cilicum, et factus sum illis in parabolam. Adversum me loquebantur qui sedebant in porta et in me psallebant qui bibeant vinum.*

13. Verum quia non est in homine via ejus nec viri est ut ambulet gressus suos, rate maris cum nautis ascensa quae Galliciam ducere festinabat, jamque a terris longissime acta, post ^{*} triduum, ut Jonam quondam, venti, nimbi ac procellae et tempestates inundantes Amantium cum omni naval i commercio retroagunt. Tandem in quo non sperabat litore potitum se cernere tristatur. Etenim civitati Catuanae (1), quae est Sanctonum, proximantes, portu Carantonico (2) ex maris rabie demum jam exponitur. Quo tempore eadem in urbe Palladius pontificatum agebat sanctus :

(1) *Eadem in urbe* mox dicitur Palladius tunc temporis pontificatum egisse: qui utique Gregorio M. R. P. et aliis episcopis hic recensis aequalis fuit, episcopus scilicet Sanctonensis extremo saeculo sexto (cfr. *Gall. Christ.*, tom. II, p. 1058). Unde colligitur *Catuanam* olim vocitatem fuisse civitatem quae postea Sanctonum nuncupata est. Nomen tamen istud nusquam alibi indicatum repperimus. — (2) Neque *Carantonum portum*, in ostio utique Carantoni (*la Charente*) fluminis situm, in aliis documentis memoratum novimus.

* *seguitur
vox qua,
superflua
sane.*

Gregorii enim Romani papae reperitur epistola regestro ad eundem destinata. Egolesimae autem Aptonius curam ferebat praesulatus, Petragoris vero Sabauda episcopus, Turonis autem Gregorius, Lemovicae ac Burdegalae non plene
 5 notum : sed tamen Lemovicae, ut puto, Ferreolus antistes, siquidem Arelius abbas eo coemicuit. Quoniam vero multae tribulationes sancto Amantio causae erant intrandi in regnum Dei, non deflectentem a proposito nemo eum in civitate potuit retinere aliquantisper. Euntem vero ipsum vagabundum ulterius per pagum Sanctonicum, ostenditur ei aptissimus remotionis locus secretiorisque et arduae vitae. Reperto enim loculo vetustissimo, in eo se tradidit artissime fortiori continentia recludendum, immo velut reus ^{* sic} retrudendum. Illic quis eum in sinceritate vitae instigat nisi Spiritus Dei ?
 10 Quis remotum facit ab hominibus nisi Spiritus Dei ? Quis in tribulatione districtissima delinivit nisi Spiritus Dei ? In tantum enim Deo cooperante carnem suam inibi angustiavit alacri animo ut foveae magnitudinem usque ad pectus fundatam sibi appararet atque in ipsa scrobe indicibili sese
 15 affligeret maceratione, jejuniis et vigiliis et orationibus pernoctans jugi intentione. Sed et hic non deerant qui eum dicerent sycophantem, impostorem, hypocritam, vaniglorium et multa ei molestitudinis prava inserperent. Sed mens sancti viri recolere molestias Domini sui procurabat, quibus
 20 vini potator, fabri filius, daemonium habens, samaritanus, a pharisaeorum dibacchatione infamabatur : qui cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur non comminabatur.

14. Ubi multo tempore taliter eo commorante, gratia
 25 sancti Spiritus visitare eum dignatur, monens quatinus Eparchium Egolesimae studeret adire et ejus consolatione in Dominum proficeret. Qui enim timenti Deum associatur, timore Dei melius firmatur. Accendebatur itaque cor ejus ut eum videret de quo multa saepius audierat. Ad augmentum
 30 desiderii, reor, haec ei causa exstitit. Audita enim Arthemii praesumptione, qua sese reclusum fieri Sanctonicum attentaret, et daemonii irruptionem ac per Eparchium collatam ei sani-

tatem, quod quia plenius in libro vitae ejus legere vales (1), praetermitto qualiter acciderit, festinationem ad eum ipse sanctus Amantius pergens acceleravit. Cujus magni Eparchii odor virtutum ubique diffundebatur, ut ex remotissimis etiam oris longinquis ad sanctitatem ejus devoti quique adcurre- 5 rent tam consolatu quam miraculis quam etiam sanitate recreari cupientes. Me scribentem deserit sartago loquendi, si aliqua tanti patris magni Eparchii gesta expedire maluerim, non aliter ac si auriga debilis pedibus terribili ac vivaci et praepete curru retrovacuus ac stupore minitatus proicitur: 10 qui si post subsecutus laxis nervis fuerit, nil aliud ac lassitudinem nervorum sibi lucratur. Eparchio tamen Petrago- rica urbs in germine procerum rami principum avorum in stemmate, coenobium Sedaciacum (2) primo in schemate monastico, Burdegalim * unius mortui in resuscitatione, San- 15 etonicum in sanitatum numerositatibus, Egolismani in alterius item examinis vivificatione et in praesentia tota, quod incomparabile est obrizo et de Aethiopia topazio, corporali miraculisque innumeris aeternali gaudio applaudunt, non pede sed mentibus, non manu sed cordibus, non gestu sed 20 laudibus. Haec civitas, inquam, a veteribus Eropa sive Erupa, reor ab Agenoris filia, cuius nomine, ut fabulae ferunt, tertia pars mundi occidentem versus nominatur Europa; a modernis autem Egolisma vel potius, quod melius est, Aequalisma ab aequalitate censemur cespitis quo condita 25 habetur. Quam vetustate desertam ac dirutam, ut fertur, Wandalica gens moeniis postmodum et muris et habitatione nove coaptavit. Cujus protectorem divinitati placuit haberi Eparchium, ad cuius oraculi monumentum aeternum fornix in summitate murorum perspicitur triumphalis, ubi eum 30 dormitatem monuit Deus quatinus illam incoleret perpetuo urbem. Cujus Eparchii patientia * angusta reclusione per xxxviii^{rem}, sive, quod aptius, ut Gregorius Turonensis, qui ejus tempore exstitit, de ipso scribit, per xl^{or} annos infati-

* sic, vel
Burdegalii
in (?); sed
sequitur mox
vocula in
post unius
mortui.

* cod.
patientiam.

(1) Vita S. Eparchii edita exstat apud Mabillonum, *Act. SS. O. S. B.*, saec. I, p. 267-70, et alio textu *Act. SS.*, tom. I Julii, p. 112-15. — (2) Cfr. *Act. SS.*, tom. cit., p. 112, num. 2.

gabilis perstitit, monasteriumque sua industria angelorumque obsequio aedificavit uti modo cernitur ; sicque ad caelorum subvectus est palatia. Post cujus obitum ad ejus mausoleum plurima succedunt miracula. Sed etiam eo vivente, quod oblitus sum, nullus umquam, ut Beda presbyter in suo martyrologio indicat, nec secretissimus ei familiaris ejus conspexit edulium, prandente videlicet eo caelestem cibum de angeli manu. Quod cuipiam ne incredulum sit, ad vitas patrum est recurrendum, ubi legitur quendam cotidie super mensam appositum ab angelo panem repperisse. Interim panis in coenobio suo nunquam coctus, sed a devotis sufficienter offerebatur. Monachi sui numquam aliud egerunt nisi orationi et lectioni insistere.

15. Verum ut ad propositum revertamur, venerabilis Christi confessor Amantius suppliciter ejus sanctitatem expetiit, sibique magistrum et dominum eum delegit et ut patrem coluit. Quoniam autem sancto Spiritui cum simplicibus sermocinatio ejus, omnia quae proposuerat in corde suo ei revelans, et ejus consolationis unguento delibutus, 20 jugiter laetabatur in Domino sanctus Amantius. Lucus fuerat densissimus silvae in proximo civitatis ab antiquissimo rusticorum populo Apollini consecratus : cui silvae inditum nomen, Buxea (1) vocabatur. Christianorum autem devotio inibi dedicaverat basilicam in apostoli honore Petri. 25 Quae domus primo irruentibus barbaris, postmodum diutissime absque sacro destituta permansit ministerio. Itaque post innumera de caelesti patria adhortamenta Eparchius inquit sanctus : *O beatissime frater, hanc proximam solitudinem ingrediens, ubi altare et monasterium reperis, gratias Deo 30 omnipotenti referens, hic coronam militiae tuae auxiliante Christo ut fortis athleta arripere laboribus. Imitare sanctissimos patres, qui contra machinamenta diaboli dimicantes, multa in corporibus suis pertulerunt anxia ut Christi possent promereri gloriam. Et ubi jam ad designatum perveneris terminum, 35 propitius aderit Christus, qui tibi optatum tribuere dignabitur*

(1) Vulgo *Boixe* vel *Boisse*.

sibi famulandi domicilium. Jamque accelerare festinans potire supplemento nostro, potire angelico ministerio, perfruere altissimo Christo. Recreatus uti belliger victoria, inhians umbrarum amaenitatem, Amantius magni Eparchii delinitu, spatio quasi ad sextum miliarium a civitate emenso demoratur 5 aliquamdiu. Habebatur illic praediolum vocatum Varno, parroechiam adjacentem destinans ecclesiae martyris Dionysii. Auxilium supernae virtutis Amantio accersiendum, basilicam animo libuit ingredi. Angelorum amico longa oratio, brevissima est sermocinatio. Peracta die in oratione, 10 hora sueta vespertina Tiberius, ejusdem ecclesiae presbyter, ecclesiae limina solito more reserat, audire differens Dei servum nocte illicce mansurum. Ceterum canticinii tempus dum advenit, nox erat et terris animalia somnus habebat, cum haud mora ductorem praeerunt puerum 15 Amantius sibi adhibuit et cum eo sese ad limina deducit basilicae. Continuo mirum in modum valvae reserantur, aditus panditur, Dei famulo introitus conceditur. Qui usque diluescence rota phoebea infatigabilis supplicatu juge occupatus cubavit. Presbyter, matutinos persolvere accedens 20 hymnos, ubi jam ita repperit, Dei servum summa veneratione habuit, et dehinc patrem excoluit seseque cum omnibus suis coessentibus pedibus ejus prostravit. Qui Dei famulus benedictionem eis concessit, indeque sancto Spiritu agente iterum ad magnum Eparchium retrogada torquet vestigia, 25 ut jam praelibata durabili rigore stabilirentur. Cujus Eparchii commonentis verbis ut thoraca impenetrabili melius armatus, in coenobio illo prius aliquamdiu ob aedificationem deguit.

16. *Hinc cum Eparchii licentia prompto et veloci cursu ad 30 dimicandum cum antiquo hoste lucum nemoris devenit supradicti. Topographia supervacaneo videtur facienda. Locus reperitur solitarius, lucus solis pervius bestiis, et qui jam dudum extiterat habitationi frequens humanae, tunc videbatur ferarum multiplicitate augmentatus abhorrens. Solum 35 altare in nomine apostoli Petri pristinum conventiculi signum indicabat. Ibi Amantius toto conamine sese subjicit*

virtuti animi, jejuniis diuturnis, supplicationibus continuis, amicus effectus angelis. Devicit bellantia vitiorum agmina, solius imperatoris aeterni adjutus dextera, infestorum innumerabilia. Veternis accingitur diabolus armis, dolens invitum agonithetam Christi subrepta sibi surripere praedia. Insibilat omminodo genere serpentium; infrendet balatu, stridoribus, rugitu ferarum; replet totum anguinea acie Dei famuli habitaculum. Viro virtutis, hoste irruente, potius est delectatio quam fugae timor. Quanto enim cernebat Dei miles ¹⁰ contra se diabolum desaevire, tanto plus in spirituali studio sese studebat sudoribus agitare. Denique acrius ac si athleta robustissimus ferro loricatus decertans, catena chalibis pedes sibi ac manus stante corpore per triduum devinxit, incibatus atque inpotatus resistens, continuis momentis ¹⁵ oculos caelo defigens, corde Deum quasi prospectibiliter prospiciens. Invidia torquebatur saevissimus anguis, non sufferensque tantam virtutem, viperino tumebat veneno. Tunc diabolus amicam sibi bestiam serpentem ingressus, linguis trisulcis, squamea colla tumentem, qui talum pedis ²⁰ ejus stantis in oratione pupugit, ut eum virus letale exitiabilis morte nec mora perimi crederetur. Sed quem diabolus percutit, Dominus corrigit. Invocata enim majestate Domini, saliva sua Amantius vulneris diluens stigma, haud mora virus flaccens vires perdit, viroque Dei nil ulterius nocet. ²⁵ Amantius itaque sanctus protinus adjurans omnem illum veneniferum diaboli gregem, omnes serpentes exhinc oratione effugat, ut nullus ultra chelidrus istic sit accedere ausus. Hac ratione qui olim conspicabatur pestifer, deinceps habitus fuit locus commodus et salutifer: ubi enim salubritas ³⁰ advenit, infirmitas aufugit.

17. Ad caelestis patriae interea urbem in Domino obdormiens pater magnus Eparchius, accersitus angelorum obsequio et honorifice conditus tumulo, post se dignum Deo heredem Engolismannis * reliquit sanctum Amantium, qui ^{* sic hoc loco} ³⁵ veluti fonte concluso tamen rivo saliente dulcis aquae restinguaret ariditatem sitis in populo Christi. Provehitur diatim in sanctis praeconiis ac laudibus, suspirans animo ad

superna ; atque sicut cervus fontem aquae vivaे desiderat, ad Deum vivum ardebat, sitiens bravium coronae immortalitatis nancisci. Habitatio equidem illa quasi aruerat ob aquae penuriam : non enim fons, non puteus, non rivulus eo loci emanabat. Praeparatus autem Dei cultor puteum, ⁵ prius institit jejuniis et orationi ^{imor} continualis diebus : quippe imitatus patres Memphiacos, qui si quando voluerint quae usu extant necessaria praesentare, videlicet vel domicilii vel putei vel cuiusvis officinam, praecedunt orationibus, ut omnia in Christi nomine agere videantur. Cum sanctitate ¹⁰ certe adnism, cum optabilitate accidit perfectum. Itaque puteus quem defodit inibi, hodieque videtur eodem in coenobio. Saxum ingentis magnitudinis, quod non est silendum, adjuvante ipso cuius velle fecisse est, facilius ori putei adposuit, et tofum (1), quem boum multitudo vix movere videbatur, duo tantum pueri, ac si levissimi ponderis, sancto Dei adhortante impulere. Monasterium magni Eparchii oraturus vel sanctorum per Egolesimam basilicarum limina dum adiret, jumento utebatur, pedica constrictis pedibus et toto corpusculo coartabatur ferrea. Ad cuius patris sepulcrum ²⁰ deveniens, tam pro se quam pro peccatis populi pietatem exorabat Christi; sicque omnibus rite perfectis, cum Dei laudibus insistebat redire.

18. Accidit post aliquot revolutiones annorum ut visum videret, quo in altitudine quadam montis excelsissimi com- ²⁵ moraret*. Experrectus vero institit operi perniciter, aedificans columnam prominentis altitudinis, in qua liberius orationi vacaret et terram deserens quasi ad caelestia inhiaret. Qua columnam sumptu fidelium ad libitum ejus fabrefacta, divinum mysterium dominica die celebrare jussit cuidam venerabili ³⁰ sacerdoti nomine Listicio. In cuius altitudine aemulatus Simeonis qui in columna stetit efficientiam, longiori tempore speculativae intendit vitae, quatinus illius Israeliticae columnae ignae purificaretur rubigine vitiorum calore et nubeae placiditate pasceretur * virtutum oblectamine. Neque ³⁵ hoc tacebo quod aliquotiens juxta idem oratorium scrobem

^{* cod.}
pacisceretur

(1) Seu *tufum*, id est lapidem. Cfr. Cang. ad h. v.

altissimam defoderit, in qua solus sese ac si reus retruserit, biduo vel triduo sine cibo et potu permanens. Parum sibi videbatur super terram labore aduri, nisi subter etiam tamquam mortuus saeculo fieret clausus.

5. 19. Quoniam vero lapis pretiosissimus diademati regis solet auro includi ut clarius enitescat, splendorem reddit, quoniamque non potest sol in caelo abscondi, nec sub modio sed super candelabrum lucerna nec civitas super montem occultari, nequivit Dei sanctus Amantius miraculis a Christo 10 non propalari. Ad meritum igitur ejus praerogativae specia- litatis ostendendum terrigenis, caelesti placuit opifici eum decorari miraculorum privilegiis. Qui enim dicit per propheta- tam : *Qui glorificat me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me erunt ignobiles*, gratiae suae lucem super eum largius 15 effudit, ut innotesceret quanto artius a se amaretur qui tan- tarum dote virtutum fulgorus* evehebatur. A quadam enim puella Engolismana officium linguae morbo abstrahitur. Vocabatur eadem Geredis, nobilitate admodum generis prae- cluis et rebus locupletissima. Luctuosis deducitur a parenti- 20 bus ante conspectum venerabilis patris. Obsecrant parentes sanctum ut eam sanaret. Plura offerunt, plurima et infinita, si sanaretur, promittuntur xenia. Indignum se tanto sanctus humiliter demonstrat officio : non se talem esse qui lin- guas mutorum aperiat, caecorum oculos reseret, claudorum 25 pedes erigat. Flentes et hejulantes perseverant genitores. Qui Dei sanctus importunitatem* carere optans eorum, simulque puellae infirmitati compatiens, diutissime pro ea ad Dominum orationem fecit, et signum crucis in Christi invo- catione labiis impressit puellae. Quae statim miro modo tabi- 30 tudinem virus ab ore proicit, Christumque Dominum bene- dicit, versisque modis parentibus prae gaudio flentibus, ad sua cum Dei famuli benedictione et licentia revertitur, et usque ad obitum in sanitate pristina incolumis perdurat. Beatus autem vir Amantius nihil pretii ab ea vel pro ea acci- 35 pere voluit, sed pauperibus quae sibi dare disposuerat ero- gare mandavit. Hoc factum auditum percrebruit vulgo, diffa- matum et celebri rumore vulgatum.

* sic

* sic

20. Interim certatim ad eum catervae populorum concurrunt undique, cupientes infirmos remediaris suos et benedictionis ejus munimine roborari. Quos sanctus benignissimo suscipere curabat animo, atque ut pullos teneros ad matrem gallinam milvum abligurientem timentes confugere videres 5 ad eum cunctos tam pauperes quam mediocres, quam etiam divites. Nam quidam caeci facti, quidam daemoniis arrepti, quidam claudis gressibus, alii tertianis vel quartanis typis vexati, alii strumosi, alii lippi oculis vel dolorem passi, alii paralytici, alii epileptici, eum adibant vel ad eum deducebantur. Quibus sanctus vir primo hortamenta sanctae praedicationis salubriter administrabat, demum corporalia largiens alimenta, sic signum crucis in membris eorum praefigebat, et ad propria singulos repedare permittebat. Nullus enim plena fide sanctitatis venerabilitatem ejus aliquando 15 adiit infirmus qui non recesserit sanus, nullus maerens qui non gaudens, nullus tristis qui non hilaris.

21. Hoc unum autem tacendum non est speciale miraculum. Cujuspiam dissoluti et toto corpore damnati juvenis ex Pictavorum municipio graviter angebatur animus praedolore et passione carnis. Qui audita ejus opinione sese petit plaastro in ejus coenobiolum deduci, si forte valitudinem reciperet artuum. Quid ergo ampliora? Ubi jam sancti Amandii oculis sistitur, plangoribus exclamat, cruciatibus plangit. Cor sancti, utpote pium, ad lacrimas usque motum est; et 25 quo magis caro hominis passione damnatur, eo se instantius Dei cultor orationi devotissimus subdidit. Cum post dies aliquot omnes ejus compages stigmate crucis munire curans, et invocans Christum ait: *Jesus Dominus noster, vita mundi et salus et redemptio nostra, te, frater, in suo nomine pristinae 30 sanitati restituere dignetur, ut nomen ejus sanctum a te glorificetur quoad vixeris tempore.* At ubi damnatus respondit *Amen*, miro pacto nec mora nervi laxantur, artus disjunguntur, sanguis venarum diffunditur, et qui per multos fuerat annos miserrimus, deinceps sanitatem plena potiri meruit 35 quamdiu auras vitales carpsit. Monuit eum tamen sanctus ut de cetero se cautius abstineret a peccatis, ne deterius ei ali-

quid contingere, atque ne se diffamaret apud aliquem, metuens scilicet ne cenodoxiae incurreret voraginem. Sed sicut in evangelii de Salvatore praedicatur, quanto sanatis praecipiebat ne se palam facerent, tanto magis plus praedictabant et eo amplius admirabantur dicentes : *Bene omnia fecit et surdos fecit [audire] et mutos loqui* : ita iste et omnes qui remediabantur, per totam regionem quoquoversum eum manifestabant *. Unde accidit ut copiosa turba ad eum confluenter ac innumerabilis populus tam Engolismensium quam ¹⁰ Sanctionensium et Petragoricensium, quam etiam Lemovicensium, de exteris quoque civitatibus, quasi apes ad alvearium ei concurreret.

22. Neque debeo intermittere signum admirandum de eo. Sanctus celebris dies Epiphaniae Domini agebatur. Cumque ¹⁵ multus populus eodem die ejus praestolaretur aspectum ut alloquio suo frueretur, super eum tale signum apparuit. Exeunte namque ipso ad turbam, haud mora densae nives profluunt vel quasi pennae avium candidissimae super ipsa agmina populi, et antequam terram devenirent, disparebant. ²⁰ Et quis dubitet hoc signum gratiae Dei donum super eum indicasse ? Diu hoc visum est; sed nemo inventus est de populo qui manu posset attriccare ex eis. Vir autem Domini, intellegens gratiam visitationis a Deo sibi apparere ante oculos propter homines ut crederent, gratias Salvatori agens, ²⁵ unam tantum ex iisdem pennis enormis magnitudinis, inaestimabilis candoris et pulchritudinis, manu casu attigit et sibi retinuit. Statimque quod videbatur fluere, quasi revertens ad summa caelorum cernitur assumi. Sanctus ergo Domini postquam populo verba vitae aeternae protulit, praedictum dixit eis hoc portentum esse instare tempus migrationis suae, ultimumque eis valefaciens dixit nequaquam sese ultrius rebus curam gerendum * exterioribus neque eos amplius commonefacere. Demum quanto propius cernebat adesse horam finis sui, tanto amplius persistere studebat precibus ³⁰ sanctis, vigiliis sinceris, jejuniis perfectis, austera corporis contritione, ut dignus inveniretur servus Dominum suum

* *rod. mani-festabant*

* *sic*

recepturus, vigilans sollerter ne fur domum suam perfodere quiret.

23. Iturus vero jam ad paradisi Elisias, mensis primo die martii, sanctis * diebus quadragesimae, parumper attactus febre, viatico sumpto rebus excessit humanis. Cujus anima 5 quem diu speraverat locum caelorum ingressa, perenni immortalitatis infula cum sanctis decorari promeruit. Sepulcrum ejus miro opere et industria a fidelibus ac religiosis affabre compactum est, quod hodieque cernitur mirabili factura praenitens, et illico sanctum corpus ejus magno 10 honore psallentium et laicorum lacrimis conditum est. Ubi, si petentium fides exigat, divina semper praestantur beneficia. Verum specietenus non potui ejus enarrare gesta, culpam mendacii offendere expavescens. Si quid ergo inutile et incautum protuli, ejus mihi sancta oratio aboleat noxa *. Si 15 autem gratum et utile praeproperus declamator licet crudus digessi, gratiae Omnipotentis et sancti ejus confessoris Amantii meritis attribuo, deprecans ut, dum labile hoc gesta- vero, ejus pietas meam pusillitatem refovere ac sublevare dignetur, et dum spiritus hos liquerit artus, ipsius interventu 20 merear saltem ultimus deputari habitator in urbe regis aeterni, sanctis et merear habitare locis alboque beati ordinis extremus conscribi in saecula civis.

24. Nec me taedebit repetere brevi epilogo istius sancti patris Amantii vitam. Itaque confessor Amantius Aquitanus 25 natus est Heraclio monarchiam agente, qui extitit ante Mauritium imperator, Pelagio urbe Roma papa pontificatum disponente. Decessit [.m.]^{*} kalendas martias, longo tempore post magnum Eparchium, Foca imperante post Mauritium, Brunichilde vel Childeberto sive Theoderico Francias regen- 30 tibus, exemptis jam Dagoberto et Clodoveo ac venerabili Baltilde regina. Natus in Aquitania Burdegalae, pauper pro Christo conditione post mortem patris et matris jam adolescens ad usque juvenilem et perfectam aetatem suendi calceamenta; sanguine et affinitate primi ordinis viris Burdi- 35 galae conjunctus. Decessit ad vii miliarium ab Egolisma in basilica sancti Petri, quam ipse restauravit, proxima silva

* ita prius
scriptum
ridetur, sed
numerus fere
omnino
erasus est.

Buxea vocitanda. Pater eum pupillum reliquit moriens in annis pueritiae. Africa Amantia non nupsit postea alicui et ^{* sic} eum quoque extulit intra paucos annos. Studuit Amantius usque ad annos adolescentiae et juventutis conventiculis ^{* sic} tantum ecclesiae; inde usque ad perfectam ^{* sic} juvenilis aetatis roborem apud artifices suentes, mendicus optans pro Christo fore. Cum esset jam perfectae aetatis, coepit amicitia uti magni Eparchii, Engolismensium protectoris et patroni, ita ut a Sanctonum ^{* sic}, cum non posset Galliciam vel Hispaniam proficiisci, ad eum Engolismae deveniret et numquam ab ejus vicinitate discederet; inductus a magno Eparchio in philosophiam anachoreticae vitae. Eparchius adeo mirabatur constantiam virtutis Amantii ut multotiens ad eum salutationis verba per timoratos dirigeret et aegrotos ad se curationis causa venientes ad illum aliquotiens abire juberet, honorem deferens ei utpote Dei amico. Decessit autem infirmitate corporis senex et plenus dierum, impletis vitae diebus. Cluit miraculorum jubare vivens.

25. Scriptus liber vitae ejus paene totus deperiit incuria. ^{* sic} Quaedam tamen in schedulis vetustissimis reperta sunt scripta, e quibus haec sunt deflorata. Post funus ad ejus sepulcrum tanta facta miracula sunt: quae ^{* sic} si studiose scripta forent, proprium haberent tomum. Ejus ergo patrocinante suffragio benedicamur atque salvemur ab eo qui perfecta vivit in trinitate et unitate Deus verus et sanctus, solus et sempiternus, nunc et semper et per cuncta saecula saeculorum. Amen.

Explicit.

NOTÆ

IN VITAM S. EMMERAMMI AUTHENTICAM

supra editam (p. 211-256).

Libris manuscriptis, qui textum supra impressum praebent, pp. 211, 212 recitatis
hi codices bibliothecae regiae Monacensis adnumerandi sunt.

4) Cod. lat. m. p. 19162 saec. X in 8° (= Tegernseensis 1162) 287 foliorum.
Fol. 1^v legitur: *Hunc libellum deo et sancto Quirino ad seruicium Gozpertus* (1)
Abba comparauit. Continet fol. 2^r-fol. 63^v Wolfhardi Hasenriedensis Vitam
S. Walpurgae; fol. 64^r-fol. 72^v novem lectiones officii in festo S. Willibaldi
(non. Jul.) ab eodem auctore compositas. Fol. 73^r legitur: **INCIPIT PREF. LIBELLI
DE VITA ET PASSIONE BEATI HEMMERAMMI MARTYRIS. EIVS FESTA COLITUR DECIMO
KL. OCTOBRI.**

Sequitur textus Vitae, qui fol. 95^r in haec verba desinit: *per dominum nostrum
iesum christum filium dei* (2) *qui cum patre et spiritu sancto uiuit et regnat in
saecula saeculorum. AMEN.*

Hunc librum manuscriptum librarium codicis Benedictoburani ante oculos
habuisse et inde textum, antequam multis correcturis, rasuris, additamentisque
contaminatus est, transcripsisse mirus amborum codicum lectionum consensus
demonstrat. Attamen textus codicis Tegernseensis mutilus non est, immo totam
illam narrationem exhibet, quam monachus Benedictoburanus non casu, ut vide-
tur, sed consulto tanquam monachorum auribus parum aptam praetermisit. Porro
scriptura codicis Tegernseensis, ubi pristina lectio appareat, codici W. simillima
est, velut nomina personarum et locorum manu prima hoc modo scripta sunt:
*alamanniae, gotia, rheni, bauuariorum, uuolflaichum, landepertus, radasponae,
ysuram, gauuibaldus, uiuarius, iosepo.* Sed etiam alia textus verba, quae R.
mutavit vel plane omisit, in eo reperiuntur integra, velut:

§ 1, ¹⁴ nomine ortus est. — § 2, ⁷ absentibus. — § 11, ¹¹ cautela, p. 229. ⁵ subli-
matis. — § 13, ² episcopus hemmeramus. — § 14, ⁷ alta uoce. — § 16, ⁶ baculo;
domino. — § 17, ¹⁰ Orante autem beato emmerammo. — § 23, ³ eisdem — § 28, ³ relin-
queret; ⁴ praeterreunti. — § 29, ⁶ Ensem ergo; ⁷ sanctum spiritum. — § 35, ⁹ con-
struxerant. — § 37, ¹¹ Cui uir dei. — § 48, ⁷ martyris enmerammi.

(1) Gozpertus monachus S. Emmerammi anno 982 abbas monasterii Tegern-
seensis electus est eidemque conventui monachorum usque ad annum 1001, quo
obiit, praefuit. — (2) *dei uiuit* in rasura.

In § 39-46 codex T. his tantum locis a codice W. dissentit: § 42,¹ *impenderat*; paullo infra deest vox *desideria*. — § 43,² *et neque*. — § 44,³ *praepararat*; ⁴ *beati dei etiam*; paullo infra: *et mulierum* — § 45 lin. 19 *adimpleri* pro *impleri*.

5) Cod. lat. m. p. 9516 saec. XI in 2° (= Oberaltahensis 16) 194 fol.; fol. 86^r in ultima linea scriptum est: x k. OCT. PASSIO SCI EMMERAMMI MARTIRIS ATQUE PONTIFIS. Sequitur textus Vitae supra edito simillimus fol. 86v-99v, cuius varias lectiones, cum nullius momenti sint, singulatim referre supersedemus.

6) Priorem partem vitae (usque ad medium caput 24) paene inmutatam exhibent: cod. lat. m. 7420 (= Iundersdorffensis 20) fol. 175^r-177^v, et cod. lat. m. 7675 (= Iundersdorffensis 275) fol. 152^r-159^r, ambo chartacei saec. XV; reliqua aut abbreviata aut plane omissa sunt.

Porro alia eiusdem Vitae forma ex nostro textu orta exstat in cod. lat. m. p. 9536 saec. XI in 2° (= Oberaltahensis 36) fol. 109^r-115^v, cui hymnus in laudem s. Emmerammi et brevis oratio subnexa sunt, Sed hanc memorasse sufficiat. Notandum vero est Suyskenii textum in libris manuscriptis bibl. reg. Monac. omnino desiderari; unde patet eum extra terminos Bavariae ortum esse neque unquam monachis sancti Emmerami innotuisse.

In textum nuper vulgatum levia quaedam irrepserunt menda, quae nunc, occasione data, corrigimus.

§ 9, p. 228, linea 8 lege: *iudex* (pro *index*). — § 15,⁴ lege: *de hac huius rei s. B.* (linea transversa deleta). — § 23,² lege: *eiusdem B.* — § 37 linea 16, lege: *in hoc* (pro: *in hac*). — § 48, in fine textus dele: *deus*, quod in codice T. super lineam additum est.

Dr BERNARDUS SEPP.

BEATI PETRI DE FULGINEO CONFESSORIS

LEGENDA

AUCTORE FRATRE JOANNE GORINI

ORDINIS PRAEDICATORUM

NUNC PRIMUM INTEGRE EDITA

A MICHAELE FALOCI PULIGNANI,

CAN. DECANO ECCLESIAE CATH. FULG.,
S. TH. J. U. D. ET CANCELLARIO EPISCOPALI.

Beati Petri Crisci de Fulgineo qui, omnium consensu, ad superos evolavit XV kal. Augusti anno Domini MCCCXXIII, Vitam primo vulgavit Nicolaus Barnabo, presbiter Fulginas, anno MDCXXVI (1) : biennio autem post, Ludovicus Jacobillus de sanctorum Fulginiae et Umbriae historia optime meritus et ipse pariter presbiter Fulginas alteram edidit Vitam (2), quam, in compendium redactam, eodem anno iterum protulit, beatum Petrum *sanctum* nuncupando (3). Anno vero MDCLVI, idem Jacobillus tertiam descripsit Vitam (4), et interim in operibus suis pluries de beati Petri vita et virtutibus verba fecit. Saeculo sequenti, beati Petri elogium conscripsit Julius Ambrosius Lucentius Florentinus, Abbas Cisterciensis, in suo opere quod de sanctis Fulginatibus, anno MDCCIII, Romae typis mandavit, ac summo Pontifici Clementi XI dedicavit (5) : diebus vero nostris anno scilicet MDCCCLXIV, huius beati Vitam descripsit Joseph Bragazzi J. C. Fulginas (6). Quia tamen isti omnes plus minusve, ea omnia quae de beato Petro frater Joannes Gorini a sancto Geminiano, Petro aequalis narravit vel contraxerunt, vel

(1) *Vita del Beato Pietro Crisci da Foligno scritta del molto reverendo sign. Nicolo Barnabò dell' istessa città.* In Foligno, Alterij 1626, 4º di p. 24. — (2) *Vita dei Santi e Beati di Foligno, et di quelli i corpi dei quali si riposano in essa città e sua diocesi descritte dal Sig. Ludovico Jacobilli.* Foligno, Alterij 1628, 4º, p. 225-244. — (3) *Compendio della vita di San Pietro Crisci da Foligno.* Foligno, Alterij, 1628, folio. — (4) *Vite dei Santi e Beati dell' Umbria e di quelli i corpi dei quali riposano in essa provincia, descritte dal Sig. Ludovico Jacobilli.* Tomo II, Foligno, Alterij, 1656, fol. p. 46-48. — (5) *Fulgor Fulginei in splendoribus Sanctorum.* Roma, Barnabò, 1703, 4º, p. 135-139. — (6) *Guida storico-artistica della basilica cattedrale di Foligno e compendio della vita de' principali santi di detta città.* Foligno, Campitelli, 1864, 8º p. L-LII.

nimia verborum prolixitate produxerunt, nihil fere ex aliis historiis vel documentis adientes unde historiam beati Petri uberiorem redderent, optimo quidem consilio Guilelmus Cuperus, bollandianus, Legendam ipsam a fratre Joanne exaratum edere curavit, eamque inter Acta Sanctorum Julii ad diem XIX inseruit (1). Accidit tamen ut egregius ille vir Legendam nostram haud integrum in promptu habuerit, ex quo factum est ut Acta beati Petri mutila tantummodo edere potuerit. Nescio quo ex codice quave ex bibliotheca Acta ista mutila Cuperus extraxerit, mirandum tamen est quomodo oculatissimo illi viro Acta in codice Vallicelliano quo usi sumus contenta excidere potuerint, cum Acta ipsa Ludovicus Jacobillus, anno MDCLVI, in sua posteriori beati Petri Vita diserte indicaverit (2). Quicquid tamen sit, profero nunc hanc partem quae integrat Acta, seu potius Legendam beati Petri Crisci Fulginatis extractam ex codice Vallicelliano H, 3, saeculi XVI vel forte saeculi XVII, contentam in foliis 76 et sequentibus usque ad folium 80. Cuperus in sua editione, quae ceterum parum differt a nostra, et quae desinit circa medietatem capituli IX juxta nostram editionem, Legendam divisit in duo capita et in plurimas paragraphos : at nos, omissa hac divisione, illam secuti sumus quam codex Vallicellianus exhibet, et quam certe ipse frater Joannes Gorini suo operi imposuit.

Qui frater Joannes, ut de ipso aliquid innuamus, cognomine Gorini, patria Tuscus e sancto Geminiano, sodalis fuit Ordinis sancti Dominici, plurium operum auctor, et, ut ex hac ipsa Legenda conici facile potest, suorum temporum non vulgaris orator.

Plurima de eo referuntur a Vincentio Coppi (2), a Francisco Inghirami (3), ab Aloysio Pecori (4), a Francisco Zambrini (5), et ab omnibus scriptoribus Dominicanae familiae, quorum unum sufficiat proferre Jacobum Echardum (6). Quae ad Vitam fratris Joannis pertinent, hic mittere omnino possumus, at neutiquam silentio praeterirefas est quae ad ipsius annum emortualem spectant, cum circa hoc non levius difficultas oriatur. Praefati etenim scriptores unanimi consensu referunt fratrem Joannem diem suum extreum obiisse anno MCCCXXIII, anno scilicet eodem quo beatus Petrus ad superos migravit, dum e contra, ex prologo Legendae constat ipsum opellam hanc confecisse *de mandato Reverendi in Christo Patris et Domini Domini Joannis episcopi Fulginatis*, qui ecclesiae sua, juxta omnes, gubernacula suscepit anno MCCCLXIV (7). Cui difficultati vim addunt nonnulla verba Legendae ipsius, ubi, sub fine capituli XI " de beneficiis a Deo, meritis beati Petri collatis, legitur quod *Sanctum suum Dominus decoravit et decorare non desinit*; et paulo post, quod *detenti languoribus optata beneficia receperunt et continue recipiunt* : quae

(1) *Acta SS. Julii*, tom. IV, ad diem XIX Julii, p. 663-668. — (2) *Vite dei SS. e BB. dell' Umbria*, tom. II, p. 46, in margine. — (2) *Annali di S. Geminiano*. Firenze 1695, p. 100. — (3) *Biografia degli illustri Toscani*. Prato 1843, tom. XII, p. 489. — (4) *Storia di S. Gemignano*. Firenze 1853, p. 483. — (5) *Opere volgati a stampa dei secoli XIII e XIV indicate e descritte*. Bologna 1884, Appendice, p. 90. — (6) *Scriptores Ordinis Praedicatorum*. Lutetiae Parisiorum 1719, tom. I, p. 528. — (7) Sufficiat unus Jacobillus in suo *Discorso della città di Foligno*, 1646, p. 35, n. 38.

verba manifeste innuunt aliquod temporis spatium intercessisse inter mortem beati Petri et Legendae compositionem. Haec autem adeo perspecta sunt, ut nos pro certo habeamus scriptorem illum qui primus dixit fratrem Joannem fato functum esse anno MCCCXXIII omnino errasse.

Liceat autem hic, antequam Legendam beati Petri in medio proferamus, nonnulla monumenta adducere, quae ad historiam cultus huic servo Dei exhibiti non minimum juvare dignoscuntur.

Constat autem, omnium consensu, beato Petro Fulginati concives suos cultum exhibuisse, statim ac ipse e vivis migravit. Anno enim 1330 juxta Jacobillum (1), vel anno 1350 si potius Duranti Dorio habenda est fides (2), cura et impensis Conradini de Trinciis presbiteri Fulginatis, et ecclesiae sanctissimi Salvatoris in patria prioris, erecta fuit in ecclesia cathedrali S. Feliciani societas quaedam presbiterorum nuncupata, quae vivit adhuc, et quae ab ipsa sui erectione inter coelites patronum habet beatum Petrum de quo agimus. Anno 1340 anniversaria dies obitus beati Petri maxima celebrabatur populorum frequentia, cum jam nundinae institutae appareant ab ipso beato Petro nomen habentes (3). Constat autem lege municipali statutum esse ut dies ipsa anniversaria religioso quodam et populari rito celebranda foret, prout in expensis anni 1381 videre fas est (4). Nec sufficit,

(1) *Vite dei SS. e BB. di Foligno*, p. 242. *Vite dei SS. e BB. dell' Umbria*, tom. II, p. 48. — (2) *Storia della Famiglia Trinci*, Foligno, 1638, p. 160. — (3) Dorio, *Op. cit.*, p. 154. In libro *Reformationum civitatis Fulginei*, ab anno 1425 ad. an. 1430, folio 110, in publico tabulario asservato, adest notula haec circa electionem superstium nundinarum in festo beati Petri pro anno 1428. Juvat referre prout jacet authenticum documentum :

Die XVI Julii 1428.

Supradicti domini Piores Populi Fulginei existentes in unum in palatio supradicto concorditer elegerunt infrascriptos superstites nundinarum pro festo sancti Petri de dicto mense videlicet die XVII dicti mensis ridelicet

Ser Lucam Lilli de tercio superiori

Jannem Petri pauli de tercio medio

Mactiam Mactheoli de tercio sanctorum Ioannis et Nicolai

Ser Nicolaum Piccine eorum notarium qui juraverunt, etc.

— (4) In archivio publico Comunis Fulginei in capsula cui n. 606, adest regestrum pro anno 1381, in quo regestro haec in foliis 81, 82 et 83 leguntur quae ad festum beati Petri spectant :

<i>Item quos soluisti die XVIII Julii pro pittura VIII sthuticciorum (?) qui appositi fuerunt in dopperiis sancti Petri . . . . .</i>	<i>f. xij.</i>
<i>Item quos soluisti Tubatoribus in festo sancti Petri pro uino. . . . .</i>	<i>f. x. d. iij.</i>
<i>Item quos soluisti dicto die famulii priorum pro uino . . . . .</i>	<i>f. viij.</i>
<i>Item pro vino et puponibus dicto die pro prioribus . . . . .</i>	<i>f. xv, d. vi.</i>
<i>Item quos soluisti..... pro puluere pro bombarda . . . . .</i>	<i>l. 1, f. x.</i>
<i>Item Farrate pro factura banderie sancti Petri . . . . .</i>	<i>f. xij.</i>
<i>Item pro V brachiis... cerrate et IIIJ brachiis bendelle pro dicta banderia . . . . .</i>	<i>l. 1, f. v, d. x.</i>

nam solemni lege cautum fuit ut in die ipsa anniversaria ab opere servili in comitatu Fulginatensi quisque abstineret, prout constat ex veteri *statuto municipali civitatis Fulginei* seculo XIV exarato, ubi sub rubrica : *Quae sint festivitates custodiende*, recensetur festum *sancti Petri de Fulgineo* (1). Similiter in *statuto damnorum datorum* anno 1419 confecto, inter festivitates colendas et custodiendas in civitate et comitatu Fulginatensi ponitur *festum sancti Petri de Fulgineo* (2), et in veteri *statuto Funariarum* Fulginei, anno 1385 evulgato, legitur pari ratione colendum esse diem festivum beati Petri praedicti (3). Hoc autem eodem anno 1385 excitatum fuit in ecclesia cathedrali S. Feliciani sacellum sub eius nomine, quod fortasse idem est ac illud quod extat in praesens, ubi beati Petri corpus hucusque piissime colitur (4).

Interim ejus imago radiis et aureolis circumornata, pluribus in locis picta vel sculpta vel aere incisa parebat. Omissio magno illo antiquarum et recentiorum imaginum numero hujus servi Dei a Jacobillo memorato (5), sufficiat hic nonnullarum iconum memoriam revocare, quorum fortasse vel antiquitas velars caeteras excellit.

Hic autem prae reliquis describimus insigne quoddam publicum et solemne monumentum, in quo, licet imago sancti viri absque radiis circa caput appareat, non minimae tamen venerationis et cultus ipsi praestiti argumenta praebet. Loquimur de veteri sigillo canonicorum majoris ecclesiae Fulginatensis, cuius typum ideo hic commemoramus, ut singulae non vulgaris documenti partes omnibus perspectae sint.

Pars itaque superior hujus signi exhibet imaginem grandiusculam sancti Feliciani martyris episcopi et patroni ecclesiae Fulginatis, pars vero inferior profert aediculam quamdam in qua adest vir orans, genibus flexis manus et oculos ad solem elevans, vili indutus tunica, e qua denudata exeunt brachia. Legitur circum circa, antiquis characteribus expressa, haec inscriptio : † SIGILLUM. DNOR. CAPITULI. CANONICORUM. ECCE. FULGINATIS (6). Jam vero nemo ambigit

Item pro IIIJ brachiis valessi pro dicta banderia Nicola Piche . . . . . l. 15, f. xij.

Item quos solui(sti) [die XXIIIJ Julii] Nicolao domini Petri pro duobus dopperiis ponderis Xlibrarum VJ vnciarum ad rationem XIIJ florenorum oro libra qui fuerunt portati ad sanctum Petrum de Fulgineo . . . . . l. vj, f. vxj, d. vj.

Item quos soluisti [die XXXI Augusti] pro uno ferro lancee pro asta banderie sancti Petri fl. octo . . . . . f. viij.

— (1) Arch. Comunis Fulginei, codex n. 1, fol. 6. — (2) Arch. Comunis Fulginei, codex n. 7, fol. 22. — (3) Arch. Comunis Fulginei, codex n. 11, fol. 4. — (4) Jacobilli, *Vite dei SS. e BB. di Foligno*, p. 242. Fortasse prope hoc sacellum aderat quidam *Fons beati Petri*, quem instauratum legimus anno 1462 in documentis archivii ecclesiae cathedralis (*Amministrazione* 1458, e segg. fol. 5). — (5) *Op.cit.*, loc. cit. — (6) De hoc sigillo vide opus J. Bragazzi, *Guida storico-artistica della basilica cattedrale di Foligno*, Foligno 1864, p. LII, nec non ea quae dixi in *Ephemeride Bulletino di numismatica e sfragistica*. Camerino, 1882, tom. I, p. 338-340, tabula X, n. 3.

inferiorem imaginem istius signi exprimere figuram beati Petri, quam idcirco canonici ecclesiae Fulginatensis in majori sigillo caelare fecerunt, ut suae devotionis et pietatis erga beatum Petrum documenta omnibus praesto essent. Constat revera ex capite V Legenda beati Petri ipsum talem induisse vestem, ut soccus potius diceretur, absque manicis, gironibus, et reliquis omnibus quibus vestes consuuntur et flunt. Constat autem ex Legenda capite VI, ipsum orare solitum fuisse *versus solem*; *huic enim confessori Petro* (ut verbis Joannis Gorini loquar) *Christus in sole se ostendebat*. Pronum est intelligere signum hoc opus esse XV saeculi.

Veniamus dein ad pictam et vetustissimam imaginem, paucis certe post annis ab obitu beati Petri confectam, quam pius quidam sacerdos intra septa turris Campanariae ecclesiae cathedralis exprimere fecit, in parvo cubiculo turris ipsius, ubi constans traditio, et Legenda ipsa in capitibus X et XI, refert beatum Petrum moram traxisse, diutinis precibus Deum exorasse, ac demum ad superos transiisse. Cubiculum hoc, alias in maxima veneratione habitum, lycnis, facibus et floribus ornatum, non unam aut aliam exhibet sacram imaginem, sed plures historias, licet hominum et temporum incuria non modicum deturpatas. Adest in majori pariete descripta passio Jesu Christi redemptoris nostri in cruce pendentis cum mulieribus et angelis hinc inde desuper plorantibus. Cujus operis auctor, pictoriae artis valde peritus, et saeculo ipso quo beatus Petrus mortem obivit absque dubio opus suum complevit, et historiam ipsam, huic simillimam, tum quoad imaginum dispositionem, tum quoad earumdem magnitudinem, tum quoad colorem vestiumque figuram, in quodam claustru penes ecclesiam sancti Sebastiani Fulginei pinxit, ubi degunt hodie moniales sanctae Catharinae (1). Ad laevum autem hujus historiae latus, pictor idem descriptis Christum in horto ad Patrem orantem, sub quodam vero arcu, quem beatus Petrus pro lectulo habebat, imaginem beatae Virginis Mariae sedentis in throno, gestantis Filium in sinu ejus, cuius ad latera adsunt ex una parte figura unius clericis exorantis Virginem, et ex alia parte figura unius Sancti capite radiis circumornati. Hic autem sanctus vir procul dubio est ipse beatus Petrus, qui ibi mortali corpore soluto, ad gloriam caeli evolavit, quique ibidem diu a concivibus suis veneratus et exoratus fuit.

Anno autem 1424 aderat Fulginiae egregius ille pictor Eugubinus Octavianus Nelli homine, qui in palatio Dominorum de Trinciis Fulginiae dynastarum, beatae Mariae Virginis historiam in domestico sacello mirabili arte coloribus expressit (2). Hic pictor Christum crucifixum ante altare repraesentans, ibi, inter caelites plurimos, beatum Petrum descriptis, demissa indutus tunica, prout historia, ut vidimus, eum induisse commemorat. Legitur inter multiplices illas et pulcherrimas histo-

(1) In historia picta in cubiculo beati Petri, legitur mutila haec inscriptio. quae fortasse refertur non ad historiam tantum, sed ad integrum cubiculum nempe: RESTAURATA MD..... — (2) Plurimi de hoc magistro scripserunt: sufficiat hic tantummodo pretiosam opellam indicare: A. Angelucci, *La Cappella dei Trinci a Foligno*. Torino, 1861.

rias inscriptio sequens: **HOC OPUS FECIT FIERI MAGNIFICUS ET POTENS
VIR DNS CORADUS UGOLINI DE TRICIS (sic) FULGINEIS MCCCCXXIII
DIE XXV FEB. PINXIT M. OCTAVIANVS MARTINI DE GUBIO.**

Habemus denique non minimi momenti tabulam anno 1430 elaboratam a magistro Bartholomeo Thomae pictore Fulginate, jussu Rainaldi de Trincis prioris ecclesiae sancti Salvatoris.

Adest etiam nunc tabula haec, coloribus et auro circumornata, in parietibus ecclesiae sancti Salvatoris, cuius in dextera parte imago beati Petri cernitur aureola corona in capite redimita. Legitur in inferiori tabulae parte haec historica inscriptio: *Messer Rainaldo di Corrado Trinci ultimo signor di Foligno creato priore di questa collegiata l'anno 1430 fece dipingere la presente tarola colla sua immagine posta a pie della Sedia di M. V. da Bartolomeo di Tommaso pittore della stessa città* (1).

Liceat hic tandem alterius generis documentum proferre, quo constet quanta pietate, quanta piorum frequentia, quanta spiritualium rerum desiderio festivitas beati Petri eodem saeculo quo ipse migravit, ab omnibus celebraretur. Bonifacio enim Nono, ad augendam fidelium pietatem erga Deum, cupienti ut ecclesiae majori Fulginatensi adjutrices manus, pro amplissimi aedificii reparatione, fideles darent, non alia opportuniori ratione consultum sibi visum fuit, quam spirituales thesauros aperiendo omnibus confluentibus ad festum et octavam festi beati Petri. Quod fecit per litteras apostolicas die 11 Maii anno Domini 1391, cuius authenticum et originale exemplar non 'antea vulgatum, in archivio capitulari ejusdem ecclesiae sancti Feliciani asservatur, cujusque tenor ut infra sequitur apparel (2).

“ BONIFACIUS episcopus servus servorum Dei, universis Christi fidelibus, praesentes litteras inspecturis salutem et apostolicam benedictionem. Licet is de cuius munere venit ut sibi a suis fidelibus digne et laudabiliter serviatur de abundantia sua pietatis quae merita supplicum excedit et vota, bene servientibus sibi multo majora retribuat quam valeant promereri, nihilominus desiderantes Domino populum reddere acceptabilem et honorum scilicet operum sectatorem fideles ipsos ad complacendum ei quasi quibusdam aelectis munibibus, indulgentiis videlicet et remissionibus invitamus, ut exinde reddantur divinae gratiae aptiores. Cupientes igitur ut major ecclesia Fulginas congruis honoribus frequentetur et etiam reparetur, et ut fideles ipsi eo libentius causa devotionis confluant ad eamdem, et ad reparationem ipsius manus promptius porrigit adjutrices quo ibidem ex hoc dono caelestis gratiae uberioris consperixerint se refectos, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere poenitentibus et

(1) Circa hanc tabulam et omnia quae ad ipsam referuntur, confer ephemeridem *Giornale di Foligno*. Foligno 1887, an. 11, num. 7. — (2) Originale exemplar diversis in nonnullis corruptum contuli cum apographo saeculi XVII in cod. A. V. 7. fol. 91 bibliothecae Seminarii Fulginatensis.

confessis qui in festo sancti Petri, quod celebratur die decimanona mensis julii
 et per tres dies dictum festum sequentes ac in ejus octava, ecclesiam praedictam
 devote visitaverint annuatim et ad reparationem ipsius manus porrexerint
 adjutrices, illam indulgentiam et remissionem suorum peccatorum auctoritate
 apostolica tenore praesentium concedimus quam visitantes ecclesiam sancti
 Marci de Venetiis, Castellanae diocesis in festo Ascensionis Domini nostri
 Jesu Christi quomodolibet consequuntur. Et nihilominus ut fideles ipsi indul-
 gentiam hujusmodi uberius consequi possint, sex presbiteris idoneis per vene-
 rabilem fratrem nostrum episcopum Fulginatensem annuatim eligendis et
 deputandis, ut ipsi confessiones omnium et singulorum hujusmodi Christi
 fidelium causa hujusmodi indulgentiae assequendae confluentium in huiusmodi
 festo et diebus ac octava auctoritate apostolica audire et ipsorum confessionibus
 diligenter auditis pro commissis eis debitam absolutionem impendere valeant
 ac iniungere pro modo culpae penitentiam salutarem praedicta auctoritate de-
 uberioris dono gratiae per presentes indulgemus perpetuis temporibus duraturis.
 Volumus autem quod predicti presbiteri illam habeant auctoritatem absolvendi
 quam habent minores penitentiarii in basilica principis apostolorum de urbe
 per nos deputati. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae
 concessionis et voluntatis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis
 autem hoc attemptare praesumserit indignationem omnipotentis Dei et beatorum
 Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursum.
 Datum Romae apud sanctum Petrum V idus maii, pontificatus nostri anno
 duodecimo.

„ N. DE PORTOGRUARO.

„ N. DE ROMA.

„ Gratis de mandato domini nostri pape. „

Supervacaneum certe fôret documenta posteriora recensere, cum ubique, in
 Fulginatensi civitate et comitatu, beati Petri memoria et imago fulgeat, praeser-
 tim in ecclesia cathedrali, ubi in summitate concava presbiterii, in altare S. Domini-
 nici Fulginatis, in sacrario majori, et in sacello suo nomini dicato, saeculis XVI,
 XVII, XVIII et XIX picta appareat. Colitur etiam nunc veteri more ejus memoria
 anniversaria in praefata ecclesia Fulginatensi, ubi sacellum anno 1385 erectum,
 anno 1870 a Nicolao Grispigni episcopo Fulginatensi restauratum fuit, et ubi
 ejus corpus in arca lignea, affabre elaborata, statuis ornamentisque sculptis et
 inauratis a fidelibus veneratur. Ejus festum ritu duplici majori ab universo clero
 dioecesis die 19 Julii quotannis celebratur, cuius ritus antiquitas ex hoc ipso
 constat, quod jam inde ab anno 1628, teste Jacobillo, in Fulginatensi kalendario
 locum tenebat. Duplici etiam supplicatione, alias per vias et plateas civitatis, nunc
 autem intra ecclesiae cathedralis septa, ejus memoria, diebus 18 et 19 Julii,
 agitur: nundinae beati Petri nuncupatae, adhuc frequenti populo celebrantur; et
 saepe infra annum ad ejus altare sodales confraternitatis presbyterorum coadu-
 nantur, divinis laudibus et missae celebrationi pro eorum instituto adfuturi

Proferamus hic tandem beati Petri Legendarum a fratre Joanne Gorini conscriptam eamque a censoria qualicumque nota ideo servamus, ut omnibus facile appareat, quid in eadem oratoriae arti, quid veritati historicae, quid piis animi motibus tribuendum sit. A nonnullarum tamen mendarum emendatione minime abstinuimus, quando scilicet mendae ipsae apographi vitio clarissime tribuenda erant. Attamen, cum ab editione Cuperi vix ac ne vix quidem discrepet recensio nostri codicis Vallicelliani, hanc tantummodo visum est tradere partem quae in Actis Sanctorum desideratur: incipit vero circa medietatem capituli IX.

... et sic super quedam asinum de Asisio Spoletum ducere fecit. Confessor autem Petrus cum omni alacritate pergebat sperans et cogitans pro Jesu nomine atque fide mori debere; sed ex hoc maxime exultabat, quia sicut Salvator Jesus Christus mortem passurus sedens super asinam veniebat, sic et ipse putans mori simili veniebat modo, et in Spoleto iterum de fide de qua erat plenissimus examinatus et perfecte catholicus inventus, ab Inquisitore est cum honore dimissus. Qui statim ad suam rediit civitatem Fulginei consuetis perfectis virtutibus magis ac magis insistendo, fidelis utique servus et prudens Dei confessor Petrus, qui in fide catholica ita est inventus perfectus, ut sibi invidentes et ipsum falso accusantes essent et merito cum confusione devicti.

45 Quomodo beatus Petrus in ecclesia sancti Felitiani civitatis Fulginei et in aliis dictae civitatis ecclesiis in hiis quae ad divinum spectant cultum se occupabat. Caput X.

Volens autem vir apostolicus Petrus sui Salvatoris Christi exemplo in his quae Dei Patris sui sunt quasi continue morari et esse, et in his quae ad divinum cultum spectant et reverentiam se totaliter exhibere sive dare, sic suam sanctissimam ordinaverat vitam: nam ad ecclesiam sancti Feliciani se transferens, inibi quasi continue morabat et inde non discedebat, sed in orationibus continue persistebat, maxime enim ad horas omnes ad dictam conveniebat ecclesiam, et inibi audiendo cum maxima devotione officium, corde et

ore, et de die et de nocte suum Dominum ferventissime exorabat, apostolorum Joannis et Petri modum sequens in omnibus, quia Petrus et Joannes ascendebat in templum ad horam orationis nonam, persolutisque quasi ex debito horis, terminatisque suis sanctis ac solitis orationibus, vir 5 Dei dictam sancti Felitiani ecclesiam cum omni humilitate quasi omni die purgabat, lampadasque in dicta ecclesia existentes ante imaginem Virginis gloriosae et aliorum sanctorum figuras lavabat, atque cum omni sollicitudine accendebat et reaccendebat, et ut clarum lumen darent toto 10 conamine disponebat. In aliis quoque ecclesiis civitatis Fulginiae in talibus tantae fidei et devotionis operibus se quasi continue occupabat, ut merito de eo dicatur quod de Anna profetissa in Evangelio Lucae habetur, videlicet, quod de templo non discedebat, jejuniis et obsecrationibus ser- 15 viens die ac nocte.

Quomodo beato Petro fuit revelatus dies mortis sua, et de sua ultima aegritudine, et de hiis miris ac novis quae acciderunt, nec non de sua sanctissima morte. Caput XI.

Volens autem Dominus Jesus Christus servo suo Petro 20 post laborem, requiem optatam donare, cum ipse dicat : *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis et ego reficiam vos;* et a Patre Deo petat et dicat : *Volo pater, ut ubi ego sum, illic sit et minister meus,* secum suum servum et ministerum in omnibus hunc Petrum sanctissimum in caelo esse 25 voluit et non amplius in hac valle miseriae dimorari. In oratione igitur confessori sanctissimo existenti cum maxima claritate apparuit ei Dominus Jesus Christus, et qui maxima benignitate dixit : *Euge, Petre, serve fidelis, quia in pauca fuisti fidelis supra multa te constituam, volo enim te tui Domini 30 bona et gaudia aeternaliter possidere.* *Tempus ergo est ut tu qui propter me omnia reliquisti; et te totaliter mundo abnegasti, me solum amasti et imitatus fuisti, ad me venies, et vitam quam desideras et mereris aeternam accipias.* *Octava igitur die ab ista, tu mi dilecte, ad me venies gloriam recepturus et praemium.*

Qui confessor talia audiens, totus fuit laetificatus, gratias Deo reddens permaximas, jam securus effectus de eo quod semper optaverat, scilicet de praemio sempiterno. Vere hic confessor a Deo dilectus, quia quod suo discipulo dilecto 5 Joanni fecit, huic facere non omisit, cum scilicet sicut illi revelavit suae vitae terminum, et ad convivium invitavit beatorum, sic et isti suo dilecto Petro per omnia fecit. Habita igitur tali revelatione clarissima, gravi fuit corporis languore detentus, sed non permittebat quin suas solitas orationes 10 non faceret, sed tunc maxime devotus ferventius atque prolixius exorabat, et semper usque ad quintum diem in sancti Felitiani ecclesia missarum sollemnia devotissime audiebat, et omni die advocans sacerdotem, sibi generaliter cum maxima contritione et lacrimis confitebatur, et recepto cum 15 maxima devotione corpore domini nostri Jesu Christi, petita unctione extrema, cum maxima alacritate diem octavum expectabat promissum, convalescente autem infirmitate in loco consueto scilicet in campanili sancti Felitiani, super duros lapides jacebat. Veniebant ad eum quamplurimi amici 20 Dei, et eum ex caritate maxima atque devotione, exhortabantque eum cum pietate permaxima ut medicorum consilia quaereret, ac medicinas aliquas pro recuperanda salute reciperet, quibus, exemplo Agathae Dei virginis, respondebat quod corporaliter medicina non amplius sibi 25 necessaria esset, cum corpus in brevi deberet resolvi, et anima Domino Jesu Christo, qui solo verbo restaurat universa, deberet conjungi. Et sic eis aperuit quomodo sibi fuerit revelatum quod tali die et hora de misera ista vita ad vitam deberet transire aeternam, et eis horam et 30 diem sui exitus, ut clare patuit, praedixit. Quod autem, valde mirabile dictu, confessori a Deo sit ostensum, non est silentio praetereundum, nam in nocte ultima in qua scilicet Dei confessor de hac misera vita migravit et ad vitam processit beatam, jacenti confessori sanctissimo in loco jam 35 dicto, et cum eo commorante quodam sanctissimo viro, circa matutinas confessor sanctissimus sui exitus de corpore cognoscens appropinquare horam, vocavit hunc virum

secum commorantem, imponens ei ut descenderet, lumenque ad eum de Ecclesia portaret. Qui vadens et omnia ecclesiae luminaria extincta inveniens, ad confessorem rediit sine lumine. Qui confessor Petrus, sumpta fiducia, Dominum exoravit et dixit: *Domine Deus qui dixit fiat lux et facta est lux, qui es lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, qui mihi tantum lumen dedisti, quod ego qui te non cognoscebam cognovi; et me semper illuminasti, rogo te ut in isto ultimo non deficias, sed mihi lumen concedas.* Et vocato iterum viro sancto qui ibi extabat, dixit: *Vade securus ante imaginem Virginis gloriosae eique dic quod totiens lampadas suas accendi et lumen ante ipsam posui, quod placeat sibi aliquantulum luminis mihi concedere.* Qui ad ecclesiam rediens lampadam ante imaginem Virginis gloriosae pendentem subito vidit, nonnisi angelorum ministerio esse accensam, ut confessori suo Petro lumen quod petierat non deesset; acceptoque cum stupore permaximo lumine rediit. Quod Dei confessor attendens, Deo de tali et tanta gratia fuit regratatus, et aspiciens vidensque daemonem ibi adesse, cum beato Martino ipsum expulit dicens: *Quid hic astas cruenta bestia?* ²⁰ *Vade quia nihil in me reperies.* Et accepta imagine Crucifixi, eaque quamplurimum amplexata, et recommendata anima Iesu Christo, illa sanctissima anima de corpore est egressa atque cum miraculoso recepto lumine, sotiata beatorum spirituum societate perfulgida luminosa ingressa est beatitudinem et gloriam sempiternam. Corpus autem quod in tanto despectu habuerat, tantaque afflictione maceraverat, ita apparuit pulcrum et lucidum, ut quodam resurrectionis decus videretur, atque ita resplendebat, ac si esset lumen quoddam valde clarissimum (1). Unde in eo videtur in morte renovatum fuisse quod de Moyse adhuc vivente legitur accidisse

(1) De morte beati Petri, ita locutus fuit Magister Bonaventura Benvenuti notarius Fulginas et Beato Petro aequalis in *Fragmentis Fulginatis historiae*, quae in *Archivio Storico per le Marche e per l'Umbria*. Foligno, 1885, vol. II, p. 317, publicavimus. Agitur de anno 1323, sub quo anno haec scribit: *Dicto anno de mense julii, die lune decima octava dicti mensis sanctus Petrus filius Petri Criscii de Fulginea obdormiuit in Christo, et die martis sequentis a Clero et populo Fulginei in maiori ecclesia fuit honorifice sepultum.*

quia post allocutionem cum Domino factam, tanto splendore sua facies resplenduit, ut in eum intendere absque velamine filii Israel minime possent. Hic enim confessor Petrus sanctissimus ita apparuit post mortem in corpore lucidus, **8** eo quod saepe saepius in solis sphaera cum Domino fuerat locutus. Delatum autem fuit dictum sanctissimum corpus in ecclesia sancti Felitiani positum, sed propter multitudinem populi undique confluentis ad ipsum tangendum, pluribus diebus inhumatum nec fuit sepulturae traditum, de quo **10** sanctissimo corpore odor mirificus exalabat taliter ac tantus, ut omnem aromatum odorem excederet, ut merito quod patriarcha Isaac suo filio Jacob dixisse legitur, ipse Deus isti Jacob, scilicet Petro vere Deum videnti, seu vitiorum omnium supplantatori, dixisse cum effectu per **15** omnia comprobetur, videlicet : *Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Deus*, per ipsum infinita miracula operanda. Nam multis mirisque prodigiis sanctum suum Dominus decoravit et decorare non desinit. Siquidem suscitantur mortui (1), liberantur demoniaci, aliquie diversis **20** detenti languoribus optata beneficia receperunt, et continue recipiunt meritis sancti sui. Ergo ipsius Petri semper implorantes auxilium et juvamen, rogamus Dominum Jesum, quod ipsum ita tribuat confessorem attendere et secundum suam perfectissimam operam agere, quod cum ipso valeamus in beatitudinem et gloriam sanctorum regnare et vivere, **25** hoc praestante Deo Patre omnipotente, in unitate Spiritus Sancti Deus per infinita saeculorum saecula. Amen.

Explicit legenda de vita et obitu beati Petri de Fulgineo.

(1) Miror auctorem de mortuorum suscitatione ita leviter attigisse, cum e contrario locorum et temporum et personarum adiuncta debuerit naviter disserere. Quod et veteribus mirandum fuit, cum enim de prodigiis a Deo patratis meritis Beati Petri loquendum erat, minime de mortuorum suscitatione verba fecerunt.

S. MAGLORII DOLENSIS EPISCOPI

PRIMA TRANSLATIO

CUM APPENDICE DE S. SULINO ABBATE

EDIDIT R. P. D. FRANCISCUS BEDA PLAINE, O. S. B.

Jam plures editae sunt tum Vita S. Maglorii Dolensis Episcopi, tum ejusdem sancti secunda seu Parisiensis translatio (1). Qualiter vero ejusdem sacrum corpus a loco sepulturae in insula Sargia (2), nunc Sarke, ad Lehonense monasterium in Armorica delatum fuerit, conjiciebatur tantum, fatentibus Mabillonio et sociis Bollandianis, defectu, ut iidem opinabantur, eujuslibet documenti primigenii. Cujus tamen narrationis cum duplex apographum in manus nostras devenerit, illud publici juris faciendum esse, omnino opportunum duximus. Invenitur hoc documentum tum in codice Parisiensi 15436, unde illud desumimus, tum in Chronico Briocensi (3), cuius tria vel quatuor exemplaria novimus.

Auctorem habet haec narratio anonymum sed eruditum, siquidem graecam callebat linguam (4), locorum etiam et rerum peritum, ut patet ex toto contextu. Idem scriptor erat suppar si non omnino coaevis: quippe qui procul dubio scribebat ante secundam seu Parisiensem translationem (de qua prorsus silet), circa annos 920-945 habitam (5).

Bona fide res gestas refert, et stilo simplici utitur, licet aliquoties non omnis sit fuci expers. Aliunde cum res et miracula, quae hic referuntur, tanti momenti viderentur ut statim locum dederint institutioni annuae festivitatis, quae incepta apud Lehonenses monachos, servata fuit eodem modo Parisiis post eorum transmi-

(1) Scilicet a Mabillonio in tomo primo *Actorum O. S. Benedicti*, a Bollandianis sociis in *Act. SS.*, tom. X Octobris. — (2) Olim putabatur erronee hanc insulam eamdem esse ac Javarziacum (Jersey), sed nunc error detectus reprobatur. — (3) Hoc nomine vocatur farrago sat indigesta Vitarum Sanctorum et aliorum monumentorum de historia Armoricana tractantium, quae collecta fuit solummodo desinente saeculo decimo quarto. Alicujus tamen pretii est ob perdeperita alia exemplaria dictarum Vitarum seu monumentorum et optandum ut saltem pro parte edatur et publici juris fiat. — (4) Vid. n. 5. Translationis S. Maglorii. — (5) Cf. *Act. SS.*, tom. I Nov., p. 672, et nostra prolegomena in Vitam S. Machutis.

grationem (1), maxima veritatis certitudo ex hac circumstantia eis acquiritur. Nam supponi nequit prorsus dictam annuam translationis commemorationem institutam fuisse statim post eam peractam, si de facto corpus S. Maglorii non fuisset e Sargia delatum, et quasi miraculose Lehonium translatum (2). Insuper miracula, quibus emicuit S. Maglorius in suo novo tumulo, et peregrinationes sacrae, quae in ejus honorem et reverentiam instituta sunt, novum et grave argumentum afferunt in testimonium veritatis dictae translationis (3).

Annus hujus primae translationis S. Maglorii non explicite indicatur a nostro anonymo, sed asseri potest eam pertinere ad annum 850, siquidem, quando habuit locum dicta translatio, Nomenoij rex Britonum, cuius mors anno 851 contigit, jam multis victoriis auctus erat et monasterio Glonnensi flammis tradito, plena pace fruebatur (4) : quod non evenisse patet documentis historicis nisi circa initium anni 850.

Edimus dictam translationem ex codice Parisiensi 15436, ubi occupat fol. 70-72, collato, ut dictum est, cum Chronico Briocensi (5). Quae collatio facta est, editore apud Hispanos commorante, cura et benevolentia clarissimi viri Domini Leopoldi Delisle. Iste codex 15436, qui saeculi duodecimi videtur, mensurae est in-folio majoris et scriptus est in duabus columnis. Litterae sunt romanae, tituli vero Vitarum variarum sanctorum vel capitulorum decorantur majusculis tum rubris tum nigris. Fuit olim ille codex domus Sorbonae et primitus capituli S. Marcelli Parisiensis, ut nos docet nota sequens, quae legitur folio 189^r: *Emptum ex capitulo S. Marcelli Parisiensis Petrus de Blanger, Doctor et socius Sorbonicus, Domus Sorboniae Procurator et S. Marcelli Canonicus, dono dedit Bibliothecae Sorbonicae, anno Christi 1667.*

(1) Haec festivitas annue celebribatur die nona Julii, et unice in honorem translationis Lehonensis.

Primo Dei gratia
Translatum de Sargia
Recepit Britannia
Corpus sanctissimum.

(Prosa in honore S. Maglorii, inter opera Adami de S. Victore, editore Leone Gautier tom. II, p. 293.)

— (2) Sub accessu littoris
Sacri tactu corporis
Pars mutatur arboris
In saporem optimum.

(Eadem prosa.)

— (3) Claudus salit et laetatur
Adolescens, suscitatur
Custos monasterii.

(Eadem prosa.)

— (4) Translatio S. Maglorii, n. 1. — (5) Collatio, de qua agitur, facta est cum apographo codicis Paris. 6003, fol. 73 et seq. In recensione variantium lectionum codex Parisinus 15436 notatur numero 1, Chronicon vero Briocense in codice Parisino 6003, numero 2.

Continet iste codex plures Vitas sanctorum, inter quas prolixa Vita S. Maglorii occupat folia 57-75, et scribi debuit ante annum 850 (1). Multam habet affinitatem haec Vita cum ea, quae publici juris facta est a Mabillonio et sociis Bollandianis, sed adaugetur aliquot additamentis, moralitatibus et miraculis, et quamvis non sit hic locus sub prelo cudendi haec varii generis additamenta, in appendice tamen cum venia editorum Bollandianorum aliquod ponemus fragmentum, ubi agitur simul de S. Maglorio Episcopo et de S. Sulino abate. Hoc fragmentum specialis mihi videtur esse momenti ex eo quod epocha et alia gesta hujus Armorici abbatis, quae hucusque in incerto et obscuro remanserant, deficiente omni textu de eo authentico (2), in majorem lucem deducentur accedente teste isto antiquo omni fide digno.

PRIMA TRANSLATIO.

1. Eo tempore rex famosissimus nomine Nomeno imperii dignitate simul et nobilitate ¹ pollens, postquam multas provincias, non contentus avitis sedibus, suo imperio subjugasset, Britanniam omnibus bonis opulentam, regia sublimitate suffultus, in pace gubernabat. Quadam vero die praefatus rex ² cum innumeris militibus et canibus sine numero repperit sex monachos juxta rippam fluminis ad radicem cujusdam montis latitantes et labore manuum inter vepres et frutetas victum ³ inquirentes. Qui, divino timore ⁴⁰ compunctus, videns eos pallore et macie infectos, sagaci investigatione et qualem vitam ducebant, et cur loca silvestria et inculta tenebant, inquisivit.

2. At illi, seu militibus catervatim latera illius stipantibus, seu regalibus ornamenti edocti, regem esse cognoscentes, ¹⁵ primitus illum precibus et obsecratis, humiliter amplexantes illius genua, salutaverunt. Deinde secundum hoc, quod fuerant inquisiti, congruum responsum regi dederunt, dicentes: *Rex optime, defensor patriae, credulas aures nostris vocibus adhibere debes, ut in veritate cognoscas esse nostrum* ²⁰

1. — ¹ in **Britannia** add. 2. — ² dum venatum perrexisset add. 2 — ³ om. 2.

(1) V. n. 5 hujus documenti cum nota annexa, sed translatio ejusdem sancti alii recentiori anonymo ascribi debet. — (2) Cf. *Acta SS.*, tom. I Oct., p. 55, et Lobineau, Tresvaux aliisque hagiographi.

propositum esse vitam monachicam in divino servicio fine tenus ducere et pro rege et suis fidelibus incessanter Deum exorare. Sed ut facilius haec adimplere possimus, largiente regali sublimitate, terram arabilem et vestitam¹ dari nobis
 5 *suppliciter exoramus.*

3. Tunc rex, illorum petitioni libenter annuens, qualia sanctorum pignora secum haberent inquirit, ut recepta ab illo terra, illorum precibus juvandum in otio et negotio se commendaret. Sed dum cognovisset illis dicentibus reliquias
 10 sanctorum nullas penes se retinere, data illis pecunia, terra vero negata, recessit dicens¹: *Si Deus omnipotens, vestram respiciens humilitatem atque laborem, aliquem vobis ex numero sanctorum quandoque concesserit, cuius patrocinio valeat locus iste fulciri², et ego possim in rebus arduis adjuvari, meam*
 15 *praesentiam cum omni fiducia adire non dubitetis. Tunc enim et locum illius nomini dedicatum honorabo et larga terrarum praedia juxta meum posse ad illius honorem daturum me promitto.*

4. Quo recedente, monachi tristes effecti illum diem lugubrem cum ingenti maerore lacrimando duxerunt. Tandem inito concilio et facto jejunio triduano, unum ex illis peritum viae, plenum scientiae, ad Sargiam direxerunt. At ille, more solito suscepta benedictione, pergens ad littus, illico navem intravit, prospera navigacione ad Sargiam, quasi causa
 25 orandi, pervenit. Cumque biduo ac triduo locum diligentissime explorasset, custodibus sacri corporis primitus adhaesit et magnum se habere secretum ex parte regis referendum illis suaviter innotuit. Cumque locum tutum ad narrandum illis ducentibus vidisset¹, dixit primitus dictis familiaribus:
 30 *Vos ex parte regis saluto, et maximum honorem cum ingenti pecunia, peracta mea legatione, ex parte illius vobis et vestrae posteritati (1) promitto. Illius tamen secretum, sicuti ille*

2. — ¹ vastam 2.

3. — ¹ om. 1. — ² (v. l. iste fulc.) debeat locus suffulciri 2.

4. — ¹ illis ducentibus ad narrandum vidisset 2.

(1) Ex his verbis colligitur custodes reliquiarum de quibus agitur, fuisse uxorios ac proinde minime vitam professos monasticam.

praecepit, nisi promiseritis cum magno sacramento salvum esse, denudare nullatenus audeo ².

5. Quo audito, custodes, regali promissione gavisi, immo, ut credimus, divinitus edocti, jusjurandum sine mora fecerunt. At ille, suscepto sacramento, laetus effectus, modum 5 suae legationis, diasyrticam (1) aggressus locutionem, exposuit, dicens : *Rex noster hactenus, ut bene nostis, vir fuit bellicosus, terribilis hostibus, viribus praesumptuosus, sitiens sanguinis, Deo odibilis; non contentus solio paterno, longinquas terras adiit, incendit, devastavit, suo imperio adjecit civitates 10 a se captas, quasdam foederatas, quasdam vero fecit tributarias, loca sanctorum igni combussit, innumeras praedas et rapinas frequenter exercuit (2). Sed moderno tempore divino respectu illuminatus, postquam nulla gens illius potestati audet contradicere, disposuit pacifice vivere, transacta vitia corrigere, de 15 proprio vivere, rapinas execrare, pristinam vitam emendare, et, ut breviter multa concludam, omnia prava in directa deducere. Inter haec in suo regno unum ex multis elegit locum, fluviali amoenitate irriguum, maritima infusione piscosum, montium altitudine tutum, vineis et pratis uberrimum, arboribus pomiferis, piniferis, glandiferis nemorosum, hortis ¹ insuper herbiferis, odoriferis, salutiferis amoenum, quem regalibus donis et sanctorum reliquiis et monachis electissimis pro redemptione animae suae decrevit, quantum poterit, honorare. Quamobrem sancti Maglorii rex ² amore ductus, praecepit vobis 20 illius corpus integrum sibi transmittere, et talem locum in honore sancti Maglorii sub nostra potestate in perpetuum sine ulla retractione recipite.*

6. Quo audito, sacri corporis custodes seu loci amoenitate delectati, seu regia promissione freti, seu divinitus, volente 30 sancto Maglorio, instructi, omnia, quae rex praeceperat, cum

— ² possum 2.

5. — ¹ ortibus 2. — ² noster Britannus add. 2.

(1) Vox *diasyrtica* graeca est et obtrectatorium, irrisorium significat; hoc loco, ut videtur, fallacem. — (2) Hic manifeste, ni fallor, alluditur incendio Glonnensis monasterii in Andegavia, quod contigit currente anno 869.

magnis sacramentis se esse facturos promiserunt. His ita gestis, praefatus nuncius, incredibili gaudio repletus, pacto die et tempore quo iterum rediret adhibitis paucis viris secum strenuis navigandi peritissimis, quorum juvamine sacrum **5** corpus citissime veheretur, prospera navigatione ad pristinum locum unde fuerat digressus repedavit.

7. Evolutis autem multis diebus, quidam monachus, nomine Condanus, nobili prosapia exortus, liberalibus studiis satis imbutus, mirae abstinentiae deditus, mira verborum eloquentia lepidissimus, tempore statuto custodibus, receptam de sancti Maglorii corpore sententiam peracturus, parvo monachorum comitatu contentus ad Sargiam, Domino ducente, profectus est ¹. Cumque prospero cursu delati, en avibus egressi, meridiano tempore ecclesiae limina transi- **15** rent, diaconus more solito stans in ambone evangelium forte legebat. Locus autem scripturae hic erat, quem legebat : *Attendite a falsis prophetis et reliqua (1).* Qua voce Condanus oppido perterritus et ² suum consilium denudatum esse et se in proximo una cum suo comitatu multa passurum lugubri **20** voce denunciavit.

8. Finita autem lectione evangelica, ante altare diu prostrati in singultus ac lacrimas erumpentes orationem diutissime fuderunt. Cumque ab oratione surrexisserint, ille qui praeesse ceteris videbatur, affuit et usitato more hospitalitatis cum **25** fratribus largiter epulaturos illos ad mensam duxit. Deinde transactis sex diebus, imminente septimo ¹ proficisci voluerunt. Cumque essent inquisiti quo tenderent vel cur venissent, transmarinas regiones dixerunt se adire voluisse et protervo impetu ventorum nolentes fuisse jactatos ad **30** illam insulam. Quamobrem a fratribus ² supplici devotione depositi illam noctem in ecclesia pervigilem ducere, ut orto sole precibus sancti Maglorii suffulti undosi maris fluctuagos impetus possent transire illaesi. Quod dum fuisse a

7. — ¹ pervenit 2. — ² ut 1.

8. — ¹ octavo 2. — ² illius monasterii add. 2.

(1) Matth., vii. 15.

fratribus impetratum, primam partem noctis una cum custodibus insomnem duxerunt. Cumque totius insulae habitatores vino somnoque sepultos sagaci investigatione deprehenderent, remoto coopertorio a prefato solo Condano, quod vix poterat a sex viris fortissimis sublevari, sancti Maglorii 5 corpus furtum fidele rapientes, illico navem conscenderunt ³.

9. Quo facto, hora competenti monachi, divinum opus celebraturi ecclesiam intrantes, sarcophagum aspicientes, januas ecclesiae bipatentes nullo custode aspicientes, claustra monasterii immenso clamore et incredibili repleverunt. Quo auditu, totius insulae habitatores conveniunt; cur tanto maerore monachi essent consternati ¹ diligenter inquirunt. Sed, dum res fuisse agnita, inito concilio, elegerunt ex omni multitudine viros strenuos, navigandi peritos, qui celerrimo impetu mare velivolum transeuntes, ipsos, ut ¹⁵ dicebant, sacrilegos interficerent, sacrum corpus ad pristinum locum cum honore reducerent.

10. Tunc maris undisoni superficies certatim innumeris carinis finditur, clamor nauticus exoritur, collisio remorum ¹ fragorem imitatur, amore vincendi virtus certandi 20 cunctis administratur. Cumque jam in eo esset ut navis, quae sancta membra portabat, ab aliis navibus apprehenderetur, monachi ², quasi in articulo mortis constituti, sanctum Maglorium, lacrimas fundentes, lugubri voce rogaverunt dicentes: *Sancte Maglori, ut quid nos decepisti? Cur vitam 25 nostram insidiantibus inimicis providisti? Si tibi velle non erat veniendi nobiscum, cur sarcophagum aperire permisisti? Si corpora nostra hostico furori tradidisti, saltem animabus solatum tuae sanctissimae intercessionis subtrahere noli.*

11. Hanc vocem monachorum lugubrem, mirabile dictu! ³⁰ virtus divina illico est consecuta. Nam subito caeruleus imber, noctem hiememque ferens ¹ adfuit, et inhorruit unda

— ³ et versus Britanniam Armoricanam gressus suos marinos direxerunt *add. 2.*

9. — ¹ seu desolati *add. 2.*

10. — ¹ tonitru *add. 2.* — ² qui sanctum corpus furtive ad Britanniam Minorem, ad rogatum et praeceptum Nomenii Britonum regis *add. 2.*

11. — ¹ furens *1.*

tenebris. Continuo invicem venti repugnantes volvunt mare, tumidaque surgunt aequora, dispersae naves jactantur in alto gurgite, abscondere diem nimbi, et nox humida caelum abstulit, ingeminant abruptis nubibus ignes, excutiuntur nautae cursu, cecis tamen servantur in undis, tolluntur in caelum turbatis fluctibus, ad manes imo iterum descensuri. Tandem maritima vexatione defessi, mortem evasisse gaudentes, ad eandem insulam unde venerant ², divinae voluntati resistere non valentes, vi ventorum impellente ³ delati sunt.

12. Sancti vero corporis custodes et procuratores optabilem portum in Britannia, famulante salo, prospero cursu navigantes, sine ulla difficultate eodem die tenuerunt. Cumque laeto animo madefacta carbasa adverso soli infigentes ad quandam villam declinassent, ad recreanda corpora navigio defessa jusserunt sibi praeparari convivium : sed interim dum cibaria praeparentur, non habentes procuratum locum, ubi corporis sacri membra collocarent, hortum cuiusdam hominis pomiferis arboribus insitum intraverunt. Cumque diligenter intuerentur, aspiciunt ibi quandam arborrem, acerrimi et amarissimi saporis poma ferentem, cuius ramusculi, una propagine primitus exurgentes, facto spatio, diversas tenuere partes : nam facta divisione, una pars arboris ramos versus orientem, altera vero versus occidentem tetenderat. Cumque hora prandii adfuisset, in una parte arboris largiter epulaturi sacri corporis membra collocaverunt.

13. Finito autem convivio, illis inter se vario sermone fabulantibus, poma ante tempus maturata (1), de illa parte arboris, quae sancti Maglorii membra sustentabat, super mensam ceciderunt. Quae dum fuissent collecta, ille, qui praeerat arbori, in cuius hortulo erat, sciens naturam arboris acerriam esse, a gustu pomorum omnes prohibere coepit. Cum-

— ² fuerant digressi 2. — ³ vent. impell. om. 2.

(1) Haec translatio celebrabatur quotannis die nona julii, quo tempore procul-dubio apud Britannos poma non sunt matura.

que in sterquilinium quasi vilia projicerentur, unus monachorum asperitatem illorum cupiens temptare, arrepto pomo ligurrire coepit. Sed dum gustasset, incredibilem pomi suavitatem intelligens, ceteris indicavit, et de illis pomis suavissimi saporis mandendum esse suasit. Qui, cum ¹ sentiendo ² gustassent, contestantur talia poma tam bona, tam sapora se repperisse qualia numquam meminerant se vidisse. Quo viso, rusticus, cuius erat hortus, ne in suspicionem monachis veniret quasi sua poma vescentibus dare nollet, terra tenus provolutus, pedes sancti Condani humiliter amplexatus est dicens : *Beatissime pater Condane, vestrae pietatis exoro clementiam, ut mihi vero loquenti fidem adhibeas, et hanc arborem poma deterrimi saporis hactenus protulisse et in vestri adventu per virtutem sancti Maglorii silvestrem animum ³ deposuisse cognoscas.*

14. Quo auditio, Condanus ingenti laetitia repletus, totam arborem circumlustrans, vidit illam partem arboris, quae sancti Maglorii membra sustentabat, matura poma ex se emittere, altera parte poma acerba et silvestria retinente. Ergo ad confirmandum tantae virtutis testimonium, seu ad posteritatis utilitatem ¹, omnes qui aderant ex diversis poma dulcia simul et acerba manducare coegit. Ex illo igitur tempore, quantum natura permittente durare potuit, ex una parte mitia poma et suavia, ex ² altera vero silvestria et acerrima per virtutem sancti Maglorii, mirabile dictu ³, indubitanissime protulit. De quibus pomis in dulcedinem conversis multi debiles et infirmi, longa infirmitate vexati, Domino cooperante et sancto Maglorio patrocinante, ad pristinam reducti sunt sanitatem.

15. His ita gestis, monachi ad locum, unde fuerant digressi, desiderabilem thesaurum secum afferentes, Domino ducente et sancto Maglorio suffragante, revertuntur in pace.

(Hic sistit codex Parisiensis. Auctor vero Chronici Briocensis forsan de suo penus addit sequentia.)

16. Postquam ita beatissimi Maglorii corpus a Sorgia

13. — ¹ bene *add* 2. — ² consentiendo 2. — ³ saporem 2.

14. — ¹ ad post. util. *om.* 2. — ² *om.* 1. — ³ *om.* 1.

insula ad Britanniam, Deo volente, delatum est, religiosi viri totius Britanniae ad Lehonense monasterium, quod pro loci amoenitate sic vocatur, neglectis aliis coenobiiis fluctuare coeperunt ob Dei honorem et sancti Maglorii reverentiam. Idem vero Nomenius, Britonum pro tunc rex strenuissimus [eidem monasterio] multa donaria atque res hereditarias largitus fuit, et concessit certa privilegia, et gratias complurimas auctoritate regia donavit et confirmavit.

APPENDIX

40 DE SERVO SANCTI SULINI ABBATIS A PISCE LIBERATO PER
SANCTUM MAGLORIUM (1).

1. Aliud quoque miraculum, quod per eundem Maglorium, licet absentem, divina gratia dignata est ostendere, silentio non est praetermittendum. Tempore igitur, quo 15 sanctus Maglorius virtutibus pollens apud Sargiam cum suis monachis sexaginta duobus conversabat *, sanctus Sulinus, per omnia vir catholicus, sancti Samsonis aequaliter moribus instructus, ultra ejus coaevos studiis litteralibus satis imbutus collegium normae monachorum in Britannia 20 gubernabat (2).

2. Qui Sulinus quendam habebat archimagirum (3), cui prae ceteris speciali familiaritate omnes suae culinae commiserat impensas. Cujus monasterium ex una parte campestri planicie, ex altera vero fluviali amoenitate et 25 oceani inundatione jucundum habebatur. Quodam itaque tempore supradictus juvenis, impatientia ductus amoris, nam

* sic.

(1) Ex eodem codice Paris. 15436, fol. 66. — (2) Hinc et ex sequentibus patet Sulinum e schola Samsonis Dolensis prodiisse ut magna turbae monachorum praesesset in loco, qui ex ejus nomine nuncupatus est *Saint-Suliac*. — (3) Gallice *Grand-Queux*, seu primus coquorum, praefectus culinae ex duplice voce graeca: ἀρχὴ, et μάγειρος. Poeta satyricus Juvenalis eodem modo appellabat *coquos magyros*.

ultra fluvium forte scortum habebat, postquam cibaria fratribus administrasset, oceano jam rapiente diem, eundem fluvium natando, transire decrevit. Et quia durus amor magnum versabat in ossibus ignem, nec miseri parentes, neque moritura super crudeli funere virgo a suo scelere 5 inchoato illum revocabant. Ergo turbata procellis nocte, caeca natans aequora, a quodam pisce magnae proceritatis¹, qui vocatur *Congrus*, vehementissime vexari coepit. Cumque jam in eo esset ut piscis praedo furens illum quasi praedam ad inferiora traheret, invocatis multis nominibus 10 sanctorum, licet nihil profuerit, tandem sanctum Maglorium specialiter invocavit. Tunc sanctus Maglorius, mirabile dictu, sibi apparuit, et quia segniter se defenderet, increpavit dicens: *Fili, resipisce, et extrahens cultellum, quo accinctus es, in pectore piscis reconde, quia crastina die per virtutem 15 Domini nostri Jesu Christi hora prandii et pisces fratibus comedendum offeres, et cultellum certissime invenies.* Ad hanc vocem juvenis, extracto cultello, vulnus infligit², et ad ripam desiderabilem, resumptis viribus, Domino ducente 20 pervenit incolumis.

3. Oceanum interea surgens aurora reliquit, pescatores vero piscium multitudinem ad opus fratrum more solito obtulerunt. Cumque idem coquinarius, inter pisces, qui allati fuerunt³, congruam vulnere noviter inflictum diligenti examinatione conspiceret, reatum sui peccati confessus, quanta per 25 noctem ab eodem pisce fuerat perpessus, et quomodo a sancto Maglorio fuisset liberatus, coram astantibus per ordinem replicavit. Sed cum ejus dictis aut⁴ pauci, aut⁵ nulli fidem adhibent⁶, sanctus Sulinus, cui per Spiritum sanctum fuerat hoc miraculum jam revelatum, astantibus dixit: *Fratres, 30 nolite diffidere de ineffabili potentia divinitatis, sed pisces, qui in medio est exenterate, et si ejus cultellum intra ejus pectusculum, ut asserit, inveneritis, Domino⁵ omnipotenti et sancto Maglorio pro illius ereptione gratias referamus.*

2. —¹ severitatis 1. —² inflixit 1.

3. —¹ fuerant 1. —² vel 1. —³ vel 1. —⁴ adhiberent 1. —⁵ Deo 1.

4. Cumque piscem eviscerassent, et cultellum extraxerunt, et eundem coquinarium, qui tali pro beneficio¹ beneficia ex (parte) Sulini redderet, summa cum festinatione ad sanctum Maglorium transmiserunt. Sed antequam pervenisset ad monasterium, sanctus Maglorius et de ejus adventu et de ejus miraculo jam facto fratribus humiliiter intimavit. Vix sermonem beatus Maglorius impleverat et ecce servus Sulini ostium pulsabat. Postquam introgressus est et data copia fandi, improvisus ait : *Coram, quem quaeritis, adsum, missus a domino meo Sulino ut pro vita mihi conservata sancto Maglorio grates referam et ex parte mei senioris multa beneficia promittam.*

5. Tunc sanctus Maglorius tantae virtutis miraculum sancto Sulino humiliiter non suae deputans virtuti, nullam remunerationem percepturum se respondit : *Sed ne dicat meus frater Sulinus suam petitionem apud me minime locum invenisse, quandam villam, quam ille habet in hac insula, in qua conversamur, ad nostrum opus recipimus. Et nos habemus aliam villam in vicinia sui monasterii sitam. Ergo ad suum opus illam accipere debet. Dignum enim est inter nos larga beneficia versa vice mutuari. Sed talis commutatio modum habeat ut si mea ossa quandoque hinc fuerint transportata, mea possessio iterum sine ullo obstaculo ad servitium meorum fratrum revertatur.* Quae commutatio, ut a sancto Maglorio pactum est, inter utriusque successores adhuc inviolabilis permansit (1). Sed haec interim omitto, eo quod ad alia miracula ejusdem viri promulganda festino.

4. — ¹ miraculo 1.

(1) Nullam talis comutationis inveni memoriam in documentis historicis, quae spectant monasterium Lehonense, ob hanc fortasse causam quod, peracta translatione sacri corporis S. Maglorii, remansit sine effectu ; sed ex hoc eruitur clare scriptorem Vitae S. Maglorii vixisse ante dictam translationem et omnino diversum esse ab anonymo, qui hanc litteris mandavit.

DE LOCO ET ANNO NATIVITATIS

NECNON DE ANNO OBITUS ET DE RELIQUIIS

S. JOANNIS KANT

OPERA ET STUDIO AUGUSTINI ARNDT S. J.

I. DE LOCO NATIVITATIS.

1. Kenty urbem prope Oswiencimium oppidum locum nativitatis Sancti Joannis esse, nemo unquam in dubium vocavit. Verum utrum Polonus an Silesius dicendus, inter auctores utriusque terrae disputatur. Ut quaestio dilucidetur, quaerenda sunt quaedam de urbe Kenty. Urbs tempore quo natus est Sanctus, spectabat ad principatum Oswiencimensem. Oswiencimensis principatus anno 1326 post mortem Ladislai I ex familia Piastarum orti filio ejus Joanni obvenit adhuc adolescentulo. Documento paulo post mortem patris edito die 1. martis 1327 Bythomiae in Silesia ita ipse de sua relatione ad Poloniam et Bohemiam: Nos Joannes, Dei Gratia Dux Osvecimensis, Scholasticus Cracoviensis, recognoscimus et profatemur tenore praesentium universis nos esse Principem et Vasallum magnifici Domini nostri Joannis, Bohemiae et Poloniae regis ac comitis Lucemburgensis, et ab eo terram nostram Osvecimensem cum suis Civitatibus et Castris videlicet Osvecimen Civitatem cum castro Zator, Civitatem Cant, etc. (1). Ex hoc documento appareat Joannem fuisse principem Silesiacum, habuisse autem dominium in principatum Oswiencimensem, dependens a rege Joanne Bohemiae. Cum in decursu temporis in Silesia augeretur familia principum Piastarum oriundorum a Ladislao II rege, amicitia cum Piastis in Polonia regnantibus in dies magis labefiebat. Annis 1335 et 1339 Casimirus rex Poloniae tandem omni jure in principatus Silesiacos abdicavit. Hinc cum Carolus IV imperator romanus et rex Bohemiae principatus a se dependentes Silesiacos regno Bohemiae incorporaret, inter hos a Joanne de quo

(1) *Acta principatus Oswiecimensis et Zatoriensis auctore J. GONTKOWSKI.*
Leopoli apud auct. 1867, p. 43.

supra, diximus, dominus est agnitus. Diploma aliud conservatum est anni 1397 quo principes Silesiaci, inter quos Joannes II Oswiencimensis, foedus ineunt cum Ladisluo rege Poloniae, ut invicem sibi opem ferant contra latrones. Quomodo post mortem Sigismundi Imperatoris et regis Bohemiae Silesiae principes a rege Poloniae sollicitati fuerint ut fratri ejus accessum ad thronum Bohemiae pararent, fusius narrat Dlugosz. Sed quod nostrum interest, ipse principes Oswiencimenses inter Silesiacos ponit (1). Ex parte Slesiae Bernardus dux Opoliensis, Nicolaus Rathiboriensis, Wenceslaus Theschinensis, Wenceslaus Oswancimensis Duces. (A. D. 1434). Demum anno 1454 per emptionem accessit principatus Oswiencimensis ad Poloniam. Ex hoc tempore principatus Oswiencensis emptus pecunia in omne aevum divisus est a Silesia et factus proprietas corona Polonicae. Ita historiographus Oswiencimensis (2). Quod historiæ demonstratum est principatum Oswiencimensem sub tempus quo natus est S. Joannes pertinuisse ad Silesiam, idem in chartis delineatis regni Polonici quales de illa aetate conficiuntur, patet. Et ut unum testem adducamus J. Miklaszewski in opere cui titulus: Compendium historiae polonicae in charta repraesentans regnum Poloniae et Lithuaniae tempore Casimiri Magni, anno 1370 Oswiencimensem principatum non tribuit Poloniae sed Silesiae, ita ut Sator ex regione Oswiencimii prima fuerit urbs Poloniae. Ex dictis patet, quam recte in Actis Sanctorum, tomo LVI die 20 octobr. in vita Sancti Joannis, (num. 18) P. Stredonius Sanctum pro Silesia reclamet.

2. *Jam pauca de urbe Kenty. Neque urbs haec proprie polonica dici potest propter incolas. Jacet Kent sive Kenty ad ripam dexteram fluminis Sola nec distat multum a loco ubi fluvius Bulowka se in Solam injicit. His fluminibus quasi angulo constringitur, unde vici nomen polonicum quod angulum designat, derivatur a cl. Walewski (3). Circa annum 1200 ecclesia parochialis inibi aedificata est et paulo post sacellum S. Crucis. Anno 1277 Ladislaus princeps (Silesiacus) Opolensis et Ratiborensis vico dignitatem oppidi tribuit sub nomine Liebenwerde, alias Kanthy. Ut magis placeret incolis qui ex colonis germanicis maxime constituebantur, inditum est ipsis jus germanicum (sive Magdeburgense) a Joanne principe Oswiencimensi anno 1391. Ad annum 1434 ita Dlugossius de hac urbe: Vastatae sunt eo bello (Hussitico) incensae atque direptae, scilicet: Major Glagovia, Falkenberg, Czegenhalsz, Weydna, Paczkow, Kamynez, Henrichow, Frankensten, Brega, Opol, Kanthi. Adhuc anno 1454 vocatur urbs in*

(1) J. Gontkowski citatus. — (2) Dlug. lib. xi, tom. XIII, p. 554, Ed. Cracov. 1877. Idem fere apud Boniecki in opere: *Principes Silesiaci* (pol.) tom. I, p. 27. — (3) *Dictionnar. geograph. regni Polon.*, tom. IV, p. 6. Varsav. 1883.

diplomate, quo recenter acquisito oppido privilegia a rege Poloniae Casimiro Jagellonensi confirmantur, Liebenswerde, alias Canthy. [¶] Demum ab hac periodo „, ita cl. auctor Dictionarii geogr. regni Poloniae, Polonicum elementum supervalebat supra Germanos ita ut ab hinc jam tantum nomina Canthy, Kanthy et Kenthys occurrant. Addamus in loco ubi natus est S. Joannes, nunc extare sacellum.

II. DE ANNO NATIVITATIS.

J. Sacranus et Mathias de Miechowia qui primi Vitam S. Joannis conscripsere, prior quidem hanc solam tractans (Vita Joannis Cantii, Cracov. 1520) alter in chronicorum libris illam exhibens, annum nativitatis silentio praetermittunt. Exempla eorum in Vitis Sanctorum secutus est P. Petrus Skarga in omnibus quas ipse paravit editionibus, ita ut demum in postuma Vitarum editione anno 1615 Cracoviae facta annus exhibeat, quo juxta editorem P. Joannes sit natus, annus videlicet 1412. Cum tamen annus iste sine ullo prorsus testimonio cuiusvis auctoritatis sit additus, vix est, cur de illo fusiis disputetur. Edidit etiam Vitam latine Paulus Swientkowicz anno 1608 (1). Sed primus qui majoris ponderis Acta ediderit recte Opatowski sive Opatovius dicitur. Exstat ab eo tunc temporis in Academia Cracoviensi sacrae scripturae professore et ad aedes S. Annae decano Vita S. Joannis Cantii latine conscripta : Vita eximii viri Joannis Cantii tum ex ms. collegii majoris et ecclesiae s. Annae in archivo ejusdem asservatum ex Mathia de Miechovia rerum polonicarum historiographo et ex aliis recentioribus fide dignis, qui gesta vitae ejus celebrarunt, pro beatificatione ejus consequenda collecta et descripta studio et opera M. Adami Opatovii. Cracoviae ex ofic. Fr. Caesarii 1628. Editum est etiam anno 1648 apud Lucam Kupin et typis universitatis anno 1712. Hoc opere annus nativitatis dicitur 1397 qui ab aliis postea scriptoribus ut certus assumptus est. Sic etiam in opere quod italicico sermone Doctores et Professores Generalis Stadii Universitatis Cracoviensis obtulerunt anno MDCLXVII Cardinali Fr. Albani Protectori Poloniae et latina lingua eodem anno Sacro Episcoporum Senatui, Ecclesiarum Cathedralium, Collegiarum, Parochialium Praepositis Rectoribus Universoque Saeculari Clero Regni Poloniae. (Vita di S. Giovanni Canzio. Roma, A Barbiellini. De rebus gestis S. Joannis Cantii Poloni.) Auctor est Canon. Doct. Zolendzowski (etsi nomen suppresserit) qui

(1) Silentio transeo opus Jak. Vitellii, eccl. S. Annae Canonici : *Perennis memoria amplissimi beneficij servo Dei D. Joanni Cantio, olim in acad. crac. s. theol. doct. et professori et patriae ab ill. et rev. Dno Jacobo Zadzik eppo crac. in anno 1638 liberaliter praestiti.*

Romae per 15 annos postulator causae fuerat. Hic in opere suo: Annus 1397, cum pace Petri Skargae et Adae Opatovii, quorum prior annum 1412, alter annum 1390 exhibet. Putanowicz denique in libro polonico qui inscribitur: Vita, Miracula, Acta Canonisationis S. Joannis Kantii, edito in Cracoviensis academiae typographia anno Domini 1780 ita habet (pag. 1): Numerabatur tunc annus redemptionis nostrae 1397, etsi Petrus Skarga 1412 et Adam Opatovius ponat 1390. Quid rationes ab eo adductae valeant, infra erit videndum.

4. *Jam Adam Opatovius ipse quod in opere latino asseruerat, postea correxit. In opere enim polonico quod edidit quatuor post annis anno 1632: Vita et miracula Venerabilis Joannis Kantii Doctoris in sacra scriptura et professoris Academiae Cracoviensis, annum nativitatis assignat 1390. Qua autem de causa sententiam mutaverit, ipse indicat: Addidi correctiones et additiones juxta revisa diligenter autographa Venerabilis Joannis. Haec autographa, quorum meminit Opatovius, ansam dederunt etiam Josepho Muczkowski, ut in opere: Habitatio et mores discipulorum Cracoviensium (pol.) Cracoviae anno 1842 edito assereret, S. Joannem intra annos 1389 et 1390 natum, anno vero octagesimo tertio aetatis vita functum. Jam supra laudatus Gontkowski dicit propterea (pag. 95): S. Joannis hic (ubi nunc sacellum erectum est in urbe Kenty) natus est ex pauperibus incolis anno 1390, ut definitive Muczkowski illustravit.*

Et recte quidem. Opus enim a Muczkowski laudatum Sancti Joannis manuscriptum in Bibliotheca Universitatis asservatum non est aliud quam: Opuscula Doctorum Ecclesiae (in catalogo manuscr. edito a cl. Ladislae Wislocki nr. 1216); manuscriptum hoc quatuor data Vilae Sancti nostri exhibit. Ita habet pag. 220: Explicit A. D. 1455 in vigilia b. Martini ep. finitus per Joannem de Kanli anno aetatis suae 66 vel citra currenti. Pagina porro 291 legitur: A. D. 1457 per Johannem de Kanti Collegam Magistrorum Collegii Artistarum, aetatis autem suae 67 currente, finitus feria quinta in crastino Tiburtii et Valeriani tempore paschali. Pagina vero 444 ait Sanctus: Finitus in vigilia Margaretae V. per Johannem de Kanti A.D. 1456, aetatis autem suae 67 currenti. Denique pagina 542 ita legitur: A. D. 1456 per Johannem Kanti anno aetatis suae 66 in die Felicis et Aucti finitus. His vestigiis insistentes et ab anno 1455 subtrahentes 66, ut annum nativitatis obtinemus annum 1389. Attendendo vero ad verba a sancto adjuncta vel citra, id est nondum sexagesimo sexto anno: et altero: currente, non immerito videmur statuere, S. Joannem tunc denum sexagesimum quintum finivisse annum mensibus aliquot additis. Hoc quantum cum die natalitio conveniat anni 1390 facile perspicitur. Juxta omnes enim absque ulla dubitatione natus dicitur die Praecursori Domini sacro, cuius etiam nomen ideo in baptimate accepit. Neque

potest cum adductis verbis alias annus conciliari. Supponamus enim S. Joannem natum esse die 24 junii 1389, quomodo in hac suppositione S. Joannes scribere potuit: die 10 novembris 1455 [quinquagesimi quinti] currere annum 66, cum tamen revera deberet 67 annos dicere? Fortiori argumento excluditur juxta demonstrata annus 1391, utpote adhuc minus conveniens verbis Sancti, cum hic tantum 65 annos efficeret.

Annum igitur 1390 recte esse assignatum confirmatur reliquis locis ex manuscripto allatis. Cum enim festum SS. Tiburtii et Valeriani die 14 aprilis celebretur, aetatis annus tunc decurrentis 67 necessitate omnimoda annum nativitatis exigit 1390. Tertia etiam notitia a Sancto exhibita sub initium ejusdem anni currentis, die scilicet 19 julii 1456 concors est cum hac deductione. Ultima notitia vix 41 diebus distat a tertia, cum tamen eo differat, quod Sanctus completos tantum et jam finitos vitae annos assignat, quorum numerus 67 convenit cum anno nativitatis supposito 1390. Denique confirmant hunc annum duo scripta sub tempus canonisationis S. Joannis edita. Horum unum est: Descriptio Vitae et miraculorum S. Joannis Cantii cum exercitiis pietatis, polonice editum Cracoviae anno 1667, alterum ejusdem anni opusculum: Vita S. Joannis breviter juxta annorum ordinem descripta, et hoc Cracoviae in lucem editum.

5. Restat ut rationes J. A. Putanowicz, ob operis magnam auctoritatem, examinemus, quibus annum 1397 ut genuinum probare conatur. Quidam scriptor, ita fere ipse, enarrat, Joannem decimo sexto aetatis anno in academiam venisse. Joannes porro juxta librum metrices Stanislao ex Skarbimierz rectore advenit, ergo natus est 1397 anno (1). Verum quis, quae, est auctor ille? Cum non laudetur, non est opus cur post ea quae diximus, multum inquiramus. Verum est S. Joannem ad academiam accessisse tertio decimo post conditam academiam anno, sed unde probaretur eum annum egisse aetatis tunc decimum sextum? Hujus asserti si exstaret argumentum, illud juxta ea, quae ex Sancti scriptis attulimus, sufficienter demonstraretur carere fundamento. Manet ergo verum S. Joannem natum esse saeculi decimi quarti anno nonagesimo.

III. DE ANNO OBITUS S. JOANNIS.

Omnis auctorum discordia ad annos restringitur, ad quos S. Joannes pervenisse dicitur. Horum vero diversitatem ab anno originis maxime suam rationem petere, ex dictis facile patet. Silentio quidem

(1) Cfr. Vitas oblatae a. 1767 a doctoribus et professóribus supra laudatae.

hunc annum obitus praeterit Hertmannus Schedelius qui anno MCCCCXXXIII in opere De mundi temporibus, fol. 28, de Cracovia Urbe regia Sarmatiae, ita de Sancto Joanne: Beatus Cantius celebris hujus urbis gymnasii Doctor multis miraculis et prodigiis fulget, quamvis nondum in catalogum Sanctorum relatus sit. Non aliter egere Joannes de Trzcinia (in Vita B. Michaelis Gedroicii, anno 1544), Stanislaus Sarnicius (Annales, 1587), J. Januszowius (1603), Baronius (Vita, gesta, miracula B. Stanislai, 1609), A. Granoski (Vita B. Mich. Gedroicii), St. Zakrzevius (Concio de B. J. Cantio, 1621). Verum Mathias de Miechovia in historia Regni Poloniae (anno 1521) dicit libro IV, cap. 69, fol. 337: Anno septuagesimo tertio supra millesimum quadringentesimum celeberrimus atque egregius vir Magister Joannes de Carty in vigilia Nativitatis Christi mortuus est et in ecclesia S. Annae sub ambone sepultus. Pater vero Abraham Bzovius in libro Annalium ecclesiasticorum, typis mandato Coloniae Agrippinae MDCXXVII (tom. VIII, fol. 83, n. 21) ait ad annum MCCCCLXXIII: Hoc anno celeberrimus ac egregius vir Magister Johannes Cantius in pervigilio Nativitatis defunctus et in ecclesia S. Annae sepultus, etc. Spondanus porro in continuatione Baronii ita habet (tom. II, ad annum MCCCCLXXIII): Hoc vero item anno Miechovius celeberrimi Doctoris Cracoviensis Johannis Cantii obitum ponit etc. De Miechovitae auctoritate non est quid addam ad ea quae disertissime in Actis (die 20 octobr.) habentur; neque etiam de posterioribus, cum in hunc annum 1473 convenienter omnes quos discrepantes audivimus de anno originis. Sequitur ergo S. Joannem vere numerasse plus 83 annis cum diem supremum obiret, sicut Opatovius rectissime in editionibus latinis asserit. Nec aliud referunt Bullae.

IV. DE RELIQUIIS SANCTI JOANNIS.

Feretrum in sepultura agenda modo professores acadiae modo alumni ferebant. Persolutis justis, ut verbis utamur Vitae a professoribus 1767 oblatae, sepulcro humili sed maximis prodigiis illustrando recondunt. Ad illud Nicolaus Tanchen de Nyssa (Nissia Silesiae) juris canonici Doctor et Professor, haec jussit lapide insculpi carmina:

Inter Gymnasii clarissima Cracoviensis
Lumina, grandaevus senio, virtutibus almus
Septenas artes et dogmata sacra professus
De Karty Doctor jacet hic Slesita Johannes, etc.

Cleopardiensis porro Jacobus, S. Theol. Doctor ac Cracoviae Canonicus, pretiosi pignoris translationi incumbens a die suae depositionis anno LXVI e veteri elatum in stamnea inclusit arca constructoque elegantis operis monumento ex Mettertico lapide in editiori templi parte collocavit. Demum anno MDCIII recludi arcam cum contingisset, sarcophago haec apposita est inscriptio :

DEPOSITUM
JOHANNIS CANTII
THEOLOGIAE DOCTORIS
QUEM IN BEATORUM NUMERUM RELATUM
ET VITA SANCTISSIME ACTA
ET POST MORTEM EDITA MIRACULA TESTANTUR
SATIS COLUERIS SI FUERIS IMITATUS.

VITA SANCTI GILDARDI

EPISCOPI ROTHOMAGENSIS

ET EJUSDEM TRANSLATIO SUSSIONES

ANNO 838-840 FACTA.

EDIDIT ALB. PONCELET, S. J.

Acta sancti Gildardi velut apocrypha despexit olim Godefridus Henschenius (1). Et certe illa multimodis fabulis et erroribus esse inquinata luculenter satis ostenderunt, praeter ipsum, nemine, quem sciam, contra dicente, Hadrianus Valesius (2), Pommeraye (3), Trigan (4), alii etiam bene multi. Eadem tamen, quia apud recentiores maxime historicos alia jam de utilitate hujusmodi documentorum est sententia, protulit ante hos annos circiter quadraginta vir doctissimus Leopoldus Delisle (5). Sed ea ex uno solum codice eoque saeculo XIII non antiquiore desumpsit, quando eorundem apographa quattuor saec. XI et XII nobis reperire licuit, quorum comparatione liquet clarissimum virum incidisse in textum subinde minus purum et maxime duabus locis longa interpolatione depravatum. Sed et horum codicium duo vetustissima documentum continent hactenus incognitum et fide longe praestantius, quo scilicet narratur quomodo ejusdem sancti reliquiae mediante saeculo IX Suessiones sint translatae. Igitur non abs re fore putavimus tum illam translationem, tum etiam ipsam Vitam ad normam omnium, quos nancisci potuimus, codicum exactam repetere. Sunt autem codices illi septem numero, quos jam breviter recensebimus.

A. Codex Parisinus Bibliothecae Nationalis, lat. 13345; pars quae documenta de S. Gildardo continent, exarata est saec. X-XI (6). Exhibit codex fol. 142^r-150^r

(1) Vide *Act. SS.*, tom. II Junii, p. 67, num. 1, 2. — (2) *Rerum francicarum libri VIII* (1646), p. 485. — (3) *Histoire des archevêques de Rouen* (1667), p. 86-8. — (4) *Hist. ecclés. de la prov. de Normandie*, tome I (1759), pp. 76 et 425 sqq. — (5) In appendice ad *Chronica Normanniae in Mém. soc. antiqu. Normandie*, 2e sér., tom. VIII (1851), pars iv, p. 44-7. — (6) Erravit v. cl. Br. Krusch, quando hanc partem saec. XIII scriptam esse dixit (*Mon. Germ. hist.*, auct. antiqu. IV, 2, p. xxvii); errandi occasio, ni ipse fallor, fuit haec, quod codex pluribus partibus constat diversis temporibus descriptis, quarum ultima saec. XIII est exarata; unde forsan factum est ut cum hujus codicis descriptionem a v. cl. Leop. Delisle factam (*Bibl. de l'école des chartes*, 6e série, tom. IV, p. 226) inspicere vir doctus, solam hanc notam "xiii s.", animadverteret, quae loco ultimo posita est.

Vitam S. Gildardi in novem lectiones distributam, dein translationem. Hoc exemplar in paranda editione tantum non ubique secuti sumus; nam ut ceteris antiquitate praestat, ita solus Vitae textum habet interpolationibus purum. In reliquis siquidem sex post lectionem septimam longa inserta est narratio ex Vita hactenus inedita (1) sancti Laudi Constantiensis episcopi desumpta; item paulo ante finem lectionis nonae intrusum est elogium quoddam metricum sanctorum Medardi et Gildardi; et in duobus codicibus post cetera omnia subiciuntur etiam hymni aliquot in eorundem laudem compositi.

Porro horum sex interpolatorum codicum series, quam littera B distinguimus, haec est:

B 1. Cod. Paris. Bibl. Nat. lat. 5565, saeculi XI. Continet (fol. 93^r-106^r) Vitam, translationem, hymnos.

B 2. Cod. Rothomagensis Bibl. civitatis, signatus Y 27, exaratus saec. XI. Continet (pag. 42-58) Vitam et hymnos, non vero translationem. Ejus lectiones proxime accedunt ad lectiones codicis B 1.

Reliqui codices solam Vitam praebent, non autem translationem nec hymnos.

B 3. Cod. Paris. Bibl. Nat. lat. 5296, saeculi XIII; Vita legitur fol. 47va-50ra. Ex eo textum Vitae desumpsit v. cl. Delisle (2).

B 4. Cod. Paris. Bibl. Nat. lat. 14651, saeculi XV. Vita legitur fol. 112^v-116^v.

B 5. Cod. Bruxellensis Bibl. Regiae, signatus num. 982, saeculi XVI ineuntis. Vita legitur fol. 40^r-42^r. — Recentiorum horum codicum B 4, B 5 varietatem integrum in duabus tantum primis lectionibus Vitae dedimus; in sequentibus ea tantum adnotavimus, quae digna notatu videbantur. Ex alterutro horum codicum vel ex alio valde similis edidit Surius elogium metricum, quod sancto Audoeno adscribitur (3), ut ex comparatione ultimorum praesertim versiculorum patet.

B 6. Cod. Rothomagensis Bibl. civ., signatus U 32, saeculi XII. Continet fol. 45va-46rb brevissimum Vitae compendium ad usum, ut videtur, officii liturgici ita confectum, ut ipsa primigenii operis verba sententiaeque integrae serventur, at aliquae subinde sententiae, immo et loci longiores omittantur. Lectiones variantes in tribus primis lectionibus omnes, in reliquis tantum ubi e re esse visum est, adnotavimus.

Ex his omnibus igitur codicibus primo loco Vitam sancti Gildardi proferemus; deinde ex codicibus A et B 1 translationis narrationem edemus; at neque hymnos neque elogium metricum, jam a Surio et aliis editum, quibus, sicut et historia S. Laudi, Vitam in familia codicum B, auctam indicavimus, hic exhibere operae pretium visum est.

At de singulis illis, antequam edantur, paucis restat proloquendum.

1º Vita sancti Gildardi ab auctore anonymo conscripta est, cuius aetas ab aetate sancti multo prorsus distat tempore. Ipse enim testatur acta illius *antiquorum in-*

(1) Nuperrime vero eam exhibuit *Catalogus codicum hagiographicorum latinorum Bibl. Nat. Parisiensis*, tom. I, p. 496-500. — (2) Vide supra p. 389. — (3) *De prob. SS. Vitis*, tom. VI (1618), p. 139.

curia hactenus latuisse postposita (1); porro se *visu non didicisse*, quae narraturus sit, sed *praecedentium patrum relatione comperisse* (2). Ast credendum sane est non multa ipsum docuisse praecedentes illos patres; nam praeter pauca quaedam quae in solo nostro auctore leguntur, cetera desumpsit vel ex *Vita sancti Medardi Venantio Fortunato vulgo adscripta*, vel ex *communibus locis et vulgatis passim apud omnes hagiographos encomiis*:

Ex Pseudo-Fortunato scilicet non solum ea in opus suum transtulit, quae sanctis Medardo et Gildardo, quia fratres eos fuisse satis credibile est, communia sunt, ut v. g. quae de parentibus eorum traduntur; sed et alia de sancto Gildardo dixit, quae de solo Medardo erant narrata; quod pluribus in locis tacite praestat, *semel vero candide fatetur, nempe lect. VIII media*, ubi de prodigiis loquitur, quae in transitu sancti Gildardi visa sunt. Quod autem trita apud hagiographos encomia spectat, fatetur iterum *anonymus noster se, quia plura de sancto suo non novit, communes omnibus sanctis virtutes ei adscripturum, quia nempe dubium non est quod cum ceteris Dei electis ei generales (virtutes) extiterint* (3). In quibus elogii concinnandis pro more sacram scripturam plurimum adhibet. Unde autem auctor noster desumpserit quae de mirabili sane, at certe falso, duorum fratrum Medardi et Gildardi perpetuo synchronismo tradit, vides subtiliter disputantem Henschenium (4).

2° Translationis historia a monacho quodam monasterii Suessionensis S. Medardi confecta est, ut ex ultimis praecipuis ejus verbis constat: *Per ipsos denique cum ceteris inibi quiescentibus sanctis credimus nobis ac Suessonicae civitati totique regno Galliae salutem provenire, eorum quoque interventu, si eis digne servitutis obsequia impendamus...* Quo tempore scriptor ille vixerit, non facile est definire; videtur quidem de his rebus, quae saeculo IX mediante contigerunt, velut aliquamdiu jam praeteritis loqui; codex autem A, in quo ejus opus legitur, extremo saeculo X vel ineunte XI exaratus est. Unde neque magno temporis intervallo ab his, quae narrat, eum separatum esse colligimus.

Translationis hujus aliam narrationem, extremo saeculo XI vel ineunte XII conscriptam ex veteri codice manuscripto ecclesiae Rothomagensis (5) accepérat Henschenius, quam in commentario suo historico de sancto Gildardo inseruit (6); at quia acephala erat illa narratio, in hunc errorem inductus est Henschenius, ut arbitraretur translationem illam Ludovico pio regnante contigisse (7), quando

(1) Lect. I. — (2) Praef. extr. — (3) Lect. I. — (4) Tom. cit., p. 67-8. — (5) Codicem illum vel saltem ejus apographum agnoscimus in codice jam Rothomagensi, in Bibliotheca civitatis signato Y. 41, quique exaratus est saec. XII. Ibi fol. 47^r sqq. legitur narratio in octo lectiones divisa, quam edidit olim Fr. Pommeraye (*Histoire de l'abbaye royale de Saint-Ouen de Rouen*, 1662, p. 413-5) et post eum J. Van Hecke (*Act. SS.*, tom. X Oct., p. 84-5, num. 34-7); in tribus nempe prioribus lectionibus, quarum duae primae cum initio tertiae defiebant, narrabatur ipsa, de qua agimus, translatio; in reliquis quinque translatio capitis sancti Romani ex monasterio S. Medardi Suessionensi Rothomagum facta extremo saeculo XI. — (6) *Act. SS.*, tom. II Jun., p. 68, num. 5 et 6. — (7) Cfr. etiam Pommeraye, *Hist. des arch. de Rouen*, p. 149; Trigan, op. cit., tom. II, p. 182; *Gall. christ.*, tom. XI, col. 10; etc...

tamen ex narratione infra edenda patet ipsam jussu Caroli Calvi, tum jam regni habenas tenenti, esse peractam. Quo autem anno id factum sit, definire jam oportet.

Imprimis notandum est duas S. Gildardi distinguendas esse translationes. Refert siquidem in narratione mox proferenda monachus S. Medardi Carolum Calvum, imminente *die transitus beatissimi... Medardi*, seu 8 junii, consilium inivisse, ut sancti Gildardi corpus Rothomago transferret Suessiones; sancti porro corpore, aegre licet, a Rothomagensibus impetrato. reversos esse monachos ab imperatore missos, et cum corporibus SS. Gildardi et Remigii et capite S. Romani in Medardinum monasterium die 16 junii esse ingressos (1). Quod utrum eodem illo anno evenerit, quo rei peragendae Carolus Calvus consilium inivisse diximus, definire non audemus. Obstare quidem videntur temporis angustiae, quippe cum non ita facile fieri potuisse videatur, ut novem dierum intervallo (7-16 junii) bis iter illud non exiguum emensum sit, quod Suessiones inter et Rothomagum intercedit; ut moras omittam, quas in exsequendis decretis regis Rothomagenses attulerunt. At neque id omnino impossibile factu fuit, notatque translationis auctor monachos Suessionenses *Rotomagum quam celerius properasse*. Quare nec negare volo totam rem uno eodemque anno esse peractam. Quicquid id est, cum, elapso aliquanto tempore, Carolus imperator iterum Suessiones peteret, roganibus monachis S. Medardi, ipse proprios humeros sanctorum corporibus subiciens adjuvit, ut transferrentur SS. Sebastiani et Gregorii, Medardi item et Gildardi, aliorumque loci patronorum sacrae reliquiae in novam monasterii hasilicam recens a fundamentis exstructam (2). Jam vero prima translatio, quam solam auctor noster fusius prosequitur, non ante annum 838 facta est; etenim non ante mensem, ut videtur, novembrem anni 837 Carolus regia auctus est potestate (3). At neque post annum 840 primam translationem reponere licet; nam altera, ut ex Nithardo novimus, anno 841 facta est, et quidem, quemadmodum *Annales Sancti Medardi* referunt (4), die 27 augusti. Licet ergo, quod sane fatendum est, non impossibile sit ut prima translatio, ex ecclesia nempe Rothomagensi in urbem Suessionensem hoc ipso anno 841 contigerit, reponendam tamen eam potius putamus ex iam dictis in annum 838, 839 vel 840.

3º Elogium metricum sanctorum fratrum Medardi et Gildardi in codicibus interpolatis, in quibus solis legitur, sancto Audoeno Rothomagensi episcopo adscriptum est (5). Quod quam perperam factum sit, quoniam plurimi jam viderunt atque

(1) Forte scriba erraverit et pro *XV kalendas julii* perperam scripsit *XVI kalendas julii*; die nempe sequenti, seu 17 junii, in coenobio sancti Medardi celebrabatur ritu semiduplici adventus sancti corporis. Cfr. *Act. SS.*, tom. II Jun., p. 68, num. 5. — (2) Nithardi *Hist. lib. III, cap. II* (*Mon. Germ. hist.*, scr. tom. II, p. 663). Ejusdem secundae translationis narrationem vides in *Catal. codd. hag. bibl. reg. Brux.*, tom. II, p. 239. — (3) Cfr. Dümmler, *Geschichte des ostfränkischen Reiches*, I^o (1887), p. 124. — (4) Cfr. *Mon. Germ. hist.*, scr. tom. XXVI, p. 520. Cfr. *Ann. O. S. B.*, lib. XXXII, num. XXXIII (tom. II, p. 621). — (5) Sequentibus nempe verbis (in codicibus B): *Item omni laude dignissimus et episcoporum episcopus sanctae Rotomagensis ecclesiae Audoenus dulci modulamine infit.*

monuerunt (1), pluribus demonstrare supersedemus. Ceterum graviore certe, quam horum interpolatorum, auctoritate opus esset, ut leoninos illos versus, quos nullo alio loco antea laudatos videmus, a sancto Audoeno scriptos crederemus.

4º Neque aliud judicium ferendum est de hymnis illis tribus (2), quos iidem interpolatores sub nomine Venantii Fortunati venditant (3); quamquam fatendum est eorum stylum non ita a Fortunati scribendi ratione abhorrere, ut a dictione saeculi VII aliena sint, quae sub nomine S. Audoeni proferri vidimus carmina. Sed iterum interpolatori uni eique saeculo primum XIII Vitam exscribenti ea non est adhibenda fides, ut eius solo testimonio moti ea poemata Fortunato adscribamus, quae de cetero ignota sunt; praesertim cum et Audoenum alterius carminis auctorem commenti sint interpolatores, et antiphonam, quam Vita non interpolata cuidam sapienti sanctorum coaevo (perperam quidem, ut putamus), tribuebat (4), ilico a sancto Gregorio Turonensi scriptam asseverent (5), qui de sancto Medardo plura quidem refert, Gildardum vero nec nomine videtur novisse.

Incipit¹ praefatio² in vita³ sancti Gildardi Rotomagensis episcopi⁴.

Multi ecclesiasticae religionis post ascensionem mediatoris Dei et hominum hominis Iesu Christi, postque perceptam Spiritus sancti gratiam plurimorum Dei⁵ electorum certamina honesta descriptsere schedula. Hi⁶ ergo beatae memoriae viri haec idcirco utiliter studuerunt posteris sagaciter notare, quoniam actus sanctorum vel vitas non solum auditu, verum etiam⁷, quod majus est, visu potuerunt cognoscere; et cum scriptum legatur: *In memoria aeterna erit justus*, Christi militum gloriam praeteritis temporibus, futuris seu praesentibus inconveniens est esse operam. Sicut enim Paulus apostolus crucem dominicam praedicat Judaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, sic vita piorum aliis quidem est odor mortis in mortem, aliis vero odor vitae in vitam. Insontium siquidem justitia scandalum fit reprobis, dum severitatem virtutum tenent moribus, quam infideles nolunt attractare actibus. Fit vero mansuetis odor vitae in vitam, cum ex conversatione bonorum exemplum salutaris viae fidenter⁸ suscipiant; quorum mors in conspectu Domini pre-

Praefatio. — ¹ *Praef. om. B 6.* — ² *prologus B 1. 3. 4. 5.* — ³ *vitam B 5; (in v.) om. B 1.* — ⁴ *(R. e.) om. B 1; R. archiepiscopi B 3. 4. 5; et confessoris add. B 5; (Incipit-episcopi) om. B 2.* — ⁵ *om. B 3.* — ⁶ *si B 3.* — ⁷ *om. A.* — ⁸ *fideliter B 3. 4. 5.*

(1) Cfr. v. gr. Ghesquierum, *Act. SS. Belg.*, tom. II, p. 117, num. 8. — (2) Incipiunt his verbis: 1. *Sanctum Medardum praesulem*; 2. *Pastor Medardus inclitus*; 3. *O gloriosi principes*. — (3) Etenim in codice B 2 haec hymnis praefigitur nota: *Item Fortunatus Pictavensis ecclesiae episcopus*. — (4) *Lect. IX extr.* — (5) *Vide ibid. annot.* ¹³.

tiosa, qui hujus asperrimae et taediosissimae peregrinationis valuerunt⁹ evadere pericula; quorum memoria non derelinquetur in saecula, qui dominica meruere sequi vestigia. Horum omnium gesta quaedam memoriae legimus tradita, quaedam vel neglegentia aboluta vel forte igne cremata seu, quod nequius est, imperitia praedecessorum sunt omissa. Hujus itaque¹⁰ occasionis¹¹ causa compulsus, vires excedens ingenii, quod non mereor scientia et merito, praeveniente me gratia Spiritus sancti¹² aggredior ex¹³ voto; quodque imperitus devotissime¹⁴ decerno describere¹⁵, non meo sensu¹⁶ vel ingenio, sed omnipotenti Deo¹⁷ committo, a quo fons hauritur¹⁸ sapientiae, a quo fidelibus thesaurus propinatur prudentiae¹⁹. De hac²⁰ eadem sententia²¹ per quendam prudenter²² dicitur: *Omnis sapientia a Domino Deo est, et cum illo fuit semper et est ante aevum²³.* In illo nempe gloriari me oportet, a quo mihi est protinus²⁴ praestandum quod erit perspicue enarrandum. Nam si in aliquo inani²⁵ gloriae consentirem, verbis apostoli Pauli²⁶ contrairem: *Quid habes, inquit, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Non vero glorians²⁷ in saeculari scientia, sed potius fretus Spiritus sancti praesentia, optabile illud prophetae oraculum cupio suscipere, quod divina quondam perceptit²⁸ voce: *Aperi os tuum, et ego adimplebo illud.* Aperiat ergo os meum et impleat dono veridicae eloquentiae, qui os mutorum aperuit et linguas infantium disertas fecit²⁹; et quoniam visu non didici quae³⁰ dictare statui, sed³¹ praecedentium patrum relatione audita³² comperi, ad laudem et gloriam³³ nominis sui det³⁴ digne Dominus³⁵ ipse³⁶ perficere³⁷ mihi³⁸ hujus³⁹ coepit narrationem operis³⁸.

Explicit praefatio³⁹.

Incipit⁴⁰ vita beatissimi⁴¹ Gildardi episcopi⁴² et confessoris⁴³.

I. Vita tandem¹ beati et venerabilis patroni nostri sanctae sedis Rothomagensis ecclesiae archiepiscopi Gildardi antiquorum incuria³⁰

—⁹ potuerunt B 4. 5. —¹⁰ cuius vita que B 3. —¹¹ (i. o.) igitur rationis B 5. —¹² S. s. g. B. 5. —¹³ et B 1. 2. 3. —¹⁴ om. B 4. 5. —¹⁵ (dec. des.) des. dec. B 4. 5; dec. scribere B 2. 3. —¹⁶ sensu B 1. 2. —¹⁷ om. B. 4. 5. —¹⁸ sapientiae B 1. 2. —¹⁹ (De h.) sed hec B 3. —²⁰ sapientia B 4. 5. —²¹ prudentem B 2; sapientem B 3. —²² eum B 1. —²³ (e. p.) p. e. B 4. 5. —²⁴ om. B 3. —²⁵ (Si a.) Et si B 4. 5. —²⁶ gloriatus B 1. 2. —²⁷ suscepit B 5. —²⁸ (d. f.) f. d. B 1. 2. —²⁹ (quae-relatione) om. B 3. —³⁰ ex add. B 1. 2. —³¹ que add. B 4. 5. —³² (et g.) om. B 5. —³³ mihi add. B 3. —³⁴ (d. D.) D. d. B 3. —³⁵ et³⁶ om. B 3. —³⁷ om. B 1. —³⁸ (c. n. o.) n. o. c. B 4. 5. —³⁹ (E. p.) om. B 1. 4. 5; e. prologus B 2. 3. —⁴⁰ (Incipit-confessoris) om. B 1. 4. 5. —⁴¹ beati B 3; sancti B 2. —⁴² archiepiscopi B 2. —⁴³ (e. et c.) que recolitur eodem die B 3.

1. —¹ *Totam lectionem I om. B 6.*

hactenus latuit postposita; quam, annuente Dei misericordia⁹, exordior⁸ posteris⁴ pro posse⁵ tradere notitiae. Cujus vitae virtutes licet nequeam fidi specialiter, sicut vellem, stilo declarare, tamen dubium non est, quod cum⁶ ceteris Dei electis ei⁷ generales⁸ existent, cum quibus etiam sortitus est praemia regni caelestis⁹.

II¹. Temporibus igitur² Clodovei³ regis Francorum, cum⁴ adhuc gens regni ipsius cum suo principe deserviret cultibus idolorum ac nesciret penitus christiana religionis ritum, in pago Noviomensi⁵ erat quidam nomine Nectardus⁶ nobilis genere⁷, praediorum copia refertus, multimoda quoque divitiarum ope opulentus. Hic ergo venerabilis vir cum esset inter primos clarus, uxorem sortitur⁸ romanam⁹ nomine Protagiam, suis natalibus satis dignam. Quae¹⁰ cum esset christiana ac¹¹ christianis parentibus orta, talem¹² hortata est praedictum¹³ sponsum suum¹⁴, christianitatis scilicet adipisci titulum. Itaque impletus est sermo apostoli dicentis: *Salvabitur vir infidelis per mulierem fidelem.*

III. Hi¹ siquidem in divino conversantes obsequio probis moribus proprios decorabant animos. Insistebant enim assidue servituti divinae, recreare scilicet egenos, vestire nudos et per omnia, quosque poterant, relevare oppressos. Sic quoque sibi sociabantur, ut sermo in eis apostolicus impleretur: *Qui² matrimonio³ utuntur⁴ hoc mundo, tamquam non utantur.* Possidebant denique plurima, sed magis⁵ alterius utilitati quam usibus suis; et quia tanti erant⁶ meriti tantaeque sanctitatis, dignum erat⁷ quo parentibus justis similes procrearentur liberi. Enimvero Deo⁸ dicatae anus Elisabeth menorabilisque vatis⁹ Zachariae exemplo erant ambo justi ante Deum incedentes in omnibus¹⁰ mandatis et justificationibus Domini sine querela¹¹. Unde accedit, ut talibus parentibus instaret divinitus generandi filios tempus. Erat namque eorum partus sanctae Dei ecclesiae profuturus. Qui¹² potius gignendo filios¹³ placuerunt Deo quam si steriles permanissent sine filio. Dantur de cetero¹⁴ illis a Deo filii pariter con-

—² om. B 1. 2. 3. —³ (D. m.) m. D. B 4. 5. —⁴ exordiar B 2. 3. —⁵ om. B 4. 5; posterorum B 1. 2. 3. —⁶ posterorum B 4. 5. —⁷ non B 3. —⁸ om. B 3. —⁹ generalis B 3. —¹⁵ Explicit prologus. Incipit Vita B 4; vi^o idus junii vita eiusdem B 5.

II. —¹ *Abhinc incipit B 6, praefixo titulo:* In natale heatorum confessorum Medardi atque Gildardi episcoporum —² om. B 6. —³ Chlodovei B 1. 2. 6 et *sic deinceps*; Lodovei B 3 et s. d. —⁴ (cum-ritum) om. B 6. — Noviomomensium B 3. —⁶ Netardus B 4. —⁷ et add. B 5. —⁸ sortitus est B 6. —⁹ (u. s. r.) r. s. u. B 5. —¹⁰ (quae-fidelem) om. B. 6. —¹¹ et B 1. 2. —¹² om. B 1. 2; taliter B 4. 5. —¹³ om. B 5. —¹⁴ om. B 3.

III. —¹ hii A; actu B 1; actu corr. ex actus B 2; tum B 3. 4. 5; (Hi-querela) om. B 6. —² in add. B 5. —³ sunt add. B 5. —⁴ utantur B 5; in add. B 1. 2. —⁵ ⁶ et⁷ om. B 3. —⁸ om. B 1. 2. 3. —⁹ (E. m. v.) m. E. vatisque B 3. —¹⁰ om. B 1. 2. 3. 4. 5. —¹¹ macula B 3. —¹² (qui filio) om. B 6. —¹³ parvulos B 1. 2. 3. —¹⁴ (de c.) om. B 6.

cepti pariterque gemini nati¹⁵, sed divina providentia saeculo proficui. Quibus sacro¹⁶ baptismatis fonte ablutis nomina imposuerunt christianitatis: unum quidem Medardum, alterum vero Gildardum vocaverunt. Hi ergo admirabilis innocentiae pueri a parentibus Deo sunt sacrati et in quodam, ut fertur, monasterio in honore¹⁷ prothomartiris Stephani, quod nuper erat constructum a quibusdam christianis in confinio parroechiae Suessonice civitatis, tonsorati et divinae militiae mancipati. Vocatur¹⁸ quippe ipse¹⁹ locus Cautiacus (1), in quo etiam²⁰ forcipes pro magno habentur, quibus sanctorum capilli testantur praecisi. Cujus incolae vici, exceptis paucis fidelibus nostrae²¹ fidei, delubra sequebantur daemoniorum.

III. Eo tempore in palatio regis primus habebatur Remedius, qui nunc est nobis Remigius, magnae virtutis juvenis, vir sagax, in omnibus Deo carus, occulte tamen christianus. Interea memorati pueri ad virilem pervenient aetatem, tantum Deo digni quanum²² bonis operibus clari. Qui, comperta beati Remedii¹ fama, in omnibus ei adhabant, et quia viri erant palatini et ex latere regis, imbuti quoque divinitus liberalibus disciplinis, glorioso principi suadebant saepius sacrilegæ cultum respuere superstitionis. Sicque factum est ut in eis illud impletetur² David vaticinium: *Cum sancto sanctus eris*,²⁰ *et cum viro innocente innocens eris*,²¹ *et cum electo electus eris*³. Erant igitur haec tria mundi luminaria velut ante Deum ardens lucerna, eo quod diuilius non poterat abscondi⁴ sub modio candela non longe post candelabro superponenda. His crebro cum rege Clodoveo ratiocinatibus et de futura vita vel ex⁵ perceptione regni cælestis philosophantibus, vera quoque asserione quae sunt supernae patriæ declarantibus patienter⁶ idem princeps aurem præbebæt divinis persuasioneibus. Tandem tactus Spiritu sancto intrinsecus non solum monitis salutaribus consensit, sed etiam tirocinium christianaë militiae suscepit, ac non multo post, defuncto Remorum archiepiscopo, clavore populi et providentia Dei Remedius⁷ in cathedra pontificali levatur praesul.

[V¹]. Eadem⁸ tempestate accidit etiam⁹ Veromandensium ponti-

—¹⁵ geminati B 1. 2. 6. —¹⁶ sacrosancto B 2. 6; sacrosancti B 4. 5. —¹⁷ beati add. B 2. 3. —¹⁸ (vocatur-daemoniorum) om. B 6. —¹⁹ (q. i.) i. q. B 1. 2. —²⁰ adhuc B 1. 2; adhuc add. B 3. —²¹ forcipes B 1. 2. —²² mago B 1.

III. —¹ Remigii B 1. 2. —² (il. im.) im. il. B 3. —³ (e. e. e.) perverso perverteris B 3. —⁴ (n. p. a.) a. p. n. B 3. —⁵ om. B 3. 5. —⁶ patienter B 2. 3. 4. 5. — Remigius B 2.

V. ...¹ Numerum om. etiam B 2. —² Quadam denique B 1. 2. 6; qua B 3. 4. 5. ...³ om. B 6.

(1) Vernacule *Choisy*; de quo cfr. *Gall. christ.*, tom. IX, col. 388-400.

ficem obisse et Rotomagensium ⁴ metropolis Danorum ⁵ archipræsulem hominem exisse ⁶ (1). In quorum patriarchio ⁷ et ⁸ favore vulgi ac ⁹ auctoritate regis divinique testimonio oraculi, duae ecclesiac statuuntur columnae: Medardus ¹⁰ Veromandensium, Gildardus ¹¹ vero Rotomagensium sedis consecrantur episcopi ¹². Beatus itaque Remedius, qui et Remigius ¹³, non destitit cum beatissimo Medardo coeptum fidei christianaæ iter regi propalare, donec quirent saepe dictum principem ¹⁴ sacri fonte baptismatis perfundere. Quod et factum est. Nam in civitatem ¹⁵ Remorum venientes in basilica ¹⁶ sancti Petri, quae nunc dicitur *ad palatum*, missas celebraverunt, et ¹⁷ ea quae Dei sunt ¹⁸ agentes, beatus ¹⁹ Remedius regem baptizavit, et de sacro fonte illum ²⁰ beatus Medardus suscepit. Persuasu ²¹ denique patris, benevolentia ac devotione regia nobilissimus filius vocabulo Clotharius ²² ejusdem fidei suscepit sacramentum, et suae ²³ acceptioonis sanctissimum patrem habere promeruit Medardum. Cujus siquidem qualisve innocentiae, sanctitatis, patientiae ac virtutis beatus exstiterit Medardus, ²⁴ Fortunatus Ravennatis ²⁵ presbyter ²⁶ luculento sermone describit (2). Quae quia non sunt nostro operi inserenda, videntur ²⁷ nobis ad praesens reticenda. Talibus ergo rite ²⁸ intermissis et, ut remur ²⁹, quibusdam necessario nostro operi insertis, ad id vertatur stilus, a quo coepit narrationis modus ³⁰. De cetero beatissimi Gildardi vita qualis fuerit in pueritia, prout spiraverit ³¹ Spiritus sancti gratia, nostro patebit ³² studio declaranda. Cum igitur esset in domo parentum secundum redemptoris nostri exemplum

— ⁴ Rotomagensem B 3. — ⁵ (m. D.) *om.* B 1. 2. 3. 4. 5. 6. — ⁶ exuisse B 3. 5; *cf.* *lect. IX*, *not. 3.* — ⁷ parrochia B 3. — ⁸ *om.* B 1. 2. 6. — ⁹ et B 3. — ¹⁰ enim *add.* B 1. 2. 6. — ¹¹ quoque B 1. 2. 6. — O vere felix Viromandensis (Veromandensium ⁴) ecclesia, cui Medardus praeponitur, quam beata civitas Rothomagensis (Rothomagensium ⁴), quae beato Gildardo a Domino commendatur. Iste etenim sunt praecones Dei gratiae, isti praedicatorum evangelii, quorum doctrina corda convertuntur incredula et revirescunt arida irrigatione sua *add.* B 4. 5. — ¹² (q. et R.) *om.* B 5. — ¹³ regem B 2 *sup. ras.* — ¹⁵ civitate B 3. — ¹⁶ basilicam B 3. — ¹⁷ *om.* B 1. 2. — ¹⁸ (D. s.) ei congruebant B 3. — ¹⁹ autem *add.* B 1. 2. — ²⁰ *om.* B 1. 2. 3. — ²¹ persuasum B 1; persuasus B 3. — ²² Clotharius B 1. 2.; Lotharius B 3. — ²³ beatus *add.* B 5. — ²⁴ *om.* B 1. 2. 5; Ravennas B 3; Ravennensis B 4. — ²⁵ et Pictavensis episcopus *add.* B 5. — ²⁶ *om.* B 1. — ²⁷ (ut r.) curemur B 1. — ²⁸ modum B 1. — ²⁹ inspiraverit B 1. 2. — ³⁰ patebat B 2.

(1) Qui hic et aliis infra in locis occurrunt errores corrigendi, notare non iuvat, cum satis omnia declarata sint ab auctoribus, quos initio praefatiunculae nostrae diximus Vitae Gildardi ejusdemque sancti gestorum crisin instituisse. — (2) Hanc Vitam sancti Medardi rursus infra (*lect. VIII med.*) commemorat auctor noster, et aliqua ex eadem profert; at perperam hoc opus tum ab illo, tum ab aliis, Venantio Fortunato adscriptum esse post alios luculenter demonstravit v. cl. Br. Krusch (*Mon. Germ. hist.*, auct. ant., tom. IV, 2, p. xxv-vi).

ipsis eum parentibus suis certum est per omnia esse ³¹ subditum. Ab ipsis enim infantiae rudimentis, Deo coepit devotus effici, liberalibusque studiis institui. Parabatur ³² illi a Deo eloquendi ³³ efficacia, cum esset post futurus pontifex altissimi providentia. Erat nempe inter maiores ut ³⁴ servus, inter domesticos humilis ³⁵, inter inquilinos ut ³⁶ ⁵ socius. Quis illius non miraretur benevolentiam, laudaret abstinentiam, complectetur patientiam? Quis illum in semitis ³⁷ prospexit ut ceteros ludentem, in domo aliquem exasperantem? Quis non miretur ³⁸ ipsius studium ³⁹ erga Dei omnipotentis cultum? Nam domum fugiens parentum pro posse, ubi aptum invenisset locum, ad ⁴⁰ templorum oracula discurrebat. Panem, quem sibi in usum accipiebat, si quem invenisset egenum, ipse esuriens esurienti porrigebat. Si quem etiam forte repperisset nudum, porrigoendo ⁴⁰ vestem, qua tegebatur, nudus ⁴¹ revertebatur domum, cogitans illud dominicum: *Nudus eram, et cooperuisti* ⁴² me. ⁴⁵

VI. Haec parentes interim ¹ prospicientes tacite considerabant animo, quid esset eventurum puerο; et cum essent unanimis in bono, gratulabantur de beneficiis Domini, quae fiebant in filio. Qui cum in adolescentiae pervenisset aetatem, qua aetate ² incipiunt homines ingredi vias hujus saeculi, ita se totum dominico ³ commisit arbitrio, ²⁰ ac si jam totus esset exemptus saeculo. Non enim continuo adquievit carni et sanguini, sed ut emeritus miles Christi ⁴ vitiorum devicit incentivis ⁵ ignis caelestis flamma ⁶, ut in eo miraretur divinae virtutis potentia. Assiduis enim affligebatur jeuniis ⁷, crebris insistebat vigiliis, continuabat dies et noctes in meditationibus sacris. Excepto ²⁵ quidem quod interdum humanitatem exhibebat corpori, de cetero totum vitae suae tempus ⁸ exercebatur ⁹ aut lectione aut oratione. Qui etiam cum hanc, quam notavi, transcendisset, ac in juvenilem excrevisset ¹⁰ aetatem ¹¹, duplicato quodammodo bonae voluntatis negotio in maximum dominicum faenerabatur ¹² talentum. Nam ut ³⁰ corporis emolumentum, ita in Deo vitae duplicabatur meritum. Omnia nempe utilitatem ita per omnia providebat, ut cum beato Job dicere valeret: *Oculus fui caeco et pes claudio. Pater eram pauperum et cor viduae consolatus sum;* et illud: *Si comedi bucellam meam* ¹³ *solus et non comedit ex ea pupillus?* item ¹⁴: *Causam, quam* ³⁵

— ³¹ fuisse B 3. — ³² que add. B 1. 2. — ³³ loquendi B 3. — ³⁴ om. B 1. 2. — ³⁵ et mansuetus add. B 5. — ³⁶ om. B 1. 2. — ³⁷ (in s.) insecutus B 1. 2. — ³⁸ miraretur B 3. — ³⁹ om. A. — ⁴⁰ porrigebat B 1. 2. — ⁴¹ que add. B 1; quoque add. B 2. — ⁴² cooperuisti B 2.

VI. — ¹ (p. i.) i. p. B 1. 2. — ² om. B 1. 2. 3. — ³ ita B 1. 2. 3. 4. 5; domino A *ante corr.*; domini A *post corr.* — ⁴ (m. Ch.) Ch. m. B 3. — ⁵ incendia B 3. — ⁶ (c. f.) f. c. B 1. 2. 3. — ⁷ (a. i.) i. a. B 3. — ⁸ om. B 3. — ⁹ exercebat B 3. — ¹⁰ om. A. — ¹¹ (e. ac.) ae. e. B. 5. — ¹² ferebat B 1; fenerabat B 2. — ¹³ om. B 3. — ¹⁴ pusillus B 3.

ignorabam, diligentissime investigabam. Investigabat siquidem veteris legis instituta, prophetarum oracula, evangelistarum mysteria et sic copulabat gemina¹⁵ in sancta professione testamenta¹⁶. Cognoscebat denique in antiquis adventus mysteria dominici, in evangeliorum¹⁷ dictis¹⁸ promissae perfectionem gratiae, ut memoriter posset dicere¹⁹: *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum²⁰ facta est, qui lapis effectus angularis²¹ fecit utraque unum.* Cujus ineffabilibus beneficiis dum pontificalem adeptus fuisset cathedram, in ipsa consecratione²² benedictionis jucundissimam vocem audire promeruit benignissimi remuneratoris: *Euge, serve bone et fidelis usque²³ intra in gaudium Domini tui.* Sublimatus²⁴ igitur²⁵ sacerdotali officio, non desistebat a deificae servitutis obsequio. Non²⁶ erat ei munus a manu, vel munus a lingua, nec munus ab obsequio. Cogitabat enim illud Spiritus sancti praeceptum: *Gratis accepistis, gratis date.*

VII. Parebat vero omnibus, benevolus, alacris vultu atque animi qualitate gratus. Imitabatur praeterea in factis suis papam Silvestrum et cum eo jugiter se¹ apostolicis² sociabat exercitiis³. Nitebat angelicus vultu, sermone facundus, erga subjectos mansuetus. Ipsum divites venerabantur ut dominum, mediocres vinciebant⁴ ut amicum, egenorum prospicientes⁵ subsidium. Colloquebatur cum paganis, quibus illa⁶ semper affluit⁷ civitas⁸, ita⁹ ut satis superque exsecratur eorum superstitiones et quam plures illorum ad nostrae sacramentum fidei tam familiaritate et amicitia quam caritate maxima provocaret. Instabat etiam¹⁰ illi omnimoda cura captivos redimere et patriae quemque illaesum restituere; infirmorum nomina quorumcumque ad ejus¹¹ potuerunt adtingere notitiam, nequiverunt a sui cordis recedere memoria. Nam ita ipsorum imbecillitati curam inferebat, ut nihil eis deesse posset¹² eorum, quae vir Domini videretur habere. Quid plura? juxta vocem Pauli, omnia omnibus¹³ factus est, ut omnes lucrifaceret. Tandem inter cetera bonorum ipsius actuum insignia nequimus secretioris vitae illius reticere primordia¹⁴. Nam tantam ab omnipotente¹⁵ Deo adeptus est gratiam, quo¹⁶ nisi aliquius incommodi exstitisset occupatus¹⁷ causa, a die consecrationis suaee

—¹⁵ in gemma B 3. —¹⁶ testamenti B 3. —¹⁷ (in e.) *om.* B 1. 2; in evangelii B 3. —¹⁸ dicentes B 2. —¹⁹ (p. d.) d. p. B 1. 2. 3. —²⁰ (J. Ch.) Ch. J. B 1. 2. —²¹ (e. a.) a. e. B 1. 2. —²² *om.* B 3; hora B 5. —²³ quia super pauca fuisti fidelis supra multa se constituam B 1. 2. 3. 4. 5. —²⁴ sullimatus B 1. 2. — ergo B 3. —²⁵ (Non obsequio) *om.* B 1. 2. 3.

VII. —¹ (i. s.) sese i. B 1; se i. B 2. —² viris *add.* B 3. —³ *om.* B 3; exercit' B 1. —⁴ vincebant B 2. —⁵ prospicientem B 3. —⁶ ille B 1. 2. —⁷ affluit B 1. 2; afflxit B 3. —⁸ *add.* sup. *lin. al. man. in A*; *om.* B 1. 2. —⁹ quoque *add.* B 3. —¹⁰ *om.* B 3. —¹¹ cuius B 3. —¹² valeret B 1. 2. —¹³ (*omnia o.*) o. *omnia* B 3. 5. —¹⁴ patrocinia B 1. 2. 3. 4. 5. —¹⁵ omnipotenti B 1. 2. 3. — quod B 3. —¹⁷ (e. o.) o. esset B 3.

nullius diei transegit ¹⁸ cursum, in quo corporis et sanguinis Domini non celebrasset sacramentum, memorans jugiter illud evangelicum : *Nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* ; et iterum : *Qui manducat carnem meam et bibit sanguinem meum, in me manet et ego in eo*. His idcirco ¹⁹ sacramentis dignus erat, quoniam ²⁰ manus illius munditia possidebat, nec dolus inventus ²¹ est in ore ipsius ²². Digne enim meruit accipere benedictionem a Domino et misericordiam a Deo salutari suo, quoniam consors ²³ exstitit quaerentium Dominum generationis ²⁴, quaerentium faciem Dei Jacob. Hic non accepit ²⁵ in vano animam ⁴⁰ suam nec juravit in dolo proximo suo, quoniam dextera Dei protexit eum et introduxit eum in montem virtutum. Laboravit in vinea domini sui, unde et retulit fructum cum ²⁶ temporibus suis. Invenit eum Christus Dominus vigilantem cum conservis ²⁷ suis ; ideo ²⁸ constituit illum ²⁹ super familiam suam, ut det illis mensuram tritici ⁴⁵ tempore congruenti. Justum ³⁰ denique foret ³¹ Dei famulum tali remuneratione donari, cuius semen in bonam cadens terram attulit fructum aliud trigesimum, atque aliud centesimum. Ideo coronatus est corona justitiae, quam reddere ei voluit Dominus in retributionis die justus ²⁰ *judex*.

VIII¹.....

VIIII¹..... Tandem electus Dei et beatissimus pontifex Gildardus valde jam senio confectus, cum XV annorum spatiis ² in episcopatu militasset, ac tempus resolutionis sua instaret, numquam a Dei opere cessabat ; et invalesceante aegritudinis incommodo, acrius coepit ²³ fatigari. Quod audiens populus civitatis aegre nimium ferebat futuram absentiam pastoris. Quos benignissimus pastor mansuetissime consolans et Deo omnipotenti committens atque ea, quae Dei sunt, peragens, sacramentum quoque corporis et sanguinis Domini devotissime percipiens, inter discipulorum manus hominem exiens ³, illi ³⁰ reddidit spiritum ⁴ caelo, cui famulatum devote exhibuit ⁵ mundo. Fertur autem eadem hora atque eodem momento animam reddidisse Deo, quo beatus et venerabilis Medardus germanus ejus, Veromanensis episcopus, obisse cognoscitur. Qui sic pariter ex hoc sae-

— ¹⁸ transegeret B 1. 2. 6. — ¹⁹ ergo B 1. 2. — ²⁰ quia B 5. — ²¹ (d. i. e.) i. e. d. B 3. — ²² eius B 1. 3; ipsius add. sup. lin. B 1. — ²³ om. B 3. — ²⁴ om. B 1. 2. 5; generatio eius B 3; (q. D. g.) g. q. D. B 4. — ²⁵ accipit B 1. — ²⁶ om. B 1. 2. 3. — ²⁷ servis B 1. 2. 3. 4. 5. — ²⁸ que add. B 1. 2. — ²⁹ eum B 1. 2. 3. — ³⁰ istum B 2. — ³¹ fuerat B 3; fuit B 4. 5.

VIII. — ¹ Tota lectio constat narratione ex Vita S. Laudi hic interpolata; ad quam etiam perlinent primae sententiae lectionis IX, quas cum reliqua interpolatione omittimus (cfr. supra p. 389-90 et Catal. codd. hag. lat. Bibl. nat. Paris, tom. I, p. 496 sqq., num. 2-6).

VIII. — ¹ Denique B 4. 5. (e. D.) D. e. B 4. — ² spacio B 3. — ³ exuens B 2. 4. 5; cfr. lect. V, not. 6. — ⁴ et ⁵ in add. B 3.

culo⁶ migraverunt, quem ad modum nascendo a matris utero hanc fragilem vitam ingressi sunt ac una eademque die in pontificatus honore elevati et consecrati sunt. In cuius saepe dicti pontificis transitu non incredibile est eadem signa apparuisse et sine dubio ab ⁶ astantibus visa fuisse, quae et in venerabilis Medardi fratris ejusdem obitu Dominus voluit manifestare. Sunt igitur enarranda, ut remur, ac plane in laudem⁷ virorum Dei repetenda. Ait enim⁸ Fortunatus (1): *Sanctus Medardus, quando accepit corporis transitum, ipsius horae momento caeli aperti sunt et ante sancti⁹ corpusculum divina luminaria* ¹⁰ *cunctis videntibus micuerunt; moxque in terram¹⁰ grande fluxit diluvium, ita ut multum plueret aqua calida de nubilo.* Item in subsequentibus (2): *Cum sancta membra beati Medardi tumulo clauderentur¹¹, caelum apertum est, et duae columbae visae sunt descendisse quasi nubes, et de ore ejus egressa est columba candida sicut nix.* Et iterum ¹⁵ *quidam¹² sapiens¹³ testis¹⁴ eorundem sanctorum nativitatis consecrationis atque obitus sanctissimi ita intonat pulcherrima antiphona¹⁵:*

*Avete, magni toto orbe praesules.
Ortu gemelli, sanctitate compares.
Sacerati simul, coronati pariter.
Juncti¹⁶ dicustis¹⁷ diem festum meritis.
Sancte Medarde cum Gildardo inclito¹⁸.
Opem poscenti semper ferte populo¹⁹.*

20

Petimus ergo ut illius meritis obtineamus veniam totius nostri criminis, qui sanctarum²⁰ fretus virtutum incrementis meruit ²⁵ placere conspectibus aeterni regis, et cuius pro modulo nostrae parvitatis memoriam facimus²¹ in terris, pro peccatis nostris intercessorem et patronum mereamur habere in caelis, praestante gratia Christi²¹ redemptoris. Sepultus est igitur sanctissimus Gildardus in quadam basilica sanctae Mariae, quae nunc dicitur *ad sanctum* ³⁰ *Gildardum*²², ibique multo tempore jacuit. In quo etiam loco multa et innumerabilia miracula fecit Christus Dominus noster ad laudem

—⁶ mundo B 1. 2. —⁷ laude B 3. —⁸ beatus add. B 5. —⁵ sanctum B 1. —¹⁰ terra B 1. 2. 3. —¹¹ conderentur B 5. —¹² om. B 1. 2. 3. 4; beatus et B 5. —¹³ Gregorius Turonensis add. B 1. 2. 3. 4. 5. —¹⁴ om. B 3. —¹⁵ pulcherrimam antiphonam B 1. 2. —¹⁶ Cunctis A. —¹⁷ dicatis corr. ex discatis B 2. —¹⁸ pontifice add. A, B 3. —¹⁹ Subiicitur hoc loco in B 1. 2. 3. 4. 5 *elogium metricum de quo supradictum est; quod sequuntur in B 3 hymni duo priores quos memoravimus.* —¹⁹ sanctorum B 1. 2. —²⁰ fecimus B 1. 2. 3. —²¹ nostri B 1. 2. —²² (ad s. G.) sancti Gildardi B 5.

(1) Cfr. *Mon. Germ. hist.*, auct. ant., tom. IV, 2, p. 71, num. 28. — (2) Haec non jam ex eadem Vita Pseudo-Fortunati desumpta sunt, sed ex Vita edita in *Act. SS.*, tom. II Jun., p. 82 sqq.; vide p. 84, num. 14 extr.

et gloriam nominis sui, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et ²³ dominatur et regnat in aeterna saecula. Amen.

Explicit ²⁴ vita sancti ²⁵ Gildardi episcopi et confessoris ²⁶.

* **Incipit relatio ¹ qualiter sacratissimum beatissimi ² corpus Gildardi ³ a Rotomago delatum et ⁴ in basilica venerabilis ⁵ fratris ejus Medardi ⁵ Suessa ⁶ civitate ⁷ condigno ⁸ honore tumulatum est.**

Tempore praecedenti, regnante piissimo Caesare Cludovico ac monarchiam totius orbis romani ⁹ decenti potestate regente, pro maxima pacis tranquillitate in tantum inolevit ¹⁰ excellentia christiana religionis, ut multarum ¹⁰ amplificarentur spatia ecclesiarum et devotione fidelium ex longinquis regionibus quique catholici ad propria loca deveherent sanctorum corpora tam proprio studio quam etiam imperatorio suffulti patrocinio. Ea tempestate reverentissimus ¹¹ abbas ex monasterio sanctorum Dionisii, Germani et ¹¹ Medardi Hilduinus in palatio regis enitebat archicapellanus fidelissimus ¹² et in bonis actibus famosissimus. Hic ab imperatore Romam delegatus ¹³ ignaviam quorundam compescuit, qui in apostolicum superbe insurrexerant, et ²⁰ merita quam plurimorum sanctorum supplici devotione adiit, invisit et reverentissime excoluit. Quorum patrocinia revertens in patriam fratribus suis elegantissime intimavit, et ut aliquorum sanctorum ¹⁴ corpora in patrium ¹⁵ solum conaretur deportare vel proprio ingenio seu auctoritate regia, ²⁵ ab ipsis monachis legitur adhortatus fuisse. Ipsorum denique supplicem audiens vocem epistulasque anulo regis suscipiens insignitas, per efficaciam ac studium cujusdam Rodoni ¹⁶ sui monachi et praepositi monasterii beatissimae Dei genitricis Mariae, quod nunc fertur sancti Medardi, in ³⁰ quo et sacratissimum corpus ipsius est tumulatum, a Roma

— ²³ om. B 1. 2. 3. — ²⁴ (Explicit etc.) om. B 2. 5. — ²⁵ beati B 1. 3. — ²⁶ (e. et c.) Rotomagensis archiepiscopi B 1. 3. 4.

* *Legitur haec relatio in solis codicibus A et B 1.* — ¹ translatio ejusdem B 1. ² om. B 1. — ³ ipsius B 1. — ⁴ est B 1. — ⁵ in add. B 1. — ⁶ Suessonica B 1. — ⁷ vere B 1. — ⁸ cum digno B 1. — ⁹ Româ B 1. — ¹⁰ multorum A. — ¹¹ beati add. B 1. — ¹² fidissimus B 1. — ¹³ delatus B 1. — ¹⁴ om. B 1. — ¹⁵ patriam B 1 (*sic*). — ¹⁶ Rodoni, B 1.

meritum martyrem Sebastianum ac papam venerabilem et omnifaria laude dignum Gregorium asportari fecit, et in praedicto coenobio honorifice condivit (1). In quo loco omnipotens Deus ob declaranda fidelium suorum merita multa 5 miraculorum demonstravit insignia in tantum ut quicumque infirmorum ad eorum concurrisserent auxilia, nullius aegritudinis exinde reportarent incommoda. Ex omnibus itaque mundi partibus innumeris concurrentibus populorum ceteris, ita supra dictorum Dei fidelium frequentabantur ¹⁷ suffragia, ut numerum videretur excedere summa munerum ¹⁸, 10 quae ibi ob devotionem deferebantur populorum. Per idem tempus, obeunte piissimo Cludovico ¹⁹ Caesare ac pro obitu suo Francis ingerente maximum maerorem ²⁰ luctus, principatum regni nobilissimus suscepit filius. ²¹ supra dicti principis ²² Carolus ²³ per omnia saecla ²⁴ memorandus. Qui ex multis periculis, Deo protegente, erutus ac ideo in omnibus magis devotus, sedule sanctis adhaerebat religionibus. Inter quas in prospectu urbis Suessae erat monachorum congregatio, cui familiarissimus idem Augustus semper existebat. 20 Quam saepius devotionis studio eo visitante ac pro amore, quem erga Dei electos inibi quiescentes habebat, frequentante, quodam die transitus beatissimi ac toto orbe memorandi domini nostri Medardi natalis sollemnitas imminebat; cui etiam praedictum ²⁵ principem interesse contigit. Dum 25 igitur divinis illectus officiis admodum laetaretur ac spiritualibus gaudiis per omnia frueretur, divino, ut remur, afflatus spiramine ac longa de corde trahens suspiria, dixisse fertur : *Si pater et mater beati Medardi carnales geminos carnaliter natos firmissimas sanctae ecclesiae Dei ²⁶ protulerunt columnas humana generatione ²⁷, quos uno die natos, uno eodemque die clericatos ac simili modo in pontificatus honore sublimatos, unius vero horae tempore de hoc saeculo migrasse et*

— ¹⁷ frequentabatur B 1. — ¹⁸ om. A. — ¹⁹ ita A *ante corr.*; Ludovico A *post corr.*; Gludovici B 1. — ²⁰ maeroris A. — ²¹ (principatum-filius) om. B 1. — ²² filius add. B 1. — ²³ Karolus B 1. — ²⁴ saecla B 1. — ²⁵ supradictum B 1. — ²⁶ (e. D.) D. e. B 1. — ²⁷ (c. h. g.) h. g. c. B 1.

(1) Hujus translationis narrationem ab Odilone monacho conscriptam videsis in *Mon. Germ. hist.*, scr. tom. XV, p. 377 sqq.

regni caelestis bravia simul percepisse procul dubio cognoscimus, ut quid eorum corpora defunctorum spatia terrarum dividunt, quos in hac vita cum plenitudine divini operis caritas fidesque christiana religionis junxit ac sinus Abrahae in caelesti patria pariter complectitur? Studeat siquidem per nostram auctoritatem fraterna contio ad locum quantocius proprebare, in quo beatissimi Gildarli fratris domni nostri Medardi humana²⁸ hactenus jacuisse noscuntur, et quia inibi indecenter tractari perpendimus, a Danorum finibus asportari faciamus²⁹, ac juxta fratrem condigno³⁰ honore, prout ingenium nostrum fuerit, collocemus. His itaque regalibus instituti decretis, audaci quoque animo roborati saepe dicti coenobii viri cum ingenti apparatu Rotomagum civitatem quam celerius prooperant, atque auctoritate³¹ imperatoria³² urbem ingreduntur ac hospitio condigno³³ honore suscipiuntur. Pandunt igitur causam negotii sui archiepiscopo et principibus metropolis ipsius, ac pro quo illo arripere iter voluerint praecepto regio, non sine magno maerore incolarum illius provinciae referunt.

Tandem contraire nitentes voluntati quaerentium, quia²⁰ damnum ingens totius provinciae suae nequirent sustinere vel sine grandi injuria seu etiam sine civili seditione, cives loci illius se omnimodo fatentes paene ad bella commovebantur. Saepe dicti vero³⁴ monachi plus Dei amore et praedestinatione animati et regia potestate roborati, ministris²⁵ terrentium postpositis, acerrime ac importune insistebant operi, quod e³⁵ loco suo fuerant avulsi. Primoribus siquidem regionis illius contradicere non valentibus³⁶, — nam territi fuerant, ne cum gravi impetu regia super eos manus inferretur, ac sic³⁷ omnis illa regio devastaretur, — non sine³⁰ maxima maestitia inviti adquieverunt. Videntes igitur se aliter non posse facere³⁸, petierunt a supra scriptis viris aliquam portionem ex beatissimi Gildardi corpore sibi dimitti, ne tota patria a proprio patrono undique videretur expoliari. Illis autem reluctantibus ac corde tenus profiten-

—²⁸ membra add. B 1; at cfr. *infra* not. 39. —²⁹ (a. D.-faciamus) om. A. —³⁰ cum digno B 1. —³¹ auctoritate B 1. —³² imperiali B 1. —³³ cum digno B 1. —³⁴ autem B 1. —³⁵ quo de B 1. —³⁶ ei' B 1. —³⁷ si B 1. —³⁸ obnixe add. B 1.

tibus se nolle aliqua domni sui portiuncula corporis privari, sed ex integro omnia sacratissimi pontificis humana³⁹ secum velle deferre⁴⁰, de cetero gemitu populi et lacrimis personarum ipsarum coacti, caput inibi decreverunt relinquere,
 5 a bsque ulla diminutione assumpto toto corpore⁴¹, ea scilicet ratione, ut pro capite venerabilis Gildardi caput sanctissimi Romani ejusdem civitatis archiepiscopi ac totum sancti Remigii sacratissimum corpus, qui apud nos fertur dominus Remigius similiter ipsius urbis praesul, secum deportare
 10 liceret. Quod juxta condictum impletum est conventum. Suscipientes nempe mutuo caput memorati pontificis Romani corpusque Deo digni Remigii praesulis, relinquentes vero ibi caput sanctissimi Gildardi, sed totum corpus secum deferen tes, cum ingenti tripudio et maximo laudum triumpho
 15 ad propria, Deo protegente⁴², revertuntur, ex caelesti gratu lantes thesauro. Tandem non multo post coenobium sanctorum Medardi et Sebastiani atque papae Gregorii⁴³, quod in honore beatissimae Dei genitricis Mariae consecratum est et est situm in prospectu urbis Suessae, cum maxima honestate
 20 intrant XVI kalendas julii, ac reliquias supra dictorum Dei electorum cum digno honore inibi collocaverunt, missarum⁴⁴ sollemnia celebrantes, de perpetua sanctorum praesentia laetantes⁴⁵. Per ipsos denique cum ceteris inibi quiescentibus sanctis credimus nobis ac Suessonicae civitati totique regno
 25 Galliae salutem provenire, eorum quoque interuenta, si eis digne servitutis officia impendamus, caelestis vitae perpetua gaudia promereri, praestante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo patre omnipotente et Spiritu sancto paraclito vivit et⁴⁶ regnat⁴⁷ dominator⁴⁸ sine initio nunc et in aeterna
 30 saecula. Amen.

**Explicit⁴⁹ relatio corporis sancti ac praecellentissimi viri
Gildardi episcopi et confessoris.**

—³⁹ membra add. B 1; cfr. supra not. 2³. —⁴⁰ differre B 1. —⁴¹ eius add. B 1. —
 42 largiente B 1. —⁴³ (a. p. G.) om. B 1. —⁴⁴ que add. B 1. —⁴⁵ laetati sunt B 1. —
 46 et⁴⁷ om. B 1. —⁴⁸ dominatur B 1. —⁴⁹ (Explicit etc.) om. B 1 in quo subiunguntur hymni tres de quibus superius.

ELENCHI
EPISCOPORUM ROTOMAGENSIA
QUOS
EX CODICIBUS MANU SCRIPTIS ET LIBRIS EDITIS
COLLEGIT
E. P. SAUVAGE

ECCLESIAE PRIMATIS ROTOMAGENSIS CANONICUS.

Cum jam saepe saepius disceptatum sit quanti faciendi essent quos singulae ecclesiae proferunt suorum elenchi episcoporum, nobis minime in animo est ut paucis quaestionem hanc in utramque partem versemus, quae inde a duobus saeculis inter eruditos adeo agitata, adhuc ita dirimi non potuit ut omnes in unam sententiam adduceret. Ceterum ita de ea disseruit, in hoc genere facile princeps, comprovincialis noster Leopoldus Delisle, in egregia tractatione sua de antiquis elenchis episcoporum apud ecclesias Galliae (1), ut jam plane nobis sufficia t ea quae universim statuit ad rem nostram accommodare.

I

Itaque clarissimus vir istiusmodi documenta non solum quae ad singulas ecclesias spectent et qua aetate descripta sint sedulo indicavit, sed et, ex ipsa recensendi ex ordine episcopos forma, quasi quadruplex eorum genus distinguit. Primum constituunt *elenchi* proprii dicti, seu nudi, ubi scilicet solummodo series episcoporum recitatur, nullo additamento vel ornamento. Secundo loco veniunt *elenchi metrici*, qui eam seriem carmini intexunt, sed ita generalibus formulis ut ad rem historicam nihil juvent. Tertium genus eorum est quos *elenchos chronologicos* vocare licet, ubi scilicet episcoporum nominibus subnectitur aliquod indicium ad chronotaxim spectans. Quartum denique efficiunt *chronica pontificalia*, quibus singulorum episcoporum juxta successionis ordinem historia traditur.

(1) *Les anciens catalogues des évêques des églises de France*, in *Histoire littéraire de la France*, tom. XXIX.

Hujus quadruplicis generis specimina exhibent elenchi episcoporum Rotomagensium bene multi et varia ratione descripti, quos suo quemque siglo notatos infra reperies in tabula synoptica. Ad primum referuntur elenchi A, B, C, D, K, L, Q; ad secundum, elenches E cum ejusdem apographis G et H interpolatis, et I, si negligantur glossae metrico textui admixtae; ad tertium, P et Y cum hujus apographo AA, quibus aliquatenus adjungere licet eos quos mox in quarto genere recensebimus, nimirum J et ex hoc derivatos, M, N, R, quae licet ceteris partibus chronicorum speciem prae se ferant, quod tamen ad rem nostram spectat, praeter nomina episcoporum indicant solummodo quo anno sedere coeperint et subinde etiam quo anno vita functi sint. Ad quartum pertinent E et duplex ejus apographum, videlicet H, interpolationibus adulteratum, et J, prorsus sincerum, ac etiam Q, illius compendium praebens et continuationem.

Qui modo recensiti sunt elenches (A-R) *traditionales* appellare libet, quod descripsi sunt, nulla fere instituta disquisitione critica, ex antiquioribus in ecclesiarum archivis asservatis pontificum indicibus, libellis v. gr. diptychis, quos pro commemoratione seu invocatione pastorum defunctorum per missarum sollemnia referre consueverant. Reliquos vero (S-Z, AA) potius *criticos* dicemus; quos scilicet confecerunt viri docti, adhibitis, praeter elenches *traditionales*, et aliis documentis, quorum ope quaedam in his emendare vel completere posse sibi videbantur, puta: Vitas sanctorum, chronica monastica, epistulas, diplomata, subscriptiones conciliorum, etc.

Elenchis *traditionalibus* sua auctoritas constat tum ex auctoritate primarii exemplaris unde derivati sunt, tum ex ipsorum cum hoc exemplari convenientia. Porro exemplari, seu prototypo, eo major fides tribuenda erit quo antiquius videbitur, praesertim si demonstrari potest ipsum publice, seu ex officio publica auctoritate demandato, confectum esse. Ecgraphorum vero cum prototypo convenientia eo certius appareat quo et ipsa antiquiora, et plura, et magis inter se concordantia probentur. Etenim per se patet inter elenches vere *traditionales* ea tantum discrimina intercedere posse quae oriri solent ex librariorum oscitantia, vel legendi imperitia, vel diversa pro temporum diversitate describendi voces ratione seu, ut aiunt, orthographia. Quod si in uno alterove aliquod nomen omittatur ceteris adscriptum, id rursus evenisse judicandum erit vel quod illud non voluntarie praetermisserit scriba, vel quod in exemplari esset lectu nimis difficile. Sed vix fortuito acciderit ut nomen aliquod superaddatur: id igitur si in aliquo singulari elenco occurrat, interpolationis suspicioni locus erit. Magis etiam dubiam elenchi fidem efficiet nominum inversio: quae si imprudenter facta sit, scribam nimis levem; si voluntarie, non satis traditioni inhaerentem arguet; si denique frequenter, praecipuam jam auctoritatem documenti adimet illudque ex genere saltem *traditionalium* elenchorum expungendum omnino demonstrabit.

Jam qui tabulam nostram synopticam perspexerit, facile adverteret non paucos veteres elenches antistitum ecclesiae Rotomagensis adhuc esse servatos (A-R), et quidem iis insignitos notis quae eosdem vere *traditionales* demonstrent.

Elenchi *critici* eandem vindicare sibi auctoritatem quam *traditionales* non pos-

sunt. Quamvis enim et admodum docti, et periti, et probi censeantur qui priores historiae nostrae ecclesiasticae illustrandae operam dederunt, et licet etiam fieri possit ut nonnulli cognitionis fontes p^{rae} manibus habuerint quorum jacturam doleamus, attamen multo certius est plures nobis patere qui eos latuerunt, et praeſertim, quod in hoc genere praecipuum est, longe majorem copiam nobis adesse tum sincerum ac integrum documentorum textum, tum eorundem rectam interpretationem assequendi. Elenchos ergo *criticos* exacta perpendere trutina et licet et convenit; idque, in re praesenti, eo magis necessarium est quod, cum novemdecim nostri elenchi antiquiores (A-S) inter se prorsus concordent, si modo excipias primum nomen, Nicasii scilicet, de quo disceptari coeptum est ineunte saeculo XII, et nonnulla bis repetita, (quod vitium induxit Robertus Toriniacensis. cuius elenchi, utpote historiographi, potius *criticis* quam *traditionalibus* adnumerandi sunt), inde vero a saeculo XVII jam longe plura et majora discrimina inducta sunt. Tunc enim de sancto Nicasio in quaestionem venit, non tantum utrum fuerit episcopus Rotomagensis necne, sed etiam num omnino fuerit episcopus, vel quandonam vixerit. Nescitur quoque quemnam in serie locum S. Evodius tenere debeat; Rainlandus serie episcopali expungitur, licet inscriptus fuerit singulis elenchis qui annum 1730 antecedunt; inducitur quidam sanctus Leo, de quo ante annum 1640 in iisdem altum silentium (1); saepius denique ratio nomina describendi immulatur, cuius varietatis nulla ratio assignari valet. Itaque una et constans conveniens traditio, quam testantur amplius septem saeculorum decursu (ab anno 860 ad 1600) documenta non pauca, obnubilatur tandem a viris qui consilio res historicas tractare aggreduntur; nec sine vehementis utique admirationis sensu cernimus in acri illa contentione de antiquitate ecclesiarum Gallicanarum eos qui traditioni maxime inhaerere se profitent et *traditionalistarum* in hac re nomine gloriantur, ad antistitum seriem constituendam appellare elenchos *criticos*, relictis *traditionalibus*, quos tuerit quae dicta est schola *critica seu historica*.

Nolumus quidem tanti certaminis participes fieri; minora tentamus. Ea est consilii nostri intentio, ut quasi uno intuitu conspiciendum exhibeamus quid censuerit ecclesia Rotomagensis de suorum antistitum successione, utrum constans an mobilis fuerit traditio.

Sedulo notavimus codices quibus usi sumus, et sane nihil reliquum fecimus ut apographa nostra cum exemplari optime convenient; nec semel viros peritos rogavimus, ut ea iterum cum codice conferrent. Id Andegavi benigne praestitent eximii viri Arthurus de la Borderie et Albertus Lemarchand, qui insuper ipsius elenchi imitamen sedulo delineatum transmisit; quod etiam acceptum referimus a praefecto bibliothecae Audomaropolitanae. De *libro eburneo* ecclesiae Rotomagensis ac *libro nigro* sancti Audoeni, quorum in praesentiarum summum est momentum, cl. vv. R. P. Carolum de Smedt et Ludovicum Duchesne interrogavimus quid sentirent. Roma duplex apographum codicis Vaticani accepimus:

(1) Cf. *AA. SS. Martii*, tom. I, pp. 92, 93.

alterum a praelaudato cl. v. Ludovico Duchesne, alterum a R. P. Francisco Ehrle. Chronicum Fontanelense a nobis exscriptum cum exemplari rursus conferre dignatus est eximius vir J. Baillard, urbis Portusgratianensis bibliothecarius. Codices vero Rotomagenses et Parisini omnes nobis in manibus fuerunt, nec ullum iterum releggimus dum apographa nostra prelo subjiciebantur.

Omnem itaque operam in eo posuimus ut summa fide ac diligentia quae a nobis collecta fuerunt ederentur, et quam maxime sincera, omnique mendo pura, quantum fert humana imbecillitas, legentibus apparerent.

Summo etiam scrupulo nobis fuit ne antiquitatem elenchorum nostrorum plus aequo exaggerare videremur. Itaque id solum nobis concedi postulamus, quod utique negari prorsus nefas est, singulis videlicet praesentari saltem opinionem illius aetatis quam ipsorum codicum, ubi descripti reperiuntur, vetustas indigitat: licet enim saepius valde probabili argumento aut conjectura colligere possemus ipsum exemplar longe prius confectum fuisse, cum non ita constet illud prorsus fideliter esse transcriptum, nullam contentioni materiam praebere lubuit.

II

Ad plenam fidem conciliandam operi nostro, prorsus necesse est ut singulorum codicum, unde elenches excerptissimus, accurata tradatur notitia. Id autem admodum prolixam postularet tractationem, cum non minus triginta sint numero; sed eam breviorem facere sinunt catalogi codicum manuscriptorum, quos his temporibus confecerunt et ediderunt viri palaeographicae disciplinae apprime periti. Ad hos igitur catalogos plerumque legentes remittere satis erit ubi de aetate singulorum apographorum definienda agitur; curae autem nobis praecipue fuit ut sedulo notaremus tum quibus codicum foliis inscripti sint singuli elenchi, tum quaecumque ad eorum indolem et momentum penitus agnoscenda conferre valeant.

En itaque jam codicum nostrorum series, quos singulos distinximus iisdem siglis quibus elenchi ex illis excerpti in tabula synoptica notati sunt.

A. Codex Andegavensis signatus num. 266, prius sancti Albini Andegavensis, nunc bibliothecae civitatis, rite descriptus apud Albertum Marchand (1).

Rotomagensium antistitum elenches tenet medium partem folii 110, conclusus inter fragmentum cuiusdam libri Paenitentialis, descriptum saec. IX, ac responsorium *Alleluia, Juravit Dominus* neumatibus signatum. Eodem saeculo IX ipsum elenchem descriptum fuisse affirmare non ausimus, sed profecto recentius non appareat saeculo X ineunte. Exscriptus vero videtur ab exemplari vetustiori et jam lectu difficulti; ratio enim nominum scribendorum haud vitio caret. Sic legitur *Aridanus pro Avidianus, Victorius pro Victricius, Dicentius pro Innocentius.*

(1) *Catalogue des manuscrits de la bibliothèque d'Angers*; Angers, 1863; pp. 66, 67.

Insuper amanuensis, *Silvestri* nomen legere non valens, pro eo spatiolum vacuum reliquit; aliunde, sive imprudentia, sive praepropria festinatione, *Romani* nomen omisit. Exceptis itaque Romano ac Silvestro, ordine recenset antistites Rotomagenses triginta duos, quorum ultimus est Wanilo, qui, sub annum 853 infulatus, annos ut minimum decem, sed non amplius quindecim, ecclesiam rexit. Unde certum videtur totum indicem tempore Normannorum incursiones antecedere.

B. Codex Portus Gratiae signatus a 34, olim celebris coenobii Fontanellensis seu Sancti-Wandregisili in dioecesi Rotomagensi, quem vulgo nuncuparunt eruditus *Chronicon majus Fontanellense*.

Hunc accurate descripsit vir comis et eruditus J. Bailliard (1) opinaturque saec. IX exaratum fuisse. Nobis potius sequenda videtur sententia doctor. vv. S. Loewenfeld (2) ac Leopoldi Delisle, qui codicem antiquiorem non faciunt saeculo XI ineunte: quae sententia et nobis longe probabilius videtur. Nemo tamen dubitat quin ad unguem ita referat exemplar aliquod saeculi IX, ut vere Andegavensi aequalis dici possit.

Elenchus obtinet folium 61^v, nomina autem triginta quatuor recenset. Hic etiam *Silvestri* nomen omisum est, nullo tamen spatio vacuo relicto; sed comparet *Romanus*, cuius nomini adjectum est epitheton *scs* (sanctus), sicut et nominibus *Melloni*, *Gildardi*, *Audoeni* et *Ansberti*, in Andegavensi vero unius *Audoeni*. Ultimus inscriptus est *Adalardus* qui ante annum 869 sedem obtinuit, diem vero suum obivit exeunte anno 872. Rogatur igitur benevolus lector corrigat in tabula synoptica annum 865, nescio qua oscitantia huic elencho a nobis praefixum, reponatque annum 875.

C. Codex Audomaropolitanus signatus num. 764, de quo erudite cl. Michelant (3), fuit olim S. Bertini. Referendus videtur saeculo X, exaratus vero fuit ad usum Fontanellensium, et quidem, ut videtur, ab exemplari, quod a vastatione Normannorum servatum et in Flandriae partes delatum prae oculis habuit quidam ejusdem abbatiae alumnus. Valde affinis est codici Portuensi.

Elenchus episcoporum Rotomagensium, inscriptus fol. 52, triginta novem antistites complectitur. Suum in serie locum tenet *Silvester*. *Adalardum* vero excipiunt *Riculfus*, *Johannes*, *Vuige* et *Vuinto*; ubi arbitramur *Vuigonem* et *Vuintonem* esse illius antistitis replicationem, qui alias *Witto* nuncupatur. Quod quidem inde natum pronum est opinari, quod amanuensis, in Flandria commoratus, cum nomen aequalis vel recens defuncti antistitis a diversis diverse pronuntiatum audisset, duos esse censuerit, quos Fontanellensi adjecerit elencho. Licet quot annos saeculo IX singuli episcopi sederint definiri nequeat, apud omnes tamen in confessu est *Witonem*, qui intra annos 900 et 909 ecclesiam regebat, ante annum 912, quo Rollo cum gente sua fidem suscepit, vita functum fuisse.

D. Codex olim Bigotianus num. 41, nunc Bibliothecae Nationalis Parisiensis

(1) *Catal. général des Ms. des Bibl. publiques de France. Départements*; edit. in-octavo, Paris 1888, tom. II, p. 368-372. — (2) *Neues Archiv*, tom. IX, p. 368-72. — (3) *Catal. génér. des Ms. des Bibl. publ. des Départements*; edit. in-quarto, Paris 1866, tom. II, 343-344.

signatus inter latinos num. 1803, de quo cl. Delisle in *Bibliotheca manuscripta Bigotiana*, Rotomagi edita an. 1877, p. 15. Constat laciniis Fiscannensibus, continetque, praeter alia, Vitam S. Romani, quam subsequitur elenchus episcoporum Rotomagensium.

Ille, saeculo X, sicut praefata Vita, certissime descriptus, unum et quadraginta recenset antistites, quorum seriem incohatus *Ses Mellonus primus*, claudunt vero *Johannes, Franco, Gunhardus, Vuigo, Vuito*. Inter sanctos computantur *Mellonus, Gildardus, Romanus*, cuius unius nomen litteris capitalibus minoribus exaratum est, *Audoenus, Ansbertus* et, mirum quidem, *Mellantius*, non vero *Praetextatus*, quem interemptum a Fredegunda Rotomagensis ecclesia ut martyrem cultu liturgico colit, cum Mellantius, sancti pontificis archidiaconus et successor, vix, ac ne vix quidem, a suspicione nefariae cum necis auctore societatis vindicatur. Quis vero contendat id quarto a nece pontificis jam elapo saeculo partium studio actum? Itaque librarii imprudentia potius inculpanda. Quod etiam magis comprobabit, qui animadverterit *Flavio*, qui proxime *Praetextatum* antecessit, sancti titulum correctionis instar in margine ascriptum esse. Ad *Vuigonem* et *Vuitonem* quod spectat, advertimus *Vuitonis* nomini punctum cum commate esse praepositum et subjunctum, reliquis nulla interpunctione distinctis, ut aestimare lubeat *Vuitonem*, ordine suo *Joannem* inter et *Franconem* primo omissum, postea elenco, ubi ultimo loco legebatur *Vuigo*, adjunctum fuisse. Jam vero *Vuigo*, qui in aliis elenchis juxta communem scribendi rationem dicitur *Hugo*, est *Hugo II*, qui ex abbate sancti Dionysii a Gulielmo Longa Spada anno 948 in archiepiscopum Rotomagensem promotus, ecclesiam rexit annos circiter quadraginta septem; cui, anno 989, suffectus est *Robertus*.

E, F. *Liber eburneus ecclesiae metropolitanae Rotomagensis*, nunc bibliothecae civitatis, signatus Y 27, non semel intentos fecit rerum antiquarum studiosos (1). Prae ceteris de eo erudite egerunt celeber Joann. Saas (2) et nuper, post Ed. Frère (3), cl. v. H. Oïnont (4). Dictus est autem *eburneus* ex duplice eburnea lamina, utrimque libri tegumento affixa, qua, testante cl. Carolo de Linas (5), sanctorum apostolorum Petri et Joannis effigies exhibentur, veterumque diptychorum repraesentatur species; attamen certo non constat hujusmodi usui eas unquam fuisse destinatas. Nobis vero plurimi habendus est iste codex propterea quod quasi liber authenticus fuit Rotomagensis ecclesiae. Etenim ab exeunte saeculo XVI describebantur in eo jurisjurandi formulae quod Normanniae episcopi coram capitulo Rotomagensi praestare propriaque sua subscriptione firmare debebant. Praeterea in codice continentur documenta nonnulla quae pluris faciebat capi-

(1) De quo jam in *Analect. Bolland.* tom. V, p. 72. — (2) *Notice des manuscrits de la Bibliothèque de l'Église métropolitaine de Rouen, primatiale de Normandie* (Rouen, 1746 in-12). — (3) *Manuel du Bibliographe Normand*, Rouen 1860, in-octavo, tom. II, p. 255; et *Catalogue des Ms. de la Bibl. de Rouen relatifs à la Normandie*, Rouen, 1874, in-octavo, p. 91. — (4) *Catalogue général des manuscrits des Bibliothèques publiques de France. Départements*, tome I: Rouen; pp. 399-404. — (5) *Gazette archéologique*, 1886, pp. 25-37.

tulum, puta nonnullorum episcoporum Rotomagensium Vita et officium, praesulum ejusdem ecclesiae chronicum et elenchus metricus, de quo in parte tertia istius prooemii fusius sermo erit.

G. *Liber niger sancti Audoeni*, quo saepe usus est Pommerayus in concinnan-
dis historiis archiepiscoporum Rotomagensium, ecclesiae cathedralis et metropoli-
tanae Rotomagensis et abbatiae regiae Sancti Audoeni. Liber iste amissus puta-
batur, donec anno 1875 nobis contigerit certo demonstrare eum esse codicem, qui
Rotomagi in bibliotheca civitatis asservatur signatus Y 41 (1). Hunc nonnulli
descriptum dixerunt tempore abbatis Nicolai de Normannia, qui vita functus est
anno 1092; sed mox ostendemus illum paulo esse recentiorem. Quae in eo conti-
nentur rursus sedulo recensuit laudatus cl. v. Henricus Omont, tomo citato,
p. 404-409.

Liber niger eosdem exhibit chronicorum libellum et antistitum elenchum quos
Liber eburneus, sed, ut postea dicemus, aliquot non minimi interpolationibus
foedatos.

H. *Chronicon Mortui Maris*, quod nunc in Bibliotheca Nationali Parisiensi
asservatur signatum inter codices latinos num. 4863. Ex diversis manibus quae
in eo codice deprehenduntur statuitur chronicorum excriptionem anno 1129
absolutam fuisse.

Ad quam aetatem etiam referendus videtur elenches episcoporum, manifeste
descriptus ex elenco metrico codicis G. In ultimo enim disticho fit mentio
Hugonis Ambianensis, qui ab anno 1128 ad annum 1165, Rotomagensem eccl-
esiā rexit. De illo iterum in tertia parte agemus.

I. *Historia ecclesiastica Orderici Vitalis*, cuius omni numero absolutam editio-
nem debemus cl. vv. Augusto LePrevost et Leopoldo Delisle (2).

Hujus Historiae part. II, lib. VI, cap. VIII, inseruit Ordericus elenchem metricum
ex *Libro eburneo*, cuius singulis distichis commentariolum subjunxit historicum
ex fontibus haustum qui hucusque nobis manent penitus ignoti. Praecipue autem
hic animadvertisendum, in laudato capitulo, quod est de archiepiscopis Roto-
magensibus prorsus sileri de *S. Nicasio*; hujus apostolica missio paucis commen-
moratur capite VII, reliqua vero ejusdem capitatis pars in *Ebroicensis ecclesiae*
eordiis enarrandis versatur. Sed iterum de his infra in parte III.

J. *Codex Joannis Masselini*, servatus hodie in Bibliotheca Nationali Parisiensi
ac signatus inter latinos num. 5359. De illo egit cl. v. Leopoldus Delisle in *Recueil*
des Historiens des Gaules et de la France, tom. XXIII, p. 350, cum ex eo ederet
prosecutionem *Chronici Rotomagensis*. Exscripta sunt in eo codice, saeculo XV
vel ineunte XVI, *Annales Rotomagenses*, *Actus archiepiscoporum Rotomagensium*,
et eorundem *catalogus metricus*, quae duo posteriora documenta manifeste
d'esumpta fuerunt ex *Libro eburneo*. *Annalium vero Rotomagensium* hic textus
unus ad nos hucusque pervenit integer et immunis interpolatione. De quibus fusius
infra.

(1) Cf. *Analect. Bolland.*, tom. V, pp. 74-75. — (2) Sumptibus *Societ. Histor. Franc.* Parisiis anno 1838; rursusque Migne edidit P. L., tom. CLXXXVIII.

K. *Codex Gemeticensis*, nunc bibliothecae civitatis Rotomagensis, signatus U 46, de quo laudatus H. Omont (1).

Licet maxima parte exaratus saeculo XI, exhibet tamen hic codex. fol. 37v elenchem episcoporum Normanniae descriptum saeculo XII, quem, si negligas quae postea diversis manibus eidem adjuncta sunt, absolutum esse constat inter annos 1165 et 1170. Prima etenim scriptio nomina refert *Rotrodi* archiepiscopi Rotomagensis, qui hanc dignitatem assecutus est anno 1165, et Henrici Baiocensis, inuncti anno 1164; inter additamenta vero citantur Aegidius Pertensis, episcopus Ebroicensis ab anno 1170, et Richardus III, episcopus Abrincensis ab anno 1171; ultimum vero nomen, Roberti Poulain, his additamentis adjunctum est ante annum 1210, cum nulla mentio in iis fiat Gulielmi IV, qui, hoc ipso anno 1210, inunctus est episcopus Abrincensis.

Huic elenco *S. Nicasius* inscriptus est hisce verbis: *S. Nigasius martyr primus episcopus* et hic primum occurrit hoc nomen sine ulla interpolationis nota. Verum *Annales Gemeticenses*, de quibus infra (N), neque Nicasii nomen meminerunt, quod scilicet illis induxit manus longe prima scriptione posterior. Unde colligi videtur non ab ipsis Gemeticensibus confectum esse illum antistitum elenchem, et codicem, in quo continentur, non nisi post an. 1200 eorum bibliothecae fuisse adjectum.

L. *Codex Montis Sancti Michaelis*, nunc bibliothecae Nationalis Parisiensis inter latinos signatus num. 6042, quem Leopoldus Delisle conscriptum ostendit in ipso illo coenobio, abbe Roberto de Toriniaco, quem etiam facit auctorem elenchorum antistitum triginta, monasticorum trium in codice descriptorum (2). Jam vero si sedulo, ut in Gemeticensi laudato codice K, posterioribus additamentis sepositis, sola inspiciuntur ultima ab amanuensi principe inscripta verba, confecti videntur illi catalogi inter annum 1171, quo Richardus III inunctus est episcopus Abrincensis, et annum 1179, quo vita jam functus erat Richardus de Bobone, Constantiensis episcopus. Quin immo et hos terminos magis coarctare licet; nam nomini Gulielmi I, cardinalis archiepiscopi Remensis, adscripta sunt haec verba: *qui modo est*; Gulielmus vero inunctus est mense januario anni 1176 (vet. stylo, novo autem 1177).

M. *Chronicon Roberti de Monte*, seu *de Toriniaco*, qui ea quae chronicis suis, seu prosecutioni Sigeberti Gemblacensis, de archiepiscopis Rotomagensibus inseruit, mutuatus est ab *Annalibus Rotomagensibus*, libros vero non nisi interpolationibus foedatos prae manibus habebat. *Chronicon* autem Roberti, ex sententia cl. Leopoldi Delisle, qui paucis abhinc annis illud novis curis edidit, in suprema forma conscriptum est annis 1182-1186 (3).

N. *Annales Gemeticenses*, nunc cod. Y 15 bibliothecae civitatis Rotomagensis de quo cl. Delisle in praefatione ad Roberti *Chronicon* (4); ubi et codicem hunc in magno pretio habendum demonstrat et quae in eo leguntur de praesulibus Rotomagensibus ex iisdem fontibus derivata esse unde hausit Robertus de Monte.

(1) Op. cit. tom. I, pp. 329-330. — (2) *Chronique de Robert de Torigny*, edit sumptibus Soc. Hist. Norman., Rotomagi 1872-1873, tom. II, p. xv. — (3) Op. cit., p. xiii. — (4) Ibid., tom. I, p. xiii-xviii.

Cum in eodem nulla mentio fiat *S. Nicasi*, jure concluditur nec in *Annalibus* (seu *Chronico*) *Rotomagensibus*, ut primum prodierunt, ullam de eo mentionem fieri.

Hunc codicem saeculo XII exaratum ait cl. Leopoldus Delisle: salva tamen tanti viri reverentia, mihi omnino videntur illa quae anno 1200 illigata sunt prima manu esse descripta, cum ipse extre mos quadraginta trintave annos *Annalium*, qui ad annum 1220 expliciunt, inter additamenta reponat. Leve utique opinandi disserimen, unde tamen, ut confido, manifestum fiet nos minime procliviores esse ad codicum vetustatem nimis exaggerandam.

O. *Codex Vaticanus*, inter codices Regiae Sueciae signatus num. 553. Hujus accuratissimam notitiam tradidit cl. L. Delisle (1), ubi certis rationum momentis plane demonstrat illum ex *Annalibus Gemeticensibus* et aliis eandem originem habentibus descriptum fuisse, in commodum abbatiae Fontanellensis.

Antistitum Normanniae elenchi, numero septem, a cl. Delisle notati, leguntur in secunda codicis parte, fol. 163. Quos insigni humanitate ad usum nostrum exscripsit R. P. Ehrle. e soc. Jesu, novisque curis apographum contulit cum codice doctissimus Libri Pontificalis editor, cl. v. Ludovicus Duchesne. Ubi rursus si additamentorum ratio non habeatur, facili negotio probatur elenchos confectos fuisse archiepiscopo Rotomagensi Maurilio, seu inter annos 1231 et 1235. Cumque tunc temporis recens satis opinio de missione Clementina S. Nicasi in monasteriis Ordinis S. Benedicti jam per totam fere Normanniae provinciam invalescere coepisset, nihil sane miramur *S. Nicosium* primum inter antistites obtinere locum.

P. *Codex Sancti Victoris*, nunc Bibliothecae Nationalis Parisiensis inter latinos signatus num. 14663, de quo iterum L. Delisle, op. cit., tom. I, p. xxiv-xxxiii.

Cum omnes elenchi hactenus recensiti, quibus aliquot annorum notae sunt adscriptae, derivati sint ex libris chronicorum in quibus non unice agitur de archiepiscopis Rotomagensibus, hic primum incidimus in *elenchum chronologicum* proprie dictum, in quo, praeter notam temporis, nulla alia singulis nominibus annexa est. Hunc nos e chartulario Philippi Alenconiensis, de quo mox verbum erit, erutum esse putamus, siquidem illud exemplar ad verbum pene refert, et modo non ad litteram.

Codex est saeculi XIV vix elapsi. protenditur enim elenches ad Ludovicum de Haricuria, quem inunctum anno 1406 posterior manus addidit; exaratum putat L. Delisle post annum 1387, sed ante annum 1407, ac probabilius ante annum 1401.

Q. *Codex Bigotianus*, signatus num. 181, non vero 151 ut male in tabula synoptica, nunc Bibliothecae Nationalis Parisiensis signatus inter latinos num. 5195; ex quo saepe laudatus cl. Delisle, qui ejus obiter tantum meminit in sua *Bibliotheca Bigotiana manuscripta* p. 52, aliquot fragmenta edidit in *Rec. des Histor. des Gaules et de France*, tom XXIII, pp. 355, 356.

Ista compilatio, ubi de rebus paulo antiquioribus agitur, minimi momenti habenda est, cum nihil aliud praebat quam compendium *Actuum archiepiscopo-*

(1) *Notice sur vingt manuscrits du Vatican* (Biblioth. de l'École des Chartes, 1876, p. 470-527).

rum Rotomagensium, quos nobis servavit *Liber eburneus*, adjectis notis quum chronologicis tum historicis aliunde petitis. Quod ultra concedet qui hunc codicem cum codice J parumper contulerit. Descriptus est inter annos 1480 ac 1483; etenim tres lineas de archiepiscopo Roberto de Croixmare eadem quidem manus quae totum codicem descriptis, sed posteriori tempore, addidit.

R. *Annales Fontanellenses*, nunc Bibliothecae Nationalis Parisiensis inter codices latinos num. 12780. Horum remanet tantum apographum mutilum exaratum sub an. 1500. Cumque in codice desiderentur ea folia ubi recensita erant, quae contigerunt inter annum 33 et annum 242, *Nicasii* nomen non occurrit; sed et nuspia inscriptum fuisse certum nobis videtur. Ad ann. etenim 364 ita auctor: *Sanctus Mellonus primus archiepiscopus Rothomagensis fundavit ecclesiam in honore sanctae Trinitatis in civitate Rothomagensi, in qua posuit canonicos seculares*. Quidquid sit de illa Rotomagensis capituli antiquitate, cuius assertionis fides penes auctorem remaneat, ex hoc testimonio tamen indubium est apud Fontanellenses saeculo XV viguisse traditionem jam consignatam saeculo IX, qua *Mellonus primus archiepiscopus* praedicabatur.

Desinente serie elenchorum chronicorumve librorum, jam recensenda veniunt historiographorum opera. Quorum plurima pars prelo subjecta fuit, aut saltem parata; tria tamen supersunt inedita.

S. *Hierarchia Neustriae, authore Rererendo in Christo patre Roberto Cenali, divina clementia episcopo Abrincensi, theologo doctore, ordine et origine Parisiensi, in quinque secreta tomos*, nunc Bibliothecae Nationalis Parisiensis inter codices latinos num. 5201 (non vero 5209).

Cum codex iste fuerit olim Bigotianus, adeundus est cl. Leopoldus Delisle in libro saepe citato (1), ubi codex ex schedis erudit canonici Joannis Le Prevost descriptus legitur. Illius operis pars tertia breviter agit de archiepiscopis Rotomagensibus. Compilatorem potius quam scriptorem criticum agens, Robertus nunc quo anno consecrati fuerint, nunc quot annos sederint singuli praesules notavit; subinde etiam, ubi difficiliores occurrunt quaestiones chronologicae, a lite dirimenda prudenter abstinet. P. Lelong opus refert in annum 1533 (2).

U. *Annalium ecclesiae Rotomagensis Epitome, opera et studio Joannis Prevotii, Rotomagaei, ejusdem ecclesiae canonici*, nunc Bibliothecae Nationalis Parisiensis inter codices latinos num. 5194.

Apud eruditos bene notus est Joannes Prevotius, utpote qui bis edidit Joannem Abrincensem *de officiis ecclesiasticis*, et multam operam navavit in emendandis libris liturgicis ecclesiae Rotomagensis. Huic suo operi, quod potius archiepiscoporum Rotomagensium historia dicendum est quam ipsius ecclesiae, finem fecit sub annum 1640. Eo tempore archiepiscopum sanctum *Leonem* nondum invenerat,

(1) *Bibliotheca Bigotiana manuscripta*, sumptibus societatis dictae des *Bibliophiles Normands*, anno 1877, Rothomagi edita (forma in-quarto minore), pp. 52-53.
— (2) *Bl. Hist. de la France*, num. 9917.

seu potius excogitaverat; sed ejus nomen et brevem de eo notitiam subjunxit episcoporum catalogo quem libro suo preeposuit. Et hic primum occurrit iste sanctus, et quidem nulla alia auctoritate nisi ex commentitia ecclesia e Bajonensis traditione; ad quam provocans Prevotius, anno 1633, dato supplici libello, impetravit a Francisco Harlaeo, Rotomagensi archiepiscopo ut nova festivitas institueretur in honorem S. Leonis (1).

U. *Neustria Christiana, authore R. P. Arturo Du Moustier, Rothomagensi, Ordinis minorum Recollectorum*, hodie Bibliothecae Nationalis Parisiensis inter codices latinos num. 10048.

Hic liber, absolutus an. 1650 ac prelo jam paratus, ut litterae monent pREAMbulae, edendus erat impensis Francisci Harlaei, archiepiscopi Rotomagensis, sed manuscriptus remansit, quia munificus praesul, morbo vexatus, an. 1651 cathedra cessit. Arturus a Monasterio sedulus antiquitatis indagator ac sincerus veritatis inquisitor, non ita fuit exercendae artis criticae peritus. Id saepe testati sunt socii Bollandiani, quibuscum graviores lites sustinuit, ut constat ex prooemio codicis inscripti *Neustria Sancta*, qui, absolutus an. 1657, asservatur in Bibliotheca Nationali Parisiensi signatus inter latinos num. 10051.

Nunc de libris in lucem datis agendum est. Hi vero in eruditorum manibus ita versantur ut satis sit titulos exscripsisse. Qui plura desideraverit, aeat cl. Eduardum Frère (2).

V. *Chronologie historiale des Archeresques de Rouen, par feu maistre Jean Dadré, virant Docteur en Théologie, Chanoine Théologal et Pénitentier de l'Eglise de Rouen*. Rotomagi, 1618, in-8° min.

W. *Histoire des Archevesques de Rouen, par un Religieux Bénédictin de la Congrégation de S. Maur* (Dom Pommeraye, moine de Saint-Ouen de Rouen); Rouen, 1667; in-fol. min.

X. *Concilia Rotomagensis provinciae..., opera et studio Domni Guillelmi Bessin, Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione Sancti Mauri*; Rotomagi, H. Vaultier, 1717, in-fol.

Parti secundae eximii hujus operis preefixit auctor antistitum Rotomagensium elenchum, in quo, ut opinamur, leviori animo recessit tum a scriptoribus historicis, tum a traditionibus vulgo apud Rotomagenses receptis. *Nicasio*, quem missum dicit sub an. 250, episcopatum abnegat; *Erodium* suo loco movet; *S. Leonem* episcoporum albo annumerat; et, nullo alio fundamento praeter quandam Mabillonii notam hypotheticam, ab eodem expungit *Rainlandum*, seu *Ramlandum* vel *Rolandum*, cuius nomen in omnibus vetustis elenchis legitur, nec ulla hactenus de eo apud scriptores mota erat dubitatio.

Y. *Rituale Rothomagense, auctoritate Illustr. et Rever. Nicolai de Saulx Tavannes, Rothom. Archiep., editum*; Rotomagi, 1739, in-4°.

(1) Cfr. *Act. SS.*, tom. I Mart., p. 91, nn. 14, 15. — (2) *Manuel du bibliographe Normand*, Rotomagi, 1858-1860; duo vol. formae in-octavo.

Ubi superiori saeculo de reformanda re liturgica in dioecesi Rotomagensi agebatur, seu potius de concinmando novo Breviario, quod in publicam lucem prodiit anno 1728, non pauca circa cultum sanctorum immutata sunt. Praecipua autem sollicitudo iis qui illi reformationi operam dederunt de *S. Nicasio* exstitit; quem cum ex una parte severa crisis illorum temporum ecclesiae Rotomagensis conditorem fuisse non facile concedebat, ex altera vero tam populari cultu honoratum cernerent ut sine aliquo publicae offensionis periculo cultum hunc refutare non liceret, ita rem censuerunt componendam ut ejus festivitas coniungeretur festivitati *S. Melloni* communi titulo *Apostolorum Neustriae*, quod certe minus apte dictum fuit: nam, illorum sanctorum aetate, regio, quae quondam Rotomagensis dioecesis futura erat, continebatur intra Lugdunensem Secundam. In libro autem Rituali praefixum est *S. Nicasii* nomen elenco praesulum Rotomagensium, non tamen intra eorundem numerum computati, sed hac obscuriori formula: *S. Nicasius, martyr, inter fundatores Ecclesiae Rotomagensis refertur.*

Z. Benedictini compilatores *Galliae Christianae* novae, tom. XI (Paris., 1759, in-fol.), *S. Nicasium* quidem primo loco inter episcopos Rotomagenses retulerunt; sed, opinionem secuti D. Bessin, ejus apostolatum illigarunt anno 256. Praeterea *S. Evodium* aetati suae restituerunt, quem scilicet Dadré, Pommeraye et Bessin perperam centum fere et viginti annis juniores fecerant; *Rainlando* etiam, (sive *Rolando*) inter praesules Rotomagenses locum dederunt, quem eliminaverat Bessin; et, prudenter, unum tantum recensuerunt *S. Hugonem*, et unum *S. Remigium*, quos, sicut et *S. Evodium*, Robertus de Toriniaco, codices adulteratos *Annalium Rotomagensium* secutus, bis diversis locis adscriperat; *S. Leonem* vero prorsus expunxerunt.

AA. Libello cui titulus *Almanach liturgique du diocèse de Rouen*, qui est *Ordo divini officii celebrandi* ad usum laicorum accommodatus, anno 1864 insertus est elenches antistitum Rotomagensium, ex *Rituali* anno 1739 edito ac opere D. Bessin supra notato (X) manifeste descriptus; qui tamen, ut supra diximus et tabulam nostram synopticam insipientibus dilucide patebit, prae ceteris omnibus maxime recessit tum ab elenchis traditionalibus ante saeculum XII descriptis, tum ab illorum auctoritate qui recentiores quaestionem accuratius tractarunt. Nec in eo elenco quidquam immutarunt editores novi, nisi quod *S. Nicasium primum episcopum Rotomagensem* scripserunt.

Codices deperditi seu, saltem ex parte catalogorum, mutili.

BB. In laudata dissertatione de antiquis elenchis episcoporum Galliae, p. 33, cl. L. Delisle quendam citat chronologicum, e coenobio Sancti Ebraldi in bibliothecam civitatis Alenconiensis translatum et ibidem signatum num. 20. Hunc frustra diu conquisitum deperditum arbitramur. Non est tamen cur hanc jacturam multum doleamus, cum et ipse doctissimus vir eum minoris fecerit, et certe recentior est *Chronico* Roberti de Toriniaco et *Annalibus Gemeticensibus*. Ceterum ea

quae ad rem nostram praecipue faciunt ex eodem edidit cl. Deiisle in praefatione ad Orderici Vitalis *Historiam ecclesiasticam*, tom I, p. 51 sq.

Praeterea, inter collectanea citata apud cl. Delisle quoddam occurrit ubi, ex ipsa compilationis natura, constare videtur descriptos fuisse elenchos episcoporum Rotomagensium, Baiocensium et Ebroicensium, codex nempe Paris. lat. 15171, qui olim fuit coenobii Sancti Victoris, ab imperito quodam compactatore misere mutilatus et perturbatus. Ubi, quamvis jam desideretur elenches antistitium Rotomagensium, ad Cardiolensium (Cardiff, in Wallia) haec nota adscripta est, fol. 105 : *Cardioli etiam urbis civis extitit oriundus Sanctus Mellonus, primus ecclesiae Rothomagensis fundator gloriósus*. Illos elenchos existimat cl. Delisle descriptos fuisse tempore Caroli V regis, et, ut videtur, in regione Caletensi (Caux); cui opinioni non omnino nobis subscribere licet. Indubium utique nobis est codicem olim fuisse penes civem Caletensem, sed adeo multa in eo notata reperiuntur quae ad ecclesiam Anglicanam spectant, totque descripti elenchi antistitium Angliae ut eum in hac regione exaratum necessario judicemus: unde et sequitur per notam paulo superius citatam exprimi traditionem quae in Anglia vigebat saeculo XIV circa *S. Mellonum*.

Codices tardius inventi quam ut in tabula synoptica locum acceperint.

Postquam tabula nostra synoptica jam typis expressa erat, nostras in manus venerunt duo elenchi episcoporum Rotomagensium hactenus nuspiai citati, quos, nil licet novi adferant ad elucidanda dubia litesque dirimendas, hic tamen inserere, complementi gratia, non abs re nobis visum est.

CC. Priorem nobiscum communicarunt RR. PP. Bollandiani, qui, dum consiendo catalogum codicium mss. latinorum Bibl. Nat. Parisiensis, cuius nuperrime primus tomus prodiit (1), diligenter singulos codices pervalet, inciderunt in ejusmodi elenchem Vitae S. Wandregisili subjectum in cod. 5296 B, fol. 18S.

CodeX iste saeculo quidem XIII descriptus est, sed ipsum elenchem antiquorem esse facile colligitur, non solum ex corrupta subinde mirum in modum nominum forma, unde apparere videtur exemplar, quo usus est scriba, velutum fuisse et lectu difficile, sed etiam quod sistit in successore *Vulgonis*, qui sedet extremo saeculo nono, et praesertim quod ab illo exulatur *S. Nicasius*, quem inde ab ineunte saeculo XII vix non omnes elenchi in capite praemittunt. Ceterum ita concordat cod. Parisinus 5296 B cum codice Audomaropolitano num. 764, superius signato C, ut nisi ex isto, saltem ex eodem fonte derivari pateat, ut videre est.

(1) *Catalogus codicium hagiographicorum antiquis saeculo XVI, qui asserrantur in Bibliotheca Nationali Parisiensi*, tom. I, Paris-Bruxellis 1889, in-8°.

Ex. cod. Paris. lat. 5296 B, p. 188, col. 2.

Sallomus	Flavius	Remigius
Evicianus	Pretaxtus	Teinhardus
Severus <small>Ensebius (1)</small>	Gelantius	Vuillebertus
Marcellinus	Gildulfus	Ragnoaldus
Petrus	Romanus <small>(scs)</small>	Guntbaldus
Victricius	Audoenus <small>(scs)</small>	Paulus
Innocentius	Ansbertus	Vuanilo
Evodus	Grippo	Adalardus
Silvester	Rainlandus	Riculfus
Salsonus	Hugo	Johannes
Germanus	Hadbertus	Vuigo
Criscentius	Crimo	Quinto
Gildardus <small>(scs)</small>	Ragenfridus	

DD. Alterum nobis elenchem invenire contigit in perpulchro *Chartulario*, dicto a *Philippo Alenconiensis*, Rotomagensi archiepiscopo (2), qui, dum ecclesiam Rotomagensem regebat, inter annos 1359 et 1375, illud conficiendum curavit. Convenit rursus elenches, ut superius dictum est, cum codice Sancto-Victoriano olim, nunc Parisino 14663, in tabula nostra synoptica signato littera P, ut eadem amborum origo irradiet. Cujus textus sequitur.

Ex *Chartulario Philippi Alenconiensis*.

Sanctus Nigasius.
 Sanctus Mellonus prefuit anno Domini ccc^o vi^{to}.
 Anicianus anno ccc^o vj^o (*sic*) subrogatur.
 Seuerus anno ccc^o xxv^o subrogatur
 Eusebius anno ccc^o xlj^o subr.
 Marcellinus anno ccc^o lxj^o subr.
 Petrus anno ccc^o iiij^{xx} v^o subr.
 Ses Victricius anno cccc^o v^o subr.
 Ses Innocentius anno cccc^o vij subr.
 [Ses Evodus anno iiij^{cc} xxvj (3).]
 Silvester anno cccc^o xxx subrog.
 Malsanus anno cccc^o xlj^o subr.

(1) Nomen istud, prius praetermissum, postea adjectum fuit, sed, ut videtur, prima manu. Idem dicendum de voce *scus* nominibus *Gildardi*, *Audoeni* et *Ansberti* praemissa. — (2) Cf. Ch. de Beaurepaire, *Inventaire des Archives départementales de la Seine-Inférieure*, ser. 6, num 7. — (3) Nomen istud suo loco praetermissum fuerat, sed adjectum est in ima pagina, obelo notatum quo luc remittitur.

Germanus anno cccc lj subr.
 Crescencius anno cccc lix subr.
 Scs Gildardus anno cccc lxijj subr.
 Scs Flavius anno cccc iiij ^{xx}xvijj subr.
 Scs Pretextatus anno vcc xxxiiij subr.
 Mallantius anno v^{cc} iiij ^{xx} ij subr.
 Hidulphus anno v^{cc} iiij ^{xx} xiiij subr.
 Sanctus Romanus anno vj^{cc} xxij subr.
 Scs Audoenus anno vj^{cc} xxxv subr.
 Scs Ansbertus anno vj^{cc} lxvij subr.
 Gappo anno vj iiij^{cc} xij subr.
 Rotrolandus anno vij^{cc} xix subr.
 Scs Hugo anno vij^{cc} xxij subr.
 Robertus anno vij^{cc} xxx subr.
 Ragenfridus anno vij^{cc} xl.
 Remigius anno vij^{cc} xlvi subr.
 Mainardus anno vij^{cc} lxxij subr.
 Guilbertus anno vij^{cc} iiij^{xx} subr.
 Renouardus anno vij^{cc} xxix subr.
 Comboldus anno vij^{cc} xxxvij subr.
 Paulus anno viij^{cc} xl.
 Vanilo anno viij^{cc} lix subr.
 Adalardus anno viij^{cc} lxij subr.
 Riculphus anno viij^{cc} lxix subr.
 Johannes anno viij^{cc} lxxij subr.
 Vito anno viij^{cc} lxxiiij subr.
 Franco anno viij^{cc} lxxv subr.
 Gombardus anno ix^{cc} xix subr.
 Hugo anno ix^{cc} xl.
 Robertus anno ix^{cc} iiij^{xx} xix subr.
 Maugerius anno m^o xxxvij subrog, Depositus fuit.
 Maurilius anno m^o lxvij.
 Johannes anno m^o lxix subrog.
 Guillermus anno m^o lxxix subr.
 Gaufridus anno m^o ex subr.
 Hugo anno m^o cxxix subr.
 Rotrodus anno m^o clxiiij subr.
 Galterus anno m^o c^o iiij^{xx} ix subr.
 Robertus anno m^o cc^o vij subr.
 Theobaldus anno m^o cc^o xxij subr.
 Mauricius anno m^o cc^o xxvj subr.
 Petrus anno m^o cc^o xxxv subr.
 Odo anno m^o cc^o xlvi subr.

Odo Rigaudi anno m^o cc^o xlviij.
 Guill^s de Flavacuria anno m^o cc^o lxxvij subr.
 Bernardus anno m^o ccc^o vj subr.
 Egidius anno m^o cccvj (*sic*) subr.
 Guill^s de Duroforti anno m^o ccc^o xiv subr.
 Petrus Rogerii anno m^o ccc^o xxx subr.
 Aymericus anno m^o ccc^o xxxvij.
 Nicolaus Rogerii anno m^o ccc^o xlj subr.
 Johannes de Marigny anno m^o ccc^o xlviij.
 Petrus de Foresta anno m^o ccc^o lj subr.
 Guill^s de Flavacuria anno m^o ccc^o lvj.

Guill^s de Letrangiis anno m^o ccc^o. lxxv^o die xxij^a (*sic*).

Reliqua nomina post Gulielmum de Letrangiis, posteriori manu, sicut et hoc ipsum, adjecta, hic exscribere supervacanum est. In hiatu vero quem inter Gulielmum de Flavacuria et Gulielmum de Letrangiis offendimus, inscribendi erant Philippus ab Alenconio et Petrus de Monstra; et hinc confirmatur Cartularium horum prioris jussu descriptum fuisse.

III

Ex iis quae hactenus indicata sunt sequitur fontes historiae generalis archiepiscoporum Rotomagensium (ubi nimurum praescinditur ab illis documentis quae ad aliquem singularem antistitem pertinent, cuiusmodi sunt singulorum Vitae, Acta conciliorum quibus interfuerunt, singulorum quoque diplomata, epistolae ab ipsis vel ad ipsos scriptae, etc.), ad hoc quintuplex genus reduci:

(a). Primum est elenches ante saeculum, vel certe medium saeculum IX consecutus; quem praecipue repreäsentant codices quos signavimus litteris A, B, C, D.

(b). Antiquitatis ordine sequitur notitia biographica generalis et compendiaria cui titulum fecimus *Acta Rotomagensium archiepiscoporum*, non diu sane post medium saeculum XI conscripta; quam plus minus integrum exhibent documenta E, G et J.

(c). Huic aequalis est *Catalogus metricus*, seu *Historia metrica*, carmen quoddam scilicet ubi a singulis praesulibus gesta singulis distichis descripta sunt; quod servarunt nobis codices F, G, H, I et J.

(d). Aliquanto sunt recentiores *Annales Rotomagenses* (seu *Rotomagense Chronicon*), ante saeculum XIII concinnati; quorum quamvis prae manibus non habeamus nisi apographa saeculo XV exarata (J et codicem Trecensem citatum a cl. Leopoldo Delisle), horum tamen fidem dijudicare licet ex *Annalibus Gemeticensibus* et *Fontanellensibus*, quos ex illis derivatos constat.

(e). Denique, *Historia ecclesiastica* ab Orderico Vitali conscripta, quam loco

documenti principis habere necesse est, quoniam nonnulla ex ipsa innotescunt quae frustra apud alios antiquiores scriptores quaeasieris, notas dico chronologicas, haustas e fontibus qui omnes qui de antistibus Rotomagensibus scripserunt post saeculum XIII latuerunt et nos adhuc latent.

Cetera omnia documenta in tabula nostra synoptica adducta ad illud genus pertinent quod nomine *elenchorum criticorum* appellavimus, ac proinde fontium loco adduci nequeunt.

Pauca jam de singulorum illorum *traditionalium* documentorum auctoritate.

(a). Elenchum saeculo IX confectum, mira concordia nobis exhibent quatuor codices ubi illum servatum diximus. Quamvis enim horum *vetustissimus* (Andegavensem dico) in describendo nonnullorum episcoporum nomina eorum formam plus minus adulteraverit, et etiam unius, *Silvestri* scilicet, voluntarie, spatio nempe vacuo relicto, praetermisserit, id potius ejus auctoritatem commendat quam minuit: sponte enim inde deducimur ad arbitrandum scribam apographum suum exscripsisse ex exemplari quod jam lectu illi difficile esset. Aliunde optime convenit istud cum Fontanellensi, Audomaropolitano, Fiscannensi et CC; hoc igitur quintuplici testimonio liquido constat de traditione tum Rotomagi, tum aliis locis, recepta saeculis IX et X.

(b). *Acta archiepiscoporum Rotomagensium* servarunt nobis *Liber eburneus* ecclesiae cathedralis Rotomagensis et *Liber niger* Sancti Audoeni; at sincerum textum solus, ut nobis videtur, *Liber eburneus* (1). Hunc textum, quo historia praesulium deducitur usque ad inaugurationem *Joannis de Baioco*, episcopi Abrincensis, ad sedem Rotomagensem promoti, id est usque ad annum 1096, descripsit manus saeculi XII. In formam libri cum aliis documentis compactus fuisse videtur saeculo XIII: qui liber inde semper penes capitulum ecclesiae cathedralis servatus fuit, eique inscriptae deinceps formulae sacramenti quod episcopi et abbates provinciae ecclesiaasticae Normanniae coram eodem capitulo praestare tenebantur atque subscribere *manu propria*: unde patet quanto in pretio apud canonicos haberetur.

Non ex *Libro eburneo*, sed ex *Libro nigro* Sancti Audoeni (2) *Acta archiepiscoporum Rotomagensium* (alio tamen titulo *inscripta*) ediderunt Mabillonius (3) et Martene (4). In hoc textu pertinent *Acta* usque ad *Gulielmum I*, cognomento *Bonam Animam*, Rotomagensi sedi impositum, id est ad annum 1079: unde colligitur illum esse decennio fere juniores quam alterum, qui in *Libro eburneo* descriptus est. Sed et eundem interpolatum esse facile demonstratur. Elenim, post *descriptas provincias Galliae*, quae *descriptio* in utroque codice legitur, tradit E (*Liber eburneus*) elogium metricum *sancti Melloni*, his versibus incipiens :

(1) De quo vides Car. de Linas disserentem in periodico *Gazette archéologique*, an. 1886. — (2) Jam citato *Anal. Boll.*, tom. V, p. 74. — (3) *Veter. Analect.* (ed. 1723), p. 222. Inde ap. Migne, P. L., tom. CXLVII, p. 273. — (4) *Vet. Script. Coll. nov.* (ed. 1700), tom. I, pars 1, p. 233.

*Exstil egredius Mallonus in ordine primus,
Moribus ornatus, clara quoque stirpe creatus.....*

desimens vero ita :

*Hic humilis, sobrius, necnon et corde pudicus,
Sordibus immunis, virtutum lampade fulsit.*

Inde pergit scriptor soluta oratione : *Obiit in Christo X^o Kal. novembris ; et statim ad Avitiani notitiam transgreditur.*

At vero in G (*Libro nigro*), statim post primum versum abrumptitur *Melloni* elogium dissertatiuncula quadam, ubi verba illa *in ordine primus* ita attenuare conatur auctor ut ne *S. Nicasius* videatur prorsus hac praerogativa caruisse. Quod quomodo praestiterit ipsis hujus verbis videamus.

In praefata civitate Rotomagensi exstitit egregius Mallonus in ordine primus. Nonnullos horum positio verborum perturbat, non satis idonee speculantes quoniam eorum velle, scilicet beatissimum Nigasium praenominatae civitatis primum antistitem exstisset, nullatenus hac re pugnatur, si expositione quantulum cumque subtili fulciatur. Attendant igitur tam clerici quam monachi, ne errant, qualiter, scripturas perspicacius indagantes, utrumque posse haud inconvenienter stare dijudicent. Decenter, inquam, inquiunt qui Mallonum in sede Rotomagensi fuisse primum asserunt : nullus enim eum praeivit quantum ad archiepiscopatus usumfructum ; nec tamen male praedicant qui beatum Nigasium ejusdem sedis archiepiscopum fuisse primum comprobant. Quippe jam non paucis reor manifestatum esse, hunc Romae a beato papa Clemente Rotomagensium urbis antistitem ordinatum fuisse nondum jugo pastorali cuiuspiam obnoxiae. Nec est friolum, sed firmum et ratum, prout sua testatur passio, cum beato sociatum Dionysio, permissione Clementis papae hunc eundem ad oras Gallicas condescendisse ; et priusquam ad suam, quam Romae, sicut diximus, acceperat, sedem posset pervenire, martyrum truncato capite, tamen vicinus circa fines Northmannicos, cum Quirino et Scuviculo pertulisse. Quo fit ut de utroque, sed alio et alio modo, vera praedicatione praedicetur primus, de Nigasio quidem secundum ordinationem, de Mallono secundum loci inhabitationem. Ut sic dicatur, Nigasius fuit Rotomagensis urbis antistes primus ordinatus, at Mallonus fuit primus in sede locatus.

Inde apparet non nostris primum temporibus invectam fuisse distinctionem inter episcopum qui *primus* ordinatus est et eum qui *primus* re vera sedem tenuit ; sed liquido etiam vel leviter insipienti constat commentationem istam non ei deberi scriptori qui *Acta archiepiscoporum Rotomagensium* confecit genere loquendi admodum sobrio et stricto, ita ut solas res gestas commemoraret, omnino vero a sua de illis explicanda sententia abstineret. Sed et praeterea :

- 1° Proponitur hic opinio quam *nonnullos* tantum sequi profitetur auctor ;
- 2° Haec opinio ab iis non ex documentis certis accepta est, sed ex *eorum* relle excoxitata ;
- 3° Illam propugnari re vera posse tinentur, modo tamen *expositione* *quantulum* *cumque subtili fulciatur*.

4º S. Mellono primum locum in serie praesulum denegare non audent : *Decenter, inquam, inquiunt qui Mellonum in sede Rothomagensi fuisse primum asserunt* ; at nihilominus hunc locum vindicant etiam S. Nicasio, qui, ut opinantur, *suam Romae acceperat sedem*. Sed rursus hanc sententiam recens esse vulgatam indicat *commentationis auctor ubi subjungit* : *quippe jam non paucis reor manifestatum esse*, etc.

5º Unde autem suam hauserit opinionem ipse perlucide pandit de S. Nicasio scribens : *Prout sua testatur Passio*.

Porro sancti pontificis ad nostra usque tempora pervenit illa *Passio*, recensque est edita (1) ; qua lecta nullus est qui non intelligat nullam Romae certam regionem apostolica praedicatione perlustrandam assignatam fuisse *Nicasio* et sociis ejus, sed Parisiis primum in eorum notitiam venisse metropolim provinciae *Lugdunensis Secundae*, et tunc eos sponte decrevisse illuc esse eis properandum : *Qui audientes Rothomagum..., ad eam quantocius venire atque ibi idolorum culturam ad fidem Christi notitiamque veritatis revocare, Deo opitulante, voto communi decernunt* (2).

6º Quod si premas haec ultima verba : *voto communi decernunt*, clarius inde lucebit non Pontifice Romano mittente, sed interius afflante animarum zelo *Veliocassium* urbem elegisse *Nicasium*, libere sociis assentientibus, ut Christo lucrificaret.

Unde concludere licet totam illam *commentationem interpolatam* fuisse tempore Guillelmi I archiepiscopi (1079-1110) textuique sincero *Actorum*, quem nobis exhibet *Liber eburneus*, inconsulto additum a scriba non satis intellegente documenta quorum fide nitebatur.

III. *Historia metrica archiepiscoporum Rotomagensium* legitur quoque in *Libro eburneo* (F), in *Libro nigro* (G), et praeterea in cod. lat. 4863 Bibliothecae Nationalis Parisiensis (H) atque in codice Joannis Masselini (J). Constat haec *Historia*, ut supra diximus, elogiis quibus singulis distichis celebrantur singuli praesules Rotomagenses a S. Mellono ad Guilielmum I.

Quatuor codices citati prorsus in illa parte concordant; quin et in disticho quo laudatur *Gaufridus*, *Guilielmi* successor, nisi quod in F et G descriptum est manu diversa ab illa quae reliquum carmen exscripsit. Sed in F alia rursus manus, primae amplius saeculis duobus posterior, inseruit hoc distichum de S. Nicasio, quod certe primus ille librarius in exemplari suo non repperit :

*Antistes Rotome datus a Clemente, Nigasi,
Si non sedisti, caput adlegando stetisti;*

quo manifeste alluditur ad elogium S. Melloni, his versibus conceptum :

*Antistes Sanctus Mellonus, in ordine primus,
Excoluit plebem doctrina Rothomagensem.*

(1) *Anal. Bolland.*, tom. I. p. 628-32. — (2) Tom. cit., p. 629, lin. 11-17.

At in G non disticho, sed triginta duobus versibus celebratur *Nicasius*, iisque manu descriptis illius librarii qui totum carmen exaravit, *Gulielmo I* antistite (an. 1079-1110) :

Doctor apostolicus, regis caelestis amicus...
Nigasius nostris primus resplenduit horis...

Advertendum autem, quamvis *Nicasius* hic *primus* dicatur, nihilominus idem epitheton adjectum esse inferius nomini *Melloni*.

Denique in H horum triginta duorum versuum sex tantum priores excepti fuerunt; sed cum hunc codicem legens aliquis eruditulus offendetur illa contradictione, qua *Nicasius* et *Mellonus* uterque diceretur *primus* Rotomagensis antistes, arrepto scalpello epitheton istud in *Melloni* elogio erasit, et, nulla habita ratione metri, primum ejus elogii versum ita adulteravit :

Extitit egregius Mellonus in ordine secundus.

Codex J, ut diximus supra, exscriptus est ex *Libro eburneo*, sed postquam huic interpolatum est distichon de *S. Nicasio*; nec utique legentes monendos duxit scriba hoc distichum diversa a priori manu fuisse insertum; eumque in hac neglegentia secuti sunt omnes scriptores recentiores, a Dadraeo usque ad Pommerayum, Arturum a Monasterio, etc.

IV. *Historia ecclesiastica* ab Orderico Vitali conscripta caput integrum (part. II, lib. V, cap. 8) continet de archiepiscopis Rotomagensibus. Caput istud ita contexuit Ordericus ut *Historiae metricae* disticha exscribens, singulis subiceret commentarium, modo breviorem, modo prolixorem, in quo, quantum assequi valuit, rerum chronotaxim sedulo tradidit. Sed et praecipue notatu dignum quod, de *Historiae metricae* scriptore agens, ait: *Ecclesia Rothomagensium jam XLVI pontifices habuit, et clerus ejusdem ad notitiam posteriorum de singulis praesulibus distichon heroicum edidit, quod huic operi charitable per ordinem inserere cum quibusdam necessariis additamentis mihi non pigebit* (1). Jam numerus iste quadraginta sex pontificum usque ad *Galterium Constantiensem*, quem in eo comprehendit Ordericus, completus est, si *S. Mellonus* reputetur *primus*. Et sane exordium narrationis sua de successione antistitum Rotomagensium sumit scriptor a missione *S. Melloni*, tempore Diocletiani imperatoris. Neque tamen prorsus silet apostolatum *S. Nicasii*; verum de illo sermonem non habet in capite illo ubi singulariter de archiepiscopis Rotomagensibus agit, sed in capite superiori; nec a *S. Clemente*, sed, secundum Passionem, a *S. Dionysio* missum significat apostolum Veliocassium : *Ad hanc, inquiens (Rothomensem civitatem) a sancto Dionysio, tempore Domitiani Caesaris, beatus Nigasius cum sociis suis destinatus est* (2).

(1) P. L., tom. CLXXXVII, p. 391 a Mabillonius quidem, in praefatiuncula sua, *Acta* adscribit Fulberto, vel Theoderico, monacho coenobii Sancti Audoeni, sed nullo arguento : quamvis enim horum nomina legantur in *Libro nigro*, nullatenus tamen in ea parte quibus *Acta* continentur. Magis circumspecte D. Martene auctorem dicit anonymum monachum sancti Audoeni, et recte quidem, si inspiciatur locus ab ipso citatus; sed locus ille certo interpolatus est. — (2) Ibid., p. 385 b.

V. Non est curfusius agamus de *Annibus Rotomagensibus*, quorum nondum textus integer editus est, nec ulla nota vetusta exemplaria, attamen, ut etiam supra monuimus, fidem illorum comprobare licet ope *Annalium Gemeticensium* (N), *Fontanellensium* (R), etc. Hoc unum praecipue animadvertisendum occurrit, nimurum in omnibus illorum *Annalium* apographis *Eodii* nomen bis signalatum esse in serie antistitum Rotomagensium, tum ante, tum post *Innocentium*; quod mendum proinde vel ipsi elenchi auctori, vel alicui ex antiquissimis ejus exscriptoribus imputandum est. Idque eo majoris momenti nobis apparet quod inde constat ex *Annibus Rotomagensibus* haustum esse elenchem antistitum quem suo *Chronico* inseruit Robertus de Toriniaco, qui eadem omnino ratione hallucinatur circa illam successionem.

Neque etiam dubitandum quin eidem Roberto attribuenda sit inscriptio nominis *S. Nicasii* in serie Rotomagensium praesulum, quod jam constanter in elenchis nostris legitur inde ab extremo saeculo XII. Etenim in codice L, quo Robertum usum esse liquido demonstravit cl. Leopoldus Delisle, primum indicatur *S. Nicasius* fuisse *archiepiscopus primus*.

IV.

Jam ex omnibus hucusque disputatis haec tuto colligere est de successione Pontificum :

1º *S. Nicasius*, sive *Nigasius*, titulo *episcopi Rotomagensis* primum insignitus est anno circiter 1100, idque ex interpolatione omnino certa qua *Acta et Historia metrica archiepiscoperum Rotomagensium* adulterata sunt a monacho aliquo Sancti Audoeni, cuius opinionem propagavit ac vulgarem fecit Robertus, abbas de Monte, dictus de Toriniaco.

2º Nihilominus, usque ad annum saltem 1160, *S. Mellono* asserta est nuncupatio *primi episcopi Rotomagensis*. Circa annum vero 1165, in codice aliquo cuius scriba nobis hactenus mansit ignotus, nuncupatio eadem attributa est *S. Nicasio*, sed simul in multis aliis documentis servata *S. Mellono*.

3º *Eodus*, seu *Eodius*, constanter fertur successisse *Innocentio*, usque ad finem scilicet saeculi XVI, quo tempore Joannes Dadré, auctoritate deceptus alicujus indocti scribæ regimè *Eodii* referentis temporibus Chlotarii I regis, illum suo loco movit; deinceps vero ita crevit hujus successione confusio ut plerique scriptores saeculi XVII quo loco collocandus esset *S. Eodius* incerti haeserint.

4º *Rainlandus* (alias *Radilandus*, *Rotrolandus*, *Rolandus*, etc.), magis temerarie ab elenco praesulum Rotomagensium expunxit D. Bessin circa annum 1720, et, qui hunc scriptorem secutus est, auctor *Ritualis Rotomagensis*; sed omnino restituendus est ex traditione continua quae viguit a saeculo IX usque ad saeculum XVIII.

5º *S. Hugoni* locus assignandus est inter illum *Rainlandum* et *Rathbertum*; ac immerito duplum hujus nominis antistitem invexit Pommerayus, secutus *Annales Rotomagenses*.

6º Item dicendum de *S. Remigio*, cui suus locus debetur inter *Rainfridum* et *Mainhardum*.

Quod vero ad titulum sanctitatis spectat, hacc advertenda veniunt :

1º In antiquissimo elenco (A) solius *Audoeni* nomini praepositum esse titulum *Sancti* ;

2º Eundem titulum in elenchis posterioribus attributum esse et *Mellono*, *Gildardo*, *Romano* atque *Ansberto*. praeterquam in G, concinnato saeculo X, ubi non assigatur nomini *Romani*. At contra in D nomen *Romani* descriptum est litteris capitalibus, unde colligendum videtur ejus cultui praecipuum quoddam incrementum accessisse hoc saeculo. Postea autem ita cultus ille praevaluit ut *Romanus* singularis patronus civilatis Rotomagensis et cleri totius dioecesis renuntiatus sit; cuius autem nomen etiam in formula confessionis inductum.

3º Sed in eodem elenco D valde mirandum apparet quod *sanctus* non appellatur *Praetextatus*, sed contra eo titulo donatur *Mellantius*, de quo vehemens apud aequales extitit suspicio ipsum caedis Praetextati fuisse participem. Sane, si elenches ille conscriptus fuisse saeculo VII, facile existimaremus id partium, ut aiunt, politicarum studio adscribendum esse, sed tria post saecula potius error rem scribæ hic deprehendere nobis videmur.

4º Idem, quos supra indicavimus, *sancti* vel *beati* titulo honorantur in *Actis archiepiscoporum*, praeter *Ansbertum*, cuius rei nulla ratio apparet : nam prorsus constat de hujus praesulsi antiquo cultu. Sed et in eodem documento *sanctus* appellatur *Hugo I*, ac *beati* dicuntur *Flarius*, *Praetextatus* et *Remigius*.

5º Scriptor *Historiae metricae* in his titulis, sive adiciendis, sive praetermittendis praecipue metri ratione ductus fuisse videtur. Solius *Silvestri* nomini *sancti* epitheton adjunxit.

6º In *Annalibus Rotomagensibus* primum eo vocabulo honorati fuere *Victrius*, *Innocentius*, *Erodus* et *Flarius*. Primarium *Annalium* scriptorem seculi sunt elenchi et scriptores posteriores, nisi quod *Flavium*, qui certe apud Gemetenses colebatur, ab illo honore exceperunt Robertus de Toriniaco, Robertus Coenalis, Joannes Dadré et Joannes Le Prevost.

7º Primi Robertus Coenalis et Joannes Dadré *sanctum* appellantur *Aritianum*, cui hunc titulum non servarunt Le Prevost et Pommeraye. Nec sane sufficit auctoritas *Ritualis Rotomagensis* anni 1739 ut, omni deficiente antiquo testimonio sive praxi liturgica, cultum *Aritiani* legitimum dicamus.

8º Ab uno autem Joanne Le Prevost *beatus*, ab uno etiam D. Pommeraye *sanctus* dictus est *Maurilius*; ab uno denique D. Bessin *sanctus* nuncupatus *Severus*, quem probabilius editor *Conciliorum* confudit cum *S. Severo*, Abrincensi episcopo, cuius sacrum corpus apud Rotomagum servabatur in sanctuario cathedralis ecclesiae.

9º Quod autem Arturus de Monasterio *sanctos* appellaverit singulos antistites Rotomagenses priores, iisque in hac appellatione adjunxit *Germanum*, nemo mirabitur, cum satis notum sit quam facile scriptor ille virorum piorum nomina

suo Martyrologio adscriberet, nec proinde magni habendum esse ipsius in hac re testimonium.

10º In Majori Capella, nempe B. V. Mariae sub titulo dedicata, ecclesiae Rotomagensis plures depictae fuerunt in vitro pontificum effigies quorum singulorum capitii apponuntur singula nomina : Ex parte epistolae : ... (*S. Nicasius?*), *S. Victrice*, *S. Innocent*, ... (*S. Praetextatus?*), ... , *S. Maurile*, *S. Remy*; Ex parte evangelii: *S. ...ave* (*S. Flavius*), *S. Godard*, *S. Ansbert*, *S. Ouen*, *S. Eusebe*, *S. Serestre* (*S. Silvester*), *S. Maurice*, *S. Marcellin*.

Quae tabulae nonnisi quinto decimo exeunte saeculo (circa 1485) appositae, ut videtur, de cultu posteriorum sufficientem fidem facere minime valent.

In summa, sanctorum praesulum Rotomagensium cultum celebratum esse constat, videlicet

<i>S. Audoeni</i>	inde a saeculo IX ;
<i>SS. Melloni, Gildardi, Romani et Ansberti</i> ,	X ;
<i>SS. Flavii, Praetextati, Hugonis et Remigii</i> ,	XI ;
<i>SS. Victricis, Innocentii et Evodii</i> .	XII ;
<i>S. Avitiani nonnisi</i>	XVI ;
<i>S. Severi</i>	XVIII

N. B. Tabulae synopticae successionis archiepiscoporum Rotomagensium inserentur infra post Indices.

INVENTIO SECUNDA

CORPORIS S. QUINTINI

VEROMANDUENSIS MARTYRIS.

Ex cod. Paris. lat. 5301.

Inventionem secundam corporis S. Quintini, a S. Eligio Noviomensi episcopo paulo ante medium saeculum VII procuratam, ex Vita S. Eligii a S. Audoeno, ut ferunt, conscripta et in Spicilegio Acheriano (1) ac deinde novis curis a Josepho Ghesquiero (2) edita, exposuit collega quondam noster, nunc ad supernas sedes, ut confidimus, translatus, Benjaminus Bossue (3). At Vita S. Eligii, qualem eam habemus, non repraesentari genuinam et integrum S. Audoeni scriptio[n]em, sed eam non uno loco adulteratam et interpolatam, dudum adverterunt viri erudit[i] (4). Jam vero repperimus in codice Parisiensi Bibl. Nat. lat. 5301, exordio, ut videtur, saeculi X exarato, relationem quandam ejusdem Inventionis, prorsus quidem, quod ad res narratas earumque ordinem spectat, vulgatae similem, quin et passim iisdem verbis conceptam, sed fere simpliciori, ne dicamus magis barbaro, stilo conscriptam: in qua et memoratur revelatio quaedam loci ubi sacrae martyris exuviae primo sepultae fuerunt, et basilica hac occasione eodem loco a Childerico rege Francorum aedificata; quae alibi narrata non meminimus. Hanc itaque relationem operae pretium visum est *Analectis nostris* inserere, quam vel partem primigenii textus Vitae S. Eligii fuisse vel ei qui hanc Vitam perpolendam et augendam sibi existimaverit praeluxisse, forte conicere licet.

(1) Inde (ex secunda editione) P. L., tom. LXXXVII, p. 479 sqq. — (2) *Act. SS. Belgii*, tom. III, p. 198 sqq. — (3) *Act. SS.*, tom. XIII Oct., p. 740-41, num. 52-55. — (4) Cfr. *Act. SS. Belgii*, tom. cit., p. 217, annot. *h*; p. 227, annot. *a* et *d*; p. 225, annot. *d*.

De inventione corporis sancti Quintini martyris.

1. Igitur venerabilis femina, sepulso in profunda humo sancti Quintini corpore, adeo ut non tam sepelire quam abscondere videretur, revertitur continuo ad urbem Romam. Jacuit autem idem beati martyris corpus sub eodem lugurio, quod tempore ejus constructum 5 erat, vili opertus cespite annis amplius quam septuaginta. Deinde procedente temporum *, cum praedicatio evangelica ubique coruscandi * penetraret ac fides Christi latius diffunderetur, Childericus, ut ferunt, Francorum rex, admodum religiosus et timens Deum, cum die quadam ob captionem agrestium ferarum valles ac montes sil- 10 vasque lustraret, longius post suem silvestrem deportatus, haud longe a loco, ubi corpus sancti Quintini sepultum habebatur, pervenit: ubi mox venatione capta laetus resedit. Cumque multitudo late vagantium famulorum post unam suem in diversa dispersi hoc illucque discurrens, videns se animal undique vallatum, in viburna se 15 vertit, domiciliumque martyris inventum, introrsus se abscondit. Quam satellites secuti, reperiunt inter sentes cellulam parvam sive vetustissimam muscido admodum tecto vili obtectam operimento; reversique ad tentorium rem opertam indicant hero. Tunc ille arcessitatis loci ipsius accolit sciscitari ab eis coepit qui[d] sibi haec cellula* 20 vellet * vel ob cujus honoris dignitatem stabilita constaret. Tum illi, ut ex praecedentium relatu compererant, per singula ei rei ordinem exponentes, asserunt magni illud martyris esse domicilium.

* cod.
cellulae
* cod. vellit

* ita cod.

2. Quorum relatione percepta rex mirari simul ac corde simul coepit compungere; et protinus residens in vicino loci, jussit illico 25 praeparari quibus basilica possit fundari. Firmavit autem in Verbonense ingressurum limen palatii sui, priusquam in pulchra basilica jaceretur. Diruto itaque cancello exiguo, optimam brevi temporum * aedificavit basilicam. Interea coepit locus ipse conventibus populorum esse frequens; quantumque plus frequentatio popularis cres- 30 cebat, tantum amplius sanctus martyr [se] colidie miraculis declarabat.

* ita cod.

3. Post evoluta igitur aliqua temporum curricula, volentes quidam religiosi viri tumbam honorari jam supradicti martyris, coepit ex hoc haesitatio oboriri, quoniam nesciebant quanam in parte basilicae 35 consepultus pausaret. Neglegentia quippe interveniente olim, cum ecclesia aedificaretur, locum* tumuli non fuerat designatum, sed omne basilicae pavimentum aequa videbatur linea complanatum. Hinc ergo orta ambiguitas est, aliis autem tibibus quod in parte jaceret altaris, aliis adfirmantibus quod deorsum haberetur in imis. Tamen praedicti 40

viri, rei veritatem intenti, in locum ubi illos maxima suspicio verterat tumbam extruxerunt, ubi multis indigenae veneratione* sedule praebuerunt.

* ita cod.

4. Transacto autem longo post tempore, divina gratia providente adsciscitur ad episcopatum regionis illius vir beatissimus et verus cultor Elegius. Qui curam pastoralem sibi jam commissam, coepit esse assiduus circa ipsum locum. Divino quippe instigatus nulu, volvebat in animo non illic jacere corpus martyris, ubi veneratio popularis exhibebatur. Cumque diu hujuscemodi conditio animum ejus debilitaret, coepit tandem sagaci inquisitione hue illucque per loca ecclesiae temptare, sicubi ad tumulum martyris possit impingere. Et cum minime inveniret, coepit enixius cum lacrimis Christi Domini divinitatem exorare, ut sibi tanto thesauro dignaretur manifestare. Interea cum a multis dehortaretur ne hujusmodi laborem arriperet, scilicet quod nec possit corpus inveniri tanti temporis antiquitate consumptum, altius ingemiscens agebat : *Nolite, fratres, nolite me in hac parte destituere, sed magis, obsecro, si valetis, orando conatus mei auxilium praebete. Nam ego credo in cretorem meum, quoniam pius et misericors est et numquam dereliquit sperantes in se, quod non me dignabitur fraudare tam pretiosi munera dono.*

5. Sic itaque attentius persistens, levavit triduanum cum psallentium *jejunium. Vovit etiam se non gustaturum quippiam priusquam illi Deus ostenderet quod desiderabat anima ejus. Per totum ergo illud triduum non interruptum psallentium cum jejunio. Ipse quidem cum familiares * sibi laborabat quaerens cum psalmodiis et cleris insistebat jejunis. Quid multa? Tertia vero jam nocte transacta media cum haberet, sanctus Elegius, membra paene labore et jejunio defatigata, arrepto sareculo cum luminaribus, coepit totis viribus egerere humum propriis manibus, et desossam jam in profundo ultra pedes octo seu amplius terram, repperit tandem cumbum nimium vetusissimum. Cujus cum valde gavisus ferro viriliter ferisset latus, mox facto foramine globus ingens mirae claritatis ex sepulcro migravit, tantaque cum lumine flagrantia suavitatis et inenarrabilis odor ex eodem tumulo manavit ut omnes qui aderant stupore et admiratione perculti vix subsistere possint. Denique cum esset nox ipsa tetra et caliginosa, tantum vim sui ardoris lux, quae ad ferientis ictum prosilierat, obtinuit ut maximam partem regionis illius in diei luce commutaret.

6. Sic ergo beatus Elegius sanctum corpus patefactum atque ex profunda fovea eductum cum gaudio lacrimabili exosculatur, ac deinde cum dentibus ejus sibi pro reliquiis unam abstraheret, in ipsa dentis radice gutta sanguinis suspicatur. Clavi etiam, qui tempore passionis sancto corpore fuerant infixi, praesentes cernuntur atque in

* sic

* sic

reliquiis segregantur. Capilli etiam pulcherrimi, laminae consimiles auri, et ipsi nihilominus reliquiis deputati sequestrantur. Sicque vir beatus, separatis sibi undecumque desideravit reliquiis, compositum demum honestissime corpus palliumque holosericum pretiosissimum obvolutum summa cum diligentia circa altare sepelivit. Tumbam 5 denique ex auro argentoque et gemmis mirifice fabricavit. Basilicam etiam, quae parva videbatur convenientibus populis, miro opificio ampliatam in longum protrahens celsumque fastigium provexit.

7. Ipse denique beatus Elegius ex reliquiis, quae sibi jure vindicaverat, multa demum impertiens, condunt loca. Sed et nunc quoque, 10 ubicumque habentur reliquiae sancti martyris Quintini, si fides poscentium adest, cotidie Dominus miracula operatur et sanitates plurimas largitur. Agamus ergo quantum valemus gratias, quia profectio non valemus quantum debemus, qui nos ita paterno diligit affectu et ad profectum nostrum tanta mirabilia per sanctos suos operatur in 15 mundum. Ipsi gloria, laus, honor et potestas per cuncta saecula saeculorum. Amen.

NOTA DE VITA S. MITRIAE

edita supra, p. 10-15.

Exordio praefatiunculae nostrae in hanc Vitam (p. 9) citavimus *Glor. Conf.* cap. 71 (secundum editionem cl. v. Br. Krusch, 70), ubi de sancto sermo est. Sed nescimus qua oblivione praetermissa est eo loco citatio verborum quae sane sedulo notata fuerant et praecipua ratio cur Vitam in Carnotensi codice 16 reperitam inter praecipua hujus bibliothecae documenta inedita majoribus typis in capite Catalogi exprimendam duxeramus: quibus scilicet verbis (*ut ferunt legentes certaminis ejus textum*) significat Gregorius ante suam aetatem Vitam aliquam S. Mitriæ fuisse conscriptam. Hanc nempe eam ipsam esse quae in codice Carnotensi legitur, haud improbabile judicavimus.

Occasione data, et aliam adnotatiunculam adipisci libet. Diximus (p. 14, not.) sensum primi incisi numeri 9 non satis perspicuum esse. Sed postea non ita difficilis apparuit explicatio, si nimirum post vocem *festivitas* loco interpunctionis positae (;) substituatur signum interrogandi (?), ut incisum legatur ita: *Quibus Romanae urbis teneatur annalibus domini ejus acta festivitas? At nostri...* Unde et consequenter nulla necessario supponenda est lacuna in Vitae apographo, sed potius in ipsis auctoris Vitae narratione: quod utique apud illius aevi hagiographos haud ita raro occurrit.

INDEX CODICUM

QUI IN HOC TOMO ADHIBITI SUNT VEL CITATI.

	PAG.
ALENCONIENSIS (Bibl. Civit.) n. 20	417
ANDEGAVENSIS (Bibl. Civit.) n. 266	409
AUDOMAROPOLITANUS (Bibl. Civit.) n. 764.	411, 418
BRUXELLENSIS (Bibl. Reg.) n. 928	390
CARNOTENSIS (Bibl. Civit.) n. 12, 16, 28, 37, 44, 58, 60, 63, 68, 72, 84, 87, 101, 104, 114, 118, 119, 131, 144, 150, 155, 164, 168, 190, 192, 193, 204, 212, 229, 473, 478, 479. Part. II. 25, 51	5, 9, 16, 64, 86-206
CRACOVIENSIS (Bibl. Univers.) n. 1216	385
EINSIDIENSIS lat. in. p. 261	210
FULGINENSIS (Archiv. publ.) Lib. reformat	360
— " Capsula n. 606	360
— " Cod. n. 7	361
— " n. 11	361
— (Bibl. Sem.) " A. v. 7	363
MONACENSIS (Bibl. Reg.) lat. m. p. 4618	212
— " " 7420.	357
— " " 7675.	357
— " " 19162.	356
PARISINUS (Bibl. Nat.) lat. 1805	411
— " 2627	256
— " 2768 A.	278
— " 3784	328
— " 3820	9
— " 4863	412, 424
— " 5194	415
— " 5195	414
— " 5201	415
— " 5296	390
— " 5296 B.	418
— " 5301	428
— " 5359	412
— " 5565	390
— " 6003	371
— " 6042	413
— " 10048	416
— " 12780	415
— " 13345	338
— " 14651	390
— " 14663	414, 419
— " 15171	418
— " 15436	371, 379

	PAG.
PARISINUS (Bibl. Nat.) Nov. Acquisit. 2178	16
— , , graec. 769	288
— , , 1468	288
— , , 1489	308
— , , 1492	308
— , , 1515	308
— , , Coislin. cv	288
— , , cxxi	288
— , , ccciii	209
PORTUS GRATIARUM (Bibl. Civit.) A. 34	410
ROMANUS (Angelic.) B. 2	288
— (Ottobon.) 1	288
— (Vallicell.) H. 3	359
— (Itegin. Sueciae) n. 553	414
— (Vatican.) graec. 807	288
ROTOMAGENSIE (Bibl. Civit.) u. 32	390
— , , v. 46	413
— , , v. 15	413
— , , v. 27	390, 411
— , , v. 41	412
VINDOBONENSIS (Bibl. Palat.) gr. hist. 61	288
— , , theol. 120	288
WIRCEBURGENSIS (Bibl. Univers.) lat. m. p. Th. 9. 23	211

INDEX SANCTORUM

DE QUIBUS DOCUMENTA IN HOC TOMO EDITA SUNT

VEL SALTEM IN CATALOGO CARNOTENSI RECENSITA.

N. B. — Sancti quorum nomine inscribuntur documenta in corpore hujus voluminis, indicantur litteris capitalibus minoribus, v. g. **MITRIAS**.

Sancti circa quos aliquid editum est in Catalogo Carnotensi, designantur charactere italicico, v. g. **Argidius**.

Reliqua omnia nomina eorum Sanctorum sunt, qui solummodo recensiti sunt in Catalogo Carnotensi.

(Numeri paginas in licant.)

Abacus <i>Vid.</i> Marius.	Apollinaris ep. Ravenn. M. 94, 130, 148,
Abdon et Sennen MM. 131, 149, 178,	177, 191, 194.
191, 194.	Apollinaris ep. Valent. 95.
Abraham er. 99.	<i>Arnulphus</i> ep. Turon. 95, 97-98, 148,
Abundius <i>Vid.</i> Irenaeus	191, 194.
Achilleus <i>Vid.</i> Nereus.	Arsenius ab. 148, 191, 194.
Adauctus <i>Vid.</i> Felix.	Athanasius ep. Alex. 144, 191, 193.
Adrianus M. 133.	Audifax <i>Vid.</i> Marius.
Argidius Abb. 102, 102-20, 150, 191, 198.	Augustinus ep. Hippo. 92, 150, 173,
Agapitus M. Praenest. 101. 131.	191, 194.
Agatha V. M. 127, 138, 144, 170, 174,	Augustinus ep. Cantuar. 155, 165-68, 195.
183, 191, 193.	Aunarius ep. Autisiod. 93.
Agricola <i>Vid.</i> Vitalis.	Austregisilus ep. Bituric. 145, 191, 193.
Agnes V. M. 126, 138, 143, 170, 174,	Avitus er. 146, 172, 191, 194.
183, 191, 193.	Babylas ep. Antioch. M. 143, 191, 193.
Albanus M. 147, 172, 176, 191, 194.	Bacchus <i>Vid.</i> Sergius.
Albinus ep. Andegav. 139, 144, 170, 175,	Baldomerus sub-l. Lugd. 94.
191, 193.	Barbara V. M. 135, 198.
Alexander, Eventius et Theodulus MM.	Barnabas ap. 146, 171, 191, 194.
128, 140, 145, 191, 193, 195.	Bartholomaeus ap. 93, 129, 150, 179,
Alexius 207.	191, 198.
Alpais V. 125, 208.	Basilides, Tripodes et Mandales MM. 129.
Amandus ep. Traject. 100.	Basilissa <i>Vid.</i> Julianus.
Amantius M. <i>Vid.</i> Primitivus.	Basilius ep. Caesar. 99, 182.
AMANTIUS er. 329-355.	Beatrix <i>Vid.</i> Simplicius.
Ambrosius ep. Mediolan. 99, 139, 158, 193.	Beatus conf. Vindoc. 140, 145, 171,
Anastasia M. 86, 182.	175, 191, 193. (<i>Vita nunc edita a v. n. C.</i> <i>Métais</i> , Saint Bienheure de Vendôme, Vend. 1888, p. 27-34.)
Anastasius Persa M. 126.	Benedictus ab. 90, 139, 148, 170, 178,
Andeolus M. 140.	175, 191, 194.
Andreas ap. 135, 142, 181, 192.	Benignus M. Divion. 179.
Anianus ep. Aurelian. 153, 199.	Betharius ep. Carnot. 200, 203-5.
Anianus ep. Carnot. 142, 157, 180, 192,	Blasius ep. Sebast. M. 126, 143, 191, 293.
195, 207.	Bonifacius M. Rom. 129, 146, 171, 191, 194.

Bonitus ep. Arvern. 143, 191, 192.
 Brendanus ab. 206.
 Briccius ep. Turon. 153, 180, 192, 199.
 Caecilia V. M. 134, 153, 180, 192, 200.
 Caesarius diac. M. 128, 134.
 Caletricus ep. Carnot. 201.
 Calixtus papa M. 101, 134, 152, 192, 199.
 Candidus *Vid.* Mauritius.
 Cantius, Cantianus et Cantianilla MM. 145, 171, 191, 193.
 Caprasius *Vid.* Fides.
 Caraunus M. Carnot. 145, 171, 176, 191, 193.
 Carilefus pr. Anisol. 172, 176.
 Casius ep. Narn. 132.
 Casianus ep. Augustod. 100, 149, 194, 198.
 Castor *Vid.* Coronati quattuor.
 Catharina V. M. 157, 200, 207.
 Celsus *Vid.* Nazarius.
 Cerealis *Vid.* Primitivus.
 Christophorus M. 177.
 Chrysanthus et Daria MM. 134.
 Chrysogonus M. 135, 154, 192, 200.
 Claudius *Vid.* Coronati quattuor.
 Clemens papa M. 134, 135, 153, 180, 192, 200.
 Cletus papa M. 154, 193.
 Columba V. M. 137, 169, 174, 182.
 Columbanus ab. 157, 200.
 Cornelius papa M. 133, 151, 191, 198.
 Corona Domini 156, 191, 200.
 Coronati quattuor 134, 148, 153, 192, 194, 199.
 Cosmas et Damianus MM. 133, 151, 192, 198.
 Crescentia *Vid.* Vitus.
 Crispinus et Crispinianus MM. 153, 179, 192, 199.
 Crucis (Inventio S.) 139, 145, 171, 175, 193, 195.
 Crucis (Exaltatio S.) 151, 198.
 Cyprianus ep. Carthag. M. 94, 133, 151, 191, 198.
 Cyprianus et Justina MM. 133, 151, 191, 198.
 Cyriacus diac. M. 150, 191, 198.
 Cyricus et Julitta MM. 146, 172, 176, 191, 194.
 Cyrus et Joannes MM. 93, 95-96
 Damianus *Vid.* Cosmas.

Daria *Vid.* Chrysanthus.
 Deodatus ab. 94.
 Desiderius ep. Lingon. M. 140, 145, 171, 176, 191, 193.
 Dionysius Areopagita (seu Paris.) M. 91, 132, 156, 179, 192, 199.
 Domitilla *Vid.* Nereus.
 Donatianus et Rogatianus MM. 95, 155, 163-64, 195.
 Donatus ep. M. 131, 149, 191, 198.
 Dormientes VII MM. 149, 177, 191, 194.
 Dorothea V. M. 184.
 Dorotheus et Gorgonius MM. 151, 198.
 Eleusippus *Vid.* Speusippus.
 Eligius ep. Noviom. 100, 154, 192.
 Emanus pr. M. 140, 145, 171, 191, 193.
 Emerentiana V. M. 143, 170, 174, 183, 191, 193.
 EMMERAMMUS ep. Ratispon. M. 211-55, 356-57.
 Erasmus ep. Antioch. M. 128.
 Eugenia V. M. 135.
 Eulalia V. M. 121, 181.
 Euphemia V. M. 133, 151, 191, 198, 200.
 Euphrosyna *Vid.* Nereus.
 Euplius M. 131.
 Eusebius ep. Vercell. 121.
 Eusebius pr. Rom. 131.
 Eustachius et socii MM. 133, 179, 192.
 Eutropius ep. Arausic. 88.
 Eutropius ep. Sancton. 195.
 Eventius *Vid.* Alexander.
 Evurlius ep. Aurelian. 151, 191, 198.
 Faustinus *Vid.* Felix. Simplicius.
 Felicianus *Vid.* Primus.
 Felicitas *Vid.* Perpetua.
 Felicitas cum septem filiis 130, 148, 177, 191, 194.
 Felix I papa M. 155, 193.
 Felix II papa 130, 149, 177, 194.
 Felix pr. Rom. M. 126, 138, 143, 169, 191, 192.
 Felix et Adauctus MM. 150, 191, 198.
 Felix et Fortunatus MM. 171.
 Felix, Simplicius et Faustinus MM. 191.
 Fiacrius er. 200 (*ubi pro 30*) Maii *leg.* 30 Aug.).
 FIDES V. M. Agenn. 64-85, 132, 179, 192, 199, 207.
 Focas M. Antioch. 175.

Fortunatus *Vid.* Felix. Jesus Christus (Evang. Nicodemi) 208.
 Franciscus Assis. 156, 200. Joannes Baptista 102, 117, 172, 191, 194.
 Fulgentius ep. Rusp. 99. Joannes ap. 136, 142, 145, 169, 173, 182,
 Purseus ab. 138, 169, 174. 191, 193, 195.
 Fuscianus, Victoricus et Gentianus MM. Joannes et Paulus MM. 89, 129, 147, 172,
 181. 191.
 Gallicanus M. 89, 147, 172, 191, 194. Joannes *Vid.* Cyrus.
 Gaugericus ep. Camerac. 100. Joannes ep. Alex. 161.
 Geminianus *Vid.* Lucia. JOANNES KANT pr. 382-88.
 Genesius minus 131, 150, 191, 198. Judas ap. *Vid.* Simon.
 Genovefa V. 137, 169, 174, 199. Judas ep. Hieros. *Vid.* Quiricus.
 Gentianus *Vid.* Fuscianus. Juliana V. M. 127, 139, 170, 174.
 Georgius M. 127, 139, 144, 171, 175, 191, Julianus et Basilissa MM. 120, 126.
 193. Julianus M. Brivat. 91.
 GEORGIUS CHOZEBITA 209-10. Julianus ep. Cenom. 92, 138, 144, 170, 191.
 Germanus ep. Autisiod. 87, 149, 178, 191, 206. Julitta *Vid.* Cyprius.
 Germanus ep. Paris. 176. Justina *Vid.* Cyprianus.
 Gervasius et Protasius MM. 127, 147, 172, 191, 194. Justinus pr. M. 149, 191, 194.
 GILDARDUS ep. Rotomag. 389-405. Juvenalis ep. Narn. 132.
 Gilduinus ep. Dol. 206.
 Goar pr. 94. Lambertus ep. Traject. 156, 200.
 Gordianus et Epimachus MM. 128, 140, 145, 171, 175, 191, 193. Largus et Smaragdus MM. 191.
 Gorgonius *Vid.* Dorotheus. Launomarus ab. 138, 143, 170, 174, 191,
 193.
 Gregorius I papa 90, 99, 137, 139, 154, 170, 175, 184, 191, 193. Laurentius diac. M. 131, 150, 178, 191, 198.
 Guelphus ep. Bituric. 154, 192, 207. Leobinus ep. Carnot. 139, 144, 170, 175,
 191, 193, 198.
 Haimo mon. 208. Leodegarius ep. Augustod. 152, 179, 192,
 199.
 Hermes M. 140. Leonardus ab. 157, 192, 199, 208.
 Hieronymus pr. 152, 192, 199. Linus papa 157, 200.
 Hilarion ab. 87, 122, 156, 192, 200. Liphardus pr. 146, 171, 176, 191, 194.
 Hilarius ep. Iictav. 138, 143, 169, 174, 183, 184, 186-88, 192. Longinus M. 134, 184.
 Hippolytus M. 131, 150, 178, 198. Lucas ev. 153, 192, 199.
 Honoratus ep. Arelat. 88. Lucia V. M. Syrac. 135, 144, 182, 192.
 Hyacinthus M. 133. Lucia et Geminianus MM. 133.
 Ignatius ep. Antioch. M. 138, 144, 170, 174, 183, 191, 193. Lucianus M. Belvac. 90.
 Innocentes MM. 142, 173, 184. Ludovicus rex 158, 200.
 Ionius pr. M. 94. Lupus ep. Senon. 93, 200.
 Irenaeus et Abundius MM. 150, 191, 198. MAGLORIUS ep. Dol. 370-81.
 IRMINA abbatissa 25-86. Malchus mon. 122, 141.
 Ieo pr. Trecor. 200, 201-3, 208. Mamertus ep. Vienn. 154, 193.
 Jacobus Maj. ap. 129, 118, 177, 191. Mammes M. 178, 201.
 Jacobus Min. ap. 123-24, 127, 136-37, 139, 144, 171, 175, 191, 194. Mandales *Vid.* Basiliades.
 Marcellinus et Petrus MM. 102, 128, 146, 171, 191, 194.
 Marcellinus papa M. 126, 138, 143, 169, 191, 193.
 Marcellus ep. Paris. 92. Marcus ev. 101, 127, 139, 157, 158, 193.

Marcus et Marcelianus MM. 146, 191, 194. Parmenius M. 131.
 Margareta V. M. 158 191, 206. Patricii purgatorium 125, 208.
Maria Deipara 157, 188-91, 192, 194, 207. Patrum (Vita-) 87, 88, 89, 141.
 Maria Magdalena 148, 191, 194. Paula Vidua 122.
Maria Salome 195, 197. Paulus ap. 129, 144, 147, 172, 176, 191,
 Marina V. 141. 193, 194.
 Marius, Martha, Audifax et Abacuc Paulus M. *Vid.* Joannes.
 MM. 126, 183. Paulus er. 87, 138, 174, 184.
 Martha *Vid.* Marius. Pavatius ep. Cenom. 95.
 Martina V. M. 126. Pelagia paenitens 88.
 Martinianus *Vid.* Processus. Peregrinus ep. Autisiod. M. 140, 176.
 Martinus papa M. 153, 199. Perpetua et Felicitas MM. 184.
 Martinus ep. Turon. 121, 148, 153, 172, Petrus ap. 129, 147, 149, 172, 176, 191,
 177, 180, 191, 192, 194, 199, 200. 194.
 Martinus ab. Vertav. 156. Petrus ep. Alex. 154, 157, 192, 200.
 Martyres XL Sebast. 127. Petrus exorcista *Vid.* Marcellinus.
 Mathias ap. 181, 191. Petrus Caelestinus 158, 195, 208.
 Matthaeus ap. 128, 151, 179, 191, 198. *LETTRIS DE FULGINEO* 358-69.
 Maturinus pr. 89, 201. Philibertus ab. 92, 178.
 Maurilius ep. Andegav. 151, 191, 198. Philippus ap. 128 139, 144, 171, 175,
 Mauritius cum sociis MM. 151, 173, 191, 193.
 198. Piatus pr. M. 152, 179, 192, 199.
 Maurus ab. 90. Polycarpus ep. Smyrin. M. 138, 144, 170,
 Maximinus ab. Miciac. 93, 94. 174, 191, 193.
 Maximinus *Vid.* Tiburtius. Polycronius ep. M. 131, 149.
 Maximus ep. Reg. 93. Pontius M. 140, 175.
 Maximus ep. Trevir. 155, 193. Potentiana V. M. 145, 191, 193.
 Medardus ep. Noviom. 99, 146 171, 176, Potentianus *Vid.* Savinianus.
 194. Praxedes V. M. 130, 148, 177, 191, 194.
 MELANIA JUN. 16-63, 88. Primitivus, Cerealis, Zoticus et Aman-
 Meleusippus *Vid.* Speusippus. tius MM. 132.
 Mennas M. 134. Primus et Felicianus MM. 129, 146, 171,
 MICHAEL arch. 152, 175, 192, 199, 287-328. 191, 194.
 MITRIAS 9-15, 88, 412. Prisca V. M. 154, 195.
 Modestus *Vid.* Vitus. Priscus M. 140, 156, 176, 200.
 Nazarius et Celsus MM. 146, 171, 191, 194. Processus et Martinianus M. 129, 172,
 152, 179, 192, 199. 177.
 Nereus et Achilleus Domitilla, Euphro- Protasius *Vid.* Gervasius.
 syna et Theodora MM. 128, 145, 191, 193. Pudentiana V. M. 128.
 Nicasius, Quirinus et Scuviculus MM. QUINTINUS M. Verom. 179, 429-32.
 152, 179, 192, 199. Quiriacus seu Judas ep. Hierosol. M.
 Nicephorus M. 94. 139.
 Nicolaus ep. Myrr. 100, 135, 142, 173, 181, 192, 193. Quirinus *Vid.* Nicasius.
 Nicostratus *Vid.* Coronati quattuor. *Rochus* 195-96.
 Odilo ab. Clun. 200. Rogatianus *Vid.* Donatianus.
 Pacomius ab. 99. Romanus pr. 101.
 Pancratius M. 128. Rufina et Secunda MM. 130.
 Pantaleo M. 94, 130, 149, 177, 191, 194. Rufinus et Valerianus MM. Suession.
 146, 191, 194.
 Rufus M. Rom. 157, 168-69, 191, 200.

Rufus patricius Ravenn. 158, 200.

Sabina M. Rom. 132.

Sabinus ep. Spolet. M. 135.

Samson ep. Dol. 177.

Saturninus ep. Tolos. M. 181.

Saturninus M. Rom. 135, 180.

Savinianus et Potentianus MM. 153, 192, 199.

Scholastica V. 144, 173, 191, 193.

SCILLITANI (MARTYRES) 5-8, 155, 195.

Seuviculus *Vid.* Nicasius.

Sebasteni MM. XL. 127.

Sebastianus M. 126, 138, 143, 170, 174, 183, 191, 193.

Secunda *Vid.* Rufina.

Sennen *Vid.* Abdon.

Seraphina V. M. 131.

Sergius et Bacchus MM. 134, 152, 179, 192, 199.

Severinus ep. Colon. 156, 200.

Severinus mon. 100.

Silvester papa 88, 101, 137, 142, 169, 173, 182, 191.

Simeon Stilita 88, 137.

Simon et Judas app. 129, 153, 179, 192, 199.

Simplicius, Faustinus et Beatrix MM. 130, 149, 177, 191, 194.

Simplicius *Vid.* Coronati quattuor.

Sixtus *Vid.* Xystus.

Smaragdus *Vid.* Largus.

Sollemnus ep. Carnot. 100, 121, 151, 191, 198.

Sosthenes M. 171.

Speusippus, Meleusippus et Eleusippus MM. 138, 143, 170, 174, 191, 193.

Stephanus protom. 149, 178, 184, 191, 194.

Stephanus I papa M. 130, 149, 191, 194.

Sulpitius ep. Bituric. 154, 193.

SULINUS ab. 379-81.

Susanna V. M. 131.

Syphorianus M. Augustod. 178.

Syphorianus *Vid.* Coronati quattuor. Zoticus *Vid.* Primitivus.

Syphorosa cum septem filiis MM. 132.

Taurinus ep. Ebroic. 173.

Thais paenitens 141.

Thecla V. 156, 200.

Theodora *Vid.* Nereus.

Theodorus M. 134, 153, 157, 192, 199.

Theodulus *Vid.* Alexander.

Thomas ap. 142, 181, 182, 192.

Thomas ep. Cantuar. M. 154, 182, 184-86.

Tiburtius. Valerianus et Maximus MM. 157, 191, 193

Tiburtius (et Chromatius) MM. Rom. 150, 191.

Tripodes *Vid.* Basilides.

Tugdualus ep. Tricor. 142, 158-63, 192.

Turiavus ep. Dol. 148, 191, 194.

Turibius ep. Cenom. 93.

Urbanus papa m. 155, 164-65, 195.

Valentinus ep. Interamn. M. 127.

Valentinus pr. 95, 144, 191, 193.

VALERIA V. M. Lenov. 278-84.

Valerianus M. Rom. *Vid.* Tiburtius.

Valerianus M. Suession. 191. *Vid.* Rufus.

Valerianus M. Trenorch. 95.

Vedustus ep. Atreb. 100.

Veranus ep. Cavellic. 201.

Victoricus *Vid.* Fuscianus.

Victurius ep. Cenom. 94.

Vigor. ep. Baioc. 100.

Vincentius diae. M. 100, 126, 138, 143, 170, 174, 183, 191, 193.

Vitalis M. Ravenn. 127, 139, 144, 171, 175, 191, 193.

Vitalis et Agricola MM. 154, 192, 200.

Vitus, Modestus et Crescentia MM. 101, 129, 146, 172, 176, 191, 194, 200.

VIVIANUS ep. Sancton. 256-77.

Xystus II papa et socii MM. 131, 149, 178, 191, 198.

INDEX GENERALIS

HUJUS TOMI.

	PAG.
Passio martyrum Scillitanorum	5
Vita S. Mitriae confessoris Aquensis	9
Vita S. Melaniae junioris	16
Miracula S. Fidis martyris Agennensis, auctore Bernardo scholastico	64
Catalogus codicum hagiographicorum bibliothecae civitatis Carnotensis	86
Nota in Vitam S. Georgii Chozebitae	209
Vita S. Emmeramini authentica auctore Arbeone ep. Frisingensi (ed. Dr Bernardus Sepp)	211
Translatio S. Viviani episcopi in coenobium Figiacense et ejusdem ibidem miracula	256
Miracula S. Valeriae martyris Lemovicensis	278
De fontibus Vitae S. Irminiae (disser. Alb. Poncelet, S. J.)	285
Narratio de miraculo a Michaeli archangelo Chionis patrato, adjecto Symeonis Metaphrastae de eadem re libello (ed. Max. Bonnet)	287
Vita S. Amantii eremita, auctore, ut videtur, Hugone ep. Engolismensi	329
Notae in Vitam S. Emmerammi authenticam (add. Dr. Bernardus Sepp)	356
B. Petri de Fulgineo confessoris legenda auctore fr. Joannne Gorini (ed. Michael Faloci Pulignani, can. decanus ecc. cath. Fulg.)	359
S. Maglorii Dolensis episcopi prima translatio, cum appendice de S. Sulino abate (ed. Franciscus Beda Plaine O. S. B.)	370
De loco et anno nativitatis, necnon de anno obitus et de reliquiis S. Joannis Kant (disser. Augustinus Arndt, S. J.)	382
Vita S. Gildardi episcopi Rotomagensis et ejusdem translatio Suessiones anno 838-840 facta (ed. Alb. Poncelet, S. J.)	387
Elenchi episcoporum Rotomagensium ex codd. mss. et libris editis (colleg. L. P. Sauvage, ecc. primat. Rotom. canonic.)	406
Inventio secunda corporis S. Quintini, Veromanduensis martyris	429
Nota de Vita S. Mitriae	432
Index codicum qui in hoc tomo adhibiti sunt vel citati	433
Index sanctorum de quibus documenta in hoc tomo edita sunt vel saltem in catalogo Carnotensi recensita	435

Bruxellis. — Typis POLLEUNIS, GEUTERICK & DE SMET.

VII.

(Bibl.	Domni F.
10048,	O.
erio	<i>Histoire de</i>
ina,	<i>de</i>
m	<i>opus</i>
50	<i>ann</i>
in-	
719	Roland
730	S. Hugo
730	Robertus
eu 744	Grimo
ca 747	Raginf
uit 771	S. Remigiu
n.772	S. Hugo
l-	Mainare
807	Gilbertu
828	Ragnoa
int-	Gombal
838	
849	Paulus
855	Venilo
al.	
a 874	Adalard
875	Riculph
876	Joannes
887	S. Leo
887	Vitto
u 910	Franco
ch.	
919	Gonthar
942	Hugo
989	
1037	Robertu
	Malgeriu
1054	S. Mauriliu
1067	Joannes
1079	Guillelm
fr.	
1110	Gaufred
1129	Hugo
1165	Rotrold
1183	Galterus

P. Sauvage,

W

1.

1. Domni F. Pommer
8. O. S. B.,
Histoire des Archevêques de Rouen,
opus editum
anno 1667

2. S. Nicasius martyr
3. S. Mellonus
4. Avidianus
5. Severus
6. Eusebius
7. Marcellinus
8. Petrus
9. S. Victricius
10. Innocentius
11. Sylvester
12. Malsonus
13. Germanus
14. Crescentius
15. S. Godardus
16. S. Flavius s. Filleul
17. S. Evodius
18. S. Prætextatus
19. Melantius
20. Hidulphus
21. S. Romanus
22. S. Audoenus
23. S. Ansbertus
24. Grippo

PRINCETON UNIVERSITY LIBRARY

PAIR

32101 019099751

